

Ego Te absoluo A Vinc
Juramenti quo astringe

Universidad de Deusto
Biblioteca

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante 13
Plúteo 1

52,2
14
9

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dio la exp.ª Ser.ª de la Cab.ª de
enseñ.ª P.ª rat.ª pec.ª

SVMMVLA CAIETANI.

Summula de peccatis Reuerendissimi Domini THOMAE de Vio Caietani, Cardinalis S. XISTI, sacrae Theologiæ professoris celeberrimi, recentissimè castigata, Summarijsq; pijs lectoribus profuturis aucta. Præfixo sententiarum specialium Repertorio, nunc primùm edito. Accedit item de Noui Testamenti Ientaculis Tractatus eiusdem excellentissimus.

SALMANTICAE,
Excudebat Andreas de Portonarijs.
M. D. LI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ILLVSTRISS. AC REVERENDISSIMO PRAESVLI. D. HENRICO Almanſio Caurienſi Epiſcopo Andreas de Portonariis Chalcographus. S.

CVM NIHIL mihi magis eſſet in votis, Præſul ampliſsime, q̃ vt ſtudioſorũ deſiderijs ſatisfieret, hoc autẽ tum demum fore exiſtimaui, ſi, qui quotidie in manibus feruntur codices quàm emendatiſsimi haberentur, opere precium duxi auream Domini Thomæ de Vio Caietani Summam, quæ hucuſq; fœdiſsimis mendarum cicatricibus erat deturpata ab omnibus vel ſaltem à plurimis

vindicare & ad pristinum nitorem restituere. Cum quòd vnanimi & concordi sententia hoc à me vniuersa Theologorum manus constantissimè & vsque ad conuitia flagitabant, quorum precibus abnuere nec æquum nec decorum videbatur: tum quòd ea is author semper vsus est fortuna, vt ab omnibus (& quidem meritò) cuiuscunque ferè professionis candidatis instar enchiridij circunferatur. Erat etiam nescio quo malo genio apud nos iam multi sunt anni huius operis penuria, adeò vt vix eius modi codices duo venales inuenirentur. Quod an librariorum incuria, an aliquorum animi erga hunc authorem minus candidi effecerit, haud scio. Cùm autem typos iam aptaremus, ecce nobis oblatum est ab amicis ipsum opus nouis

nouis typis excussum. Sed cùm intus & incutè id scrutati essemus, non libuit desistere ab incepto, quin hoc ipso propensiores facti sumus ad ipsum denuò excudendum, nec ideo nostram operam ingratam fore putauimus. Quod opus cui potius quàm tibi dicandum esset, pater amplissime, qui tot nominibus ipsum illustrabis, vt sola tui nominis authoritate quanuis per se probatum non esset, probatissimum redderetur. Quare honestis conatibus adsis & solita in omnibus humanitate in hunc authorem etiam vtere, vt tuis auspicijs excussus, omnes studiosos ad se (vt solet) alliciat, & quem ipse, si viueret, nunc patronum eligeret, te præstes. Sed quid ego hæc? quasi verè qui nunquam priuato homini subsidium imploranti subtraxit, nunc publi-

Epistola.

cam causam prodituru sit. Quòd si hãc operam tibi gratam resciero, dabo operam vt alia sub tuo nomine excudantur. Vale generis & nobilitatis decus.

INDEX EORVM QVAE IN hac Summa tractantur, iuxta ordinem literarum.

A

ABORSVS quando sit peccatũ, & quando inducat irregularitatem.
Absolutio à peccatis à parte formæ.
Absolutio à parte absoluentis.
Absolutionis impediměta.
Absolutio ab excommunicatione.
Absolutio ab excommunicatione ex parte potestatis absolutoriæ.
Absolutio ab excommunicatione minore.
Acceptio personarum.
Acedia.
Adulatio.
Adulterium.
Aduocati & procuratoris octo iniquitates.
Alchimia quando sit peccatum.
Ambitio.
Apostasia.
Arrogantia.
Assassinus.
Astrorum obseruatio.
Astutia.
Auaritia.
Audacia.
Aruspicium.
Augurium.
Auspicium.

B

BEllum.
Beneficiũ ecclesiasticũ.
Bestialitas.
Blasphemia.

C

CAlumnia.
Casus reseruati.
Chorearum peccatum.
Clericorum peccata.
Cogitationis peccata.
Collusio.
Colũbariũ habere quomodo & quando liceat.
Communio sacramentalis.
Concubinatus.
Concussionis crimen.
Confessionis sacramentalis

INDEX.

xvj. conditiones.
Confessio quando sit iterãda.
Confessoris quinque condi tiones.
Confirmationis sacramentũ, quod chrisma dicitur.
Coniuratio.
Conscientia.
Contemptus peccatum.
Contẽptus causa peccati.
Contritionis quinque consideranda.
Contumacia.
Contumelia.
Conuitium.
Correctionis qua subditi à superioribus corrigi debent, omissio.
Correctionis fraternę omissio.
Crudelitas.
Curiositas.

D.

Decimarum solutionis omissio.
Defensio manualis dupliciter redditur illicita.
Delectatio morosa.
Derisio seu irrisio.
Desperatio.
Detractio.
Detrahere sibijpsi.
Disputationis de fide dubitando de veritate fidei peccatum.
Discordia.
Dispensationis in lege siue voto & similibus peccatum.
Diuinatio.
Doctorẽ fieri, aut facere notabiliter insufficientem.
Dolus.
Duellum.

E.

Ebrietas.
Electio Ecclesiastici pastoris.
Electio secularis officialis.
Eleemosynam non facere in duobus casibus est peccatum.
Emere rẽ minoris iusto precio.
Emere iura aliena bonorũ temporalium.
Emptio quot modis sit illicita.
Emulatio.
Episcopi peccata peculiaria
Erubescentia.
Euagatio mentis.
Excomunicationis notitia in quibus sit cõfessori necessaria.

Casus

Excommunicatio.

Casus excommunicationis. Et primò contra hæreticos.

IN hæreticos & fautores eorum.&c. cap.j.
In dominos temporales circa negocium inquisitionis contra hæreticos deficientes. cap.ij.
In inquisitores contra hæreticos non procedentes, vel falsò hæresim imponentes. cap.iij.
In inquisitores & vicarios ipsorum, vel Episcoporum, seu capitulorum, sede vacante pecuniam illicitè extorquentes.&c. cap.iiij.
In fraticellos seu bisochos, seu beghinos. cap.v.
In mulieres statũ beghinatus assumptũ sectãtes.& c. ca.vj.

Contra schismaticos.

In pertinaciter se ab obedientia Roma. Pontific. subtrahentes. cap.vij.
In præsumptuosè tenentes quòd ordinationes ab Octauiano & Guidone factæ sunt ratæ.&c. cap.viij.
In eum qui de tertiæ partis Cardinalium nominatione confisus, Papæ sibi nomen vsurpat.&c. cap.ix.

Contra manum violentam.

In eos qui in Clericum vel monachum manus violentas injciunt. cap.x.
In eum qui Cardinales hostiliter fuerit insecutus vel percusserit.&c. cap.xj.
In iniuriosè Pontificem percutientes.&c. cap.xij.
In offendentes Romipetas. cap.xiij.
In eos qui ad Apostolicam sedem venientes vel recedentes ab eadem capiunt, spoliant,& detinent.&c. cap.xiiij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Excommunicatio.

In eos qui ad Roma.cur.ſuper ſuis cauſis recurrentes.&c. offendunt. cap.xv.
In eum qui aliquem Chriſtianum per aſſaſsinos interfecerit,vel interfici mandauerit.&c. cap.xvj.
In eos qui terras Roma.Eccle offendunt. cap.xvij.
In latrones maritimos. cap.xviij.
In eos qui ſedem Apoſtolicam in ſuis victualibus offendunt. cap.xix.
In eos qui contra Chriſtianum principatum opem ferunt inimicis crucis Chriſti. cap.xx.
In effractores & ſpoliatores locorum ſacrorum. cap.xxj.
In incendiarios. cap.xxij.
In eos qui naufragorũ Chriſtianorũ bona rapiũt.ca.xxiij.

Contra offendentes Apoſtolicam ſedem.

In cardinales in electione Papæ ſimoniam committentes. cap.xxiiij.
In appellantes ad futurum concilium. cap.xxv.
In literarum Apoſtolicarum falſarios.&c. cap.xxvj.
In offendentes Apoſtolicam ſedem tam in ſuis ſuorumq; literis, proceſsibus, & executionibus, quàm in iuriſdictionum, fructuum, redituum, & prouentuum vacantium vſurpatione. cap.xxvij.
In impugnantes literas electi in Papam antequàm coronetur. cap.xxviij.
In inhibentes ne ſine ipſorum aut principum beneplacito mandentur executioni literæ Apoſtolicæ. cap.xxix.
In offendẽtes Apoſtol.ſedẽ in cognitione cauſarũ.ca.xxx.

Contra offendentes Eccleſiaſticam libertatem.

In eos

Excommunicatio.

In eos qui Eccleſiaſticam libertatem poſt ſtatuta ſeu conſuetudines offendunt. cap.xxxj.
In eos qui repræſalias aduerſus perſonas Eccleſiaſticas concedunt. cap.xxxij.
In eos qui compellunt perſonas Eccleſiaſticas ad ſubmittendum Eccleſias, bona immobilia, ſeu iura ipſarum laicis.&c. cap.xxxiij.
In offendentes perſonas Eccleſiaſticas, pro eo q̃ eum pro quo rogabantur,eligere noluerunt. cap.xxxiiij.
In eos qui litigantes in foro Eccleſiaſtico impediunt. capitu.xxxv.
In grauantes illos qui in ipſos aut alios ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti protulerunt. cap.xxxvj.
In dominos tẽporales ſubditis inhibentes ne perſonis Eccleſiaſticis vendãt,emant,coquãt molãt.&c. ca.xxxvij.
In offendentes Eccleſiaſticam libertatem in Eccleſiarum vacantium bonis. cap.xxxviij.
In offendentes eandem quantum ad exemptionem à pedagijs & guidagijs. cap.xxxix.
In offendentes eandem quantum ad immunitatem à collectis ac exactionibus, & vſurpantes iuriſdictionem Prælatorum. cap.xl.
In offendentes eandem, quantum ad actum abſoluendi ſeu reuocandi pœnas excommunicationis, ſuſpenſionis,vel interdicti. cap.xlj.
In offendentes eandẽ in clauium officio,claudentiũ diuinum cultum excommunicatis & interdictis. cap.xlij.
In offendentes eandem in certo caſu ſequeſtri. cap.xliij.
In eos qui monialium.&c. viſitatores in ſuo officio impediunt. cap.xliiij.
In ſepelientes in loco ſacro hæreticos.&c. cap.xlv.
In eos qui in cœmeterijs tempore interdicti quoſcunque in caſibus

Universidad de Deusto Biblioteca

in casibus non concessis, aut excommunicatos publicè.&c. sepelire præsumunt. cap.xlvj.
In eos qui in gradibus prohibitis aut cum monialibus, aut in religione, vel sacris constituti, matrimoniũ contrahunt.&c. cap.xlvij.
In simplices religiosos, qui decimas Ecclesijs debitas vsurpare præsumunt.&c. cap.xlviij.
In religiosos & clericos seculares sepulturæ libertatem tollere conantes. cap.xlix.
In religiosos & presbyteros, ac alios clericos personatus habentes, qui leges & medicinam modo prohibito audiunt. cap.l.
In communitatum officiales, quibusdam suis statutis vsuram fouentes. cap.lj.
In clericos minores Episcopis vsurariam prauitatem in terris suis fouentes. cap.lij.
In eos qui vrbis Romæ dignitates seu officia vsurpant. cap.liij.
In dominum aliosq; rectores & officiales ciuitatis, in qua Ro.Pont.electio celebranda est, sibi iuncta diligenter non adimplentes.&c. cap.liiij.
In mittentes scripturam vel nuncium Cardinalibus in conclaui existentibus, vel alicui ipsorum secretè loquentes. cap.lv.
In religiosos medicantes, immoderatè habitacula acquirentes vel dimittentes. cap.lvj.
In scienter communicantes in crimine criminoso cum nominatim excommunicato, ei consilium impendendo, auxilium, vel fauorem. cap.lvij.
In clericos qui excommunicatos à Papa recipiunt ad diuina. cap.lviij.
In eos qui ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulierem pro testimonio, fictionem seu fraudem committunt.

tunt. cap.lix.
In eos qui conseruatores iudicialem vexationem procurant. cap.lx.
In religiosos temerè habitum suum dimittentes, vel ad quæuis studia sine debita licentia accedentes,& in doctores qui religiosos habitu suo dimisso, leges vel medicinam audientes, scienter docere, aut in scholis suis retinere præsumunt. cap.lxj.
In simplices monachos & canonicos regulares, ad curias principum vt damnum aliquod inferant suis Prælatis aut monasterio se conferentes. cap.lxij.
In monachos infra septa monasterij sine licentia Abbatũ suorum arma tenentes. cap.lxiij.
In religiosos parochiale officium circa extremam vnctionem.&c. vsurpantes. cap.lxiiij.
In religiosos qui ad retrahendum debitores à solutione decimarum aliqua proferre præsumunt. cap.lxv.
In religiosos negligentes primò circa debitas Ecclesijs decimas,& præsumptuosè postea prædicantes. cap.lxvj.
In religiosos interdictum quod seruat matrix Ecclesia nõ seruantes. cap.lxvij.
In eum qui in ciuitate seu diœcesi vbi sunt populi diuersarum linguarum habentes sub vna fide varios ritus, vsurpat præsulatum. cap.lxviij.
In contemnentem se præsentare quàmprimùm commodè potest ei à quo cessante periculo vel impedimento absolui debebat.&c. cap.lxix.
In eos qui corpora defunctorum ad alia loca transferenda exenterare, incidere.&c. præsumunt. cap.lxx.
In eos qui in terris suis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt. cap.lxxj.
In dantes & recipientes in simonia ordinis vel beneficij.&c. cap.lxxij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Excommunicatio.

In singulares personas aliquid ex pacto dantes aut recipientes pro ingressu religionis. cap.lxxiij.
In religiosos mendicantes ad aliquem monasticnm ordinem(Cartusien.excepto) absq; sedis Apostolicæ licentia speciali conuolantes. cap.lxxiiij.
In eos qui bona Ecclesiastica alienant, & illos qui ipsa alienata recipiunt. cap.lxxv.
In sacerdotem officium vicecomitis aut præpositi secularis habentem.&c. cap.lxxvj.
In confessores qui in duodecim casibus à Xysto quarto reseruatis,& generaliter in casibus Cœnæ Domini aliquem absoluere,aut quatuor excepta vota commutare attentant. cap.lxxvij.
In eos qui asserunt tenentes beatam Virginem ab originali peccato fuisse preseruatam,hæresim,aut peccatum mortale incurrere,& econuerso.&c. cap.lxxviij.
In impedientes legatos vel nuncios Apostolicos ne recipiantur & faciant ea ad quæ missi sunt. cap.lxxix.
In vocatos ad dirigendum moniales non abstinentes ab eis vnde oriri vel nutriri possit discordia in electionibus facientibus. cap.lxxx.
In eos qui ordini Prædicatorum,aut Minorum,iniuriam in septem casibus faciunt. cap.lxxxj.
In Cardinales reuelantes aliquid in consistorio gestum, aut dictum à Papa vetitum reuelari. cap.lxxxij.
In impressores librorum sine debita licentia imprimentes. cap.lxxxiij.
In eos qui falsa miracula, aut incerta, vel prophetias incertas prædicant, seu Episcopis aut suis superioribus detrahere præsumunt. cap.lxxxiiij.
Quæ sint vetita excommunicato.
De peccatis participantium cum excommunicatis.
Excommunicatio minor.

F.

INDEX.

F.

FAlsarius tam monetæ, mensurarum & ponderum, quàm scripturarum.&c.
Famam propriam falsò ereptam negligere.
Festos dies violare.
Filij peccata.
Fornicatio.
Fraus.
Furtum.

G.

GLoriæ humanæ appetitus.
Gula.

H.

HAbitus debiti omissio vel occultatio.
Hastiludium.
Hæresis.
Histrionatus.
Homicidium.
Horarum canonicarum omissio.
Hypochrisis.

I.

IActantia.
Idololatria.
Ieiunij Ecclesiastici omissio.
Ignorantiæ peccatum.
Imaginum purè astronomicarum vsus.
Immundicia.
Immunitas Ecclesiastica.
Impedimenta matrimonij.
Impietas.
Impudicitia.
Incantatio.
Incendiarius.
Incestus.
Inconsideratio agibiliũ humanorum.
Inconstantia.
Incontinentia.
Indignatio.
Infidelitas Christianæ fidei opposita.
Infidelium conuersationem habere.
Infidelitas vt est violatio promissionis.
Ingratitudo.
Inhumanitas.
Iniustitia.
Inobedientia.
Inquietudo mentis.
Insensibilitas.
Insipientia.
Interdicti Ecclesiastici violatio.
Interrogationes pœnitentium à confessoribus secundum

cundum ordinem decem præceptorum.
Intimiditas qua homo non timet pericula vitæ. &c. quando, vbi, cur, & ſicut oportet.
Intruſio.
Inuidia.
Ira.
Ironia.
Irregularitas.
Iudaizare.
Iudæorum conuerſatio.
Iudicis peccata.
Iudicium temerarium de animo ſeu intentione proximi.
Iurare.

L.

LAruarum vſus.
Latrocinium.
Lenocinium.
Lex iniuſta.
Libellus famoſus.
Literarum alienarum ſigillatarum apertio inuito domino.
Litigium.
Litigare in iudicio pro temporalibus rebus ſibi iuſtè debitis peccatum eſt quadrupliciter.
Ludere ex duplici capite eſt peccatum.
Luxuria.

M.

MAgiſtrorum peccata.
Maledictio qua quis imprecatur alicui malum.
Maleficium.
Maleficium alio maleficio ſoluere.
Malitia.
Matrimonium quantum ad peccata quę in illius contractu & vſu occurrunt.
Medici peccata.
Mendacium.
Mercatura.
Meretricium.
Militum peccata.
Minari.
Miſſæ celebratio.
Mollicies.
Monachorum & monialiũ peccata.
Mulieris peccata.
Murmuratio.
Mutilatio.

N.

NEcromantia.
Nemeſis.
Notario-

Notariorum peccata.
Nuptiarum peccata.

O.

OBſtinatio.
Ocium ſeu ocioſum.
Odium boni.
Odij effectus ſeu ſigna prohibita.
Officiorum ſecularium venalitas.
Opinio tripliciter inuenitur illicita.
Opinione vti vt regula operum interiorum & exteriorum.
Oratio ex intentione ſine attentione.
Ordinantium & ordinandorum peccata.
Organorum vſus.
Ornatus exterioris peccatum.
Oſculum beneuolentiæ & libidinis.

P.

PEccatum mortale & veniale.
Pedagium illicitum.
Pœnã ſubire ſtatutam quando quis teneatur abſque alia declaratiõe iudicis.
Percuſsio qua proximus verberatur.
Perfidia.
Periculo peccandi ſe exponere quando ſit peccatum.
Periurium triplex.
Permiſsio.
Permutatio.
Pertinacia.
Pignus accipere tripliciter redditur illicitum.
Pigritia.
Pirata.
Placere hominibus.
Pollutio qua ſemen humanum funditur quando ſit peccatum.
Præcepti tranſgreſsio quale & quantum peccatũ ſit.
Præcipitatio.
Prædicatorum peccata.
Prælatorum peccata.
Præſcriptio.
Præſumptio.
Præuaricatio.
Procuratorum crimina.
Prodigalitas.
Promiſsionis violatio.
Proxeneta.
Puſillanimitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

R.

Rapina.
Raptus.
Religiosorum peccata.
Repręsaliarum iniquitas.
Restitutionis octo capitum cõsideratio, scilicet quis, quid, quantum, cui, vbi, quãdo, quomodo, & quo ordine.
Rixa.

S.

Sacrilegium.
Sagittarij ars seu officium.
Satisfactio sacramentalis.
Scandalum.
Schisma.
Scrupulosorum medicinæ.
Scurrilitas.
Seditio.
Simonia.
Simulatio.
Societas mercaturæ seu artificij dupliciter redditur illicita.
Sodomia.
Somniorum obseruatio.
Sors triplex.
Sortilegium.
Spectacula impudica, crudelia aut irreligiosa.
Sponsorum per verba de futuro triplicia peccata.
Stuprum.
Superbia.
Superstitio qua circa diuinum cultum erratur.
Superstitio obseruationum quadruplex.
Suspensio qua homo excluditur ab executione ordinis vel officij Ecclesiastici.
Suspitio qua ex leuibus indicijs malũ de proximo opinamur.
Susurratio.

T.

Temeritas.
Tentatio Dei.
Testimonium falsum.
Timor peccatum.
Tyrannis.
Torneamentum.

V.

Vectigalia quot modis sint iniqua.
Venatio quando sit peccatum.

INDEX.

Venditio quibus modis sit peccatum.
Vindicatio.
Virginum consecratio quomodo reddatur illicita.
Visitatio qua Episcopi seu Prælati visitant gregem suum.
Vnctionis extremę contemptus.
Voti violatio. Et agitur primò de voto ex parte materiæ. Secundo ex parte vouentis. Tertiò ex parte impedimentorum occurrentium. Quartò ex parte irritationis, dispensationis, & commutationis.
Vsura hoc est lucrum ex mutuo. Et agitur de duplici vsura: scilicet exteriori, & mentali.
Ad vsuram accipere.
De mediatoribus in peccato vsuræ.
De participantibus cum vsurarijs in vsu rerum vsurarij.
De dominis temporalibus componentibus cum vsurarijs vt vsuras impunè facere possint.
De monte Genuensi.

EXPLICIT

TABVLA.

Universidad de Murcia Biblioteca

CLEMENTI VII. Pont. Max. THOMAS de Vio Caietanus Cardinalis SANCTI XISTI. S.

INDVLTO corporis imbecillitati, Clemẽs VII. Pont. Maxime, post tot cõmentationum laborem, anni vnius ocio: adieci animũ vt humilibus iuxta Apostolicum præceptum cõsentiendo, opem minus doctis confessoribus ferrem. Aegrè ferunt siquidem nonnulli editas summas: quòd dum externa innumera immiscẽt, opiniones multiplicant, disputationes producunt, propria tuentur, alios oppugnant: vexatus

vexatus tot doctoribus Lector, confusus, perplexus, aut certè inanis relinquitur. Quocirca rogatus à multis, Summulã colligere decreui de peccatis, Alphabetico ordine, posthabitis nõ solũ disputationibus ac opinionibus propriis & alienis, sed etiã doctoribus omnibus tacitis: vt nullus æmulatione aliqua à veritatis sequela retrahatur. Et quanuis hîc, sicut & vbiq, nullam mihi authoritatem tribui velim, sed rationi vel authoritati quæ effertur (& propterea nihil absq apposita ratione, nisi fortè omnino manifestum aliàs esset, afferam, vt docti librare possint quæ dicuntur: minus autem capaces à doctoribus discendi occasionem habeant, & vel sic rationum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epistola.

vires percipiant) beatitudinis tamen tuæ iudicio, vt par est, omnia subiicio. Suscipe itaq; humanissime Pater exiguum serui tui opusculum, vt qui vnica inter Christianos principes pacis & reformationis Ecclesiæ es spes: laborantibus quoque inter obscura peccatorum, splendor censura fias.

Fœlix Vale.

REPERTORIVM Alphabeticum, quo sententiæ in hoc tractatu sparsæ faciliter allegantur.

De litera A.

Ablatio rei cuiuscunq; inuito dño peccatum est. folio. 147
Aborsus diuersimodè committi dicitur, & quam pœnam inducat. 1
Absolutio à peccato incendiarij Papæ reseruatur. 86
Absolutio peccatorum sacramentum pœnitentiæ concernens debet esse formalis: & hoc tam ex parte absoluentis, quàm absoluendi. 1
Absolutio pœnitentialis plura ex parte absoluentis præsupponit. 2
Absolutio nonnullis circunstantijs indebitis impeditur tam ex parte absoluentis quàm absoluendi. 4
Absolutio excommunicationis tria præsupponit. 16
Actus vindicationis quandoq; virtuosus, quandoq; vitiosus esse potest. 264
Actus exterior præcipuè ornatus an & quando vertatur in peccatum. 211
Actus permutationis potest tribus concurrentibus esse vitiosus. 219

Universidad de Deusto
Biblioteca

Repertorium Alphabeticum.

Actus aliqs quare dicat mortalis, vel peccatū mortale. 213
Actus inconstantiæ vitiosi sunt & damnabiles. 171
Aduocatus potest octo modis in in officio peccare. 11
Adulationis peccatum tripliciter committitur: estq; humanæ fragilitati valde nociuum. 10
Adulterium semper est peccatum, & multa inducere potest incommoda. 11
Accipere ad vsuram an & quando sit prohibitum. 276
Alchimia quando sit vitiosa, & quando non. 12
Ambitio quandoq; in mortale, quandoq; in veniale peccatum imputatur. 12
Animi mollities vitiosa est & pusillanimitati attribuit. 225
Aperiens literas alienas inuito domino peccat. 188
Apostasia tripliciter consideratur, & an semper excommunicationem inducat. 12
Apostolicę sedis nuncios quòminus suū exequantur officium impedientes excōmunicationi subiiciuntur. 133
Appellantes à sententia, ordinatione vel mandato Summi Pontificis excommunicantur. 88
Arrogantia quandoq; venialis, quandoq; mortalis est. 13
Ars sagittarij an & quando sit illicita. 240
Assassinus nomen quid significet. 13
Astutia quo casu vertatur in peccatum vel mortale vel veniale. 14
Auaritia diuersimodè consideranda. 14
Audaces an & quare dicantur vitiosi. 15
Authoritatē, iurisdictionē vel qualitercunq; sedis Apostolicæ dominium offendentes anathema incurrunt. 90

De litera B.

Beghinarum status suspectus tribus medijs excommunicationi subiacet. 72
Bellum quando dicatur iustum vel iniustum, licitum vel illicitum. 15
Beneficium Ecclesiasticum indebitè procurans si indebitè intrudatur sibi damnationem incurrit. 182
Beneficia Ecclesiastica appetere & procurare quando sit licitum vel illicitum. 19
Beneficia Ecclesiastica semper sunt dignioribus & sufficientioribus conferenda. 22
Beneficij sequestrationem post sententiam contra possessorem promulgatā impedientes excōmunicantur. 105
Bestialitas in moribus agnoscitur: bestialis enim homo nō percipit quæ Dei sunt. 23
Blasphemia Deum habens pro obiecto semper est peccatū mortale. 236
Bona Ecclesiastica alienans & alienata recipiens excommunicatur. 130
Bonorum Ecclesiasticorum dilapidatores, & sede vacante priuilegijs Ecclesiasticis abutentes excommunicantur. 71

De litera C.

Capita octo in materia restitutiōis cōsideranda. 226
Capita tria circa simoniam examinanda. 245
Cambium quadrupliciter considerandum. 24
Cardinalibus in conclaui existentibus literas vel nunciū mittentes excommunicantur. 115
Casus multi speciales sunt à confessoribus in materia restitutionis non negligendi. 237
Casuum reseruatio suos gradus obtinet. 20
Causas ab Apostolica sede cognoscendas in aliam curiam transferens: vel ne de eis dicta sedes cognoscat impediens excommunicationem incurrit. 92
Ceremoniarū superstitiosa obseruatio peccatū est. 184
Censuræ Ecclesiasticę exequutorem damnificantes excommunicantur. 99
Christiani naufragantes non debent spoliari, sub pœna excom-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Repertorium

excommunicationis. 84
Christianum per assassinum interficere aut interficiendũ curare peccatum est excommunicationis puniendum sententia. 82
Christianorũ cum Iudæis cõuersatio prohibita est. 184
Chorea quibus casibus licita sit aut illicita. 24
Circunstantiæ quinq; in canonicarũ horarum celebrationis omissione considerandæ. 134
Clauium beneficium vel officium Ecclesiasticis cõcessum turbantes vel impediẽtes excoĩcantur. 104
Clerici excõmunicatum scienter in suis negotijs vel officijs recipientes excommunicantur. 117
Clerici Episcopis minores vsuras in suis locis sustinentes excommunicati sunt. 112
Clerici in multis differre debent à laicis, quibus deficientibus peccatum committunt. 25
Coitus carnalis inter consanguineos commissus damnabilis est quia naturalem destruit honorem. 170
Columbarium quo casu licitè teneatur. 27
Compellens Ecclesiasticũ se cum suis bonis temporali domino submittere excommunicatur. 97
Communicans scienter cum nominatim excommunicato excommunicationis pondus sibi acquirit. 116
Communicatio cum excommunicatis quibus casibus sit omnino illicita. 139
Concubitus soluti cum soluta semper est peccatũ. 147
Confessor qualiter interrogare debeat confitentẽ circa vitia capitalia. 181
Confessores qualiter se habere debeant circa pœnitentialem interrogationem. 176
Conditiones quatuor ex parte vouentis in actu confessionis examinandæ. 277
Coniuratio seu conspiratio vitiosa est. 48

Conscien-

Alphabeticum.

Conscientia licèt erronea semper obligat. 51
Consecratio virginũ quandoq; est illicita. 265
Consideranda tria circa literarum sigillatarum furtiuam apertionem. 189
Consuetudo in festorũ obseruatiõe seruãda est. 147
Contẽptus extremæ vnctionis peccatũ est. 266
Contemptus in moralibus dupliciter est considerandus. 46
Contemnens auditum verbi Dei infidelis dicitur, & peccator mortalis. 171
Contentio verbalis quando sit vitiosa. 47
Contentio contra proximum qua quis nequiter proximũ inuadit peccatum est mortale. 239
Contractus matrimonij potest ex septem capitibus dici vitiosus. 193
Contritio peccatorum quæ præsupponat. 48
Contumax potest excommunicari. 49
Contumelia quando sit peccatũ mortale. eodem
Conuitium duplicem importat iniuriam. eodem
Corporalis indecentia respectu status potest in peccatum verti. 164
Correctio fraterna est de necessitate. 50
Correctionẽ debitã omittens grauiter peccat. 50
Crimen incendiarij voluntariè commissum mortale est, & ciuili pœna mulctandum. 170
Crimẽ cõcussiõis respectu officiarij semp est mortale. 31
Criminis falsa impositio semper est peccatũ mortale. 23
Crudelitas excessiua peccatum causat. 51
Crudelitatem in humana corpora exercens præcipuè christiana excommunicatur. 126
Cultus diuinus debet omni superstitione carere. 254
Curiositas diuersorum obiectorum respectu dici potest vitiosa. 51

De litera

Universidad de Deusto
Biblioteca

Repertorium Alphabeticum.

De litera D.

Debitores decimarum ab earum solutione retrahentes excommunicantur. 122
Decimas vsurpantes aut detinentes excommunicati censentur. 108
Decimarum non solutio pernicioſa ſacrilegium reputatur. 51
Defenſio manualis immoderata vitioſa eſt, moderata permiſſa. 52
Delectatio debet eſſe diſcreta: & ſi modum excedat, vitioſa eſt & damnabilis. 52
Dæmonis inuocatio manifeſta quæ propriè incantatio dicitur peccatum eſt grauiſsimum. 169
Deriſio in proximum verſa, quemadmodum diuerſimodè fieri poteſt, ita diuerſimodè damnanda eſt. 55
Deſperatio vt obiectum fidei damnabilis eſt. 56
Detractionis vitiũ in quo differat à murmuratione. 206
Deum tentans grauiter peccat. 257
Diſcordia diuerſimodè ſumi poteſt. 57
Diſcordiam in actu electionis ſeminantes vel nutrientes excommunicantur. 134
Diſpenſatio non debet eſſe leuis, nec abſq; cauſa rationabili. 58
Diuinatio ſuperſtitioſa eſt & Chriſtianæ religioni aduerſa. 15
Diuinum officium deuotè & attentè & integrè celebrandum eſt. 155
Diuinum officium quocunque in loco priuatũ celebrari permittitur: publicè autem iura iubent in Eccleſia tantùm. 157
Diſputans de fide tanquam in ea dubius & hæſitans mortaliter peccat. 57
Diuinatio inquantum diabolico innitens auxilio peccatum mortale eſt. 58
Doctorari nõ poteſt quis inſufficiens abſq; peccato. 59
Doli exequutio proximo nociua vitioſa eſt & damnabilis. 60
Domini tẽporales vel prouinciarum rectores qua de cauſa ſunt excommunicandi. 69
Duellum non poteſt licitè vel iuſtè indici. 60

De litera E.

Ebrietas quando ſit peccatum mortale. 60
Eccleſiarum vacantium bona vſurpantes excommunicantur. 100
Eccleſiaſtici qua ratione poſsint licitè organis in ſuis Eccleſijs vti. 211
Eccleſiaſtici an & quando ad pedagia ſoluẽda teneantur, vel non. 101
Eleemoſyna duobus caſibus eſt neceſſariò non omittenda. 62
Electi in ſummum Pontificem literas impugnans excommunicatur. 91
Eligendus in Prælatum Eccleſiaſticum duabus debet pollere virtutibus. 61
Emptio debet eſſe diſcreta & modo debito exercenda. 63
Emptio multis ex cauſis dicitur illicita. 64
Epiſcopum iniurioſè tractantes, aut iniuriantibus opem præſtantes tanquam ſacrilegi in vinculum incidunt excommunicationis. 76
Epiſcoporum peccata peculiaria quæ ſint. 65
Exaltans ſeipſum ſupra id quod eſt ſuperbię peccatum incurrit. 253
Excõmunicatio minor diuerſimodè conſideratur. 139
Excõmunicatio minor quæ incõmoda inducat. 140
Excommunicatio in materia abſolutionis qualiter ſit conſideranda. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Repertorium

Excommunicatio diuiditur in maiorẽ & minorem,& multipliciter est tam respectu excõmunicantis quàm excõmunicati & absoluentis considerãda. 66
Excõmunicato plura sunt illicita,à quibus non abstinens peccatum excommunicationis aggrauatur. 137
Exponere se periculo corporis vel aiæ an sit licitũ. 214

De litera F.

FAlsæ vocis significatio cum intentione fallendi peccatum est. 221
Falsum in iudicio testimonium proferens grauissimè delinquit: 258
Famã ꝓximi qualitercũq; deturpãs mortaliter peccat. 56
Festa populo Christiano indita quæ sint. 146
Festis diebus bellum exercere an sit peccatũ. 18
Filius potest tripliciter in parentes peccare. 147
Fraus an semper inducat in peccatum. 147
Fraudẽ committẽs quatenus iudex pro testimonio mulierem adeat personaliter excoicationẽ incurrit. 118

De litera G.

GRatia Dei curantur scrupulosi. 244
Gratias pro acceptis beneficijs non referens aut referre contenens peccatũ incurrit ingratitudinis. 173
Grauissimum peccatum cõmittitur in libelli famosi emissione. 188
Gula quid dicatur,& an semper sit peccatum. 149

De litera H.

HAeretici diuersimodè à canonistis cõsiderãtur. 68
Hæreticos in loco sacro sepeliens ipso facto excommunicatur. 105
Histrionatus exercitiũ an & quãdo sit peccatũ. 151
Hõ piger & pusillanimis põt in varia delicta cadere. 219
Hominis occisio accidẽtalis dupliciter considerari potest ad hoc vt in peccatum occidentem inducat. 153

Homini-

Alphabeticum.

Hominibus placere niti an sit vitiosum. 220
Horæ canonicæ sunt luxta Ecclesiæ propriæ ritum celebrandæ. 155

De litera I.

IDololatriæ crimen plusquã mortale dicitur. 159
Ieiunium quibus personis inexcusabiliter sit obligatorium. 160
Ieiunij necessitas tria includit necessaria. 159
Ignorantia quo casu vertatur in peccatũ. 164
Immunitas Ecclesiastica multis modis offenditur. 165
Impœnitens in actu absolutionis excoicationis,denuò excommunicationis vinculo regrauatur. 125
Impius in parentes vel alios quoscunq; vitiosus est & peccator. 167
Imprudẽtiæ peccatũ ex incõsideratione inductũ negligentiæ potest attribui,quapropter damnabile est. 170
Inanis gloriæ appetitus an semp in peccatũ ducat. 149
Inducentes aliquem ad eligẽdum apud se sepulturam, vel ad hoc vouendum vel promittendum sententiam incurrunt excommunicationis. 109
Infamiam propriæ personæ non impediens peccat in seipsum,& crudelis dicitur. 141
Ingressum religionis ementes,aut pro ea aliquid recipientes excõmunicationis incurrunt exitium. 129
Inhumanus dicitur qui seipsum nimis cõtemnit,& in hoc peccare potest. 173
Iniuriam ordini prædicatorum vel minorum inferentes, quibusdam casibus excommunicantur. 134
Iniustitia semper est peccatum mortale. 174
Inquisitores hæreticæ prauitatis duplici de causa excommunicationẽ ratione officij sui possunt incurrere. 70
Insipientia in quantum oppositum est sapientiæ causat peccatum. 175

Interdictum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Repertorium

Interdictum matricis Ecclesiæ non seruantes excommunicationis vinculo obligantur. 124
Interdicti tempore terram sanctam indignis aperientes excommunicantur. 106
Ira quando sit permissa,& quando prohibita. 183
Irregularis non sempea dicitur peccator,sed pœnam ferre peccati. 184
Iudex potest dupliciter in iudicijs offendere. 185
Iudicas leuiter & per suspitionẽ peccato subiacet. 256
Iura dies ieiuniorum statuerunt & cõsuetudo 160
Iuramentũ comminatoriũ quãdo periuriũ inducat 217
Iuramentũ falsum semper est peccatũ mortale. 215
Iuramento licito duo crimina cõtrariantur. 186
Iurisdictionem Prælatorum Ecclesiasticorum iniustè vsurpantes, vel eos collectis vel tributis onerantes excommunicationis nexu premuntur. 102

De litera L.

Latrones vnde sortiantur denominationẽ 187
Lenones dicuntur personæ infames & detestabiles ratione peccati. 187
Libertatis Ecclesiasticæ violatio semper peccatũ est. 165
Libertatẽ absoluendi vel pœnas excoicationis vel interdicti reuocãdi à Prælatis Ecclesiasticis vi vel metu corruẽpentes excõmunicationis morbo feriuntur. 103
Literas Apostolicas falsificantes,vel aliter q̃ sunt exponentes,vinculo tenentur excõmunicationis. 89
Literaruum Apostolicarum exequutionem impediens,excommunicatur. 91
Litigans iudicialiter pro tẽporalibus quadrupliciter peccare potest. 189
Litigantes in curia Romana non sunt spoliandi, nec aliqualiter impediẽdi,sub pœna excoicationis 81
Litigiosus duplex peccatũ incurrere potest. 189

Alphabeticum.

Loci sacri fractor seu spoliator pœnam excommunicationis incurrit. 85
Lucrum ex mutuo an semper sit iniquum. 272
Lucrum vsurarium duo præsupponit ad hoc vt licitum reddatur. 272
Ludus ad virium ostentationem ex quo sequi posit mortis exitium prohibitus est. 258
Ludus dupliciter consideratur. 190
Luxuria consideratur respectu venereorum superfluitatũ, quæ duplex esse potest. 187

De litera M.

Magistri scholarũ tripliciter peccare possunt. 191
Maleficij crimen qualiter committatur. 192
Malitiosus quis dicatur,& qñ malitia sit vitiosa. 193
Mali alicuius actũ permittere an aliquãdo sit licitũ. 218
Malũ alicui imprecãs agit cõtra charitatẽ,& peccat. 191
Mandata Papalia contẽnentes, vel in eis fraudẽ committentes excommunicantur. 114
Manus violẽtas in clericũ inijciens excõmunicatur. 74
Materia voti diuersis respectibus est cõsideranda. 266
Mediator inter negociatores potest iniquitatem multipliciter committere. 225
Medicus potest multipliciter in sua Practica peccare. 201
Membri mutilatio potest esse licita & illicita, respectu diuersorum casuum. 206
Mendacium & simulatio æquiparantur. 250
Mendicans non potest absq; censura excommunicationis ad alium ordinem sine speciali sedis Apostolicæ dispositione transmutari. 130
Mens humana debet ab inquietudine vacare,ne sollicitudine nimia labatur in peccatũ rationẽ omittẽs. 175
Mentis distractio vel euagatio secundum apprehensionũ naturam est iudicanda. 66

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mercãtia soli⁹ lucri gratia exercitata vituperabilis est. 203
Meretricium semper est peccatum. 203
Mercimonialis societas duobus casibus est illicita. 250
Miles potest tripliciter peccare. 203
Minister cõmunionis sacramentalis multis potest inuolui peccatis. 30
Modus est in restitutionibus obseruandus. 233
Monachi & moniales possunt multipliciter in suo statu delinquere. 205
Monachi in suis claustris absq; Abbatis licentia arma tentantes excommunicantur. 121
Mutatio vestis debiti & conuenientis vitiosa est: nisi causa rationabilis interueniat. 160

De litera N.

NOtanda in materia vectigalium. 260
Notarius potest suum officium exercendo diuersimodè peccare. 207

De litera O.

OBloquutio per quam amicitia vel pax interrumpitur, peccatum est. 257
Obseruatio sõniorũ diuersis respectib⁹ reddit illicita. 251
Obseruatio astrorum an & quando sit vitiosa. 14
Obseruationũ superstitio potest esse quadruplex. 255
Ociositas periculosa est, quia vitiorũ nutritiua. 208
Odire bonum peccatum est in spiritum sanctum, & omnino rationi & naturæ contrarium. 208
Officiũ propriũ corrũpens præuaricator est iustitiæ. 224
Officia seu dignitates vrbis Romæ vsurpantes excommunicationis onere premuntur. 113
Officiales statuta in fomentũ vsuræ condentes excommunicationis nodo vinciuntur. 111
Officij parochialis vsurpatio excommunicationis pœnam meretur. 125

Opinionis vsus quandoq; licitus, quandoq; illicitus. 209
Opus vltra suam facultatem aggrediẽs tanquam præsumptuosus maximum incurrit vitium. 224
Oratio perfecta præsupponit attentionem: & aliter sine attentione irreuerentiæ vitium est. 210
Ordinandi vel ordinati in Ecclesiasticis dignitatibus multipliciter offendere possunt. 210
Ordinationes ab hæresiarchis inditas approbantes vel recipientes excoicationis vinculo innodantur. 73
Ordo debet in restitutionibus obseruari. 234
Osculũ põt esse honestũ vna causa, & vitiosũ altera. 22

De litera P.

PAgas certas mõtis Genuensis emere an sit vsura. 278
Participatio cum excommunicatis quibus casibus impunè permittatur. 138
Peccatũ stupri quod dicatur, & q̃ semp est mortale. 253
Peccatum sodomiticum grauissimum est. 251
Peccatum quare dicatur veniale, & in quo differat à mortali. 213
Peccatũ sortilegij grauissimũ est & hæresis simile. 252
Peccatum indignationis filia est superbiæ, & ideo mortale dici potest. 171
Peccatũ mollitiei diuersimodè considerandũ. 205
Peccatũ insensibilitatis qualiter cõmittatur. 175
Peccatũ præsumptionis grauissimum est. 224
Peccatũ inobedientiæ dupliciter incurritur. 174
Peccatũ inuidiæ tã â Deo q̃ ab hoĩbus dãnatur. 182
Peccatũ hypocrisis dupliciter incurritur. 158
Peccatũ iactãtię sex circũstãtijs quale sit agnosci põt. 158
Peccatũ impudicitiæ diuersis actibus cõmitti põt. 168
Peccatũ infidelitatis quibus modis cõmittatur. 126
Peccatum homicidij dupliciter potest incurri. 151
Peccatum an possit in hastiludio committi. 150

Universidad de Deusto
Biblioteca

Repertorium

Peccatum acediæ dupliciter consideratur. 9
Peccatum collusionis qualiter committatur. 27
Peccatum falsi multipliciter cõmitti potest. 140
Peccato pertinaciter inhærens tanquam obstinatus damnationis iter ambulat. 208
Peccata mulieris peculiaria multa sunt & diuersa. 206
Pcta multa posśt in Missarũ celebratiõe cõmitti. 204
Peccata mentalia quinq; modis committuntur. 26
Pedagia prohibita vel insolita ab incolis suis exigentes excommunicationis mucrone veniunt feriendi. 127
Periculum vitæ propriæ non timens peccatum potest incurrere oppositum rationi. 182
Periuriũ ꝑmissoriũ duobus põt cõmitti tẽporibus. 215
Persequẽs eũ qui rogat' aliquẽ in aliquã dignitatẽ Ecclesiasticã eligere & nõ eligit excoicationẽ incurrit. 98
Personarum acceptio quando sit vitiosa. 9
Piratę & cursores aut ꝑdones maritimi anathematizãt. 83
Pollutio dupliciter consideranda. 220
Præceps in suis actibus periculo ruinæ se exponit. 223
Prædicatores in quibus communiter delinquant. 222
Prædicatores ab officio prædicationis ob negligentiam in cõfessionibus respectu decimarũ solu. cõmissam suspẽsi excommunicantur, si negligentia non purgata prædictum officium reassumpserit. 123
Prędo marin' grauissimo peccatorũ vinculo tenet. 220
Prælati possunt peccare suum gregẽ visitando. 265
Prælatiõis nomẽ indebitè sibi assumẽs vel vsurpãs: & sub illius prætextu falsum seminãs excoicatus est. 73
Prælatos Eccle. hostiliter insequentes anathematis vinculo innodantur. 76
Præscriptio quandoq; licita, quandoq; illicita. 224
Præsulatus officiũ vsurpans excommunicatur. 125
Processus foro Ecclesiastico competens non potest absq; excom-

Alphabeticum.

excommunicationis censura impediri. 98
Promissum nõ obseruans an semꝑ peccatũ cõmittat. 214

De litera Q.

Quantitas est in materia restitutionis consideranda. 231

De litera R.

Rapina differt à raptu: in eo quòd raptus respicit personam, rapina verò rem. 226
Religiosus temere suæ religionis habitum dimittens vel mutans excommunicatus habetur. 119
Religiosi cõiter solent in tribus offendere & peccare. 226
Repræsalia species est belli particularis, & in ea potest frequenter iniquitas committi. 226
Religiosi Principũ curias ob sui status vel religiõis persecutionẽ insequẽtes excõicationis cathena tenẽtur. 121
Religiosi vel religiosæ matrimonium contrahẽtes excommunicationis vinculo innodantur, similiter qui in gradibus prohibitis. 107
Religiosi sumptuosa loca acquirere vel eis constituta deserere sub anathematis pœna prohibentur. 115
Religiosi claustrum exeuntes vt physicã vel leges audiant excommunicantur. 110
Repræsalias concedentes vel extendentes in prędiudicium Ecclesiæ excommunicationis baculo feriuntur. 97
Res proprias superfluè dissipans & prodigaliter consumens viam sequitur perditionis. 224
Rei alienę iiusta detẽtio rapina est, & pctm̃ iniustitię. 225
Rem publicam tyrannicè occupans peccato tenetur grauissimo. 258
Romadi Pontificis electiones præter simoniacam impedientes ipso facto excommunicationem incurrunt. 87
Romanæ curiæ inobedientes vinculum excommunicationis indubitanter incurrunt. 70
Romanam curiam petentes, aut ab ea recedentes sub pœna excom-

na excommunicationis impediri, vel qualitercunque molestari prohibentur. 75
Romipetas qualitercunque mutilantes vel persequentes excommunicantur. 80
Restitutio cui sit facienda. 231
Restitutio vbi fieri debeat. 232
Restitutio non debet differri, sed citius quò fieri possit incipienda. 232
Restitutionis casus quasi infiniti sunt. 236
Restitutionis faciendæ duplex est ratio. 227
Restitutionis effect⁹ est circa quidditatē cōsiderādus. 230

De litera S.

SAcerdos seculare exequēs officiū excōicat⁹ habet. 131
Sacerdos à casibus per sedem Apostolicam specialiter reseruatis absoluens excommunicatur. 131
Sacramentum confirmationis contemnens peccat. 46
Sacramētalis cōio quatuor p̄supponit ex parte sumētis. 27
Sacramentalis confessio multas ex parte confitentis præsupponit conditiones. 31
Sacramentalis confessio multis de causis tam ex parte cōfessoris quàm confessi venit iteranda. 39
Sacramētalis cōfessio q̄re ex pte cōfessoris sit iterāda. 41
Sacramentalis cōfessio quas debeat habere cōditiones. 42
Sacrilegij crimen tripliciter consideratur. 240
Sarracenis arma vel alia Christianitati nocitura deferentes excommunicantur. 84
Satisfactio sacramētalis an possit per aliū adimpleri. 242
Satisfactio vt pars pœnitentiæ diuersimodè est consideranda. 240
Schismatis crimen dupliciter incurritur. 243
Scurræ infames dicuntur & vitiosi. 245
Sectarum æmulatores vel opinionum sæpe reprehensibiles habentur. 209

Seditiosi vnitatem bonam dissoluentes peccato mortali se obligant. 245
Sententiæ vel opinioni propriæ pertinaciter inhærens peccare potest. 219
Sermo indiscretus pōt in peccatū inducere ,pferentē. 164
Seruitia vel obsequia communia personis Ecclesiasticis exhiberi impedientes anathemate mulctantur. 100
Simoniaci in beneficiorum collatione vel adoptione indubitanter sunt excommunicati. 128
Sollicitudinem salutis contemnens peccatum incurrit grauissimum. 206
Sors dęmonū societati innixa semper damnabilis est. 252
Spectaculum diuersis modis,& causis prohibetur. 252
Sponsalia tripliciter possunt esse vitiosa. 253
Statuta obseruare sub pœna an sit obligatorium. 213
Secularia officia vendere vel emere turpe est, & pernicioſum. 209
Statuta vel consuetudines contra Ecclesiæ libertatē condentes excommunicātur. 94
Superstitiosa imaginum obseruatio damnabilis est. 164
Suspectus de hæresi tribus concurrentibus excommunicationem incurrit. 71
Suspensio â diuinis officijs non semper est peccatum, sed pœna peccati. 256

De litera T.

TEmeritas dupliciter considerari potest. 257
Temeritas in iudicijs euitanda est, & potest verti in peccatum. 186
Tempus qualiter sit in horarum canonicarum celebratione considerandum. 157
Terras & possessiones Ecclesiæ Romanæ & impugnantes excommunicantur. 85
Timor potest multipliciter peccatum effici. 258

Universidad de Deusto
Biblioteca

Repertorium Alphabeticũ.

Trãsgressio cuiuslibet p̃cepti liciti, & honesti, pctm̃ est. 220
Tristitia de alterius bono vel prosperitate damnabilis est, & propriè vocatur nemesis. 207

De litera V.

VEctigal potest diuersis respectibus dici iniquũ. 256
Venationis vsus an & quando peccatũ inducat. 262
Venditio potest multis respectibus esse viciosa. 263
Verberatio proximi dupliciter consideratur. 214
Verecũdia põt in bonã, & in malã partẽ interpretari. 66
Vitiũ ironię quod dicat̃, & an semp vertatur in pctm̃. 183
Vitium concubinatus detestandum, & quare. 31
Vitium scandali dupliciter committitur. 242
Victualia vel alia Romanæ curiæ necessaria sollicitantes non sunt sub anathematis pœna impediendi. 84
Vinculum ad ieiunium astringens quale sit. 164
Vindicatio semper est peccatum, & quid de mina. 204
Violatio interdicti Ecclesiastici semp est prohibita. 175
Violatio votorum semper damnabilis est. 266
Violatio festorum in honorem Dei sanctificatorum viciosa est, & punibilis. 141
Virginem Mariam asserentes originali macula fuisse contaminatam excommunicationis onere premũtur. 133
Voti dispensatio seu irritatio cui competat. 249
Votorum omissio quandoq; viciosa, quandoq; non. 269
Vsura mentalis dupliciter consideranda. 276
Vsura implicitè commissa diuersimodè cõsideranda. 274
Vsurpatio iudicialis vexationis per conseruatores mulctam meretur excommunicationis. 116
Vsus necromantiæ quo dæmonis inuocatur auxilium omnino prohibitus est. 206
Vsus laruarum quibus medijs reddatur illicitus. 187
Vsus matrimonialis cõiugij multipliciter viciari põt. 198

FINIS REPERTORII ALPHABETICI.

PECCATORUM Summula Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis S. XISTI.

Aborsus diuersimodè committi dicitur, & quam pœnã inducat.

ABORSVS VOluntarius, est peccatũ homicidij: perfecti quidẽ, si fœtus erat animatus anima rationali. Et incurritur ꝓpterea irregularitas: quia occiditur tunc qui vere est homo. Imperfecti verò, si fœtus adhuc non erat animatus anima rationali: quia tunc occiditur homo: non qui est, sed qui generabatur, qui nõ est adhuc actualiter homo. Et est peccatum mortale: quia quantum in se est, ad hoc tendit vt tollat vitam hominis iam inchoatã. Non tamẽ incurritur irregularitas homicidij, quia non est adhuc actualiter homo qui occiditur.

Absolutio peccatorũ sacramẽtum pœnitentię concernentium debet esse formalis, & hoc ex parte tam absoluentis q̃ absoluendi.

ABSOLVTIO à peccatis quę in sacramento pœnitentiæ fit, est forma sacramenti pœnitentiæ. Et cõsistit (vt in Concilio Florentino sub Eugenio quarto legitur) in his verbis: Ego te absoluo. Ait enim, Forma huius sacramenti, sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert quũ dicit, Ego te absoluo.

Vbi circa necessitatem, scito non esse de necessitate formæ illud pronomẽ, ego: sicut etiam nõ est de necessitate in forma baptismi: quoniam subintelligitur in ly absoluo.

Et licet ad formam absolutionis sufficiat dicere, Absoluo te: decet tamen quædam antecedentia & consequentia apponere dicendo: Dñs noster Iesus Christus te absoluat: & ego auctoritate

A

Universidad de Deusto
Biblioteca

tate ipsius te absoluo à peccatis tuis, in nomine patris, & filij, & spūs sancti, Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita beatæ Mariæ semper virginis, & omnium sanctorū, & quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorū tuorum in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen.

Circa mutationem scito, quòd si mutatio fieret, ita q̄ loco pronominis te, poneretur pronomen vos, causa honoris (puta si audiens confessionem Episcopi vel Regis, dicat, Ego absoluo vos: & similiter si Episcopus assuetus loqui in numero plurali in prima persona, audiens confessionem alicuius diceret, Nos absoluimus te) in vtroq; casu & similibus non fit sine peccato huiusmodi mutatio: qa recedit à verbis per Ecclesiam determinatis in forma huius sacramēti. Absolutio tamen facta tenet, quoniam ex accōmodatione vsus idē significatur per huiusmodi verba, quod significatur per formam sacramenti, Absoluo te.

Circa appositionem conditionalem, aduerte tripliciter posse conditionaliter proferri formam absolutionis. Primò, respectu cōditionis præteritæ: vt si confessor dubitat se protulisse verba absolutionis, & dicat: Si nō es absolutus, ego absoluo te. Et huiusmodi conditionalis absolutio in casu dubij ex suo genere non est illicita: sicut nec baptismus in dubio sic datus, illicitus est. Secundò, referendo ad conditionem futuram: puta si diceret confessor, Si restitueris, aut si feceris talem pœnitentiam, aut aliquid huiusmodi, absoluo te. Et huiusmodi cōditionalis absolutio cū intentione præcisa nil aliud faciendi, nisi quod dicit, nil valet: quia non est in potestate cōfessoris ministrantis sacramentum, conferre nunc sacramentum, & suspēdere illius effectū in aliud tempus implendæ cōditionis. Sacrilegus ergo est abusus iste formæ sacramentalis: fit enim iniuria sacramento, dū perficitur modo excludēte fructum sacramenti ex indebita intentione ministrantis. Et eadem ratione nō potest sacramētalis absolutio impēdi sub ratihabitione: quoniam quod sub ratihabitionis spe fit, quāuis voce tunc fiat, re tamē vt pendens fit, ita vt possit & ratificari & irritari. Constat autem non esse in potestate absoluētis conferre nunc sacramentū, & suspēdere effectum illius in tempus futuræ ratificationis, & exponere discrimini vt nullum sit si irritetur. Tertio, si referatur ad cōditionē præsentem, puta si verè promittis restituere, aut præsentare te superiori absoluo te. Et huiusmodi conditionalis absolutio cū præcisa similiter intentione si fiat, facta tenet, stante tunc conditione. Errat tamen sacerdos sic faciens, quia præsumit sub forma dubia tradere, quod Christus manda uit sub forma certa ministrari. De nullo enim magis debet curare absoluens, q̄ de cōtritione & satisfactione pœnitentis: & tamē Ecclesia absq; conditione aliqua credit pœnitenti dicenti se contritū: & habere propositum satisfaciendi, & absolutionis beneficiū impartitur absq; conditionali nota. Vnde exterminanda est huiusmodi superstitio ab ecclesia Dei, in tantum quòd si alicui commissa sit à superiori potestas absoluendi à casib⁹ reseruatis sub aliqua cōditione (puta concedo tibi facultatem absoluēdi ab homicidio, si absoluendus fecerit talem pœnitentiam, puta peregrinationis, aut tantæ eleemosinæ. &c.) debet confessor nō conditionaliter, sed simpliciter & absolutè, absoluere pœnitentē præceptantem talem pœnitentiam: quia nulla commissio potest alterare formam sacramenti.

Circa reiterationem absolutiōis nota, quod potest iterari super omnino eadē peccata, sed non potest iterari

Universidad de Deusto
Biblioteca

rari super omnino eandem confessionē: quia super eandem materiam proximam nullius sacramenti, forma iterabilis est sine iniuria sacramenti: quia ipsa iteratio attestatur insufficiētiæ prioris formæ: si enim prima vt sufficiens haberetur, nō iteraretur. Ac per hoc quū cōfessio teneat locum proximum materiæ in sacramento pœnitentię (vt in eodem Concilio Florent. habetur) nisi multiplicetur cōfessio, non potest multiplicari absolutio. Et quia potest homo pluries confiteri eadem peccata, potest quoq; pluries ab eisdem absolui.

¶ Absolutio pœnitētialis plura ex parte absoluētis prēsupponit, quibus deficientibus inanis efficitur.

ABsolutio à peccatis ex parte absoluentis, exigit vt absoluēs minister sit sacramenti pœnitentiæ, ac per hoc sit sacerdos habens authoritatē absoluendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris: vt in eodē Florēt. Concil. sub Eugenio quarto habetur.

Vbi circa necessitatē aduerte nō sufficere ad ministrandum sacramentum pœnitentiæ esse sacerdotē, sed vltra sacerdotalem potestatē requiri auctoritatē aliā. Et hoc est quod communiter dici solet, quòd scilicet requritur duplex potestas, videlicet & ordinis, & iurisdictionis. Potestas enim ordinis habetur ex sacerdotio: potestas autem iurisdictionis habetur vel ex officio pastorali, vel ex cōmissione eius qui est pastor pœnitentis. Intantum autem vtraq; ista potestas requiritur, vt si altera desit, absolutio sacramentalis sit nulla propter defectum ministri, ita quòd si nō sacerdos absoluit à peccatis, nihil fit: & similiter si sacerdos absoluit eū qui sibi subditus nullo modo est, nihil fit.

Circa modos, quibus sacerdos habet potestatem iurisdictionis in foro pœnitētiali,

tiali, aduerte q̄ vltra duos manifestos modos ex parte authoritatis prælocatæ in ipso absoluente (scilicet vel ex officio ordinario, vt est episcopatus & parochia: vel ex commissione, vt alij à Papa vel Episcopis, vel Curatis, vel eorum Officialibus, aut vicarijs solitis committere audientiam confessionum habentes auctoritatē audiendi cōfessiones) inueniūtur quinq; alij modi seu casus quibus sacerdos sortitur subditum: ita quòd potest pœnitentem sacramentaliter absoluere à peccatis: & sunt, necessitas, libertas, facultas, licentia, & consuetudo. Declaro singula.

Necessitas duplex est: scilicet vel ratione mortis, vel ratione cōmunionis. Quando in articulo mortis deficit confessor, potest quilibet sacerdos illum absoluere ab omnibus suis peccatis sibi confessis, vt habetur in cap. Pastoralis, de offi. ord. Quādo vero imminet alicui necessitas cōmunicandi, & deficit ei confessor, non potest propterea absolui à quolibet sacerdote: quia necessitas celebrandi missam, quæ maius quid importat quàm necessitas communicandi, nō habet hoc priuilegium, sed dimittit constitutum in tali necessitate intra terminos non habentium copiā confessoris.

Libertas in proposito significat non subiectionē alicui particulari, vt proprio sacerdoti. Et tripliciter inuenitur. Vel quia persona nulli subditur, vt persona Papę: & propterea cui se subijcit, ille potest ipsum absoluere à peccatis. Vel ratione status, quia scilicet nunquā in eodem loco permanent: ac per hoc nulli particulari ministro sacramenti pœnitentiæ subduntur, quū non sit maior ratio quòd subijciantur vni magis quàm alteri: vt sunt vagabundi, qui scilicet vel nullibi habitāt, sed vagantur: vel licet alicubi domicilium cū vxore & filijs habeāt, cōmuniter tamē sunt in cōtinuo motu, ita q̄ etiā in Pascha te extrà inue-

nirì consueuerunt: hi enim perinde ac vagabundi quò ad sacramenta pœnitentiæ & eucharistiæ censentur, & absolui à quolibet confessore possunt. Vel ratione materiæ, quia scilicet in tali materia nulli est subiectus cõfessori: vt cõtingit in peccatis venialibus, quia nullus tenetur illa confiteri, ac per hoc nulli propter illa cõfessori subditur à iure: & ideo quilibet potest à quolibet sacerdote de peccatis venialib⁹ sacramẽtaliter absolui.

Facultas eligendi cõfessorẽ à iure cõcessa est Episcopis, & tam inferioribus q̃ superioribus, prelatis exemptit. vt in capitu. Ne pro dilatione. de pœniten. & re. & conceditur multis ex speciali gratia à Summo Pontifi, in confessionalibus propterea nõ est dubium hos posse absolui à quo maluerint sacerdote.

Licẽtia dupliciter datur. Vel explicitè: quũ curatus in communi dicit populo, Quilibet vadat ad cõfitendũ cui vult: aut specialiter alicui dicit, Confitearis cui vis. & hoc nihil aliud est, q̃ dare licentiã eligendi sibi confessorem. Vel implicitè. Et hoc cõtingit primò licentiando subditos ad peregrinandum. In hac enim peregrinationis licentia, implicitè claudi creditur licentia confitendi; quia confessio comes esse debet viatorum. Et hoc intelligo cũ duabus limitationibus. Altera est, quò ad confessiones, & communiões necessarias, vt Paschales, aut solitas, quò ad eos qui sæpe consueuerunt confiteri & cõmunicare aut celebrare. Et hæc limitatio intelligitur amplectẽdo tutiorem partem. Quia enim ista licẽtia à doctoribus potius quàm à iure proficisci videtur, timeo illã extendere vltra solita tanq̃ precogitata. Altera, quò ad cõfessores, qui scilicet in locis illis cõfessores sunt aliorũ. huiusmodi enim implicita licentia nõ videtur ampliandæ, vt faciat viatores melioris cõditionis q̃ incolas, vt scilicet possint sibi eligere in confessorẽ quem velint: sed sufficit quòd prouideat viatoribus quum extrà sunt, vt possint tanquam incolæ cõfiteri & communicare. Vnde & in iure prouidetur de ministro eucharistiæ pro peregrinis procul dubio licentiatis à suis curatis: vt patet in capit. Presbyter. de celebratione missa.

Secundò, sciendo & tacendo: vt quum Episcopus scit consuetum esse, vt canonici seu curati sui inuicem se absoluant, & tacet. Quanuis enim nulla cõsuetudine introduci possit, vt quis possit sibi eligere confessorẽ (vt dicitur in capit. Si Episcopus. de pœnitẽt. & remissionibus in. vj.) ex hoc tamẽ quòd Episcopus scit & tacet, tenetur prouidere illis de confessore: & tacita episcopalis licentia, robur dat absolutionibus, & consuetudo non concurrit nisi vt testis licentiæ implicitæ. Et ob huiusmodi implicitã licentiam, viatores sine licentia curati possunt in Paschate confiteri & cõmunicare vbi se inueneriht, sicut licentiati: si & vbi curatus consueuit scrutari quis parochianus defuerit pœnitentiæ & communioni, & viatorum dicentium se vbi se inuenerunt, confessos fuisse & cõmunicasse, factum probare: attestatur siquidem huiusmodi consuetudo implicitę licentiæ, & piæ menti curati, qua voluit implicitè suos confiteri & cõmunicari extrà in casu quo festa Paschalia contingeret extrà peragere. Memini aliâs me legisse, Eugenium quartum concessisse seu declarasse viuæ vocis oraculo, viatores vbi se inuerint in Paschate, censendos tanquam adeptos incolatum quò ad sacramenta pœnitentiæ & eucharistiæ: & secundum hoc non est opus in Paschate huiusmodi interpretatiua licentia, sed possunt tũc ab illis confessoribus à quibus incolæ absoluuntur, absolui etiam à casibus Episcopalibus, prout Episcopus loci disponit. In reliquis autem omnibus supradictis

Universidad de Deusto
Biblioteca

pradictis licentijs explicitè vel implicitè ab Episcopis seu Curatis, non approbo posse licenciatos absolui à casibus reseruatis episcopo: quia hoc est cõtra iuris dispositionem, in.vj. de pœnitent.& remis.capit. Si Episcopus.vbi dicitur, quòd Episcopo dante licentiam alicui quòd confiteatur, non propterea cõcedit casus reseruatos. Si ergo licentia explicita non comprehendit casus reseruatos, multò minus licentia implicita ad illos se extendit. Consuetudo non eligendi confessorem, sed habendi curam animarum præscripta, operatur, vt tam Cardinales curam habeant familiæ suæ, & de eorum licentia sui familiares confiteri possint cui velint, quàm quicunq; alij huiusmodi curam habentes possint similiter absolutionis beneficium per se vel alium suis impartiri: potest enim huiusmodi iurisdictio non minus quàm aliæ haberi ex præscripta consuetudine.

Absolutio nõnullis circũstantijs indebitis impeditur, tã ex parte absoluentis q̃ absoluẽdi.

ABsolutionis impedimẽta multa sunt. Et ideo aduertendũ est posse illã impediri vel ex parte absoluẽtis, vel ex parte absoluendi. Impedit autẽ ex parte absoluẽtis Ecclesiastica censura, nõ quæcũq; sed irritãs iudicis sententiã: ita vt quãdiu reliqua gesta per confessorẽ tenent, absolutio valeat. Et propterea licèt excõmunicatio aut suspensio, si confessor sit excommunicatus aut suspensus, annullet absolutionem absolutè loquendo: quia tamen aliqui sunt casus, in quibus gesta per confessorem sic innodatum tenent, ideo scito quòd ex iure communi secundum cõmunem sententiam* (ex.l. Barbarius.ff.de offic.prætoris) tenent gesta per huiusmodi iudicẽ, vbi duo simul concurrunt, scilicet communis error facti, & titulus. Verbi gratia: si sacerdos excommunicatus datus est ab Episcopo in curatum, & communiter non habetur ille pro excõmunicato, propter hoc, quia nescitur illũ esse excommunicatum, gesta omnia per ipsum tenẽt. Concurrũt enim ibi ambo simul, scilicet titulus publici officii, quia institutus est ab Episcopo, & communis error facti: quia nescitur ipsum esse excõmunicatum. Et hinc habes, quòd absolutus à legitimo aliãs confessore habente impedimentũ occultum, quod si sciretur, impediret absolutionẽ, est verè absolutus & corã Deo & coram Ecclesia.

Ex extrauagãti verò concilij Constantien. consensu vtentium cõprobata, in foro pœnitẽtiali tenent gesta per cõfessores irretitos quibuscunq; Ecclesiasticis censuris etiam nõ occultis, nisi in duobus casibus, scilicet propter notoriã percussionem clerici, vel propter publicam nominatim denuntiationem. Nam ibi conceditur receptio sacramentorum ab excõmunicatis ministris, nisi altero dictorum modorum fuerint excõmunicati, & hoc in fauorẽ animarum & innocentum, non in releuamen ipsorum excõmunicatorum. Licèt enim ipsi ministri excõmunicati absoluentes damnationem incurrant: pœnitẽtes tamẽ absolutionis beneficiũ consequuntur. Et hoc quantùm ad fructũ absolutionis spectat, intellige, si & quando pœnitens excusatur à peccato inducẽdi confessorem excommunicatum ad sacramenti ministrationem, nam non licet sibi inducere illũ ad peccandum. Impeditur autem ex parte absoluendi absolutio ex duplici capite, scilicet ab intrinseco ex sacrilegio simulatæ vel dimidiatę vel impœnitentis confessionis, hoc est si quis simulat se confiteri, quia tũc deest confessio: simulata enim confessio, non est confessio. Et similiter si quis ex verecundia, aut aliãs irrationabili causa aduertenter dimidiat confessionem, quia tũc non

non proponitur peccatū vt remissible. nam impium est à Deo & eius sacramēto dimidiam sperare veniam. Et eadem ratione si quis impœnitentem ex intētione proponit se ipsum, quia vt non absolubilē ministro Christi se præsentat. absolui enim nequit, quem non pœnitet. Et propterea irrita est in his casibus absolutio ex parte pœnitentis. Ab extrinseco verò impeditur absolutio ex parte absoluēdi, si pœnitens sit excōmunicatus maiori, vel minori excommunicatione. nam commune est vtriq; excōmunicationi, excludere à passiua participatione sacramētorū. Nec hoc est vertendū in dubium. Vnde grauiter errāt cōfessores absoluētes prius à peccatis, & remittētes absoluēdos postea ab excommunicatione. est enim hoc contra dispositionē iuris cois, expresè dicentē textu, de senten. excō. cap. à nobis est sæpe. quòd licet reputetur aliquis per signa pœnitentię absolutus à Deo, quia tamē apud Ecclesiā adhuc absolutus non est, cōmunicandū ei non est in diuinis: & multò minus impendenda sunt ei sacramenta, à quibus principaliter est exclusus. Nec excusari potest hoc factū propter dictam extrauagantē concilii Constantien. quoniā ibi expresè dicitur, excōmunicatos in nullo subleuari ob dictam gratiam: multū autē subleuarentur, si participes esse possent sacramentorum ante absolutionē. Non ergo potest absolui aliquis à peccatis, antequam absoluatur ab excōmunicatione tā maiori quàm minori.

Vtrū autē si de facto fiat contrarium, absolutio facta teneat, alia quæstio est, multa enim fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.

Et dicenda sunt ad hanc quęstionē tria. Primū, quòd absolutio à peccatis, de facto ab excōmunicato suscepta, non tenet quantùm ad præsentē fructū: quia ipso actu suscipiēdi absolutionē, obicē absolutioni ponit excōmunicatus. nam per actū istum ingerit se passiuè sacramēto, à quo exclusus perseuerat, quādiu est excōmunicatus: & sacrilegiū cōmittit, contaminando quantū in se est sacramētum pœnitentiæ. Licèt enim excōmunicatus possit initiare sacramentū pœnitentiæ, exercendo actus qui sunt sacramēti materia, conterēdo, cōfitendo, & satisfaciēdo, nō potest tamē perfectioni sacramēti (quę in forma absolutionis consistit) se immiscere: qm̄ à sacramento est exclusus, non autē à sacramenti materia. Quia igitur excōmunicatus, ipso actu suscipiendi absolutionē contra absolutionē pugnat, cōsequens est, vt nō absoluatur à peccatis suis. Secundum est, q̄ per accidens in aliquo casu huiusmodi absolutio facta tenet quantū ad præsentem fructū, quādo scilicet excōmunicat⁹ verè pœnitēs, ob ignorantiam iuris vel facti, non qualēcunq;, sed excusantē eū, absolutionē à peccatis suscipit: quia sacramētū gratiā cōfert omni adulto offerenti se nō ponendo obicē: cōstat autē huiusmodi pœnitentem non ponere obicē, ex hoc q̄ ponitur ipsum laborare ignorātia excusante à sacrilegio, q̄ excō municatus sacramentū suscipiēs incurrit. Et propterea quanuis teneatur iste quærere & obtinere absolutionem ab excōmunicatione, nec possit interim immiscere se diuinis, nō tenetur tamē ad hoc vt iterū absoluat à peccatis: & hoc propter efficaciā susceptī sacramenti, vt dictū est. iteratio enim sacrāmēti non nisi propter effectū sacrāmēti fieri debet.

Et hinc habes, vnde multorū timoratas cōscientias cōsolari possis in multis singularibus casibus, qui prudentię confessoris relinquūtur examinandi, & iudicandi secundum prædicta duo, scilicet quòd fuerit verè pœnitens, & laborans ignorantia aut obliuione excusante ipsum. Tertium est, quòd absolutè loquendo, absolutio sacramētalis impēsa excōmunicato valet: q̄a licèt huius-

Universidad de Deusto
Biblioteca

huiusmodi absolutio sit iure prohibita & illicita, nullo tamen iure sancitum inuenitur, quòd sit nulla. excommunicatus enim est excluſus à ſacramentis, quantùm ad hoc, quòd nõ potest licitè ſuſcipere ſacramenta: non autem quãtùm ad hoc, quòd ſi ſuſcipit, ſuſceptum ſit nullum. Si enim excommunicatus ſuſciperet ſacramentum ordinis, confirmationis, matrimonii, aut extremæ vnctionis, non propterea irritu eſſet ſacramentum ſuſceptum. Pari ergo ratione non est irritum ſacramentum pœnitentiæ ab excommunicato ſuſceptũ. Et ſimiliter quia excommunicati participatio in diuinis, dicẽdo horas canonicas in choro cum aliis, non est irrita (ſatisfecit enim præcepto de perſoluendo horas) conſequens est, vt ſacramẽti participatio non ſit irrita. Et licèt huiuſmodi abſolutio in aliquo non habeat effectũ, tunc propter indiſpoſitionẽ recipientis perſeuerantis in peccato mortali, habebit tamen effectum recedẽte peccato: & hoc propter vim ſacramenti, iuxta doctrinam Auguſtini.

☞ Excommunicationis abſolutio tria præſupponit, quibus non exiſtentibus nec ſequitur abſolutio.

ABſolutio ab excommunicatione, quantùm ad confeſſores ſpectat, ex parte formæ, tria habet conſideranda. primò, ſubſtantiam. ſecundò, annexa. tertiò, modum connexionis. Et quòd ad primum ſcito, quòd nulla habet determinata verba Poteſt enim dicere abſoluẽs, &, Abſoluo te, &, Benedico te, & ſimilia: debet tamen ſecundum Eccleſiæ conſuetudinem dicere, Abſoluo te, & cætera. Quòd ad ſecundum ſcito, quòd ſolẽnis abſolutionis forma, multa requirit, quorum aliqua requirũtur ſemper: vt aliquis pſalmus pœnitentialis cum precibus, & verſiculis, & oratione. Aliqua verò requirũtur

tur quandoq;, & quandoq; non: vt verberatio, dum hęc dicuntur, omittitur enim in mulieribus & in locis publicis. Non enim decet mulieres verberari quum confitẽtur: ſimiliter nec quoſcunq; alios in publico ſecretè confitentes. Similiter iuramentum de parendo mandatis Eccleſiæ vel abſoluentis, in quibuſdam tantùm caſibus requiritur. Et ſimile eſt de emenda iudicium. iuramentum enim illud in magnis tantùm criminibus locum habet: emendam autẽ (hoc eſt ſufficientem ſatisfactionem) quando pro notoria offenſa in aliquem excommunicatus quis eſt, præſtare ante abſolutionem tenetur; & ſimiliter vbi expenſarum aut damni ratio habetur. Et ſi ſatisfacere nequit, tenetur dare idoneam cautionem, hoc eſt, pignoratitiam vel fideiuſſoriam. At ſi nec horũ aliquod poteſt, det cautionem iuratoriam ſatisfaciendi, quum poterit.

Et hæc oportet confeſſorem ſcire, nõ ſolùm propter communes, qui poſſunt accidere caſus, ſed propter euitandas cẽſuras Xiſti quarti, quum contingit in mortis articulo abſoluere à caſibus reſeruatis, in cœna domini, &c. vt intelligat terminos, & ſciat ſecundum hæc ſe regulare. Igitur ſolenniter abſoluturus excommunicatum, præmiſſo aliquo horum, ſi opus eſt, aut præmiſſis omnibus, ſi omnia requiri contingit, dicat confeſſor vnum pſalmũ pœnitentialẽ, cum Gloria patri, Kyrie ter, & Pater noſter, & quatuor verſiculis: ſcilicet, Saluum fac, Nihil proficiat, Eſto ei, &, Domine exaudi, & orationẽ Deus cui proprium, mutando ly delictorum, in ly excommunicationis, & poſtea abſoluat, dicẽs. Ego abſoluo te à vinculo excommunicationis, & reſtituo cõmunioni fidelium, & poſtea mandet ei, quòd mandaturus eſt.

Quòd ad tertium diſtinguendum eſt de annexis. Nam annexorum quædam ſunt ceremonialia, vt oratio

nes:

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes: quædam iudicialia, vt cautiones. Et de ceremonialibus quidem constat, quòd sunt annexa vt debita seruari, non tamen vt substantialia. Et propterea si is cui cõmissũ est vt absoluat in forma Ecclesiæ, aliquem excõmunicatũ sine ceremonialibus absoluat, peccat quidẽ absoluens sine rationabili causa ceremonialia omittẽs absolutio tamen valet: quia ceremonialia intelligũtur, tam institui, quàm committi vt ceremonialia, hoc est, vt debita seruari: non autem vt necessaria ad substãtiam absolutionis.

De iudicialibus verò tria dicimus. Primum, quòd regulariter sunt annexa vt necessaria necessitate iustitiæ, ita quòd nõ possunt omitti sine iniuria: quia in præiudicium Ecclesiæ, seu partis huiusmodi omissio vergit. Secundum, quòd iudicialia dupliciter inueniuntur annexa absolutioni. Primò, ex solo debito iuris cõmunis, vt qa agitur de interesse tertij, cui est satisfaciendum, vel aliquid simile. Et sic si per abusum suæ potestatis ordinarius potens absoluere absoluat, tenet absolutio facta, quanuis malè & iniustè facta: quia absolutio tũc fit contra ius tertij, & non contra ius constitutionis: vt habes in capitu. Venerabilibus, de sententia excõmunicationis, in. vj. Secundò, ex debito illius canonis, vt canon ille dat certũ modum seu excipit: ita q̃ nisi concurrente tali conditione seu obseruatione impendatur absolutio. Et hoc multipliciter contingit. Vel per verba negatiua potẽtię actiuæ: vt si dicatur, quòd non possit absoluere ante satisfactionem. Vel per verba negatiua potentię impersonaliter: vt si dicatur, quòd nõ potest impẽdi absolutio ante satisfactionem. Et in his duobus modis etiam verba ipsa canonis testantur limitatam esse potentiam ordinarij, ac per hoc irritam esse absolutionem, si aliter fiat. Vel per verba negatiua potentiæ passiuæ tantùm: vt si dicatur

dicatur quòd qui inciderit in tale quid, non possit absolui, nisi satisfaciat. Vel per verba negatiua non potentiæ, sed actionis, vt dicatur: nullatenus absoluatur ante satisfactionem, seu nisi satisfecerit. Et in his duobus & similib⁹ modis ambigua videtur quęstio. Ex verbis quidem, quia nõ limitatur per illa potestas ordinaria: ac per hoc videtur relinqui locus abusui potestatis ad illicitam absolutionem. Ex ratione verò, quia potestas ordinaria videtur potius regulari, statuendo sibi regulam, secundum quam absolucre debeat, quàm limitari, ne facilè ordinariæ potestati derogetur. Oppositum autem suadet textus allegatus ex. vj. dicens, Absolutio tenet, licèt forsitan sit iniusta: quoniam & si contra ius litigatoris, non tamen contra ius constitutionis absoluit. Vnde videtur vniuersalis regula haberi duplex. Prima est, quòd absolutio contra ius tertij & non constitutionis, tenet. Secunda est, quòd absolutio contra ius constitutionis non tenet. Et quia hæc est tutior, & textui conformior via, ideo hanc sequendam puto. Et propterea in singulis canonibus excommunicationum consideret absolutor conditionem ibi statutam, vt seruetur circa iudicialia, & seruet illam ne erret, aut discrimini se cõmittat. Tertium, quòd in duobus casibus ob seruatio iudicialiũ est adeò manifestè annexa absolutioni, vt absolutio sine illis irrita sit & inanis. Primus est, quando ius seu decretũ explicitè irritat absolutionem sine his, vt fecit Sixtus iiij. in extrauagan. & si dominici gregis, dicens. Et aliter impensa absolutio non valeat. Secundus est, quãdo ab homine alicui committitur potestas absoluendi, cũ verbis conditionalibus vel æquipollentibus de huiusmodi cautionibus habẽdis: talis enim commissarius, si exeundo fines mandati absoluat, nihil facit.

Excom

Excommunicatio in materia absolutionis qualiter sit consideranda.

ABsolutio ab excommunicatione, quãtùm ad confessores spectat, ex parte potestatis absolutoriæ, distinctione eget. Discernendum est enim in primis, an illa excommunicatio sit lata à iure, vel ab homine. Vocatur autẽ à iure, quæcunq; à perpetuo statuto lata est, à quocunq; statutũ illud sit, & siue contineatur in iure communi, siue in extrauaganti, siue in legibus synodalibus vel specialib⁹. Quæ verò ab homine est, non est perpetua, sed spirat cum authore. Et si est à iure, discernendum est, an sit reseruata eius absolutio, & cui: & tunc nõ potest confessor ab illa absoluere, nisi de gratia speciali fuerit cõcessum. Si verò nõ est reseruata, certum est posse confessorẽ autoritate Episcopi ab illa absoluere, si Episcopus concesserit omnes casus sibi reseruatos. Si autẽ est ab homine (siue sit generalis, vt quum excommunicatur quicunq; sciuerit vel fecerit tale quid, siue singularis, vt quum excommunicatur Sortes) reseruata regulariter est illius absolutio latori, durante illius iurisdictione: vnde sine eius vel ipsius superioris gratia non potest absolui. Et scito hîc religiosum præsumentem de facto absoluere ab excommunicatione latâ à iure, incurrere excommunicationem: vt habetur infrà in censuris.

* Ab excommunicatione verò minore quilibet confessor, non autem quilibet sacerdos, potest absoluere. Primum horum patet ex capitu. Nuper, de senten. excõmu. Secundum verò manifestatur, quia excommunicatio minor est vinculum Ecclesiasticum, & propterea exigit in absoluente facultatem Ecclesiasticæ iurisdictionis: purus autem sacerdos habet solam potestatem ordinis: & ideo non potest absoluere à vinculo Ecclesiasticæ excommunicatiõis minoris. Vnde licèt quilibet possit se subdere cuicũque sacerdoti pro absolutione venialium, non tamẽ potest subdere se cuiq; sacerdoti pro absolutione ab excõmunicatione minore: quia ad venialia remittenda sufficit ex parte absoluentis potestas ordinis, quę est in quolibet sacerdote: quia ipsa sunem talium quantũ ad potestatem ordinis. Ad absoluendum autem excommunicationis vinculum requiritur potestas iurisdictionis Ecclesiasticæ, quæ non conuenit sacerdoti, ex hoc quod vnus subdit se illi, sed ab Ecclesiastica pẽdet autoritate.

Absoluere demum à vinculo suspensionis vel interdicti, si quando confessori committitur, potest vti huiusmodi verbis, Ego absoluo te à vinculo suspẽsionis, &c. Nulla enim sunt determinata verba pro huiusmodi forma.

Personarum acceptio quando sit vitiosa. Et quòd in tribus potest esse perniciosa.

ACceptio personarũ est peccatum, quia tollit æqualitatem iustitiæ. Est autem peccatũ mortale, quando est perniciosa. Frequenter vero est perniciosa in tribus, hoc est in distributione communium bonorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum, & in iudiciis. Quum enim communia regni vel ciuitatis officia, dignitates, seu honores distribuuntur, ita quòd amicitię, vel consanguinitatis, vel factionis, aut alterius impertinentis ratio præfert minus dignos, ruit commune bonum. Nec minus ruina Ecclesiæ manifesta est, quum in beneficiis ac dignitatibus Ecclesiasticis minus digni præferũtur: quia amici seu familiares vel cõiuncti aut seruitores &c. sunt. vniuersum quoq; humanũ genus grauissimè offendit, ex eo q̃ auctor aut reus in iudi

cijs in iure præfertur, quia potēs, aut diues, aut amicꝰ, &c. Peccatū hoc non solùm animę mors est, sed ad restitutionē obligat iuxta restitutionū regulas: pro quāto iniustè impeditdignū seu dignorem: & præter hoc tenetur acceptor personę de dānis cōsequentibus huiusmodi ꝓmotiones seu iniurias.

✠ Peccatum acediæ dupliciter consideratur. Et quòd bona spiritualia sint bifariam distinguenda.

ACedia dupliciter sumitur: vel communiter: vt est nomen commune ad multas peccatorum species: vel propriè, vt est speciale peccatum. Et communiter quidē sumpta, significat tristitiā de spirituali bono: propriè autem sumpta, significat tristitiam de spirituali bono diuino, hoc est ad charitatem pertinente.

Ad quorū clarificationē distingue bona spiritualia. Et vide primò spirituale bonum diuinum consistere in amicitia inter Deum & hominem: ac per hoc in idem velle, & idē nolle cum Deo, in conuersari cū Deo, in cōuiuere & colloqui cū Deo, & huiusmodi. Et propterea quū quis est in tantū elongatꝰ ab amore cœlestis pris & patriæ, vt quū audit aut cogitat statutum sibi esse, vt fit ciuis sanctorū, & domesticus Dei &c. de hoc tristatur tunc peccat propriè peccato acediæ. Et si cum cōsensu rationis est huiusmodi tristitia, peccatū est mortale grauissimum, propinquū odio Dei. Si verò de hoc non tristatur secundum affectum, sed secūdum effectum, quia parum de huiusmodi amicitiæ bono curat, negligens adipisci illam, quia vacat delectabilibꝰ humanis, peccatum acediæ non incurrit, sicut nec plus amans carnalia quàm Deū, incurrit peccatum odij Dei.

Vide deinde bonū spirituale cuiusq; virtutis cōsistere in actibus & exercitatione illius: verbi gratia: bonū spirituale

spirituale iustitię in volūtate reddēte ius vnicuiq;: temperantiæ in volūtate moderatè vtēte delectabilibus secūdum sensum, & sic de alijs. Et propterea quū quis cogitat reddendū esse ius, aut abstinendum ab immoderatis delectabilibus, aut aliquo huiusmodi, & de hoc tristatur, peccat quidē, quia tristatur de bono virtutis. Et est peccatum hoc acediæ cōmuniter dictę: quia huiusmodi tristitia spectat ad vitiū contrariū illi virtuti, de cuius bono tristitia est: puta ad iustitiam, vel ad intemperā tiam, & sic de alijs. Et est huiusmodi tristitia peccatum mortale, si est de bono virtutis necessario ad salutē, & cū consensu rationis. Si autem sine cōsensu rationis est, de quocunq; bono sit, peccatū veniale constat esse: & similiter si est de bono nō necessario ad salutem: puta de liberalitate ad quam non tenetur, de veritate iocosa vel officiosa tantùm: quia sicut deliberatè refutare hæc, nō est peccatū mortale, ita nec deliberatè tristari de his. Nam delectationes & tristitiæ sunt bonę vel malę mortaliter, sicut electiones: & propterea si deliberatæ refutationes non sunr peccata mortalia, nec tristitiæ sunt mortalia peccata.

Ex his habes, quòd quū quis tristatur de iciunio, oratione, festorum obseruatione, & huiusmodi: & propter huiusmodi tristitiā negligit iciunare, orare, aut festa seruare, peccat peccato acediæ: non vt est speciale peccatum, sed acediæ communiter dictæ, quæ non trahit peccatum in aliam speciem.

✠ Adulationis peccatū tripliciter cōmittitur: estq; humanæ fragilitati valde nociuum.

ADulatio est peccatum, quia est excessiua laus seu complacentia verbis vel factis in cōmuni cōuersatione. Et tripliciter potest esse peccatū mortale. Primò rōne materiæ laudatæ: vt si qs

laudet aliquem de actu, qui est peccatum mortale. Vel ratione finis, vt si quis laudet aliquē ad hoc vt noceat illi corporaliter, vel spiritualiter. Vel ratione occasionis, vt quum quis laudando fit alteri præter intentionem suam occasio peccādi mortaliter.

Et primi duo modi, quia sunt manifestè contra charitatem, sunt inexcusabiles. Tertius autē cum grano salis intelligendus est, mensurando occasionē peccandi, an sit data vel accepta, & an sit cognitū & cogitatū à laudāte, quòd is qui laudatur, ex huiusmodi laude ruere solitus sit in mortale peccatum. & rursus an ex debito, an sponte laudans laudet. In iis enim quæ sunt ex suo genere recta, & præter intētionem operātis alius ruit, non modicam hæc faciunt differentiam, vt in materia de scandalo declarabitur. Quum enim aliquis debet ex officio aliquē de bono aliquo opere laudare, etiam si sciat laudatū in superbiam mortalem se elaturum, non tenetur propterea desistere à debito officio: potest tamē & debet deponere huiusmodi scientiā de futura ruina illius, qa. xij. horę sunt dici, & potest in instanti homo illuminari & mutari à diuina misericordia.

Est autē adulatio peccatum valde graue, & propter nocumēta maxima, quæ affert humano generi (hinc enim facilè, vt Hiero. ait, mētes hominū corrūpuntur: & ad ea, quę laudantur, quanuis criminosa accenduntur & assuescunt, in tantum vt mala non solū desinant haberi vt turpia, sed habentur vt bona, & laude, honore, ac præmio digna: quo quid peius') & propter excessū diuinæ offensæ, iuxta illud, Quoniā laudatur peccator in desideriis aīæ suæ, & iniquus benedicitur, exacerbauit dīm peccator. Est autē peccatū veniale, quādo vel laudatur aliquis de malis venialibus, vel de bonis, sola complacendi intentione, absque ruina, vel etiam ob aliquam

aliquam vtilitatem consequēdam vel non impediendam: vt de se patet.

Adulteriū semper est peccatū: & multa inducere potest incōmoda.

ADulterium, quantùm ad crimen, est manifestè peccatum mortale: quantum verò ad damnificationem, cōsideratione eget. Duplex enim habet, quanuis non semper, annexum damnum alienum, vel successōles ex adulterio susceptā matrimonio matris succedit, vel ab eo dotatur, damnificantur hæredes legitimi. Et propterea vterq; adulter, quia damni huius causa existit, tenetur secundum vires ad satisfactionem: aut manifestè, si negotiū id patitur: aut sub aliquo velamine, donando læsis per interpositam personam, aut per se quod potest. Verūm, circa huiusmodi manifestationis negotium, duo pensanda sunt: scilicet periculum & spes. Si enim periculum ex manifestando adulterio imminet, occultè satisfiat vt melius potest: & reliquum diuinæ misericordiæ reseruetur: ixta capitu. Officijs. de pœniten. & remissio. quia sicut cessante iudiciaria coactione, non tenetur homo perdere vitam aut libertatem, vt satisfaciat debito pecuniario: ita nec tenetur perdere famam aut vitam in proposito, vbi de sola pecuniaria re agitur. Cessante autem periculo & vitæ, & famæ, & huiusmodi, si non potest aliter satisfieri, spes fructus futuri ex manifestatione adulterij pensanda est: puta si speratur, quòd maritus postquam sciet prolem non esse suam, dotabit illam, aut hæredem instituet: aut si speraretur, proles audiens, propterea ingredietur monasterium, aut aliquod aliud remediū proueniet. Nam si fructus nullus speratur, quia de iure nec maritus nec proles tenetur matri adulteræ credere in huiusmodi, vana esset manifestatio adulterij.

Quòd ad hospitaliũ verò damnificationem, duo considerãda sunt. Primũ, quòd nullum peccatum est prolem exponere vt in hospitali alatur, ad occultandũ huiusmodi adulteria, hæc eñ est vna ex rationibus, quare loca hæc pia instituuntur. Secundum, quòd si pater aut mater prolis non est indigens, debet & satisfacere hospitali (quia bona huiusmodi hospitalium non in diuitum, sed pauperum adminiculũ sunt: & quantum consumitur à non pauperibus, tantum indigentibus adimitur) & prouidere proli, vt benè instituatur: tenẽtur enim parentes non solùm alere & vestire, sed instruere per se, vel alios, prolem propriam.

☞ Aduocatus potest octo modis in officio peccare.

Aduocati & procuratoris iniquitates sunt octo. Prima est, assumere causam iniustã defendendã, ita quòd nouit esse iniustam. Nec excusatur si non ad vincendum, sed aut ad differendum, aut ad concordandũ, seu pacta aliqua ineũda hoc facit: quoniam hęc oĩa constat esse iniqua. Et similiter non excusatur, si iniquam causam in principali habẽs, vexat aduersarium assumendo aliquod caput iustum: vt sub hac iustitia gradiendo, principale iustum impediat, aut differat, aut etiam peruertat: oportet enim nó solùm mediũ, sed finem esse non iniquũ. Sed, heu, apud mundanos bonus aduocatus est, qui de mala causa facit bonam. Secunda est, nolle, aut negligere scrutari merita causæ assumendæ, sed qualiscũque sit, assumere illam tuendam: quia hoc est non curare, an id, quod facit, sit iustum vel iniustũ: quod est manifestè contra charitatem.

Tertia est, prosequi causam iniustam, quam à principio putauit iustam: quia huiusmodi prosequutio iniqua est, vtpote iniuriam inferens aduersario, debet eñ deserere causam, & monere partem, vt cedat seu prouideat sibi.

Quarta est, negligere studere, siue scrutari merita causæ, & adhibere debita remedia: ignorantia enim, tunc tantum ipsum excusat, quando & quod potuit & quod debuit, non omittit. Quinta est, tacere iniquitatem propositæ causæ suo clientulo, qui putat se rationem fouere. Semper autem credendum est putare clientulum se fouere iustam causam, nisi constet oppositum: quia qlibet pręsumitur bonus &c. Huiusmodi eñ taciturnitas, dolosa est & iniuriosa clictulo & aduersario. Sexta est, docere clientẽ proponere aut dicere falsum, aut dolosè & huiusmodi. Septima est, exigere à clientulo plus quàm debet. Et in his omnibus casibus interuenit peccatum mortale manifestè, quia cõtra iustitiam charitatemq́, fit, nisi imperfectio actus seu nocumenti excusęt à mortali: sicut in mortalibus cæteris imperfectio excusare à mortali non dubitatur. Octaua est, nolle, aut negligere aduocare in causa iusta pauperis: quũ ipse aduocatus possit, nec appareat alius, qui aduocet, & sine eius adiutorio, pauper opprimi creditur. In huiusmodi enim casu tenetur ipse aduocare seu procurare, sicut medicus medicare, si in simili periculo esset pauperis sanitas.

☞ Alchimia quando sit vitiosa, & quando non.

Alchimistarũ ars, nõ est illicita sine fraude, qa nihil repugnans rectę rationi habet secundum se. Licèt multi abutuntur ea, aut imprudẽter nouis compositionibus se occupent, aut fatuè facultates in fumũ conuertant. Nec peccatũ est, vendere rem per Alchimiam factã pro re quæ est, sicut cæteras res quocunque artificio factas, licitum est vẽdere pro his, quæ in veritate sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iniquum autem esset vende re illam pro re, quę apparet, & non est, quoniam hoc est decipere proximum.

Ambitio quandoque in mortale, quandoq; in veniale peccatū imputatur.

AMbitio, hoc est inordinatus appetitus honoris, est manifestè peccatum. Non est autem mortale peccatum, nisi vel ex parte rei, in qua appetitur honor: puta si quis vult honorari ob crimen aliquod. Vel ex parte finis: vt si constituatur in honore vltimus finis, puta si ob cōsequendum honorem non curat quis offendere Deum mortaliter, puta quia vult haberi vt Deus, vel præferri alijs, quibus nō est præferendus in distributione communium dignitatum: vel vult ob honorem quodcunq; aliud mortale: vel è contra honor desideratur ad scelus aliquod perpetrandum, puta ad tyrannidem.

Apostasia triplicitèr cōsideratur: & an semper excommunicationem inducat.

APostasia est triplex: à fide, à religione, ab ordine. Et prima quidem manifestè peior est hæresi, vtpote excedens ipsam, totaliter tollendo fidem. Et ideo subduntur procul dubio apostatæ à fide, excōmunicationi & reliquis pœnis hæreticorum. Apostatæ autem à religione, & excommunicati sunt ob habitus dimissionē, & in damnationis statu perseuerant, etiam si ab excommunicatione absoluantur, donec ad religionem regrediātur: quoniam talis status directè contrariatur religionis statui, ad quē constat de necessitate salutis teneri religiosum ex suo solenni voto. Tertia verò Apostasiatūc propriè incurritur, quum ab ordine sacro quis retrocedit, ad secularem rediens statū: quod cōstat sine mortali peccato non fieri, ob cōtemptum iuris canonici, & voti, & ipsius

& ipsius ordinis sacri, ex suo nomine manifestè mancipātis hominem ad sacri ministerij statum. Quum autem aliquis non ex contemptu, à minoribus ordinibus seu prima tonsura recedit, abijciens vitam & habitum clericalem, non propriè apostata dicitur, quia non est apostata: quia non retrocedit à statu firmiter mācipante diuinis, sed quasi ambulatorio, ex indulgentia canonū. Et si ex rationabili causa id facit (puta quia cogitur ducere viduam in vxorem, vel aliquid repugnans clericatui perficere) non peccat: quia nullus errat dū rectā rationem sequitur. Si verò ex humana fragilitate id facit, veniale peccatum incurrit propter suam inconstantiam. Nec huiusmodi peccatum efficitur mortale, ex eo quod deseritur Ecclesiasticum beneficium simul cum minoribus ordinibus: quia nec ex canonici iuris, nec ex voti alicui⁹ vinculo, nec ex natura operis habet huiusmodi retrocessio vnde sit pernicioſa. Iura siquidē hoc permittunt, secundum indulgentiam, votum nullum est. Et si ex natura operis actus esset contra charitatem, nunquā posset quis licitè à clericatu & beneficio recedere, sicut nunquā licet mentiri. Imò plus sequitur, quòd nō posset hoc absq; offensa Dei mortali fieri, vt de se patet.

Arrogantia quandoq; venialis, quādoq, mortalis est.

ARrogantia, qua sibi quis quod supra se est, tribuit (siue illud pertineat ad scientiam, siue ad potentiam, siue ad bonam voluntatē, siue ad authoritatem) peccatum est, quia contra rectam rationē est. Sed mortale nō est, nisi vel id quod sibi vsurpat, sit contra diuinam reuerentiam: vt, rex Tyri, Deus ego sum. Aut cō tra proximum: vt tyrannis vel finis vltimus in huiusmodi illatione ponatur: qđ ex eo apparet, quòd paratus

est ob illam non curare de diuinis aut Ecclesiæ præceptis. Vel in despectione consistat aliorum: sicut Pharisæus, Non sum sicut cæteri hominum: velut etiam hic Publicanus. Licet hoc ad secundum, modum possit reduci: quia ex affectu arrogantis, quanuis non ex parte rei, vsurpatur superioritas despectiua proximi. Est ergo arrogãtia mortalis, vel ex parte arrogatæ rei contra deũ, aut proximũ: vel ex parte finis in huiusmodi elatione constituti: vel ex parte affectus intorquentis arrogantiam contra alios. Est autẽ frequenter venialis arrogantia, dum absq; præiudicio proximi æstimat quis se plus scientiæ, aut bonitatis, aut authoritatis habere, q̃ habeat. &c. Nec inter leuia peccata computandum est, quũ quis se æstimat meliorem quàm sit: quoniam & species est superbiæ (de qua scriptum est, Et mundabor à delicto maximo) & obicem ponit studio ad grad iendũ iuxta mensurã suã in via Dei: sicut quum quis æstimat se doctum, non curat discere.

Assassinus nomẽ quid significat.

Assassinus nomẽ est æquiuocũ, est enim nomen proprium quorundã infidelium, qui facilè inducebantur ad occidendos Christianos. Et contra non ipsos vtpote infideles, sed cõtra mandantes per ipsos aliquem Christianum occidi, Innocen. 4. in Conci. Lugd. excommunicationem promulgauit: vt habes in. vj. de homicidio. Pro humani. Est etiam nomẽ vitij, pro quanto apud quosdã iuristas, seu vulgariter dicuntur assassini, qui pro pecunia occidũt hominẽ, ad alicuius instantiam. Et hi non comprehenduntur sub censura dicta, quanuis digni sint morte & temporali & æterna: quia conditor canonis de primis tantùm loquitur, vt facilè deduci potest, & ex eo quòd sine additione aliqua illos nominat

nominat (vtpote tunc temporis notos) & meminit eorum domini, & ex eo quòd meminit opprobrij Christianę dignitatis, & nullius precij seu mercedis.

Obseruatio astrorũ an & quando sit vitiosa.

Astrorũ obseruatio ad natiuitates hominũm & occurrentia humana, tripliciter peccato subijci potest. Primò, si ea quæ fidei Christianæ mysteria sunt, tanquã subsint cœlestibus causis habeantur. Secundò, si futura contingentia quærantur, seu habeantur vt certa ex cœlestibus causis. Tertiò, si electiones suas quis subijciat cœlestibus causis vt legi illarũ: ita quòd vitã suam actionesq; suas regulet secundũ cœlos. Et quodlibet horũ triũ est ex suo genere peccatũ mortale: quia primum est contra spiritalitatẽ Christianæ religionis, quæ super cœlos est, immutare potens etiam ipsos cœlorũ cursus: iuxta id quod scriptum est, Confessio eius super cœlum & terram, & experientia testata est. Secundum verò est cõtra veritatẽ doctrinę Christianæ, & liberi arbitrij, quo domini sumus nostrorum operum. Tertium est cõtra dignitatẽ gratiæ diuinæ legis, ac humanę mentis, qua super omnia corporalia sumus cõstituti. Et sicut errarem⁹ subijciendo nos passionibus irę, odij, spei, timoris, ita quòd haberemus impetus passionũ pro lege: ita vilificamus nos, si inclinationes cœlorũ habemus pro lege: corpora enim sunt, & per modũ passionũ inclinant nos. Si quis autem cœlestiũ influxuum causas vt inclinatiuas ad ea quæ ex corporibus pendent humana, suscipiat: nec errat nec peccat: ita quòd ex cõsideratione astrorum timere, cauere, audere. &c. aliquid quatenus ex corporibus pẽdet, nullum peccatum est, seruato moderamine coniecturæ: vt scilicet homo, non pro certo, sed coniectura habeat quicquid ex cœlo dicitur

dicit circa humanas actiones: non ea ratione quia caremus scientia astrorũ: sed quia nõ subijciuntur actiones humanæ cœlo, nisi per indirectam inclinationem, hoc est nisi pro quanto pendent à corporibus. Secundum hęc igitur iudicare potes eos, qui astrologorũ iudicia sequũtur circa humana. De astrorũ autẽ iudicijs circa corporales effectus (puta sanitatis, vel infirmitatis, fertilitatis vel sterilitatis, pluuiæ, vel siccitatis) nulla est quæstio, quia hæc absq; peccato fiunt: qm̃ effectus quęruntur, & reducũtur in suas causas naturales.

Astutia quo casu vertatur in peccatum vel mortale vel veniale.

ASTutia (hoc est progressus per simulatas, dolosas, ac fraudulentas vias ad effectum seu finem aliquem) est manifestè peccatum. Et iuxta subiectam materiam inuenitur vel mortale, vel veniale peccatum. si enim nociua est proximo, inter mortalia computatur, sicut & mendacium pernicioſum: si autem contra charitatem non militat sed officiosa tantùm est, inter venialia computatur.

Auaritia diuersimodè consideranda.

AVaritia dupliciter sumitur. Vel vt opponitur iustitiæ, & sic significat iniustam voluntatem accipiendi seu retinẽdi alienũ: & est manifestè peccatum mortale. Et iuxta hunc sensum, vsurarios, fures, latrones, negociatores fraudulentos. &c. auaros dicimus. Vel vt contrariatur liberalitati: & sic significat inordinatũ appetitum pecuniæ: & sic communiter est peccatum veniale. Iuxta hunc siquidẽ sensum auari vocantur renaces, & parci in dando: de quibus dicitur, quòd auaro deest tam quod habet, q̃ quod non habet. Et similiter qui in tota die ac nocte in angustijs aut laboribus sunt,

sunt, vt acquirant quibus non egent. Dico autem cõmuniter, quia tantus posset esse affectus ad acquirendũ aut retinendum, quòd esset peccatum mortale: puta si actualiter pręponeret acquisitionẽ aut retentionẽ saluti animæ suæ, non curando propterea trãsgredi dei aut Ecclesiæ præcepta. Simpliciter autem & absolutè nõ est peccatũ mortale ex suo genere, quia non est cõtra, sed præter charitatem.

Audaces an & quare dicantur vitiosi.

AVdacia nomen est passionis animalis, sicut & ira & timor. Et iuxta hũc sensum dicitur, quòd fortitudo est circa timores & audacias. Sed translatũ est audaciæ nomen ad vitium oppositum fortitudinis virtuti per excessum. Iuxta quem sensum audaces reprehendimus, qui scilicet immoderatè audent. Et si pura est, cõmuniter est peccatũ veniale: sicut immoderata iracundia & immoderatus timor: quia non cõtrariantur charitati, sed à recta exorbitãt rationis regula.

Diuinatio superstitiosa est, & Christianę religioni aduersa.

ARuspiciũ, Augurium, Auspicium, Tria hæc, pro diuinationibus superstitiosis sumpta Christianæ religioni aduersantur, vtpotè ad sacrilegas artes diuinatorias, quibus idololatræ vtebãtur, spectantia: & propterea constat esse non solũ contra charitatem, sed quodammodo cõtra fidem. Differentia tamẽ inter hæc est, quòd Aruspicium iniquitatem suam sonat, pro quanto à sacrificio seu ara non recedit. Auguriũ autẽ & Auspicium si sine damnatis artibus fiant, capiendo cõiectu ram futuri euentus ab audito garritu, aut inspecto motu auium. &c. quandoq; tolerari possunt: vel vt non mala, si debitæ adsint circunstantiæ: puta quòd ex his non

his non sumatur nisi suspicio seu coniectura, & de his tantum quæ cœlestia corpora possunt se extendere: & quod sicut in cæteris suspicionibus prudēter se habet homo; ita & in istis. Vel vt venialia: si aliqua circunstātia desit: puta quia nimis credit aut timet ꝓpter huiusmodi signa. Qui autem his signis adeò deditus est, vt pro lege suorum operum habeat huiusmodi signa, sine causa Christianus est.

✠ Bellum quando dicatur iustum, vel iniustū, licitum vel illicitum.

BELLVM iniustum, ex propria ratione constat esse peccatum mortale. Circa quod primò videndę sunt conditiones ex quibus bellum est iniustū. Et quia ad iustum bellum tria exiguntur (scilicet primò iusta causa bellandi: secundò authoritas indicendi bellū: tertiò recta intentio) ideo bellum tripliciter cōtingit inueniri iniustū: vel ex defectu iustitiæ in causa, vel ex defectu authoritatis in capite, vel ex defectu rectitudinis in intentione: quicunq; siquidem horum defectuum acciderit, bellum redditur iniquum. Et quidem de iusta causa Augustin. dicit. xxiij. q. ij. Dominus noster. Iusta bella solent definiri, quibus vlciscuntur iniurias: si gens vel ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerit quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniuriam ablatum est. De authoritate verò principum. xxiij. q. j. quid culpatur. idem dicit: Ordo naturalis mortalium paci accōmodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas atq; consilium penes principes sit. De rectitudine autē intentionis idem dicit ibidem: Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, implacabilis aīus, feritas bellādi, libido dominandī, & si qua sunt similia, hęc sunt q̄ in bellis iurè culpantur.

Tu autem confessor, qui iustā causam belli certa ratione

tione inuenire nequis, fidedignis credere potes. Principis autem nomine in proposito intellige rempublicam perfectam: hoc est Papam, Imperatorem, Regem dominium liberum, hoc est, quod superiorem non habet, sed est velut princeps. Intentionem quoq; malā, vitiosum reddere bellum secundum alias cōditiones iustum intellige: sicut latronis quoq; iusta punitio vitiosa redditur, si ex odio iustitia exerceatur, peccatur enim ex praua intentione in opere iusto. Et ideo sola pœnitentia aboletur, nec est opus restitutione: quoniam læsus latrò vel debellatus, est iustè læsus, in nulloq; iniustè dānificatus, quanuis ex parte animi iustitiam exercentis malitia affuerit, in suæ animæ damnationē nolens iustum iustè efficere.

Causa verò iusta aut authoritas si defuerit in bello, nō bellū, sed inuasio de facto, cędes, rapinaq; est. Secūdo de militantibus in bello dubio considerandū est, dicendo quòd bello iusto opē ferre, nullum peccatum esse constat, si certum est esse iustum. Si verò certum non est, subditi principis indicentis bellum excusantur, obedientes dnmino suo: dicente Augustino. xxiij. q. j. quid culpatur. Vir iustus si fortè etiam sub Rege & homine sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi: innocentem autē militē ostendat ordo seruiendi. Excusatur ergò subdit⁹ in bello, de quo nescit an sit iustū, ratione obedientię: sicut etiam excusatur minister iudicis occidēs damnatā per sententiā, si nō cōtinet errorē manifestū. Et * vniuersalis ratio quare obedientia in dubijs excusat, est: quia nō est subditorū discutere consilia definitionesq; dominorū suorū: sed præsumenda sunt iusta, nisi manifestā cōtineant iniquitatē.

Non

Non subditi autem non excusant. Nec excludo à subditis milites illos mercenarios, qui sub continuis stipendijs Regis alicuius degunt, tam pacis quàm belli tempore: hi siquidem tanq; subditi habendi sunt. Sicut ministri cõducti ad exequutionem iustitiæ, non oportet esse subditos, sic quòd sint inde oriũdi: sed sat est, quòd inueniantur cõducti ad officium iustitiæ, ad hoc vt excusentur, si contingat ignoranter exequi iniustam sententiam.

Fac ergo confessor differentiã inter extraneos, qui tempore dubij belli inueniũtur prius stipendiati ad bellica exercitia talis Regis absolutè, & illos qui tunc conducuntur. Nam primi reputantur tanquam cõducti ad iusti belli ministeriũ: & ordo seruiẽdi quo subesse Regi noscuntur, facit vt non sit eorũ discutere adamussim iustitiam belli. Secundi autem similes sunt illis, qui sub dubio iudice cõduci vellent: quos constat nõ tutè exponere se periculo iustitiæ exercendæ. Qui autem siue subditi siue nõ subditi, audito belli nomine nõ curantes de belli iustitia, ad pecuniæ sonitum currunt: extra conscientiæ scrupulos sunt: manifestè enim sunt in statu damnationis æternæ donec resipiscant: sicut qui currũt ad clades & prædas, nõ soliciti de iusto vel iniusto. Tertiò, de reuocatione belli soluenda est quæstio illa: an post inchoatũ bellum hoste iniquo offerẽte satisfaccre, teneatur habens iustum bellum desistere à bello. Dicimus siquidem distinguendo tres status belli (scilicet principiũ, medium, & quasi finem) quòd in principio belli (hoc est postquam bellum est indictum, congregatum. &c. ante tamen conflictũ) ex quo vindictæ negocium adhuc est integrũ, tenetur princeps admittere satisfactionẽ, & reuocare bellum. Et ratio est, quia bellare nõ est voluntatis, sed necessitatis, vt Augu. dicit. 23. quæstio

quæstio. 1. noli. In proposito autẽ cessat necessitas belli ex eo quòd offertur satisfactio, re adhuc resistente integra. Sed esto sanus lector, & intellige hæc de satisfactione plena: hoc est non solùm iniuriæ seu rerum, sed sumptuum & damnorũ. &c. Postquàm autem semipræliatum est, & mortes hominum hinc in de interceserunt, nõ tenetur habens iustum bellũ reuocare bellũ, propterea quia hostis nunc offert satisfacere. Et ratio est, quia habens iustum bellum, gerit personam iudicis criminaliter procedentis. Et quòd gerat personam iudicis, patet ex eo quòd prelũ iustum est actus vindicatiuæ iustitiæ: quæ propriè est virtus principis seu iudicis. non enim est priuatæ personæ opus vindicare. scriptũ est enim: Mihi vindictam. Quòd verò criminaliter procedentis: patet ex eo quòd procedit ad cædem, ad seruitutemq; personarum, & damnum rerum: hæc enim omnia iustũ bellum infert, quanuis hodie à seruitute inter Christianos abstineatur. Manifestatur quoque idem, quòd habens iustum bellum, non est pars, sed ex ipsa ratione necessitante ad bellum efficitur iudex hostium suorum, ex eo quòd eadem ratione potest princeps in perturbatores suæ reipublicæ intraneos & extraneos vti gladio propria authoritate: scilicet ex ratione perfectæ reipublicæ. Non enim est perfecta respublica, cui deest potestas vindicatiua iustitia mediante, siue contra perturbatores reipublicæ intrinsecos, siue contra perturbatores extrinsecos. Et nisi sic sit, quum par in parem non habeat imperium, bella omnia iniusta essent nisi defensiua. Quia igitur habens iustum bellum, gerit personam iudicis procedentis secundum vindicatiuã iustitiã aduersus extraneos perturbatores reipubli. & in medio belli iam effectus est dominus causæ, non existente amplius integro ne-

gocio vindictæ, potest (nisi misericordia vti velit) prosequi bellum, & vindicatiuam exercere iustitiam gladio bellico. Sibi autem hostis imputet, quod reduxit se ad eum statũ, in quo iustitia vindicatiua potest ab alienis contra se exerceri. fuit enim in potestate sua offerre prius satisfactionẽ. Et si contra hoc instetur, ꝙ continuatio belli in hoc casu non esset necessitatis, sed voluntatis: quoniam interrupta est necessitas bellandi ex noua oblatione satisfactionis: respõdetur quòd huiusmodi noua oblatio satisfactionis non habet vim interrumpendi necessitatẽ belli iam semiacti: quia non amplius spectat ad habentes iniustum bellum, satisfacere: sed spectat ad eos satispati secundum iudiciũ habentis iustum contra eos bellum. Ex eo namq; quod ipsimet habẽtes iniusti belli causam, noluerunt quum possent & deberent satisfacere, sed bellum commitere, translati sunt à iure rationis rectæ de ordine satisfaciendi in ordinem satispatiendi à iusto bello: & propterea ex rectæ rationis dictamine, non ex parte reorum, sed ex parte iustitiam vindicatiuam exercentium pendet, an vindicta continuanda sit gladio bellico, subijciendo sibi hostes & terram eorum (quod est facere hostes satispati) an via restitutionis seu satisfactionis. Eadem ergo necessitate qua cœptum est bellum, continuari potest, si principit videtur expedire: quia necessitas illa non est interrupta respectu cœpti belli contra nolentes satisfacere in statu satisfactorio. Licèt enim mutata sit voluntas reorum, & velint postea satisfacere, quia tamen non sunt amplius in statu satisfactorio, sed voluntariè subiecerunt se statui satispassorio (vt sic loqui liceat) ideo perseuerat prima necessitas & authoritas debellandi: sicut apud dominum perseuerat post habitum seruum pro debita pecunia authoritas

retinendi seruũ, quantumcunque ille vellet soluere quod debebat. Et hinc patet, quòd multò magis ex arbitrio principis iustè bellantis pendet continuatio belli, quum bellum est quasi in fine, licèt offerant hostes satisfacere.

Quartò, de damnis ex bello illatis scito quatuor. Primò quòd damna omnia ex iusto bello illata non solùm pugnantibus, sed cuilibet membro reipublicæ cõtra quam est iustum bellũ, absq; peccato sunt: nec ad restitutionem tenentur qui intulerũt, etiam si innocentes contingat per accidens damnificari. Verbi gratia: si ciuitas aliqua ex iusto bello in prædam daretur, liceret cuiusq; ciuis bona diripere, licèt aliquis eorum forte esset innocens: quia sententia iustitiæ bellicæ non tenetur discutere, an aliqua pars reipublicæ sibi iniustè hostis, sit innocens: quia præsumitur tota hostis, & totam habet pro hoste: & propterea totã damnat ac diripit. Et per se loquendo, ille iustè accipit, quauis aliquis innocens per accidens iniustè patiatur: quæ enim sunt per accidens, extra regulas sunt: secus autem esset, si ex intentione ageretur contra innocentem. Notanter autẽ nominaui mẽbra illius reipublicæ: quoniam personæ Ecclesiasticæ, quæ non sunt partes populi, non iustè diriperentur. Vbi secundum prætereundũ non est, quasdam personas esse à iure canonico exemptas à damnis bellicis: quas habes extrà de pace & treuga. c. Innouam⁹. vbi dicitur, Innouamus vt presbyteri, monachi, cõuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes vel redeuntes, & animalia quibus arant & semina portant ad agrum, securitate cõgrua lætentur. Et. xxiiij. q. iij. cap. Paternarum. explicantur etiam oratores. Quos canones rationabiles ac sanctos quantũ ad id quod positiui iuris continent, an abusus deleuerit, nescio. Verùm per mercatores intelligo non negocia

tores qui ibi residēt,sed illos qui hospitantur aut trāseunt:quoniam mercatores incolas non video melioris esse conditionis,quàm artifices.Tertium est,quòd bello existente iniusto tenentur omnes de damnis illatis:nisi ex ignorantia legitima excusentur: quæ tamen non excusat à restitutione ablatarū rerum apud se manentium, postquàm cōpertum est fuisse bellum iniustum.Quartum est,quòd siue iustum siue iniustum sit bellum,debent seruare bellatores regulam Ioānis Baptistæ illis datā:scilicet,Neminem concutiatis,neq; calumniā faciatis,& estote cōtenti stipendijs vestris. Peccant siquidē mortaliter,opprimendo rusticos,& hospitantes ad discretionem,imò ad destructionem, & alia huiusmodi latrocinia committendo. Nec excusantur, quia non datur eis stipendiū: quoniam ex hoc rusticorum & ciuiū res non obligantur illis. Nec dissimulatio aut authoritas capitanei aut principis excusat,nisi in pœnam rusticis aut ciuibus iustè inflictā hoc fieret:quoniā princeps debet ex prouentibus quos totus status proportionaliter tribuit,militibus stipendia sufficiēter tribuere: & non debent isti particulares vexari. Lex eīm iniusta est ex forma,quę nō secundum proportionē grauat populum.Si tamen probata consuetudo obtinuit, vt ligna,& paleas militibus hospites gratis tribuant, nō damno : quasi enim sorte quadam contingit ob hoc quasdā terras seu villas præ alijs grauari.

Diebus festis bellū exercere an sit peccatum.

BEllum exercere in diebus festis absq; necessitate peccatum est, propter inquietudinem diuertentē à sanctificatione festorum. Non tamen est mortale peccatum, si diuina non omittantur,puta Missa : quia nō est opus seruile.Et simile est iudicium de alijs diebus, quibus

quibus prohibitum est à sacris canonibus præliari:scilicet in aduentu & quadragesima.&c.vt in cap. Treugas:extra de treuga & pace. si tamen iura hæc subsisterent:nam abrogata per non vsum dicuntur.

Ecclesiastica beneficia appetere & procurare quādo licitū sit vel nō.

BEneficium Ecclesiasticum cōsiderandum est primò quò ad ingressum, tam de appetitu quàm de procuratione. Appetere siquidem Ecclesiasticum beneficium,siue curatum siue absq; cura, nullū ex suo genere peccatum est : quoniā huiusmodi obiectum est intra ordinem appetibilium recta ratione . & propterea apostol° absolutè dixit.Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat . Peccatum autem contingit ex defectu alicuius circunstantiæ requisitę:puta quis,cur, quomodo.&c. Et quoniam frequentissimè secundū primam circunstantiā in huiusmodi appetitu peccat: ideo Apostolus statim subdit de circunstantia quis,apponēdo cōditiones requisitas ex parte personæ ad rectū appetitum Episcopatus,dicēs: Oportet autem Episcopum esse irreprehensibilem . &c. Et quoniam peccata ex parte circunstantiarum facilè patere possunt applicāti ad subiectam materiam : nos ad specialia descēdendo dicimus, quòd beneficiū plenè curatum (quale est Episcopatus)tunc tantū ex parte personæ licitè appetitur, quando appetens nouit se habere conditiones requisitas ad Episcopum:& similiter nō plenè curatum(quale parochia est) quum quis habet conditiones requisitas ad presbyterum parochialem , & sic de alijs . Et hoc concurrentibus etiam ex parte personæ alijs circunstantijs cōparatiuis debitis. Vbi scito,qnòd persona appetens debet seipsam mensurare per respectū ad tria:scilicet ad regimen animarum , ne præsumptuosè

ad artem artium relatum ſe inueniat: & ad oues quibus paſcendis vacaturus eſt, vt tantùm diſtet vita ſua ab illis, quantùm vita paſtoris à grege: & ad alios quibus tribui poteſt aut debet tale beneficium, ne ſe dignioribus aut æquè dignis anteponat. Et hic tertius reſpectus habet locum etiam in appetitu beneficiorum ſine cura. debet enim ſecundum rectam rationem appetitum ſic moderari, vt abſq; vitio acceptionis perſonarum appetat ſibi prouideri de beneficio in cõmuni vel hoc. De circunſtantia quoq; finis, aduertendum eſt, ne beneficium appetatur propter finem malum: puta delicatam & opulentam aut ſplendidam vitam ex Chriſti patrimonio. &c. & ſic de alijs circunſtantijs. Diſcernere autem inter peccatum mortale & veniale in deordinato appetitu beneficij, non eſt difficile, præſertim ſi beneficium eſt curatum, & maximè ſi eſt perfectè curatum: nam ſi appetens paruifacit cõmenſurare ſeipſum ad artem artium (hoc eſt curam animarum) & alias cõmẽſurationes poſtponit ob appetitum beneficij, procul dubio mortale peccatum incurritur: quia contra charitatem ouium Chriſti appetitur ſi beneficium eſt curatum, & contra iuſtitiam diſtributiuam ſaltem appetitur, ſi beneficium non eſt curatum. Intellige lector quæ dico: nam ſi quis appetit ſimplici intentione beneficium communiter aut ſine cura, non cogitans de dignioribns ſe, non peccat: quia ſubintelligitur, quòd appetat habere licitè. In hoc autem quòd eſt habere licitè, includitur quod detur ſibi ſine Dei offenſa? Et ſimiliter ſi quis cogitat de dignioribus ſe, & non intendit illos impedire, ſed proſeipſo procurare vt habeat licitè, non peccat eadem ratione. poteſt enim contingere vt ſuperior ſanctè det illi qui minus dignus videtur & eſt abſolutè propter aliquas circunſtantias ſingulares tunc occurrentes, efficientes vt dignior pro nunc poſtponendus ſit.

Beneficium autẽ quodcunq; pro ſe petere aut procurare, eiuſdem moris eſt, cuius eſt appetere illud. Et propterea quando appetere eſt damnabile, petere quoq; damnabile eſt. Eget tamen aliqua circunſtantia petere, qua non eget appetere: quia eſt actus exterior qui poteſt ſcandalizare, & propterea eget maiori rectitudine. Et ſcias, quod à doctoribus petere regimen animarũ ideo damnatur: quia vix poſsibile eſt vt homo integri ſenſus & rectæ mentis, reputet ſeipſum habere ſupradictos tres reſpectus perſonales: ſine quibus petere ſimpliciter & abſolutè, eſt præſumptuoſum, ac per hoc indignum reddit petentẽ. Dico autem ſimpliciter & abſolutè: quia tam appetere quàm petere ſecundũ quid (hoc eſt ſi ſuperiori videtur expediens, cognoſcendo ſe indignũ, cum tremore cõmittendo negociũ Deo pro honore Dei, & ſalute Eccleſiæ) non eſt pernicioſum, quanuis ſit veniale, niſi charitas moueat: quoniam hoc non eſt petere, ſed offerre ſe ſic opus eſt. Et ſi charitas verè mouet, meritorium eſt: ſicut Eſaias, Ecce ego: mitte me. & Martinus, Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, nõ recuſo laborẽ. Memento quoq; non verſari in magno periculo, qui indigens & idoneus cũ tremore. &c. ſe offert: petendo ſecundum quid beneficium vacans cum cura animarũ imperfectè, puta parochiã: quia cura animarum propriè & plenè, ſolius Epiſcopi eſt. In cuius ſignum & ſolus ſponſus eſt Eccleſiæ, & non poteſt Eccleſiã deſerere eundo ad religionem. Reliqui enim ſunt adiutores Epiſcopi ad curam animarũ. Contingit autem (& vtinã non ſæpe) appetentibus & petentibus beneficia, procuratio ſimoniaca per munus à lingua vel ab obſequio: de quibus inferius patebit, quum de ſimonia dicetur.

Beneficium Eccleſiaſticum ſecundò conſiderandū quò ad progreſſum eſt, & quantum ad ſeruitium perſonale, & quantùm ad prouentus. In beneficio ſiquidem de iure requirente reſidentiam, peccatum eſt ſine rationabili cauſa non reſidere. Et ſi beneficium eſt curatum, non reſidere abſq; rationabili cauſa, peccatum cōmuniter mortale eſt: pro quanto damnum infert animarum, niſi propter imperfectionem actus excuſetur à mortali; infert enim contrariū naturali iuſtitiæ qua tenetur ipſemet ex ſuſcepto officio gerere ouium Chriſti curam; quæ regulariter ſine reſidentia non poteſt haberi vt debet, quum etiā præſentes & ſolicitè ſtudentes circa animas, vix regnāt vt tenentur. Iniuſtitia enim ex ſuo genere mortale peccatum eſt: quanuis propter imperfectionē actus ſit quādoq; venialis. Eſt etiam cōtra debitam charitatē Chriſto. Nam amor eius non eſt apud eum, qui paruipendit quæ maxima ſunt Chriſti: ſalutem ſcilicet animarum ſibi commiſſarum. Etenim experientia teſtatur, quàm malè ſe habeant in ſpiritalibus & in temporalibus Eccleſiæ Chriſtianæ propter abſentiam paſtorum. Antiquum prouerbium eſt, tam quòd oculus domini impinguat equum, quàm optimum ſimum veſtigia domini. Excuſare tamen poteſt abſentiam ſine rationabili cauſa à mortali imperfectio actus, vel propter paruitatē temporis, vel propter paruitatem damni: & ſi quid eſt eiuſmodi. Peccatum quoq; eſt, beneficij Eccleſiaſtici prouentus malè expendere, vt patet. Mortale autem eſt, ſi eò quòd ſuperfluit neceſſitati naturæ & perſonæ, mala diſpenſatoris fide abutitur: vt ſi inde ditat propinquos, aut in pompis & luxibus exponit, & alia huiuſmodi exorbitantia, & enormia facit: quia non dominus, ſed diſpenſator eſt Eccleſiaſticorū prouentuū: & debet primò ſui, deinde Eccleſiæ,

cleſiæ, & propinquorum, & inaliorū indigentiū curā gerere: non vt diuites alij fiāt, ſed ne indigeant. Beneficiū Eccleſiaſticum tertiò, quò ad multiplicationem conſiderandū eſt, quando eſt peccatum, & quantū. Ad quod diſcernendum noſſe oportet, quòd multiplicare in vno beneficia, non eſt ex ſuo genere peccatum: quia ſi eſſet ex ſe peccatū, nulla vnquàm ratione liceret habere plura beneficia. Neq; eſt ex ſuo genere bonū aut indifferens moraliter: quia ſonat quandam diſſonantiā, ſcilicet plura ſtipendia dari vni-Regulare quippe eſt, vt vnum vni detur. Sed eſt de genere uociuorum quæ ex adiūcta ratione poſſunt honeſtari, ſicut percutere hominē, quod nec ex ſe peccatum, nec bonū, nec indifferens moraliter eſt, ſed ſonat malū hominis quod poteſt ex adiuncta iuſtitia propter bonū publicū. &c. honeſtari Accipere ſiquidem plura beneficia, ſonat quid nociuū Eccleſiæ, & diminuendo miniſtros cultus diuini, & occupando quod multorū deberet eſſe, & animarū quandoq; curā debitā impediendo: hæc enim nocumenta conſtat ex pluralitate beneficiorū inferri ſanctæ Eccleſiæ. Poſſet tamen talis neceſſitas aut ratio ſuperuenire, quæ aut tolleret huiuſmodi nocumenta, aut efficeret nō eſſe inconuenientia: & ſic cederet pluralitatem beneficiorum licitam. Et hæc ratio maximè ex parte Eccleſiarum penſanda eſt: nom enim propter bonum perſonę, ſed propter bonū Eccleſiarum tolluntur huiuſmodi inconuenientia.

Mortale autē peccatū in huiuſmodi pluralitate interuenit, quando non propter rationabilē cauſam obtinet quis multa beneficia incōpatibilia: & vnus quidem occupat loca multorum: alij autem eſuriūt, &c. quia huiuſmodi pluralitas eſt iniuſta contra æqualitatē iuſtitię diſtributiuę. Nec excuſatur peccatum mortale propter diſpenſationem

Papę ſine rationabili cauſa: quoniam diſpenſatio Papæ cadit ſuper ius poſitiuũ, & non ſuper ius diuinum aut morale: pluralitas autem beneficiorum ſine rationabili cauſa, eſt contra ius diuinũ & morale, quo cõmunia Eccleſiæ bona diſtribui iuſtè debent partibus Eccleſiæ. Nec obſtat, quòd beneficiola plura dicuntur licitè dari vni: quoniam in omni genere propter imperfectionẽ actus minima excuſantur. Beneficium ſiquidem adeò tenue quod non ſufficit ad ſuſtẽtandum miniſtrũ, non eſt beneficium niſi imperfectè: quoniam non poteſt ſana ratione inſtitui, vt vnum ſit in vnius ſtipẽdiũ. Et propterea de his minimis fit vt melius fieri poteſt, quouſq; miniſter habeat ſufficienter vnde viuat: quoniam propter miniſtros ſunt beneficia, & non è contra.

Si iſte tamen hîc cõfeſſor pedem, circa iudiciũ illius, qui iam cum diſpenſatione ſine rationabili tamen cauſa habuit & poſſedit plura incompatibilia, ne præceptis neges abſolutionẽ: oportet eũ diſcernere, an iſte teneatur de neceſsitate ſalutis renunciare reliqua, reſeruato ſibi vno: quod non facile eſt quando beneficijs bene prouidetur per vicarios.

Vbi ſcito, duo eſſe in hoc potiſsimum penſanda. Primum eſt damnum Eccleſiarum. Secundum eſt inæqualitas diſtributorum beneficiorum. Et quidẽ damnum Eccleſiarũ quantum ad temporalia, & reparationẽ oportunam, ſiue templi, ſiue paramentorum &c. & numerum miniſtrorũ diuini cultus, & ipſum diuinũ cultum & miniſtrationem ſacramẽtorũ, facilè cognoſci poteſt: quoniã hęc ſubiacent ſenſibus. Sed quantũ ad curam animarum, ſi beneficia ſunt curata, oportet hominẽ non ſeipſum fallere: quia quum iſte det operã rei illicitæ, ſcilicet cõſeruationi plurium incõpatibiliũ abſq; rationabili cauſa, non excuſatur ex illa cauſa illicita à reſidẽdo, ad vacandũ curæ animarũ: ac per

ac per hoc ſibi imputatur coã Deo etiã leuis culpa in dãno animarũ. Et propterea & ſi poſsibile eſt, difficile tamen ac rarũ videtur, quòd abſq; notabili damno Eccleſiarũ huiuſmodi pluralitas continuetur. Et quando ſic accidit, neganda eſſet abſolutio: quoniam notabilis damni Eccleſiæ conſeruatiõ voluntaria, abſq; rationabili cauſa, non eſt abſq; peccato mortali. Ex parte autem iniquæ diſtributiõis aduertendum eſt, quod nõ eſt idẽ iudicium de diſtributione quando fit, & poſt factum: nam quando fit, clarum eſt iniuriam fieri dignioribus, qui poſtponuntur, & peccatum iniuſtitiæ diſtributiuæ committi. Poſtquam autem diſtributio licèt mala facta eſt, & Epiſcopatus datus eſt minus digno, non periclitatur amplius diſtributio, ſed res diſtributa, puta Epiſcopatus. In cuius ſignum conſtat non teneri iſtum minus dignum ad renuntiandum Epiſcopatum: ſed ad bene regendum &c.

Ex hoc autem quòd non ad diſtributionẽ, ſed ad beneficia diſtributa ſpectandum eſt poſt factum, penſanda veniunt tria. Primò, damnum Eccleſiarum quas habet: de quo damno iam diximus. Secundo, damnum clericorum bene meritorũ in illis partibus, vbi ſunt hæc beneficia: qui deberẽt ex his beneficijs & honorari & paſci. Tertiò, ſcandalum bonorum virorum, qui vident huiuſmodi exorbitantes diſtributiones conſeruari ab ijs, qui in formam gregis Chriſtiani dati ſunt. inde enim alij ſimilia audẽt: & ſic in præceps ruit Eccleſia Chriſti. Et propterea qui hæc paruipendit, quia ſic communiter à tot fit, & quia fortè Papa diſsipando diſpenſauit, nõ eſſet abſoluendus: vt abſque alia probatione clarè patet. Qui verò hæc æſtimat, pro *uide* at opere & veritate, vt hæc mala non ſint: alioquin tepidus eſt & euomendus:

Beneficia

Universidad de Deusto Biblioteca

Beneficia Ecclesiastica semper sunt dignioribus & magis sufficientibus conferenda.

BEneficium demum Ecclesiasticum, non solùm idoneo & digno, sed etiam ita vt dignior, non postponatur, conferri debet secundum Deum & conscientiã, quanuis secundum iura sufficiat eligere dignum. Et ratio est, quia vitiũ acceptionis est personarum postponere digniorem, nunc, hîc, & secundum cęteras circunstãtias. Et hoc intellige, quãdo collator liberè habet in sua potestate prouisionem. nam vbi sola cõfirmatio electi aut præsentati à patrono spectat ad eum, sufficit quòd detur digno: quoniã ex hoc ipso quòd electꝰ aut præsentatus est, tanquam dignior habetur. Et similiter quum renunciatur beneficium in fauorem alicuius, sufficit collatori quòd ille sit dignus: quoniã æquitas præfert alijs illum tunc pro sic vacante beneficio. In cuius signum nullus conqueritur, quando per viam renunciationis digno confertur beneficium, quantumcunq; digniori conferendũ fuisset, si alia via vacasset. Et hæc omnia intellige de beneficio formaliter: hoc est, quatenus est beneficiũ honoris, & prouentus bonorũ temporalium: nam sic ad regulas distributionis cõmunium bonorum reducitur. Dico autem hoc, quia si ad principale secundum veritatem in beneficio inuentũ (hoc est officium pascendi, ministrandi diuina, persoluendi &c.) spectetur, non esset distributio bonorum, sed malorum, hoc est onerũ. Et sufficeret eligere dignũ: quoniam cessat ibi ratio acceptionis personarum, qua in bonis dignior postponitur.

Conferre autem pueris Ecclesiastica beneficia, existentibus alijs adultis idoneis, non solùm inexcusabile, sed intolerabile videtur. tum quia pueri sunt solùm idonei in spe, adulti autem in re: tum quia officium diuinũ deuotè & studiosè persoluere nequeunt: quũ nec humana officia valeãt exercere, nisi vt pueri: & tamen beneficiatorum nullus excusatur ab officio diuino. Nec est verum, quòd secundum iura canonica concedãtur beneficia pueris: imò expresè hoc reprehenditur. extra de præben. ca. super inordinata. Et si alicubi sunt ordinatæ aliquæ præbendæ pro pueris, vide illorum statuta: & vt puto inuenies, q̃ non sunt beneficia Ecclesiastica, sed quædam prouisiones ad sustentandos & alendos pueros in seruitio Ecclesiastico. Vnde non tenentur tales ad officium diuinum: sed ad id, ad quod sunt quasi conducti.

Bestialitas in moribus cognoscitur, bestialis enim homo non percipit quæ Dei sunt.

BEstialitas in mortalibus est genus vitij plusquã humani. Et multis materijs communis est, in quibus efficitur homo sicut bestia, vel in cõuersando, vel in comedẽdo, vel in coitu, vel in persequendo seu occidendo. Et cõstat propterea semper esse peccatum: si tamen mentis compos sit. Et communiter est mortalissimum, nisi propter imperfectionem actus: vt si quis ambulet manibꝰ & pedibus. Bestialitas enim hæc venialis est, turpissima tamen, nisi ioci gratia fiat.

Blasphemia Deum habens pro obiecto semper est peccatum mortale.

BLasphemia, peccatum mortale grauissimum est: quia est contra Deum. Et consistit in dicendo aliquid, quod Deo non conuenit: puta Deum esse iniustũ. Vel negando aliquid quod Deo conuenit: puta Deum non curare de nostris. Vel attribuendo quod Deo soli conuenit creaturæ: puta q̃ Diabolus est omnipotens: aut quòd fatũ regit omnia.

Vel

Vel Deo aut ſanctis iniuriã irrogando: puta maledictus ſit &c. Et ad hunc modum reducitur blaſphemia irrogantium iniuriam Deo aut ſanctis, dum indignati reſonant membra eorum pudenda: ſiue quæ habẽt, ſiue quæ non habent. Et ſcias, quòd licèt blaſphemia multos habeat gradus (dum grauior eſt contra Deum, quàm contra beatam Virginem: & hęc grauior quàm contra ſanctos: & rurſus grauior eſt quæ ex affectu deteſtatiuo Dei aut ſanctorum, quã quę ex paſsiõe extranea aut mala conſuetudine: quaſi non ſit virilis animi, qui loquitur ſine blaſphemia (vt videtur apud multos inoleuiſſe) omnes tamen ſunt eiuſdem ſpeciei. Nec vnquam excuſatur quis à mortali, ſi ſit mentis compos, niſi inaduertentia eſſet in cauſa: hoc eſt ſi ex lapſu linguæ protulit verbum blaſphemũ, non aduertendo ſenſum verborum: ita quòd ſi aduertiſſet, cerus eſt quòd non dixiſſet, tunc enim fuit blaſphemia non formaliter, ſed materialiter tantùm. Scito quoq;, quòd dicere ad ſanguinem Dei vel ad corpus Dei: ſiue inuocando per modum iniuriantis: ſiue reſonando in rixa aut turbatione contra aliquem, non eſt blaſphemia: quoniam poſtquam verbum caro factum eſt, Deus habet & corpus & ſanguinem: & non dicitur per modum iniuriãtis, quãuis irreuerenter, quum ſecundo modo dicitur. Et propterea peccatum eſt graue, non tamen mortale: quia non contra, ſed præter Deũ eſt, & tantò grauius, quantò frequentius.

✠ Criminis falſa impoſitio ſemper eſt peccatũ mortale.

CALVMNIA (hoc eſt falſa & malitioſa impoſitio criminis) peccatũ eſt in proximum, quòd nõ ſola pœnitẽtia abluit, ſed oportet ſatisfacere offenſo proximo. Si autẽ ex errore imponit quis falsò alicui crimẽ: calũnię

calumniæ quidẽ vitiũ formaliter nõ incurrit, ſed materialiter: & tenetur tam ad pœnitentiã peccati, quã ad ſatisfaciendũ offenſo & læſo: quoniã in culpa fuit errando. Non enim debebat aſſertiuè proferre id, in quo erraſſe ſe poſtea cõperit: & incautus præcepsq; fuit, aſſerẽdo illud, quod nõ cõſtat eſſe verum, in prę iudicium præſertim proximi.

✠ Cambiũ quadruplici ter conſiderandum.

CAmbiorũ genera ſunt quatuor. Quædã vera & realia, quibus moneta in vno loco ac tempore recipitur, & alio loco ac tempore redditur, prout in loco redditionis tempore reſtitutionis marca auri valet. Et in his nullũ eſt peccatum, ceſſante omni dolo & fraude. Veruntamen quum hæc ad prolixius tempus fiunt aut protrahũtur, vt ex diſtantiori tempore plus lucri habeatur, ad vſurã declinat: quia cum temporis, quo pecunia occupata tenetur, ratio habetur: ad eum vſuræ modũ digreditur, quo tempus venidi dicitur. Quædam verò ſunt non vera, ſed palliata, & ſolo nomine cambia: quibus indigens Romæ pecunia, accipit pecuniam reſtituendam non Lugduni, ſed Romæ, iuxta valorem cambiorum Lugduni in ſequẽti feria: ſeu quouis alio modo fictio cãbij fiat. Et hæc ſunt manifeſtè iniqua: quum verè ſit ibi contractus mutui cum tali intereſſe.

Quædam verò ſunt, quibus pecunia Romę data, per literas cambij ſoluitur alibi Et hæc ſunt licita, ſi ſeruato ſolito, moderato tamen lucro nummulariorũ fiunt. Quædam demum ſunt cambia ad minutum: puta quũ pro ducato dantur decem argentei, aut è contrà. Et in his moderatum quoque lucrum non damnatur: iuxta diuerſarum patriarum conſuetudinem.

✠ Caſuũ reſeruatio ſuos gradus obtinet.

Caſu

Universidad de Deusto Biblioteca

CAsus reseruati sedi apostolicæ clari sunt. Nà sunt soli, quos Ecclesiastica censura (hoc est excommunicatio) reseruat apostolicę sedi, quos infrà habes in verbo, Excommunicatio.

Casus verò reseruati episcopo ambigui sunt. Et propterea sequendo regulam, dimitte incertũ, & tene certum. Et nisi priuilegiatus in hoc sis, conforma te in qualibet diœcesi consuetudini, seu statuto illius Ecclesiæ, quoniam consuetudo dat & tollit iurisdictionem in huiusmodi. Et scito, quòd si excommunicatus ob simoniã, verbi gratia, obtinuit à Papa absolutionem ab excommunicatione, poterit confessor simplex ipsum absoluere à peccato simoniæ: qa ex quo ratio reseruationis cessat, consequens est vt ipsa reseruatio annexi peccati cesset. Et similiter si quis semel absolutus est à reseruatis, quãuis inefficaciter quò ad salutem animæ suæ (puta quia incõtritè, potest postea iterum cõfitendo à simplici confessore absolui, etiã ab illis reseruatis: quia ex quo semel beneficium absolutionis concessum & exequutioni mandatum est legitimè in foro Ecclesiæ, rationabile est vt non habeatur amplius pro reseruato: vtpote semel cognitum & iudicatum ante tribunal, cui erat reseruatum.

✠ Chorea quibus casibus licita aut illicita sit.

CHorearum peccatum cautè considerandum est: quoniam choreas ducere ex suo genere non est peccatum. Nam si ex suo genere esset peccatum, semper formaliter loquèdo esset peccatum, quod constat esse falsum: nam in nuptijs & publicis lætitiis licitæ sunt choreæ.

Quia igitur choreis peccatum non inest per se, sed per accidens, non sunt damnandæ choreæ: sed accidentia mala, quæ à malis abutentibus bono immiscẽtur.

Et quoniã infinita possunt vni accidere, extra rationẽ scientificæ doctrinæ est de accidentibus docere.

* Propter instructionẽ tamen pusillorum scito, quòd ex tempore (puta die festo) chorea nõ fit mortalis: quia nõ est opus seruile: imò imprudenter arcentur à choreis rustici festis diebus chorizare assueti: qui nisi occuparentur choreis, vacarent ocio & malis machinationibus perturbatiuis reipublicæ. Et simile est de similibus iudicium.

Ex frequentia quoq; chorea nõ fit mortalis, vt patet: sicut nec frequentia conuiuij facit illud mortale.

Ex periculo verò prouocationis ad libidinem vnusquisq; seipsum mensuret, & videat si exponit se periculo. Ego ex genere actus periculum nõ cognosco: quoniam actus choreæ non est libidinis, sed lætitiæ. Et ꝓpterea si ex qualitate personæ periculum alicui imminet, prouideat sibi sicut debet cauere sibi ab aspectu mulieris, si ex aspectu sibi cognoscit imminere periculum. Ex actibus deinde leuitatis, qui quandoq; ibi immiscentur (dum aliquis intorquet digitos mulieris cum qua choream duxit) non plus quàm veniale peccatum incurritur. Et simile est iudicium de multis vanæ lętitiæ actibus & verbis, si contingit choreis immisceri. Ex praua autem intentione (puta ad incestum aut adulterium prouocandi) & similiter ex impudicitijs, non solùm choreas: sed eleemosynas & Ecclesiastica officia constat esse peccata mortalia. Conclude ergo choreas non esse ex se malas: licèt sæpe afferant peccata venialia vanitatis.

✠ Clerici in multis differre debent à laicis, quibus deficientibus peccatur.

CLericorũ peccata specialia ex transgressione iuris positiui, sunt tot, vt vix numerari queãt. Tenen

tur siquidem quo ad habitum, deferre rasurã, hoc est clericam: & tonsuram, hoc est non nutrire comam, & non nutrire barbam: & deferre habitũ clericalem clausum desuper, non nimia breuitate aut longitudine notabilem, absq; pallio diffibulato: abstinere à viridis & rubri coloris vestibus & caligis. Caligæ quoq; saccatæ, & vestis virgata seu partita, manicæ, sotularia q; cõsutitia, epithogium, infula linea, fibulę, corrigiæ aureæ vel argenteæ, annuli, nisi quibus ex dignitate cõuenit, frena, sellæ, pectoralia, calcariáue aurata eis inhibentur.

Quò ad artes, Artes macellariorũ seu carnificum, tabernariorum, ioculatorum, seu histrionum, goliardorum & buffonum, & chirurgicorum, ab eis tolluntur.

Quò ad officia, Officia secularia, & specialiter iudicis in causa sanguinis, præpositi balistarijs, præpositi officialis seu ministri sub domino temporali, tabellionis seu notarij, & aduocati seu procuratoris in placitis secularibus, nisi in quibusdã casibus.

Quò ad actiones, Arma portare, ad tabernam ire nisi in itinere, aues, canesq; sequi ad venandum, accipitres, canesq; pro venatione habere, cõducere à secularibus agros, ad aleas vel taxillos ludere, ludis huiusmodi interesse, negociationes, hoc est mercantias cõmerciaq; secularia exercere, habitare demum cum mulieribus (nisi matre, sorore & amita) clericis est prohibitum. Mandatur quoq; eisdem, vt benedictionem mensæ præponant, & gratiarum Deo actionibus terminẽt, lectione semper interiecta conuiuio, & vt vinum sibi temperent.

Verùm horum & huiusmodi transgressio: si temeritas, si contumacia, si cõtemptus desit, non est peccatum mortale iudicio meo, quantũ ex præcepto positiui iuris pẽdet. Quòd ideo adiunxi, quia

quia non loquor de peccato, quo res Ecclesiasticæ malè consumuntur, nec de peccato scandali & mali exempli, nec de auaritia, inanigloria, aut luxuria, & similibus immixtis, nec de peccatis quibus se irregulares reddunt constituti in sacris ex actu prohibito, aut excõmunicationem quicũq; clerici incurrerent. Reddo rationẽ eorum quæ dixi, & primò despectantibus ad habitum clericalem: nam clerici non plus arcentur à iure ad habitũ clericalẽ, q̃ religiosi ad habitum suæ religionis: sed religiosus non arcetur, nisi temerè dimittat suũ habitũ, vt patet: ergo clericus nisi temerè ea quæ sui sunt habitus transgrediatur, nõ est pœnæ mortis animæ subiectus. Et scito, quòd in habitu clericali tanquàm substantiale est clerica: reliqua sunt concomitantia.

Nec obstat dictis, quòd excõmunicandus sit, si quis ex clericis comam relaxauerit: quoniam non incurrit pœnam excõmunicationis, non dico latæ sed ferendæ sententiæ, nisi monitus contumax fuerit: quoniã quicquid sit de rigore iuris, æquitatis tamen ratio habet, vt non sit excommunicandus nisi præmonitus à iudice suo. Tum ne quasi ex improuiso tanta talisq; pœna inferatur pro ijs quæ nõ sunt ex suo genere criminosa: tum propter tantam multitudinem impunè solitã hęc transgredi: ita vt non pro magno peccato transgressio reputetur, quæ ex suo genere mala non est, sed ex positiuo iure: excommunicatio enim nõ nisi pro magno crimine inferenda est. Et propterea non incurrit, iudicio meo, mortale peccatum ante contemptũ seu contumaciã. Et propter hanc rationẽ (quia scilicet pœnæ graues, grauiores ac grauissimè in iure appositæ, exceptis excõmunicationibus latę sententię, aut sunt tales vt sine peccato mortali incurri possint: aut si sine peccato mortali incurri nõ possunt, exigere videntur monitionem,

vr non nisi in contumacem ferantur) extendi iudicium meū ad omnia clericis prohibita, & dixi quòd si desit temeritas, contemptus, & contumacia, nō video ex vi præcepti peccatum mortale. Non dubito tamen multa interuenire grauia peccata venialia in huiusmodi transgressionibus ex lenibus causis aut passionibus humanis, non curantibus Prælatis obuiare & opponere se murū pro iure seruando. Non putes tamen inter grauia computandū, si clericus beneficiatus, aut in sacris, comā paululū infra aures attingentē portat, quia aliter quasi derideretur, aut quia sic consuetum est ibi: aut quia habet collū longū, & minus q̄ decet, appareret: aut propter aliquam aliam à ratione non alienā, quanuis insufficientem causam: nullum enim, aut leue in huiusmodi peccatū est, vbi monstrat ille facto, etsi non ad vnguem, reuereri tamen ac seruare iura. Qui autem putat omnia præcepta obligare ad mortale, eget lumine, quo videat nec naturalis, nec diuini, nec humani iuris præceptā omnia ad mortale obligare: sed ea sola quorum transgressio contra charitatem est. Et hæc sint pro timoratis conscientijs dicta.

Peccata mētalia quinq; modis committuntur.

COgitationis peccata qninq; modis inueniuntur. Primo, dum mens vana aliqua cogitatione occupatur. Et est peccatū veniale, vt patet. Secundò, quum consentitur absolutē in peccatum aliquod perpetrandum, aut placet perpetratū. Et tunc constat esse mortale, si peccatū patratum aut patrandum est mortale: & similiter esse veniale, si peccatum faciendum aut factū est veniale. Tertiò, quando conditionaliter cōsentitur in peccatum: puta si absque infamia, periculo. &c. possem, furarer, aut raperē mille aureos: aut si possem volare, occiderem talem. &c. & sic de alijs conditionalibus. Et interuenit peccatū in istis consensibus conditionatis tam mortale quàm veniale, sicut in cōsensu absolutè: hoc est quòd si operatio in consequente significata, in quam conditionaliter consentitur, est peccatum mortale: consensus ille conditionalis est quoq; peccatum mortale: & si est peccatū veniale, consensus quoq; erit venialis. Et ratio est: qa licèt conditionalis nihil ponat in esse, ponit tamen in appetitu rationali) qualis est volūtas) affectū colendi peccatū illud: Nec impedimentū peccato affert voluntas nō peccādi, sed conditio nō existēs. Nec refert, an cōditio interposita sit possibilis vel impossibilis: nō min⁹ enim peccat mortaliter qui vellet destruere Paradisum si posset, quàm qui absolutè cupit Paradisi destructionē. Excusarentur autem à mortali huiusmodi conditionales consensus, si cōditio interposita tolleret ab actione volita rationem peccati: puta si quis diceret: Ego, si non esset peccatum, occiderem, raperē. &c. vel si Deus præciperet, occiderem. &c. quia tunc voluntatis consensus freno rationis à peccato retrahitur.

Quartò, quando consentitur cōditionaliter in opus non malum, sed sibi illicitū propter suum statū aut votum: puta si religiosus appetat ducere vxorem si esset liber: & similiter quum quis post votum ieiunij vellet non ieiunare si esset liber, & sic de alijs. In huiusmodi enim peccatum veniale cōmuniter interuenit propter remissam voluntatē ab inchoato bono. Et ad hunc peccandi modum spectat, quum quis consentit quòd si ingressurus esset religionem, non ingrederetur: ex quo tamen professus est, intendit seruare eam: manifestè siquidem apparet remissio voluntatis à feruore prius habito: quia tamē consensus infra limites liberi temporis consistit, mortale

tale peccatum non interuenit. Et scito omnes cõditionales secundum hunc modum, & multo magis secundum precedentem modum, esse opera & tentationes fatuas & diabolicas: nam diabolicum est, quenquam in tentationem se, aut alium præcipitare, si esset, si fuisset, facerem, dicerem. &c. ad nihil enim hæc ducunt, nisi ad peccatum.

Quintò, quando in cogitando interuenit delectatio morosa. De qua vide infrà in verbo, Delectatio.

¶ Peccatum collusionis qualiter committatur.

COllusio (hoc est inter actorem & reum latès & fraudulenta conuentio) est manifestè peccatum in vtroq;: quia vterq; colludès fraudi consentit. Et est peccatum mortale pro quanto iniquè contra debitam tendit iustitiam.

¶ Columbarium qui licitè teneant.

COlumbarium habere, vel contra municipalia statuta disponentia certam terræ mensuram oportere ibi habere eum qui columbarium tenet, vel vbi statutum nullum est contra eorum qui damnificantur querelas, peccatum est, nisi ex consuetudine aut præscriptione legitima ius hoc habeat: Er à mortali peccato non excusatur, si notabile infert damnũ alteri, quod prudentiæ quæ circa singularia versatur, relinquitur iudicandum, attento loco, pastu, multitudine. &c.

¶ Sacramentalis cõmunio quatuor præsupponit, ex parte sumentis.

COmmunio qua sacramentum Eucharistiæ sumitur, ex parte sumentis exigit quatuor, sine quibus peccat comunicans. Primũ est, vt sit mundus à peccato mortali: hoc est vt secundũ suam conscientiam, præmissa diligenti contritione, & confessione credat se mundum

dum à peccato mortali. Et sine contritione quidẽ mortalis peccati cogniti cõmunicans peccat mortaliter: quia indignè sumit, ac per hoc reus est corporis domini, inquit enim Apostolus, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat: qui enim manducat indignè, reus erit corporis domini.

Sine confessione autem, si rationabilis subest causa non confitendi, excusatur cõmunicans: quia præceptũ de confessione præmittenda cõmunioni nõ est de iure diuino, nec de iure positiuo: quũ nullibi inueniatur, nisi semel in anno. Si autem cõmoditas adest confitendi, & habens conscientiã peccati mortalis differre vult cõfessionem, & nihilominus communicare, quia oportet ipsum cũ alijs cõmunicare, aut oportet ipsum celebrare, peccare videtur valde grauiter: quia minus dignè voluntarius accedit, vtpote ad Ecclesiasticę vnionis sacramentũ sine Ecclesiastica reconciliatione absq; rationabili excusatione accedens. Non damno tamen ipsum peccati mortalis, propter rationem dictam. Secundum est, vt sit ieiunus ieiunio naturæ: hoc est q̃ à media nocte nihil sumpserit per modum cibi vel potus: ita quod non solùm debet esse ieiunus à cibo & potu communi, sed ab omnibus etiam medicinalibus quæ per os sumuntur.

Si autem sciens & aduertens aliquis non ieiunus cõmunicauerit, mortis articulo dumtaxat excepto, mortaliter peccat, vt communiter tenetur. Dixi autẽ sciẽs, non propter ignorantiã iuris de ieiunio cõmunicandi, quum hoc ab omnibus sciatur, sed propter ignorantiã qua fallitur aliquis putans se esse ieiunũ, quũ verè nõ sit ieiunus. Contingit enim aliquos bonos viros credere, quòd sumpta aliqua re aromatica (puta cira momo, vel nuce muscata, vel aliqua eiusmodi) nõ sit fractum ieiuniũ, propter ea fortè quia non frangitur ex

+ Hec opi. Caiet. est falsa imo D 4 his

Requiritur Confessio actualis ſ. thom. scot. et omnes theolo. & ſ. Concili. tridẽti. Sess. 13. ut Rafaelet doctor navarro in manuali Confesso. Sobre el 5. mãdamẽto de la yglesia pagi. 360. nu 49. Vi. Silbest. verbo confessio 2. nu. 3.

his ieiunium Ecclesiæ. Imò à fide dignis accepi quendã bonum sacerdotem multo tempore pro reuerentia sacramenti præaccepisse nucẽ muscatam, vt bonum odorem stomachi Eucharistiæ præpararet. Sciebat ille ꝙ oportebat ieiunium cõmunicare, sed nesciebat se non esse ieiunium post sumptã nucem muscatã pro reuerẽtia sacramẽti, nesciẽs distinguere inter ieiuniũ Ecclesiæ, & ieiuniũ naturæ. Excusatur ille à peccato mortali cõtra ius positiuũ, quia plus nesciebat, in sua simplicitate gradiens, & arbitrans se scire quod omnes sciunt, scilicet quod ieiuni tantùm debent cõmunicare: & propterea nõ erat solicitus de fuganda ignorãtia illa. Dixi aduertens: quia si cõtingat aliquem scientẽ omnia, post syrupum sumptũ cõmunicare, nõ recolendo de sumpta potione, excusatur à mortali violatione iuris positiui, non enim voluntariè cõmunicauit nõ ieiunus: qui ex obliuione huiusmodi cõmunicauit. Nec sunt tam arctè positiui iuris vincula interpretãda, vt inuoluntarias, & quas nullo pacto sciẽs & prudẽs vir bonę cõscientię ageret operationes, imputemus ad mortẽ æternã ex obliuione, aut simplicitate transgredienti materialiter tantùm ius positiuũ, vt in vtroq; casu & similibus contingit. Dixi quoq; per modũ cibi aut potus, aut differentiã eorũ quæ trahuntur seu descendũt ad stomachũ per modum saliuę, vt sunt reliquiæ cibi inter dentes remanentes, & alia huiusmodi. Hęc enim nõ violãt ieiuniũ naturæ, sicut nec saliua.

Tertium est, tempus. De quo tria dicenda occurrũt: scilicet quantum ad ætatẽ, quantùm ad Pascha, quantùm ad mortis articulum. Aetas peccantis si non communicet, est quum ad annos discretionis peruenerit, vt patet in cap. Omnis vtriusq; sexus. de pœni. & re. Et habetur communiter pro peccato mortali huiusmodi omissio. Aduerte tamen hîc quòd

quòd cõsuetudo optima legum interpres, distiguit inter annum discretionis ad confitendum, & annum discretionis ad communicandum: quasi ad cõfitendum quælibet discretio sufficiat, ad communicãdum autem exigatur discretio deuota & reuerentialis. Nam parentes curam puerorũ & puellarum gerentes, ad confitendum paruulos decem anno rum cogunt: ad communionem autem cõmuniter non mittunt nisi post plures annos. Et licet præceptum Ecclesiæ ad ipsos pueros dirigatur: quia tamen ætas illa medijs parẽtibus iuris præcepta suscipit, ideo pueri, qui ex parẽtum iudicio annum discretionis determinandum expectant quò ad communionẽ, non sunt rei præcepti violati, si non cõmunicãt etiã in quarto decimo aut quinto decimo anno: inferiora enim per media, diuina prouidentia gubernat, & gubernanda disposuit. Deberet tamẽ puer, si tantæ prudentiæ est, debe rent & parentes eius quum dubitant, confessorem pueri cõsulere, si videtur ei quòd ad communionem sit discretus. Excusantur quoq; parẽtes à violatione Ecclesiastici præcepti, si ob reuerentiam sacramenti seruant consuetudinem patriæ, vbi consueuerunt tardius pueri ad cõmunionem admitti, quia videntur non debitam reuerentiam deuotionemq; habere. Et ratio excusans est: quia lex ista quò ad hoc, nõ est ibi consensu vtentium cõprobata, & Prelati sciunt, & non reprehendunt. Tenetur igitur omnis vtriusque sexus, quũ ad annos discretionis peruenerit, communicare semel in anno, hoc est in Pascha. Et quantum ad hoc præceptum spectat, intelligit Pascha durare duabus hebdomadis, vt Eugenius quartus declarauit: ita quòd communicans in hebdomada sancta, vel in hebdomada Paschæ, aut in dominica immediat è sequẽte, satisfacit præcepto Ecclesię. Potest tamẽ de consilio pro-

prij sacerdotis, ex rationabili causa differre ad tẽpus aliquod huiusmodi cõmunionem, vt in Decretali patet. Omissio autẽ cõmunionis Paschalis, peccatũ mortale est propter Ecclesiæ præceptum contemptum.

Vtrum autẽ in mortis articulo teneatur fidelis quisq; cõmunicare, in dubiũ nõ est vertendũ: quoniã consuetudo Ecclesiæ hoc mandat: & proculdubio peccat, quia sine rationabili causa absq; viatico recedit. Si tamẽ contemptus desit, non video rationem peccati mortalis in huiusmodi omissiõe, ex quo paschalem cõmunionem impleuit. Nec video etiam rationem dubitandi de peccato mortali: quoniã viaticũ vt sic non est necessitatis sacramentum ex Ecclesiæ præcepto, quia non inuenitur, aut ex natura viatici, quum sine illo pœnitẽtia sufficiat, sicut sine extrema vnctione: est enim necessarium viaticum sicut equus ad iter, & non sicut nauis ad transeundum mare. Quartum est, reuerentia & deuotio. Et reuerentia quidẽ considerandа ac seruanda est, vt nec post pollutionem nocturnã, nec post coitum coniugalẽ, communicet quis illo die. Nam nisi ex rationabili causa eodem die aliquis cõmunicaret, peccaret, venialiter tamen: quia non debitam exhiberet sacramento reuerentiã. Et multò magis peccãt, qui post continuata peccata mortalia hodie conterũtur & confitentur, & cras communicant. Parum siquidem curare se monstrant de disponenda mente ad tantum sacramentum, qui quasi repentè de assueta cibatione animi ex mundo & carne, in vnionem Christi per modũ cibi præsumunt accedere, quasi spiritalis gustus statim sit acquisitus ab eis: non tamen peccant mortaliter. Simili quoq; peccato inuoluũtur, qui omittunt contritionem venialium, ex quibus actualis feruor seu deuotio impeditur: quia non separant vt debent ad hoc sacramentum. Reuerentia quoq; corporalis adesse debet: vt scilicet genu flexus communicet qui nõ celebrat, & postea non statim expuat, nec statim comedat. Deuotio verò actualis exigitur quò ad aliquid de necessitate, scilicet quò ad appetitum huiusmodi sacramenti: oportet enim vel tunc appetere, vel prius appetiuisse susципientem hoc sacramẽtum. Dico autẽ prius appetiuisse, propter superuenientem ægritudinem: puta dementiam, aut phrenesim, aut insensibilitatem, cum periculo mortis: nam mentis cõpotes debent actualiter appetere. Et hæc dicimus quò ad Ecclesiam. Coram Deo autem tenentur mentis compotes ad deuotionem actualem, non per solam voluntatem communicandi, sed per meditationem & voluntatem pascendi animã suam de Christo, hoc est de morte Christi, de vita Christi, de imitatione Christi, de humilitate, patientia, constantia, charitate &c. Christi: quia si deuotio actualis non procuratur, non separat homo quantum in se est, ad hoc sacramentum vt debet: quia non separat ad actualiter mastificandum spiritali mastificatione cibum animæ, qui corpus Christi est.

Minister cõmunionis sacramẽtalis multis potest inuolui peccatis.

COmmunio ex parte ministri multis potest peccatis inuolui. Et primò, si ipse qui dat sacramentum non sit sacerdos curatus, aut ab eo vel superiore licentiam habens. Oportet enim nisi necessitatis articulo vrgente (in quo diaconus de licentia Episcopi vel presbyteri supplere potest: vt habetur distinct. xciij. in cap. præsente: & sine licẽtia, illis absentibus: vt in capit. diacones, eadem. xciij. dist.) ministrantem esse sacerdotem: vt in cap. peruenit. de conse. distinct. ij. & curam illius habentẽ, vel de illius licẽtia: vt in cle. religiosi. depriuile. Cõmunicans autẽ alienum parro-

parrochianum, peccat, ius violans, nisi sub ratihabitationis spe hoc faciat. Et si religiosus est, excõmunicatus esset: de quo tamen, vt infrà inter excõmunicationes habes, sentias. An autem ã seipso extra sacrificium missæ liceat sacerdoti sumere Eucharistiam, licèt sancitum legisse non meminerim, puto in necessitatis articulo licere, vt si sacerdos sit peste laborans, vbi alij timent ei appropinquare, qui tamen ei deferrent corpus Christi ad locum propinquum. Secundò, si vbi non est consuetum, præsumit dare Eucharistiam sub vtraq; specie: peccaret siquidẽ & mortaliter, ratione contemptiuæ præsumptionis.

Tertiò, si pueris ante discretionis annos, aut à natiuitate amentibus, aut indignis, vt sunt excommunicati, interdicti, in publico peccato existentes (quales sunt meretrices, lenones, in cõcubinatu morates, publici vsurarij, pugnantes in duello, & alij huiusmodi) Eucharistiam tribuat sciens. Infantes enim & nati amentes nõ sunt digni, quia nunquam fuit in eis deuotio: & propterea peccatum interueniret: & nisi sic fieret quòd à contemptu tam explicite q̃ implicitè excusaretur, mortale esset. In reliquis verò dictis peccatũ mortale manifestè interuenit, cõsentiendo & cooperando vt Eucharistia ab indignis sumatur, imò sanctũ dando canibus. Quartò, si Eucharistiam det in loco interdicto: quia contra prohibitionem Ecclesiæ. Aduerte tamen, quòd quandocunq;, & vbicunq;, & quibuscunq; potest dari sacramentum pœnitentiæ, potest etiã dari si in articulo mortis est, viaticum: quia pro eodem computari decernit ius. de pœniten. & remiss. ca. quod in te. Debet tamen prius prouideri scandalo, vt scilicet publicetur cum opere dimissum concubinatũ, aut vsurã &c. alioquin scandali peccato offendit populum sacerdos dans Eucharistiam. Quintò, si det irreuerentiam exhibentibus sacramento, vt sunt phrenetici, expuentes &c. esset enim sacrilegij peccatum, & sibi, nõ illi extra se constituto imputandum. Sexto, si infirmus viaticum, & ijs quibus debet sacramentum hoc ministrare omisit: raro enim hæc absq; peccato eueniunt negligentiæ.

✠ Vitium concubinatus detestandum, & quare.

COncubinatus non solùm includit peccatũ mortale fornicationis, sed addit statum peccati mortalis. Et propterea ad sui verã pœnitentiã exigit non solù omissionem actus carnalis, sed recessum à tali statu.

✠ Crimen concussionis respectu officiarij semper est mortale.

COncussionis crimen (quo quis habens potestatem vel officium, pecuniam accipit ad iudicandũ aut decernendum, quò magis vel minus faciat quod debet, vel per minas cogit aliquem ad faciendum vel non faciendum) est manifestè mortale peccatum cõtra iustitiam.

✠ Sacramentalis confessio multas ex parte confitentis præsupponit conditiones.

COnfessio sacramentalis ex parte confitẽtis multis potest defectib⁹ subiacere: quoniam multas exigit conditiones, quæ his vicissibus continentur.

Sit simplex, humilis, confessio, pura, fidelis.

Atq; frequens, nuda, discreta, libens, verecunda.

Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata.

Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Quas, quoniam libellus iste propter cõfessionem fit, declarare intendimus.

Prima ergo conditio est, vt confessio sit simplex, hoc est non composita. Esset autem composita, quando artificiosè

Universidad de Deusto Biblioteca

ficiosè narrantur commiſſa: ita vt vera quidem dicãtur, ſed ea arte vt vel non pŏderentur à confeſſore, vel delectẽt ſuauitate vanæ eloquẽtiæ: hoc enim manifeſtum peccatum contineret.

Secũda, humilis: quantũ ad intellectum, recognoſcẽdo ſe miſerum peccatorẽ, & indignum venia: quantum ad affectum, affectando per ſubiectionẽ qua confitendo ſe ſubijcit confeſſori, ſubijcere ſe ipſum intus diuino iudicio, non in furore, ſed in iuſtitia Ieſu Chriſti crucifixi propter nos: quantum ad linguã in modo etiã loquẽdi, vt exponat ſua peccata, vt reus cũ reuerentia & tremore quaſi cora Xpo: quantum ad actus exteriores, vt genu flexus omnis vtriuſq; ſexus, & capite (ſi ſanitas patitur) diſcooperto vir confiteatur ob reuerentiã Chriſti & ſacramẽti. Omiſsio ſiquidem cuiuſcunq; horum ſine peccato nõ eſt: niſi cauſa rationabilis ab eyteriorib⁹ excuſet reuerentijs.

Tertia, pura: hoc eſt non mixta in pertinentibus ad peccata propria: peccat eñ ſaltẽ peccato vaniloquij, qui alia immiſcet vltra irreuerentiam, quã ex huiuſmodi admixtione exhibet tanto myſterio. Et magis debet eſſe pura ab admixtione alienorum peccatorũ, ſi propria poſſunt ſine alienis ſufficiẽter exprimi. Quod ſi aliter fieri nequit, & confeſſor vir eſt bonus (ita quod nulla ſit ſuſpicio futuræ infamiæ aut cuiuſcunq; periculi) explicari poteſt. Vbi autẽ periculum famæ alienæ vel alterius mali timeretur, confeſſor alter adeundus eſt, qui cõfitentẽ nõ noſcat: aut ipſe confitẽs obuolutus ſeu traſformatus vadat ad cõfeſſorẽ qui ex voce eum non diſcernat: & tacito ſuo nomine dicat, Ego peccator potẽs confiteri, tibi dico meam culpã &c. Non enim tenetur pœnitens manifeſtare ſeipſum qs eſt, niſi quantum ad ea, quę ſunt neceſſaria ad ſacramẽtum hoc: ad quod nõ oportet ſcire quo nomine vocatur, nec vbi habitat, nec ſi eſt coniugatus, ſi contra matrimonium nõ offendit, nec de qua patria aut parochia eſt, niſi vt ſciatur ſi poteſt hic cõfeſſor illũ audire & abſoluere. Et ad hoc ſufficit vt pœnitẽs dicat, vel quòd ipſe poteſt ſibi eligere confeſſorem, vel quòd habet licentiam à ſuo ſuperiore, vel q; ſcit quod poteſt ipſum abſoluere ſicut illos de illa diœceſi ſeu parochia, ſi curatus eſt confeſſor. Quòd ſi nihil horum fieri poſſet, vtẽdum eſſet regula de non habente copiam confeſſoris quo ad illam circunſtantiam: quia confeſsio cum aliena iactura non debet eſſe: & poteſt confitendo omnia peccata & illud abſq; illa circũſtantia abſolui. Et hoc dico, ſi differri non poteſt cõfeſsio: puta quia oportet communicare aut celebrare, iuxta dicenda inferius in decima conditione.

Quarta, fidelis: hoc eſt, verax. Mentiri ſiquidẽ in confeſsiõe per ſe (hoc eſt de pertinentibus ad confeſsionẽ) eſt peccatũ mortale: quia eſt mendaciũ pernicioſum: qa eſt mendaciũ in iudicio, nõ qualicunq;, ſed ſacramẽtali. Et licèt peius ſit mentiri de aliquo mortali, tamen mentiri quoq; de veniali, pernicioſum eſt. Et hoc intellige cum grano ſalis: ſcilicet ſuppoſito q; pœnitens ſubijciat ſe confeſsioni quò ad illa venialia: quoniam ex hoc ipſo quòd pœnitens aſſumit veniale illud vt materiã confeſsionis, facit illius confeſsionẽ materiã ſacramenti & iudicij, ac per hoc tenetur facere illũ confitẽdi actũ veracẽ, alioquin iniuriã infert ſacramento & iudicio, tollẽs quantum in ſe eſt, vtriuſq; veracitatem: quod conſtat eſſe mortale. Sicut ſi prædicator aſſumat vt materiam prędicationis aliquod miraculum, vel aliquod geſtum alicuius viri ſancti, mortaliter peccat ſi mentiatur: quanuis geſtũ illud ſeu miraculũ non ſpectet ſecundum ſe ad prædicationis neceſsitatẽ. Ex hoc enim ipſo quòd aſſumitur vt materia prædicationis, naſcitur, vt

mendacium de illo in actu prędicandi ſit perniciosum: quia quantùm in ſe eſt, enerua veracitatem prædicationis. Vnde ſi pœnitens confitendo mẽtitur ſe commiſiſſe aliquod veniale, peccat mortaliter: quia mentitur in iudicio: & propterea iniuriam facit iudici, & in proposito, Chriſti vices gerenti. Si autem pœnitens non intendat confiteri, niſi de peccatis mortalibus, & interrogatus à confeſſore de aliquo veniali, negando mentitur, ea ratione, quia non vult de illo peccato cõfiteri: peccat quidem, ſed non mortaliter, quia non mentitur de pertinentibus ad iudiciũ, ac per hoc non mentitur in iudicio. Et ſimiliter ſi intẽderet confiteri de illo, & prę verecundia negaret mutans voluntatem confitendi de illo: vtpote quia non tenetur de illo confiteri, non mentiretur in iudicio. Memento tamen confeſsionis iudicio non ſubdi quæcunq; impertinentia ſunt ad peccata: & propterea de impertinentibus mentiri in confeſsione, non eſt perniciosum. Ad veracitatem quoq; confeſsionis ſpectat, vt peccata, quorum quis plenã memoriam non habet, ſed pro dubijs habet, vt dubia confitea tur, non vt certa aſſerat, nec quaſi nulla omittat: ſed talẽ ſe narret ore, qualis eſt in corde: puta, videtur mihi quòd in tale quid conſenſerim, non tamen ſum certus. Aduerte hîc, quòd quũ mentiri requirat non ſolùm falſam vocis ſignificationem, ſed etiam intentionem fallendi: ſi perſona confitens putat ſe bene facere, falsò accuſet ſe commiſiſſe aliquod veniale, vel affirmet aliquã circunſtantiam, vel aliquod peccatum dubium pro certo, non ea ratione vt mentiatur aut vt fallat confeſſorem, ſed tanquam putans ſe eligere tutiorem partem, volendo ſe facere reum, etiam ſi non eſſet reus, errat quidẽ & peccat: quia à recta diſcedit ratione: quia tamen non dicit mẽdacium ſed falſum, non peccat mortaliter, ſed venia-

ſed venialiter: vtpote indiſcretè ſe accuſans.

Quinta, frequens: hoc eſt vt qui frequenter cadit, frequenter cõfiteatur. Et eſt medicina hæc valde conſeruatiua hominis in timore Dei. Non inuenio tamen præceptum de maiore frequentia quã ſemel in anno: ſi tamen poteſt dici frequentia. Et licèt præceptum per ſe non inueniatur: interroget tamẽ ſeipſum quilibet Chriſtianus, quantũ detrimenti in anima patitur ex tam rara confeſsione, quod euitaret ſi frequenter confiteretur: & inde percipiet ſi per accidens (hoc eſt propter tollendas occaſiones obliuionum peccatorum, & infirmitatũ, ſeu conſuetudinum in peccando) debeat frequentius confiteri. Confiteri autem frequenter eadem peccata, & laudabile & vituperabile quandoq; eſt. Nam ex ſcrupuloſa & inquieta phantaſia cadere in conſcientiam iterandæ & reiterandæ pluries confeſsionis, vituperabile eſt: quoniam procuranda eſt pax animæ & cõſcientiæ, quæ cum huiuſmodi iterationibus non ſtat. Et quãdo hoc accidit in veritate, deberet talis poſtquã ſemel ita cõfeſſus eſt & abſolutus, vt tam ipſe quàm confeſſor doctus ſufficientem iudicet confeſsionem, quieſcere: & ſi poſtea ſcrupulus aliquis occurrit de aliquo tanquam non confeſſo, ſi ſibi videtur quòd fuerit cõfeſſus, quieſcat, & non amplius confitea tur. Nec propterea exponit ſe iſte periculo, quia non eſt certus ſe eſſe cõfeſſum: quoniam hoc reputandum eſt huic bono viro infirmo vt certum, quod apud aliũ eſſet opinio. Eſt enim paſsio hæc, infirmitas corporalis, tollens ſeu impediens pro tunc firmitatem iudicij: & timor & motus phantaſiæ in tantum operantur, vt niſi quieſcat, conſurgent tot ambigua, vt nunquam videatur confeſſus. Cuius ſignum eſt, & quòd idem centies cõfitentur, & quod iſti ſemper in dubium redeunt confeſsionis: quum

fortè diligentius cęteris confeſsi fuerint. Nec eſt in poteſtate talis, retinere modũ phantaſiæ, niſi in principio comprimatur: vnde ſequuntur pericula corporis & animæ ad tollendum vel impediendum vtriuſque bona. Dixi autem in veritate, propter perſonas iterantes, confeſsiones, non quòd in veritate ſcrupuloſæ ſint, ſed quia nunquam in veritate confitentur: ita quòd ſemper cõfitentur,& nunquam ſunt confeſſæ: tanquam dæmones ſemper pœnitentes, & nunquam ſe corrigentes. Confiteri autem ex deuotione pluries eadem peccata cum conſcientia quieta, ſine moleſtia confeſſorum, non conterendo in hoc tempus in alijs magis pijs aut vtilibus expendendum, & breuiter ſeruatis prudentiæ conditionibus, laudabile eſt.

Sexta,nuda: hoc eſt non veſtita coloribus, aut locis cooperientibus grauitatem peccati:& multo minus obſcurantibus peccatum: vt vel non percipiatur (hoc enim eſſet non cõfiteri) vel minus conſideretur grauitas aut turpido peccati. Ad cuius oppoſitum recta tendit confeſsio,expectando iuſtum iudicium à Chriſti vices gerente, propterea manifeſtè peccatur.

Septima, diſcreta: hoc eſt, prudens. Et quantùm ad verba, vt honeſtis vocabulis explicet ſua peccata. Et quantùm ad circunſtantias: vt non niſi neceſſarias in peccatis carnis explicet, ſi ſcit diſcernere neceſſarias à non neceſſarijs. Et quantùm ad modum narrandi: vt quæ ſimul exprimi poſſunt, non diuiſim dicantur, aut econtra. Verbi gratia, poteſt dici, Cõmiſi furtum decies: non dicatur, Semel furatus ſum, & deinde iterum furatus ſum,& pòſt cõmiſi vnum aliud furtum, & cætera. Hoc eſt enim indiſcretè confiteri, & tædio afficere confeſſorem,& propterea vt diſcreta ſit confeſsio, debet confeſſurus præmeditari& prędordinare quo modo dicet, & quæ ſimul, & quæ diuiſim,& cætera. Et quantùm ad quærendum idoneum confeſſorem: non enim tutè quiſque ſe poteſt credere cuilibet confeſſori occurrenti: quoniam multa apparet multitudo confeſſorum ignorantium &c. ſed debet quęrere idoneum ſcientia & authoritate: & bonum: hoc eſt qui creditur eſſe in Dei gratia. De quibus confeſſoris conditionibus infrà erit ſermo. Niſi enim diſcreta fuerit confeſsio, conſtat peccatum ſaltem imprudentiæ incurri.

Octaua, libens: hoc eſt, non ex metu pœnæ, ſed ex amore ſanitatis animæ: ſic enim propriè voluntaria eſt confeſsio. Et quia timor introducit charitatem ſicut ſeta filium: ad minorem ſpectat deuotionem, præparationem ſeu diſpoſitionem, quòd aliquis malè libenter confitetur: ex quo tamen vincit ſeipſum, & confitetur, ſufficit ad ſalutem imperfectorum.

Nona,verecunda:hoc eſt erubeſcẽs apud ſemetipſum pœnitentem, dum non ſolùm ad memoriam ſed verba,reuocatur turpitudo, fœditaſque propriæ animæ. Erubeſcens quoq; apud confeſſorem, hoc eſt non quaſi iactando, non quaſi narrando hiſtoriam, ſed æſtimando turpitudinem peccatorum ſuorum confitetur per modum erubeſcentis propriam turpitudinem. Verecundia autem propriè dicta (hoc eſt timor opprobrij, id eſt, defectuoſum inde haberi à confeſſore) paſſio concomitans eſt: quæ ex Dei gratia imputatur ad partem ſatisfactionis, ſi pro Dei amore amplectendo ſuperatur.

Decima,integra: quantũ ad peccata mortalia, aliàs non confeſſa tam certa quã dubia,& eorum circunſtantias neceſſarias. Confeſsio enim non integra non eſt confeſsio, quæ eſt materia ſacramenti pœnitentiæ, ſed confeſsionis ſimulatio: quia ex propria ratione repugnat ſacramenti formæ,

hoc eſt abſolutioni. Impium eſt enim à Deo dimidiam ſperare veniam. Dupliciter autem contingit confeſsionem non eſſe integram: vel per ſe, vel per accidens. Tunc eſt confeſsio per ſe non integra, quando ex intentione ſeu voluntariè dimidiatur, & ſic truncata confeſsio non valet: immo eſt nouum peccatum mortale ſacrilegij contra ſacramentum pœnitentiæ. Tunc autem confeſsio eſt non integra per accidens, quando non voluntariè dimidiatur, puta quia per obliuionem relinquitur aliquid, quod neceſſario fuiſſet confitendum: & confeſsio ſic non integra valet: quoniam eſt per ſe & formaliter integra, & per accidens ac materialiter dimidiata: actus autem iudicandi ſunt formaliter & per ſe, & non per accidens & materialiter.

Opus eſt autem hîc non paruo ſenſu, ad diſcernendum in ſingularibus, ſi per ſe aut per accidens confeſsio ab integritate recedat: quia multipliciter vtrunque euenire poteſt. Dimidiatur ſiquidem confeſsio per ſe & formaliter vel directè, vt quum intendit confitens facere aliquod neceſsarium: ſiue hoc occaſionem habeat ex verecundia ſiue ex puſillanimitate, ſiue ex quacunque alia illicita cauſa. Vel indirectè: vt quũ confitens negligit diſcutere conſcientiam ſuam, paruifaciẽs in ſuo affectu aut valde notabiliter in affectu, ſi aliquid neceſſarium confeſsioni omittatur. Tunc enim redit actus in naturam ſuæ formæ, & perinde eſt ac ſi formaliter fuiſſet intentus: quia ſicut actus virtuoſus eſt, non ſolùm qui centrum attingit, ſed etiam qui prope centrum: ita non ſolùm vitioſus eſt qui directè intendit formam vitij: ſed qui prope illam ex obliquo tendit. Clarè ſiquidem liquet, quòd qui tam parum curat de integritate confeſsionis, vt vel in affectu paruifaciat ſi non ſit integra, vel in effectu, hoc eſt, in actu diſcutiendi

tiendi ita ſe habeat, ac ſi paruifaceret integritatem, (hoc enim eſt valde notabiliter in effectu) tendit ad dimidiandam confeſsionẽ, tanquam per ſe & formaliter dimidians: & propterea vtroque modo dimidiatio eſt pernicioſa, & facit confeſsionem non valere. Dimidiatur quoque per accidẽs & materialiter tantùm confeſsio, vel ex obliuione, vel ex inſufficiente diſcuſsione, quanuis diligẽter (ſiue hoc contingat ex ignorantia iuris, ſiue facti: & breuiter quomodocunque contingat præter intentionem confitentis, facta iuxta conditionem ſuam diligentia: ita vt verè credat ſe diligenter confiteri. Nam tunc conſtat confeſsionem non eſſe per ſe dimidiatam, nec ex propinquo affectu ad formam dimidiatè reduci) vel quia ordinarius confeſsor ſuperior non audit niſi confeſsionem caſuum reſeruatorum. Confeſsio ſiquidem illa, qua quis habens multa mortalia, confitetur Epiſcopo vel eius vicario vnũ mortale reſeruatum, eſt confeſsio non integra, ac per accidens & materialiter: quia non ex voluntate pœnitentis prouenit non integritas: ſed ex parte talis confeſſoris reſeruantis, & cætera. Et propterea huiuſmodi confeſsio, quanuis non integra, ſancta eſt: ſic namque ſanctæ matris Eccleſiæ vſus habet, nec oportet ſapere plus quàm oportet, ſed ſapere ad ſobrietatem. Caue autem ne erres, dicendo abſolutionem illam, quam intendit Epiſcopus huiuſmodi peccatis, non eſſe ſacramentalem. Ex hoc namque quòd confeſsio illa partialis eſt ſacramẽtalis (quod patet, & ex eo quòd ſigillum confeſsionis illius eſt ſacramentale, poteſt enim Epiſcopꝰ ſicut quilibet confeſſor, iurare ſe nihil ſcire, & ex eo, quòd aliter pœnitentes eſſent deluſi: quia nõ intendunt niſi confiteri, nec tenentur niſi confeſsione ſacramentali ire ad Epiſcopum) conſequens neceſſa-

Universidad de Deusto Biblioteca

riò eſt, vt abſolutio quoq, ſit ſacramentalis: nec eſt hoc vertendum in dubium.

Nota diligenter hîc ex hoc vſu Eccleſiæ haberi miranda, ſcilicet quòd aliqua confeſsio non integra aduertenter, eſt ſalutaris: & quòd aliquod peccatum eſt quandoque bis confitẽdum, quia pœnitens debet proprio ſacerdoti, non ſacerdotibus, omnia ſua peccata integrè confiteri: de pœniten. & remiſ. omnis vtriuſque ſexus: & nihilominus tenetur confiteri reſeruatum peccatum Epiſcopo, ſi non confert authoritatẽ proprio ſacerdoti. Vtrunque autem horum deſinit eſſe mirabile, conſiderantibus vtrunque euenire per accidẽs. Confeſsio nanque ſuapte natura debet eſſe integra, ac per hoc vni ſacerdoti: alioquin non eſſet confeſsio, ſed confeſsiones: ſed quoniam per accidens eſt, quòd ſacerdos iſte, cui hic confitetur, non habet poteſtatẽ abſoluendi ipſum ab omnibus quæ commiſit, ideo per accidens & peccatum reſeruatum huic confeſſum, reconfitendum eſt Epiſcopo: & confeſsio partialis euenit ſalutifera. Vltra prædictos autẽ tres modos, quibus confeſsio per accidens non integra inuenitur, quartus quoque eſt, quo etiam per accidens nõ integra admittitur confeſsio: quum quis non poteſt explicitè cõfiteri peccatum ſuum abſque reuelatione confeſsionis, vel abſque periculo famæ, vel vitæ alienæ. Tunc enim aut differat confeſsionem vſquequo confeſſor habeatur abſque huiuſmodi ſequelis (quoniam perinde ſe habet ac ſi non haberet copiam confeſſoris: quia non reputatur confeſſor, qui non poteſt omnia audire) aut ſi opus fuerit, confiteatur cum reliquis explicitè, illud ſeu illius circunſtantia implicitè, cum animo confitẽdi explicitè de hoc, quum copia confeſſoris ad hoc idonei erit. Et tũc cõfeſsio iſta eſſet non integra per accidens: quia non ex intentione pœnitentis

nitentis, ſed ex carentia confeſſoris integri. Hanc doctrinam ego non approbarem, niſi viderem in ſupradicto Eccleſiæ vſu confeſsionem non integram per accidens quandoq; admitti, & rationem ſuffragari: quia eſt per accidens non integra: meliusq; videtur prouideri cõſcientijs cõmunicantiũ ſi ſic confiteãtur, q̃ ſi cõmunicẽt dilata tota confeſsione.

Memento hîc ponere in practicam ea quæ diximus in tertia conditione confeſsionis de occultato habitu, ſi fieri poteſt, antequàm præcipites ſententiam quòd deficit confeſſor integrè potẽs omnia audire.

Vndecima, ſecreta: excluſione internuncij, epiſtolæ, & teſtis. Ex eo eñ, quòd confeſsio ſit ſacerdoti in perſona Dei, excluduntur teſtes: ex eo verò quòd ſacramentalis tam actio quã paſsio perſonalis eſt, excluduntur tã epiſtolæ q̃ internuncij. Monſtrat autem hoc veritas formæ ſacramentalis quum dicitur, Abſoluo te: nam ly te, demõſtrat præſentem perſonam: ſicut in conſecratione Euchariſtiæ ly hoc, demonſtrat contentũ ſub præſenti hoſtia. Et propterea non poteſt quis ſacramentũ pœnitentiæ per procuratorem ſuſcipere, nec per ſcripturã: ſicut non poteſt baptizari quis per procuratorem, nec per ſcripturam. Verũ aduerte hîc perſpicaciter duo. Primò, quòd ad confeſsionem per interpretem, quòd licet in caſu quo non propria lingua intelligitur, poſsit fieri cõfeſsio per interpretẽ: non tamẽ tenetur aliquis ad hunc modum confitendi: quia nõ tenetur niſi ſacerdoti cõfiteri per ſeipſum: & tantò minus quantò interpres quũ non ſe teneat ex parte ſacerdotis, cui vt Deo peccata reuelantur, ſed ex parte pœnitentis, ex cuius ore loquitur, non tenetur ſigillo confeſsionis propriè dicto, ſed ſigillo fidelitatis tenere ſecreta confitẽtis peccata. Secũdò, quòd ad ſcripturã, quòd licèt mutus nõ valens ſignis cõfiteri

poſsit per ſcripturam pœnitentialiter manifeſtare ſua peccata, non tamen tenetur ad hunc modum confitendi: quia ſcriptura ex ſui natura eſt publica: confeſsio autem ex ſui natura eſt ſecreta. Et ſi fiat pœnitētialiter, debet pœnitens tenere ſcripturam in manibus ſuis, & non tradere in libertatem confeſſoris, vt ſic minus habeat de publico. Habere autem peccata ſcripta ad ſuccurrendum memoriæ confitentis, & ex ſcripturæ lectione confiteri, laudabile eſt adminiculum humanæ memoriæ ad integrè confitendum. Abſolutio autem nullo pacto poteſt fieri in ſcripturis tantū: & ſi fiat, ſiue in præſentia, ſiue in abſentia, nulla eſt: ſicut ſi verba formæ Euchariſtiæ aut baptiſmi in ſcriptis propoſita ſint, nihil operantur ad ſacramentum.

Expedit autem aduertere, quòd mutus à natiuitate confiteri tenetur per nutus & ſigna, vt melius poteſt. Is autem qui poſtea factus eſt mutus, ſi ſcit legere, tenetur confiteri modo quo poteſt. Poteſt autem ſine periculo vllo publici ſigni confiteri hoc modo, vt habeat vnum folium, in quo ſint à quocunque ſcripta nomina omniū ſpecierū peccatorum mortalium, & circunſtantiarū neceſſariarū, & vnum aliud in qua ſint numeri: & rurſus habeat aliquas ſchedulas: in vna cōtineatur, cōmiſit: in alia, eſtimo ſeu credo, in alia dubito, in alia, nō recordor. Et ſic poſſet cōpletè confiteri, monſtrādo digito in folio peccatum de quo remordet ipſum cōſcientia, & ſimiliter eius circunſtantiam, & ſimiliter numerum: & ſi eſt numerus non certus, ſed æſtimatus, poteſt ſimul mōſtrando numerū monſtrare ſchedulā, æſtimo. Et iuxta hunc modū etiam ſi inter loquendum ſubitò moreretur, nulla poteſt ſequi manifeſtatio cuiuſque peccati, vt clarè patet. Et propterea non excuſaretur à præcepto confitendi mutus negligens ſic, vel alio modo cōfiteri, ſi per nutus impotens eſt confeſsionem perficere integram.

Duodecima, lachrymabilis: hoc eſt contrita: hoc eſt cum diſplicentia omnium peccatorum mortalium cōmiſſorum ſupra omne odibile, & cum propoſito vitandi omne peccatum mortale ſupra omne vitabile. Has enim duas conditiones exigit contritio humana: alioquin contritio non eſt. Verùm quia de contritione in ordine ad confeſsionē præſens eſt doctrina, ſcito multipliciter admitti confeſsionem pro lachrymabili. In primo gradu lachrymarum ſunt confitentes cum vera contritione: hoc eſt humana, formata charitate: imitantes illum qui ait, Dixi, cōfitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei: & illam de qua dictū eſt. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniā dilexit multùm. In ſecundo gradu ſunt confitentes verè contriti contritione humana: qui ſicut nihil ſibi conſcij ſunt, ita nec olei in proprijs vaſis ſunt conſcij exeuntes obuiā ſponſo & ſponſæ. Et hos credimus fieri de atritis cōtritos contritione formata virtute clauium: ita quòd ſi cōtingit hos confiteri informes, abſoluti tamen formati regulariter ſunt. In tertio gradu ſunt confitentes cum attritione quidem laudabili, contritione autem ambigua. Et hi ſunt tam illi qui dicunt diſplicere ſibi offenſas patratas in Deum, & intendere in futurum cauere à peccatis mortalibus ſecundum poſſe ſuum, quàm illi qui ita ſe habent ad Deum confitendo, ſicut ſe habent ad homines maiores offenſos quum petunt veniam, dicentes, Diſplicet mihi quòd te offendi, ampliùs te nō offendam, parce mihi. Vtriq; enim dolent de præterito, & intendunt vitare in futurū. Sed quoniā poteſt animus eorum dupliciter eſſe affectus (vel ita vt virtualiter intendant peccata vitare ſupra omne vitabile, & ſimiliter quòd virtualiter diſpli-

ceat eis mortale cõmiſſum ſupra omne odibile: vel ita vt virtualiter non ſe extendat ad hæc: quia nec dilectio dei acquiſita ſeu humana tantũ dominatur in corde, vt prẽponat verè dei amorem & obedientiam omnibus delectabilibus, honorabilibus, & vtilibus) ideo dubia eſt horũ contritio. Nam ſi primo modo ſunt affecti, eſſent contriti contritione ſaltem humana: ſi verò ſecundo modo, nõ eſſent etiã humana contritione cõtriti. Vtrorumq; tamẽ confeſsio ab Eccleſia vt lachrymabilis admittitur: non audeo tamen dicere, quòd vltimo modo diſpoſiti regulariter fiant virtute clauium de attritis contriti. Non ſunt autem pœnitentes in tentationem præcipitandi à confeſſore nimis zelante, & imprudenter inueſtigante, an diſpliceãt ſibi commiſſa ſupra omne odibile in particulari, puta mortem, paupertatem. &c. aut ſi intendit vitare mortalia ſupra omne vitabile: puta direptionẽ, occiſionem. &c. multos enim huiuſmodi interrogatio induceret in tentationẽ. Sed ſi dubitat rationabiliter tenui diſplicentia vel propoſito vitandi, declaret ſibi quid importat peccatũ mortale. ſ. refutare Deum pro vltimo fine: quod quantùm ad factum, licèt non quantum ad affectum, perinde eſt vt refutare Deum pro Deo: ac proinde videat quòd ſi dixiſſet Regi, Nolo in te Regem, quantum eſſet dolendum & cauendum, ſi ſemel impetraret veniam, & quàm fortiter & firmiter proponeret ſe omnem ſuam diligentiam adhibiturum, vt in futurum non incideret in tantum exceſſum: ita in propoſito compareat coram Deo petendo veniam, dolendo quòd toties Deum refutauit pro vltimo fine, ac pro Deo (quia ex ſua deitate eſt vltimus finis omnium & ciuium cœleſtium) & proponat non ſe facturum ſimilem iniuriam Deo. Et hortetur eum ad amorem Dei ſuper omnia, & quòd ex amore

amore huiuſmodi debeat dolere de præterito, & proponere vitationem de futuro: ſcriptum eſt enim, quòd charitas operit multitudinẽ peccatorum. Et ſic accendet cor pœnitentis, & non ponet in periculum tentationis. In quarto gradu ſunt cõfitentes cum attritione ſola, quia eorum contritio incerta eſt: quibus ſcilicet diſplicẽt peccata præterita, & vellent vitare furura peccata, ſed in veritate hoc non volunt: habent ſiquidem velleitatem vitandi futura, ſed non habẽt voluntatem deliberatam ad vitandum futura peccata. Tales ſunt vſurarij, aut aliâs tenentes alienum, qui nolunt reſtituere, & ſimiliter omnes in concubinatu exiſtentes: & piratæ qui nolunt ſtatum illum deſerere, & vniuerſaliter qui non ſunt parati intentione & propoſito verè deliberato deſerere peccare mortaliter. Horum confeſsio admittitur ab Eccleſia, ſed non ad abſolutionem: tales enim nõ ſunt abſoluendi: vt patet extrà de pœn. & re. c. ꝙ quidã. ſed ſunt crebris & ſalubribus monitis ad pœnitentiam veram inducendi.

Tertiadecima, accelerata: hoc eſt poſt cõmiſſum mortale nõ dilata, ſi cõmoditas confitendi adeſt. Et ſic intellecta hæc conditio, quantũ ad exequutionẽ cõfeſsionis, cõſilij eſt, nõ præcepti: quantũ autẽ ad propoſitũ confitendi, periculi eſt, ne ſubitò prẽoccupatus morte nõ habeat ſpacium pœnitendi. Et quantùm ad vitationem huius periculi, ſeu quantùm ad receſſum à ſtatu peccati mortalis, tenetur homo ſtatim habere propoſitum confitendi: non autẽ quantùm ad vitandum nouum peccatum mortale: hoc eſt, ſi homo vult aſſequi receſſum à peccato mortali, & à periculo moriendi ſine pœnitentia, tenetur neceſſariò ad ſtatim habendum propoſitum confitendi. & cæt. Si tamen poſt cõmiſſum mortale hoc non proponit, non propterea peccat de nouo mortaliter. Et ratio dictorũ eſt: quia

quia præceptum tam de cõfeſsione quàm de illius propoſito, eſt præceptum affirmatiuũ: præcepta autem affirmatiua obligant quidem ſemper, ſed non ad ſemper, ſed pro loco & tempore: hoc eſt tempore neceſsitatis. Et propterea ſi articulus neceſsitatis non occurrit, ſufficit ad ſalutem ſemel in anno confiteri, iuxta Eccleſiæ determinationem: ita quòd nunquam contemnat confiteri, proponat autẽ quando neceſsitas exiget, hoc eſt, quando tenetur, confiteri. De quo vide infrà de cõtritionis tempore.

Tempus aurem neceſsitatis reſpectu actualis confeſsio neſcio aliud q̃ tempus periculi mortis ex diuino iure, & ſemel in anno ex determinatione eccleſię. Ad miniſtrandum autem ſacramenta ſine nouo peccato mortali, eamdeq̃, ſuſcipienda, & alia eiuſmodi quę mũdam exigũt conſcientiam, contritionem ſufficere conſtat, dicente Apoſtolo de ſupremo ſacramento, Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat: & nullo diuini aut humani iuris vinculo ad confeſsionẽ cogente ſub prẽcepto peccati mortalis apparente.

Quartadecima, fortis: hoc eſt ſuperans timorem retrahentem à confitendo & explicando peccata. Et licet timor debeat ita ſuperari, vt pœnitens audeat per ſemetipſum peccata ſua dicere: ſi tamẽ fortitudo tanta eſt, vt vel per ſemetipſum dicendo, vel interroganti confeſſori reſpondendo, omnia cõfiteri deliberet, & opere cõpleat, ſufficiẽs fortitudo eſt: quia timor non dominatur in animo ad dimidiandam confeſsionem. Et licèt perſona aliqua nunquam auderet dicere aliqua peccata, niſi interrogata: ex quo tamen intendit: non cõplere confeſsionem niſi explicatis omnibus, & tantùm facere vt interrogetur ita & taliter quòd dicet omnia, ſufficiẽter fortis eſt vt mulier. Si autem potius ſacrilegiũ dimidię cõfeſsionis mauult incurrere quàm explicare peccata: quia cõfeſſor abſq; interrogatione de illis concludit confeſsionem, & abſolutionem impendit, æternæ damnationis mortẽ incurrit ex ſua timiditate.

Quintadecima, accuſans: hoc eſt ſibijpſi imputãs peccata, non cœlo, nõ diabolo, nõ mundo, nõ carni, nõ ſocijs, nõ cõplexioni. &c. Similiter accuſans ſe, non excuſans: nã circũſtantias aggrauantes debet explicare: excuſantes autem debet tacere: imperfectionis ſiquidem eſt has adferre: criminis autem non parui eſt, reijcere iniquitatem ſuam in alias cauſas.

Sextadecima ac vltima eſt, parere parata: hoc eſt q̃ pœnitens ſit paratus ad ſatisfactionẽ pro peccatis ſuis debitam iuxta arbitriũ confeſſoris, alioquin ſacramentum pœnitentię imperfectũ eſſet, carens tertia ſui parte, quæ eſt ſatisfactio. Intellige autem hanc conditionẽ appoſitam ſecundum communem pœnitentium curſum: communiter enim confitentes de mortalibus, veniunt non vt qui ſatisfecerint, ſed ſatisfacturi de ſuis peccatis. Si conſtaret enim aliquem ſatisfeciſſe, ſufficeret ei q̃ ſecundum præparationẽ animi eſſet ſic diſpoſitus, quòd eſt parere paratus ſi debeat ſatisfacere: & hoc includitur in hoc quòd dicitur parere paratus ad ſatisfactionem debitam. Si quis autẽ tam parum diſpoſitus eſt ad pœnitentiam, vt nullam velit acceptare à ſe agendam in hac vita ſatisfactionem, ſed abſolui petit remittendus ad pœnam purgatorij: abſolui poteſt, tanquàm parere paratus per ſatisfactionem purgatorij, ne deſperatus in infernum ſe præcipitet à quo nõ multùm diſtare videtur, qui in huiuſmodi pertinacia perſiſtit. Et tunc confeſſor abſolueret à peccatis, & non ligaret ad pœnam, ſed ligatum ad pœnã relinqueret foro acerrimo diuinæ iuſtitię puniendum temporaliter. Nec ſacramentum pœnitentiæ eſſet

set omnino perfectũ secundũ suæ materiæ partes integrales: quia sacramenta omnia ad præsentẽ vitam spectant, in qua satisfactio valde manca esset. Hic tamen defectus non annullaret sacramentum: quia essentialia saluarentur.

❧ Confessio sacramentalis multis de causis tam ex parte confessoris, q̃ ex parte confessi venit iteranda.

CONfessio iteranda cõsiderari debet, vel ex parte pœnitentis, vel ex parte confessoris. Et quia in cõfitente quatuor inueniuntur (scilicet cõtritio, confessio, satisfactio, & habilitas ad sacramentum (ideo sigillatim pertransire hæc oportet, vt clarior sit doctrina.

Contritio igitur ex duobus integratur: scilicet ex displicentia præteritorũ, & proposito vitandi futura. Si totaliter deficeret cõtritio, esset sine dubio iteranda cõfessio: quia nec confessio esset, sed confessionis simulatio, vbi totaliter cõtritio deficeret. Impossibile siquidẽ est, vt confiteatur quis sine aliqua displicentia peccati. nam qui confitetur, proponit suum peccatum vt malum proprium quo desiderat carere: & quantum appetit exonerari, tantum sibi displicet peccati onus. Qui autẽ solùm narrandi gratia confiteretur, non nisi æquiuocè cõfiteretur. Confessio enim sacramentalis, detestatiua est peccatorum cõfitentis. Quòd si attritio pro parte inuenitur (puta qa displicet offendisse Deum, sed nõ habet propositum vitandi futura, quanuis habeat velleitatem, puta nõ habet animum restituendi aliena, nõ habet animum relinquendi concubinam, quanuis vellet non offendere Deum) ex tali defectu contritionis pœnitentia redditur non vera: vt patet de pœ. & re. cap. quod quidam. & absolutio neganda est. Et proculdubio sacrilegium committit tam confessor talem absoluens,

uens, quàm pœnitens absolutionem suscipiẽs: quia iniuriam inferunt sacramento pœnitentiæ. Et quoniam talis sic cõfitens, sicut in suę attritionis defectu proponit se Deo vt impœnitentẽ (quia vt perseuerantem in peccati mortalis statu sciens & aduertenter) ita Ecclesiæ clauibus proponit se similiter vt impœnitentem, explicando suum animum non deserendi statum peccati mortalis: ideo cõfessio huiusmodi est iudicio meo iterãda de necessitate quantumcunq; integra fuerit: nõ quia fuit informis, sed quia per se fuit contra formam sacramenti: nam sciens & prudens proposuit se vt inabsolubilem. Si demum cõtritio ambas partes habet: scilicet displicentiam præteritorum, & propositum vitandi futura, sed imperfectè (puta sic se habet ac si hominem offensum placaret: puta, parce præteritis, de cætero non te offendam) ex huiusmodi imperfectionibus contritionis non est iteranda confessio: quia perfecta contritio etsi exigitur ad deletionẽ peccati apud Deum, non tamen exigitur ad deletionem peccati apud forum pœnitentiale Ecclesiæ, potest enim nostra vera confessio esse informis. Et nisi posset esse informis, nullus esset certus se esse verè confessum: & oporteret hominem semper de iteranda confessione solicitari, & nunquàm confessioni finem imponere: quòd Ecclesię aures pias offendit. Rursus nisi confessio posset esse informis, oporteret probare hanc exceptionem sacramenti pœnitentiæ, quòd solùm inter sacramenta nõ potest esse informe: nam reliqua omnia sacramẽta possunt esse vera & informia simul, vt patet discurrendo per singula. Potest igitur sacramentum pœnitentię verum esse & informe simul. Ex confessionis autem vnico tantùm defectu redditur confessio necessariò iteranda: scilicet si non est integra. Et hoc etiã intelligitur

si per

Universidad de Deusto Biblioteca

ſi per ſe & formaliter (hoc eſt ſi voluntariè) non eſt integra ex parte confitentis: vt ſuperius declaratum eſt. Contingit autem hoc (vt etiam prædictum eſt) dupliciter: vel quum confitens ex verecũdia. &c. tacet aliquid neceſſariò dicendum: vel quum tam craſſè cogitat de confitendis, vt omittat ea quæ communiter omnes cõfitentur: puta ſi non habet animum abſtinendi à mortalibus, quod etiam minimæ mulierculæ explicare ſolent: hæc enim & ſimilia reducunt confeſsionem dimidiam materialiter, ad dimidiã formaliter, propter propinquitatem animi ad incuriam de integritate confeſsionis. Ex ſatisfactionis autẽ defectu, nullum ſcio caſum quo ritè confeſſus & abſolutus teneatur neceſſariò confeſsionem iterare. Nam ſi ſatisfactionẽ à confeſſore impoſitam, in peccato mortali perfecit, nõ propterea iterare tenetur confeſsionẽ: quoniam ſine pœnitentia ſunt dona Dei: vt dicitur ad Romanos. XI. Et ſi ſatisfactio informis non valet vt ſatisfaciat Deo, ſufficit tamẽ Eccleſiæ, non minus quàm cõfeſsio informis. Si quoq; ſatisfactionis iniunctæ pœnitẽs eſt oblitus, nõ propterea tenetur iterare confeſsionẽ: Tum quia ſine pœnitentia ſunt dona Dei. Tum quia poteſt commutari, ęſtimando quòd ſatisfactio oblita non excedebat tria pſalteria, aut annum ieiunij, aut eleemoſynam centum ducatorum, & huiuſmodi. Tum quia pœnitens non tenetur ad peragendam iniunctam ſatisfactionem, niſi vt ſatisfaciat ſoluendo temporalẽ pœnam à ſe debitam, iam taxatam, & acceptatam: & propterea ſi omittat illam abſq; cõtemptu, nihil aliud niſi peccatũ omiſsionis incurrit, & in reatu temporalis pœnæ non ſolutæ perſeuerat. Ex nullo autem horum conſtat ſequi quòd debeat iterare confeſsionem: ſed quòd debeat pœnitentiam delicti agere, & ſatisfacere illam vel æquiualentẽ ſoluendo

ſoluendo pœnam. Ex inhabilitate demum confitentis ad ſuſceptionem ſacramẽti, ꝓpter Eccleſiaſticas cẽſuras (quia. ſ. eſt excõmunicatus ſiue maiore ſiue minore excommunicatione: vtraq; ſiquidem excludit à paſsiua participatione ſacramentorum) impediri ſacramentũ poteſt dupliciter intelligi. Primò, vt ſacramentum nullum ſit. Et iuxta hunc ſenſum nõ verificatur: quoniã ſicut cætera ſacramenta ab excommunicatis ſumpta, ſunt vera ſacramenta: ita & ſacramentum pœnitentiæ. Secundò, vt ſacramentum in iudiciũ ſibi ſumatur. Et hic eſt ſenſus verus: quia excommunicatus ab omnibus excluditur ſacramẽtis, & nullum ſacramentum ab excommunicato ſuſcipitur abſq; ſacrilegij crimine. Et quoniam alia eſt quæſtio, an excommunicatus illicitè & indigne immiſceat ſe ſacramentis: & alia quæſtio, an excommunicatus ſuſcipiat verum ſacramentum, quodcunq; ſit illud: & veritas noſtri propoſiti exſecuta pendet quæſtione: ideo ſi verum ſacramentum pœnitentiæ ſuſcipitur ab excommunicato, non habet excommunicatio vnde cogat ad ſacramenti pœnitentiæ iterationem. ſi autem ſacramentum ab excommunicatione annullaretur, oporteret ſacramentum iterari. Ex iure autem excommunicationem annullare ſuſcepta ſacrãmenta, non habetur: quum tamen multa excommunicatis ſint ſic inhibita, quod facta ſunt irrita: vt acquirere beneficia, eligi. &c. Vnde conſequens eſt vt excommunicati confeſsio integra, ſi ſubſequuta eſt de facto abſolutio ſacramẽtalis, non ſit neceſſario iteranda: ſicut non eſt iteranda perſolutio horarũ canonicarum, quas excommunicatus exoluit cũ alijs ſolẽniter in Eccleſia, & tamẽ à participatione aliorũ qui medietate dixerũt, erat per excõmunicationem excluſus: & ſicut nõ eſt iterandum ſacramentũ matrimonij quod

excommunicatus cõtraxit, & sicut non est iterandum sacramentum extremæ vnctionis quod excommunicatus sumpsit.

Confessio sacramẽtalis quare ex parte confessoris iteranda.

EX parte autem confessoris iteranda confessio propter defectum potestatis, vt scientiæ, vel voluntatis est: quoniam hæc omnia ad perfectionem sacramenti exiguntur. Et de potestate quidem constat secundum iura, quòd si deficit, confessori potestas ordinis, quia non est sacerdos: aut potestas iurisdictionis, quia nec ordinariam nec delegatam iurisdictionẽ quouis modo habet: aut vsus potestatis, quia est excommunicatus maiore excomunicatione, aut suspensus ab huiusmodi vsu, cõfessio iteranda est: quia absolutio nulla fuit. Et ideo sacramentũ nullũ fuit: quia defuit ipsius forma, quæ est absolutio. Memento tamen hîc supradictorũ de absolutione: scilicet quando gesta tenẽt ratione publici officij propter commune errorem facti cum titulo: quia tunc tenet etiam absolutio sacramentalis, nisi deficeret potestas ordinis: quæ potestas ista non potest supleri à iure positiuo: hodie quoq, propter constitutionem Concilij Constantien. sub Martino. V. non est iteranda confessio absolutorũ ab excommunicato. &c. nisi fuisset denũciatus, aut propter notoriam percussionẽ clerici excõmunicatus: quia canon ille cõcedit receptionem sacramentorum ab excommunicato, non reuelando excommunicatum. Constat autem quòd absolutio nõ est in fauorem absoluentis, sed absoluti. Si verò confessori potestas defuit absoluendi à solis casibus aliquibus reseruatis, de quibus pœnitens ei est confessus, & de facto absolutus ab eodem, quando sibi constabit hic confessoris error, non tenetur iterare confessionem totam: sed confiteri de illis reseruatis tantùm, sicut si tunc fuisset missus ad Episcopum pro absolutione illorum.

Ex defectu verò scientiæ, quando confessio est iteranda vel non iteranda, relinquo prudentis arbitrio, vt singularibus cõditionibus pœnitentis & cõfessoris pensatis, iudicet si confessio sit iteranda. Hoc autem dico, quia ad sacramentum hoc sufficit, vt sacerdos intelligat quæ confitetur pœnitens, esse peccata & mortalia quò ad communia: & iudicet istũ esse absoluendũ: & sciat absoluere. & cæt. Sed respectu istius vel illius pœnitentis, potest tanta esse ignorantia, vt ipsemet pœnitens cognoscat se nõ confessum. Et potest esse sine scientia, tanta practica, vt fuerit sufficientior multis doctis confessoribus. Ex parte demũ voluntatis, si finxit absoluere, & non absoluit: aut si non erat tunc mentis compos (quia deficiente ei vsu liberi arbitrij) aut quia noluit absoluere, confessionem iterare oportet: quia sine vera absolutione sacramentũ nullum est. Memento inter omnia hæc, quòd quando oportet iterare confessionem, si eidem confessori persona confitetur, non oportet iterare particulariter replicãdo, sed sufficit dicere: Dico meam culpam de illis omnibus quę aliàs dixi Pa. V. & pœnitentiam taxatam ab eodem in memoriã reuocare saltem modo superius explicato: vt sic confessio olim facta perficiatur, & continuetur cũ noua contritione, satisfactione, & forma sacramenti.

Confessor sacramentalis quas debet habere conditiones.

CONfessor debet habere quinq; conditiones, potestatem, scientiam, prudentiam, bonitatem, sigillũ. Et de potestate quidem tam ordinis quàm iurisdictionis dictũ est & paulò antè, & in verbo, Absolutio. De

Universidad de Deusto Biblioteca

scientia autẽ,in cap.Omnis vtriusq, sexus,de pœn.& re. dicitur. Sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinũ & oleũ vulneribus fauciati:diligenter inquirens & peccatoris & peccati circunstatias,quibus prudeter intelligat quale debeat ei præbere consilium,& cuiusmodi remediũ adhibere,diuersis experimẽtis vtendo ad saluandum ægrotum.

Vnde euidenter apparet, confessorem oportere habere scientiam inquisitiuã de circunstantijs peccatoris & peccati, & scientiam medicatiuam animæ ægrotæ. Et prima quidem scientia necessaria est simpliciter confessori ad cognoscendum & iudicandum: quòd constat esse officium cõfessoris,quũ vere & propriè sit iudex in foro pœnitentiali. Secunda autem scientia requiritur ad confessorem, quatenus se habet vt medicus animæ. Et quia hoc non conuenit confessori nisi metaphoricè,nec totaliter nisi sit pastor : ideo ista secunda scientia minus requiritur quàm prima. Oportet ergo secundum sacros canones confessorem habere tantam scientiam, vt sciat circunstantias peccatoris & peccati:siue hæc sciat latinè, siue vulgariter. Et quoniam inter circunstantias peccatoris & peccati constat computari, si excommunicatus est peccator, & si tenetur ad restitutionem, & si est in statu perseuerandi in peccato mortali, & si quid aliud est simile, & si peccatum est reseruatum superiori,& si confitens est sibi subditus quò ad hoc:ideo scire prima trium horum tenetur quilibet cõfessor: quartum verò (scilicet casus reseruatos) quilibet impotẽs absoluere à reseruatis:quintum autẽ quilibet qui non vniuersalis to tius mundi confessor est. Et si confessor hæc nescit, & aliàs est idoneus:antequam audiat pœnitentem, prædicat ei vt liquidet se cum dectis, si incidit in aliquã excõmunicationem, & quòd det

det sibi notitiam casuũ ibi reseruatorum. &c. Sine autẽ hac prima scientia nescio excusare à peccato mortali audientem confessiones,nisi per accidens: puta quia pœnitens supplet scientia, aut practica,aut cõscientia: quia scitur esse personam sine huiusmodi laqueis. Hãc autem scientiam nõ ita intelligo exigi, vt omnia peccata , & excõmunicationes, & circunstantias in prõptu habeat,sed quòd sciat sic,vt audiendo confessionẽ,sciat dubitare de excommunicatione,de reseruatione,de statu,de restitutione,&c, vt habito consilio vel recursu ad librum sciat iudicare. Ratio autem necessitatis huius scientiæ est:quia sine illa officium iudicis exercet, cæcus cæco ducatum prębens: & non nisi à casu rectè iudicabit. Secunda autem scientia debet se extẽdere ad minus ad hoc, vt sciat oleo diuinæ misericordiæ, vel vino diuinæ iustitiæ impœnitentem emollire,desperatum exigere, pusillanimem confortare,aut remittere ad meliorem confessorem : & breuiter in remedijs necessarijs ad salutem,aut per seipsum sciat prouidere, aut remittere ad alium meliorem seu doctiorem,vel saltẽ sciat seipsum exonerare, dicens,Fili quære alium confessorẽ pro salutè tua : quia ego non possum meæ conscientiæ satisfacere de casibus tuis. Tertium necessarium confessori,est prudentia:qua post admissum pœnitentem pro subdito, hortetur vt dicat,vt scit peccata de quibus ipsum conscientia remordet, & præcipuè grauiora:permittatq; dicere etiam crassissimo modo:vt vel sic ipse confessor sciat, quibus est inuolutus peccatis ille pœnitens, & de quibus interrogaturus est. Deinde interroget prudenter circa proposita,& si quę alia verisimiliter putat aut dubitat omissa : de reliquis non interroget. Interrogãdo autem non sit molestus, nimis exactè quærẽs numerũ æstimatum:non sit scandalosus

sibi aut pœnitenti nimis quærens circunstantias venereorum. Hoc namq; vltra peccatum superfluitatis, est præcipitare se aut pœnitentem in tentationem. Nimis autē quæritur, quando habita peccati specie adhuc quęritur. Verbi gratia: si mulier confitetur se cognitam extra vas naturale, sufficit, & nō quęratur in qua parte corporis: imò instruatur vt omnes vices quibus extra naturale vas est cognita, simul adunet: & nō aliter explicando dicat. Peccaui extrà toties: nec ad plus tenetur. Et si peccatum est molliciei voluntarię, nō quæratur quomodo, & sic de alijs. Nec excusent se confessores super ignorantia aut desolatione pœnitentis: quoniam sic declararetur pœnitenti, quòd sufficit dicere speciē, & quòd non expedit dicere, nec ad memoriam reuocare huiusmodi ob scœnos modos, sed doleat de offensa Dei, fugatur ignorantia, & aduenit consolatio. Et quod de his dixi, intellige de reliquis superfluis. Debet quoq; esse prudēs in vocabulis, vt nō nominet turpiter quæ turpe est audire: vt si de modo naturalis vsus coniugij instruendus est pœnitens, potest dicere quòd est, vt mulier faciem habeat versus cœlum, & vir versus terram: & sic intelliget si oppositio modo fuerit, aut si spatulas habuit mulier ad virum. Et sic honestis vocabulis, quando oportet, instruat pœnitentem cōfiteri, & seipsum interrogare. Et hæc sint dicta causa exempli. Multa opus est confessori prudentia circa media, quibus pœnitentem inducere debet ad duo potissimè: scilicet ad displicentiā maximam offensarum Dei, & ad propositum firmum mutandi vitam: ita quòd amplius nō offendat Deum mortaliter. Et ad primum quidem ex parte ipsius Dei summi, optimi, creatoris, redemptoris, benefactoris, gubernatoris. &c. expedit procedere. Ad secundum vero, excidendo causas quare cecidit:

cidit: puta malam societatē, frequetationē talis loci. &c. proponendo quoq; periculum mortis repentinæ, gratitatē ingratitudinis in recidiuo, exempla de terra sæpe compluta & infructuosa: Ad Hebrę. vj. & similia. His enim duobus debet præcipuè confessor studere: quoniam omnis fructus est, vt auferatur peccatum: & melius est audire duos bene, quàm viginti perfunctoriè. Sic demum prudēs circa satisfactionem imponendam: vt commensurata sit pœnitenti magis quàm peccatis. Declaret quidē quanta peccatis suis debetur, imponatur fructuosa, exhortetur ad reliquam per seipsum exoluendam. Nec laudo imponentes breuissimam satisfactionem tunc explendam, quasi solam sacramentalē: testis siquidem est huiusmodi actio animi minimè pœnitentis, minimæ reuersionis ad Deum, cuius oppositum supponere debet cōfessor: imo talibus est differenda communio, vt interim in operibus misericordię exerceantur. Non cognosco hāc prudentiam esse, sed cautelam non secundum virtutē. Non est forum pœnitentiæ foro mercium ad similandum. Non sunt confessores vt mercatores, vt dispendiū patiantur si ad forum non concurritur. Non eget Christus nostris imprudentijs. Quartum ad confessorē requisitum est bonitas: vt scilicet sit sine peccato mortali: hoc est, vt nullum habeat mortale peccatum, de quo non sit contritus formaliter vel virtualiter. Nam si quis in peccato mortali existens, ministraret sacramentum pœnitentiæ, incurreret crimen sacrilegij: quoniam indignè tractat sacramentum: & quantum in se est, polluit sacramentum sua iniquitate. Et ideo qui accedit ad audiendas confessiones, debet prius probare seipsum, saltem in generali: dicendo verè suam culpam de omnibus commissis, cum vero proposito amplius non peccandi

Universidad de Deusto Biblioteca

mortaliter, & satisfaciendi Deo. &c. & sic contritus minister sacramentum. Quintum cõfessori necessarium, est sigillum cõfessionis: hoc est debitum efficax secretã tenendi confessionem auditam. Reuelans enim confessionem, mortaliter peccat: quia sacrilegij iniuriam infert sacramento: ex cuius natura est, vt confessor nihil sciat vt homo. Vbi scito sigillum confessionis obligare ita ad secretum, vt nullo prẽcepto, nullo metu, nulla vi excusari possit: imò potest iurare se nihil scire, si de alicuius peccato quod in confessione tantùm scit, interrogetur. Et si interrogatus fuerit, an in confessione sciat talem furtum fecisse, potest liberè iurare. Ego nihil scio: sed non addat, in confessione: nec tenetur respondendo addere, nec respondere secundum mentem interrogantis. Et nota quòd si ego sciam cum toto populo Magdalenam concubinam: & Magdalena mihi confessa sit de peccatis suis, & specialiter de concubinatu suo, si ego postea dixero, Magdalena confessa est mihi peccata sua, non reuelo confessionem: quia cõfessio non fit nisi de peccatis. Sed si dixero, Magdalena confessa est mihi de concubinatu suo, iam reuelo confessionem: quia concubinatus vt cognitus per cõfessionem, manifestatur: & simile est de vsurarijs, & de alijs peccatis. Et propterea confessor, cùm audire eum contingit cõfessiones publicorum peccatorum, licentiã petat à pœnitente loquendi de istis publicis, ad dicendum quòd iste confessus est de tali peccato, & reliquit illud, & petit veniam de scandalo, & mandat restitui. &c. Potest tamen sine omni licentia dicere, Ego audiui confessionem istius: ritè cõfessus est absolutionis beneficium impendi: Hæc enim bona generalia potest dicere. Sed si non absoluit, & oporteat respondere interrogantibus debet dicere. Ego feci officium meũ, vel aliquid

aliquid huiusmodi. Si tamẽ diceret, Ego illum nõ absolui, non esset de iuris rigore reuelator confessionis: quia ista negatio nullum manifestat peccatum confitentis: quia potest ex pluribus causis prouenire. Ex parte quidem confessionis: puta quia confessio non est completa: vt contingit in producentibus vnam confessionẽ per multos dies, & ex alijs causis Ex parte verò confessoris: quia noluit absoluere: vt contingit ijs qui proprij capitis sunt. Ex parte quoque Pœnitentis: quia pœnitenti non satisfacit confessor, & ex plurib⁹ alijs causis. Quia tamen suspicio non irrationabilis, impœnitentiæ confitentis ex his verbis quandoq, generatur: non est dicendum, Ego illum non absolui: sed, Ego feci officium meum. Nullo autem modo excusari posset, si diceret causam: puta, non absolui, quia non vult restituere: quia est impœnitens seu obstinatus: quia nõ vult relinquere concubinam. Hoc enim manifestè confessionem reuelat. Curatus autẽ quum ad communicandum concubinarios, vsurarios, & huiusmodi vocatur, non petat à confessore si est absolutus: sed etiã si ipsemet illius confessionẽ audisset, & non absoluisset, habeat se tanquam si nihil in confessione sciret: & dicat, Quia iste hactenus fuit & est, quantùm apparet, in tali peccato publico: & peccatum publicum debet publica pœnitentia apud homines purgari propter scandalũ: ideo nisi publicè constet te vel illũ reliquisse peccatum, nolo communionem dare, nec ad Ecclesiasticã sepulturam admittere. Et sic absq, hoc quòd ipse reuelet confessionem, negabit communionem &c. iustè & sanctè. Si quoq; diceret, Ego nõ possum, aut potui ipsum absoluere, quia non video pœnitentiam publicam de peccato publici concubinatus, apostasiæ, vsuræ &c. non reuelat confessionem: quia nihil dicit quod sciat per confessionem, sed quod tã ipse,

quàm alij vident, scilicet nõ pœnitere publicè de peccato publico: quũ debeat publica pœnitentia præcedere absolutionem si peccatũ est publicum: ita quòd saltem debet pœnitens publicè satisfacere publico Ecclesiæ scandalo, docendo publicè quòd reliquit concubinam, quòd restituit, quod & cætera. Aliud quippe est dicere, Iste non facit aut fecit pœnitentiam publicè, & aliud est dicere, Iste non vult pœnitere. Iste est obduratus in peccato suo. Hoc enim confessor per confessionem scit: quia ille dixit confitendo, Ego nolo relinquere statum meum malum. Illud verò confessor videt sicut cæteri: & ideo hoc tacendum, & illud dicendum est. Extenditur autem confessionis sigillum non solùm ad occultandum peccata in confessione audita, quatenus sunt peccata illius qui cõfessus est: sed etiam ad occultandum omnia in confessione audita, quatenus per illorũ aliquid dossset percipi, vel in suspicionem duci peccatum aliquod illius qui cõfessus est.

✝ Et obligatur cõfessor sigillo cõfessionis, siue absoluerit, siue non: quoniam peccata sunt ei dicta, non vt homini, sed vt Deo: siue subsequuta fuerit absolutio, siue nõ.

Sed si non in sacramẽtali confessione, sed secretũ committẽdo dicatur alicui. Hoc tibi dico in pœnitentia seu sub sigillo confessionis: non propterea obligat ibi sigillũ confessionis, quoniã sigillũ confessionis nõ potest inueniri sine sacramẽtali confessione: quoniã non est humanę authoritatis, sed solius diuinæ institutionis vinculũ sacramentale. Et scito q; huiusmodi secreta extra sacramentalem confessionem dicta sub sigillo &c. si audiens non acceptat se recipere sub sigillo, non tenetur: si verò acceptat, tenetur ex promissione sua iuxta aliorum iura secretorum, minus quàm si iurasset tenere secretũ: quia iuramentum est maius vinculum q̃ promissio assimilãdi sigillum confessionis.

Sacra-

✝ Sacramentum confirmationis contemnens peccat.

COnfirmationis sacramentum (quod Chrisma vocatur) negligens accipere, peccat: quia debet esse sibi sollicitus de sacramẽto communi omnibus christianis ad robur fidei à Christo institutio. Non peccat tamẽ mortaliter, si desit contemptus: quia sacramẽtum hoc nec est necessitatis absolutè nec ex exactione Ecclesię.

✝ Coniuratio seu conspiratio vitiosa.

COniuratio, quæ & cõspiratio dicitur (qua plures fide sibi inuicem præstita conueniunt ad malum aliquod patrandũ, vel ad se tuendũ contra publicam potestatẽ, vel nõ ad parendum in aliquo) cõmuniter est peccatum mortale & scandalosum: quia cõmuniter est contra bonũ publicum vel alicuius priuati: licèt rarò hoc videatur accidere.

✝ Conscientia licèt erronea semper obligat.

COnscientia etiam erronea obligat, in tãtum quod si conscientia alicuius haberet, quòd spuere in Ecclesia, esset peccatũ mortale, & tamen contra perseueranter talem conscientiã spueret in Ecclesia, peccaret mortaliter: quia quantum in se est, consentiret in peccatum mortale formaliter. Et similiter si conscientia dictat, quòd est veniale, & tamen facit, peccat venialiter: quia quantũ est ex parte sui, consentit in peccatum veniale formaliter. Deponat autem huiusmodi erroneam conscientiam, ex se vel aliorum cõsilio: & sic liberè operetur vt alij operantur.

✝ Contemptus in moralibus dupliciter considerandus.

COntẽptus dupliciter in moralibus sumitur Primò, vt est peccatũ, quo. s. aliquis spernit proximum.

Et vt

Et vt est causa peccati, prout dicitur vnus peccare ex contemptu, alius ex infirmitate, alius ex ignorantia. Et primo quidem modo si propriè & formaliter intelligatur, est peccatum mortale ex suo genere: quia est actus iniuriosus proximo, lædens quantum in se est, notabiliter proximum. Contemnere enim proximum, importat affectum deprimentem proximum à sua æstimabilitate: opponitur siquidē contemptus proximi, æstimationi illius. Et quantum bonum est homini æstimari, tantū malum ei infert cōtemni. Constat autem hominem à multorum consequutione bonorum impediri ex hoc q̄ despicitur, & multùm se sentire offensum quicunq; sentit se despici: testantur hoc iræ, rixæ, pugnæ, schismata, bella, & innumera mala quę homo cōmittit ex hoc quòd despici nō suffert. Quia igitur notabilis proximo irrogatur iniuria, ex hoc quòd despicitur, patet quòd contemptus proximi est peccatum mortale, formaliter loquendo, hoc est ex intentione contēnendi: nullus enim formaliter contemnit proximum, nisi qui spernit proximum vt spernat proximum: sicut nullus detrahit formaliter, nisi qui detrahit vt detrahat: & nullus contumeliam formaliter dicit, nisi qui dicit vt contumelietur, & sic de alijs. Qui verò despicit proximū non vt spernat, materialiter tātùm contemnit. Nec peccat mortaliter, nisi notabiliter offendatur proximus: tunc enim redit actus in naturam suę formæ: sicut in detractione & similibus accidit. Est quoq; proximi contemptus peccatum veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte imperfecti actus spernendi, vt cōtingit in primis motibus: vel ex parte rei in qua spernitur, quia minima est: quia parum pro nihilo reputatur. Et si paululum subsistes, videbis peccatum hoc materialiter sumptum valde commune esse humano generi: vtpote à superbia procedens, à qua nisi speciali priuilegio nullus expers videtur.

Contemptus autē secundo modo (hoc est vt connumeratur specialis causa peccati, distincta contra infirmitatem &c.) est nolle subijci cui oportet subijci. Et hoc quoq; formaliter intellectū, ex suo genere peccatū mortale est: peccatum quidem, quia contra rectam rationē est: mortale verò, quia contra dilectionē Dei vel proximi est, nolle subijci cui oportet subijci. Nam contra dilectionem Dei est nolle subijci Deo, seu præceptis, & mandatis, & cōsilijs eius, quibus oportet subijci: & cōtra dilectionem proximi est si oportet illi subijci, nolle ei hoc debitum exhibere, quod est subijci illi. Et propterea ex contemptu peccare, formaliter loquendo, est peccare mortaliter. Vnde dicere verbum otiosum ex cōtemptu, est mortale peccatum. Imò nolle sequi consilia Christi (puta nolle ingredi religionem ex cōtemptu consilij Christi) est peccatum mortale: hoc enim nihil aliud est, quā nolle subijci Christi consilijs vt consilijs: quod tamen est de necessitate salutis: quanuis adimplere consilia Christi, sit non necessitatis, sed perfectionis. Et dicere verbū otiosum ex contemptu, est dicere verbum otiosum, vt faciat contra legem Dei, quæ inhibet verbum otiosum. Hæc autem maxima peccata rarò accidunt, nisi pessimè dispositis seu habituatis intantum vt ex odio legum & legislatorum operentur: contemptus enim formaliter cōtra superioritatem legis vel legislatoris directè tendit.

Aduerte hîc duas distinctiones. Prima est inter consolationem & subiectionē. Propter quam puella indignata parata ex se vestire puerum, quæ dicente matre, Indue puerum, non vult vestire illum, ne mater habeat consolationem de bene induto puero: non peccat ex contemptu, sed ex indignatione: nec indignatio ducit illam

illam ad contemptum: quia illa nō eligit nō subijci, sed non consolari. Nec præterit mandatum vt non obediat, sed vt non consoletur. Et simile est de simjlib⁹ iudiciū. Secunda est inter contemptum simpliciter, vel secundū quid. Propter quam subditus qui dicente Prælato, claude ostium, vt non faciat verbū Prælati, in hoc tamen minimo, paratus absolutè obedire, omittit claudere ostium, non peccat mortaliter: quia non contemnit simpliciter, sed secundum quid mandatum Prælati: hoc est, quia nō prēterit illius mandatum vt faciat cōtra illius mādatum absolutè, sed cum hac additione in minimo: ita quod ly minimum, minuit rationem mandati, ac per hoc minuit rationē contemptus: vt tanquam imperfectus actus non sit contemptus simpliciter, ac per hoc nec peccatum mortale. Et ex hoc capite verificatur, quod peccare venialiter ex contemptu infra limites venialis, non est peccatū mortale: hoc enim est ex contemptu secundum quid peccare venialiter. Quum enim simpliciter & absolutè quis contemnit mandatum, non modificat illud ex minimo opere. Et ecōtra, quum quis ex hoc quòd de minimo agitur, in contemptum tendit, non ruit in contemptum, sed sustentatur affectus à minimo tanquam non contemnat: sicut in minimo furto sustentatur accipiens occultè minimum tanquam non furetur.

Contentio verbalis quando vitiosa.

COntentio vt est nomē peccati, significat pugnam loquutionis nō secundum rationē, vel quantū ad modū, vel quantū ad rē, de qua est contētio. Vnde quandoq; est peccatum mortale, & quādoq; veniale. Nam si contentio pugnat contra veritatem cognitam, erit iuxta veritatis naturam iudicanda: hoc est, si veritas impugnata, est veritas fidei, aut necessaria

necessaria ad salutem alicuius siue quantùm ad animā siue quantùm ad corpus, siue quantū ad res seu famā: & breuiter si veritas est talis, quòd eius mendacium esset pernicioſum, contentio pugnans contra talem veritatem est pernicioſa, ac per hoc mortale peccatū. Si verò huiusmodi veritas nō est talis vt oppositum mendacium sit pernicioſum, contentio contra illam peccatum veniale est. Et hæc intellige formaliter, scilicet in pugnante contra veritatem ex intentione contra veritatem. Nam si ex alia intentione fit (puta propter exercitium aut disputationem) contentio non nisi materialiter est, quæ potest esse, & est sæpe laudabilis. Si verò contētio à ratione discedat, quia immoderata est (puta clamando, & cætera. sic communiter videtur peccatum veniale: nisi fortè scandalū haberet annexum trahens ad mortale. De quo dic vt infrà de scandalo.

Contritio peccatorum quæ præsupponat.

COntritionis quinque sunt consideranda: scilicet differētia ab attritione, materia, modus, necessitas, & tempus. Contritio tria exigit: displicētiam de commissis peccatis supra omne odibile, propositum vitandi peccata supra omne vitabile, & propositum confitendi seu satisfaciendi. Hoc tertium requiritur, si homo non est confessus: duo autem prima simpliciter & absolutè exiguntur. Ita quòd hinc habes differentiam ab attritione. Nam si alicui displicet peccatum quod fecit, sed non supra omne displicibile, non est contritio, sed attritio. Et similiter si intendit vitare peccatum, sed non supra omne vitabile, non est cōtritio, sed attritio. Et scito q̄ huiusmodi vera contritio dupliciter inueniri potest, scilicet formata, vel informis: hoc est cū gratia & charitate Iesu Christi, & sine

& ſine illa. Et homo quidē poteſt eſſe certus ſe habere contritionem veram, dubitando an ſit formata vel informis: quoniam poteſt eſſe certus de affectu ſuæ voluntatis, quòd plus diſplicet ſibi offendiſſe Deum mortaliter, quàm quodcūq; aliud malum: & ſimiliter quòd plus intendit vitare mortalem offenſam Dei, quā quod cunq; aliud: non tamen eſt certus propter hoc ſe eſſe in charitate & gratia Dei. Vnde debet quilibet eſſe certus de contritione humana, hoc eſt quantùm ex nobis pendet: non autem de contritione formata diuina gratia. Hæc de primo.

Materia verò cōtritionis (hoc eſt de quo debet homo conteri) conſtat principaliter eſſe peccatum mortale, & ſecundariò veniale. Et quia impium eſt dimidia à Deo ſperare veniam, oportet conteri non de vno peccato ſic, & de alio non, ſed de omni peccato mortali proprio.

Modus autē contritionis ſufficiens ad ſalutem eſt, vt homo quī multa habet mortalia, in generali deteſtetur omnem ſuam mortalem in Deū offenſam, cum animo vitandi de cętero, vt dictum eſt: hoc eſt, vt diſplicentia hæc odio habeat commiſſa ſupra omne odibile, & propoſitum vitandi intendat ſupra omne vitabile. Sic nāque contritio generalis, eſt contritio virtualiter attingens omnia & ſingula commiſſa etiam oblita. Nec exigitur ad ſalutem habere ſingulas contritiones iuxta ſingula peccata, nec ſecundum numerum, nec ſecundū ſpecies peccatorū, teſtante hoc domino dicente de Magdalena, Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm: & non dixit, quoniam dilexit multoties.

Neceſſaria autem eſt contritio peccatori ad ſalutem, quoniam ſine pœnitentia peccatum non remittitur: pœnitentia autem principaliter conſiſtit in contritione, quæ neceſſaria fuit ante legem, ſub lege, & tempore gratiæ.

Tempus

Tempus autē quo tenetur poſt commiſſum mortale quis conteri, quantum ad ſurgendū à morte peccati, & vitandū periculum repentinę mortis ac dānationis, determinatum eſt ad ſtatim: quia nec per momentum tutum eſt, licitumque ſtare in ſtatu offenſę & irę Dei. Quā tùm autem ad vitandum nouum peccatum tranſgreſſionis præcepti de contritione, tempus eſt determinatū ad articulum neceſsitatis: ſicut in alijs affirmatiuis præceptis contingit. Duplex autē neceſsitas ex ſe cogit ad contritionem. Prima eſt periculum mortis: quia tenetur homo in hac vita conteri. Secunda eſt ſuſceptio vel adminiſtratio ſacramenti, & vniuerſaliter exercitatio cuiuſcunq; actus exigentis neceſſario hominem ſine peccato mortali: quia niſi conteratur tunc homo, mortale peccatum incurreret. Tertia verò neceſsitas, ſcilicet ex præcepto Eccleſiæ ſemel in anno, ſcilicet tempore confeſſionis, non tutè affirmatur: quia ſi attritus (vt prædictū eſt) ſuſcipit ſacramentū pœnitentiæ & Euchariſtiæ, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ. Ex hoc autem quòd peccata memorię occurrunt, ſicut non tenetur ad tunc confitendum, ita nec ad tunc conterendum. Vtrunque enim eſt præceptum affirmatiuū, obligans tempore neceſsitatis: quod non conſtituit memoria. Sed tenetur ſemper ad non approbandum, ad non complacendum: quia iſta ſunt præcepta negatiua quæ obligant ſemper & ad ſemper. Dies quoq; feſtos ſanctificare noua contritione peccatorum, ſanctū conſilium ac omni obſeruatiōe dignum eſt, non tamen præceptum: quia nec ex parte contritionis præceptum de cōtritione determinatur ad dien feſtum, nec ex parte diei feſti præceptum de ſanctificatione feſtorum, determinat ſibi cōtritionem peccatorum.

☞ Contumax poteſt excommunicari.

CONtumacia, pro quanto contra obediẽtiam iudici debitam tendit, peccatum est mortale. In cuius signum potest contumax excommunicari.

Contumelia quando sit peccatum mortale.

CONtumelia (qua quis malũ culpæ iniuriosè in proximũ coram profert: puta, Tu es fur) peccatum mortale est formaliter sumpta: quia quantum in se est, lædit proximũ in bono honoris. Dixi formaliter, hoc est ex intẽtione dehonorandi: quia materialiter (hoc est non ex intentione dehonorandi) possunt verba contumeliosa etiam absque vllo peccato dici, reprehẽsionis gratia, vel cum peccato veniali ex leuitate. Memento quoq; hîc & vbiq;, quòd huiusmodi peccata mortalia ex suo genere sunt venialia propter imperfectionem actus, vel quia primi motus, vel quia contumelia in minimo, vel quia materialiter tantùm contumelia est: nisi fortè notabilis læsio proximi inde sit.

Conuitium duplicem importat iniuriam.

CONuitiũ duplicis iniuriæ nomen est. Quandoq; enim generalem sonat iniuriam in proximum, coram illatã verbis: siue significetur malum culpæ, vt esse sacrilegum, sicarium &c. siue malum pœnæ, vt esse cæcum, vel claudum: ita quòd contumelia est species conuitij. Quãdoq; autem sonat iniuriam plurium simul vociferantium iniuriosè cõtra proximum, vt dicatur conuicium quasi conuociũ à multitudine vocum: vt contingit sæpe transeunti pauperi à leuibus personis iocosè tamen fieri. Et vtroque modo ex suo genere formaliter (hoc est ex intentione dehonorandi factum) constat esse peccatum mortale: quia quantum est ex intentione actus & loquentis, læditur proximus in honore. Verun tamen

tamen propter imperfectionem actus (puta quia materialiter tantùm conuitiũ dicitur sine notabili detrimento honoris, aut quia nõ verè consensit vt dehonorandi gratia conuitiaretur, sed quasi primus motus fuit quò ad hoc, aut quia in minimo non curauit dehonorare) veniale tantùm peccatum incurritur. De exemplo autem dicto conuiciantium iocosè, diximus: vt intelligatur conuitij significatio, nõ quod iocosè factum, sit mortale: cõmuniter enim veniale est conuitium iocosum, sed quod seriò & formaliter fit, mortale est ratione dicta.

Debitã omittens correctionem grauiter peccat.

CORrectionis, qua subditi à superioribus corrigi debent (siue puniendo factis, siue increpando verbis, siue superiores sint Prælati Ecclesiastici, siue domini seculares) omissio quando, sicut, vbi &c. oportet, pro culdubio peccatum est mortale: nisi propter imperfectionem actus sit veniale: quia præceptum de huiusmodi correctione, est præceptum de actu iustitię necessariæ, ad publicũ præcipuè bonũ. Sed perspicere in singularibus casibus occurrentibus, si nunc huius hæc correctio est de necessitate iustitiæ, nõ est facile: ita quòd in generali constat correctionem de qua loquimur, non posse sine peccato mortali omitti, quãdo est necessaria ad rempub. si correctio incumbit propter bonũ publicum: vel ad personã priuatam, si correctio exigitur propter bonum alicuius priuati: tenetur enim superior ad exercendã iustitiam propter vtrunq; bonũ. Sed quoniam cõtingit quandoq; punitionẽ, quæ propter bonũ publicũ esset absolutè necessaria, propter incidẽtia non expedire tunc, sed esse differendã (vt Dauid distulit punitionẽ Ioab, qui occiderat duos principes) aut remittẽ-

dam (vt Dauid pepercit Absalon qui interfecerat fratrẽ & pepercit Nabal) aut aliter commutandam &c. ideo prudentia quæ circa singularia versatur, maximum locum habet circa huiusmodi correctionis præceptũ exequendũ. Nec facilè damnandi sunt, qui non oĩa corrigunt rationabiliter aliquas correctiones omitteutes (Isboseth, quia minus cautè increpauit Abner quòd ad cõcubinam patris introisset, regnũ perdidit. Dauid quia nunquã increpauit Amon suum primogenitum de stupro sororis, reprehenditur à scriptura) nec facilè excusandi sunt omittentes corrigere. Ex parte siquidem correctoris, si conatur secundũ prudentiam implere correctionis præceptum, in tuto à mortali peccato conscientia est, etiam si quandoque erraret; esset enim tunc materialiter tantùm transgressor, scilicet non ex intentione omittendi correctionem: & venialiter peccaret, sicut & leuium correctionem omittendo, propter imperfectionẽ actus ex parte materiæ.

Correctio fraterna est de necessitate.

COrrectionis fraternæ (qua quisq; tenetur proximum suum corrigere verbo, quando oportet &c.) omissio potest esse peccatum mortale, & veniale. Est enim præceptum huius correctionis de præceptis charitatis & eleemosynæ spiritalis: & ideo non quilibet venit corrigendus, sed indigens correctione: eleemosyna enim non nisi indigẽti danda est. Et quia est præceptum affirmatiuum, obligat pro loco & tempore necessitatis: quãdo scilicet aliquis morte peccati detentus, probabiliter creditur mea correctione liberandus: ita quòd si credo, quòd sine mea correctione resurget (puta quia est homo suæ conscientiæ scrutator) aut nullam habeo probabilitatẽ, quòd ex mea correctione resurget (puta quia nullam

nullam habeo illius notitiam) aut dubito, quòd ęgrè feret correctionem, & blasphemabit, vel nihil prodero non teneor ad correctionẽ fraternam: quoniam tunc non sumus in casu necessitatis, quando scilicet aliquis morte peccati detentus, probabiliter creditur mea correctione liberandus: quia deest vel probabilis credulitas liberationis, vel deest necessitas meæ correctionis. Imò stante isto casu necessitatis, si non ex intentione, sed ex quadam tepiditate omitteretur correctio, non esset peccatum mortale, sed veniale: quia in affectu non præponitur bono fratris omissio correctionis, ex quo non intendit omittere illã, sed materialiter tantũ omitteret, nisi tanta esset necessitas peccatoris ob ignorantiam fortè, quòd ratione notabilis damni imputanda esset omissio ista, & rediret in naturam suæ formæ ac si fuisset ex intentione, vt in alijs peccatis contingit. Est ergo omissio fraternæ correctionis circa peccata mortalia tũc tantùm mortale peccatum, quando ex intentione fit, in casu quo creditur opus esse illius correctione ad liberandũ à peccato mortali, & probabiliter creditur liberatio inde futura: quia tunc tantùm fit formaliter cõtra præceptum correctionis fraternæ: veniale autem quum vel materialiter omittitur, nisi emergens damnũ in mortalis naturam reduceret, vt dictũ est (materialiter autem omittit quicunque in animo fraternæ charitatis bonũ præponẽs quibuscunq; bonis & malis mũdi, omittit: quoniã talis non intendit subtrahere bonum necessarium ad salutẽ proximi) vel in alijs non mortalibus omittitur.

Nec mireris, quòd in hoc * præcepto diximus requiri probabilem opinionem de fructu correctionis: quoniã corrector tenet locum agentis, & corrigendus patientis: actus autem actiuorum fiunt in patiẽte bene dispositio. Et ꝓpterea sicut oportet

correctorem non ex voluntate, sed ratione accipere tẽpus, & locum, & alias occupationes & dispositiões corrihendi: ita non ex voluntate, sed ratione debet habere si est fructuosè susceptiuus suæ correctionis: quod est habere probabilem opinionem de futuro fructu.

✠ Crudelitas excessiua peccatum est.

CRudelitas (hoc est atrocitas animi in pœnis exigendis) peccatũ est mortale, pro quanto excessum in puniendo ponit: crudelis enim causam puniendi habet, sed modum non habet, peccatque manifestè contra proximum, plus puniendo quã mereatur: vltra malam dispositionem proprij animi, qua seipsum fœdat crudelitate.

✠ Curiositas secundum diuersa obiecta dici potest vitiosa.

CVriositas, quũ immoderatum ponat appetitum cognoscendi siue per intellectum, siue per sensum peccatum est: quia plus quã recta ratio dictat, appetitũ cognoscẽdi protrahit. Non est autem mortale peccatũ si nuda sit, hoc est nisi ex adiuncto fiat mortalis: vt si curiositas intantùm exorbitet: vt dæmonibus vti velit magistris, vel ad periurium seu perfidiam inducere velit habentem aliquid in secreto, & sic de alijs, quę possunt adiũgi criminibus trahentibus curiositatẽ ad peccatum mortale.

✠ Decimarum non solutio pernicioſa ſacrilegium reputatur.

DECIMAS soluere omittens vbi consuetum est solui, peccat mortaliter peccato sacrilegij: quia non reddit debitas res Ecclesiæ, cui tenetur reddere de necessitate salutis: constat enim hoc ex suo genere esse peccatum mortale, & sacrilegium, nisi propter imperfectionem actus, vt in alijs contingit. Vbi autem non est consuetum solui decimas, non peccat omittens soluere, salua tamen cura pastoris sui, vt habeat vnde viuat honestè: si non habet reditus vnde viuere secundum quod sibi congruit, possit: quia ad hoc pro sua rata quilibet ei subditus tenetur, nulla ipsi consuetudine suffragante.

✠ Defensio manualis immoderata vitiosa est moderata verò permittitur.

DEfensio manualis, illicita dupliciter reddi tur. Primò, ex intentione, si scilicet animo lædẽdi offensorem fit. Nam defensio debet esse suo fine contenta, sci licet vt defendat: & præter intentionẽ defendẽtis, si aliter nõ potest defensio fieri: nisi lædatur inuasor, debet illum lædere: ita quòd læsio sequatur ex necessaria defensione. Et hinc peccãt mortaliter, qui non curant seruare illæsos inuasores, quum possunt aliter defensionem exercere. Secundò, ex immoderamine tutelæ, vim enim vi repellere licet, sed cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et intelligitur de immoderamine ex proposito: qui enim putat moderatè defendere, & præter propositum non aduertẽdo aliqualiter excedit, aut nõ peccat, aut leuiter: quum humana actio in exercitatione exteriori accensa, non omnimodæ subdatur mensuræ.

✠ Delectatio debet esse discreta: quòd si modũ excedat, vitiosa est & damnabilis.

DElectatio morosa (hoc est voluntaria delectatio de actu malo cogitato sine voluntate exequẽdi cogitatum actum illum malum) exigit ex duplici capite discretionem: scilicet ex parte consensus, & ex parte actus de quo est delectatio: qui actus dicitur & est obiectum

Universidad de Deusto Biblioteca

ctum delectationis. Ex parte siquidem actus obiecti, iuxta naturam actus de quo est, delectatio iudicanda est: ita quòd si actus de quo qs cogitãdo delectatur, est peccatum mortale (puta adulterium, furtum, homicidiũ, &c.) ipsa quoq; morosa delectatio est peccatum mortale: & si actus de quo quis cogitãdo delectatur, est peccatum veniale (puta iocari verbis lætis, comedere lautè &c. ipsa quoq; morosa delectatio est peccatum veniale. Ex parte verò personæ, iuxta veritatem deliberati cõsensus iudicãda est. Nam si persona cogitãdo de actu quantuncunque malo delectetur, non aduertendo ad id de quo delectatur (ita ꝙ si aduerteret, non approbaret) non est ibi peccatum mortale, etiam si per vnum diem sic inaduertenter cogitaret & delectaretur: quia non potest esse mortale peccatum sine rationabili consensu, qui in proposito deesset. Si verò aduertere incepit, & prævalente impetu concitatæ passionis non plenè aduertit: sed antequã plenè aduertat, delectatio facit cursum suum: peccatũ non mortale, sed veniale interuenit: quia sicut inaduertentia excusat à mortali, quia excusat à deliberatione: ita non plena aduertentia excusat à mortali ꝓpter eandem rationem, scilicet, quia excusat à deliberatione: sine plena enim aduertentia non habet humana mens vt deliberet. In cuius testimonium excusantur à somno pollutionis surgentes si quid mali eis complacet, donec plenè aduertant quid eis incumbit: quod enim illi patiuntur propter somnum, isti patiuntur propter passionẽ inuoluntariã. Si autem plenè aduertit, & positiuè consentit in illam, peccatum iam patet: & similiter si positiuè dissentit, virtus iam patet. Sed si positiuè nec consentit, nec dissentit, & tamẽ in illa cogitatione delectabili perseuerat, cõuincitur consentire ex ipsa cõtinuatione delectationis non

non prohibitę à voluntatis imperio quando potuit, & debuit: quia tunc mens hominis operam dabat actui peccati mortalis, quantùm est ex parte actus, sed excusabatur à mortali, ex eo ꝙ non erat voluntarius. Accedente autem tempore quo voluntas potest prohibere mentem à cõtinuatione huius mali actus, tenetur voluntas prohibere: sicut teneretur manũ cohibere à prosequutione alicuius actus mali inchoati in somno, alioquin sibi imputaretur tanquam voluntarius. Et vtrè esset voluntarius negatiuè & ex negligentia: quia potuit & debuit prohibere, & non prohibuit.

Magna tamen hîc opus est discretione, quum de timoratis conscientijs agitur. Discernere siquidem oportet causam, quare continuatur illa cogitatio delectabilis. Nam si ex complacentia delectationis illius prouenit, quòd negligit prohibere continuationẽ illam, voluntaria fit delectatio, & vtrè morosa, vt dictum est. Si autem non ex complacentia, sed ex non æstimatione cõmotæ cogitationis & delectationis negligentia prouenit (puta quia scit voluntatem suam constantem, & cõfidit quòd propter huiusmodi commotiones phantasiæ & concupiscentiæ, nõ ruet in consensum malum) peccat quidem: quia potest & debet conari ad repellendum huiusmodi intima bella & pericula maxima, & quantum in se est, implere illud: Persequar inimicos meos, & non conuertar, donec deficiant. Non peccat tamen mortaliter: quia in veritate iste dissentit, virtualiter saltem: imò putat se nõ actiuè continuare cogitationem illam delectabilem, sed se pati illam: & tanquã tentationem, non tanquam propriam operationem apprehendit illam: ac per hoc confidens de non consensu suo, paruifacit illam cogitationem delectabilem tanq; debilem hostem ad sui impugnationem. Vnde negli-

gentia ista non cadit super actu intrinseco voluntatis, scilicet consensu vel dissensu ad velle continuationem talis delectationis: sed cadit super conatu ad repellendū illam tanquam hostem. Et propterea iste non perseuerat in cogitando delectabiliter de illo actu: sed phantasia delectabilis molestando ipsum perseuerat in illo, formaliter loquendo. Et hæc ex parte consensus sufficiant.

Rursus ex parte rei de qua est delectatio, discernere oportet quatuor. Primū, an delectatio sit de opere cogitato, vel de ipsa cogitatione. Verbi gratia, si cogitatur bellum aliquod cum delectatione, vtroq; modo cōtingit delectari: aliqui enim delectantur de operibus cogitatis: puta de homicidijs, vulneribus, prælijs, incendijs. &c. Et hi sunt qui sunt affecti ad huiusmodi facinora. Aliqui autē delectantur de ipsa cogitatione: delectatur enim naturaliter anima nostra in cōferendo, & præcipuè noua aut mira, vt testantur comœdiæ. Testantur & multorum otia, dum ingrediuntur hortos stultorum. Et sicut diximus de bello cogitato: ita contingit in materia venerea & alijs: quidam enim cogitātes de turpibus, non delectantur de actu cogitatu, sed de cogitatione: dum occurrit aliquis subtilis modus malè operādi: ita quòd cogitatio illa tanquam subtilis aut mira seu noua inhærens animæ, parit delectationem. Et hoc videtur accidere præcipuè curiosis & affectis ad subtiles inuentiones. Aliqui autem delectantur de vtroq;: scilicet de cogitatiōe & actu cogitato. Et licèt difficilè alicui videbitur discernere vnde delectatio insurgat: non debet tamen difficilè videri, vt discernat quid mouet ipsum ad complacentiam illius delectationis. Nam si sentit se moueri ab opere cogitato, iam habet morosæ delectationis naturā: si verò à cogitatione noua aut mira, aut subtili. &c.

Iam

Iam habet quòd non est delectatio morosa: quoniam morosa delectatio est de opere malo cogitato.

Secundum an delectatio sit de ipso opere malo cogitato, an de modo operandi concogitato. Verbi gratia: occurrit cogitatio de furto vel rapina, & concurrunt cogitanti multi miri modi rapiendi vel furandi. Nam si delectatio sit de furto vel rapina, est morosa. Si verò de miris & similibus modis, non est delectatio morosa: quum modi isti sint admirabiles, & naturaliter delectabiles cogitanti animæ. Tertium est inter cogitatum malum opus simpliciter & absolutè, vel relatum ad cogitantem. Stat enim quòd opus esset peccatum alicui, & alteri non. Et hinc discerne tria. Primò, quòd vidua quæ delectatur de præteritis actibus coniugij, nō peccat mortaliter: quia delectatur de operibus sibi licitis pro tempore quo fuerunt licita. Plus est enim explicitè approbare, quàm delectari: sed constat, quòd vidua licitè approbat præteritas delectationes: ergo. Peccat tamen venialiter in huiusmodi memoria: quia caret tam necessitate quàm pietate huiusmodi delectatio. Secundò, quòd quanuis licitè cupiat quis delectari cum aliqua muliere conditionaliter, scilicet si esset vxor sua (quia tale opus tali conditione relatum ad sic cupientem, est licitum) delectatio tamen voluntaria, quam iste in præsenti acciperet de tali opere cogitato cum illa, esset delectatio morosa: qa præsens delectatio non fertur cum conditione, sed de facto habetur sine conditione: desiderium autem est, quod cum conditionali fertur super opus. Vnde religiosus, & si non peccat mortaliter cupiendo delectari cum muliere si esset sua vxor, peccat tamen mortaliter voluntariè se delectando in actu carnali cogitato cū illa si esset vxor sua, propter dictam rationem: quia

conditio

cõditio excusat desiderium futuri, sed non delectationẽ presentem. Tertiò, quòd vir cogitans de vxore absente, & actu coniugij, & voluntariè delectatur de illo, non incidit in morosæ delectationis crimen: quia de actu sibi licito tunc delectatur absolutè: quanuis peccet venialiter: quia nec necessitas nec pietas suadet sibi talem mentis occupationẽ. Quartum est (quòd à principio diximus) inter obiectum, & obiectum. Nam si opus cogitatum delectãs est veniale, delectatio erit venialis: & si mortale, mortalis. Et hinc fit, vt voluntaria delectatio de muliere pulchra visa vel videnda, non nisi veniale peccatum sit: quia videre mulierem pulchram, non plus quàm veniale peccatũ est, quãdo peccatũ est. Voluntaria autem delectatio de muliere pulchra libidinosè amplexata, seu osculata, vel amplexanda, seu osculanda, peccatum mortale est: quia huiusmodi amplexus & oscula, peccata mortalia constat esse.

Aduerte demum diligenter pie Lector, vt hæc quæ diximus, formaliter intelligas: non decet enim loqui docẽdo nisi formaliter. Excusamus siquidẽ multa stando infra terminos, de quibus est sermo, quæ tamen aliunde possent damnari. * Verbi gratia, dicimus quòd memoria delectabilis in vidua excusatur: verum est, si nihil aliud adiungatur: sed si adiunxeris, quòd hinc in vidua insurgunt in concupiscibili appetitus, aut in carne commotiones, oportet ad regulas de annexis malis aut periculis recurrere. Et simile est de alijs iudicium.

Circa morosas delectationes notato adhuc tria: scilicet occasionem, libertatem, & intentionem. Potest siquidem occasio delectationis esse voluntaria & licita: vt quum quis gratia componendi, prædicandi, disputãdi, cõsulendi, vel ex audientia cõfessionum cogitat aliqua vnde delectatio surgit. Vel

Vel voluntaria & non licita: vt quum quis ex vanis & sensualib⁹ verbis dictis aut auditis, vel ex vano visu aut tactu incidit in huiusmodi delectationes. Vel inuoluntaria: vt quum sese offerunt præter intentionem huiusmodi phantasiæ delectabiles. Hinc enim fit, vt quum homo aduertit se huiusmodi delectabilibus inuolui, & negligens est, magis imputetur negligentia illi qui ex occasione voluntaria & illicita, quàm illi qui ex inuoluntaria, & minimè imputetur illi qui ex occasione necessaria aut pia in delectationes huiusmodi incidit.

Inter subiectionẽ quoq; corporis vel partis sensualis ad rationem, differentia est: quòd corporis partes (puta manus & pedes) obediunt seruiliter, hoc est absq; libertate. Moueo enim manum quando volo, & versus partem quam volo, nulla existente in manu libera existentia. Appetitus autẽ sensualis obedit quidem rationi, sed politicè, hoc est cum libertate resistendi. Habet enim proprium motum ac impetum quo concupiscit aduersus spiritum. Et hinc * fit vt non ita imputetur motus delectationis homini, sicut imputatur motus manus: & non sit signum sufficiens ad probandum cõsensum tacitum sola perseuerãtia delectationis post aduertentiam: sicut perseuerantia motus manus sufficit ad conuincendum consensum aduertentis: nam pars sensualis potest perseuerare ex proprio impetu: quod nõ habet locum in manu: vnde similitudo quæ data est superius inter continuationẽ motus manus, & continuationem motus delectabilis postquam homo plenè aduertit, intelligitur quatenus iste motus pendet ex ratione: ita quod postquã homo plenè aduertit, & adhuc pseuerat in cogitatione delectabili & opere malo vt sic, conuincitur consentire in delectationem, pro quanto delectationis motus pendet ex ratione, & non absolutè.

lutè. Intentio deniq; hominis contuenda est quo tendit. Nam postquã plenè aduertit, si negligit vt delectetur de illo malo opere, committit formaliter peccatum delectationis morosæ. Si autem negligit quidem, sed non vt delectetur de illo malo opere cogitato, sed ex quadam tepiditate seu aliquo huiusmodi, non incurrit formaliter delectationẽ morosam: ac per hoc non peccat mortaliter, nisi exorbitatio fuerit tanta: vt quasi ideo neglexerit vt delectetur. Nam sicut detrahens nõ intentione detrahendi, non peccat mortaliter, nisi læsio famæ fuerit tanta vt quasi intenderit ille detrahere, dum non curauit tantam lesionem famæ inferre: ita qui negligenter ac per hoc materialiter delectatur de malo opere cogitato nõ vt delectetur de illo, non peccat mortaliter, nisi inuolutio fuerit tanta vt redeat in naturam suæ formę: vt quasi ideo neglexerit vt delectetur, dum non æstimauit tam notabiliter se tali delectabili inuolui. Et hinc habes, vnde post plenam aduertentiam multas negligentias excuses à peccato mortali, quia paruæ sunt, in his præcipuè qui habitualiter in animo gerunt se potius velle mori quàm peccare mortaliter. Si enim contingit hos esse negligentes in huiusmodi cogitationibus delectabilibus, non est eorum negligentia ex affectu ad delectationem de illo malo opere quod cogitatur. Nec detinentur à tali delectabili vt sic, sed magis ab aliqua passione concupiscentiæ, quæ sine tali delectabili detineret. Et, vt puto, nunquam aut rarissimè sic habituati, in antedictam negligentiam mortalem incidunt. Et hæc ita accipiantur ad excusandum, vt non foueant ad negligendum.

✠ Derisio in proximum versa quemadmodum diuersimodè fieri potest: ita diuersimodè damnanda est.

Derisio

Derisio seu irrisio quæ verbis aut cachinnis, subsannatio quæ naso ruga to, illusio quæ factis fit, pro quanto quandam despectionem proximi importat, peccatum est: quia rationi rectę aduersatur, vt ad hoc paruipendatur proximus vt erubescat. Est autem quandoq; veniale peccatum: vt quum iocosè quis parum aut de paruo derideretur: parua enim erubescẽtia quasi pro nulla reputatur. Et quandoq; mortale: vt quũ in iocum deducitur quis, quasi non sit tanti vt debeat æstimari. Interuenit si quidem tunc maximus illius cõtemptus, & maior quàm in contumelia & detractione: quia licèt contumeliosus deprimat honorem, & detractor famam, neuter tamẽ ad tantum personæ contemptum peruenit ad quantum venit irrisor, pro fatuo aut nihilo habens & haberi volẽs eum quem irridet, vt erubescat cõparere inter homines. Et hoc etiã peccatũ graue valde, intellige etiã formaliter, hoc est quando fit ex intentione irridendi: quòd est tãtò grauius, quãtò de virtute maiore, aut persona maior deridetur: vt quũ deridetur iusti simplicitas, aut persona in exemplũ Ecclesię posita. &c. Quod si in Deum & sanctos fiat, non est simplex irrisio, sed blasphemia, vt patet ex supradictis.

✠ Desperatio est obiectũ fidei: & per consequens damnabilis.

Desperatio, qua quis desperat, seu non sperat consequi futuram beatitudinem, peccatum mortale est: quia est omissio actus necessarij ab salutem æternam: impossibile est enim sine spe operari ad tam excelsum præmium cõsequendum, sicut sine fide.

✠ Famam proximi qualitercunque denigrans mortaliter peccat.

Detractio, qua quis famam absentis denigrat,

grat, peccatum mortale est: quia cõtra magnum proximi bonum, famam scilicet, tendit formaliter sumpta: hoc est ex intentione lædendi famam: siue fiat dicendo verum, siue falsum, siue asserendo, siue referendo, siue addendo, siue minuendo, siue interpretãdo, siue tacendo, & quouis alio modo. Si verò nõ formaliter quis detrahat (hoc est non ex intentione lædẽdi famã proximi; sed ex loquacitate, aut. &c.) non est peccatum mortale, quia non nisi materialiter detrahit: nisi adeò notabiliter inde lædatur fama proximi, vt actus redeat in naturam suæ formæ, dum non curauit cauere à tãta proximi læsione. Similiter peccatum veniale est, si detractio sit formalis, sed in minimo: quia minimum quasi pro nihilo accipitur à ratione. Simile autem est iudicium de auditione detractoris, scilicet quòd si ex complacentia infamiæ proximi audit, peccatum est mortale. Et si non malo animo audit, vel peccatum non est: vt si necessitate aut pietate audit, vel est peccatũ veniale: vt si ex leuitate audit: nisi ipsius auditio famam proximi notabiliter lederet: quòd tunc posset contingere, quando auditio eius causa esset auditionis aliorũ, vnde notabiliter læderetur fama proximi. In hoc autem & similibus casibus valde per accidens (quoniam & ipse materialiter tantùm audit, & materialiter tantùm causat auditionem aliorum) sistę pedem & noli præcipitare sententiam, etiam si proximi fama notabiliter fuerit læsa: quoniam si ipsius audientis animus purus fuit, non apparet huiusmodi negligentia mortalis, cuius malum si aduertisset, effugasset.

Ponitur quoq; triplex casus, in quo materialiter (hoc est non malo animo) audire detractionem, potest per accidens esse peccatum mortale. Primus est, si audiens potest & debet ex officio vel corrigere detractorem, vel obuiare detractioni. Secundus est, si audiens potest & debet obuiare, sed ex timore humano omittit. Tertius est, si articulus necessitatis alicuius magni mali ex huiusmodi detractione subsequendi, obligat ad obuiandum, quicquid sit illud magnum malum, siue infamiæ, siue dãni in rebus temporalibus, siue vulnerũ. &c. Tunc enim audiens, tenetur obuiare si potest, ex communi ratione qua quis tenetur pascere fame morientem, & eos qui actualiter opprimuntur subleuare: præcipuè quum solo verbo resistatur detractionis gladio. Et in his casibus rectę rationis iudicio relinquitur determinandum quando, vbi, cui, & quomodo resistendũ est: quoniam de præcepti affirmatiui exequutione agitur. Et Prælati prudentia opus est in primo casu. In secundò verò timor humanus oportet quòd sit mortalis, si mortale peccatum erit tacere. In tertio quoque & necessitas pẽsanda est qualis sit, & resistendi facultas, & fructus: & si constat detractionem esse falsam: ne si vera sit, dum arguitur in peius emergat, dum vel nõ falsa vel vera comprobabitur.

Detrahere sibijpsi (hoc est infamare seipsum) peccatum est mortale ex suo genere grauius, quàm detrahere proximo, quantò magis tenetur diligere famam suam propter Deum & commune bonum, quàm proximi. Nec excusatur à peccato mortali propter metum aut tormenta: quoniam sicut nullus metus nullumq; tormentum excusat à vulneratione aut occisione sui, ita nec ab infamatione sui. Quanuis enim pati detrimentum famæ propriæ, sit in proprio arbitrio constitutum, si in aliorum malum non redundat, sicut pati vulnera & mortem: inferre tamen sibijpsi damnum famæ, criminosum est, sicut vulnerare aut occidere se. Et si in iudicio propter tormenta hoc fit: duplicatur iniquitas: quia adiungitur

mendacium in iudicio perniciosum.

Disputãs de fide tanquam in ea dubitãs & hæsitãs, mortaliter peccat.

DIsputare de fide, dubitando de veritate fidei, peccatum est mortale: quia dubius in fide, infidelis est. Ad confutandos verò errores, nisi rationabilis causa subsit, vel gratia exercitij, coram simplicibus peccatum est imprudentiæ: quia periculosum est ne in vacillationẽ inducantur, ex hoc ipso quòd audiunt aliquid apparens cõtra ea quæ sunt fidei. Et laicis nihilominus peccatum est disputare de fide publicè vel occultè. ca. quicunq;, de hæret. lib. vj. Et quia cõtrafaciens ex communicari mandatur, peccatum mortale esset, si laicus sciens sibi sub tali tantaq; censura illicitam redditam disputationem huiusmodi, nihilominus præsumeret de fide disputare.

Discordia diuersimodè sumi potest.

DIscordia, qua quis voluntati alterius de bono diuino aut humano cui debet consentire, scienter & ex intentione contrariatur, peccatũ est mortale ex suo genere: quia contra charitatis concordiam directè est. Notanter autẽ dicitur cui debet cõsentire: quia discordiæ completum peccatum tollit concordiã, nõ quamcunq;, sed debitam, quę scilicet ex debito est aut esse debet inter proximum & se, aut alium. Si enim nolit cõcordare cum proximo ad bonum supererogationis (puta ad ingrediendum simul religionem) nõ pertinet ad discordiæ vitium: quia non tenetur consentire ad tale bonum. Inuenitur tamen discordiæ peccatum veniale propter imperfectionem actus: vel ex parte volentis: vt in primo motu discordię: Vel ex parte materiæ, vt si tollat concordiam in minimis. Minima autem in proposito

proposito sunt, quæcunque non sunt necessaria ad salutem: vt si discordet aliquis à voluntate dicendi veritatem purè officiosam, hoc est cuius mendacium esset peccatum veniale, & sic de alijs.

Inuenitur rursus discordia per accidens, hoc est nõ ex intentione: hoc est quum quis discordat quidem ab altero, sed nõ vt discordet, sed vt non minus rectè aut vt rectius velit seu operetur. Interuenit siquidem tunc solummodo discordia materialiter: quia formaliter vterq; tendit ad bonum. Et tunc aut nõ est peccatum, si vterq; prudenter se habet. Aut contingit peccatũ, vel ex parte volentis quantũm ad modum, si nimis inhęret proprię sententię. Vel ex parte materiæ, si erraretur in ijs quæ sunt de necessitate salutis. Et in vtroq; casu tantum culpæ vel excusationis iudica, quantum culpæ vel excusationis habet induratio in primo, aut error in secundo: si enim pertinacia illa est venialis, nõ nisi peccatũ incutritur veniale. Et similitèr si error ille excusabilis est propter ignorantiã excusatam (puta quia non tenebatur illud scire) excusata erit discordia huiusmodi. Considerandũ demũ est in ijs quæ sunt per accidẽs, damnum seu nocumentum consequens (sicut de detractione materialiter dictum est) antequam iudicium feratur de mortali peccato.

Dispensatio non debet esse leuis & absq; causa rationabili.

DIspensare in lege sine voto & similibus, absque rationabili causa, peccatum est: quia actus est voluntarius, dissonus rationi rectæ. Est autem veniale huiusmodi peccatum in paruis.

In ijs autem quę notabilia sunt, considerandum est si aliquid interuenit cõtra diuina præcepta, seu bonos mores, vel nõ: & sic iudicandum est de mortali, vel non

mortali. Verbi gratia: si absque rationabili causa dispẽsetur quis, vt habeat multas Ecclesias, & patet aut creditur vel probabiliter dubitatur inde prouenire, q̃ Ecclesiæ priuantur debitis curis animarum, peccatum mortale proculdubio incurritur: quia contra diuinũ ius est, vt priuetur Ecclesia debita cura animarum. Et similiter si absq; rationabili causa dispensaretur, vt multa Ecclesiastica beneficia cũ exceſciuis prouẽtibus vnus haberet, peccatum mortale est: quia cõtra naturale ius est, vt cõmunia bona (qualia sunt beneficia Ecclesiastica) ita iniquè distribuãtur, vt vnus ebrius sit, & infiniti esuriant.

Idem autem est iudicium de dispẽsatione in voto seu iuramento: quia ex diuino iure obligant: Nec est tutus in conscientia quò ad Deũ, qui dispensatur in istis sine rationabili causa etiam à Papa motu proprio & certa scientia, & de plenitudine potestatis: quia Papa nõ habet potestatẽ in destructionem, sed ædificationem corporis Christi.

Diuinatio inquantũ diabolico innititur auxilio, peccatum mortale est.

DIuinatio, pro quanto significat indebitam vsurpationem cognitionis futurorum euentuum, vel præteritorum, aut præsentium occultorum, peccatũ est: quia contra rectam rationem est. Et est ex suo genere mortale inquantũ dæmoniaco innititur auxilio. Contingit tamen frequenter esse veniale propter imperfectionẽ actus. Vel quia actus dæmoniacus non est secundum se, nec ex intentione tacita vel expressa exercentis illum: vt contingit in multis vanis, puta libro fortunæ, omnibus. &c. Vel quia non putatur actus dæmoniacus: vt contingit multis, in quibus sola vanitatis deformitas apparet: puta in apertione librorũ, & similibus, quæ ex fortuna, seu casu creduntur. Pro generali siquidẽ regula habendũ est, quòd vbi nulla interuenit dæmonis inuocatio, nec explicita nec tacita, & non est mala intentio, non incurritur mortale peccatum. Excluditur autem tacita dæmonis inuocatio, quando nulla re aut verbo quis vtitur, vt instituta ab aliqua secreta causa: quod tunc fieret, quando quis vteretur aliqua re aut verbo, quasi habẽte virtutem ad effectũ aliquem, ad quem constat nec naturalem nec diuinã habere virtutẽ. Tunc enim tacitè cõsentit in dæmoniacum auxilium: quia ad virtutem illius tacitè recurrit, dum sic vtitur re aut verbo illo. Vbi quoq; tacita interuenit dæmonis inuocatio, si cognita, aut credita, aut dubia est, peccatum est mortale: vt patet. Si verò ignota est, & cum hoc si crederetur esse, non fieret, non est mortale peccatũ: quia propriè loquendo non inuocat iste dæmonẽ tacitè, nisi materialiter & inuoluntariè: quòd non facit hominem socium dæmoniorũ. Et iuxta has regulas iudica etiam sortes.

Doctorari non potest quis insufficiens absq; peccato.

DOctorem fieri aut facere insufficientẽ, notabiliter peccatum est: quia actus voluntarius caret debita sibi materia: & quia injuria per hoc fit omnibus quibus ille propter doctoratum præponitur, & quò ad honorem, & quo ad locum. Ex his tamen quia non notabiliter alij inde læduntur (non multum enim videntur homines æstimare hoc) non video peccatum mortale. Sed gratia materiæ videtur peccatum mortale: si de Medicinæ vel Theologiæ doctoratu sit sermo: quia est factũ pernicioſum quantum est ex se: quoniam eo ipso quòd aliquis constituit aliquem doctorem in Medicina, approbat & proponit

ponit illum vniuerso mundo in medicum, doctorare enim, est approbarè publicè scientiam in illa facultate. Et propterea quantũ est in se, publicat, testatur, & approbat coram omnibus, quòd ad illum vt medicum omnes pro sanitate confugere possunt, ac per hoc mendacium perniciosum facto cõmittit, exponendo periculo vitæ corporalis. &c. Omnes recurrentes ad illum ignorantem. Et simile est de doctore in Theologia, qui est velut medicus animarum: approbatur namq;, quòd omnes ad illum vt ad doctorẽ Theologiæ recurrere possunt. Et sic non solùm populares, sed presbyteri habentes curam animarum confidũt de scientia illius magistri (& inde deciduntur erroneè casus conscientiæ, inde docentur falsa. &c.) & dicunt pro authoritatẽ, Master in Theologia dixit. &c. Quia ergo quantũ in se est, in periculum corporum vel animarum agitur, & datur opera rei illicitæ cõstituendo insufficientem doctorem, ideo perniciosum factum hîc inuenitur: sicut esset perniciosum mendaciũ testificari populo, quòd hic est sufficiens ad medendum, & ille ad instruendũ animam.

De doctoratu verò in alijs materijs non apparet simile periculum. Nam de doctoratu in artibus, nulli videtur imminere periculum. De doctoratu verò in iure, rarò videtur periculum: quia nisi aliter sciatur esse doctus, non facilè credit quis illi suam causam: medicum autem quum infirmus audit, propter ingentẽ sanitatis spem & miseriam infirmitatis statim rogat. * Et rursus in causis ciuilibus potest adhiberi remedium si aduocatus erranit: sed in causa ægritudinis agitur de vita aut sanitate irreparabili. & cæt. Graue tamen peccatum incurritur in Iuris doctoratu huiusmodi. Et quanuis mortale nõ definiam, non tamẽ omnino excuso à mortali: quia

quia quantum in se est, periculo exponit clientulos.

Doli exequutio proximo nociua, vitiosa est & damnabilis.

DOlus (hoc est astutiæ exequutio, siue per verba, siue per facta ad decipendum ordinata) peccatum est, veræ prudentiæ cõtrarium. Et iuxta subiectam materiam potest esse mortale vel veniale, sicut deceptio ad quam astutia machinatur. Si enim intenditur deceptio perniciosa, est peccatum mortale: si verò officiosa aut iocosa, est peccatũ veniale.

Duellum nõ potest licitè vel iustè indici.

DVellum (hoc est singulare bellũ & cõdicto) indicere, peccatum mortale est: quia eligitur percussio proximi, & exposito propriæ & alienę vitę periculo mortis, absq; sufficiente talis belli causa.

Suscipere autem seu acceptare duellum, vel pro manifestatione veritatis, peccatum mortale est: quia contra rationem rectam eligitur percussio proximi, periculum vitæ, & diuini fit vsurpatio iudicij cum tentatione Dei, & inducitur in testimonium quod non est testimonium, & diabolica adinuentio impletur. Vel ad ostentationem virium, peccatum quoque mortale est: quia contra rectam rationem eligitur percussio proximi cum periculo vitæ, vt patet. Et per eandem rationem peccant mortaliter bellantes decẽ hinc & decẽ inde: vt quandoq; spectaculi gratia tẽpore belli fit. Non enim excusantur propter tempus belli, quasi fit partialis cõflictus cũ hostibus: quia non habet locũ finis belli in huiusmodi partiali certamine. Non enim ordinatur conflictus iste ad debellandũ vel minuendũ hostis virtutẽ, sed ad ostentationẽ hominũ. Vel ad euitationem ignominiæ (quasi

vilis & degeneris animi reputetur nisi acceptet duellum) peccatum quoq; mortale est eadem ratione: quia contra rectam rationem nō vulgariū sed sapientū, eligitur percussio, periculū. &c. vel ad terminandam litē ciuilem vel criminalem, peccatum quoque mortale est: quia non est proportionatū medium ad terminandum litem armata pugna percussiua. &c. Licitum tamen est susc ipere duellum authoritate principis, quando accusator materiali gladio iudicis iniustè me petit mutilando vel occidendo: quoniam inuasus gladio, possum me gladio tueri. Et similiter licitum est resoluere bellū iustum in duellū, quādo pars habens iustum bellū videt se aliter succumbere: vtitur enim viribus suis vt melius potest. Et si hæc sic breuiter dicta non penetras, vide diffusè à nobis scripta in commentarijs secunda secundæ diui Thomæ in fine xcv. quęst. Vnde principes concedentes duellum (vt communiter accidere videtur) patet peccare mortaliter. Secus autem esset, si ex rationabili causa permitterent, sicut permittunt meretrices, quoniam non peccarent.

Ebrietas quando sit peccatum mortale.

EBRIETAS præcognita & volita propter delectationem in potu vini immoderato, peccatū mortale videtur: quia contra rectam rationem violentè imponit quis sibijpsi necessitatē vinculi tollentis vsum rationis. Ebrius enim non solùm est absq; actuali vsu rationis, vt ociosus: & absq; soluta ratione, vt dormiens: sed necessitatem habet permanendi in vinculo rationis, propter quam differt à dormiente, à quo etiam differt: quia somnus est priuatio naturalis, ebrietas verò violenta, vtpote ægritudinalis perturbatio existens. Notanter autem dicitur præcognita & volita: quia

quia ebrietas nisi intēta sit, non est ebrietas formaliter, sed materialiter tantùm. Dicitur quoq; propter delectabilem potum vini: quia si quis ex intentione inebriaretur ex dispositione artis medicinæ propter sanitatē, nō esset ebrietas peccatum, etiam veniale: quia nō esset ebrietas formaliter: nec esset ibi immoderatus potus: quia homini sic dispositio potus inebrians esset moderatus. Et rursus recta ratio habet, vt homo imponat sibi necessitatem permanendi ad breue tempus (puta diem, &c.) sub vinculo violento rationis usus, vt postea possit ratione in corpore sano diutius vti, quam habet corpus infirmum: sicut liceret vti opio & alijs stupefacientibus, impedientibus rationis vsum.

Ebrietas inculpabilis excusat à peccatis ex ebrietate commissis: quia tunc inuoluntaria sunt. Si autem est culpabilis, alleuiat quidem peccata ex ipsa sequentia, quia sunt minus volūtaria, sed diuersimodè: nam peccata præuisa, quia solitus est ebrius talia peccata cōmittere, excusantur à tanto, sed non à suis speciebus: quia voluntaria sunt in sua causa, scilicet ebrietate. Nō prę-uisa autē, excusantur à suis specieb⁹, sed aggrauāt ebrietatis peccatum: vtpote illius mali effectus.

Ebrietas nō plena (quando aliquis potu vini redditur nimis læt⁹, aut turbatur in phantasia: dum videtur ei quòd domus gyretur, aut huiusmodi aliquid incurrit: non tamen perdit vsum rationis) peccatum proculdubio graue est, nisi causa medicinæ fiat: quia immoderatus est potus secundum quantitatem vel qualitatē, & hoc si aduertenter aut negligenter accidit. Peius tamen si ex intētione: est enim tunc prope mortale: non tamen est mortale: quia nec attingit ad completam ebrietatis rationem: nec notabiliter damnum rationis eligitur.

Universidad de Deusto Biblioteca

Eligendus in Prælatum Ecclesiasticũ duabus debet pollere virtutibus.

ELectio Ecclesiastici pastoris debet in foro conscientiæ fieri de homine habente duas conditiones. Prima est, quòd sit bonus, hoc est sine peccato mortali: propter hoc enim dominus ter Petrum interrogauit si haberet charitatem. Secunda est, quòd sit melior cæteris cognitis, qui posset eligi & haberi. Melior autẽ, non quantùm ad bonitatem vitæ, sed quantùm ad regimen illud nunc & hîc respectu talium ouium, & reliquis particularibus occurrentijs pensatis. Exiguntur autem intantum ambæ conditiones, vt neutra earum possit scienter omitti sine peccato mortali. Scienter autem dico, hoc est secundum conscientiam eligentis: tenetur enim eligẽs, si absque peccati mortalis incursu vult eligere, tenere secundum suam conscientiam, quòd ille quem eligit, sit in gratia Dei, & quòd sit ad tale officium in hoc loco hoc tempore, &c. melior omnibus, quos nouit, posse haberi pro tali cura. Et ratio primi est: quia existens in peccato mortali est indignus prælatione Ecclesiastica, vtpote non diligẽs Christum super omnia: ac per hoc impotens pascere Christi oues ex sua vita, quod præcipuè exigitur in pastore. Ratio secundi est: quia postponere meliorem minus bono in huiusmodi, nõ est sine crimine acceptionis personarum, dum persona præponitur causæ.

Et scito hîc idem esse iudicium de prouisore: hoc est de illo, qui per viam proujsionis absque electione facit pastorem. Secus autem est de confirmatore: quoniam confirmator non eligit pastorem, sed electionem supponit. Et si dignus electus est, sufficit ei. Et melior cæteris ille haberi potest ex hoc ipso, quòd electoribus solus iste præ cæteris gratus nunc est: est siquidẽ cõditio

ista multùm faciens ad causam? Prælatus enim minus idoneus, gratus tamen ouibus, melior est illis Prælato magis idoneo, & minus illis accepto: quoniã ibi claritas coalescit, hîc periculum operãdi ex metu &c. Si verò plures sunt nominati, & liberũ est cõfirmatori eligere inter illos in quẽ consentiat, tenetur inter illos meliorem ad hoc præferre: vt de electore dictũ est eadem ratione. Et hęc quò ad secundã conditionẽ intellige, considerato affectu & respectu ad bona temporalia (gradũ scilicet, celsitudinẽ, honorẽ, diuitias &c.) quatenus sunt cõmunia Ecclesiæ bona distribuenda inter Ecclesiæ mẽbra: sic enim habet in huiusmodi electionib? locũ acceptio personarũ, qua iniuria irrogatur digniori si posthabetur. Et hæc dico propterea, quia si in electionibus spectaretur ad spiritale tantũ officium ad quod eligitur, quum eligatur ad onus, cessat ratio iniuriæ respectu dignioris: & sufficeret eligere dignũ, sicut in cęteris onerosis officijs credimus sufficiẽter prouidisse, si eligimus dignũ. Et ratio quare postponeret digniorẽ, esset: quianõ tenetur eligere digniorem, quanuis melius faceret, si digniorẽ ad hoc eligeret. Vnde Paulus Apostolus quales debeãt pastores eligi, describens ad Titũ & Timo. nunquam meminit conditionis cõparatiuæ, scilicet q̃ sit cęteris magis dignus: sed tantùm conditionũ positiuarũ quæ requiruntur ad hoc q̃ sit idoneus Episcopus: quia tunc Episcopi nõ beneficiũ, sed officiũ habebãt: & quia ad id quod est per se, respiciebat Apostolus. Ex quibus patet non esse ex suo genere peccatum mortale, postposito digniore eligere verè dignum in Ecclesiasticũ pastorem: quia ex ijs quę sunt per se iudicando, sufficit eligere sufficientẽ ad onus tale spiritale & ad dispensandũ temporalia: quoniam secundũ veritatẽ etiã ad onerosum officiũ respectu temporaliũ eligitur consequenter.

Electio

Electio secularis officialis (vt prætoris &c.) debet de persona ad officiū illud idonea fieri: ita quòd oppositum scienter aut negligenter faciens, peccat mortaliter, propter nocumentū reipubli. quod ex inepto rectore incurrere oportet. Ad eligēdum autem meliorem ad hoc, quanuis fortè teneatur qui potest, non tamen video vinculum peccati mortalis si placet sibi sufficere idoneum: quoniam non video hîc acceptionem personarum: quia nec video habere hîc locum iustitiam distributiuam, quū officium hoc non detur ciui vt parti communitatis. Et similiter non exigitur, quòd credatur absque peccato mortali: quum non fiat pastor ouium Christi, sed custos pacis humanæ in republica.

Electiones quæ in communitatibus secularibus fiunt de suis officijs distribuendis suis ciuibus (siue sit prætura, siue quodcunque aliud notabile) regulari debent secundum regulas iustitiæ distributiuæ.

Et si non vult errare qui nescit huiusmodi regulas, det votum suum illi qui magis idoneus est ad hoc inter eos, qui digni sunt & possūt præponi. Quòd ideo dico: quia si is, qui verè est dignior, non potest præponi quia alijs non placet, eligendus est dignior inter illos dignos qui possunt haberi. Qui autem contra iustitiam distributiuam votum dat, peccat mortaliter, nisi propter imperfectionem actus excusetur: sicut in alijs vitijs contingit.

✠ Eleemosyna duobus casibus est necessariò non omittenda.

ELeemosynam non facere, est peccatum mortale in duobus tantummodo casibus. Primus est, si quis habet de superfluo naturæ & personæ. Et tunc quia præceptum hoc (scilicet, quod supereſt, eleemosynam dare) est affirmatiuum, & obligat pro loco & tempore &c. propterea

pterea fidei ac prudentię illius qui superfluum habet, cōmissum intelligitur: quādo & quibus actualiter dispensēt illud superfluum, simul vel succesiuè, vt melius sibi videbitur.

Secundus est, quum apparet pauper in extrema necessitate constitutus, iuxta illud Ambrosij, Pasce fame morientem: si non pauisti, occidisti. Et in primo casu intellige duo. Primò, superfluum non consistere in pūcto: quoniam sicut multis ablatis ab aliquo, non censetur quis indigens: ita multis adiunctis non propterea superfluit. Secundò, quòd superfluum in tali latitudine consistens, iudicandum est consideratis sumptibus honorabilibus etiam filiorum, familiæ, status munificentia, magnificentia, communibus euentibus, hæredibus, & alijs eiusmodi: ita vt rarò videatur contingere, vt homo secundum statū gloriosè viuens, superfluum habeat. In secundo quoq; casu intellige extremā necessitatem, non quando emissurus est spiritum: sed quando ob defectum necessariorum apparet, quòd ille moritur, nisi ei succurratur de necessarijs modo, quādo possunt ipsi prodesse subuentiones, antequàm desperetur de vita illius.

✠ Emptio debet esse discreta, & modo debito exercenda.

EMere rem minoris iusto precio ex intentione emendi seu soluendi minus iusto precio, tunc hoc &c. peccatum mortale est: quia contra iustitiam lædit proximus, minus habendo quàm habere debeat. Circa iustum autem precium quid sit, oportet non falli: quoniam iustum precium non solū est illud quod communiter in illa patria currit, sed illud quod nunc, hîc, sub hoc vendendi seu emendi modo potest communiter inueniri: ita quòd licèt res aliqua Romæ à mercatoribus vendatur centum, si eadem

eadem res Romę vltrò expo
ſita venditioni, ſiue ſubha-
ſtando, ſiue per proxenetas,
non inuenit emptorem niſi
pro ſeptuaginta (tum quia
vltroneæ merces vileſcunt:
tũ quia emptores pauci in-
ueniũtur pro tunc: aut quia
non indiget re illa: aut quia
non habent pecuniã prom-
ptã pro re illa: aut quia non
curant habere illã) iuſtum
tunc ibi huius rei precium
conſtituitur ſeptuaginta: ita
quòd non peccant illi, qui
ex eo quòd vident, quòd res
illa vænalitati expoſita po-
teſt haberi tali precio, puta
ſeptuaginta, inducuntur ad
emendum. Nec redditur in-
iuſtum precium ex cauſa, pu
ta quia neceſsitate ductus
ac per hoc non voluntariè
vendit: quia inopia qua co-
gitur quis ad vendendum,
non reddit venditionem in-
uoluntariam: alioquin etiã
ſi rigido precio venderet,
inuolũtaria redderetur ven
ditio: quod conſtat eſſe fal-
ſum. Eadem ſiquidẽ ratione
iuſtum preciũ eſt, quod nũc
hîc ſub hoc modo venden-
di vel emendi inuenitur
communiter, quã ratione iu
ſtum quoq; eſt preciũ, quum
poſt bella, aut peſtes, do-
mus, agri, horti, &c. ementur
viliſimè, quia non inue-
niuntur emptores. Et eadem
ratione gemmæ quæ emptæ
fuerant mille, modò emun-
tur centum, quia non inue-
niuntur emptores. Et ſimili-
ter tranſeunte naui aliqua
videmus emi res vilius quã
ibi valeant, quia non inue-
niuntur emptores tunc pro
alio precio. Et ſic de ſimilib.
Et ſi hæc latius diſcuſſa
cupis videre cum ſuis fun-
damentis, vide commẽtaria
noſtra in primo articulo,
quæſtione. lxxvij. ſecunda
ſecundæ. Et pro nunc vide
differẽtiam precij, inter rem
expectantẽ emptorem, & ſe-
ipſam non expectantẽ em-
ptorem: & clarificabitur in-
tellectus tuus. Domus enim
expectans emptorem, vendi
tur quantùm valet abſolu-
tè: domus autem non ex-
pectans, venditur quantum
inuenitur. Et tunc verè ven
ditur quantũ valet nũc hîc
expoſita:

expoſita: quãuis non venda
tur quantum valeret expe-
ctans emptorem. Iuſtum au
tem precium eſt, non quan-
tum valeret ſi expectaretur:
ſed quantum valet nunc,
hîc, & reliquis ſingularibus
quæ tunc occurrunt penſa-
tis: vt patet in pignoribus,
quę authoritate curię à pau
peribus propter debita ab-
lata, exponuntur ſub haſta
plus offerenti. Et ſcito quòd
emens minoris iuſto precio,
circa tamen medietatem: li-
cèt excuſetur à iure ciuili,
non tamen excuſatur à iure
diuino. Permiſsiuè ſiquidẽ
iure humano dicitur licitũ
decipere citra dimidiũ iuſti
precij: ſed lex Domini imma
culata eſt, ſecundũ quã pec-
catũ mortale eſt lædere pro-
ximum in quacunq; re no-
tabili. Emere iura aliena tẽ-
poralium bonorum licèt in
ſe nullum peccatum ſit, ſi ta
men litigioſa ſint, aut futu-
ra credantur, turpe videtur:
quum non deceat hominẽ
lites quærere. Et ſi minoris
iuſto precio emat, peccat: &
non tenetur ei ſecundũ ci-
uilia iura debitor plus dare
quàm emerit. Et ſicut alia
iura, ita iura quoq; creditо-
rum (quibus ſcilicet deben-
tur pecuniæ mutuatæ aut
cẽſuales: & breuiter ex quo-
cunq; contractu licito, ſiue
debeantur in præſenti, ſiue
in futuro certo tempore)
poſſunt licitè emi, dummo-
do iuſto precio emantur. Iu
ſtum autem talium iurium
precium eſt, quod cõmuni-
ter inuenitur abſque dolo,
fraude, &c. ſicut in cæteris
vænalibus tantũ valet res,
quãti vẽdi põt &c. Contin-
git autẽ huiuſmodi iura par
uo vendi, & tamẽ iuſto pre-
cio: quia paucos inueniunt
emptores: vileſcũt enim res,
quę à paucis emũtur, & pro-
pter penuriã pecuniæ: ſicut
cæteræ res vileſcũt, quando
& vbi rara currit pecunia.

✠ Emptio multis cauſis dicitur illicita.

EMptio eſt illicita multi
pliciter. Primò ex frau
de iuſti precij: vt ſi qs cognoſ
cens precioſam gemmam,
de manu

de manu rustici non cognoscentis quid habet, emat vno carlino. Nam voluntaria cõmutatio ex notitia prouenit. Simile est enim ac si aurum pro aurichalco ab ignoranter vendente quis emeret. Et tenetur huiusmodi emptor ad restitutionẽ damni, vltra peccatum. Secùs autem esset, si tam emente quã vendente ignorãtibus, committunt se fortunæ; valeat quantum valeat: tunc enim bona fides vtriusq;, & voluntas commutandi cum incuria discussionis, transfert dominium licitè. Si quis quoque emptor cognoscit precium gemmæ: & monet rusticum, quòd ipse vult cum bona cõscientia habere absque scrupulo, etiam si valeret mille aureos, & clarè explicat quòd pro donato habeatur quicquid amplius est, non videtur iniustè emere: ex quo dominus rei monitus cum protestatione, nõ curat discutere rem suam, propterea quia mon emit, sed inuenit eam. Et emptor non tenetur ei explicitè affirmare quantum valet: quũ habeat alios vnde possit inquirere & scire.

Secũdò, ex fraude in substantia, quantitate, aut qualitate: vt si quis ab ignorante emeret quasi aurichalcũ aurum: aut in magno pondere pro paruo: aut quasi vitiosam rem, quum esset absque vitio.

Tertiò, ex anticipata solutione: vt si quis minoris emit quia prius soluit: vt faciunt ij qui emendo fruges assignandas primo tempore præsoluunt minus. Aduerte tamen quòd in huiusmodi emptione spectatur ad æstimatum precium tẽpore assignationis frumenti. Et propterea si verisimiliter creditur frumentum valiturum mense Iunij decẽ vel circa, licèt nũc valeat quindecim, licitè ego exnunc emo pro mense Iunij decem: vt patet ex ca. nauiganti, de vsu. Nec obstat quòd in Augusto creditur valiturum duodecim aut quindecim: quoniam emptor non emit pro Augusto, sed pro Iunio. Sed si emeret pro

ret pro Augusto decẽ, & creditur valiturũ quindecim, iniqua est emptio ex anticipata solutione iustitiã violans. Nota tamẽ, quòd quia precia rerum nõ consistunt in puncto, sed distinguũtur in pium, moderatum, & rigorosum: si ex hoc quòd homo prius aut tunc soluit, ad precium pium deducit emptionẽ, nullum peccatũ est. Et hinc fit, vt absq; peccato eandẽ rem vnus emat decẽ modò soluens, & alius postea soluturus emat duodecim: quia ille precio miti, iste rigoroso emit. Quartò, ex pacto de retrouendendo, & quandoq; etiam cum pacto de locando vẽditori sub annuo censu moderato, si precium quo emitur minus est quàm res valeat. Habẽt enim tunc speciẽ mutui palliati sub nomine emptionis, & vsuræ palliaræ sub nomine census. Vnde si precium est iustum, cõtractus licitus reputatur, & frequenter fit.

Aemulatio (hoc est tristitia de alieno bono, nõ quia ille alius bene habet, sed quia ipse non habet) peccatum quandoque est. Vel ex modo, quando scilicet immoderatus est dolor ex nimio amore sui temporalis boni, & communiter est veniale. Vel ex bono affectato, quando scilicet improportionatum sibi bonum concupiscit: vc si plebeius altero facto principe tristatur, quia ipse non est princeps. Et cõmuniter aut stulti sunt tales aut ambitiosi, & tunc iuxta qualitatẽ ambitionis iudicabis hãc æmulationem. Et si in Ecclesiasticis dignitatibus aut beneficijs æmulatio inueniatur, iudica illam secundum appetitum æmulãtis: ita quòd si appetitus illius ab beneficium aut dignitatem est bonus, æmulatio est bona: & si appetitus est malus venialiter, æmulatio est venialis: & si appetitus est malus mortaliter, æmulatio est mortalis. Cæterũ in spiritalib⁹ æmulatio tãtò est laudabilior, quatò appetit⁹ est melioris boni: iuxta illud, ęmulamini charismata meliora.

Universidad de Deusto Biblioteca

Episcoporum peccata peculiaria quæ sunt.

EPiscopi peccata peculiaria sunt, conferre ordines indignis, consecrare non virgines vt virgines, cõferre beneficia Ecclesiastica indignis, non residere in Ecclesia & cathedra sua absq; rationabili causa, nõ interesse diuinis officiis diebus dominicis saltem, non visitare singulis annis suã diœcesin, & in visitatione non seruare iura, tam de inquirendis & prouidẽdis, quàm de prædicando, quã de procurationibus &c. non instituere prędicatores seu potẽtes in opere & sermone in Ecclesia cathedrali & conuentualibus: non celebrare synodum singulis annis, nõ prouidere de idoneis ministris, vicario, assessore, notario, œconomo non propinquo, nec fauore coniuncto, sed clerico de gremio Ecclesiæ idoneo, & cætera. negligere executionem legatorum propter negligentiam aliorum ad se deuolutorum quò ad executionem: non corrigere verbo & facto vt opus est subditos, non conficere chrisma annis singulis: non dispensare reditus suos pauperibus & Ecclesiæ vt debet: negligere vt magistri instituantur ad docendum oportuna & artes liberales subditos: & vniuersaliter negligere ea quæ ad pascendũ Christi oues sibi creditas oportuna sunt.

Inter hæc autem & similia differentia consideranda est duplex. Prima est, quòd quædam sunt secundum se mala, vt consecrare non virgines, vt virgines: conferre ordines seu beneficia indignis, quia actus cadit super materia repugnante, negligere curam animarum, quia perniciosæ infidelitatis est manifestè: Ecclesiasticos prouentus dissipare, quia eiusdem est vitii: non curare de idoneis ministris, quia ad hoc tenetur omni iure, & tenetur de damnis omnibus, & similia. Quædam verò sunt mala propter aliud, hoc est, propter

propter mala quę inde nata sunt, sequi: vt non residere, nõ visitare, nõ celebrare synodos, & huiusmodi: hæc enim omnia mala pro tanto sunt, pro quanto ex eis ouium pastus aut tollitur, aut minuitur, aut impeditur & cætera. Secunda est, quòd quædam statuta sunt perpetuæ durationis, vt de residendo, visitando, prædicando &c. Quædam verò cum præterito tempore fluxa videntur: vt de instituendo œconomo, de prædicando in visitatione. Et multa fortè sunt alia, quæ aut per non vsum, aut aliàs abolita videntur in locis multis. Sicut etiam institutio hominum potentum in opere & sermone pro prædicationis officio, aut neglecta aut nõ recepta in multis locis videtur, vbi nulla inuenitur prębenda pro huiusmodi viris instituta: & fortè hoc accidit in Ecclesiis, vbi tenues sunt prębendæ. Et propterea errantes in primis (quæ scilicet sunt ex se mala) peccant mortaliter: nisi propter imperfectionem actus (puta quia paruulus error circa fidelitatem aut diligentiam interuenit) excusentur. Errantes autem in secundis, quantum peccent, ex causa & ex malo quod sequitur, & ex bono quo priuantur oues, pensandum est. Circa illa verò, quæ non est in memoria hominum, quòd seruata fuerit in aliqua Ecclesia (vt de œconomis & similibus) non video peccatum aliquod, modò ad finem aut fructum propter quem statuta illa erãt, studeat Episcopus quãtum in se est, dirigere: puta quòd reditus Ecclesiæ benè ac fideliter tractẽtur, quòd promoueãtur in canonicos meliores seu magis digni &c. Hoc enim est ad idem tendere, sed alia via hodie conueniente.

Verecundia potest in bonã & in malam partem sumi.

ERubescentia pro quanto verecundiam de bo-

no importat, peccatum est: quia actus timoris cadit super materia repugnãte: non enim timidum est bonum.

Et est quandoque veniale: vt quum quis erubescit voluntariæ orationi vacare propter societatem. Quandoque autem mortale: vt quum erubescit confiteri peccatum suum mortale, aut confiteri Christum &c. iuxta illud, Qui me erubuerit coram hominibus, hunc & filius hominis erubescet corã angelis Dei. Discerne ergo erubescentiam mortalem à veniali ex materia. Nam si quis erubescit de necessarijs ad salutem, peccat mortaliter: si autem de alijs, venialis communiter est.

❧ Mentis distractio vel euagatio secundum apprehẽsionum naturam est iudicanda.

EVagatio mentis ex suo nomine à recta ratione declinat, & propterea peccatum est. Sed si nuda est, venialis est. Si autem ad illicitas materias exeat, iuxta illarum naturas iudicanda est: ita quòd si ad Venereas delectationes declinat, ex Venereorum regulis iudicatur, & sic de alijs. Et hæc intellige de mentis euagatione secundũ se. Nam de ipsa met vt coniuncta missę, orationi, & alijs quę attẽta mente tenetur homo persoluere aliud est iudicium propter iniuriam annexam, vt infrà patebit.

❧ Excommunicatio diuiditur in maiorem & minorem: & multipliciter est tam respectu excommunicantis, quã excommunicati, & absoluentis cõsideranda.

EXcõmunicationis tam maioris quàm minoris notitia necessaria ac sufficiens cõfessori, in quatuor consistit. Primo, in casibus quibus est quis excommunicatus: vt sciat discernere, an pœnitens sit excommunicatus. Secundo, in casibus quibus excommunicatus

tus peccat propterea quia excommunicatus dicit, facit, aut suscipit aliquid, vt sciat peccata quibus inuoluitur quis, postquam est excommunicatus. Tertiò, in quibus casibus alios peccare contingit occasionaliter ex altero excommunicato: hæc enim peccata confessor discernere non potest, nisi nouerit excommunicationis efficaciam in eos qui excommunicati non sunt.

Quartò, in qualitate vinculi, an sit affectum reseruatione: vt hinc discernatur, qui ab hoc, & qui ab illo sint absoluendi. Et propterea de vtraque excommunicatione hæc quatuor dicentur: prius de maiore, deinde de minore: ita tamen vt primũ & quartum simul locentur, & in singulis verba in sententia posita referantur, apposita vbi opus videbitur, declaratione. Hęc enim cum supradictis de absolutione, & infrà dicendis de præcepto, sufficere credimus confessori.

Ante omnia autem circa intellectum excommunicationum, siue à iure, siue à iudice sint, prænotanda sunt duo. Primum, in excommunicatione qualibet duo inueniri, scilicet personam, quæ excommunicatur, & actionem, pro qua excommunicatur.

Et personas quidem, ad quas se extendit excommunicatio, facilè est discernere perspiciendo an comprehendat omnes, an aliquos vel aliquem. Discernere autem actiones non tam facile est. Oportet siquidem actionẽ considerare & ex parte termini, & ex parte agentis: & scire quòd ex parte termini actio excõmunicationi subiecta, intelligitur consummata: ita quòd regulariter loquendo nisi actio illa sit consummata, non est locus excommunicationi. Verbi gratia: si excommunicatur quicunque occiderit Christianum: quantumcunque aliquis animo occidendi mille vulnera lethalia Christiano inflixerit: nisi mors sequatur, non erit excom-

Universidad de Deusto Biblioteca

municatus : quia non est Christiani occisio consummata : vnde quantumcunq; conetur aliquis percutere clericum lancea, sagittis lapidibus: nisi lanceæ, aut sagittæ, aut lapidis ictus pertingat ad clerici personam, non incurrit excommunicationem latam contra percutientes clericos: quia manus violentæ iniectio non est consummata: consummatur enim tactione ipsius clerici, & non aliter: & sic de alijs. Ex parte autem agentis à quo egreditur actio, exigitur quòd sit agens, eliciens seu exercés illam actionem: ita quòd si excõmunicatur occidens Christianum, excommunicatus est qui occidit, non autem ille qui mandauit occidere. Et ratio est: quia in iure non dicuntur verè agere, nisi illi qui faciunt, hoc est exercent seu exequũtur actionem illam, quæ excõmunicationi subijcitur. Cõsulens autem aut mandans, solùm dicitur interpretatiuè facere. In cuius signum quando canonum conditor vult comprehendere nõ solùm facientes sed cooperantes, extendit apponendo quandoq;, & quicunque dederit consilium, auxilium, vel fauorem, quandoque, & quicunque mandauerit: quandoq;, & qui fuerit mediator. Ex his enim & similibus appositionibus significatur, quòd nisi appositiones huiusmodi fierent, soli facientes essent excommunicati. Et ꝓpterea oportet lectorem & confessorem esse cautum, ne sit præceps ad iudicandum cooperatores excommunicatos. Legat diligenter igitur verba textus seu sententiæ, & videat quas actiones excommunicat: & solos facientes illas actiones iudicet excommunicatos: nisi sint etiam excommunicati dantes consilium, auxiliũ, fauorem &c.

Nec obstat dictis excommunicatio iuris communis contra participantes in crimine criminoso cum excommunicatis: quia illa loquitur de participio cum iam excommunicato: ita quòd præsup-

præsupponit iam excommunicatum: vt infrà in loco suo declarabitur. Secundũ, quòd actiones cooperatorię dupliciter excõmunicationi subijciuntur. Primò, per modum extensionis seu cooperationis: vt quum excõmunicantur inijcientes manus violentas in clericum, & omnes qui ad hoc dederint mandatum, consilium, auxiliũ, fauorem &c. Et sic quantumcunq; aliquis mandet, consulat, auxilietur, faueat: si nõ sequitur effectus scilicet violentæ manus in clericum, nõ incurritur excommunicatio: quia actiones istę sic non excommunicantur, nisi quatenus cooperatoriæ sunt. Non sunt autẽ quatenus cooperatorię consummatæ, nisi terminentur ad opus principale excommunicatũ: scilicet iniectionem manus in clericum. Et sic de similib⁹ intellige. Alio modo per modum propriæ actionis: vt quum excommunicatur religiosus dicẽs aliquid, vt retrahat audientes à solutione debitarum Ecclesiis decimarum: non enim exigitur, vt illud dicere consummetur ad effectum retractionis à solutione decimarum: vt scilicet ex illo dicere audiens retrahatur à solutione: sed consummatum est in hoc ipso, quòd dicere illud fit cum tali intentione: quia tale dicere excõmunicationi subijcitur per modũ cuiusdam actionis secũdum se, & non per modum extensionis seu cooperationis. Fuisset autẽ per modum extensionis, si canon excõmunicaret principaliter non soluentes decimas, & accessoriè dicentes ad retrahendum. Et sic de similibus intellige.

His igitur præmissis, seruãda sunt quatuor promissa, incipiendo ab excommunicationibus latis contra repugnantia fidei Christi.

CONTRA hæreticos.

In hæreticos, & fautores receptatores, ac defensores eorum.

CAP. I.

Hæretici diuersimodè à canon. considerãtur.

EXCOMMVNICAmus omnes hæreticos vtriusque sexus, quocunq; nomine censeantur, & fautores, & receptatores, & defensores eorum. Hono. iij. de sen. excom. nouerit.

CAnonis istius materia est hæresis. Et est quò ad psonas vniuersalis. Quò ad actiones verò cõprehendit quatuor: vnam principalem, & tres accessorias. Vna principalis est ipsa hæresis, hoc est pertinax adhæsio ad aliquid contrariũ fidei. Secunda est fauor. Tertia receptio. Quarta defensio: ita quòd omnes sunt ipso facto excõmunicati. Vbi aduerte, quòd ad istum canonem, cuius absolutio nõ reseruatur Papæ, superuenit iugis canon in cœna domini, excommunicans omnes hæreticos, & fautores, & receptatores, & defensores eorundem: & reseruatur absolutio Papæ. Et propterea hodie solus Papa prędictos absoluere potest. Sunt autem verba canonis in cœna domini, hæc. Excommunicamus & anathematizam⁹ omnes hæreticos, Gazaros, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Arnaldistas, Speronistas Passagerios, Vuicleſistasseu seu Husitas, Fratricellos de opinione nuncupatos, nec non Martini Lutheri hæresim sequentes, ipsiq; Martino quo minus puniri possit quomodolibet fauentes: & quoslibet alios hæreticos quocunq; nomine censeantur: ac omnes fautores, receptatores, & defensores eorundem.

Aduerte quoq; inueniri alium antiquum canonem Gelasij Papæ contra hæreticos, dicentem. Quicunque in hæresim semel damnatã labitur, eius damnatione se ipsum inuoluit. xxiiij. quæstione prima Achatius, el primo. Et est canon iste cũ duobus capitulis sequẽtibus directè significans firmitatem & authoritatem sententiæ semel promulgatę de aliqua hæresi: est enim tantæ efficaciæ, vt inuoluat oẽs imitatores in secula seculorum. Siue igitur antiqua siue noua sit hæresis, si quis verè hęreticus est, excõmunicatus est cum fautoribus &c. Et quòd propriè loquẽdo, fautor hæretici solus est, qui fauet hæretico vt hæretico. Et similiter defensor hæretici solus est, qui defendit hæreticum quatenus hęreticum. Et similiter receptator hæretici solus est, qui recipit hæreticum quatenus hęreticũ: quoniam ex intentione & proposito maleficia distinguũtur apud iura, & formaliter sunt termini intelligẽdi apud sapientes in qualibet facultate.

In domimos seu rectores temporales, & eorum officiales circa negotium inquisitionis contra hæreticos deficientes: & omnes qui in hoc dederint consilium, auxilium, vel fauorem.

CAP. II.

Domini temporales, vel prouinciarum rectores, qua de causa sint excommunicandi.

VT inquisitionis negotium contra hæreticã prauitatem ad Dei gloriam & augmentum fidei, nostris tẽporibus prosperetur, &c. In qua constitutione octo feruntur excommunicationes. Primò enim omnes potestates, domini temporales & rectores (quibuscunq; dignitatibus vel officijs & nominibus censeantur) & eorum officiales & balliui, qui diœcesanis, vel Episcopis, vel inquisitoribus hæreticæ prauitatis non obediunt: in hæreticorum, vel ipsorum credentium, vel defensorũ, receptatorum, fautorum inuestigatione, captione & cu

Universidad de Deusto Biblioteca

stodia diligenti cum ab eis fuerint requisiti, excommunicantur.

Secundò, Omnes prædicti rectores, si prędictas personas pestiferas non duxerint vel duci fecerint sine mora postquàm fuerint requisiti, in potestatē seu carcerem Episcoporum seu inquisitorum, vel ad aliquem alium locum de quo ipsi vel aliqui ex ipsis mandauerint infra eorum dominorū vel rectorum districtum: vbi per viros catholicos à præfatis Episcopis vel inquisitoribus vel eorundem aliquo deputatos, sub arcta & diligenti custodia teneātur, donec eorū negocium per iudicium Ecclesiæ terminetur, sunt excommunicati.

Tertiò, Omnes supradicti rectores & eorū officiales & nuncij, si de hęresi ab episcopis vel inquisitoribus condēnatos, & eorū brachio derelictos, nō statim cœperint indilatè aīaduersione debita puniendos, nō obstantibus appellationibus prædictorum, sunt excōmunicati.

Quartò, Omnes supradicti rectores & officiales si captos pro crimine hęresis, absq; dictorū Episcoporum seu inquisitorū aut saltem alterius eorum licentia vel mandato, à captione vel carcere liberauerint, sunt excō municati.

Quintò, Omnes prędicti rectores ipsorumq; officiales, si de crimine hæresis (quum merè sit Ecclesiasticum) cognouerint quoquo modo vel iudicauerit, sunt excommunicati.

Sextò, Omnes supradicti si exequutionem pro huiusmodi crimine à diœcesanis vel inquisitore iniunctam, prōptè (prout ad suum spectat officium) facere detractent, vel diœcesani seu inquisitoris iudiciū, sententiā seu ꝓcessum directè vel indirectè impedire præsumāt, sunt excommunicati.

Septimò, Oēs supradicti q prędicto fidei negocio, episcopo vel inquisitori incumbēti se opponere prędsumpserit, vel ipsum aliqualiter impedire, sunt excōmunicati.

Octauò,

Octauò, Omnes qui scienter in prædictis vel aliquo prædictorū dederint auxiliū, consiliū, vel fauorē, sunt excommunicati: extrà de hęreti. vt inquisitionis.

CAnones isti vsque ad octauum non contra omnes sed officiales in materia hęresis, vt clari iudicibus relinquuntur. Octauus autem contra omnes est.

Et est absolutio omnium horum Episcopalis quantū est ex isto canone. Quod ideo appono: quia pro quāto isti: in numerum fautorū aut defensorum hæreticorū transirent, faciendo aliquid horum vt fauerent aut defenderent hæreticos, incurrerent sententiam latam in cœna domini, & absoluendi essent à solo Papa.

In inquisitores & alios officii inquisitionis exequutores, contra hæreticos contra conscientiam suam procedere omittentes, vel falsō hæresim imponentes.

CAP. III.

Inquisitores hæreticæ prauitatis duplici de causa excōmunicationem ratione officij sui possunt incurrere.

INQVISITORES, & alij ad inquisitionis officij exequutionem substituti ab Episcopo vel inquisitore, si odij, gratiæ vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu, contra iustitiam & conscientiam suam omiserint contra quenquam procedere, vbi fuerit super prauitate hæretica procedendum, aut obtentu eodem prauitatem ipsam aut impedimentum officij sui alicui imponendo, eum super hoc præsumpserint quoquomodo vexare: præter alias pœnas, excommunicationis sententiā eo ipso incurrant. A qua nisi per Ro. Pont. nequeant (præterquam in mortis articulo, & tunc satisfactione prędmissa) absolui: nullo in hac parte priuilegio suffragante. Cle. de hære. cap. multorum. in cle.

Canonis

CAnonis istius materia est iniustitia, cum mala conscientia inquisitorum hæreticæ prauitatis. Quò ad personas, ligantur duo genera personarum: scilicet inquisitores & alij ad dicti officij exequutionem deputati. Quò ad actiones, ponuntur duę: scilicet omissio procedendi vbi fuerit procedendum: & vexatio innocentis, imponendo illi vel hæresim, vel quod impediret inquisitionis officium. Et debet vtraq; actio vestiri obtẽtu odij, gratię, vel amoris, lucri aut commodi. Et præter hoc prima actio debet esse contra iustitiam & conscientiam: ita quòd huiusmodi omissio ad hoc vt huic pœnę subiaceat, requirit, vt sit non solùm contra iustitiam, sed etiam contra conscientiam. Noluit enim cõditor canonis ligare omittentem contra iustitiã ignoranter, sed voluit vt esset omissio contra conscientiam suam: hoc est contra scientiam suam applicatam ad talem omissionem: ita quòd etiam conscientia sua dictet non esse omittendum, quanuis amor vel odium &c. trahat ad omittendum. Cæterum in loco isto videre facilè potes, sub Ecclesiastico iudicio cadere actus interiores odij vel amoris, non absolutè vt occulti sunt, sed vt ad extrà procedunt: vc scilicet sunt rationes exterioris commissionis vel omissionis. Excommunicantur siquidẽ hîc inquisitóres, qui ex odio vel amore omittũt procedere &c. Et est Papalis absolutio, nisi cum satisfactione præmissa in mortis articulo.

In inquisitores & ipsorum vel Episcoporum, seu capitulorum sede vacante commissarios, pecuniam illicitè extorquentes, aut scienter Ecclesiarum bona ob clericorum delictum fisco etiã Ecclesiæ applicare attentantes.

CAP. IIII.

Bonorũ

Bonorum Ecclesiasticorum dilapidatores & sede vacãte priuilegijs Ecclesiasticis abutentes excommunicantur.

INQVISITORIBVS & tam ipsorum quã Episcoporum, quàm capitulorũ sede vacante super hoc deputatis cõmissarijs districtius iniungimus, ne prętextu officij inquisitionis quibusuis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorqueant, nec scienter attentent Ecclesiarum bona ob clericorum delictum, prædicti occasione officij fisco etiam Ecclesiæ applicare. Quòd si secus in his vel eorũ altero fecerint, excommunicationis sententiæ eos subiacere decernimus ipso facto. A qua non possint absolui (præterquã in mortis articulo) donec illis à quibus extorserint, plenè satisfecerint de pecunia sic extorta: nullis priuilegijs pactis aut remissionibus super hoc valituris. Clemen. de hæreticis. capit. nolentes, in cle.

CAnonis istius materia partim quasi rapina, & partim sacrilegium est. Et quò ad personas duo genera personarum ligantur. Primum est inquisitorum. Secundum, commissariorũ quorumcunque: siue sint commissarij inquisitoris, siue Episcopi, siue capituli sede vacante. Quò ad actiones explicantur duæ. Prima est extorsio pecuniæ à quocunque modis illicitis prætextu officij inquisitionis. Secũda est applicatio scienter bonorum Ecclesię ad fiscum etiam Ecclesiæ ob delictum clerici, prætextu simili ter dicti officij. Vbi discernere potes, quod prima actio tribus contenta est conditionibus. Secunda autem exigit quinq; conditiones: vt patet computando illas. Nota hîc, quod appellatiõe commissariorum in proposito veniunt etiam vicarij: quoniam vicarij commissarios agunt. Appellatione quoque pecuniæ venit omne quod pecuniæ vicem supplet: vt frumentum, vinum,

num,& huiusmodi quæ pecunia mensurantur. Et est excõmunicatio ista Episcopalis post plenam satisfactionem, & nõ aliter nisi in mortis articulo.

In suspectos de hæresi Fratricellos, Bisochos siue Beghinos.&c.

CAP. V.

✠ Suspectus de hæresi tribus concurrentibus excommunicationem incurrit.

FRATRICELLIS, seu fratribus de paupere vita, aut Bisochis siue Beghinis, & alijs quibuscunq; sub pœna excommunicationis (quam eos, si secùs fecerint, incurrere volum⁹ ipso facto) iniungimus expressè, ne statum siuè sectam huiusmodi ab ipsis assumptũ sectentur vlterius, vel ipsum de nouo assumere quoquomodo præsumant.

Episcopos quoque & eorũ superiores & etiam alios Prælatos quoscunque, qui prædictis personis vel alijs ritum viuendi & habitum supradictos præter specialẽ Apostolicæ sedis authoritatem deinceps concesserint, prædictę excommunicationis pœnæ ipso iure decerni mus subiacere. Ioan. xxij. in extra. ca. sancta Romana.

CAnonis istius materia, est suspecta de hæresi secta Fratricellorum. & cęt. Quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones tres explicantur. Prima est, perseuerare in illa secta. Secunda est, assumere dictæ sectæ ritum. Tertia est, concedere ritum & habitum huiusmodi. Et hæc tertia actio limitatur ad Episcopos & eorũ superiores & alios Prælatos quoscunq;: ita ꝙ tam perseuerantes, quàm de nouo assumentes, quã Prelati consedentes sunt ipso facto excommunicati. Et est Episcopalis absolutio. Et nota quòd ex hac Extrauaganti non habetur, quæ dicitur excommunicatio cõtra inuenientes nouum ordinem, habitum. &c. quoniam (vt patet intuenti) ista excommunicatio non excedit sectam, ritum, habitumq; particularem scilicet Fratricellorum.

In mulieres statum Beghinatus assumptum sectantes, vel ipsum de nouo assumentes: ac religiosos quoquomodo eas admittentes, dantes in hoc auxilium consilium, vel fauorem.

CAP. VI.

✠ Beghinarũ status suspectus tribus medijs excõmunicationi subiacet.

SACRO APPRObante Concilio statum Beghinarum perpetuò prohibendum ducimus, & à dei Ecclesia penitus abolendum, eisdem & alijs mulieribus quibuscunq; sub pœna excõmunicationis (quã contrarium facientes incurrere volumus ipso facto) iniungentes expressè, ne statum huiusmodi dudum forte ab ipsis assumptum sectentur vlterius, vel ipsum aliquatenus de nouo assumant. Religiosis verò per quos eędem mulieres in huiusmodi statu Beghinali foueri, & ad ipsum suscipiendum duci dicuntur, sub simili excõmunicationis pœna (quam eo ipso si secùs egerint, se nouerint incursuros) districtius inhibemus, ne mulieres aliquas prædictum statum assumptum sectantes, vel de nouo assumentes, quoquomodo admittant, præbentes super hoc auxilium, consilium, vel fauorem. de relig. do. c. j.

CAnonis istius materia est suspectus status Beghinarum. Quantùm ad personas, duo genera comprehenduntur: scilicet mulieres & religiosi. Quantùm ad actiones verò tria genera. Primum est, sectari vlterius huiusmodi statum assumptum. Secundum est, de nouo dictum statum assumere. Et hæc duo respiciunt mulieres. Tertium autem quod respicit religiosos, est

Universidad de Deusto Biblioteca

sos, est præbere vllo modo auxilium, consilium, vel fauorem super dicto statu sectando vel assumendo. Aduerte deinde appellatione Beghinarum nō venire mulieres deuotas, quæ alicubi Bisochæ vocantur: quæ in domibus paternis demissæ, à nuptijs abstinent, nullámque regulam profitentur, nulliq; modo viuēdi se adstringunt, sed Deo famulari in sua puritate malūt, prout Spiritussanctus illas inspirauerit. Sed Beghinæ, quæ hîc excommunicantur, sunt aut infideles, de quibus loquitur Cle. ad nostrum. de hæreticis. aut sunt suspectæ de fide: vt in hac Decretali insinuatur. Et est Episcopalis.

CONTRA schismaticos.

Impertinaciter se ab obedientia Ro. Pont. *subtrahentes, seu quomodolibet recedere præsumentes, &c.*

CAP. VII.

Romanæ curiæ inobedientes vinculum excommunicationis indubitanter incurrunt.

EXcommunicamus & anathematizamus ōmnes illos, qui in animarum suarum periculum se à nostra, & Ro. Pōtificis pro tempore obedientia pertinaciter subtrahere, seu quomodolibet recedere præsumūt: & qui per se, vel alium, seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem consiliū, auxilium, vel fauorem præstare non verentur. In ptocessu cœnæ domini.

CAnonis istius materia est schisma. Quò ad psonas, est vniuersalis. Quò ad actiones explicātur duo genera actionum: scilicet principalium & accessoriarum. Et principales quidem sunt duæ. Prima est subtrahere se pertinaciter ab obedientia Ro. Pon. Secūda est, quomodolibet præsumere recedere

recedere ab eadem obedientia. Accessoriæ autem valde disperguntur & dilatantur, dum multiplicantur per tot modos, per se vel per alium directè vel indirectè. &c.

Vbi nota, quòd aliud est recedere ab obedientia Ro. Ponti. & aliud est transgredi præcepta eiusdem etiam ex contemptu. Nam recedere ab obedientia, est nolle recognoscere ipsum vt superiorem, vt patrē spirituale, vt Christi vicarium. & cæt. transgredi autem præcepta ipsius etiam in despectum eius, stat cum recognitione ipsius vt Pontificis, superioris. & cęt. Et propterea in hunc canonem non incidunt contemptores præceptorum, nisi Roma. Pon. nolint recognoscere vt caput totius Ecclesiæ vice Christi. Et est canon iste reseruatus Papæ.

In præsumptuose volentes, quòd ordinationes ab Octauiano & Guidone factæ, vel ab ordinatis ab eis, sint ratæ. &c.

CAP. VIII.

Ordinationes ab hęresiarchis inditas approbantes vel recipientes excōmunicationis vinculo innodantur.

ORDINATIONES ab Octauiano & Guidone hæresiarchis factas, & ab ordinatis ab eis irritas esse censemus: adijcientes vt qui dignitates ecclesiasticas seu beneficia per dictos schismaticos acceperint, carent impetratis. Alienationes quoq; quæ per eosdem schismaticos seu per laicos factæ sunt de rebus Ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad Ecclesias sine omni onere reuertantur. Si quis autem contraire præsumpserit, excommunicationi se nouerit subiacere. extrà de schis. c. j.

CAnonis istius materia partim est schisma, partim sacrilegium circa alienationem rerum Ecclesiæ. Et quò ad personas, vniuersalis est. Quò ad actiones ponitur vna: quæ

tamen multiplicatur iuxta materias. Actio est præsume re contraire contra hoc: scilicet quòd ordinatiões sint irritæ, & quòd beneficia accepta non retineantur, & q̃ alienatio facta à schismatico vel laico careat firmitate, & quod sine onere reuertatur ad Ecclesiã: qui enim voluerit, quod ordinationes sint ratę, aut quòd beneficia retineantur, aut quod alienatio sit firma, aut quod redeat ad Ecclesiam cũ onere, excommunicationem incurrit. Episcopalis tamen est secluso schismate.

Nota tamen hic, q̃ alienatio de qua hic est sermo, iuxta literæ sõnum intelligenda est vt exposuimus, hoc est, de sacrilega alienatione: quoniã alienatio facta à laico, sacrilega est: & litera distinguit à schismaticis laicos. Non damno tamẽ exponentes laicos nõ qualitercunq;, sed fultos authoritate schismaticorũ. Rationabilis videtur hæc expositio: quia de schismaticis est canon iste: vt per ipsos schismaticos, Ecclesiasticos: per laicos verò, innixos illorum autoritati laicos significet.

In eum qui de tertiæ partis Cardinalium nominatione confisus, Papæ sibi nomẽ vsurpat, & eos qui ipsum recipiunt: item in eum qui à paucioribus quàm duabus partibus Cardinaliũ electus, nisi maior concordia intercesserit gerit se pro Papa.

CAP. IX.

✠ Prælationis nomen indebitè sibi assumẽs vel vsurpans, & sub illius prætextu falsum seminans, excommunicatus est.

STATVIMVS, VT si fortè inimico homine superseminante zizaniã inter cardinales de substituendo Summo Pont. non poterit esse plena concordia, & duabus partibus cõcordantibus, tertia pars concordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare, ille absq;

absq; vlla exceptione ab vniuersali Ecclesia Rom. Ponti. habeatur, qui à duabus partibus fuerit electus & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione cõfisus, sibi nomen Episcopi vsurpauerit: tam ipse q̃ qui eum receperint, excõmunicationi subiaceat. Et infrà. Si à paucioribus quàm duabus partibus aliquis fuerit electus ad Apostolatus officium: nisi maior concordia interceserit, nullatenus assumatur: & prædictæ pœnæ subiaceat, si humiliter noluerit abstinere: extrà de elect. c. licèt.

CAnonum istorum materia est schisma aut schismatis initium. Quo ad personas, sunt vniuersales. Quò ad actiones nota duos casus. Primus est, si quis de tertiæ partis Cardinalium nominatione confisus, Papę sibi nomen vsurpauerit: & tunc tam ipse quàm ij qui eum receperint, sunt excommunicati. Secundus est vniuersalis casus, hoc est si à paucioribus quàm à duabus partibus Cardinalium electus, nisi maior concordia intercesserit, gerat se pro Papa: tunc enim prædictæ pœnæ subiacet. Et est absolutio secluso schismate Episcopalis.

Contra manus violentas.

In eos qui suadente diabolo in clericum vel monachum manus violentas iniiciunt.

CAP. X.

✠ Manus violentas in clericum inijciens excommunicatur.

SI QVIS SVAdente diabolo huius sacrilegij vitium vel crimen incurrit, q̃ in clericũ vel monachũ manus violentas iniecerit, anathematis vinculo subijciatur. Et nullus Episcoporũ præsumat illũ absoluere (nisi mortis vrgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur, &

Universidad de Deusto Biblioteca

eius mandatum suscipiat. In decre. xvij. qō. iiij. cap. si quis. & est Innocen. ij.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo manus violenta in clericum injicitur. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones vero vna est principalis: scilicet manus violentas in clericum suadente diabolo injicere. Et est Papalis. Actiones verò accessoriæ (scilicet mandare, dare consilium, auxilium vel fauorem ad huiusmodi manū violentam) ex aliis canonibus habentur: quos breuitatis causa omitto.

Circa hanc excommunicationem punientem sacrilegium manus violentæ in clericum vel monachum, nota septem.

Primò, quòd quia manus est organum organorū, appellatione manus violentæ venit non solùm quæcunq; percussio, sed etiam pulueris aut aquæ iniectio: imò & cōsputio, ac violenta acceptio cuiuscunq; de manu seu persona clerici: insuper captio, detentio, & carcer. Non autem præcipere exilium aut cōfinia intra quæ se contineat: quia in illis violenta manus (hoc est exterior violentia) in istis sola præcepti vis interuenit. Per inferentem quoq; violentiam clerico intellige non solùm exequutorē, sed mandantem & dantem ad hoc consilium, auxilium, fauorem, consensum: imò etiam ratum habentem post factū, si nomine suo factum est. Appellatur etiam à iure in proposito consentiens ac faciens, qui quum debeat & manifestè possit, desinit obuiare. Et propterea pari pœna punitur: quia (iuxta Apostoli sententiam) digni sunt morte non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Et quia duplex est genus debentiū: scilicet vel ex officio, vt officiales: (& isti proculdubio ligantur, si manifestè possunt obuiare, & non curant) vel ex casu necessitatis: quo tenemur succumbentē oneri subleuare, quum non sit alter

alter subleuans. Et isti si manifestè possunt, ex interpretatione iuris ligantur: vt patet in ca. quantę. de sen. excommunicatio. Crediderim ego istos tunc tantùm ligari, quum ex intentione nolunt obuiare, cognoscentes se absq; periculo ac damno posse obstare: tales enim inexcusabiles sunt à consensu, ex quo necessitatis articulus obligat eos ab obstandum, sicut officiales obligant debitum sui officij.

Nota secūdò, quòd quia violentia distinguitur ab actibus subdolis, fraudulentis & huiusmodi, & rapina distinguitur â furto: ideo licèt manus violenta esset, si quis vi acciperet aliquid quod tenet clericus in manu seu in persona, non tamen esset manus violenta, si quis furto tolleret nummos ex loculo gestato à clerico. Et similiter si quis cingulum quò actualiter cingeretur, furtiuè tolleret, etiā si præcisio interueniat: quoniam præciso illa non violenta sed furtiua est.

Nota tertiò, quòd violentia hoc in loco plus denotat quàm significet. Nam licèt significet quod fit in inuitum (quia hoc propriè est violentum) intelligimus tamen per hoc etiam iniuriosam manum: ita q̄ licèt clericus consentiat vt verberetur: si iniuriosa est verberatio, excōmunicatus est verberās. Et hac eadem ratione clericus percutiēs seu verberās seipsum iniuriosè, per se vel alium excōmunicatus esset, nō minus q̄ si aliū clericū sic percussisset aut percuti procurasset. Et hinc respōdetur quęsito, an monialis procurans abortū potione vel phlebotomia, incidat in hunc canonem? Dicitur enim quòd non incidit: quia manus hęc licèt sit violenta naturæ, nō tamen est violenta personæ consentienti, nec est iniuriosa statui Ecclesiastico.

Nota quartò, q̄ manus violenta potest esse sacrilega duplici ratione: vel absolutè, vel ex iuris positione. Appellatur autem & est sacrile-

sacrilegiū absolutè, iniqua percussio clerici. Vocatur verò & est sacrilegiū ex iuris positione, clerici merentis mille mortes occisio per sententiā iudicis laici: hoc enim & similia quæ secundum se sunt iusta, & sunt solùm mala quia prohibita ex iure positiuo, sacrilega quidem sunt, sed ex positiuo iure originē trahentia. Et hoc modo sacrilegium est, si monach⁹ causa correctionis verberatur per laicum, aut necessitate nō vrgente per alium clericum vel monachum ab Abbate: vt in capit. vniuersitatis. de senten. excom.

In præsenti igitur censura sacrilegiū sumitur vtroq; modo: ita quòd excommunicationi subiacet manus violenta sacrilega, siue absolutè, siue ex iuris positione. Et propterea quicunq; zelo iustitiæ laicus homo vel dominus moueatur cōtra clericum pessimè meritum, non excusatur à sacrilegio manus violentæ: nisi in casu sibi à iure permisso. Permitti autem creditur à iure officialibus laicis capere ac detinere clericum (præsentandū quàm citius suo Prælato) inuentum in crimine patrato vel patrando. Et nihilominus cuilibet cuius interest, permittitur recuperare violenter à clerico res furto sublatas vel raptas, antè quàm fur vel latro ad alia diuertat, hoc est, antè quàm adipiscatur possessionē quasi quietam rerum ablatarū: sicut etiam licitum creditur debitorem clericum fugientem vel fugam parantem detinere præsentandū suo Prælato. In his enim & similibus quum constet sacrilegium non interuenire ex natura facti (quia non ad iniuriam clerici, sed ad iustitiam tenditur) & ex positiuo iure non sit prohibitio, non est locus sacrilegio.

Nota quintò casum, in quo manus violenta in clericum verè sacrilega non punitur hac excommunicatione. Et est si clericus turpiter operans cum vxore, matre, filia, vel sorore inuentus

tus percutitur: vt patet in cap. si verò. de senten. excōmu. Percutiens enim ex vindicta, licèt peccet mortaliter, & sacrilegus sit: iure tamen humano compatiente iusto dolori, impunis euadit. Si tamen dolus interueniat (puta quia vir consentit vt vxor clericum admittat ad hoc, vt percutere eum possit) excommunicatus est percutiendo: quia dolus interueniens compassionem legis tollit.

Nota sextò, manum violentam in clericum non sacrilegum quinq; modis inueniri. Primus est, quum est sacra: vt puta quum correctionis causa ab habente legitimam potestatē legitimè exercetur. Si enim Episcopus per clericum, inferiores verò Prælati per seipsos clericum verberant, detinent autem & capiunt per quoscunq;. Et ad hunc modum spectat verberatio, qua naturalis pater corripit filios clericos, & magister discipulos, & maiores seu seniores Ecclesiæ pueros: & clerici afficientes eos qui perturbant diuini officij cultū. Et sicut sacra est horum correctio, ita sacrilega efficeretur eorundē actio, si ex odio & iniquitate clericos eosdem verberaret: ac per hoc essent excōmunicati. Secūdus est, quum est licita: vt quum quis defendendo se aut sua, aut alios, vim vi repellit cū moderamine inculpatæ tutelæ. Nec arctatur licita hęc defensio ad casum, qno inuasus non potest aliter se, aut sua, aut alios saluare: sed rationabiliter extenditur etiam ad casum, in quo tamē vituperabiliter fugiēdo posset se saluare: quia nō tenetur ignominiosam fugā pati laicus à clerico inuasore, sed potest suū saluando honorem sicut & cæteras res, vim vi repellere. Non intelligas tamē licere ei propter hoc acceptare duellū à clerico prouocante illū: quia aliud est velle pugnare, & aliud se & sua tuendo, cōtra clericum nō minis, sed facto inuadentem pugnare. Et ad hanc licitam defensionē

reducuntur superius dicta in tertio notabili de captione licita, quoniã in defesionem iustitię fiunt. Et quum nõ minus castitatem q̃ reliqua bona tueri debeamus, si mulier aut puer impetatur de tutpitudine à clerico, & pro euadendo molestiam, non verbo sed facto inuadẽtis, percutit aut mordet (quia nec fugere licèt, clamare potest, aut infamiã putat) nullam incurrit censuram: quia defensio cũ moderatione inculpatę tutelę, tali sexui seu ætati videtur. Et si excessus interueniret, exemptus est à canone, qui excusat patrem, maritũ, fratrem & filium, vt prædictũ est. Et multò magis excusat agentem pro persona propria in materia turpitudinis iniurioſæ. Si enim licet mihi impunè percutere iniuriantem mihi in turpitudine meorum, multò magis impunis sum percutiens iniuriantem mihi in turpitudine proprię personę. Et sicut sufficit ibi inchoatio actus, ita hîc: qui enim attentat violare, iam turpem actum inchoat. Tertius est, quum manus violenta est imperfecta ex defectu deliberationis: vt contingit in primis motibus. Si quis enim absq; deliberatione ex subita passione manum in clericum inijcit, ita quòd aduertens quid facit, retrahit manum, non est excommunicatus: qnia manus violenta, nõ est perfectè actus humanus: ac per hoc nõ est sacrilega nisi imperfectè: sicut primus motus adulterij est adulteriũ. Excommunicatio autẽ hæc præsupponit sacrilegiũ simpliciter, & non secundum quid tantùm, quale est hoc. Et ad hunc modum reducũtur percussiones tam defensiuæ quàm correctiuæ, quando modicum excessiuæ sunt: quia non ex deliberatione fit excessus ille, sed quasi ex impercepta passione impellente. Quartus est, quum violenta manus est imperfecta ex defectu exterioris actus: puta quia tam leuis ac leuiter iniecta est, vt pro nulla habenda

sit, & vt vnico verbo dicatur, quando manus violenta est ita leuis, vt si esset in laicum, non cõstitueret peccatum mortale: propter hoc quod est in clericum, non subiacet huic excommunicationi. Et ratio est, quia nõ est sacrilegium: canon autẽ iste expresè supponit sacrilegium secundum completam sacrilegij rationem, & non secundum quid: quale est veniale sacrilegium, vt sic liceat loqui. Quintus est: quum manus violenta est imperfecta ex defectu formæ, hoc est intẽtionis: quia scilicet non per se intenditur, siue quia violentia non intenditur: vt quum quis castigando clericum, modũ excedit ex imprudentia, putans se non excedere: siue quia non intenditur quòd fit in clericum: vt quum ex ignorantia clericus percutitur aut capitur: quoniam per se loquendo non incurritur sacrilegium nisi sub intentione cadat. Et hoc intellige, nisi ignorantia culpabilis reducat actũ in naturam suæ formæ: vt quia debuit & potuit scire, nec curauit scire. Et ad hunc modum reducuntur casus omnes, in quibus non formaliter sed materialiter tantùm manus violenta in clericum inijcitnr: vt contingit officiali Principis arcenti turbam, in qua sunt clerici. Ad hunc etiam modum reducuntur casus, quibus absque animo iniuriandi violentia rationabiliter infertur clerico: vt si quis fugiens persequentes, clericum ex caballo necessariò fugienti tollat vt velociter se saluet: sicut enim non est reus rapinæ equi, ita nec violentiæ sacrilegæ: quia non animo iniuriandi, sed necessitate seipsũ saluandi totum fit: in casu, in quo si lex viua adesset, cessare se diceret. Et simile est, si in casu defensionis, oc currentem gladium de latere clerici tolleret vt posset se tueri. Et sic de similibus.

Nota septimò, appellatione clerici seu monachi venire non solùm omnes habentes primam tonsuram, & omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes vtsiusq, sexus professos aliquam approbatam religionem, sed etiam earundē religionem nouitios & conuersos, hoc est qui se & sua, mutato habitu, alicui religioni dedicauerunt perpetuò. Et hoc intellige, nisi sint priuilegio clericali priuati: vt sunt degradati: & secundum quosdam hæretici & bigami: & coniugati sine habitu & tonsura: & apostatæ seu enormitatibus sæuis vacantes &c. Tertianorum autem genus (qui scilicet vocantur de tertio habitu alicuius religionis) ex hoc solo quòd sunt tertiani, non gaudēt hoc priuilegio: quia nec sunt religiosi (quū non habeant solēnem professionem, qua religiosi à non religiosis distinguuntur) nec conuersi religionis, nec nouitij religionum, nec clerici In iure autem quatuor hæc genera tantùm ponuntur, vt patet intuenti.

Demum circa calcem huius canonis, vbi reseruatur Papæ absolutio ab hac censura, scito tria exceptionum genera habere hīc locum. Primam, ex qualitate facti. Secundum, ex qualitate personarum. Tertium, ex accidente impedimēto. Ex qualitate quidem facti. nam tripliciter inuenitur manus hæc violenta. Quandoque enim est iniuria leuis, quandoque grauis, quandoque enormis. Et si est leuis, potest Episcopus absoluere: si grauis vel enormis, Papæ vel Legato de latere reseruatur regulariter absolutio. Discernere autem & iudicare leuem, vel grauem aut enormem, ad iudicem (hoc est Episcopum) pertinet. Et de enormi iniuria, ex iure canonico manifestū est multipliciter inueniri.

Primò, ex magnitudine facti: vt si peruentum est ad mutilationem membri, aut sanguinis effusionem (quæ abundantiam significare videtur) aut graue vulnus.

Secundò, ex persona læsa: vt si in Episcopum, aut Abbatem.

Tertiò, ex persona lædente: vt si laicus officialis authoritatiue

ritatiuè percutiat clericum. Quartò, ex scandalo: vt si monachus percutiat clericum secularem: quod ponderabis. Ex iure verò ciuili & doctoribus superadditis, ex persona læsa, si sacerdos indutus sacris vestibus percutiatur. Et ex irreuerentia vt si in conspectu Prælati percussio fiat. Ex hoc loco: vt si in Ecclesia vel in platea. Ex hoc loco vulneris: puta si vulneratus in oculo Et ex notorio, & specialiter temporis: puta magnę festiuitatis. Ex qualitate verò personarum: nam puerorū intra pubertatis annos excessus quicunque commissus, & mulierum, potest ab Episcopo semper absolui, etiam si pueri post pubertatem absolutionem petant. Similiter religiosi in claustro se inuicem percutientes, & ad religionem transeuntes, nisi difficilis & enormis fuerit excessus: vt mutilatio, aut effusio sanguinis: aut in Episcopum vel Abbatem fuerit. capit. quum illorum. de sententia excommunicationis. Qui etiam sui iuris non sunt (quales sunt serui, & filij familias, & huiusmodi) absolui possunt ab Episcopis in duobus casibus. Primus est, si deliquerint in fraudē: hoc est vt subtrahant se ab obsequio debito dominis, veniendo ad sedem Apostolicam. Secundus est, si ipsi domini sine culpa sua graue damnum propter hoc incurrant: nisi excessus sit tam grauis & enormis, vt propter vitandum scandalum & tollendum exemplū aliorum, debeant ad sedem Apostolicam destinari. Ex interueniente demū impedimento absolui in primis possunt p quocunq; excessu omnes in mortis articulo constituti. Infirmi quoque seu valetudinarij quacunque corporis impotentia impediti, & senes impotentes accedere, & similiter qui ob inimicitias quas habent, aut ob inopiā quam patiuntur, nō possunt accedere, & demum quocunq; canonico impedimento retrahātur, vt nec ad

sedem

Universidad de Deusto
Biblioteca

sedem Apostolicã, nec eius Legatum ire possint, absolui possunt ab Episcopis, seruata duplici moderatione. Prima est vt satisfaciat clericis iniuriam passis. Secũda est, vt iurent quòd cessante temporali impedimẽto, præsentabunt se Apostolicæ sedi, parituri illius mandato. De nobilitatis autẽ magna potentia disponit ius, quòd talium dominorum ac delicatorum excessus, significandus est anteq̃ absoluatur, sedi Apostolicæ: & secundũ illius consilium postea fiat absolutio: nisi periculum sit in mora: tunc enim iuxta impedimentorum canonicorum rationem agendum esset.

In sequentes Cardinales, vel manus violentas in eos iniicientes. Item in dominos temporales constitutionem cap. felicis. lib. 6. contra præsumptores præfatos seruari non facientes.

CAP. XI.

☞ Prælatos Ecclesiasticos hostiliter insequentes anathematis vinculo innodantur.

SI quis in hoc sacrilegii genus irrepserit, quòd sanctæ Ro. Ecclesiæ Cardinales hostiliter fuerit insequutus, vel percusserit aut ceperit, vel socius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, aut factum habuerit ratum, aut consilium dederit vel fauorem, aut postea receptauerit vel defensauerit scienter eundem, sicut criminis lęsæ maiestatis reus, perpetuò sit infamis. Et infrà. Ex insequutione prædicta, sicut ex iniectione manuum violenta, ipso facto sententiam excõmunicatiõis quis incurrat, tam ipse insequutor, quàm alij supradicti tãti mali participes. Nec ab alio quàm à Ro. Pont. possit beneficium absolutionis obtineri, nisi in articulo mortis. Et infrà. Si Princeps, Senator, Cõsul, Potestas, vel alius dominus siue rector, contra præsumptores prędictos præsentis

sentis constitutionis tenorẽ non fecerit obseruari: tam ipse quàm officialis eius intra mensem postquam res ad eorum notitiam venerit, eo ipso sententiam excõmunicationis incurrant. Bonifacius extrà de pœ. ca. felicis. lib. vi.

MAteria istius canonis est sacrilegium insequutionis & manus violẽtæ in Cardinales sanctæ Ro. Ecclesiæ. Quo ad personas, canon est vniuersalis. Quo ad actiones, comprehendit decem actiones: scilicet insequi, percutere, capere, sociare facientem, mandare, ratũ habere, consulere, fauere receptare, defensare scienter: ita quod quicquid horum aliquis commiserit, est excõmunicatus. Et reseruatur absolutio Papæ. In secundo autem canone si Princeps &c. materia est omissio seruandi dictam constitutionem, tanquam quasi probans sacrilegium factum. Personæ vero excommunicatæ sunt septem: scilicet Princeps, Senator, consul, potestas, alius dominus, rector, & eius officiales, Actio quæ excommunicationi subijcitur, est vna: scilicet non facere seruari dictam constitutionem intra mensem à die notitię cõputandum. Et est excommunicationis huius absolutio Episcopalis.

In iniuriosè Pontificem percutientes, capientes, vel bannientes.

CAP. XII.

☞ Episcopum iniuriosè tractãtes, aut iniuriantibus opem præstantes, tanquam sacrilegi vinculum excommunicationis incidunt.

SI quis suadente diabolo in hoc sacrilegii genus proruperit, quòd quanuis iniuriosè vel temerè Pontificem percusserit, aut ceperit, banniuerit, vel hoc fieri mãdauerit, aut facta ab alijs rata habuerit, vel socius in his fuerit facientis, aut consilium in his dederit vel fauorem,

uorem, seu scienter defensauerit eundem: in illis casibus de prædictis, in quibus excommunicationē per iam editos canones non subiret, sit huius nostrę constitutionis authoritate anathematis mucrone percussus: ac non queat nisi per summū Pontificem (præterquā in mortis articulo absolui, &c.

Potestas verò, consiliarij, balliui, scabini, aduocati, rectores, consules & officiales ciuitatis, quę in Episcopum suum commiserit aliquid prædictorum, in præmissis culpabiles existentes, similiter excommunicationis sententiæ (à qua non nisi vt præmittitur, valeant beneficium absolutionis obtinere) sint subiecti. Cle. extrà de pœniten. capit. si quis. in Cle.

CAnones duo simul hìc ponuntur: & vtriusq; materia est sacrilegium in Episcopum. Et primus quidem quò ad personas, vniuersalis est. Quò ad actiones verò, cōprehendit duo genera actionum, scilicet principalium & accessoriarum. Et principales quidem sunt tres, scilicet percutere, capere, vel bannire Episcopum quemcunq;. Actiones verò accessoriæ sunt sex: scilicet mandare, ratificare, sociare, consulere, fauere, vel scienter defendere.

Secundus autem canon specialiter loquens de hoc sacrilegio perpetrato à ciuitate (quæ non excōmunicatur: quia vniuersitas non excommunicatur) particularis est quò ad personas: pro quanto septem genera officialium: & octauo generali nomine omnes illius officiales excommunicat. Sed quò ad actiones extensissimus est: pro quanto culpam omnem circa hoc sacrilegiū comprehēdit. Et est vtriusque absolutio Papalis. Aduertehìc, quòd appellatione Pontificis seu Episcopi non venit nisi consecratus Episcopus: quia electus & non consecratus, non est Episcopus, licèt sit administrator & Episcopus electus. Et scito

Et scito quòd præter hos canones, ad idem extat alius in cœna domini, dicens. Excommunicamus & anathematizamus omnes temerè mutilantes, vulnerantes, interficientes, capientes, incarcerantes, & detinentes Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos, eorumq;, mandatores. Vbi videre potes canonem vniuersalem quò ad personas, & comprehendentem actiones sex principales, & vnam accessoriam, scilicet mandare. Et est Papalis, sicut cœterę in cœna domini.

In sacrilegos ad vrbē Romam pergentes, inuadentes.
CAP. XIII.

✠ Romipetas qualitercunq; mutilantes vel persequentes, excommunicantur.

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus omnes mutilantes, vulnerantes, & interficientes, seu capientes & detinentes, seu deprædantes & Romipetas & peregrinos ad vrbem causa deuotionis seu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipsa: & in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem. In proces. cœnę dñi.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo inuaduntur ad sanctam vrbem pergentes. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones, comprehēdit sex principales, & tres accessorias. Et principales sunt, mutilare, vulnerare, interficere, capere, detinere, deprædari. Accessoriæ autē sunt, consulere, auxiliari, fauere. Et nota quòd oportet personas ad quas principales actiones terminantur, habere multas conditiones. Prima est in qualitate, quòd sint Romipetę seu peregrini. Secunda est in causa, quòd causa deuotionis vel peregrinationis. Tertia est in positione, quòd ad vrbem accedant, vel in ea morentur, vel inde recedant. Et ex defectu tertiæ conditionis, si quis

si quis tales percusserit ante quã sint in accessu, aut postquàm redierint, non incurrit hunc canonem. Ex defectu verò secundæ conditionis, si quis habitatorem Romæ euntem ex Hispania Romam vt in domum suam vadat, percusserit, non incurrit hunc canonem: quia nec causa deuotionis, nec causa peregrinationis ad vrbem accedit. Ex defectu autem primæ conditionis si quis percusserit habitantem Romæ causa deuotionis, non incidit in hunc canonem: quia habitator nõ est Romipeta, aut peregrinus morãs in vrbe. Inter causam autem deuotionis & peregrinationis nihil interesse video in proposito, nisi quantùm ad exteriorem manifestationẽ: deuotio enim interior est: peregrinatio verò exteriora solita est habere signa. Et vulgariter vocantur peregrini, qui deuotionis causa pergunt. Verùm inter Romipetas & peregrinos ad vrbem, differentia est, in quantum communius est Romipetæ nomen, nam comprehendit etiam Romanum ciuem ad vrbem causa deuotionis accedentem.

Et nota, quòd canon iste respicit non Papam, non curiam, sed vrbem Romam: ita quòd si Papa cum curia alibi esset, nihilominus canon iste ligaret offendentes eum tes ad vrbẽ causa deuotionis. Aduerte quoq;, quòd iste canon mutatus est: quia in processu cænæ domini tempore Martini comprehendebantur etiam peregrini ad Hierusalem. Et est Papalis.

In eos qui ad sedem Apostolicam venientes, & recedentes ab eadem, temeritate propria capiunt, spoliant, & detinent, &c.

CAP. IIII.

Romanam curiam petentes, aut ab ea recedentes sub pœna excommunicationis impedire vel qualitercũque molestate prohibetur.

EXCOM-

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus omnes illos qui ad sedẽ Apostolicam venientes, & recedentes ab eadem, necnõ omnes illos qui iurisdictionem ordinariam vel delegatam aliquam non habẽtes, in eadem curia morantes temeritate propria capiunt, spoliant, & detinent, aut ex proposito delibertato verberare, mutilare, vel interficere præsumunt: & qui talia fieri faciunt seu mandant. In proces. cœnæ domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur sedes Apostolica in ijs quę sub protectiõe sua sunt. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones verò cõprehendit actiones principales sex, & duas accessorias. Et quoniam in canone isto aliter modificãtur primæ tres actiones principales, quando terminantur ad venientes vel recedẽtes, & aliter quando terminantur ad morantes in curia Romana: ideo aduerte ex litera differentiã. Et multiplicando primas tres actiones, dicito quòd capere, spoliare vel detinere tam venientes ad Apostolicam sedem, quàm recedentes ab ea, primò excommunicantur: deinde quòd capere, spoliare, vel detinere propria temeritate (hoc est authoritatiuè) morantes in curia Apostolica, excommunicantur. Tertiò, quòd verberare, mutilare, vel interficere ex proposito deliberato tam venientes quàm recedentes quàm morantes, excommunicantur. Et est Papalis. Sed sunt hîc aduertenda multa. Primum, quòd non est hîc sermo de Roma, sed de sede & curia Apostolica: ac per hoc oportet personas sic offensas ad sedem Apostolicam venire, aut ab illa recedere, aut in illius curia morari: ita quòd non sufficit morari Romæ vbi est curia, sed oportet in curia morari. Secundum est, quòd si morantem in curia quis spoliat aut detinet, aut capit furtiuè & per modum raptoris,

& non authoritatiuè, non incurrit hunc canonem: factus est enim hic canon contra eos qui in curia authoritatem sibi de facto vsurpant. Propterea enim dicitur, qui iurisdictionem ordinariam vel delegatam non habentes propria temeritate &c. Tertium est, quòd si quis exorta tunc ira, rixa, controuersia, & breuiter nō animo quieto præmeditatus prorumpit in verberandum aut occidendum curialem in curia, non iucurrit hunc canonem: quia nō vocatur in proposito ex proposito deliberato facere, qui ex nō præmeditatione quieti animi facit: alioquin superfluè apponeretur ex proposito deliberato, si deliberatio sufficiens ad peccatū mortale sufficeret ad hunc canonē incurrendum: commune siquidem est omni excōmunicationi subesse peccatum mortale. Et semper hoc subintelligitur, nisi quis adeò insipiat, vt putet aliquem ex actu non deliberato excommunicatum, aut in hoc solo canone explicatū, quod in cæteris subintelligitur: quod irratiōabile est. Quartum est, quod vltimus casus (scilicet de percutientibus morātes in curia) scriptus quidem est, & iam per centum annos quotannis promulgatur, & tamē à nullo aduerti aut practicari videtur tam in foro iudiciali, quàm pœnitentiæ: nullus siquidem (ni fallor) ex hoc se aut alium reputat excommunicatum. Actiones autē accessoriæ duæ sunt, mandare scilicet, & facere fieri aliquid dictorum: ita quòd nō solùm qui mandato, sed qui alia via quā mandato facit aliquid horum fieri, excommunicat° est. Et est Papalis.

In sacrilegos, litigantes in Ro. *curia quomodolibet offendentes.*

CAP. XV.

Litigantes in curia Romana non sunt spoliandi, nec aliqualiter impediendi: & hoc sub pœna excommunicationis.

EXCOM-

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus omnes illos qui per se vel alium seu alios, quascunque personas Ecclesiasticas vel seculares ad Roma. curiam super suis causis & negotijs recurrentes, illaq; in eadem curia prosequentes aut procurantes, negotiorumq; gestores, aduocatos, vel procuratores ipsorum, vel etiam auditores seu iudices super dictis causis seu negotijs deputatos, occasione causarum vel negotiorū huiusmodi verberant, mutilant vel occidunt, seu bonis spoliant. Vel qui per se, vel alium seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium vel fauorem præstare non verentur: cuiuscunq; præeminentiæ, dignitatis, & cætera, fuerint. In proces. cænę domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo ex certa speciali causa (scilicet litis vel negotij) offenduntur qui sub protectione Apostolicæ sedis sunt. Et quò ad personas offendētes est vniuersalis. Quò ad personas verò offensas, cōtinet octo genera personarum: scilicet ad Roma. curiam super suis causis recurrentes, prosequentes, procurantes, negotiorum gestores, aduocatos, procuratores, auditores, iudices. Quò ad actiones autem principales, explicat quatuor: verberare, mutilare, occidere, bonis spoliare. Oportet tamē actiones istas non ex quacunq; causa, sed occasione causarum vel negotiorum huiusmodi fieri, si incurrenda est canonis huius censura. Quò ad actiones verò accessorias, multiplicatur valde, vt patet intuenti. Et est Papalis.

In eum qui quempiam Christianorum per assassinos interfecerit, vel interfici mandauerit, aut eos receptauerit, defenderit, vel occultauerit.

CAP. XVI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christianum per assassimum interficere, aut interficiendum curare peccatum est excommunicationis puniendum sententia.

STATVIMVS, vt quicunque princeps, prælatus, seu quæuis alia Ecclesiastica seclularisve persona quempiam Christianorum per assassinos interfecerit vel interfici mãdauerit (quãuis mors forsitan ex hoc nõ sequatur) aut eos non receptauerit, defenderit, vel occultauerit, excommunicationis sententiam, & depositionis à dignitate, ordine, honore, officio, & beneficio, incurrat ipso facto. Innocẽ. iiij. de homicidio. capit. pro humani. lib. vj.

CAnonis istius materia est homicidium, non qualecunq;, sed sacrilegum, conditus est enim contra quandam sacrilegam viam occidendi Christianos. Et quo ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones verò, comprehendit quinq; actiones: prima est, Christianum per assassinos interficere: secunda est mandare, etiam si non sequatur effectus: tertia est, eos assassinos receptare: quarta est, eos defendere: quinta est, eos occultare.

Vbi primo nota, quòd assassini non dicũtur hic qui vulgariter vocantur assassini: sed quædã specialis gens infidelis (vt litera innuit) habens suum dominũ, quæ hodie ignota videtur. Deinde aduerte quod in hoc canone mandati actio non punitur vt accessoria, sed vt principalis: & propterea punitur etiam si effectus non sequatur: & simile est de alijs tribus actionibus sequentibus: ita quòd receptatores, defensores, occultatores assassinorum etiam si non occiderint aut occisuri sint Christianum, sunt excõmunicati: quia sic ius disponit. Et est Episcopalis.

In sacrilegos Ecclesiæ Romanæ terras offendentes.

CAP.

CAP. XVII.

Terras & possessiones Ecclesiæ Romanæ impugnantes excommunicantur.

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus omnes illos, qui per se vel alium seu alios directè vel indirectè sub quocunq; titulo vel colore occupant, detinent, vel hostiliter destruunt seu inuadunt, aut occupare, detinere vel destruere, aut inuadere hostiliter præsumunt in totum vel in partem, almam vrbem, regna Siciliæ seu Trinacię, insulas Sardiniæ & Corsicæ, terram citra Pharum, patrimonium beati Petri in Tuscia, ducatum Spoletanũ, comitatum Venaysinum, Sabinensem, Marchiæ Anchonitanæ, Massæ, Trebariæ, Romandiolæ, Cãpanię, & maritimæ prouincias, ac terras specialis cõmissionis Arnulforũ ciuitatesq; nostras, Bononiam, Ferrariã, Beneuentum, Perusiã, Aninionẽ, ciuitatem castelli, Tudertum, & alias ciuitates, terras & loca vel iura ad ipsam Ro. Ecclesiam spectantia & adhærentia, ac fautores & defensores eorum: seu in his dantes auxilium, consiliũ, vel fauorẽ. In processu cœnæ dñi.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenduntur terræ Ecclesiæ Romanæ. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones verò principales, numerat quatuor: scilicet occupare, detinere, hostiliter destruere seu inuadere, tam in presenti quã in futuro. Et modificatur dictæ actiones multipliciter: scilicet per se vel alium, & directè uel indirectè: & excludũtur colores &c. Accessoriæ autem sunt, fauere, defendere, cõsulere. Quæ autẽ sint terræ & loca Ecclesia Ro. in litera explicatur. Et est Papalis.

Aduerte hîc, quòd quum in terris Ecclesiæ contingit, ꝙ pars existens extrà armata manu volens intrare, inuadit ciuitatẽ non vt subtrahat eam Ecclesiæ, sed vt ipsa

pars ibi regnet eo modo quo partes istæ regnare consueuerunt, canonem istum incurrit: quia terram Ecclesiæ in parte saltem hostiliter inuadit sub colore manēdi in domo sua. Imò (vt à cōmuniter accidentibus patet) huiusmodi inuasio tēdit ad subtrahendum Ecclesię Romanæ terram quò ad liberum regimen. Romana siquidem Ecclesia in terris vbi factio regnat, titulare dominium potius habet, q̄ cum effe&u.

In latrones maritimos.

CAP. XVIII.

✠ Piratæ & cursores aut prędones maritimi anathematizantur.

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus omnes piratas, cursarios, latrūculos maritimos: & illos præcipuè, qui mare nostrum à monte Argentario vsq; ad Tarracinam discurrere, & nauigantes in illos deprædari, mutilare, interficere, acreb° & bonis suis spoliare præsumpserunt hactenus & præsumūt: ac omnes receptatores eorundem: & eis auxilium dantes, consilium, vel fauorē. In procef. cœnę domini.

CAnonis istius materia est latrociniū maritimum. Et quò ad personas, vnum genus personarū nominatur diuersis nominibus. Nam pirate ijdem sunt, qui vulgariter corsarij appellantur: latrunculi quoque marini, parui piratæ sunt. Totum ergo genus piratarum excommunicatur, & præcipuè intra mare Ecclesiæ Romanæ discurrentium. Actiones principales sunt quinq;: deprædari, mutilare, interficere, bonis suis spoliare, & receptare eosdē. Accessoriæ autem sunt tres, consulere, auxiliari, fauere. Et est Papalis.

In sacrilegos sedem Apostolicam in suis victualibus offendentes.

CAP. XIX.

✠ Victualia vel alia Romanæ curiæ necessaria solicitantes, non sunt sub anathematis pœna impediendi.

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus omnes impedientes seu inuadētes victualia seu alia ad vsum Romanæ curię necessaria adducentes: vel qui ne ad Romanam curiam ipsa adducantur vel deferantur, impediunt seu perturbant: & qui talia fieri faciunt vel defendunt: cuiuscunque fuerint ordinis, prę eminentiæ &c. In processu cœnæ domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur sedes Apostolica in suis victualibus. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones principales, sunt quatuor: sed distinctæ in duas combinationes propter diuersitatem terminorum. Nam prima combinatio est impedire vel inuadere homines ad ducentes victualia vel alia necessaria ad vsum Romanæ curiæ. Secunda verò combinatio, est impedire vel perturbare, ne prædicta adducantur ad curiā: ita quòd primò prouidetur hominibus adducentibus: secundò, rebus adducendis. Quò ad actiones verò accessorias, ponuntur duæ actiones: scilicet defendere, vel facere fieri talia: quanuis errore scriptorum ly fieri, omissum sit in textu etiam plumbato. Et est Papalis.

Aduerte hìc, quod quum ex voluntate & proposito maleficia distinguantur: si quis nō gratia impediendi vel perturbādi ea quæ sunt ad curiam, sed consulendi propriæ patrię commoditati, inhibeat ne quis extrahat de patria fruges &c. quāuis inde sequatur, quòd nō possunt deferri ad curiam Ro. nō propterea incidit in hūc canonem. Similiter si quis tempore pestis in curia, inhibet suis ne quis vadat Romam reuersurus & cęte. non incidit in hūc canonē:

& sic de similibus: quia nō per se agitur contra curiam, sed pro necessitate, pro sanitate patrię, & huiusmodi per se agitur, licèt per accidens redundet in damnū curiæ. sed pœnæ ac censurę intelligendæ sunt penes id quod est per se, & non penes id quod est per accidens.

In sacrilegos Christianum principatum offendentes, opem ferendo inimicis crucis Christi.

CAP. XX.

Sarracenis arma vel alia Christianitati nocitura deferentes excōmunicantur.

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus illos, qui contra Christum & populum Christianum, Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum: eos etiam qui galeas eis vendunt vel naues: quique in piraticis Sarracenorum nauibus curam vel gubernationem exercent, aut machinis, aut quibuslibet alijs aliquod eis impendunt consilium vel auxiliū in dispendium terræ sanctę, Ipsosq; rerum suarum priuatione mulctari, & capientiū seruos fore censemus: præcipientes, vt per omnes vrbes maritimas in diebus dominicis & festiuis hniusmodi sententia publicè innouetur. Et talibus gremium non aperiatur Ecclesiæ, nisi totum quod ex commercio tam damnato perceperint, & tantūdem de suo, in subsidium terræ sanctæ transmiserit. Et infrà. Quòd si fortè soluēdo nō fuerint, sic aliâs reatus talium castigetur, & in pœna ipsorum alijs interdicatur audacia similia præsumendi. Inno. in conci. generali. extrà de Iudæis capi. ad liberandum.

GAnonis istius materia est sacrilegium contra Christianum principatum cōmissum, opem ferendo inimicis crucis Christ. Et multis in locis repetitus diuersi modè inuenitur: & in iure, & in

& in Extrauagantibus, & in processu qui fit in cœna domini.

Vt autem clarè percipiatur quid, quando, & vbi prohibitum sit, distingue tempora & loca. Et scito', quòd secundum omne tempus, & secundum omnem locum infidelium, excommunicati sunt deferētes equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita, quibus Christianos impugnant: vt patet in cœna domini: vbi sic dicitur, Excōmunicatus & anathematizamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis, quibus Christianos impugnant. Tempore verò guerræ excommunicati sunt deferētes etiā quodcunq; mercimonium: vt patet in cap. quod olim. de Iudæis & Sarrace. Et omni rursus tempore deferentes etiā victualia & quæcunq, mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum terræ Aegypti, excommunicati sunt: vt patet in Extrauag. cle. v. multa mentis. posita inter communes Extrauagantes, in titu. de Iudæis & Sarracc. Et tam hęc tertia quàm prima excommunicatio reseruatur Papæ. Secunda autē quatenus ab vtraq; harum separatur, ab Episcopo absolui potest. Aduerte deinde, quòd appellatione armorum veniunt non solùm offensiua, sed defensiua, ex quacunque materia sint. Per ferrum autem & lignamina, præcipuam materiam intellige armorum, & galearum, ac nauiū. Et per alia prohibita, accipe non solùm naues & galeas ipsas, sed quascunq; secundarias proprias materias armorū, galearum, nauium: vt sunt sartiæ, vela galearum: & breuiter quęcunq; ad hoc sunt vt ex eis Christiani impugnentur: sic enim processus cœnæ domini explicat. Victualia autem & communis vsus merces (vt panni linei vel lanei, & alia huiusmodi) nō veniūt appellatione prohibitorū: vt latissimè patet

ex eo quòd in dicta Extrauagante postquam dictum est, ferrum, equos, arma, & alia vetita, subiungitur, nec non victualia & mercimonia. Vnde sequitur, ꝙ talis excõicatio in canone cœnę dñi, non extenditur ad deferentes victualia & cõmunes merces ad infideles. Et hęc bene nota. Vnde has omnes merces deferentes non sunt excommunicati, nisi tempore guerræ, aut nisi in Alexandriam, vel partes Aegypti deferant: quum excõmunicatio contra illos non inueniatur, nisi vt dictum est. Et quilibet canon est vniuersalis quò ad personas. Sed quò ad actiones distant: quia in hoc canone explicantur quinque actiones. Prima est deferre: secunda vendere: tertia curã exercere: quarta consulere: quinta auxiliari: vt patet in textu. In canone verò cœnę domini sola vna actio ponitur: scilicet deferre. Et est non solùm Pápalis, sed pœnalis absolutio: vt in iure recitato vides.

In effractores locorum sacrorum.

CAP. XXI.

Loci sacri fractor seu spoliator pœnam excommunicationis incurrit.

MEMORATOS sacrilegos (qui scilicet confregerant violenter quasdam ecclesias, & expoliauerãt) excommunicatos nuncietis: & faciatis sicut excõmunicatos arctius euitari, donec passus iniuriam congruè satisfaciant, & damna data resarciant, & cum literis vestris rei veritatem continentibus Apostolico se conspectui representent extrà de sent. excommuni. conquesti.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo frangitur Ecclesia & spoliatur, Et quò ad personas vniuersalis est. Quò ad actiones verò cõprehendit duas simul: scilicet frangere & expoliare. Vbi nota primò, duo requiri simul vt sit locus canoni: scilicet effractionem,

nem, & spoliationem. Et effractio quidem ad templũ (siue frangatur paries, siue ianua, siue sera, siue tectum & cęt.) spoliatio autẽ ad res quæ tolluntur, refertur. Et propterea siquis aperiret ec clesiam & spoliaret, aut frangeret, sed non spoliaret, nõ subijceretur huic canoni. Nota secundò, quòd hic canon nullam infert excommunicationẽ, sed latam supponit, & denunciationem mandati, ac denunciati absolutionem Apostolicę sedi reseruat. Sed vbi lata sit ista sententia quæ hic supponitur, non facilè patet: nisi dicendo quòd canon iste per hæc sua verba interpretatur, quò ad hunc casum fuisse anathema latæ sententiæ canonem Lucij Papę in decretis. xvij. q. iiij. cap. omnes Ecclesiæ. Indubiè siquidem tenetur huiusmodi Ecclesiarum effractores cum spolio, esse ipso iure excommunicatos ex hoc textu: quia mandantur denunciati excommunicati. non potest enim denunciari excommunicatus, nisi qui iam est excommunicatus. Et est Papalis post denunciationem.

In incendiarios.

CAP. XXII.

Absolutio à peccato incendiarij Papę reseruatur.

INCENDIARII ex quo sunt per Ecclesiæ sententiã publicati, pro absolntionis beneficio ad sedem Apostolicam sunt mittendi. Cle. iij. extrà de senten. excom. c. tua.

CAnonis istius materia est iniuriosum incendiũ. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones vnã solam punit actionem: scilicet iniurios è incendere, nõ qualitercunq;, sed post sententiam.

Vbi nota nullã in hoc canone excõicationis sententiã ferri: sed si per Ecclesiæ (hoc est Prelatorũ) sententiã sunt non solũ excõicati: sed publicati, tũc absolutio reseruatur sedi Apostolicæ.

Et

Et quia nō arctat se canon ad incendiarios Ecclesiarū, ideo de quibuscunq; incendiarijs intelligo. Et intelligitur in proposito incendiarius non ab actu incendendi, sed à vitio: qui enim malo studio incendit domum, segetem, oliuetū. &c. incendiarij crimen incurrit.

Et scito Excommunicationem contra incendiarios Ecclesiarum latam, nullibi inuentam à me esse, quāuis quæsierim quæ allegantur loca: & propterea nō habeo eos pro excommunicatis. Et si qui fortè fundent excommunicationem hanc super canone qui habetur. xj. q. iij cap. Canonica. aduertāt primò canonem illum communem esse omnibus violatoribus Ecclesiarum, deinde quòd nō videtur ligare omnes Christi fideles: quia videtur canon nec cōsilij vniuersalis, nec Papę, sed particularis synodi, scilicet Aurisiacen. Constat autem huiusmodi canones, prę sertim pœnales, nec ex se nec ex Gratiani compilatoris authoritate vim suam extendere ad vniuersas Christi Ecclesias.

In eos qui Christianos naufragātes rebus suis spoliant.

CAP. XXIII.

Christiani naufragantes non debent spoliari: & hoc sub pœna excommunicationis.

ILLI QVI CHRIstianos naufragium patientes spoliant rebus suis: nisi ablata reddiderint, excōmunicationi se nouerint subiacere. Ex Concil. Lateraneñ. de raproribus. capit. excommunicationi.

CAnonis istius materia est furtum seu rapina bonorum naufragorum. Et quò ad personas vniuersalis est. Quò ad actiones vnā punit, scilicet spoliare bonis patientes naufragium.

Vbi aduerte canonem hunc cōtra iniquam detentionem rerum Christianorum naufragorum, considerasse duo concurrere in hac iniquitate. Primo acceptionem rerum ex naufragio: deinde vsurpationē earundem rerum vt propriarum. Et quia primus actus (hoc est accipere huiusmodi res) potest bene & male fieri, & habet speciem boni (quoniam est saluatio rerum periclitantium) & potest fieri ex pia charitate, ad opē scilicet ferendam dominis rerum illarum: & potest fieri ex auara iniquitate ad appropriandum sibi res illas: ideo non est punitus actus iste acceptionis ab hoc canone. Secundus autē actus (qui est detentio rei alienæ inuito domino) quoniam manifestam & inexcusabilē continet iniquitatem, punitus est ab hoc canonæ excō municationis sententia. Et quia actus iste (scilicet detinere res naufragorum ipsis inuitis) consummatur in omissione restitutionis, propterea canon iste non percutit huiusmodi quasi raptores seu fures, nisi quum

venerint ad omissionem restitutionis debitæ. Et quia tempus restituendi determinatum est ad statim (quia obligat semper & ad semper) ideo statim incurritur hæc excommunicatio quū quis est in mora: hoc est, quum quis potest restituere, & non restituit. Nec est opus monitione: tum quia tempus restitutionis determinatum est ipso iure, vt dictum est: tum quia falsum est censuras cōtra omittentes, exigere monitionem: vt patet ex eo quòd inquisitores odio vel amore. & cæt. omittentes, absq; alia monitione sunt excommunicati: iuxta cap. multorum. de hæreti. in Clemen. Et est Epalis.

Aduerte confessor leges aut consuetudines alicubi de confiscatione bonorum naufragorum, esse corruptiones legum & bonorum morū, addentes afflictiones afflictio.

Contra

Contra offendentes Apostolicam sedē.

In Cardinales sede vacante constitutioni de Romani Ponti. præter simoniam facienda electione, quouis modo contrauenientes.

CAP. XXIIII.

Romani Potificis electionē præter simoniacam impedientes ipso facto pœnam excōmunicationis incurrunt.

INHIBEMVS OMnibus & singulis sanctæ Ro. Ecclesiæ Cardinalibus qui pro tempore erunt, & eorū sacro collegio: ne Apostolica sede vacante prædictis (scilicet de Rom. Ponti. præter simoniam facienda electione) contrauenire, vel cōtra præmissa vel aliquod prēmissorum statuere, disponere, ordinare, vel aliquo modo facere seu attentare prēsumant, quocunq; exquisito colore vel causa, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna: quam ipso facto incurrant. Et à qua non nisi per Ro. Ponti. canonicè electum absolui possint, nisi in mortis articulo. Iulius. ij. in Extrauaganti, quum tam diuino. & fuit per Lateranense Conciliū approbata.

CAnonis istius materia est simonia, non quæcunq;, sed circa electionem Papæ. Et quò ad personas est particularis: vtpote solos Cardinales cōprehendens. Quò ad actiones verò numerat sex actiones: prima est, conuenire: secunda, statuere: tertia, disponere: quarta, ordinare: quinta, aliquo modo facere: sexta aliquomodo attentare. Et hęc omnia intelliguntur sede vacante: ita quòd si Cardinales contra ordinata de Papa præter simoniam electione, contraueniant aut statuant. &c. sunt excommunicati. Et est Papalis. Vbi nota, quòd licèt secundum antiqua iura nō potuisset excipi

cipi contra Papam simoniacè electum (quia quantumcunq; simoniacus, erat vetus Papa) post hanc tamen constitutionem Papa simoniacè electus non est Papa in veritate. Et Cardinales sede vacante iurant se seruaturos hanc constitutionem.

In eos qui ab ordinationibus, sententijs seu mandatis Ro. Ponti. ad futurum cōcilium appellant: aut fauorem, consilium, auxiliumúe ad hoc præstant. &c.

CAP. XXV.

Appellantes à sententia, ordinatione vel mādato Summi Pontificis excommunicantur.

SANE OLIM FERE. Pius Papa. ij. prædecessor noster de fratrum suorū sanctæ Ro. Ecclesiæ Cardinalium cunctorumq; Prælatorum, ac diuini & humani iuris interpretum curiam Roma. sequentium in dieta seu cōgregatione Mantuana existentium approbatione, matura prius & graui præmissa discussione, & de eorundem congregatorum vnanimi consilio & assensu ac ex certa scientia prouocationes ad futurum consilium efficacissimis & palpabilibus rationibus tanquā erroneas & detestabiles dānauit: ac sub excommunicationis latæ sententiæ & interdicti pœnis præcepit, ne qua persona cuiuscuis dignitatis, siue etiam vniuersitas aut collegium quouis quæsito colore ab ordinationibus, sententijs, seu mandatis quibuscunque suis & successorum suorum, appellationem huiusmodi interponere audeat: & contra facientes vna cum fautoribus suis, & consiliū, auxiliumúe præstantibus (siue tabelliones sint, siue testes, siue aduocati, siue alij quicunque) non solùm pœnis & censuris prædictis, sed etiam ijs quæ læsæ maiestatis & hæreticæ prauitatis reis imponuntur, obnoxios esse statuit. Et infrà. Dictasq; pœnas

Universidad de Deusto Biblioteca

pœnas & earum quamlibet omnes illos ipso facto incurrere volumus (cuiuscunq; conditionis existant,& gradus prærogatiua præfulgeant)qui in senatu, concilijs, parlamentis, congregationibus etiam synodalibus & prouincialibus vel aliâs quomodolibet tacitè vel expressè, voce vel scripto, per se vel alium, cuiuscunq; timoris vel reuerentiæ velamine, vel prætensa excusatione, & superioris mandato non obstan. decreuerint, consuluerint seu deliberauerint, vel aliorum dicta approbauerint, consilium aut vocem dederint, vt ad futurum vniuersale concilium à nobis vel successoribus nostris Rom. Ponti. cõtra prædictam constitutionem appellare liceat, possit, vel debeat dictas pœnas ad ipsos & eorũ quemlibet contrauenientem in præmissis, tenore præsentiũ dantes & extendentes & locũ habere declarantes omni ambiguitate cessante. Iulius. ij. in Extrauag. suscepti regiminis.

CAnonis istius materia est sacrilegium cõtra sedis Apostolicę primatum. Et quò ad personas est vniuersalis, Quò ad actiones verò principales, constitutio Pij ponit vnam tantùm: scilicet appellationẽ ad futurum concilium ab ordinationibus, sententijs seu mandatis Ro. Pont. sed accessorias ponit tres: fauere, consulere, auxiliari. Extensio autem Iulij addit sex actiones principales: scilicet decernere, consulere, delibe rare, approbare aliorum dicta, consilium dare, vocem dare vt ad futurum concilium contra dictam constitutionem Pij appellari liceat, possit, vel debeat. Et quælibet actio multiplicatur per modos, tacitè uel expressè, voce vel scripto, per se vel alium. Vbi nota primò, quòd licèt omnes istæ actiones tanquam accessoriæ fuerint excommunicationi subiectæ per constitutionem Pij, non erant tamẽ per cõstitutionem illam excommunicationi subiectæ tanquam principales actiones: & propterea non erant isti dantes cõsilium aut vocem, verbo vel scripto, excõmunicati, nisi subsequuto effectu (hoc est nisi subsequuta principali actionę, quæ est appellare ad futurum concilium) sed per adiunctam extensionem Iulij, quilibet horum est excommunicatus statim vt dat vocem seu consilium vt possit, liceat, seu debeat appellari, etiam si effectus non subsequatur, quia sic disponit Decretalis ista. Alioquin frustra esset extensio ista ad easdem actiones vt accessorias & concomitantes: quoniam iam per Pium comprehensæ sic erant sub nomine dantium consilium, auxilium, vel fauorem. Nota secundò differentiam inter consulentes quòd fiat hæc appellatio, & consulentes quod fieri possit, aut liceat, aut debeat hæc appellatio: nam primi non sunt excõmunicati, nisi sequatur appellatio: quia per Pij constitutionem excommunicãtur vt cooperatores. Secundi autem sunt excommunicati ipso facto: vt patet per extensionẽ Iulij: Nec istius differentiæ quærenda est alia causa, nisi quia Decretalis sic disponit: & pœnę non sunt extendendæ, vltra proprios casus.

In literarum Apostolicarum falsarios & ipsorum fautores.

CAP. XXVI.

Literas apostolicas falsificantes, vel aliter q̃ sint exponentes vinculo tenentur excommunicationis.

NOS OMNES falsarios literarum Apostolicarum, qui per se vel alios vitium falsitatis exercent, cum defensoribus & fautoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos. & cęt. Innocen. iij. Extrauagan. de cri. fal. ad falsariorum.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo.

offenditur Apostolica sedes in falsitate suarum literarum. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones principales cotinet duas. Prima est, exercere vitium falsitatis in Apostolicis literis per seipsos, secunda est, exercere hoc idem per alios: & duas accessorias: scilicet fauere & defendere. Aduerte primo, quòd canò excommunicationis nò extendit se ad omnes quomodolibet falsarios, hoc est qui quouis modo possunt dici falsarij Apostolicarum literaruu. Vnde non comprehendit subreptitias seu obrebtitias literas Apostolicas impetrantes & edentes: quoniam literæ tales non sunt falsæ, sed veræ literæ Apostolicæ. Nec comprehendit vtentes scienter literis Apostolicis falsis: quia canon ipse distinguit vtentes contra exercentes per se vitium falsitatis huiusmodi, ac per hoc aperit vtentes non venire appellatione exercentium per se vitium falsitatis huiusmodi. Et quum costet quòd non oportet vtentes comprehendi sub appellatione exercentium per aliũ (quum per seipsos vtantur literis falsis) consequens est vt non comprehendantur vtentes sub hac censura. Nota secundò in eodem capitulo subiungi excommunicationem cotra laicos vtentes literis Apostolicis falsis: ita quòd prima excommunicatio sit communis laicis & clericis: secunda autem est propria laicis: quia textus disponit aliam pœnam clericis. Prima quoq; excommunicatio comprehendit Apostolicarum literarũ falsarios omnes, qui vitium falsitatis exercent per se vel alios: secunda autem solos vtentes. Aduerte tertiò, quòd licet neutra harum excommunicationum sit Papæ reseruata ex hoc textu: ex processu tamen cœnæ domini reseruatur prima: & extenditur excommunicatio prima absque limitatione aliqua ad omnes falsarios literarum Apostolicarum, & supplicationũ gratiam vel iustitiam

iustitiam concernentium. Et dicitur sic: Excommunicamus & anathematizamus omnes falsarios bullarum seu literarum Apostolicarũ, & supplicationum gratiam vel iustitiam concernentiũ per Roma. Ponti. vel vicecancellarium seu gerentes vices eorum aut officium vicecancellarij sanctæ Romæ. Ecclesiæ de mandato eiusdem Roma. Pontificis signatarum: aut sub nomine eiusdem Rom. Pontific. vicecancellarij aut gerentium vicem prædictorum, signãtes supplicationes easdem. Vbi videre potes quòd canonis istius materia est latior quò ad actiones & quo ad actionum materias. Quò ad actiones quidem: quia ibi sola falsatio, hic falsatio & signatio. Quò ad materias vero: quia ibi solùm de literis Apostolicis, hic de literis & supplicationibus agitur. Aduerte quarto quòd in cap. dura. de cri. fal. reseruatur Papæ absolutio tenentis literas Apostolicas falsas post viginti dies, si Episcopus tulit contra tales in communi excommunicationem. Recolito quoque quòd tam vtens falsis quàm tenens falsa, per se loquendo non est nisi qui ex intentione vtitur falsis aut tenet falsa. hi enim soli directè crimen hoc incurrũt. Vnde vtentes aut tenentes ignoranter non ligantur: nisi fortè ignorantia tam culpabilis fuerit, vt redeat actus in naturam sui vitij: quod regulariter non est, quando si sciuisset, nullo pacto vsus fuisset aut tenuisset & hoc in foro conscientiæ. Aduerte quinto, quòd (vt refert sanctus Antonius archi. Flo. in tertia parte ex Hostien.) literis domini Papæ nec in magno nec in modico quis manum apponere potest, etiam literam vel punctum corrigendo: ita quòd ipso facto excommunicationis sententiam incurrit, reseruatam sedi Apostolicæ, exceptis officialibus quibus hoc competit.

In offendentes Apostolicæ sedis authoritatem tam in suis suorumq; literis, processibus & exequutionibus, quàm in iurisdictionum, fructuum, reddituum & prouentuum non vacantium vsurpatione. &c.

CAP. XXVII.

Authoritatem, iurisdictionem vel qualitercunq; sedis Apostolicę dominium offendentes anathematis pœnã incurrunt.

EXCOMMVNICAtus & anathematizamus illos qui ne literis & mandatis Apostolicæ sedis & legatorum ac nunciorũ & iudicum delegatorum eiusdem gratiam vel iustitiam concernentibus, decretisq; super illis & cæteris iudicatis, processibus & exequutorialibus, non habito primùm eorum beneplacito & assensu pareatur: neue tabelliones & notarij super huiusmodi literarum & processuum exequutione instrumenta vel acta confi-cere, aut confecta parti cuius interest tradere, sub grauissimis pœnis prohibere, statuere, seu mandare præsumunt, quive iurisdictiones seu fructus, reditus & prouentus ad Ecclesiasticas personas ratione ecclesiarũ, monasteriorum & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum per eas obtentorũ pertinentes vsurpant vel arripiunt, seu quauis occasione vel causa sine Roma. Pont. expressa licentia sequestrãt: vel qui per se vel alium seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem consiliũ, auxilium, vel fauorem præstare non verentur: cuiuscunq; præeminentiæ, dignitatis, &c. fuerint. In proces. cœnæ domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur authoritas Apostolicę sedis tam in suis suorumq; literis, processibus & exequutionibus, quàm in iurisdictionum, fructuum, reddituum & prouentuum non vacantium vsurpatione. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones verò principales, secundum diuersitatem materiarum diuersificatur: nam respectu primæ materiæ tres actiones principales ponũtur: scilicet sub grauissimis pœnis prohibere, statuere, mandare: ita quòd primò excommunicantur omnes prohibentes vel statuentes vel mandantes ne obediatur literis & mandatis. &c. non habito primò ipsorum mandantium beneplacito & assensu. Et est hæc excommunicatio contra illos qui statuunt aut mandant subditis suis ne obediant curię Romanę mandatis sine consensu ipsorum mandantiũ. Et in eodem contextu circa eandem primam materiam simul excõmunicantur omnes qui prohibent vel statuunt aut mandant, ne tabelliones & notarij instrumenta seu acta conficiant, vel confecta tradant parti.

Deinde circa secundam materiam tres actiones ponuntur. Prima est, vsurpare: secunda, arripere: tertia, sequestrare. Vbi quinq; conditiones apponuntur. Prima, ex parte rei acceptæ, scilicet quòd sit res Ecclesiæ: puta quòd sit iurisdictio, fructus, prouentus, reditus Ecclesiæ. Et per hanc conditionem excluduntur prouentus prophani quos aliunde ecclesiasticæ haberent personæ. Secunda, quòd res Ecclesiæ vsurpentur, arripiantur aut sequestrentur, non qualitercunq;, sed vt prouentus, vt reditus, vt fructus Ecclesiæ: quoniam formaliter verba intelligenda sunt. Et per hanc conditionem excluduntur fures seu latrones qui res Ecclesiæ furantur aut rapiunt vt quasdam res, & non ea ratione quia sunt fructus aut reditus ecclesię. Factus est ẽ canon iste, non contra fures & latrones, sed contra dominos qui beneficiorum ecclesiasticorum prouentus vsurpant aut sequestrãt. Et quia non limitatur ad dominos,

ligat omnes qui ea ratione arripiunt: quia sunt prouentus talis Ecclesiæ. Tertia, quòd pertineat ad personam ecclesiasticam obtinentem illud beneficium. Et per hanc conditionem excluduntur res eædem si sint ecclesiarum vacantiū. Quarta est, quòd ista fiant sine expressa licentia Papæ. Ex qua fortè consequitur quinta, scilicet quòd ista fiant quasi authoritatiuè: vt nobiles domini & ministri qui vsurpant aut arripiunt, aut sequestrant quasi potestatē habentes, incurrant hunc canonem: qui directè factus est ad protegendum beneficiatos ab huiusmodi vsurpatoribus. Sed parum prodesse videtur: quia domini faciunt quod volunt. Et si sunt magni domini, oportet habere patientiam, & canones silere. Quò ad actiones verò accessorias, multiplicatio magna est propter tot modos: & extenditur ad omnia & singula præmissa. Et est Papalis.

In impugnantes litras electi in Papam antequàm coronetur.

CAP. XXVIII.

✠ Ele&i in Summū Pontificem literas impugnans excommunicatur.

ADVERTE HOC in loco, ꝙ impugnantes literas electi in Papam antequàm coronetur, sunt ipso facto excommunicati per quandam Extrauagantem Benedicti. xj. vt refert sanctus Antoninus Archi. Floren. in tertia parte. titu. xxiiij. cap. lxviij.

In eos qui sub quibusuis pœnis, ne sine ipsorum inhibentium aut Principum beneplacito: mandentur exequutioni literæ Apostolicæ, inhibent. &c.

CAP. XXIX.

✠ Literarum Apostolicarum exequutionem impediens excommunicatur.

EXCOM-

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus omnes illos qui sub quibusuis pœnis, quibuscunq; personis in genere & in specie, ne aliquas literas Apostolicas etiam in forma breuis tam gratiam quàm iustitiam concernentes, & citationes & exequutoriales quæ à sede predicta emanarunt & pro tempore emanabunt, sine eorum vel Principum beneplacito & examine exequutioni mandēt, inhibent: ac notarios, exequutores vel subexequutores literarum, monitoriorū, citationum & inhibitionū huiusmodi capiunt, incarcerant & detinent, vel capi & incarcerari & detineri faciunt. Et qui ex eorum officio vel ad instantiam quorumcunq; personas ecclesiasticas, & capitula, conuentus & collegia Ecclesiarum quarumcunq;, coram se ad suum tribunal, audientiam, cancellariā, consiliū vel parlamentū trahunt, ac præter iuris cōmunis dispositionē trahi faciunt vel procurāt, directè vel indirectè, quouis quæsito ingenio vel colore. In proces. cœnæ domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur authoritas sedis Apostolicæ: primò in suis literis, citationibus & exequutionibus: secūdò, in suis notarijs, exequutoribus & subexequutoribus: tertiò, in ecclesiasticis personis, capitulis, cōuentibus & collegijs. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones diuersificatur secundū materias: nam in prima materia ponit vnam actionē, scilicet sub quibusuis pœnis inhibere, ne sine ipsorū inhibentiū aut Principū beneplacito exequutioni mandentur literæ Apostolicæ, & alia præmissa. In secunda verò materia ponit tres actiones publicatas: prima est, capere: secunda, incarcerare: tertia, detinere. Et duplicantur per facere capi, incarcerari vel detineri. In tertia demum materia ponit actiones tres: prima est, tra-

here ad suũ tribunal, audiẽ tiam. &c. præter iuris communis dispositionem: secunda est, trahi facere: tertia est, trahi procurare.

Vbi nota in tertia materia, quòd licèt appareat ꝙ iste canon sit editus contra dominos seculares, qui seipsos constituunt iudices Ecclesiarum personarum. &c. secundum tamen veritatem ligat etiã ecclesiasticos, qui præter iuris communis dispositionem hæc eadem prę sumunt authoritate alia q̃ ecclesiastica: quia in hoc canone non fit discretio inter laicos & clericos quum excommunicantur: non enim dicitur, excommunicamus illos laicos, sed absolutè illos. Et fortè fuit ratio, quia in multis locis Prelati ecclesiastici instituuntur à principibus ad causas huiusmodi: & propterea omnes communiter sunt hîc excõmunicati. Et est Papalis.

In offendentes sedis Apostolicæ authoritatem in cognitione causarum.

CAP. XXX.

Causas ab Apostolica sede cognoscendas in aliam curiam transferens, vel ne de eis dicta sedes cognoscat impediens excommunicationem incurrit.

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus omnes & singulos vicecancellarios, & consiliarios ordinarios & extraordinarios quorumcunq; regũ & principum ac cancellariorum, consiliorum & parlamentorum: necnon procuratores generales eorundem vel aliorum Principũ secularium, etiã si imperiali, regali, ducali, vel alia quacunq; præfulgeant dignitate: necnon Archiepiscopos & episcopos, abbates & commendatarios, eorumq; vicarios & officiales, qui per se vel alium seu alios, quarũcunq; exemptionũ vel aliarum gratiarum & literarum Apostolicarũ, necnon decimarum, & beneficiales ac alias spiritales & spiritalib? annexas causas ab auditoribus & commissarijs nostris aduocant: ac exequutiones monitoriorum, citationum, inhibitionum, sequestrorũ, exequutoriarum, & aliarum literarum Apostolicarum, tam gratiam quàm iustitiã concernentium, à nobis nec non camerario & præsidentibus cameræ Aapostolicæ, ac auditoribus & commissarijs Apostolicis, in eisdẽ causis pro tempore emanatarũ, illarumq; cursum & audientiam, ac personas, capitula, conuentus & collegia causas ipsas prosequi voleñ. authoritate laicali impediunt, & se de illarum cognitione tanquam iudices intromittere, ac partes arctrices quæ illas committi fecerunt & faciunt, ad reuocandum seu reuocari faciẽdum citationes vel inhibitiones aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos contra quos tales inhibitiões emanarunt, à censuris & pœnis in illis contentis absolui ordinant, vel compellunt. In proces. cœnæ domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur authoritas sedis Apostolicæ in causarum cognitione. Et quò ad personas, comprehendit nouem genera personarum: primò, vicecancellarios: secundò, consiliarios quorumcunq; Regum vel Principum, cancellariorum, consiliorum, parlamentorum: tertiò generales procuratores eorundem &c. quartò, Archiepiscopos: quintò, Episcopos: sexto, Abbates: septimò commendatarios: octauò, eorũ vicarios: nonò, eorum officiales. Quò ad actiones autem, ponit quinq; actiones: ita tamen vt quælibet intelligatur, tam si per se quàm si per alium quis illam exerceat. Et referuntur ad diuersa istæ diuersæ actiones: nisi duæ vltimę, quæ referuntur ad idem. Prima actio est, aduocare causas ab auditoribus vel commissarijs Apostolicis: secunda est, authoritate laicali impedire exequutiones aut causarũ cursum seu audiẽtiam, aut per-

Universidad de Deusto Biblioteca

ſonas, capitula, conuentus, ſeu collegia cauſas ipſas p-ſequi volentes: tertia eſt, ſe de illarũ cognitione tanquam iudices intromittere: quarta ſimul cũ quinta eſt, ordinare vel cõpellere partes arctrices ad reuocãdum &c. vel ad faciendũ abſolui â cenſuris & pœnis eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt: ita quòd quicunq; ex ſupradictis nouem generibus perſonarum aliquam harum quinq; actionum per ſe vel alium fecerit, excommunicatus eſt. Et eſt Papalis. Et aduerte diligentiſsimè, docte confeſſor, quòd in proceſſu ſæpe dicto cœnę domini ſub Adriano ſexto excludũtur excuſationes principum vel conſiliariorum & huiuſmodi, excuſantium ſe ſuper tolerantia Ro. Põti. & huiuſmodi: nam ibi poſt omnes cenſuras habẽtur hæc verba: Declarãtes nihilominus ac proteſtãtes (prout tenore præſentiũ declaramus ac expreſsè proteſtamur) abſolutionẽ hodiè vel aliâs etiam ſolenniter per nos faciendam, prefatos vicecancellarios, cõſiliarios & procuratores, ac alios excommunicatos prædictos, niſi prius à præmiſsis cũ vero propoſito vlterius ſimilia non cõmittendi deſtiterint, non comprehendere, nec illis aliter ſuffragaturam eſſe. Ac inſuper in præmiſsis omnibus & ſingulis ac aliis quibuſcunq; iuribus ſedi Apoſtolicæ ac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ vndecunq; & quomodolibet queſitis ſeu querendis, per quoſcunq; actus contrarios aut quomodolibet præiudicantes, tacitos vel expreſſos, à nobis vel ſede Apoſtolica quomodolibet factos aut faciendos, aũ quemcunq; temporis fluxũ, ſeu patientiam vel tolerantiam noſtram, nullatenus quomodolibet præiudicari debere, aut quomodolibet poſſe: & ſic noſtrę incommutabilis intẽtionis ſemper fuiſſe, fore & eſſe.

Contra

Contra offendentes Eccleſiæ libertatem.

In eos qui Eccleſiaſticam libertatẽ per ſtatuta ſeu conſuetudines offendunt.

CAP. XXXI.

Statuta vel conſuetudines contra Eccleſiæ libertatem condentes excommunicantur.

EXCOMMVNICAmus omnes qui de cætero ſeruari fecerint ſtatuta edita, & conſuetudines vel potius abuſiones introductas contra Eccleſiaſticam libertatem, niſi ea de capitulariis ſuis intra duos mẽſes poſt huiuſmodi publicationem ſententię fecerint amoueri. Excõmunicamus quoque ſtatutarios & ſcriptores ſtatutorum ipſorum, necnõ & poteſtates & conſules, rectores & conſiliarios locorum, vbi de cętero huiuſmodi ſtatuta & conſuetudines edita fuerint vel obſeruata: necnon & illos qui ſecundum ea prę ſumpſerint iudicare, vel in publica forma ſcribere iudicata. Hono. iij. de ſententia excommunica. nouerit.

CAnonum iſtorum materia eſt ſacrilegium, quo Eccleſiaſtica libertas per ſtatuta ſeu conſuetudines offẽditur. Et quò ad perſonas, primus canon vniuerſalis eſt. Quò ad actiones verò, duas ponit actiones. Prima eſt, facere ſeruari ſtatuta & conſuetudines contra Eccleſiaſticam libertatem: ſecunda eſt, non facere amoueri huiuſmodi ſtatuta de capitularibus ſuis.

Secundus autẽ canon ſpecificat ſex genera perſonarũ ſcilicet ſtatutarios, ſcriptores ſtatutorũ, poteſtates, conſules, rectores & cõſiliarios locorũ vbi fuerint edita vel ſeruata. Deíde vniuerſaliter extẽdit ſe ad oẽs quantũ ad duas actiões: prima eſt, iudicare ſecundũ hmõdi ſtatuta ſecũda eſt, ſcribere in publica forma hmõdi iudicata.

Vbi

Universidad de Deusto Biblioteca

Vbi sunt multa notanda.

Primò, notanda est differentia inter absolutè violantes Ecclesiæ libertatem, & inter illam violantes respectiuè ad statuta vel consuetudines: quoniam neuter istorum canonum excõmunicat primos, sed solos secũdos, qui cum relationibus seu dependentijs ad statuta seu consuetudines, violatores reputantur: vt patet discurrenti per omnes casus in his canonibus cõprehensos.

Secũdò, notanda est constructio primi canonis: quia aliud significat, & aliud intelligitur. Nam significat requiri ad incurrendũ illum canonem duo simul: primũ est, facere seruari huiusmodi statuta vel cõsuetudines: secundũ est, non facere amoueri illa intra duos menses de capitularibus, quia manifestè excõmunicat facientes primũ cum coniunctione exceptiua, nisi fecerint amoueri &c. Intelligitur autem diuisim, ita quòd sint duo casus: & tam facientes seruari, quàm non facientes amoueri, sunt excommunicati. Mihi videtur non esse recedendum à plano sensu literæ: adiungendo quòd canon iste specialis est, & respicit statuta & consuetudines tunc temporis editas & introductas: & propterea dedit illis tempus duorum mensiũ à publicatiõe istius sententiæ: ita quòd disposuit Hono. iij. quò ad tunc edita statuta quòd vtrunq; requireretur ad incurrendũ illam sententiam: & quod si non fecissent illa seruari, sufficiebat, nec ligabãtur: quia non debebant. Propter ea quoque subiunxit alium canonem ad futura statuta & cõsuetudines. Et si quis affirmandum omnino censet primum canonem respicere statuta cuiusque temporis (quia nõ dicit hactenus edita) amplectatur quoque literam cum sensu suo: vt scilicet vtrunq; requirat simul & non sensum appositum: ita quod non sufficit non facere amoueri statuta de capitularibus ad incurrendũ hunc canonem: sed simul oportet

oportet quòd sit de numero facientium illa seruari: quia sic clarè dicit textus. Faciẽs ergo seruari, si non facit deleri, est excommunicatus: & si non facit deleri, & tamen non facit seruari, non est excommunicatus ex hoc solo, quòd non facit deleri.

Tertio, nota in secundo canone, quod illa sex personarum genera quæ excommunicantur absq; actionũ propriarũ explicatiõe (quoniam non dicitur, qui consenserint aut fecerint: sed impersonaliter dicitur, vbi cõsuetudines vel statuta fuerint edita vel seruata) non sunt sic durè interpretanda: quia excõmunicatio est maxima pœna Ecclesiæ: quæ non nisi pro mortali peccato infertur. Sed quoniam duæ actiones in textu explicantur (scilicet edi & seruari) hinc intelligendum est, quod sex illa genera personarum, pro quanto concurrunt ad alteram harũ actionum (hoc est vel ad edendum vel ad seruandũ) sunt ipso facto excommunicata. Et propterea statutarij (qui scilicet faciunt statuta hæc) & similiter scriptores illorũ vt cãcellarij, & similes, sunt ipso facto excommunicati: vtpote concurrentes ad editionem statutorum. Potestates verò, consules, rectores, & consiliarij, si nihil operentur ad editionem aut obseruationem, non sunt excommunicati.

Quartò nota, quòd tam statutarij quàm alij excusantur ab excommunicationis censura, si pura mente & recto animo nolentes aliquid contra Ecclesiæ libertatem statuere aut sustinere, consulunt doctores reputatos, &c. seu committunt examen eorum doctoribus huiusmodi: & certificati ab illis quòd nihil est contra Ecclesiæ libertatem statuunt, scribunt &c. aliquid quod in veritate esset contra libertatẽ Ecclesiæ: quia agunt ex ignorantia plus quàm probabili. Et nec apud Deum, nec apud Ecclesiam agunt contra Ecclesiæ libertatẽ: quia fecerunt quantum in se est

quòd

Universidad de Deusto Biblioteca

quòd viros probos decet. Et excusantur non solùm à tanto, sed à toto. Quintò, nota quid importat libertas Ecclesiastica. Et scito quòd cõprehẽdere videtur omne id in quo Ecclesia non subijcitur aut arctatur: siue illud spectet ad esse naturale vel spiritale, siue ad operari aut recipere, siue ad quodcunq; aliud, & rursus siue illud cõueniat Ecclesiæ ex dono naturali siue gratuito, siue ex iure communi, siue ex priuilegio: ita quòd vnde habeat non est curę. Et hoc ex libertatis nomine haberes, nisi libertas limitaretur per Ecclesiæ nomen formaliter sumptum: hoc est quatenus Ecclesiæ rationẽ habet. Ex hoc enim habes, quòd propriè loquendo libertas Ecclesiæ non comprehendit nisi illa in quib⁹ Ecclesia quatenus Ecclesia est libera, vndecunque illa habeat, siue à Deo, siue à Papa, siue ab imperatore & cætera. Et quòd ita canones intelligant Ecclesiæ libertatem, patet ex eo, quòd in sexto de immuni. Eccles. capit. libertatis. dicitur quòd inhibere ne clericis molant, coquant, vendant, & cætera, præsumitur contra libertatem Ecclesiæ. Præsumi, dixit, nõ esse: quia secundũ veritatem sunt hæc contra libertatem politici conuictus, & non contra Ecclesiam quatenus Ecclesia. Et ecclesiæ rursus nomine accipe quòd est sermo de libertate communi vniuersæ Ecclesiæ, & non de libertate propria tali Ecclesię vel tali religioni: ita quòd si quis statuit contra priuilegium proprium alicuius collegij (puta protonotariorũ) aut aut alicuius religionis (puta monachorum) aut alicuius ecclesiæ (puta Mediolanensis) non incurrit hunc canonem: sed oportet quòd statuat contra illud quod commune est omnibus Ecclesijs. Et bene intellige nouicie: quia non dicimus ꝙ oportet statui contra omnes Ecclesias mundi: sed dicimus quòd oportet statui cõtra illud quod est libertatis communis omnibus Ecclesijs

sijs mundi. Vnde si quis statuat quod non possit quis donare tali Ecclesiæ (puta sancti Donati) quanuis contra vnam tendat Ecclesiam particularem, incurrit tamẽ excommunicationem hanc: quia statuit contra libertatem communem omnibus Ecclesijs. Commune siquidem est omni Ecclesiæ Christi, quòd potest cuilibet donari: libertas enim communis offenditur in illa vna, & sic de alijs.

Sexto, nota quòd statuere contra ecclesiæ libertatẽ, est per se (hoc est ex intentione) tendere contra ecclesiasticam libertatem: quoniam quod est per accidens, alienũ est ab arte & iure. Et hoc tam secundũ doctrinam demonstratiuam, quã secundum iura: quoniã ipsa quoque supponunt, & assumunt quòd volũtate & proposito maleficia distinguũtur. Per se autem seu ex intentione contra ecclesiasticam libertatem, intellige penes intentionem operis statuti: ita ꝙ si opus quod statuitur, per se (hoc est suapte natura) tendit contra ecclesiasticam libertatem, statutum est contra illam. Si autem per se nõ tendit contra illam, statutũ ex se non est contra illam: quanuis contingere possit quòd ex intentione statuentis fuerit contra illam, ex odio & malignitate in Ecclesiæ libertatem factũ. Discernere autem actum ex sua natura tendentem contra Ecclesiæ libertatem, non est difficile sciẽtibus quòd idẽ est per se, seu ex propria natura ex intentione. Et sicut detractio cõtra famam, contumelia contra honorem, adulterium contra alienum thorum, homicidium contra humanam vitam: ita statuere quòd clericis non dentur decimæ, eleemosynæ, quòd non possint iudicare in causis ecclesiasticis, quòd teneantur soluere vectigalia de rebus suis non negotiandi gratia, & similia, contra ecclesiasticam tẽdit per se libertatem. Et iuxta hanc rationabilem theoricam dicendum est, quòd statutum

ciuitatis

Universidad de Deusto Biblioteca

ciuitatis disponens de honore mortuariorum, modum imponēdo ne excessus fiat, & pauperes ambitio in fletibus non grauet, si nō disponit nisi de illis quę per se ordinantur ad honorem, licitum & sanctum est, etiam si inde non per se sed per accidens proueniat effectus aliquis, qui videtur contra Ecclesiæ libertatem: quoniam secundum id quod est per se iudicandū est etiam in moralibus, & non secundum id quod per accidēs. Et propterea quum constet sumptuosa sepulchra, multitudinem luminarium, indumenta equorum ac pedissequorum, multitudinem crucum, varietatem religionū, & similia, ad temporalē honorem defuncti aut viuorū per se ordinari, non solùm ex intentione facientiū hęc, sed ex natura ipsorum operum; consequens est vt moderari hæc, ad potestatem politicam spectet, ad quam spectat cura eiuiū circa honores tēporales. Nec obstat quòd tangūtur clerici, quia non tanguntur nisi vt materia tēporalis honoris, non ipsorum clericorum, sed ciuium. Regulare autem est, quòd cognoscens, iudicans, curamq; habens de forma, cognoscit, iudicat, ac disponit de materia quatenus respicit illam formam: vt patet in omnibus artibus. Nec rursus obstat quòd ista moderatio sit nociua clericis, & subtractiua eleemosynarum, & diminutiua cultus diuini, & ademptiua suffragiorum quæ obuenirent ex reliquijs horum remanentium apud Ecclesias vel Ecclesiasticas personas: quoniā hæc omnia & similia per accidens eueniunt: per se autē de honore temporali agitur. Nec obstat quòd extra de reb. eccle. non alie. cap. finali, decernitur esse contra libertatem Ecclesiæ statuere de mortuarijs, tanquā de annexis Ecclesiasticæ iurisdictioni: quoniam hoc intelligendum est de mortuarijs ordinatis per se ad Ecclesiam, salutem defuncti, seu cultum diuinum: secus

secus autē de per se ordinatis ad temporalē honorem.

In eos qui repræsalias aduersus personas Ecclesiasticas seu bona ipsarum concedunt vel extendunt.

CAP. XXXII.

✠ Repræsalias concedētes vel extendentes in præiudicium Ecclesiasticum excommunicationis iaculo feriūtur.

ILLI QVI REpræsalias aduersus personas Ecclesiasticas, seu bona ipsarum concedunt vel extendunt ad eas, nisi præsumptionem huiusmodi reuocauerint à concessionis vel extensionis tēpore intra mensem, si persona singularis fuerit, sententiam excommunicationis incurrat: si vniuersitas, ecclesiastico subiaceat interdicto. Grego. x. de iniurijs. cap. etsi pignorationes. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica quantum ad exemptionem à repræsalijs. Quò ad psonas est vniuersalis. Quò ad actiones, comprehendit duas actiones. Prima est, cōcedere: secunda est, extendere. Vbi nota tria. Primò, quòd habent locum siue repræsaliæ sint iniustæ, siue aliàs iustæ contra ciues &c. quoniam clerici exēpti debent esse ab huiusmodi repræsalijs. Secundò quòd requiritur mensis post concessionem vel extensionē: quia lex sic disponit. Et propterea si intra mensem exequutio aliqua contra clericorū bona interueniret, non incurreretur hæc excommunicationis sententia: debent tamē reuocando intra mensem restitui in integrum bona clericorū. Tertio, quòd si repræsaliæ conceduntur solùm contra bona clerici debitoris, prēmissis ac seruatis ijs quæ de iure præmittenda ac seruanda sunt: nō est locus huic canoni: quia non propriè sunt repræsalię illæ in quibus vnus pro alio

grauari nō pōt: vt ex hoc textu habere potes: pœnę autē nō sunt extēdendæ, sed restringēdæ. Et est episcopalis.

In offendentes libertatem Ecclesiasticam compulsione ad submittendum bona Laicis &c.

CAP. XXXIII.

✠ Compellens ecclesiasticum cum suis bonis tēporali domino se submittere excoīcatur.

ILLI QVI PRAElatos vel personas Ecclesiasticas ad summittendum Ecclesias bona immobilia seu iura ipsarum Laicis, non concedendo bona ipsa vel iura in emphyteosim, seu aliās alienando in forma & casibus à iure permissis, sed constituendo vel recognoscendo seu profitendo à laicis ea tanquam à superioribus se tenere, seu ab ipsis aduohando, vel ipsos patronos vel aduocatos ecclesiarum seu bonorū ipsarum perpetuò aut ad tempus non modicum statuēdo cōpulerint: cuiuscunq; sint conditionis aut status, excommunicationis sententia sint innodati. Et infrà. Laici ex contractibus super præmissis, consensu capituli & licentia Apostolica interuenientibus inter se, seu occasione illorū vltra id quod ex natura contractuum ipsorum vel adhibita in illis lege permittitur aliquid vsurpantes, nisi legitimè moniti ab huiusmodi vsurpatione destiterint restituendo etiam quæ taliter vsurparunt, eo ipso sententiam excōmunicationis incurrant. Greg. x. de re. Ec. nō alie. ca. hoc cōsultissimo.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas ecclesiastica cōpulsione ad submittendum bona laicis &c. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, duas punit actiones. Prima est cōpellere: secunda est vsurpare. Sed prima actio (scilicet cōpellere) ad multa extenditur: cōpellit siquidem vel Prælatos vel personas ecclesiasticas ad submittendum aliquod trium, vel ecclesias, vel immmobilia, vel iura laicis in casu non permisso à iure. Et ista submissio fit aliquo trium modorum. Primo, profitēdo se tenere prædicta á laicis tanquam à superioribus. Secundo, eadem à laicis aduohādo, & est hoc vocabulum vltramontanū, quo solent vti in istis. Tertio, laicos statuendo patronos vel aduocatos. Compellentes igitur ad aliquid horum, sunt excommunicati. Secunda verò actio (quę est vsurpatio) refertur ad plus quàm illis conueniat ex talibus contractibus licitè factis. Sed ista secunda censura nō incurritur ipso facto, sed si post legitimam monitionem recusauerint desistere & restituere. Et vtraq; est Episcopalis.

In grauantes quaslibet personas Ecclesiasticas, pro eo quòd rogatæ eum pro quo rogabantur eligere noluerunt.

CAP. XXXIIII.

✠ Persequens cū qui rogatus aliquē in aliquā dignitatē ecclesiasticā eligere & nō eligit, excō municationē incurrit.

SCIANT CVNcti qui clericos vel quaslibet personas ecclesiasticas ad quos in aliquibus monasterijs aut alijs pijs locis spectat electio, pro eo quòd rogati seu aliàs inducti cū pro quo rogabantur seu inducebantur eligere, noluerunt, vel consanguineos eorū aut ipsas Ecclesias, monasteria, seu loca cætera, beneficijs seu alijs bonis suis per se vel per alios spoliando, seu aliàs iniustè persequendo grauare præsumpserint: se ipso facto excommunicationis sententia innodatos. Grego. de elec. c. sciant cuncti. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica quantùm ad liberum electionis opus. Et quò

Universidad de Deusto Biblioteca

ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones, punit vnã quidem actionem communissimam: scilicet grauare, explicando duas vias grauãdi: vel spoliãdo, vel aliàs iniustè persequendo. Sed actionem ipsam subijcit excommunicationi non vndecunq;, sed ex certa causa procedentem: scilicet si fiat processo quòd electores seu electrices rogati seu aliàs inducti eligere noluerunt illum vel illam pro quo vel qua rogabantur. Vbi aduerte quod ad incurrendum hunc canonem requiritur primò ꝙ fiat actus grauaminis per spolium vt persequutionem iniustam. Secundo, quod istud grauamen inferatur ex dicta causa, partim affirmatiua (scilicet quòd fuerint rogati seu impulsi) & partim negatiua, scilicet, ꝙ non elegerũt illum. Tertio, quòd inferat contra aliquẽ ex quinq;. s. vel personas electrices ecclesiasticas, vel cõsanguineos eorum, vel ipsas ecclesias vel monasteria, vel cętera pia loca. Et est semper sermo de electione quæ fit à personis ecclesiasticis: quoniam ad electionẽ quæ fit à laicis in suis fraternitatib⁹, & similiter à mulieribꝰ quæ non sunt ecclesiasticæ personæ (vt tertianæ & huiusmodi) non extenditur iste canon: qui ad clericos vel ecclesiasticas personas dicit spectare electionem. Et est Episcopalis.

In impedientes litigantes in foro Ecclesiastico in causis quæ de iure vel consuetudine ad dictum forum pertinent.

CAP. XXXV.

✠ Processus foro Ecclesiastico cõpetens nõ potest absq; excõmunicationis cẽsura impediri.

STATVIMVS NE quis impetratores literarum nostrarũ, ad nos vel ad forum ecclesiasticũ recurrẽtes super causis quæ ad idẽ forũ de iure vel de antiqua consuetudine pertinere noscũtur, per se vel per aliũ ad desistendũ, vel in foro seculari de quæstionibus huiusmodi litigandũ, per eorundem iudicũ ecclesiasticorũ, vel impetrantiũ aut litigantium seu volentiũ litigare, aut propinquorum ipsorũ, seu rerum illorum seu ecclesiarum suarum etiã captionem, modisve alijs quibuscunq; cõpellat seu compelli faciat, vel procuret: nec per se aliosve impediat quò minus coram iudicibus ecclesiasticis delegatis seu ordinarijs querelantes de causis quæ (vt præmissum est) ad cognitionẽ pertinẽt eorundem, possint liberè iustitiã obtinere: nec ad præmissa facienda dat auxiliũ, consiliũ, vel fauorẽ. Si quis verò contrà præsumpserit, se ipso facto excõmudicationi nouerit subiacere: A qua nisi tam iudici, cuius cognitio fuerit impedita, vel iurisdictio vsurpata, ꝙ parti, quæ in prosequutione sui iuris turbata fuerit, de iniuria, dãnis, expensis, & interesse, prius per eundẽ fuerit integrè satisfactum nullatenꝰ absoluatur.

Bonifa.

Bonifa. Extrà de immu. Eccle. quoniam. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas ecclesiastica quò ad opus iudiciale. Et quò ad personas vniuersalis est. Quò ad actiones verò, continet actiones principales quatuor. Prima est cõpellere: secundo, compelli facere: tertia, compelli procurare: quarta, per se vel alios impedire. Accessorias verò tres, scilicet ad prædicta facienda consulere, auxiliari, fauere. Et bene nota quòd canon iste non arctatur ad curiam Romanam, sed fouet libertatem Ecclesiastici fori in quacũq; diœcesi. Et est episcopalis præmissa satisfactione: pro quãto tamen quis Apostolicas literas impediret contra processum cœnæ domini, esset Papalis: vt patet superius in censuris contra sacrilegia in sedem Apostolicam.

In grauantes illos qui in ipsos aut alios sententiam ex-

communicationis, suspensionis vel interdicti protulerint &c.

CAP. XXXVI.

Censuræ ecclesiasticæ exequutorem damnificantes excoicantur.

QVICVNQVE pro eo quòd in reges principes & barones, nobiles & balliuos, vel quoslibet ministros eorum aut quoscunq; alios, excommunicationis, suspensionis siue interdicti sententia fuerit promulgata, licentiã alicui dederint occidendi, capiendi, seu aliâs in personis aut in bonis suis vel suorum grauandi eos qui tales sententias protulerunt, siue quorũ sunt occasione prolatæ, vel easdem sententias obseruantes, seu taliter excommunicatis communicare nolentes: nisi licentiam ipsam re integra reuocauerint, vel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiæ fit processum, nisi bona ipsa fuerint intra septem dierum spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa: eo ipso sententiam excommunicationis incurrãt. Eadem quoq; sint sententia innodati omnes qui ausi fuerint prædictã licentia data vti, vel aliquid premissorum ad quæ committenda dari licentiam prohibuimus, aliâs committere suo motu. Qui autem in eadem sententia permanserint duorum mensium spatio, extunc ab ea nõ possint, nisi per sedem Apostolicam, absolutionis beneficium obtinere. Greg. x. de sen. excõ. quicunq;. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur Ecclesiastica libertas quantũ ad opus promulgandi & exequẽdi censuras ecclesiasticas. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, punit tres actiones principales. Prima est, dare licentiam triũ actionum: scilicet occidendi, capiendi, seu aliâs grauandi, tam in personis, quàm in bonis suis vel suorum. Secunda est, vti dicta licentia data ad

ta ad aliquid dictorum. Tertia est, committere aliquid trium dictorum: scilicet occidere, capere, vel aliâs grauare &c. motu suo, hoc est, non propter licentiam datã ab alio. Vbi pro clariori perceptione nota primò, quòd canon iste primò punit dantes alicui licentiam occidẽdi, vel capiendi, vel grauandi quatuor genera personarum (scilicet vel iudices, vel partem, vel obsequentes, vel vitantes) nisi alterum duorum faciant: hoc est, vel ꝙ re integra licentiam reuocent, vel si res nõ est integra quò ad captionem bonorũ, quòd restitutio aut satisfactio bonorum intra septem dierum spatiũ subsequatur. Vnde sequitur, ꝙ quàmdiu res est integra, nunq; qui licentiam hanc dedit, est excommunicatus: quia adhuc pendet tempus reuocandi, & potest reuocando re integra, præseruare se ab excommunicatione immunem. Oportet ergo licentiam habere effectum vt sit locus canoni, & quò ad vnum effectum (scilicet captionẽ bonorũ) benignitas huius canonis prorogat adhuc tempus septẽ dierum post dictũ effectum: in quo possit restituendo vel satisfaciẽdo præseruare se ab excommunicatione. In cæteris verò effectibus ipso facto est excommunicatus qui dedit licentiam quãdo effectus est subsequutus: puta quando capta vel occisa est persona propter licentiam datam.

Nota secundò, quòd nullus propriè in persona vel bonis suis vel suorum grauatur qui iustè patitur: ac per hoc grauamen iniustum oportet esse si grauamen est. Nota tertiò, quòd quia canon iste fauorabilis est, ideo appellatione suorũ omnes qui quomodolibet vt sui grauati sunt veniunt, quacunq; relatione remotissima sint sui. Neque enim debet minor esse protectio huius canonis quàm extendatur impietas offendentium. Et est intra duos mẽses episcopalis, postea Papalis: vt in litera dicitur.

In dominos temporales, suis subditis ne personis Ecclesiasticis vendant, emant, coquant, molant, aut alia obsequia exhibeant interdicentes.

CAP. XXXVII.

Seruitia vel obsequia communia personis ecclesiasticis exhiberi prohibentes anathemate mulctantur.

EOS QVI TEMporale dominium obtinentes, suis subditis nec Prælatis aut clericis seu personis Ecclesiasticis quicquam vendant, aut emant aliquid ab eisdem, nec ipsis bladum molant, coquat panem, aut alia obsequia exhibere præsumant, aliquando interdicunt: cùm talia in derogationem ecclesiasticæ libertatis præsumantur, eo ipso excommunicationis sententię decernimus subiacere. Bonifa. viij. de immun. eccle. cap. libertatis. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo ecclesiastica libertas offendi tur in libera venditione, emptione, obsequijs &c. Et quò ad personas particularis est: nam ligat solos illos qui temporale dominium obtinent. Quò ad actiones verò, vnā punit: scilicet interdicere subditis suis ne Ecclesiasticis personis vendant, emant molant, coquant, obsequia exhibeant.

Et nota quòd non requiritur quòd de hoc faciāt statutum, aut sub pœnis inhibeant: sed sufficit quòd inhibeant subditis suis. Et nota quòd ista nō sunt propriè contra libertatem ecclesiasticam, sed contra humanam societatem: verùm quia in odium ecclesiæ fiunt, præsumūtur (vt in litera dicitur) fieri contra libertatem ecclesiasticam.

In offendentes libertatem Ecclesiasticam in Ecclesiarū vacantium bonis.

CAP. XXXVIII.

Ecclesiarū vacantium bona vsurpantes excōmunicantur.

VNI-

VNIVERSOS ET singulos qui regalia, custodiam siue guardiam, aduocationis seu defensionis titulum in ecclesijs, monasterijs, siue quibuslibet alijs pijs locis vacantibus, de nouo vsurpare conātes, bona Ecclesiarum, monasteriorum aut locorum ipsorū vacantium occupare præsumunt: clericosq; Ecclesiarū, monachos monasteriorum, & personas cæteras locorū eorundē quæ hoc fieri procurant, eo ipso excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Bonifa. de ele. generali. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica in Ecclesiarū vacantium bonis. Et quò ad personas est in parte vniuersalis, quia ligat vniuersos & singulos. In secunda autem parte est particularis, quia ligat solas personas illorum locorum vacantium. Quò ad actiones verò in prima parte punit duas actiones simul. Prima est, de nouo conari vsurpare aliquod horum quinq;, vel regalia, vel custodiam, vel guardiam, vel titulum aduocationis, vel titulum defensionis in vacantibus Ecclesijs, monasterijs, aut alijs pijs locis. Secunda est, occupare bona dictorum locorū: ita quòd ad incurrendum huius canonis censuram, nec sufficit vsurpare aliquem dictorum titulorum sine occupatione bonorum, nec sufficit occupare bona sine conatu ad vsurpandum aliquem dictorum titulorum: sed oportet vtrumq; concurrere ad hoc vt incurratur huius canonis sententia. In secunda autem parte vna actio punitur: scilicet procurare hoc fieri. Et intellige cum effectu subsequuto: quoniam vt accessoria actio ad tale fieri punitur. Et est Episcopalis. Et aduerte, quòd gl. eponit de nouo, id est, à quadraginta annis citra: quia in hoc eodem canone quasi distinguendo cōtra nouos, subditur. Qui autem ex fundatione

Universidad de Deusto Biblioteca

latione vel ex antiqua consuetudine iura sibi huiusmodi vendicant.

In offendentes Ecclesiasticam libertatem quantum ad exemptionem à pedagiis & guidagiis.

CAP. XXXIX.

Ecclesiastici an & quãdo ad pedagia soluẽda teneantur, vel non.

CONSTITVTIO nẽ felic. recor. Alexandri Papæ. iiij. prædecessoris nostri, qui statuit Ecclesias & personas ecclesiasticas ad pedagia & guidagia penitus non teneri, nec ad exhibendum vel soluendum talia pro rebus suis proprijs quas non causa negociandi deferunt vel deferri faciunt seu transmittunt: volentes propter multorum insolentiam & abusum pœnę admiculo adiuuare, adijcimus districtius inhibendo (contraria consuetudine quorumcunq; non obstante) vt nec collegium, nec vniuersitas, nec aliqua etiam singularis persona à præfatis personis seu Ecclesijs pro personis ipsis aut rebus prædictis talia exigat vel extorqueat per se vel per alium suo nomine vel etiam alieno, aut eas ad huiusmodi persoluenda cõpellat. Qui verò contrafecerint, si personæ fuerint singulares excommunicationis: si autem collegium vel vniuersitas, ciuitatis, castri, seu loci alterius cuiuscunq;, ipsa ciuitas, castrum vel locus, interdicti sententiam ipso facto incurrant. Nec ab excõmunicatione huiusmodi absolutionem vel interdicti relaxationem obtineant, donec exacta plenariè restituerint, & de trangressione satisfecerint competenter. extrà de censi. cap. Quanquam. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur Ecclesiastica libertas quantum ad exemptionem à pedagijs & guidagijs. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones

ctiones, vnam videtur comprehendere tripliciter nominatim, scilicet exigere, extorquere, compellere per se vel per alium, proprio vel alieno nomine, siue ecclesias, siue personas ecclesiasticas ad soluendum vel pro personis suis, aut rebus suis, quas non causa negociationis deferunt vel deferri faciunt vel transmittunt. Vbi nota quòd pedagia propriè vocãtur vectigalia pro transitu seu passu. Guidagia verò guida, non quæ à volente conducitur, sed quam velis nolis oportet te soluere, siue velis habere ducentem te, siue non. Et quia exigere importat coactionem: ideo si nullo modo cogit, non incurrit: sed satis cogit, qui clericum requirit non rogando, sed vt à debitore petendo vt soluat, iubendo vt sistantur res. & cęt. sicut petit à laicis: rarus est enim aut nullus qui sponte soluat. Et est episcopalis, prę missa restitutione ac satisfactione: vt in litera dicitur.

In offendentes Ecclesiasticam libertatem quantum ad immunitatem à collectis ac exactionibus, & vsurpantes iurisdictionem Prælatorum.

CAP. XL.

Iurisdictionem Prælatorum Ecclesiasticorũ iniustè vsurpantes, vel eos collectis vel tributis onerantes excõmunicationis nexu premuntur.

IN DIVERSIS mundi partibus cõsules ciuitatũ & rectores, necnon & alij qui potestatem habere videntur, tot onera frequenter imponunt Ecclesijs, vt deterioris conditionis factum sub eis sacerdotiũ videatur quàm sub Pharaone fuerit, qui Legis diuinæ notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs seruitutis subactis, sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniam de publico administrauit. Isti verò onera sua ferè vniuersa imponunt

nunt Eccleſijs: & tot angarijs eas affligũt, vt eis quod Hiere. deplorat, competere videatur. Princeps prouinciarum facta eſt ſub tributo. Siue quidem foſſata, ſiue expeditiones, ſeu alia quælibet ſibi arbitrentur agenda, de bonis eccleſiarum & clericorũ & pauperũ Chriſti vſibus deputatis, volunt ferè cuncta compleri. Iuriſdictionem etiam & authoritatem Prælatorum ita euacuant, vt nihil poteſtatis eis in ſuis videatur remanſiſſe hominibus.

Si autem cõſules aut alij de cætero iſta commiſerint, & commoniti deſiſtere noluerint: tam ipſi quàm fautores eorum excommucationi ſe nouerint ſubiacere: nec communioni reddantur, donec ſatisfactionem fecerint competentem: extrà de immu. Ecc. cap. non minus. Cæterum quia fraus & dolus alicui patrocinari nõ debent, nullus vano decipiatur errore, vt intra tempus regiminis ſuſtineat anathema, quatenus poſt illud non ſit ad ſatisfactionis debitum compellendus. Nam & ipſum qui ſatisfacere recuſauerit, & ſucceſſorem ipſius niſi ſatisfecerit intra menſem, remanere decernimus eccleſiaſtica cenſura cõcluſum, donec ſatisfecerit competenter: quum ſuccedat in onere qui in honore ſubſtituitur, extrà de immu. Ecc. cap. aduerſus.

CAnonum horum materia eſt ſacrilegium, quo offenditur Eccleſiaſtica libertas quantum ad immunitatem à collectis, exactionibus & vſurpationib⁹ iuriſdictionis Prælatorum. Et quò ad pſonas ſunt particulares: arctantur enim ad cõſules, rectores, & alios qui poteſtatem habere videntur, cũ fautoribus ſuis, & eorum ſucceſſores in officijs. Quò ad actiones verò puniuntur in primo canone in generali quidem tres actiones. Prima eſt, onera imponere: ſecunda eſt: angarijs affligere: tertia eſt, euacuare iuriſdictionem & authoritatem Prælatorum, ita vt nihil poteſtatis videatur remanſiſſe in ſuos. In ſecundo verò canone ponitur vna actio: ſcilicet non ſatisfacere. Vbi nota primo ꝙ ſecundus Canon preſupponit primum, immo recitat ipſum: & præſupponit officialem cui ſuccedit eſſe excommunicatum ob primi tranſgreſsionem canonis. Ad incurrendum autẽ primum canonem requiritur monitio: ita quòd non ipſo facto, ſed niſi moniti deſiſtant, incurrunt excommunicationem, non ab ipſo monitore, ſed à iure hoc latam. Ad incurrendum autẽ ſecũdum requiritur lapſus menſis: ita quòd niſi intra menſem à ſucceſsione computandum ſatisfecerit, excõmunicatus eſt. Nota ſecundò canonem primum protegere bona non ſolũm Eccleſiarum & clericorum, ſed etiam deputata vſibus pauperum Chriſti. Et aduerte conferendo hunc canonem cũ ſuperius immediatè prẽmiſſo de pedagijs & guidagijs, differentiũ inter onera ſub forma pedagiorũ ſeu gabellarum, & onera quæ ſub forma talliarũ ſeu taxarum imponuntur ſeu exigũtur à clericis: quoniã in primo caſu eſt excõicatio ipſo facto: vt habes in præcedenti capitulo. In ſecundo autẽ caſu nõ incurritur excõmunicatio, niſi præcedat legitima monitio: vt hîc habes. Et eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione: vt hic dicitur.

Aduerte quoq; conſtitutionem Bonifa. in. vj. c. cleri cis. de immu. Ecc. cum tot cenſuris in hac materia eſſe totaliter reuocatam in Cle. cap. quoniã. de immu. Eccl. & propterea reditur ad ius antiquũ, quod nunc tractatũ eſt. Scito demum quòd appellatione iuriſdictionis quę euacuari dicitur, venit iuriſdictio temporalis Prẹlatorum, quam ſcilicet Eccleſiaſtici Prẹlati habent in tẽporalibus: quam domini purè tẽporales frequenter euacuare videntur, adeò vt Prẹlati reſtent temporales domini ferè ſolo titulo.

In offen-

In offendentes ecclesiasti cam libertatem quantùm ad opus absoluendi seu reuocãdi pœnas excõmunicationis, suspensionis, vel interdicti.

CAP. XLI.

Libertatem absoluendi vel pœnas excõmunicationis vel interdicti reuocandi à Prælatis ecclesiasticis vi vel metu extorquentes excommunicationis morbo feriuntur.

ABSOLVTIONIS beneficium ab excommunicationis sententia, vel quancunq, reuocationem ipsius aut suspensionis seu eriã interdicti, per vim vel metum extortam, præsentis constitutionis authoritate omnino viribus euacuam⁹. Ne autẽ sine vindicta, violentiæ crescat audacia: eos qui reuocatiõnẽ seu absolutiõnẽ huiusmodi vi vel metu extorquent, excõmunicationis sententiæ decernim⁹ subiacere. Gre. x. extrà de his quę vi me. c. vnico. li. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur ecclesiastica libertas quantùm ad opus absoluendi seu reuocandi pœnas excõmunicationis, suspensionis vel interdicti. Et quò ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones verò duas punit. Prima est, extorquere vi. Secunda, extorquere metu absolutionẽ seu reuocationẽ excõmunicationis, suspẽsionis vel interdicti. Vbi nota primò ꝙ vis seu metus illatus nõ distinguitur inter magnum & paruũ: qualemcunq; enim vim aut qualemcunq; metũ intulerit, sufficit si inde subsequutus est effectus absolutionis seu reuocatiõis: quia canon non distinguit (vt dictũ est) inter magnum & paruum. Quòd si ex timore innato & nõ illato Prelatus absoluit aut reuocat, nõ est locus huic pœnæ: quia in casu tali nullus extorquet vi aut metu: sed ipsemet iudex seu Prelatus meticulosus seipsum torquet. Nota secundò quòd non refert ad præsentem sententem canonem, an sententia excõmunicationis. &c. fuerit iusta vel iniusta: qualiscunq; enim fuerit, prohibet lex modum talem reuocandi, scilicet per vim & metũ. Nota tertiò ꝙ quia verba cũ effectu intelliguntur, ideò licet vis aut metus ingeratur: nisi absolutio aut reuocatio ex vi aut metu extorta sit, nõ incurritur excõmunicatio ista. Nota quartò ꝙ quia canõ restringit se ad extorquentes absolutionẽ vel reuocationẽ censurę cõtra seipsos, & similiter nõ restringit se ad sententiã latam ab hoie vel à iure, ideo ligat extorquẽtes vi vel metu absolutionẽ vel reuocationem, tam si cõtra alium, quàm si contra se, & tam si ab homine, q̃ quomodolibet aliter censuræ sententia lata sit. Et est episcopalis.

In offendentes ecclesiasti cam libertatem in clauium officio, claudentium diuinũ cultum excommunicatus & interdictus.

CAP. XLII.

Clauium beneficium vel officium ecclesiasti cis Prælatis concessum turbãtes vel impedientes excõmunicantur.

PRAESVMPTORES prefatos qui in locis interdicto sappositis quenquam de cætero diuina celebrare officia quomodolibet cogere, aut qui modo prędicto ad officia eadẽ audienda aliquos excõicationis præsertim vel interdicti ligatos sententia, reuocare, seu qui ne excõicati publicè aut interdicti, de ecclesijs, dũ in ipsis Missarũ agun tur solẽnia à celebrantibus moniti vt exeãt, prohibere, necnon excõmunicatos publicè & interdictos qui in ipsis ecclesijs nominatim â celebrantibus vt exeãt moniti, remanere præsumpserint: excõmunicationis sententia (à qua per sedẽ duntaxat Apostolicam possint absolui) sacro approbãte cõcilio innodamus. de senten. excommu. grauis. in cle.

Canonis

Universidad de Deusto Biblioteca

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur Ecclesiastica libertas in clauium officio, claudentium diuinum cultum excommunicatis & interdictis. Et quò ad personas partim est particularis, ligans solos nobiles & dominos temporales: & partim est vniuersalis. Quo ad actiones punit quatuor actiones: cogere, euocare, prohibere & remanere: ita ꝙ excõmunicantur primò cogentes celebrare in locis interdictis: secundò, euocantes ad eadem officia aliquos presertim excommunicatos vel interdictos: tertio, prohibentes ne exeant inde excõmunicati aut Interdicti moniti: quartò, remanentes in ipsis Ecclesijs, si publicè sint excommunicati aut interdicti, & nominatim moniti à celebrantibus vt exeant. Vbi nota primò differentiã inter tres primos casus & quartum, in hoc quòd tres primi restringuntur ad nobiles & dominos temporales: quia pronomen relatiuum, qui, refert præsumptores præfatos, quos dixerat esse nobiles & dominos temporales. Quartus autem cõmunis est omnibus vtriusq; sexus excommunicatis publicè. &c. quia ad hoc distinguendum continuatur litera, copulãdo ad præsumptores præfatos, omnes excommunicatos publicè. &c. dũ dicit, necnon excommunicatos publicè. &c.

Nota secundò differentiam inter tertium casum & reliquos, in hoc quòd tertius restringitur ad Missarũ solennia: alij autem cõmunes sunt Missæ & alijs diuinis officijs.

Nota tertiò, quòd licet Decretalis narrãdo restringat se ad terras quæ sunt nobilium seu dominorum, puniendo tamen latius iudicat, & ligat nobiles ac dominos, qui in locis interdictis, siue sint illorum loca, siue non, presumunt. &c. si secundum verba exponenda sit. Secus autem si punitionis sententia iuxta narrata intelligenda sit. Quod ita verius videtur, vt sic tenendũ putem: quia conclusio præmissis consonare debet. Nota quartò quòd quia Decretalis quadruplicem modũ euocandi narrauerat, & statuendo dicit prædicto modo, omnem prædictum modum quadruplicem comprehendit: scilicet nũc hos, nunc illos vocando, nunc compellendo, nunc campanis, nunc voce præconia. Et est Papalis.

In impedientes sequestrationem beneficii, vna diffinitiua sententia contra possessorem promulgata, per loci ordinarium factum, vel fructus sequestratos quoquomodo occupare præsumentes.

CAP. XLIII.

Beneficij sequestationem post sententiam cõtra possessorem promulgatam impedientes excommunicationis sententiam incurrunt.

DEFINIMVS VT vna contra possessorẽ definitiua sententia super beneficio apud sedem Apostolicam duntaxat in petitorio vel possessorio promulgata, beneficiũ ipsum à possessore huiusmodi (dumtamen triennio pacificè anteà possessum ab eo non fuerit) per loci ordinarium apud aliquam idoneam personã sequestretur. &c. Si quis autem sequestrationem huiusmodi impedire, vel fructus sequestratos quoquomodo præsumpserit occupare: excommunicationis sententiam incurrat ipso facto. A qua nisi impedimẽto prius amoto, & occupatis per eũ fructibus restitutis, nullatenus absoluatur. extrà de seque. cap. j. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo ecclesiastica libertas in sedis Apostolicæ authoritate offenditur in certo casu sequestri. Et quò ad personas est vniuersalis: quò ad actiones punit duas actiones.

Prima est, impedire huiusmodi sequestrationē: secunda est, occupare sequestratos fructus. Et quia hic casus videtur de rarò contingentibus: vide in litera conditiones requisitas ad hoc quòd sit iste casus in quo habet locum ista excommunicatio. Et est episcopalis, amoto impedimento, & restitutis occupatis.

In impedientes monialiū aut mulierum canonicarum secularium visitatores in suo officio.

CAP. XLIIII.

✠ Visitatores monialiū aut canonicarum non sunt sub excommunicationis pœna impediendi.

SI QVIS VISITAtores monialiū, aut mulierum quę vulgo dicuntur canonicę seculares, in præmissis seu aliquo præmissorum impedire præsumpserit, nisi monitus resipiscat: ipso facto excōmunicationis sententiā se nouerit incursurum: priuilegijs statutis & consuetudinibus quibuscunq; in contrariū non valituris. extrà de stat. mona. attendentes. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica in officio ecclesiasticæ visitationis. Et quò ad personas est vniuersalis.

Quò ad actiones punitur vna generalis actio: scilicet præsumere impedire visitatores monialium. &c. in aliquo præmissorū: quæ videre potes in fonte: quia non incurritur ipso facto, sed nisi monitus resipiscat. Et est episcopalis.

In sepelientes in loco sacro hæreticos, credentes, receptatores, vel fautores eorum.

CAP. XLV.

✠ Hæreticos in loco sacro sepeliens ipso facto excommunicatur.

QVI-

QVICVNQVE hæreticos, credentes, receptatores vel fautores eorum scienter præsumpserint ecclesiasticę tradere sepulturæ, vsq; ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere. Nec absolutionis beneficium mereantur, nisi proprijs manibus extumulet publicè, & projiciant huiusmodi corpora damnatorum: & locus ille perpetuò careat sepultura. de hær. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo sacris locis iniuria fit sepeliendo ibi hæreticos. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, punit vna: scilicet scienter tradere Ecclesiasticæ sepulturæ quatuor hominum genera, scilicet vel hæreticos, vel eorū credentes, vel receptatores, vel fautores. Circa hunc Canonē aduerte quòd credentes hæreticorum vocantur, qui illis hæreticis ita adhęrent, vt quanuis nesciant quid illi hæretici credant, deliberato tamen consensu credunt quòd illi hæretici credunt seu docent, quantumcunq; contrariū teneat & doceat Ecclesia: ita quòd non inhęrent illis salua Ecclesiæ doctrina: sed plus credunt illis, quam Apostolicę sedis definitionib⁹ circa ea quæ sunt fidei. Et est episcopalis: saluis tamen conditionibus in litera expressis.

In eos qui in cœmeteriis tępore interdicti, quoscunq; in casibus non concessis, aut excōmunicatos publicè, vel nominatim interdictos, vel manifestos vsurarios, scienter sepelire præsumunt.

CAP. XLVI.

✠ Interdicti tempore terram sanctam indignis aperientes excommunicantur.

EOS QVI PROpriæ temeritatis audacia, defunctorum corpora nō sine cōtemptu clauiū

Ecclesiæ in cœmeterijs tempore interdicti in casibus non concessis à iure, vel excommunicatos publicè, vel nominatim interdictos, vel manifestos vsurarios scienter sepelire præsumunt: ipso facto excõmunicationis sententiæ decernimus subiacere. A qua nullatenus absoluantur, nisi prius ad arbitrium diœcesani Episcopi, eis quibus per præmissa fuerit iniuria irrogata, satisfactionem exhibuerint competentem. Extrà de sepul. cap. j. in clc.

CAnonis istius materia est sacrilegium locale. Et est quò ad personas vniuersalis. Et vnam tantũ punit actionẽ (scilicet scienter sepelire) ad quatuor tamen terminatam: ita quòd punitur hoc Canone sacrilegium quadruplex: scilicet sepelientiũ quoscunq; tempore interdicti: nisi quatenus est à iure cõcessum, sepelientiũ publicè excõmunicatos, sepelientiũ nominatim interdictos, & sepelientiũ manifestos vsurarios: si tamẽ in loco sacro sepelian tur: alioquin sacrilegiũ non esset. Nota hîc primo, quòd per publicè excommunicatos, intelligimus eos quos non fictione iuris aut iudicis, sed secundum rei manifestationem & notitiã publi cam patet esse excommunicatos: siue à iure, siue à iudi ce. Et non sufficit quòd aliqui sciant pro certo illum esse excommunicatum: sed oportet manifestationẽ illius excõmunicati esse publicam, vt locus sit huic pœnæ. Nota secundò, manifestos vsurarios eos appellari, qui nõ occultè usuras exercent, nec de quibus vertitur in dubium propter palliatos contractus: sed eos qui sic manifestè exercent vsuras, vt sint & habeantur manifestè pro vsurarijs. Nota tertiò, q̃ appellatione præsumentium sepelire, soli sepelientes de quibus verè dicitur, isti sepeliunt, cõprehenduntur. Et licèt cõiter illi qui sepeliũt (hoc est humo vel tumulo immitrũt cadauer) sint personę minores in Ecclesia, nõ tamẽ propterea Canon iste ludibrio exponitur: quoniã cõditor canonis noluit extendere ipsum ad facientes aut mandantes sepeliri, nec ad dãtes ad hoc consiliũ seu fauorẽ: sicut in multis Canonibus fit. Quia igitur pœnæ nõ sunt extendendæ, sta infra proprietatem significationis Canonis huius sicut in cæteris: & solos sepelientes ligari dicito. Imo nec sepelientes ligantur, nisi scienter & præsumptuosè sepeliant: quia sic disponit Canon. Vnde si manifestum vsurarium parochianus vt pœnitentem ad sepulturam Ecclesiasticam portandũ leuari iubet verbo vel facto: & propterea ecclesiasticæ personæ apud quas sepeliẽdus est sepeliũt, putantes ipsum pœnitentẽ, iuxta cap. quanquã. de vsuris in. vj. nõ incidunt in canonẽ: quia non præsumunt sciẽter sepelire. Et est episcopalis, præmissa satisfactione ad arbitrium diœcesani: vt in litera dicitur.

In eos qui scienter in gradibus prohibitis, aut cũ monialibus, vel in religione aut sacris constituti matrimonium contrahunt: aut inter ipsos scienter huiusmodi matrimonia celebrant.

CAP. XLVII.

Religiosi vel religiosę matrimonium contrahentes excõmunicationis vinculo innodantur: similiter qui in gradibus prohibitis,

EOS QVI DIVIno timore postposito, scienter in gradu cõsanguinitatis vel affinitatis cõstitutione Canonica interdictis, aut cum monialibus cõtrahere matrimonialiter nõ verentur, necnõ religiosos, moniales, ac clericos in sacris ordinib⁹ cõstitutos matrimoniũ cõtrahentes, & inter eos scienter eadẽ celebrãtes: ipsos excõmunicationis sententię ipso facto decernimus subiacere. Clemẽs. v. de cõsang. & affi. c. j. in clc.

CAnonis istius materia est sacrilegium pro maiori parte, & incestus pro aliqua parte: vtrumq; autē in contractu matrimonij. Et quò ad personas pro quāto punit incestuosum contractū, est vniuersalis: quia ad omnes se extendit. Pro quāto verò sacrilegium punit matrimonium, est particularis, quatuor genera personarum comprehendens. Primò, viros: secundò, religiosos: tertiò, moniales: quartò, clericos in sacris cōstitutos ordinibus. Et demū iterum est vniuersalis, quatenus punit sacrilegam celebrationē. Quò ad actiones punit duas pricipales actiones. Prima est, cōtrahere matrimonialiter. Sed propter diuersas conditiones appositas & diuersos terminos, multiplicatur hæc actio in sex. Prima est, scienter contrahere in gradu prohibito: id est, quarto & infra consanguinitatis: secunda est, scienter contrahere in simili gradu affinitatis: tertia, cōtrahere scienter cū moniali: quarta est, religiosum cōtrahere: quinta est, monialem contrahere: sexta est, constitutum in sacris contrahere. Secunda verò principalis actio est celebrare prohibita hęc matrimonia inter dictos contrahentes. Vbi sex occurrunt declaranda. Primum est, quòd quum dicitur scienter, intelligitur de scientia facti: ita ꝙ sola ignorantia facti intelligitur excusare: puta quia nesciebat illam esse consanguineam seu monialem. Secundū est, quòd punitur cōtractus matrimonij: ita quòd si sponsalia solū interuenirent, aut coitus tantum, nō est locus huic pœnæ, sed oportet interuenire contractū per verba de pręsenti implicitè vel explicitè. Interuenit autem implicitè duobus modis. Primò, si post sponsalia sequitur coitus affectu cōiugali. Secundò, si aliqui ignorantes se esse consanguineos cōtrahant matrimoniū & consummant, & postea scientes impedimentum nihilominus affectu cōiugali incumbunt.

bunt. In vtroque enim casu interuenit matrimonij contractus non solùm præsumptus, sed verus, explicatus non verba de præsenti, sed per corporum commixtionem: commixtio enim corporum affectu coniugali facta post sponsalia seu cōtractum de facto, explicatiua est sufficienter mutui consensus in coniugium. Vnde non minus sunt excōmunicati qui licèt ignoranter cō traxerint, scienter perseuerant, non in solo cōcubitu, sed in coniugio (hoc est in concubitu affectu coniugali) q̄ si à principio cōtraxissent scienter: concubitus enim affectu cōiugali, claudit in se contractum matrimonij, plusquàm cōtractus claudit in se sponsalia. Et ideo quū excōmunicantur contrahentes, multo magis excōicantur cōsummantes scienter. Tertiū est, ꝙ dātes auxiliū, consiliū vel fauorē ad huiusmodi sacrilega seu incestuosa matrimonia licèt peccent mortaliter, non tamen sunt excōicati: quia nō veniunt appellatione cōtrahentiū: quia nō verè enunciatur de aliquo eorū quòd cōtrahit: soli autē cōtrahentes sunt excōicati. Quartū est, notare differentiā in litera positā, in hoc ꝙ & monialis cōtrahens est excōicata, & cū moniali cōtrahens est excommunicatus. Aliter autem est de religiosis & cōstitutis in sacris: nā licet isti religiosi & constituti in sacris, contrahentes incurrāt, excommunicationem, mulieres tamen cū quibus contrahunt, nō incurrunt excōmunicationē: vt litera insinuat ex hoc ipso ꝙ excōicat seorsum cōtrahentes cū monialibꝰ, & seorsum ipsas moniales. Religiosos autem & clericos in sacris ordinibus constitutos ita excōicat, vt nō excōicet mulieres cōtrahentes cū ipsis. Quintū est, quòd vltra sex casus numeratos in litera, quibus cōtrahendo coniugiū incurritur excōicatio, apponitur in litera septimus, quo celebrās scienter eadem damnata cōiugia inter eosdem, incurrit

excõicationem. Et intelligo per celebrantẽ, ecclesiasticã celebritatẽ adhibentẽ huiusmodi dãnatis cõtractibus. Nec huiusmodi celebritas exigit solennitatem aliquã, sed ad eã sufficit sacerdotẽ celebrare matrimoniũ dicẽdo verba solita: puta placet tibi iste cõiunx? placet tibi ista vxor? Ita ꝙ celebritas ista cõstat, aut si celebritas ecclesiastica fiat, aut si sacerdos ex sacerdotali officio celebret contractum dicendo verba, vel quasi authorizando interfit, contra cap. fi. de spõ. clande. ad quod se refert Canon iste in calce. Sextũ est, ꝙ multis existentibus impedimentis matrimonij impedientibus contrahendum, & dirimentibus cõtractũ, solis impedimentis hîc enumeratis excõmunicatio hęc adhibita est: scilicet carnalis cognationis (hoc est consanguinitatis & affinitatis) & voti solennis, siue per professionem, siue per sacrũ ordinem. Reliqua ergo impedimenta ab excommunicatione restant exempta.

In simplices religiosos, qui decimas ecclesiis debitas vsurpare præsumunt. & c. nisi post requisitionem desistam à præmissis intra mensem, & dæmnificatus ecclesius emendã intra duos menses faciant.

CAP. XLVIII.

Decimas vsurpantes aut detinentes excommunicati censentur.

RELIGIOSI QVIcunq; qui noualium aut aliâs decimas ecclesijs debitas ad se non spectantes appropriare sibi presumpserint, aut exquisitis fraudibus siue cõloribus vsurpare: seu qui de animalibus familiarũ & pastorum suorum vel aliorũ etiã animalia ipsa eorum gregibus immiscentiũ, seu qui de animalibus quę in fraudẽ ecclesiarũ in pluribus locis emunt, emptaq; tradunt venditoribus vel alijs ab ipsis tenẽda, seu qui de terris quas tradũt alijs

alijs excolẽdas, decimas solui Ecclesijs non permiserint aut prohibuerint, nisi post requisitionẽ eorum per eos quorum interest super hoc eis factam à præmissis desti terint intra mensem: aut si de ijs quæ contra præmissa vsurpare vel retinere præsumpserint intra duos menses dãnificatis ecclesijs emendam non fecerint competentem, sint & tandiu maneant ab officijs, administrationibus & beneficijs suspensi, donec desiterint & satisfecerint: vt superius est expressum. Quòd si religiosi huiusmodi administrationes vel beneficia non habeant, eo casu quo alij supradicti suspensionis, ipsi sententiam excõmunicationis incurrant, ante satisfactionem condignã nullatenus absoluendi, priuilegijs nõ obstantibus quibuscunq;. Cæterùm præmissa extendi nolumus ad animalia, quę per religiosorum ipsorum donatos seu oblatos tenentur: dum tamen illi religiosis eisdem cum effectu donauerint aut obtulerint se & sua. de deci. cap. religiosi. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium circa Ecclesiarũ decimas. Et quòd ad personas est particularis: quia personæ quæ excõmunicationi subijciuntur, sunt religiosi non habẽtes administrationes vel beneficia. Quòd ad actiones verò aduerte, quòd ante monitionem sunt quatuor: scilicet appropriare, vsurpare, non permittere, & ꝓhibere. Post requisitionẽ verò sunt duę. Prima est, nõ desistere à præmissis intra mensem. Secunda est, non facere emendam damnificatis ecclesijs intra duos menses: ita quòd religiosus carens beneficio &c. si aliquam dictarum actionum circa ecclesiarum decimas fecerit, & requisitus aliquam duarum incurrerit, excommunicatus est: & non aliter. Et est episcopalis, satisfactione præmissa.

In religiosos & clericos seculares, alios vt sepulturas

apud suas Ecclesias eligant, vel iam electam vlterius nõ immutent, ad vouendum, iurandum, vel promittendum inducentes.

CAP. XLIX.

Inducentes aliquem ad eligendum apud se sepulturam, vel ad hoc vouendum vel promittendum sententiam incurrunt excõmunicationis.

SANE TEMERARIOS violatores constitutionis illius, quæ religiosis & clericis secularibus prohibet, ne aliquos ad vouendũ iurandum, vel fide interposita seu aliâs promittendum inducãt, vt sepulturas apud eorum Ecclesias eligant, vel iam electã vlterius non immutent, similem sententiam (pœna in dicta constitutione contenta in suo perdurãte robore) incurrere volumus ipso facto, ab alio quã â sede Apostolica (præterq̃ in mortis articulo) nullatenus absoluendos: nullis priuilegijs aut statutis cuiuscunque tenoris existant, in contrarium super his valituris. extrà de pœniten. cupiẽtes. in cle.

CAnonis istius materia est auaritia tollens libertatem sepulturæ. Et quõ ad personas, est particularis: vtpote ligans solos religiosos & clericos seculares: quõ ad actiones, punit vnam actionem habentem tres terminos: scilicet inducere ad vouendum, iurandum, vel promittendum.

Vbi colligendo aduerte tres casus, in quibus ligat hic canon. Primus est, si inducunt ad vouendum. Secundus, si ad iurandum. Tertius, si ad promittendum. Et hoc siue promissio sit nuda, siue fide interposita. Duo autẽ sunt quæ voueri, iurari, vel promitti prohibentur: scilicet vel electio sepulturæ, vel electæ nõ mutatio apud inducẽtium religiosorum seu clericorum Ecclesias: ita quòd ad incurrendum hunc canontm requiritur primõ quòd agatur de sepultura apud inducentes Ecclesiam.

Secundò, requiritur inductio ad horum alterum promittendum, vouendum, vel iurandum.

Tertiò, requiritur quòd ista inductio sit cum opere subsequuto (hoc est, quòd inductus hoc voueat, iuret, vel promittat) quia huiusmodi pœna stricti iuris est, & effectum requirit.

Quartò quòd inducens sit religiosus vel clericus.

Quintò, quòd interueniat temeritas, propter verbum, sanè temerarios violatores: propter quod si ex ignorantia putans se bene facere religiosus seu clericus transgrederetur dictam constitutionem, non esset excommunicatus. Et similiter si exhortatur ad eligendam sepulturam in sua Ecclesia, non tamẽ inducit ad vouendum, nec ad iurandũ nec ad promittendum, non est excommunicatus. Et est Papalis.

In religiosos de clausſtris ad audiendũ leges vel physicam exeuntes, & intra duos menses ad clausſtrum non redeuntes: & in presbyteros ac alios clericos personatus habentes intra prædictum spatium ab huiusmodi audientia legum vel medicinæ non desistentes.

CAP. L.

Religiosi clausſtrum exeuntes, vt physicam vel leges addiscant excommunicantur.

CONTRA RELIgiosas psonas de clausſtris exeuntes ad audiendũ leges vel physicam, Alexander prædecessor noster olim statuit in concilio Turoñ. vt nisi intra duorũ mensium spatiũ redierint ad clausſtrũ sint excõmunicati, & ab omnibus euitentur, & in nulla causa (si patrociniũ pstare voluerit) audiãtur. Reuersi autẽ in choro, mẽsa, capitulo & cęteris locis vltimi fratres existant,

existant,& (nisi fortè ex misericordia sedis Apostolicæ) totius spē promotionis amittant. Verum quia nonnulli ex talibus, propter quorundam opiniones diuersas, excusationis aliquid assumebant: nos volentes vt de cætero excōmunicationis sententiam ipso facto incurrāt, districtè præcipiendo mandamus, quatenus tam à diœcesanis & capitulis ipsorum, quàm à cæteris Episcopis, in quorum diœcesibus huiusmodi studentes, tales excommunicati & prædictis pœnis obnoxij publicè nūcientur. Quia verò Theologiæ studium cupimus ampliari &c. ad Archidiaconos, plebanos, decanos, præpositos, cātores, & alios clericos personatus habentes, necnō presbyteros, nisi ab his intra spacium præscriptum destiterint, hoc extendi volumus, & appellatiōe postposita firmiter obseruari. Hono. iij. extrà ne cle. vel mona. super Specula.

CAnonis istius materia est curiositas legum ciuilium & medicinæ. Et quò ad personas, est particularis: vtpote ligans solos religiosos & quosdam clericos seculares. Quò ad actiones verò, respectu religiosorum punit duas subordinatas: scilicet, exire claustrū, & audire perseuerāter: respectu verò clericorum secundam tantùm. Vbi pro clariori intelligentia aduerte in hoc canone curiositatem ecclesiasticorū circa leges ciuiles & medicinam puniente, tria genera personarum comprehendi. Primò religiosos. Secundò, clericos personatus habentes: quorum quinq; species in litera explicantur. Tertiò presbyteros. Actio autem, propter quam isti incurrūt excommunicationē, est exire de claustro ad audiendū leges vel physicam, id est medicinam, & hoc per duos mēses: ita quòd si aliquid horū trium in actione defuerit, non sunt religiosi excommunicati. Oportet siquidē exitum ex claustro ad hoc ordinari, vel saltem durare, hoc est habitare extra claustrū, & audi-

& auditionem interuenire, & perseuerare sic vt intra duos menses non redeatur ad claustrū. Ex quibus apertè patet nullam esse quæstionem de religiosis euntibus ad honorandum medicum vel legistam principium facientem. Et similiter de audientibus hæc in claustro: imò de audientibus hęc extra claustrū, sic quòd lectio quidem auditur extra claustrum, ipsi tamen habitant in suo claustro: quoniā isti quotidiè redeunt ad claustrum à lectione, & nunquā exeunt claustrum vt habitēt extra claustrum: in qua significatione textus accipit exire de claustro: vt patet ex hoc quòd duorum mēsium dat spaciū redeundi ad claustrum. Hæc de religiosis.

Quò ad presbyteros verò, & alios clericos personatus habentes, omnia suprādicta locum habent, nisi exitus de claustro, loco cuius non ponitur in litera exitus de domo, sicut loco reditus ad claustrum, ponitur desistere ab his, id est auditione legum vel physicæ intra prędictum spatium. Et propter ea ad hoc vt clerici huiusmodi & presbyteri incurrant, non requiritur exitus de domo (vt scilicet ex proprijs domibus vadant ad habitandum alibi propter hoc studium) sicut in religiosis requirebatur dimissio claustri: sed sufficit quòd audiāt leges vel physicam: ita quòd intra duos menses non desistant ab huiusmodi audientia. Aduerte quoq; appellatione plebanorum non comprehendi hoc in loco curatos, qui parochiales obtinent ecclesias, nisi ecclesiæ illæ fuerint plebaniæ habētes sub se capellas, in quibus instituātur clerici perpetui. vt declarauit Boni. viij. in. vj. ca. statutū. ne cle. vel mo. Et scito quòd per alios clericos personatus habentes intelligimus etiam illos qui ex quadam prærogatiua in ecclesia honorificum statū habent etiam sine iurisdictione. In cuius signum specificati sunt cantores. Et est episcopalis.

In quos-

In quoſcunq; comitatum poteſtates aut officiales, vſuras quibuſdã ſtatutis foue̅tes

CAP. LI.

Officiales ſtatuta in fomentum vſuræ condentes excõmunicationis nodo vinciuntur.

QVICVNQVE communitatum, poteſtates, capitanei, rectores, conſules, iudices, conſiliarij aut alij quicunq; officiales, ſtatuta huiuſmodi de cætero facere, ſcribere, vel dictare, aut quòd ſoluantur vſuræ, vel quòd quum ſolutæ repetuntur, non reſtituantur plenè ac liberè ſcienter iudicare præſumpſerint: ſententiam excõmunicationis incurrant. Eandẽ etiam ſententiam incurſuri, niſi ſtatuta huiuſmodi hactenus edita, de libris communitatum ipſarum (ſi ſuper hoc poteſtatem habuerint) intra tres menſes deleuerint: aut ſi ipſa ſtatuta vel conſuetudines officium eorum habentes quoquomodo præſumpſerint obſeruare. Clemens quintus de vſu. in clementina prima.

CAnonis iſtius materia eſt vſurarum conſeruatio. Et quò ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos communitatum officiales: quorum ſex ſpecies exprimit. Quò ad actiones verò, punit ſex actiones. Primę tres ſunt facere, ſcribere, vel dictare ſtatuta huiuſmodi, hoc eſt quæ vſuras exigi & ſolui non ſolùm concedunt, ſed ad ſoiuendum eas debitores ſcienter compellũt, ac repetitionem vſurarum impediunt, vtendo varijs coloribꝰ & fraudibus & cætera. Quarta eſt, iudicare ſcienter alterum duorum, vel quòd ſoluantur vſuræ, aut quòd repetitæ non reſtituantur. Quinta eſt, nõ delere hactenus (hoc eſt tunc temporis) edita ſtatuta ſi poſſunt & cętera. Sexta, eſt obſeruare quoquomodo ſtatuta ipſa vel conſuetudines vim ſtatuti habentes. Et eſt epiſcopalis.

In cleri-

In clericos minores Epiſcopis vſurariam prauitatem in terris ſuis foue̅tes.

CAP. LII.

Clerici Epiſcopis minores vſuras in ſuis locis ſuſtinentes excomunicati cenſentur.

HAC PERPETVA conſtitutione ſancimus, vt nec collegium, nec alia vniuerſitas vel ſingularis perſona, cuiuſcunque ſit dignitatis, conditionis, aut ſtatus, alienigenas & alios non oriundos de terris ipſorum publicè fœnebrem pecuniam exercentes aut exercere volentes, ad hoc domos in terris ſuis conducere vel conductas habere, aut aliàs habitare permittant: ſed huiuſmodi vſurarios manifeſtos, omnes intra tres menſes de terris ſuis expellant, nunquam aliquos tales de cætero admiſſuri: nemo illis ad fœnus exercendum domos locet, vel ſub alio titulo quocunque concedat. Qui verò contrafecerint, ſi perſonæ fuerint Eccleſiaſticæ, patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, ſuſpenſionis: minores verò perſonæ ſingulares, excommunicationis: ſi autem collegium ſeu alia vniuerſitas interdicti ſententiam ipſo facto ſe nouerint incurſuros. Quam ſi per menſem animo ſuſtinuerint indurato, terrę ipſorum quàmdiu in eis ijdem vſurarij commorantur, ex tunc Eccleſiaſtico ſubiaceant interdicto. Cæterũm ſi laici fuerint, per ſuos ordinarios, omni ceſsãte priuilegio, per cenſuram Eccleſiaſticã compellantur. de vſuris. ca. vſurarum. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt vſurariæ prauitatis fomentũ. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos clericos minores Epiſcopis. Quò ad actiones verò punit actiones quatuor. Prima eſt, permittere. Secunda eſt, nõ expellere. Tertia eſt, locare domos. Quarta eſt, quocunq; alio titulo

conce-

concedere domos ad exercendum fœnus. Vbi pro clariori intelligentia nota quatuor casus, quibus incurritur hæc excommunicatio à clericis minoribus (vt dictũ est) Episcopis. Primus est, si alienigenas & alios nõ oriũdos de terra ipsorum, publicè fœnebrem pecuniam exercentes, aut exercere volentes, permittant in terris suis vel domos conducere, velcõductas habere, aut aliâs habitare ad hoc, id est ad vsuram exercendum. Secundus est, si huiusmodi vsurarios manifestos intra tres mẽses de terris suis non expellant, de cætero nõ admissuri. Tertius est, quòd nõ locent eisdem ad fœnus exercendum domos. Quartus est, quòd non concedant quocunque alio titulo eisdem domum ad exercendum fœnus.

Vbi nota, quòd ad saluandam proprietatem vocabulorum & literæ, per alienigenas intelligimus alibi genitos: & per alios non oriundos de terris ipsorum, illos qui nec ipsi nec patres eorũ orti sunt ibi. Et si hæc clausula non est superflua repetitio, videtur litera corrupta: & vbi dicitur alios, legẽdum est aliâs. Et sic est clausula restrictiua alienigenarum: ita quòd non comprehenduntur omnes alibi geniti: sed illi tantùm alibi geniti, qui non sunt oriundi ex terra illa: ita quòd Ioannes natus Romæ, filius Petri Florẽtini, quia est oriundus ex Florentia non comprehenditur inter alienigenas respectu Florentiæ. Et hic sensus consonat menti constitutionis, non ligantis indigenas: quoniã isti oriũdi, sunt sicut indigenę. & eadem est ratio de vtrisq;.

Nota tertiò, quòd tã primus quàm secundus casus habet locum in clericis dũtaxat qui sunt domini terræ: vnde in vtroq; casu explicatur in litera expresè ly in terris suis. In tertio verò & quarto quilibet clericus minor Episcopo incurrit excommunicationem. Et hæc distinctio rationabilis monstratur ex eo quòd tam permittere, quàm expellere, eius est qui potestatem habet, & non singularis personæ: locare autem, vel alio titulo concedere, singularis potest esse personæ. Aduerte quartò, quòd appellatione alterius tituli à titulo locationis, venit manifestè pignoratio, commodatio, depositũ, & huiusmodi, in quibus non transfertur dominium. Et rationabiliter etiã venit donatio seu venditio, si fiat ad hoc, hoc est ad exercendum fœnus. Et est episcopalis.

In eos qui vrbis Romæ dignitates seu officia vsurpant.

CAP. LIII.

Officia seu dignitates vrbis Romæ vsurpãtes excõmunicatione prẽmuntur.

NVLLVS IMPERator seu rex Romanorum vel alius imperator, rex princeps, marchio, dux, comes, aut baro, vel quicunq; alterius notabilis potentiæ, præeminentiæ, potestatis, & excellentię seu dignitatis existat, frater, filius vel nepos eorum, ad tempus vel in perpetuum, seu quiuis alius vltra annale spatiũ quouis modo, colore, vel causa, per se vel aliam personam quomodolibet submittendam, in senatorem, capitaneum, patricium, aut rectorem, vel ad vrbis Romæ regimen seu officium nominetur, eligatur, seu aliàs etiam assumatur absq; licentia sedis Apostolicæ speciali, per ipsius sedis literas concessionem licentiæ huiusmodi specialiter exprimentes. Quòd si secus factum fuerit, nominationem, electionẽ, & assumptionem huiusmodi decernimus esse nullas. Et non solùm nominatores, electores, & assumptores, verumetiam nominati, electi, & assumpti si huiusmodi nominationi, electioni & assumptioni cõsenserint, aut se de ipsis quo modolibet intromiserint, intendentes & obedientes

eisdē, & in hoc dantes ipsis nominatoribus, electoribus & assumptoribus, aut nominatis, electis vel assumptis auxilium, consilium, vel fauorem, publicè vel occultè, cuiuscunq; conditionis extiterint: ipso facto sententiam excōmunicationis incurrant. Et infrà. Contemptores quoq; seu violatores alicuius præmissorū, ab huiusmodi excōmunicationis sententia (præterquàm in mortis articulo) absolui nō possint, nisi per Rom. Pont. vel de ipsius petita licentia & obtenta speciali, non obstantibus priuilegijs & cætera. De elec. cap. fundamenta. libro. vj.

CAnonis istius materia est vsurpatio dignitatum seu officiorū vrbis Romæ. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones principales, punit sex actiones. Prima est, nominare: secunda, eligere: tertia assumere: quarta, consentire nominationi, electioni, seu assumptioni de se factę: quinta, se de ipsis quomodolibet intromittere: sexta est, intendere & obedire eisdem. Quò ad actiones verò accessorias, punit tres: auxiliari, consulere, fauere siue nominatis siue nominatoribus & cætera. Et omnes istæ actiones intelliguntur sine licentia Papæ in scriptis. Vbi pro clariori notitia aduerte quatuor genera personarum excommunicari. Primò, nominatores, electores, seu assumptores: secūdò, nominatos, electos, seu assumptos: tertiò, intendentes & obedientes eis: quartò, dantes consilium, auxilium, vel fauorē. Et considera nominatos, electos, seu assumptos distingui, & diuersimodè coerceri: nam Reges, principes, barones, comites, eorum fratres & nepotes, & cætera, excluduntur totaliter: quia tam ad tempus quàm in perpetuum nominari non possunt: alij verò quicunque excluduntur ab huiusmodi officijs non totaliter, sed vltra spatium vnius anni: ita quòd illi (hoc est principes, comites, & fratres ac nepotes eorum & cætera.) sunt excommunicati, si huiusmodi officijs se intromittunt: isti verò (hoc est quicunque alij) non sunt excommunicati, nisi vltra annum se intromittant ad huiusmodi officia. verùm Romani duo priuilegia ex fine eiusdem decretalis habēt. Vnum est, quòd excipiuntur à numero fratrū nepotumque principum: ita quòd Romani, etiam si nepotes, seu fratres, vel filij principum fuerint, possunt huiusmodi officia habere sicut alij quicunq; hoc est non vltra vnum annum. Secundum est, quòd excipiuntur à numero comitum seu baronum, si tamen comitatus, seu baronia non fuerit excellens, vt timeatur libertati: ita quòd Romani etiam si fuerint comites paruo comitatu, possunt huiusmodi officia habere sicut quicunque alij: scilicet non vltra annum. Et est episcopalis.

Vt dominum aliosq; rectores & officiales ciuitatis in qua Romani Pontificis electio celebranda est, sibi iniuncta diligenter non adimplentes, aut fraudem in eis committentes.

CAP. LIIII.

Mandata Papalia contēnentes, vel in eis fraudem committentes excommunicantur.

SANCIMVS VT dominus, alijque rectores & officiales ciuitatis illius in qua Roma. Pontifi. electio fuerit celebranda, authoritate nostra & eiusdē approbatione concilij (scilicet Lugd.) potestate sibi tradita prædicta omnia & singula plenè ac inuiolabiliter & sine fraude & dolo aliquo faciant obseruari: nec cardinales vltra quàm præmittitur, arctare præsumant. Super his autem taliter obseruandis, statim audito summi Pontificis obitu coram clero & populo

Universidad de Deusto Biblioteca

vniuersæ ciuitatis ipsius ad hoc specialiter conuocandis, præstent corporaliter iuramentum. Quod si præmissa diligenter non obseruauerint, aut fraudem in eis vel circa ea commiserint, cuiuscunque sint præeminentiæ, conditionis, aut status, omni cessante priuilegio, eo ipso sententiam excommunicationis incurrãt, & perpetuò sint infames & cætera. de elect. ca. vbi periculum. lib. vj.

CAnonis istius materia est negligẽtia ac fraus circa seruanda in negotio electionis Papæ. Et quò ad personas est particularis, ligans tria personarum genera: scilicet dominum, rectores, & officiales ciuitatis illius, in qua Roma. Pontifi. electio est celebranda. Quò ad actiões verò punit duas. Prima est, non seruare præmissa diligenter. Secunda est, committere fraudem in eis aut circa ea. Aduerte hîc quod Clemens sextus modificauit aliter tria præmissorum in constitutione hac: scilicet de velis intermedijs inter cubicula cardinalium de cibo post octo dies, & de numero seruitorum. Concessit siquidem simplex velamen intermedium, & vnũ ferculum semper, & duos seruitores: vt in bulla recitata in ceremoniali habetur. Sed cum his omnibus considerandum esse puto, an omnia præmissa in constitutione hac. Grego. x. sic moderata, veniant tam arctè seruanda vt cuiuscunq; omissio excò municatos reddat dominũ seu officiales. Quod ideo dixerim, quia de facto nõ sic seruatur quandoq; quò ad velaminis vnitatem propter frigus: neq; quò ad numerum seruitorum, quia cardinales volunt tres. Et fortè excusantur ex vsu, si coæuus est memoriæ hominum, & â pluribus pontificibus sic electis non reprehensus. Et de seruando quidem ea quę ad clausuram pertinent, & ea quæ post clausuram conclauis seruãda sunt, nescio nisi ex altero dictorum capitum excusare, si non plenè seruant.

uant. De pluralitate autem seruitorum, & de tempore quo post elapsos dies decem conuenire debent, excusandos eos crediderim: quia totum collegiũ cardinalium decernit ex vsu vel abusu quot conclauistas quilibet habiturus sit. Et similiter tempus quandoq; procrastinat tali modo, vt modò, vt difficile aut impossibile foret hodierno tempore eos compellere ad statim post dies decem ingrediendum conclaue: ad quod tamen canon non ligat dominos & officiales, sed ad diligentiam suam adhibendam. Excusari præterea videtur minor cura officialium in terris Ecclesiæ subiectis anteq̃ præstent iuramẽtum in manibus cardinaliũ de seruandis præmissis, si ad hoc præstandũ non nisi immediatè ante conclaue vocantur. Et est ratio excusationis, quia sunt subditi collegio cardinalium. Et est episcopalis.

In mittentes scripturam vel nuntium cardinalibus in conclaui existentibus, vel alicui ipsorum secretè loquẽtes.

CAP. LV.

Cardinalibus in conclaui existẽtibus literas vel nuncium mittẽtes excommunicantur.

NVLLI FAS SIT ipsis cardinalibus vel ipsorum alicui (scilicet dũ sunt in conclaui) nuncium mittere vel scripturam. Qui verò contrà fecerit scripturam mittendo vel nuncium aut cum aliquo ipsorum secretè loquendo, ipso facto excommunicationis sententiam incurrat. extrà de elec. cap. vbi periculum. lib. vj.

CAnonis istius materia est occasio differendi vel turbãdi electionem Ro. Pont. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiões verò, punit tres actiones. Prima est, mittere scripturã: secũda est, mittere nũcium: tertia est, secretè loqui

Vbi duo nota. Primò, quòd canon iste est vniuersalis ad omnes existentes extra cõclaue duntaxat: qui enim sunt in conclaui, loquuntur secretè vt volunt. Secundò, quòd intelligẽdo ipsum vt sonat, non requiritur ad missionem scripturæ vel nuncij quòd sit secreta, sed ad loquutionem tantùm. Multi tamen doctores intelligunt oportere missionem etiam esse secretam ad hoc vt sit locus huic pœnæ. Et est Episcopalis.

In religiosos mendicantes, immodcratè habitaculà acquirentes vel dimittentes.

CAP. LVI.

Religiosi sumptuosa loca acquirere, vel eis constituta deserere sub anathematis vinculo prohibentur.

TRANSGRESSORES constitutionis, quæ religiosis mẽdicantibus prohibet ad habitandũ domos vel loca quæcunque de nouo recipere, seu hactenus recepta mutare, vel ea transferre in alios vsus cuiusuis alienationis titulo quocunque, excõmunicationis sententiæ decernimus subiacere. Bonifa. de excess. cap. j. libro. vj.

CAnonis istius materia est immoderata habitaculi acquisitio vel dimissio. Et quò ad personas, ligat solos religiosos mendicãtes. Quò ad actiones verò, punit tres. Prima est, de nouo recipere: secunda, recepta mutare: tertia, illa transferre in alios vsus alienando. Et referũtur omnes hę actiones ad domos seu loca ad inhabitandum per ipsos religiosos mendicantes. Vbi nota excommunicationẽ hanc in cle. positam cadere super transgressores constitutionis in sexto positæ. capitu. quum ex eo. de excess. Pręla. Vbi tres supradictæ actiones, non nudæ sed affectæ præsumptione inhibentur: ac per hoc transgressor constitutionis non est: nisi prę-

sumat aliquid horum facere, & consequenter non est excõmunicatus.

Aduerte quoque excipi in eodem. vj. eos qui de licentia superiorum suorum habitacula in eremo acquirunt aut mutant.

Notandum etiam est verbum ad inhabitãdum: quoniam ponitur ad differentiã domorum quæ acquirũtur ad alios vsus: vt puta ad locandũ, ad hospitandum &c.

Per nouas quoq; domos seu loca, intellige domos seu loca in sua integritate. Et hoc ad differentiam domorum quæ acquirũtur de nouo ad augmentanda præhabita loca: hoc enim nõ prohibetur: ita qnòd etiam si vnum palatium magnum acquireretur de nouo ad augendum conuentum, non est locus huic pœnæ: quia non dicuntur acquirere ad inhabitandum noua loca integra seu tota, sed augere antiqua loca. Et quia nihil superfluum lex continet, ideo quò ad mutanda loca comprehenduntur tantùm loca olim accepta ante factam constitutionem, propter verbum hactenus seu hucusq;: ita quòd si mutarentur loca post legem factam accepta, non esset locus pœnæ irrogatæ contra actum mutandi. Et est episcopalis.

In scienter communicantes in crimine criminoso cũ nominatim excommunicato, ei consilium impendendo, auxilium, vel fauorem.

CAP. LVII.

Communicatus scienter cũ nominatim excommunicato excommunicationis pondus sibi inducit.

SI QVIS NOMInatim excommunicato scienter communicat in crimine criminoso, ei consiliũ impẽdendo, auxiliũ vel fauorem, quũ ratione dãnati criminis videatur in cũ delinquere, qui dãnauit, ab eo vel eius superiore meritò delicti erit absolutio requenda

Universidad de Deusto Biblioteca

Et infrà. Verùm si difficile sit ex aliqua iusta causa q̃ ad ipsum excommunicatorem absoluendus accedat, concedimus indulgentiam, vt præstita iuxta formam ec clesiæ cautione quòd excõmunicatoris maddato parebit, à suo absoluatur Episco po vel proprio sacerdote. In no. iij. de sententia excõmunicationis, nuper.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo Ecclesiæ claues in excõmunicato offenduntur. Et quò ad personas est vniuersails. Quò ad actiones, punit vnã scilicet scienter communicare in crimine criminoso aliquo trium modorum (scilicet consiliando) vel auxiliando, vel fauendo cum excommunicato. Circa materiam huius canonis aduerte dupliciter cõtingere participare in crimine excommunicationi subiecto. Primò, cooperãte ad illum criminis actum per quem incurrit primò alter excõmunicationis sententiam: vt si aliquis cooperetur ad hoc quòd religiosus temerè habitum dimittat, aut quòd contrahat matrimonium, aut aliquid aliud, propter quod religiosus ille incurret excommunicationẽ. Et hoc modo non' incurritur excõmunicatio maior communi cando in crimine, regulariter loquendo, ratione participij seu cõmunionis, quia non communicatur excom municatio: quoniam nõ est adhuc excõmunicatus quãdo interuenit huiusmodi cooperatio. Dixi autem regulariter, propter tres casus exceptos. Primus est, si excõ municatio esset lata in aliquem, qui cum participibus suis vinculo excõmunicationis subijceretur, tunc enim participantes, sententiã maioris excoícationis incurrerent: vt patet in. c. quod indubij. de sen. exc. Secũda est quãdo excoícatio fertur nõ solùm in facientem, sed & in eos qui dant auxilium, cõsilium, vel fauorem: vt in multis casib° inuenitur expressum. Tertius est, in casu manus violentæ in clericũ: quoniam

quoniam casus ille extendi tur ad omnes cooperantes: vt suprà patet. Alio modo participatur in crimine excõmunicationi subiecto, postquàm alter incurrit iam propter crimen illud excõmunicationem, impendendo ei ad illud auxilium, cõsilium vel fauorem. Et sic communicando in crimine criminoso excommunicato, incurritur excõmunicatio maior. Et hoc tam si ille cui sic communicatur, est ab homine nominatim excommunicatus (vt in hoc canone habes) quàm si à iure vel à iudice est generaliter excõmunicatus: vt habes cap. si concubinæ. de senten. excõ.

Aduerte quoq; quòd iste Canon recitatus supponit participantem excommunicatum, & circa absolutorem principaliter versatur: volens quòd ad iudicem excõmunicatorem recurrat participans quantumcunq; nõ subditus. Et hoc ratione delicti: vt in litera dicitur. Et dixit hoc: quia regulariter ab excommunicatione iuris (qualis supponitur excõmunicatio contra participantem) potest episcopus absoluere, si conditor canonis non reseruauit absolutionem.

In clericos qui scienter & sponte participant cum nominatim excommunicatis à Papa, & ipsos in officio recipiunt.

CAP. LVIII.

Clerici excommunicatum scienter in suis negocijs vel officijs recipientes excommunicantur.

CLERICOS QVI scienter & sponte participauerunt cum excommunicatis à nobis, & ipsos in officio receperunt, eadẽ excommunicationis sententia cum ipsis non dubitamus inuolui: quos etiam pro absolutionis beneficio habendo ad nos volumus remitti. Clemen. iij. de sentent. excommu. cap. significauit.

Universidad de Deusto Biblioteca

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo excommunicatus à Papa recipitur ad diuina. Et quò ad personas est particularis, quia ligat solos clericos. Quò ad actiones verò, punit vnicam actionem: scilicet recipere ad diuina. Vbi aduerte sex conditiones requiri: quarum quinq; habentur ex textu: sextam autem vsus apponit, Prima est, quòd respicit solos clericos. Secunda, quòd sit participatio in diuinis: quia copulatiuè ponitur in litera, participauerunt & in officio receperunt. Imò si verba propriè interpretanda sunt, nō sufficit qualiscunque in diuinis participatio, sed requiritur participatio receptatiua: ita quòd soli clerici qui recipiunt ad diuina, non autem clericus ille qui interesset ibi tanquàm vnus de populo, excommunicantur. Tertia & quarta, quòd scienter & sponte: hoc est quòd sciat se participare in diuinis cum excommunicatis à Papa, & nec vi nec metu hoc faciat, alioqui non sponte fieret. Nec exigitur metus cadens in constantem virum, sed quicunque metus contrariatur ad sponte, sufficit vt verba operentur quod significat. Quinta conditio est, quòd sit excommunicatio à Papa. Et hæ omnes patent in litera. Sexta autem ex rationabili vsu accepta, est quòd sit excommunicatus nominatim, vel æquiualenter ad nominatim: alioquin quum omnes excommunicationis in iure positæ sint à Papa: & similiter omnes excommunicationes quæ in cœna Domini generaliter promulgantur, sint à Papa, sequeretur quòd clerici recipientes ad diuina scienter & sponte tam à iure communi quàm in cœna Domini generaliter excommunicatos, incurrerent excommunicationem maiorem, Papæ reseruatam: quòd à nullo admittitur. Et est Papalis.

In fictio-

In fictionem seu fraudem committentes, ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulierem pro testimonio.

CAP. LIX.

Fraudem committens quatenus iudex pro testimonio mulierē adeat personaliter excommunicationem meretur.

CASVS HVIVSmodi (videlicet vt iudex vadat personaliter ad mulierem pro testimonio) non fingatur, nec fraus interueniat in hac parte: alioquin fictor huiusmodi vel fraudator ipso facto sententiam excōmunicationis incurrat. De iudi. cap. mulieres. in. vj.

CAnonis istius materia est insidiari pudicitię mulierum. Et quo ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones verò, punit duas actiones. Prima est, fingere casum: secunda est, fraudem committere. Vbi nota quòd duo ad hanc censuram incurrendam requiruntur. Primò, quòd fictio seu fraus fiat ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulierem pro testimonię. Secundò, quòd sequatur effectus: vt talis pœna referatur ad opus subsequutum, quod canon vitare intendit. Et quia opus subsequutum ponitur duplex (primum, quod subsequitur, si nullum adsit impedimentum: & hoc est iudicem ire personaliter ad mulierem pro testimonio: alterum quod interueniente impedimento sequitur, & est mittere ad eas pro testimonio) quātum ex litera apparet, nisi sequatur effectus primus, scilicet quòd iudex vadat personaliter, non videtur habere locum excōmunicatio ista: quia mittere ad mulieres pro testimonio, superius in hoc eodem canone concessum est: & ire personaliter, reperitur quum fertur sententia hæc. Et est episcopalis.

In partem

In partem procurantem, vel quòd de aliis quàm de manifestis iniuriis seu violentiis conseruatores se intromittant, vel quòd ad ea quæ iudicialem indaginem exigunt suam extendant potestatem.

CAP. LX.

Vsurpatio iudicialis vexationis per conseruatores: mulctam meretur excommunicationis.

DECERNIMVS, vt si conseruatores de alijs quàm de manifestis iniurijs & violentijs scienter se intromiserint, seu ad alia quæ iudicialem indaginem exigunt, suam extenderint potestatem, eo ipso per vnũ annũ ab officio sint suspensi: pars verò quę hoc fieri procurabit, sententiam excommunicationis incurrat. A qua non possit absolui, nisi ei quem sic fatigauit indebitè, primò satisfacit integraliter de expensis: extrã de offi. dele. hac constitutione. lib. vj.

CAnonis istius materia est vsurpata iudicialis vexatio per conseruatores. Et quòd ad personas est particularis, nam ligat solũ partem: hoc est illum qui est pars in huiusmodi vexatione. Quò ad actiones, punit vnam actionem: scilicet procurare alterum duorũ, vel quòd de alijs quàm de manifestis iniurijs seu violentijs se conseruatores intromittant: vel quòd ad ea quæ iudicialem indaginem exigunt, suam extendant potestatẽ. Vbi nota quòd hæc pœna habet locum dũtaxat in purè cõseruatoribus, qui à sede Apostolica cõeduntur vt à manifestis iniurijs & violentijs tueantur: vt in principio huius canonis textus dicit. Vnde si dentur cõseruatores ad tutelam ab omnibus siue manifestis siue immanifestis iniurijs, nõ habet locum hæc pœna. Et quia sola pars ligatur, si alij qui nõ sunt partes hęc procurarent, non incurrerent. Et quia procuratio ista debet esse consummata ad effectũ subsequutum (vt patet ex eo quòd absolui prohibetur, nisi satisfecerit lęsę parti in expensis) ideo si quis procuraret, & conseruator non exaudiret procurantẽ vexando alteram partem, non incurreretur excõmunicatio. Et est episcopalis satisfactione præmissa.

In religiosos temerè habitum suum dimittentes, vel ad quæuis studia sine debita licentia accedentes: & in doctores, qui religiosos, habitu suo dimisso, leges vel physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis retinere præsumunt.

CAP. LXI.

Religiosus temerè suæ religionis habitum dimittens vel mutans excõmunicatus habetur.

VT PERICVLOsa religionis euagandi materia subtrahatur, districtius inhibemus, ne de cætero aliquis quancunq; religionem tacitè vel expressè professus, in scholis vel alibi temerè habitum suæ religionis dimittat: nec accedat ad quęuis studia literarum, nisi à suo Prælato cum consilio sui conuentus, vel maioris partis eiusdem, sibi cundi ad studium licentia primitus sit cõcessa. Si quis autem horũ temerarius violator extiterit, excommunicationis sententiã incurrat ipso facto. Doctores quoq; siue magistri qui religiosos, habitu suo dimisso, leges vel physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis præsumpserint retinere, similiter eo ipso sint sententia innodati. ne cleri. vel mo. vt periculosa. lib. vj.

CAnonis istius materia est multiplex. Primò, immoderatio habitus, secũdò, curiositas gymnasiorũ: tertiò, fomentum vtriusq;. Et quò ad personas est particularis, ligans solos religiosos

Universidad de Deusto Biblioteca

gioſos & doctores. Quò ad actiones verò punit actiones tres: in prima materia, dimiſsionem habitus: in ſecunda, accedere ad quæuis ſtudia in tertia, retinere in ſcholis ſuis.

Et pro primo quidem caſu nota primò quod dimittere habitum ſuę religionis cõtingit dupliciter. Primò, totaliter: & ſic nunquã voluntariè dimittitur, niſi vel apoſtatando. Et ſic manifeſtè incurrit hunc caaonem: quia temere dimittit. Vel tranſeundo ad aliam religionem: & ſic etiam ſi irrationabiliter tranſeat, nõ temere tamen dimittit ſuę religionis habitum: quia non eſt amplius habitus ſuæ religionis. Secundò ad tẽpus. Et ſic ad incurrendum hũc canonem duæ conditiones requiruntur. Primò, quod dimittatur habitus religionis ſuæ: ſecundò, ꝙ dimiſsio fiat temere. Et videtur poſſe addi tertium, ꝙ dimiſsio ſit materia vagandi: quia hoc pro ratione Canonis in textu aſsignatur. Et dimiſsio quidem dupliciter inueniri poteſt: vel totaliter non habendo habitum, vel non habendo in ſuperioribus. Et ſi totaliter non habetur, nulla eſt ambiguitas. Si verò abſconditus portetur habitus, varia eſt doctorum opinio. Mihi autem videtur cõſideranda qualitas occultationis, & diſtinguẽdum inter habitũ ſic occultatũ, vt reputetur cõmuniter à conuerſatiuis cũ eo qui eum aliter non nouerunt, non religioſus. Et ſic incurret hunc canonem: quia licet non dimittat materialiter veſtem quæ eſt habitus, dimittit tamen formaliter habitũ ſuæ religionis: quia dimittit ipſum vt habitũ quo diſcerni poteſt & cognoſci vt religioſus talis religionis. Et confirmatur hoc ex textu: tũ quia occultatus omnino habitus non ſubtrahit materiam vagandi, ex quo ſic incedit ſuperius vt nõ religioſus: tum quia nullus doctor videtur religioſum ſine habitu in ſuperioribus, eſſet certus ꝙ religioſus dimiſiſſet habitum: quoniam

quoniam relinqueretur ambiguũ an dimiſiſſet ſubtus: quum tamen textus excommunicet doctorem admittentem religioſum ſine habitu. &c. Vel habitum ſic occultatum, vt tamen à cõuerſantibus, quanuis non ab omnibus prętereuntibus, videatur ꝙ religioſus eſt talis religionis. Et ſic non incurret hunc canonem: quia nec materialiter nec formaliter ſuæ religionis habitum dimittit ex toto, quãuis ſecundum quid aliqualiter dimittere dici poſsit. Et ex his ſequitur primò ꝙ dimittẽs temerè ſuæ religionis habitum ad tempus excõmunicatus eſt: quia verè ac temerè dimittit. Et hoc ſignificat litera per illud verbum, in ſcholis vel alibi: ex hoc eñ ſignificatur ꝙ non requiritur Apoſtolica dimiſsio: nã ſcholæ non ſunt perpetuæ, ſed ad tempus. Sequitur ſecundò ꝙ ſi religioſus non tranſeundo ad aliam religionem habitũ alterius religionis aſſumat, ſuum temerè dimittẽdo, excõicatus eſt: alioquin fruſtra poneretur illud pronomẽ ſuæ. Sequitur tertiò ꝙ dimittens habitum ad horam ex leuitate, vel etiam per totum diem domeſticè manendo, nõ eſt excõmunicatus: tum quia propriè loquendo non eſt temeraria dimiſsio: tũ quia ceſſat legis ratio expreſſa de materia euagationis. Pro ſecundo autẽ caſu nota duo. Primum eſt, plus exigi ad licentiam eundi ad ſtudium, quàm eundi ad alia quãuis diuturniora negocia: quoniam ſic iure diſponente non ſufficit licentia Prælati, ſed requiritur conſilium capituli ad licentiã eundi ad ſtudium quodcunq; etiã Theologię: ad alia autẽ, Prę lati licentia ſufficere videtur: & ſaltem hoc eſt verum, ꝙ etiam ſi ſine licentia fiãt, non habet locum huius canonis ſenten. Et mouit fortè conditorem canonis, frequens ac pronus religioſorum animus ex hac honeſta occaſione exeundi ad manendum extra clauſtrũ. Secundum eſt, quòd canõ iſte

non

non habet locum in religiosis accedentibus ad alia loca religiònis suæ vbi est studium: quia non accedunt propriè ad studia ipsa (hoc est ad manendum in studijs quæ extra claustra esse supponuntur) sed de claustro migrant ad claustrum vbi commoditatem habent studendi. Similiter non habet locum in religiosis quorum licentia morandi extra claustrum non pendet à Prælato sui conuentus, sed â superiori Prælato: vt in religionibus mendicantium contingere videtur: in quibus si sola licentia supremi Prælati aut prouincialis consueuit sufficere ad manendum extra claustrum tam in studijs quàm alibi, locum non habet sententia ista. Et potest hoc accipi ex textu, dũ loquitur de religiosis quorum introitus & exitus solitus est pendere à Prælato sui cõuentus: per hoc enim discernuntur ab eis religiosis, quorum introitus & exitus à superioribus consueuit disponi: ita quòd nulla videtur in Prælato sui conuentus & illius capitulo authoritas remansisse circa religiosum illum, nisi quum est in conuentu illo. At si contendat quis circa rigorem iuris, aduertat saltem ex consuetudine tales excusari: quum simplici corde iuxta morem suæ religionis actus suos disponant. Quò ad tertium demum casum, hoc solùm aduertendũ censeo, quòd quatuor requirũtur conditiones ad hoc ℭ incurratur. Duæ ex parte religiosorum (scilicet quòd audiant leges, vel physicam, id est medicinam: & quòd dimisso habitu) & duæ ex parte doctoris: scilicet quòd sciẽter & præsumptuosè doceat seu retineat tales religiosos. Et est episcopalis.

In simplices monachos & canonicos regulares ad curias principum se conferentes, vt damnum aliquod inferant suis Prælatis aut monasterio.

CAP. LXII.

ℭ Religiosi principũ curias ob sui status vel religionis persequutionem insequentes excõmunicationis cathenа tenentur.

HOC EDICTO perpetuò prohibem°, ne monachi aut regulares canonici administrationem aliquam non habentes ad curias Principum absq; speciali Prælatorum suorum licentia se conferant. Quod si vt damnum aliquod inferant suis Prælatis aut monasterio, se cõferre præsumpserint: excommunicationis sententiã eos incurrere volumus ipso facto. Prælatis eorũ districtè nihilominus iniungentes, vt ipsos à curiarum prædictarum accessu, & alijs quibuslibet vagationibus & discursu diligenter compescere, ac super hoc non parentes eisdem, seuerè corrigere non omittant. extrà de statu. cap. in agro. in Cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium, cõtra monasterium aut Prælatũ. Et quò ad personas est particularis, ligans solos monachos & canonicos regulares, non omnes, sed administrationem non habentes. Quò ad actiones verò punit vnum actum exterioré affectum vnica intentione interiori. Actus exterior est conferre se ad curias Principum: intentio interior est animus damnificandi monasterium vel Prælatũ. An autem actus ille exterior requirat aliam conditionem, scilicet quòd fuerit absque speciali licentia sui Prælati, glossa putat quòd nõ, quia nõ repetitur. Et certè si textus bene distinguatur, duæ sunt inhibitiones. Vna, in qua prohibetur ire ad curias Principum sine speciali de hoc licentia absq; excõmunicatione. Secunda verò est ipsa excommunicationis sententia absq; repetitione licentiæ habitæ vel non habitæ. Et propterea videtur solum substantiuum qualificatum subintelligi repetitum: scilicet monachi

chi aut regulares canonici, non habentes administrationem. Et si pro quia hoc est verum, non requiritur ad incurrendū hanc excommunicationem, ꝙ sine licentia speciali Prælatorum ad Principum curias se conferant. Et est Episcopalis.

In monachos intra septa monasterii sine licentia Abbatum suorū arma tenentes.

CAP. LXIII.

Monachi in suis claustris absq; abbatis licentia arma tenentes excō municantur.

PRAEFATAE quoq; sententiæ monachos intra septa monasterij sine licentia Abbatum suorum arma tenentes, decernim⁹ subiacere: extrà de sta. mo. cap. ne in agro. in cle.

CAnonis istius materia est habere instrumenta rixarum. Et quo ad personas est particularis, ligans solos monachos. Quo ad actiones verò vnicam punit: scilicet tenere arma duabus adiunctis circūstantijs. Altera loci: scilicet intra septa monasterij. Altera licentiæ: scilicet sine licentia Abbatis. Et intelligitur tam de armis defensiuis quàm offensiuis. Nec vocatur tenere arma sine licentia Abbatis, qui ex obliuione aut ex ignorantia iuris nullo malo animo arma aliqua etiam in cella haberet: quia formaliter loquendo: talis nō tenet sine licentia: quia non ex intentione tenet sine licentia id ad quod si sciret requiri licentiam, nullo pacto teneret: sed tantùm materialiter tenet sine licentia. Pœnæ autem huiusmodi nō sunt extendendæ, sed restringēdę. Et est Episcopalis.

In religiosos parochiale officiū circa extremam vnctionem, Eucharistiam, matrimonium, & absolutionē vsurpantes.

CAP. LXIIII.

Officij parochialis vsurpatio excōmunicationis pœnā meretur.

RELIGIOSI QVI clericis aut laicis sacramentum vnctionis extremę vel Eucharistiæ ministrarē, vel matrimonium solemnizare, non habita super his parochi alis presbyteri licentia, aut quemquam excommunicatum à canone (præterquam in casibus à iure expressis, vel per priuilegia sedis Apostolicæ concessis eisdem) vel à sententijs per statuta prouincialia aut synodalia promulgatis, seu si à culpa & pœna absoluere quemq̃am præsumpserint: excommunicationis sententiam incurrant ipsofacto, à sede Apostolica duntaxat absoluendi. extrà de priuilegijs. capitulo religiosi. in Cle.

CAnonis huius materia est vsurpario parochialis officij. Et quo ad personas est particularis: ligat enim solos religiosos. Quo ad actiones verò punit sex actiones, tres circa sacramenta tria: scilicet extremam vnctionem, Eucharistiam, & matrimonium. Et tres circa absolutionem: scilicet excommunicatorum à canone, excommunicatorū à statutis prouincialib⁹ vel synodalibus, & absoluere à pœna & culpa. Nota primò, quòd hi actus excommunicationi subijciuntur quatenus affecti sunt presumptione: alioquin frustra appositum esset verbum, præsumpserint. Et hinc habes quod si quis religiosus ex ignorantia vel sub ratihabitionis spe aliquid horum faceret, non incurreret excommunicationē: quia in veritate nō præsumeret. Nota secundò, ꝙ si quis religiosus cōmunicet aliū religiosum exemptū, nō est locus huic pœnæ. Quod ex duobus patet: tum quia hæc constitutiō directè in fauorem parochialium presbyterorum facta est, quibus nihil in hoc casu derogatur: tū quia etiā in verbis stando, nullus est

parochialis presbyter à quo licentia sit petenda, quoniã religiosi exempti non subsunt parochialibus presbyteris, sed suis prioribus, Abbatibus. &c. quos cõstat nõ venire appellatione parochialium presbyterorũ. Nota rursus quòd licet appellatione parochialis presbyteri non veniat cõmuniter Episcopus: cõsuetudo tamẽ (quæ est optima legũ interpres) in hoc casu admittit tam Episcopũ q̃ etiam Vicarium eius, & Vicariũ parochialis presbyteri posse dare licentiam hanc: sicut etiam admittit parochialẽ qui nõ esset presbyter, posse dare hanc licentiã. Nec est opus ꝙ licentia hęc ita sit specialis, vt oporteat scrupulũ habere ex omissa aliquá de articulatione, sed sufficit ꝙ ita sit specialis, ꝙ æquiualeat speciali. Et hoc semper est quandocunq; ex verbis licentiæ communiter intelligitur concedentẽ dare hanc licentiã, etiã si nõ nominarentur hæc sacramenta in specie. Nota demum ꝙ absoluere à pœna & à culpa hîc excõmunicatum, nihil aliud est q̃ id quod vulgò dicitur. Quod in veritate importat plus q̃ indulgentiam plenariam, Importat enim ꝙ reddat hominem mundum ab omni culpa & sine debito alicuius pœnæ: quod est longè plus q̃ indulgentia plenaria. Et propter ea meritò tales prẽsumptuosi excommunicantur, si aliquẽ quemcunq; sit absoluerint. Cum his tamen stat, ꝙ ex simplici absolutione cõfessoris, excellenter contritus ac cõfessus consequatur à Deo absolutionẽ à pœna & à culpa. Et est Papalis.

In religiosos qui in suis sermonibus vel alibi aliqua proferunt, vt audientes à solutione decimarum Ecclesijs debitarum retrahant.

CAP. LXV.

☞ Debitores decimarũ ab earum solutione retrahentes excommunicantur.

RELIGIOSOS, qui aliqua vt audientes à decimarum Ecclesijs debitarum solutione retrahant, in suis sermonibus vel alibi proferre præsumunt, excommunicationis sententiæ subiacere decernimus ipso facto. extrà de pœnis. cupientes. lib. vj.

CAnonis huius materia est nequitia sacrilega retrahens debitores à solutione decimarum. Et quò ad personas est particularis: vtpote ligans solos religiosos. Quò ad actiooes punit vnam actionem: scilicet proferre aliqua, vt audientes retrahãt à solutione decimarum Ecclesijs debitarum. Vbi aduerte tres conditiones oportere concurrere ad hoc vt quis per sua verba incurrat hanc sententiam. Prima, ex parte rei: vt scilicet agatur de decimis Ecclesijs debitis. Secunda, ex parte intentionis: vt scilicet intentio dicentis sit ad hoc vt retrahat audientes ab huiusmodi solutione. Tertia, vt sit religiosus. Et est Episcopalis.

In religiosos qui ab officio prædicationis, quia confitentibus de soluendis decimis scienter cõscientiam facere neglexerunt suspensi, dicta negligentia non purgata prædicare præsumunt.

CAP. LXVI.

☞ Prædicatores ab officio prædicationis ob negligentiam in confessionib⁹ respectu decimarum solutionum cõmissam suspensi excõmunicantur, si negligentia nõ purgata prędictum officium reassumpserint.

RELIGIOSI, QVI scienter postposuerint cõfitentibus consciẽtiã facere de soluendis decimis Ecclesijs debitis, ab officio prædicationis tamdiu maneant ipso facto suspensi, donec confitentibus ipsis (si hoc ipsum eis dicendi commodè facultatẽ habuerint)

Universidad de Deusto Biblioteca

conſcientiam fecerint: excõmunicationis incurſuri ſententiam ipſo facto, ſi prædicare præſumpſerint, prædicta negligentia, vt præmittitur, non purgata. Ad religioſos tamen monaſteriorum vel Eccleſiarũ decimas percipientes nolumus hoc extendi: extrà de pœn. cupientes. in Cle.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium negligentiæ primò circa debitas Eccleſijs decimas, & præſumptæ poſtea prædicationis. Et quò ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos religioſos. Quò ad actiones punit ſimul tres ſuccedentes actiones. Vbi pro clariori intelligentia nota diligẽter verba totius Decretalis, cuius hęc excommunicatio pars eſt: & perſpicere oportere ad hoc quòd excommunicatio hæc incurratur, vltra hoc q̃ perſona ſit religioſa, cõcurrere tres actus. Primus eſt, negligere facere cõſcientiam confitentibus ſibi de ſoluendis Eccleſijs decimis. Et hæc incuria modificatur in litera, quòd oportet quòd interueniat ſcienter. Secundus eſt, negligere poſt prędictam negligentiã eiſdem facere conſcientiam de dicto debito. Et iſte modificatur in litera, ſi hoc ipſum ſcilicet eis dicendũ cõmodè facultatẽ habuerint. Tertius eſt, ſi durante hac ſecunda negligentia (quam cõmittatur ex litera ſuſpenſio ab officio prędicatióis) præſumeret prædicare. Et hæc manifeſtè ex plano ſenſu literæ habentur. De quarto autem actu, quòd ſcilicet oporteat huiuſmodi religioſos eſſe præ requiſitos, fateor me non videre quò ad hanc negligentiam de qua loquitur circa audientiam cõfeſſionum: quoniã actus requiſitionis in litera circa actũ prędicationis in certis feſtiuitatibus apponitur, ſecundum planum literæ cõtextum. Et propterea ſi religioſus confeſſor non prædicet, nunquã incurret iſtam ſententiã: quia pœnæ ſunt extẽdendæ vltra caſus ſuos.

Memento demum exceptionis in calce Decre. poſitæ: ſcilicet q̃ excipiuntur religioſi monaſteriorum & rectores Eccleſiarum quibus debentur decimę. Et eſt Epiſcopalis.

vt religioſos interdictũ quod ſeruat matrix Eccleſia non ſeruantes.

CAP. LXVII.

Interdictum matricis Eccleſię non ſeruantes excõmunicationis vinculo obligantur.

CIRCA INTERdictorum obſeruantiam generalium authoritate ſedis Apoſtolicæ vel à locorum ordinarijs poſitorũ, de fratrum noſtrorum conſilio diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus religioſi quicunq; tam exempti q̃ non exempti, cuiuſcunq; ordinis & conditionis exiſtant, quum cathedralẽ vel matricem ſeu parochialem loci Eccleſiam illa viderint aut ſciuerint obſeruare (nõ obſtãtibus quibuſcunq; appellationibus anteà etiam ad eandem ſedem vel aliũ ſeu alios interiectis, & alijs obiectionibus quibuſcũq;) abſque dolo & fraude, cum moderatione tamen Decretalis alma, inuiolabiliter ea obſeruent. Alioquin nõ ſeruantes, excõmunicationis ſententię hoc ipſo volumus ſubiacere. Quod etiam in interdictis & inceſſationibus à diuinis indictis per prouincialium cõciliorum ſtatuta vel ipſorum authoritate, volumus obſeruari. Inceſſationibus verò generalibus à diuinis ciuitatũ, terrarum, & aliorum locorũ quas aliquando ex conſuetudine vel aliàs capitula, collegia vel conuentus ſecularium aut regularium Eccleſiarũ ſibi vendicãt, idem intelligimus obſeruãdum. Ipſi verò ſint attenti, vt ſtatuta Romanorum Pon. prędeceſſorum noſtrorum ſuper his edita diligenter obſeruent. Porrò ſanctionem hanc ad pendentia trahimus: nõ obſtantibus priuile-

gijs. &c. de seuten. excommunicatio. cap. Ex frequentibus. in clemen.

CAnonis huius materia est sacrilegium in nõ seruando interdictũ. Et quò ad personas est particularis, ligans solos religiosos. Quò ad actiones verò punit vnã: scilicet non seruare interdictum seu cessationem à diuinis, quod seruat matrix Ecclesia. &c. Vbi nota conditiones in litera positas. Et primò ex parte interdicti seu cessationis â diuinis, q̃ sit localis ac generalis: hoc est quòd tota illa ciuitas seu terra aut villa sit interdicta, seu cessare debeat à diuinis. Secundò, ex parte autoritatis: & ponitur quadruplex. Primò, si authoritate sedis Apostolicæ. Vbi nota q̃ non dicit, si à Papa, sed si authoritate sedis Apostolicę: comprehendit enim interdictũ impositum à iudicibus delegatis Apostolicis: quia authoritate Apostolica imponunt interdicta tales iudices.

Secundò, si ab ordinarijs locorum. Tertiò, si per prouincialium conciliorũ statuta, vel ipsorum authoritate. Quartò, si per cõuentus, capitula vel collegia regularia vel secularia ex consuetudine vel aliás habentia hanc potestatem.

Tertiò, ex parte effectus, q̃ huiusmodi interdictum seu cessatio à diuinis, seruetur à cathedrali seu matrice seu parochiali ecclesia. Quã disiunctiuam intellige respectiuè hoc est à cathedrali, vbi est cathedralis: vt in ciuitatibus, à matrice, vbi deest cathedralis, sed est matrix Ecclesia, vt in castellis, à parochiali, vbi nec cathedralis, nec matrix Ecclesia est, sed parochialis, vt in villis.

Quartò, ex parte modi seruandi, scilicet sine dolo & fraude: hoc est quòd religiosi non latenter perforent ianuas vel fenestras vnde laici possint videre aut audire diuina: & breuiter syncerè seruent. Et est Episcopalis.

In eum

In eum qui in ciuitate seu diœcesi vbi sunt populi diuersarum linguarum habentes sub vna fide varios ritus vsurpat præsulatum.

CAP. LXVIII.

Præsulatus officium vsurpans excommunicatur.

QVONIAM IN plerisq; partibus intra eandem ciuitatem atq; diœcesim permixti sunt populi diuersarum linguarũ, habẽtes sub vna fidę varios ritus & mores, districtè præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue diœcesum prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitates rituum & linguarum diuina illis officia celebrẽt, Ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omnino, ne vna eademque ciuitas siue diœcesis diuersos Pontifices habeat tanquam vnum corpus diuersa capita, quasi mõstrum. Sed si propter prædictas causas vrgens necessitas postulauerit, Pontifex loci catholicum Præsulem nationibus illis conformem prouida deliberatione constituat sibi vicarium in prædictis, qui ei per omnia sit obediens & subiectus. Vnde si quis aliter se ingesserit, excommunicationis mucrone se nouerit percussum: & si nec sic resipuerit, ab omni ministerio Ecclesiastico deponendum: adhibito, si necesse fuerit, brachio seculari ad tantã insolentiam repellendam. Extrà de offi. ordi. cap. quoniam in plerisq;.

CAnonis istius materia est vsurpatio præsulatus. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones verò punit vnam, scilicet aliter se ingerere quàm ex ordinatione Episcopi. Vbi aduerte quòd canon iste directè excommunicat illos qui vbi sunt, verbi gratia Latini & Græci, & Episcopus est Latinus, vsurpant sibi præsulatum super Græcos, & sic de similibus. Hor-

ret enim canon iste duo capita in eadem ciuitate seu diœcesi: & propterea vult si necessitas vrgens postulauerit, quòd Episcopus substituat sibi Episcopum super illos alterius ritus vt suum vicarium. Hodie tamen canõ iste parũ aut nihil videtur seruari: quoniam Apostolica sedes prouidet quandoq; in eadem etiam ciuitate habente Latinos & Græcos, de duobus Episcopis seu archiepiscopis. Et est episcopalis.

In eos qui propter legitimum impedimentum à sentẽtia canonis vel hominis ab eo qui regulariter absoluere non poterat absoluti, cõtemnunt quamprimùm commodè possunt ei à quo regulariter erant absoluendi se præsentare &c.

CAP. LXIX.

Impœnitens in actu absolutionis ab incursa excommunicatione denuò excommunicationis vinculo regrauatur.

EOS QVI A SENtentia canonis vel hominis quum ad illum à quo aliàs de iure fuerant absoluendi, nequeunt propter imminentem mortis articulũ, aut aliud impedimentum legitimum prò absolutionis beneficio habere recursum, ab alio absoluũtur: si cessante postea periculo vel impedimento huiusmodi, se illi à quo his cessãtibus absolui debebant, quàm citò commodè poterunt, contempserint præsentare, mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicati erant, humiliter recepturi, prout iustitia suadebit, decernimus in eandem sententiam recidere ipso iure. Idem statuimus de ijs quibus quum à sede Apostolica vel legatis ipsius, absolutionis beneficium à quibusuis sententijs consequuntur, iniungitur vt ordinariorum suorum vel aliorum quorumlibet suscepturi pœnitentiam ab eisdem, se conspectibus repræsentent, & passis iniuriam, seu ijs quibus propter hoc

hoc ligati existunt, satisfactionem exhibeant competentem: si hæc quum primũ poterunt, non curauerint adimplere. De sententia excommunicationis, cap. eos. lib. vj.

CAnonis istius materia est impœnitentia absolutorum à censuris in certis casibus. Et quò ad personas licèt sit absolutè vniuersalis, restringitur tamen ad eas, quæ in talibus casibus tenentur se præsentare Prælatis seu ordinarijs &c. Quò ad actiones verò, duas punit: prima est, contemnere se præsentare quamprimùm commodè quis poterit illi à quo cessãte periculo vel impedimento, absolui debebat: secunda est non curare adimplere iniunctionẽ de præsentando & satisfaciendo quum primùm commodè potest.

Vbi nota tres casus. Primus est, eorum qui absoluti ex periculo mortis vel legitimo impedimento ab excommunicatione lata à iure vel ab homine, ab eo qui non potest regulariter absoluere, si post hæc non se præsentant illi, à quo regulariter fuerant absoluendi &c. Secundus est, eorum qui absoluti à Papa vel ipsius legato, si missi ad ordinarios vel aliquem alium pro pœnitentia, non implent iussionem.

Tertius est, si istismet iniunctum fuerit vt satisfaciant iniuriam passis, seu illis quibus propter hoc ligati existunt, & similiter non curauerint adimplere.

Et pro secundo quidem & tertio casu stabis cum verbis canonis: vt scilicet locum habeat duntaxat quando absolutio & iniunctio sunt ab Apostolica sede seu legato ipsius: ita quòd si sunt à iudice delegato aut ab Episcopo, non ligat iste canon. Pro omni autem casu aduertendum est, quòd tempus quamprimùm commodè potuerunt, in foro iudiciali arbitrio iudicis decernitur: in foro autem conscientiæ, absolutus ipse testis est suæ

est suæ conscientiæ si fuerit negligens aut contemptor. Et quia lex ista non arctat ad præsentandum se personaliter: idcirco si quis per procuratorem ad hoc institutũ cũ veritate satisfactionis compareret coram istis quamprimùm posset, satisfacere videtur canoni: quũ nihil horum quæ agenda sunt, exigat præsentiam personalem: vt patet discurrendo per singula. Et ista excõmunicatio est Episcopalis, si illa à qua fuerat absolutus, erat Episcopalis: & similiter est Papalis, si prima erat Papalis, reincidit enim in eandem sententiã qua prius ligabatur.

In eos qui in locis Christianorum corpora defunctorum ad alia loca transferenda exenterare, in fruſtra incidere, elixare, excutere carnes ab oſsibus & cætera, præsumunt.

CAP. LXX.

Crudelitatem in humana corpora exercẽs præcipuè Christiana ex communicatur.

SI DEFVNCTI exequutor vel exequures, aut familiares eius, seu quiuis alij cuiuscunq; gradus fuerint, aliquid contra nostri statuti & ordinationis tenorem præsumpserint attentare, defunctorum corpora sic inhumaniter & crudeliter pertractando vel faciendo pertractari, excõmunicationis sententiã (quam exnũc in ipsos proferimus) ipso facto se nouerint incurſuros: à qua nõ nisi per Apostolicam sedem (præterquã in mortis articulo) possint absolutionis beneficiũ obtinere. Et nihilominus ille, cuius corpus sic inhumanè tractatum fuerit, Ecclesiastica careat sepultura. Bonifacius octauus in Extraua. detestãdæ. de sepul.

CAnonis istius materia est crudelis immanitas in cadauera humana. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones verò, compre-

cõprehendit actiones duas. Prima est, sic inhumaniter & crudeliter pertractare. Secunda est, facere sic pertractari. Apponuntur tamen quasi quatuor limitationes. Vna est, circa loca defuncto rum: quia nõ ligat, nisi mortuus sit in loco vbi fidei cultus viget. Alia est declaratio ipsarum actionum: scilicet exenterare, incidere in fruſtra, elixare, excutere carnes ab oſsibus, & similes crudelitates. Alia est, circa qualitatem animi: scilicet quòd præsumpserint contra huiusmodi statutum & ordinationem. Quarta demum est, circa finem: quòd scilicet huiusmodi immanitas fiat, vt transferãtur corpora defunctorum ad alia loca. Et hæc quarta conditio elicitiuè ex textu à doctoribus sumitur: ex hoc quòd casus, quẽ tollere intendit lex, est huiusmodi abusus propter trãsferenda corpora ad alia loca: pœnæ autem non sunt extendẽdæ extra casus suos. Et scito quòd huiusmodi concisiones & exenterationes cadauerum humanorũ multipliciter cõsiderari possunt. Primò absolutè: & sic habent quandam speciem mali, scilicet crudelitatis & feritatis: & propter ea Bonifacius hoc considerans, fecit hanc legem contra quorundam consuetudines. Secundò possunt cõsiderari in ordine ad aliquem finem: & sic iuxta qualitatem illius finis iudicandæ sunt. Nam si fiant ad iniuriam irrogandam, sub crimine bestialitatis comprehenduntur. Si verò fiant ad scientiam acquirendam, sub medicinalibus actionibus comprehenduntur: vt in anathomijs patet. Vnde qui vsq; hodie corpora regalia exenterant & excerebrant, vt multis diebus venerari sine fœtore à populo possint, nec feritatis rei sunt, nec contra canonem istum agunt: quia non exenterant vt transferant ad alia loca, sed ne fœteant. Et sic de similibus. Et est Papalis.

In omnes qui in terris suis noua pedagia imponunt,

Universidad de Deusto Biblioteca

nunt, vel prohibita exigunt.

CAP. LXXI.

Pedagia prohibita vel insolita ab incolis suis exigentes excommunicationis mucrone veniunt feriendi.

EXCOMMVNICAmus & anathematizamus omnes qui in terris suis noua pedagia imponũt, vel prohibita exigunt. In processu cœnę domini.

CAnonis istius materia est libertas humana ab oppressione illicitarum gabellarum. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones, duas actiones ligat: prima est, imponere noua pedagia: secunda est, exigere prohibita. Vbi aduerte canonem istum non facere mentionem de clericis plusquàm laicis, & loqui solùm de pedagijs: quoniam nullum aliud substantiuum in hac loquutione reperitur. Et vbi tempore Martini quinti excommunicabãtur duntaxat qui imponunt noua pedagia, postea adiunctum est vel exigunt prohibita, proculdubio pedagia, de quibus erat sermo inchoatus: alioquin exigentes quęcunque prohibita essent ab hoc canone excõmunicati: quod est ridiculum. Ex quibus sequuntur duo. Primũ est, quòd imponentes nouas collectas seu taxas non incurrunt hunc canonem punientem imponẽtem nouas gabellas. Secundũ est, quòd exigẽtes prohibita pedagia, à quibuscunq; exigant (siue laicis siue clericis) incurrũt hunc canonem, dum modo exigant, quod importat coactionẽ quandã: siue coactio ista fiat imperio, siue arrestatione rerũ vel personæ, siue minis, & breuiter quomodolibet fiat quòd inuit⁹ soluat.

Et quia verba propriè intelligenda sunt, nec sunt in materia pœnali extẽdenda: aduerte differentiã inter exigere pedagia ꝓhibita, & exigere pedagia non prohibita sed à ꝓsonis prohibitis: qui enim exigit pedagia licita, sed à

sed à personis prohibitis (puta priuilegiatis: siue illi priuilegiati sint laici, puta milites, siue clerici) non incurrit hunc canonem: quia nõ exigit pedagia ꝓhibita, sed licita, quanuis ab ijs qui nõ tenentur: alioquin exigentes licita in se pedagia à quibuscunque priuilegiatis, siue laicis, siue clericis, incurrerent hãc censuram: quòd non esse verum videtur manifestissimum. Sed ad hoc vt exigẽtes incurrant hunc canonem, requiritur quòd exigant pedagia in se ipsis prohibita: qualia sunt omnia noua sine debita licẽtia imposita, & similiter ea quæ sunt imposita pro ijs quę deferuntur pro vsu proprio, vel ad fiscum, vel exercendi iuris gratia: quum hæc sint ex iure ciuili prohibita sub pœna capitis. Cum his tamẽ memento, quòd exigentes à clericis etiam licita pedagia incurrunt excommunicationem ex alio canone: vt suprà patet. Et quia canon præsens est in cœna domini, est Papalis.

In dantes & recipientes in simonia ordinis vel beneficii: item in eos qui quòd illa fiat mediatores extiterint seu procurauerint.

CAP. LXXII.

Simoniaci in beneficiorum collatione vel adeptione indubitãter sunt excommunicati.

MVLTAE CONtra simoniacam prauitatem iam olim factę sunt constitutiones, quibus morbus ille non potuit extirpari: volentes igitur de cætero vt possumus attentius prouidere, sacro approbante cõcilio declaramus, quòd ordinati simoniacè, ab exequutione suorum ordinum sint eo ipso suspensi. Electiones autem, postulationes, confirmationes, & quæuis prouisiones simoniacæ Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, personatuum, officiorum, & beneficiorum quorumcunq; deinceps factæ, nullæ sint ipso iure, nullumq; per illas ius

cuiquam

cuiquã acquiratur. nec promoti, confirmati, ac prouisi, faciant fructus suos: sed ad illorum restitutionem tanquam iniquè ablatorum teneantur percipientes. Statuentes insuper quòd dantes & recipientes, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, etiã si pontificali aut cardinalatus prę fulgeãt dignitate. Martinus v. in conci. Constantien.

CAnonis istius materia est simonia. Et est quò ad psonas vniuersalis. Quã tum ad actiones verò, duas excõmunicat: scilicet dare, & recipere: ita quòd tam dantes quàm recipientes in simonia ordinis vel beneficij, sunt excommunicati. Et tertiam addidit Paulus secũdus in Extrauaganti quum detestabile: scilicet contra illos qui, vt huiusmodi simonia fiat, mediatores extiterint vel procurauerit. Vbi nota quòd licet huiusmodi Extrauagantes videãtur prima facie ad omnes simoniacos se extẽdere propter quędam verba lata ibi contenta: quia tamen materia de qua agitur, est sola simonia in ordine aut beneficio (vt patet in tractatu & contextu earundem) ideo communiter dicitur & rationabiliter quòd soli & omnes simoniaci in ordine aut beneficio sunt excõmunicati. Excommunicati autem simoniaci pro ingressu monasterij, sub his non comprehenduntur, sed suo loco relinquuntur. Appellationẽ autem beneficij intellige non solùm illud, quo aliquis dicitur habere beneficium, sed etiam prioratum, guardianatum, & similia quouis nomine vocentur, quę sunt prę lationes, & officia pastoralia apud mendicantes: quoniam monasteriorum seu conuentuum sunt electiones, confirmationes, seu prouisiones huiusmodi, quanuis non computentur inter Ecclesiastica beneficia. Et est Papalis.

In singulares personas aliquid ex pacto dantes aut recipientes

cipientes pro ingressu religionis.

CAP. LXXIII.

Ingressum religionis ementes, aut pro ea aliquid recipientes excõmunicationis incurrũt exitium.

VNIVERSIS ET singulis Abbatibus, Prioribus, decanis, præpositis, & magistris, necnon Abbatissis, & prioriss, alijsq; Prælatis quouis nomine nũcupatis & eorum officialibus (quarumcunq; etiam Ecclesiarum, monasteriorũ, prioratuum, domorum, & locorum quarumlibet religionum, ordinum etiam militarium tam exemptorum quàm non exemptorũ, quocunque nomine censeantur) ac capitulis & conuentibus & singularibus personis eorum tenore præsentium authoritate Apostolica, quanuis sit eis à iure inhibitum, districtius inhibemus, ne tam à maribus, quã à mulieribus religionem eorum ingredi volentibus, Ecclesias, monasteria, prioratus, domos, seu loca, in earũdem personarum receptione aut ante vel post illam, quoscunq; pastus, prandia, seu cœnas, pecunias, iocalia aut res alias, etiam ad Ecclesiasticum seu quemuis pium vsum aliũ deputata vel deputanda, de cætero directè vel indirectè petere vel exigere quouis modo præsumant: sed eas potius cum omnimoda pietate recipiãt, ac in victu & vestitu sicut alias personas Ecclesiarum suarum, monasteriorũ, prioratuum, domorum, aliorum què locorum syncera charitate pertractent: illa duntaxat quæ ipsæ personæ ingredientes purè ac sponte & plena liberalitate omniq; pactione cessante dare vel offerre Ecclesijs, monasterijs prioratibus, domibus & locis huiusmodi voluerint, cũ gratiarum actione licitè recepturi. Nos enim qui secus egerint, si singulares personæ sint, tam dantes quàm recipientes huiusmodi, ex-

communicationis: si verò capitulum seu cõuentus fuerit, suspensionis sentẽtijs eo facto decernimus subiacere. A quibus præterquam in mortis articulo) absolui nequeant absque sedis Apostolicæ licentia speciali. Vrbanus quintus in Extrauaga. sanè ne in vinea.

CAnonis istius materia est simonia pro ingressu monasteriorum. Et quò ad personas, comprehendit omnes. Quò ad actiones verò, duas: scilicet dare vel accipere. Vbi nota quòd sicut in cæteris simonijs ab Ecclesia punitis requiritur pactio, ita & in ista: ita quod ex pacto dantes vel accipiẽtes sunt excommunicati. Si autem sine pacto darent vel acciperent, non essent excõmunicati, quantumcunque intentio dantium & accipiẽtium esset peruersa: sicut in cæteris simonijs cõtingit. Aduerte quoq; Decretalem hanc pluries repetere edita iura cõtra huiusmodi petitiones, consuetudines & exactiones: quoniam hinc elici potest, quòd si aliqua petuntur vel exiguntur non contra alia iura edita, exempta sunt ab hac excommunicatione quę adiuncta est prioribus iuribus: vt ipse conditor canonis testatur.

Et ex hoc capite excusantur omnes putantes se piè agere pro consuetudinibus antiquis seruandis, non ventes ingressum religionis, sed exigentes seruari laudabiles consuetudines: excusantur autem tantum ab ista censura, quantum excusantur à transgressione communis iuris: quanuis ex alio capite videantur excusari, scilicet ex communi vt videtur consuetudine: ex qua Decretalis hæc aut nunquã videtur recepta, aut sic interpretanda. Non desunt quoq; verba Decretalis huius ex alio capite excusantia scilicet ex præsumptione: quoniam præsumptione affectas supponit huiusmodi petitiones. Et propterea qui non præsumunt, sed imitantur prædecessorum vestigia, bona

bona intentione, non incurrunt huiusmodi censuras. Quocirca moniales petentes solitas ibidem dari dotes, & lectisternia, vestes, & huiusmodi, & instantes ad hoc vt parentes puellæ faciant sicut alij (siue monasterium egeat, siue non) nõ sunt excommunicatæ: quũ nulla hîc interueniat pactio, sed instantia vt faciant sicut alij. Si verò monasterium egeat, ita vt non possit sustentare recipiendam absque penuria, possunt licitè pacisci vt pertet secũ quod necesse est ad sui sustentationem: quoniam hoc naturæ ius exigit. Et est Papalis.

In religiosos qui ex ordinibus mendicantium quorũcunq; ad aliquem monasticum ordinẽ, Carthusiensium excepto, absq; sedis Apostolicæ licentia speciali conuolant: & eos qui ipsos recipiunt.

CAP. LXXIIII.

Mendicans non potest absque censura excommunicationis ad alium ordinem sine speciali sedis Apostolicæ dispositione transmutari.

IN FVTVRVM nullus ex professoribus alicuius ex ordinibus mendicantium quorumcunque in aliquem monasticum ordinem (tam sancti Benedicti, quàm Cistercien. Camaldulen. Vallis vmbrosæ, Canonicorum regularium sancti Augustini, vel aliorum monasticorum ordinum) Carthusiensium dumtaxat excepto, possit aut debeat per quemcunque recipi vel admitti virtute alicuius licentiæ, vel indulti absq; sedis Apostolicæ licentia speciali sub dictis pœnis (scilicet excommunicationis latæ sentẽtiæ reseruatæ Papæ) quas tam recipientes quàm recepti ipso facto incurrãt. Et nihilominus secus facta non teneant ipso iure. Martinus quintus in Extrauag. viam ambitiosæ.

CAnonis istius materia est ambitiosus seu mollis transitus de religione ad religionē. Et quò ad personas est particularis, quia ligat solos mendicātes & monachos, exceptis Carthusiensibus. Quò ad actiones ligat duas, recipi & recipere: hoc est transitum mendicantiū ad religionem monachalē, excepta Carthusiensi & receptionem eorundem: ita quod recipientes & recepti sunt excommunicati. Et est Papalis.

In eos qui bona Ecclesiastica alienant, & illos qui ipsa alienata recipiunt.

CAP. LXXV.

Bona ecclesiastica alienans & alienata recipiens excōmunicatur.

OMNIVM RErum & bonorum Ecclesiasticorum alienationē, omneq; pactum per quod ipsorum dominium transfertur, concessionem, hypothecam, locationem, & conductionem vltra triennium nec non infeudationem vel cōtractum emphyteoticum (præterquām in casibus à iure permissis, aut de rebus & bonis in emphyteosim ab antiquo concedi solitis, & tunc Ecclesiarum euidente vtilitate, ac de fructibus & bonis quæ seruando seruari non possunt pro instantis temporis exigētia) hac perpetuo valitura constitutione præsenti fieri prohibemus. Si quis autem contra huius nostræ prohibitionis seriem de bonis eisdē quicquam alienare præsumpserit, alienatio, hypotheca, cōcessio, locatio, conductio, & infeudatio huiusmodi, nullius sint momenti: & tam qui alienat, quàm is qui alienata res & bona prædicta receperit, sententiam excommunicationis incurrat. Paulus secundus in Extrauag. ambitiosæ.

CAnonis istius materia est sacrilegium circa alienationē rerum Ecclesię. Et quò

Et quò ad personas, excommunicatio est vniuersalis. Quò ad actiones, duæ in genere ponuntur. Prima est, alienare. Secunda est, alienata recipere contra constitutionē hanc. Vbi nota duo. Primo, tres casus explicitè in hac constitutione concedi, seu non prohiberi. Primus est locationis & conductionis intra triennium. Secundus est, emphyteosis habens tres conditiones: scilicet in casibus à iure permissis, & de bonis solitis ab antiquo dari in emphyteosim, & cum euidēti Ecclesiæ vtilitate. Tertius est, alienationis fructuum qui seruando seruari non possunt: vt frumentum, vinum, & huiusmodi. In his enim tribus casibus nulla incurritur excommunicatio secundum tutiorem sensum huius Decretalis. Nota secūdò, quòd quia hæc Decretalis non est recepta vbiq;, & alicubi videtur recepta non totaliter, sed quò ad aliquid, ideo vbi non est recepta, & similiter quantū ad illud in quo alicubi non est recepta, neminem damnes: eo quòd nisi consensu vtentium lex fuerit firmata, pro non lege habetur. Esto ergo cautus confessor, vt scias consuetudinē patriæ quò ad hoc: scies autem illā à curia Episcopali. Nota quoq; q. in rebus immobilibus minimis non reputatur Paulinam hanc habere locū. Et est episcopalis.

In sacerdotem officium vicecomitis aut præpositi secularis habentem, & post monitionem emendare nolentem.

CAP. LXXVI.

Sacerdos seculare exequens officium excommunicatus habetur.

INHIBEMVS SVB interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat vicecomitis, aut præpositi secularis. Si quis autem contra hæc venire præsumpserit, & commonitus emendare noluerit,

rit, excommunicationi subiaceat. extrà ne clerici vel monachi. capitulo. clericis.

CAnonis istius materia est quoddam sacrilegium, quo per indecens officium, sacerdotio iniuriam facit ipse sacerdos. Et quò ad personas, soli sacerdotes excommunicantur. Quantum ad actiones, duæ simul iunctæ excommunicationi subijciuntur. Prima est, habere officium vicecomitis aut præpositi secularis. Secunda est, post monitionem nolle emendare. Hæ enim duæ actiones si simul concurrant in sacerdote, excommunicationi ipsum subijciunt. Aduertant hîc Prælati qui sunt regnorum gubernatores seu vicereges, quoniam appellatione præpositi secularis omnis huiusmodi præsidentia iurisdictionem habens secularem, venire videtur. Et hoc intellige quando huiusmodi præpositura est aduentitia personæ: nam si est annexa, vel etiã de nouo annecteretur Ecclesiasticæ dignitati (vt contingit in Episcopis habentibus vtramq; iurisdictionem) Non habet locum hic canō. Et similiter si quis dominus temporalis efficeretur sacerdos, non propterea perdit dominium suum seculare: sed potest illud exercere, quemadmodum Episcopus habens vtramque iurisdictionem. Secus autem esset, si quis habens officium vicecomitis aut secularis præpositi (puta potestatis, aut huiusmodi) fieret presbyter: quia non potest retinere officium illud: quoniã inhibetur sacerdoti habere huiusmodi officium. Et est Episcopalis.

In confessores qui in duodecim casibus hic enumeratis, & generaliter in casibus bullæ cœnæ domini quenquam absoluere, aut quatuor excepta vota commutare attentant.

CAP. LXXVII.

Sacerdos à casibus per sedem Apostolicam specialiter reseruatis absoluens excommunicatur.

AVTHORITATE Apostolica tenore præsentium statuimus & ordinamus, quòd de cætero prętextu facultatum quarumcunq; concessarum à nobis vel authoritate nostra, & quas cōcedi quomodolibet continget in futurū, etiam cum clausula q. sola signatura sufficiat etiam in fauorē fidei & cruciatæ: nullus confessor quemuis qui offensæ Ecclesiasticæ libertatis, violatiōis interdicti à sede Apostolica impositi, seu hæresis postquam quis fuerit ea sententialiter cōdemnatus, delatus seu publicè diffamatus, conspirationis in personam aut statū Roma. Pon. seu cuiusuis offensæ inobedientiæ aut rebellionis eiusdem Ponti. vel dictæ sedis, mutilationis membrorum, vel occisionis cuiuscunq; in sacris ordinibus constituti, offensæ personalis in Episcopum seu alium Prælatum inuasionis, deprædationis, occupationis, ac deuastationis terrarū Romanæ Ecclesiæ mediatè vel immediatè subiectarum, ac etiam inuasionis Romipetarū, seu quorumcunq; aliorū ad Romanam curiam venientiū, prohibitionis deuolutionis causarum ad dictam curiam, delationis armorum & aliorum prohibitorum ad partes infidelium, impositionis nouorum onerum realium vel personaliū Ecclesijs vel Ecclesiasticis personis, simoniæ super ordinibus vel beneficijs consequendis in dicta curia vel extra eam contractæ quomodolibet reus foret, & generaliter in casibus contentis in literis quæ consueuerunt in die cœnæ domini publicari, prætextu huiusmodi facultatum absoluere, & per quosuis emissa peregrinationis vltramarinæ, visitationis liminum Apostolorum Petri & Pauli, in Compostella, & castitatis ac religionis vo-

ta, nisi ex speciali licentia & certa sciétia nostra (de qua demum constare censeatur, quum in signatura nostra desuper manu nostra scriptum: aut in literis nostris expressum fuerit nos ex certa scientia & de speciali gratia id concedere cum derogatione præsentis constitutionis, illius de verbo ad verbum inserto tenore, non autem per clausulas id importantes) vel in articulo mortis constitutum (& tunc in casibus vbi satisfactio fuerit impendenda, facta satisfactione, vel idonea præstita cautione) cõmutare præsumant. Et si aliqui confessorum contra præsentẽ constitutionẽ quenquã absoluere, aut excepta vota prædicta cõmutare attẽtauerint, absolutio & cõmutatio huiusmodi nulli⁹ sint roboris vel momenti: & contrafacientes eo ipso excoicationis sententiã incurrãt. A qua (nisi in mortis articulo constituti) ab alio q̃ à Roma. Pót. absolui non possint. Sixtus. iiij. in extraua. Et si dominici.

CAnonis istius materia est sacrilegium circa vsurpatam spiritalem iurisdictionem in absoluendo à casib⁹ reseruatis &c. Et quãtum ad personas, cõfessores comprehenduntur. Quantum ad actiones verò, duæ sunt in genere: scilicet absoluere à reseruatis, quæ hîc enumerãtur: & commutare vota hîc reseruata. Et declaratur quomodo in articulo mortis agendum sit. Vbi nota casus huiusmodi duplici ter inueniri. Primò, vt non remanserit pœnitens obligatus ad satisfaciendum. Et tunc potest in articulo mortis quilibet absolui cũ promissione vel iuramento ꝙ præsentabit se si euaserit, potenti legitimè absoluere: nõ pro absolutione, sed ad standum mãdatis Ecclesiæ. Si autem pœnitẽs remãserit obligatus ad satisfaciendũ: si potest, ꝓmitti debet satisfactio. quòd si nõ potest, tunc præstare debet idoneã cautionẽ antequàm absoluatur. Et vocatur idonea cautio, pignoratitia: quòd si hanc non potest, det fideiussoriam: & si hanc etiam nõ potest, det iuratoriam. Et hoc aduertãt bene confessores, ne illaqueantur. Et est Papalis, nõ solùm hinc, sed etiam ex processu in cœna Domini, quantum ad absoluentes à contentis in bulla cœnæ Domini.

In eos qui asserunt tenentes beatam Virginem ab originali peccato fuisse præseruatam, hæresim aut peccatũ mortale incurrere. &c. Et eos qui affirmant contrariam opin. tenentes in hæresim vel peccatum mortale incidere.

CAP. LXXVIII.

Virginem Mariam asserentes originali macula fuisse contaminatam, aut oppositũ tanquam hæreticum impugnantes excommunicationis onere premuntur.

MOTV PROprio assertiones quorumlibet prędicatorum qui affirmare præsumerent eos qui crederent aut tenerent Dei genitricem ab originalis peccati macula in sua cõceptione præseruatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut conceptionis officium celebrãtes, seu sermones illorũ qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmãt audientes alicuius peccati reatum incurrere: vtpote falsas & erroneas, editosq; desuper libros id continentes, quò ad hoc authoritate Apostolica tenore præsentium reprobamus & damnamus: ac motu, scientia & authoritate prædictis, statuimus & ordinamus ꝙ prędicatores verbi Dei & quicunq, alij qui decætero ausu temerario pręsumpserint in suis sermonibus ad populum seu aliàs quomodolibet affirmare huiusmodi sic per nos improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere vel habere

postquàm de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiã eo ipso incurrãt. A qua ab alio quàm à Roma. Pont. nisi in mortis articulo, nequeant absolutionis beneficiũ obtinere. Item motu, scientia & authoritate similibus, simili pœnæ ac censuræ subijcientes eos, qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes (videlicet gloriosam virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam) hæresis crimẽ vel peccatũ incurrere mortale: quum hoc nondum sit à Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum. Sixtus iiij. in Extrauag. cap. graue nimis.

CAnonis istius materia est sacrilega seu præceps assertio seu affirmatio cuiusdã ambigui in doctrina Christiana circa conceptionem beatæ Virginis. Et quò ad personas in vtroque casu excõmunicatio est vniuersalis. Quò ad actiones verò, in vtroque casu actio est audere asserere seu affirmare hæc vel illa, prout in litera. Et adiungitur in primo casu habere quosdam libros pro veris quò ad hoc.

Nota cõfessor, quòd vbi de simplici corde aliquis errasset, non incurrit hunc canonem, pro quanto defuit ibi audacia seu prẽsumptio, quę non frustra in litera apposita est. Et est Papalis.

In impedientes legatos vel nuncios Apostolicos ne recipiantur & faciãt ea ad quæ missi sunt.

CAP. LXXIX.

✠ Apostolicę sedis nuncios, quò minus suum exequantur officiũ impedientes, excommunicationi subijciuntur.

ALIQVI OFFIcium & potestatẽ Roma. Pont. quam non ab homine, sed à Deo recepit, sub suo arbitrio redire molientes, legatos ipsius nisi ab eis petiti fuerint, vel de beneplacito eorum transmissi, sibi terras subiectas (dicentes hoc sibi de consuetudine competere) ingredi non permittunt. Nos huiusmodi consuetudinem authoritate Apostolica penitus reprobantes, legatos ipsos ab omnibus cuiuscunq; præeminentiæ, conditionis, aut status fuerint, debere admitti decernimus: nec eos prętextu cuiusuis consuetudinis impediri posse à quo quam Christiano nomine gloriante, quò minus regna, prouincias, terras quaslibet ad quę ipsos destinari contigerit, ingrediantur liberè, ac commissæ sibi legationis officiũ exerceant in eisdem.

Qui verò decętero super prædictis dictos legatos aut etiã nuncios quos ad quascunq; partes pro causis quibuslibet sedes ipsa transmiserit, præsumpserint impedire, eo ipso sententiam excõmunicationis incurrant. Ioan. xxij. in Extrauag. cap. super gentes.

CAnonis istius materia est sacrilegiũ in Apostolicam authoritatẽ. Quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, vna prohibetur: scilicet impedire legatos seu nuncios Apostolicos ne recipiantur & faciãt ea ad quæ missi sunt. Et est Episcopalis, quantum est ex hoc canone.

In vocatos ad dirigendum moniales in electionibus, non abstinentes ab his vnde oriri vel nutriri possit discordia in ipsis electionibus faciendis.

CAP. LXXX.

✠ Discordiam in actu electionis seminantes vel nutrientes excommunicantur.

HI QVOS AD dirigendas in electionibus moniales deinceps contigerit euocari: ab his prorsus abstineant, per quæ inter eas super faciendis ipsis electionibus oriri possit discordia, vel exorta nutriri:

nutriri: aliàs eo ipso excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere. de elec. cap. indemnitatibus. lib. vj.

CAnonis istius materia est discordiæ occasio in electione. Et quantum ad personas comprehendit omnes & solos vocatos ad dirigendū moniales in electionibus faciendis. Quantum ad actiones, duas comprehendit. Prima est, nō abstinere ab his vnde possit oriri discordia in faciendis dictis electionibus. Secunda est, non abstinere ab his vnde possit nutriri discordia exorta super dictis electionibus faciendis.

Ex quibus bene consideratis, clarè liquet quòd non vocati ad dirigendas. & cæquans umcunque seminent discordias & diabolicè agāt, exempti sunt ab hoc canone. Et similiter illi qui discordias seminant super electionibus factis, etiā si sunt de numero vocatorū: quoniam pœnę non extenduntur vltra casus suos. Et est Episcopalis.

In eos qui ordini prædicatorum aut minorum contumeliam seu iniuriam in septem casibus inferunt.

CAP. LXXXI.

Iniuriam ordini prædicatorum vel minorū inferentes quibusdam casibus excommunicantur.

INTRANTES MOnasteria monialium prędicatorū, siue seculares siue Ecclesiasticæ personæ sint, in casu non concesso à constitutionibus earum, vel sine licentia magistri ordinis, aut alterius ab ipso magistro habentis super hoc potestatem, sunt ipso facto excommunicati. A qua excommunicatione non possunt absolui (præterquàm in mortis articulo) nisi à Papa vel magistro ordinis, vel ab alio habente super hoc specialem authoritatem ab aliquo prædictorum. Et ista sententia est lata etiam per Papam in bulla ordinis.

Intrātres monasteria sanctæ

ctæ Claræ seu monialium ordinis minorum, in casibus non concessis in regula ipsarum, vel sine licentia eorū qui dare possunt, sunt ipso facto excommunicati. Et Papæ reseruatur absolutio, vel generali ipsius ordinis.

Quicunq; libellos famosos in vulgari vel literali sermone, necnon cantilenas vel rithmos edere, vel detinere vel publicare præsumunt in infamiā status ordinis Prædicatornm vel Minorum, sunt excommunicati. A qua excommunicatione non possunt absolui, nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexāder in priuilegio ex alto, & in alio, non sine multa.

Quicunq; prædicare, docere vel defensare presumūt quòd Prædicatores vel Minores non sint in statu perfectionis, & quòd nō liceat eis de eleemosynis viuere, & quòd non liceat eis prædicare, vel confessiones audire de licentia Summi Pont. aliorum Prælatorum inferiorum & rectorum Ecclesiarum aut sacerdotum parochialium consensu minimè requisito sunt excommunicati. A qua sententia non possunt absolui, nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander vbi suprà.

Idem Bonifa. xj. in priui legio sacræ religionis: vbi etiam excōmunicantur omnes qui impediunt eosdem fratres ne possint in suis Ecclesijs celebrare, recipere eleemosynas vel prædicare.

Quicunq; presumunt in loca fratrum Prædicatorū violentiam damnabilē exercere, eo ipso sententiam excōmunicationis incurrunt. A qua absolui nequeunt, nisi per sedem Apostolicā, vel per conseruatores ordini Prædicatorū deputatos. Clemens in quibusdam locis, & in alto.

Quicunq, in monasterio vel Ecclesijs suis detinent apostatas ordi. Prædicatorum, nisi eos eiecerint postquam eis per fratres dicti ordinis ne eos detinēat fuerit de-

rit denunciatum: sunt excõmunicati. Bonifa. in priuilegio, virtute.

Item fratres Minores, qui præsumunt recipere fratres ordinis Prædicatorum professos, sine licentia Summi Pont. faciente expressam de indulto huiusmodi mentionem: vel nisi prius suorum priorum licentia fuerit petita & obtenta, sunt excommunicati. Clemens ad Minores: quos nos. Idem de eremitanis. Alexander ad eremitas: vestram.

Magistri, rectores artistarum, & scholares studij Parisieñ. qui publicè vel occultè fratres Prædicatores vel Minores à consortio vniuersitatis Parisieñ. excludere moliuntur, sunt ipso facto excommunicati. A qua excommunicatione absolui nequeunt: nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander. ex alto.

CIrca hos septem canones relatos à sancto Antonino in tertia parte suę summæ, aduerte quòd primus) scilicet de ingressu monasteriorum) dolum seu præsumptionem requirit: ita quòd non solùm excusantur ingredientes ex ignorantia quasi inuincibili (puta quia consueuerunt monasteria alicubi liberum habere ingressum, & nihil scitur de excommunicatione) sed etiam scientes excommunicationem, & existentes in locis vbi seruatur, si ingrediũtur in aliquo casu putantes sibi licere, excusantur: quia non præsumunt. Et in Decretali prohibente ingressum in monasteria ordinis Prædicatorum, ponitur verbum præsumat. In secundo quoque canone nota quòd non sunt excõmunicati detrahentes huiusmodi religiosis, sed detrahẽtes statui: vt litera clarè dicit.

☞ Excommunicatio potest diuersimodè incurri: vltra canones consideranda.

PRæter has autem excõmunicationes inueniũtur

tur multæ aliæ, in tria distinctæ genera. Earũ nanq; aliquæ quanuis sint notæ, non tamen sunt consensu vtentium cõprobatæ: quales sunt omnes contra non reuelantes simoniam, & contra dantes pro habenda gratia vel iustitia in curia Romana. Aliæ sunt communiter ignotæ: quales sunt multæ quæ dicuntur Ioan. xxij. quæ non possunt esse vtentium consensu firmatæ, ex quo vt ignotæ aut incertæ fuerunt & sunt. Vidit fortè quispiam vnam copiam, & scripsit: quod ea facilitate reijcitur, qua proponitur. Has ego no retuli: quia nolo esse doctor similium. Et hæc duo genera nõ ligant: quia leges infirmæ seu abrogatæ sunt. Aliæ sunt notæ quidem, sed quia nouæ: & nescio an sint receptæ, ideo ambiguus sum: vt sunt illæ quæ in Concilio Lateraneñ. vltimo sub Iulio secundo, & Leone decimo cõtinentur: quas glossare præsumere excõmunicatum ibi est. Et vna est contra cardinales Roma. Ecclesia reuelantes aliquid in consistorio vetitum à Papa, alia est contra impressores librorũ: alia cõtra prædicatores miraculorum. Quarum tenor est.

STatuimus ne quis cardinalium vota in consistorio data, & quæcunque ibi gesta aut dicta, quæ in odiũ aut præiudicium aut scandalum alicuius redundare possunt, verbo vel scripto, vel quouis alio modo reuelet sub pœna periurij & inobedientiæ. Et quotienscunque à nobis & Roma. Pontif. pro tempore existente specialiter & expresè vltra præmissa indictum fuerit super aliqua re silentiũ, si quis contrà fecerit, vltra dictas pœnas excommunicationem latæ sententię incurrat: à qua non possit absolui nisi à nobis vel præfato Roma. Pontif. & cum expressione causæ, præterquàm in mortis articulo. Leo. x. in. ix. sessione Concilij Lateraneñ.

Statui.

Universidad de Deusto Biblioteca

STatuimus & ordinamus quòd decætero perpetuis futuris temporibus nullus librum aliquem seu aliâ quamcunq; scripturam tam in vrbe nostra quàm alijs quibusuis ciuitatib⁹ & diœcesibus imprimere seu imprimi facere præsumat, nisi prius in vrbe per vicarium nostrum & sacri palatij magistrum, in alijs verò ciuitatibus & diœcesibus per Episcopum vel alium habentē peritiam scientiæ libri seu scripturæ huiusmodi imprimendæ ab eodem Episcopo ad id deputandū, ac inquisitorem hæreticæ prauitatis ciuitatis siue diœcesis in quibus librorum impressio huiusmodi fieret, diligenter examinentur, & per eorum manu propria subscriptionem sub excommunicationis sententia gratis & sine dilatione apponendam approbentur. Qui autē secus præsumpserint, vltra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem, ac centum ducatorum fabricæ basilicæ principis Apostolorū de vrbe sine spe remissionis solutionem, ac anni continui exercitij impresionis suspēsionem, excommunicationis sentētia innodatus existat. Idem ibidem in decima sessione.

SI qui in suis prędicationibus ad populum miracula falsa aut incerta, vel prophetias quę ex sacra scriptura non constant, prædicare, seu Episcopis aut suis superioribus (scilicet Ecclesiæ Prælatis) detrahere ausi fuerint: vltra pœnas contra tales à iure statutas, excommunicationis etiam sententiam (à qua non nisi à Roma. Pontifice, præterquàm in mortis articulo constituti absolui possint) eos incurrere volumus. Idem ibidem in.xj. sessione.

EXpeditis duobus (primo scilicet & quarto promissis superius de excōmunicatione tractādis: scilicet in quibus casibus incurritur excommunicatio, & ad quem spectat absolutio cuiusq;) occurrit tractandum secundum inter promissa: scilicet quæ sunt vetita excommunicato: quæ si faciat, peccat.

Excommunicato plura sunt illicita, tam diuina quàm humana, à quibus non abstinens peccato aggrauatur excommunicationis.

VBi scito quòd hęc sunt multata diuina quàm humana: excommunicatus siquidem excluſus est à participatione sacramētorum, & diuinorū officiorum cōmunione: ita quod peccat mortaliter sacramentis participando actiuè vel passiuè. Et si clericus est, & actū alicuius ordinis sacri exercet, aut ordinem suscipit, efficitur irregularis. Et similiter peccat mortaliter orando cum alijs, siue dicendo, siue audiendo, siue interessendo ad hoc vt diuinis interfit: & hoc tam in Ecclesia quàm extrà. Et ratio peccati mortalis in his casibus est præceptum Ecclesiæ sic communiter intellectum: quia excommunicatio directè excludit à diuinorum communione. Est quoque suspensus ab Ecclesiastico officio & beneficio. Et hinc est quòd non potest conferre beneficia, nec iudicare, nec alia quæ iurisdictionis sunt: imo nec facere fructus suos ex beneficio quod habet, quandiu est in mora petendi absolutionē. Nullum præterea potest acquirere beneficium, nec potest eligi aut eligere, nec valent literæ per eum impetratæ à Papa. Et est nihilominus excluſus à legitimis actibus: scilicet accusare, testificari, constituti in procuratorem, cōstituere procuratorem, nisi sit reus. Et gesta per eum ratione publici officij etiam ciuilis, non valent. Et demū à cōuersatione humana excluditur: scilicet colloquutione, cōuiuio, & huiusmodi: ita q; excōicatus contraria faciēs peccat: quia cōtra rectam rationē legis Ecclesiasticę facit. Non tamē peccat in quolibet prædictorū

Universidad de Deusto Biblioteca

mortaliter, sed quandoq;. Discerni autem hoc potest, distinguendo actus vetitos excommunicato in tria genera: duo extrema, & vnum medium. Excommunicatio siquidem separando à communione fidelium, separat primò à sacramentorum & diuini cultus cõmunione, quod est primum commune fidelibus. Separat deinde ab Ecclesiasticorũ actuũ communione: quod secundum est in quo communicant Christiani. Separat demum ab humanorum operum communione: quæ cõmunia sunt Christianis & non Christianis. Et quantum ad duo extrema spectat, clara est differentia, in hoc quòd contra primum genus agere, est peccatum mortale: vt prædictum est. Contra tertium autem non est peccatum mortale: quia excõmunicatio directè excludit à cõmunione hominum quatenus Christiani sunt, & per quandam extensionem à communione hominũ. Et ideo illud contra, hoc præter inhibitionẽ Ecclesiæ agitur: illud mortale, hoc veniale.

Sed de medio genere, & de actibus legitimis ciuilibus, non vsquequaq; clarũ est. Rationabile tamen videtur, quòd si in huiusmodi actibus non se immiscet aliqua iniustitia, aut aliquid aliud ex suo genere mortale, quòd nõ peccetur mortaliter. Verbi gratia: si excommunicatus iudicat, est peccatũ mortale ex suo genere: quia incidit in iudicium vsurpatum: quia potestas eius ligata, est sicut nõ potestas durante suspẽsione seu quasi suspensione. Vsurpatum autem iudiciũ est mortale ex suo genere: quia iniuriam facit per illum actum & illis quos iudicat, tanquam potens actu super illos, & communitati cuius actũ vsurpat. Similiter si excõicatus electus acceptat: iniustitiã enim manifestè incurrit. Et similiter si eligit iniuriatur & electoribus, quorũ numerũ iniustè auget: & Ecclesiæ, cuius se quasi

se quasi prouisorem agit. Et multò magis cõferendo beneficia, & faciendo fructus suos in casu non confesso: & sic de similibus, vbi iniustitia immiscetur. Vbi autẽ nec iniustitia nec alind ex se mortale immiscetur (vt si excommunicatus pro veritate testimoniũ ferat in Ecclesiastico etiã iudicio, vel aliquid eiusmodi faciat) nõ video vnde peccetur mortaliter: quũ ab his non primò sed secundariò sit excluſus. Petere autem etiam exigendo debitũ in matrimonio, non est magis peccatum q̃ petere pecuniã à debitore, vtrumque enim potest excommunicatus, licet possit debitor excipere allegando excommunicationem.

✠ Participatio cum excommunicatis quibus casibus impunè permittatur.

CIrca tertium promissorum (scilicet de peccatis participantium cum excommunicatis) pro constanti habetur, q̃ participantes in diuinis cum excõmunicato in casu non licito, peccant mortaliter: & quòd participantes in alijs in casu nõ licito, peccant veniaLiter. Casus autem liciti, extrà diuina tamen continentur hoc versu. Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse: Hęc quinq; faciunt anathema ne possit obesse. Et exponũtur sic: Vtile, hoc est propter vtilitatẽ propriã: quia licitum est ab excommunicato & exigere & recipere quod mihi debet. Rursus propter vtilitatem animæ ipsius excommunicati: quia licitum est prouocare, monere, &c. ad salutem animæ suæ, etiã si alia interponantur, vt facilius aut fructuosè agatur. Lex matrimonij: quia vxor licitè cõmunicat marito excõmunicato, vt ca non dicit. Et eadem ratione vir communicat vxori excõmunicatæ, saltem in ijs quę debet illi. Humilæ, propter subiectionẽ: & canon explicat filios, seruos, ancillas seu mancipia, rusticos seruientes,

tes, necnon omnes alios qui non adeò curiales sunt, vt eorum consilio scelera perpetrentur: & intellige de ijs qui erant antequàm excommunicatus esset, in huiusmodi eius seruitijs: & è contrario superior cõmunicat licitè subdito in ijs ad quæ ei tenetur. Res ignorata, ignorantia facti vel iuris quando excusat: & hæc etiã excusat à participatione in diuinis. Necesse, in articulo enim necessitatis cessat peccati ratio.

Sed quia multipliciter dicitur necessitas, scito necessitatẽ clarè excusare primò violentiæ: vt si quis violenter tenetur etiam in diuinis cum excommunicatis: & talis deberet animo intendere non interesse diuinis: vt sic nullo modo agat ad cõmunionẽ, sed patiatur quò ad corporalem præsentiam: cui & non consensui potest inferri violentia. Secundò, corporalis indigentiæ meę: vt si non possum necessaria aliunde emere vel habere q̃ ab excõmunicatis: vt patet in cap. quoniam multos xj. q. iij. Tertio, ratione necessitatis corporalis sustentationis ipsius excommunicati: licet enim dare excommunicatis eleemosynam ad eorum sustentationem: vt ibidem dicitur: & eadem ratione licitum est medicare in infirmitate, & huiusmodi. Quarto, ratione necessitatis damni vitandi ex contractu inito. licitũ est enim continuare cum excommunicato exequutionem contractus quem excommunicatus non vult rescindere, ne damnum inde ego innocens incurram: vt patet in cap. si verè. de sent. excom. Quintò, ratione necessitatis spiritalis consilij pro me vel alio: vt quia non habeo alium sufficientem ad quẽ in hac indigentia consilij spiritalis recurram. si enim mihi licet pro salute suę animæ excommunicato communicare, cõsequens est vt etiã idem liceat pro indigentia animæ meæ. Sextus verò casus, scilicet ratione metus, quantũ ad participationem in diuinis, reprobatur à canone cap. sacris. de ijs quæ vi metus ue causa fiũt: quia participatio in diuinis est peccatum mortale, & pro nullo metu etiam cadente in constantem virum debet quis peccare mortaliter.

Quantum verò ad communionem extra diuina, indubitatus est (loquẽdo de metu cadente in constantem virũ) ex ratione iuris: quia si secundum iura licitũ est communicare extra diuina ratione necessitatis damni vitandi ex contractu inito, multò magis ratione damni vitandi ex metu cadente in constantẽ virũ: quum longè maius sit hoc damnũ quam illud ex contractu inito.

✠ Cõmunicatio seu participatio cum excõmunicato quibus casibus omnino sit illicita.

ILlicita autem cum excõmunicatis, continentur hoc versu:
Os, orare, vale, communio, mensa negatur.
Si pro delictis anathema quis efficiatur.
Et exponuntur sic. Os, hoc est loquutio, siue coràm siue per literas, siue per nuncium. Orare: hoc est communicare in oratione & diuinis. quod fit simul cum eo orando, vel audiendo missam, vel officium diuinum quodcunq;. Nec prędicatio tamen nec lectio quantumcunq; theologalis cõputatur inter officia diuina in proposito. Vale: hoc est salutare: & loco salutationis dicitur ei, Deus te illuminet; aut aliqd huiusmodi. Communio: in quibuscũq; actibus specialiter legitimis. Mensa: simul comedere. &c. Ita q̃ in huiusmodi nõ attẽditur propinquitas aut etiã identitas loci, in quo vterq; orat aut comedit: quoniã in eadẽ camera possunt ambo seorsum comedere & orare absq; eo q̃ cõmunicent in comedẽdo aut in orando: vt cõtingit quãdo pulsatur ad Aue Maria: & singuli seorsum dicunt: quoniã nõ pulsatur ad orationem commu-

nem, sed priuatam. Et similiter in eadē Ecclesia si vnus audit missam in vna capella, & excōmunicatus audit in alia capella, non communicant. Communicarent autem si ambo interessent vesperis, aut vni Missæ, aut vni processioni, etiam si vnus esset in capite, & alter in cauda processionis extensæ per duo miliaria. Et hinc fit, vt si excommunicatus transit per Ecclesiam, aut est ibi nō vt intersit vesperis, sed propter negocium aliquod licet transeūdo genu flectat, & oret priuata oratione, non propterea communicant dicentes vesperas cum illo, sicut nec ipse communicat cum illis: & ideo nullus in hoc peccat.

⁂ Excommunicatio minor diuersimodè consideratur.

EXcōmunicatio minor (hoc est Ecclesiastica censura, qua homo excluditur à passiua tantùm participatione sacramentorū, & ex cōsequenti à passiua electione canonica: quia ius sic disponit. extrà de cleri. excom.) ante Concilium Constantiense frequenter poterat incurri. sed post illud cōcilium in duobus tantū casibus participando cū excōmunicatis. &c. incurritur. Primus, si participatio interuenit cum nominatim excōmunicatis publicè. Secundus est, si cum excōmunicatis propter manum violentam in clericum notoriam. Et intellige in vtroq; casu tunc incurrit minorē excōmunicationē, quando participatio interuenit extra casus à iure permissos. in casibus eīn à iure permissis etiā cū istis participatio nō inducit excōicationē minorē.

Tenor autē decreti Constantiēsis relati à sancto Antonino Archiepiscopo Floren. est iste. Insuper ad euitandum scandala & multa pericula quæ cōscientijs timoratis cōtingere possunt, Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus quòd nemo deinceps

ceps à cōmunione alicuius in sacramentorum administratione vel receptione, aut alijs quibuscunque diuinis vel extrà prætextu cuiuscunq; sententiæ aut censurę Ecclesiasticę à iure vel ab homine generaliter promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum Ecclesiasticum obseruare, nisi sententia vel censura huiusmodi fuerit in vel contra personam, collegiū, vel vniuersitatem Ecclesiā, vel locum certum, vel certā terram à iudice publicata vel denunciata specialiter & expressè: cōstitutionibus Apostolicis & alijs in contrariū facientibus, nō obstātibus quibuscunq;: saluo si quem pro sacrilega manuū iniectione in clericū sententiam latā à canone adeò notoriè cōstiterit incurrisse q̄ factum nō possit aliqua tergiuersatione celari, nec aliquo suffragio excusari: nam à communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstineri iuxta canonicas sanctiones.

⁂ Excommunicatio minor quæ inducat incōmoda.

PEccat igitur mortaliter peccato sacrilegij excōmunicatus minore excommunicatione si se ingerit passiuè participationi cuiuscunq; sacramenti: quia exclusus ab Ecclesia, indignus accedit: sicut excommunicatus maiore ingerēs se diuinis. Participantes autem cum excommunicato minore, nullam ex participio incurrunt censuram: quia excōmunicatio minor non transit in tertiam personam. Et reseruatur absolutio ab excommunicatione minore sacerdoti proprio, hoc est sacerdoti qui potest absoluere à peccato mortali: non quia excommunicatio minor habet annexum peccatum mortale, sed quia est vinculum Ecclesiasticū, ac per hoc soluendū à ministro iurisdictiōis Ecclesiasticæ: quam nō habet quilibet sacerdos qui potest absoluere solùm à venialibus ea ratione

tione quia pœnitens se illi submittit in materia non necessaria in sacramẽto pœnitentiæ: qualis materia est peccatum veniale, quod homo non tenetur confiteri. Ex hoc enim quod pœnitens sola peccata venialia confitenda habet, obtinet vt possit se cõfitendo subijcere cui maluerit sacerdoti: quia nulli tenetur de illis confiteri. Sed ex hoc nõ est priuilegiatus, vt possit à quo sacerdote voluerit absolui à vinculo Ecclesiasticæ censuræ: quia totum oppositum concurrit hic, quoniam tenetur de hac censura quærere absolutionem & obtinere eam ante absolutionem à quibuscunq; peccatis, & cuiusque sacramenti susceptionẽ: & propterea oportet recurrere ad ministrum Ecclesiæ habentem aliâs potestatem iurisdictionis. Et posset diaconus imò simplex clericus habens iurisdictionẽ absoluere à minore excõmunicatione multò magis quàm potest absoluere à maiore: quoniam vtriusque absolutio nõ spectat ad potestatem ordinis, sed iurisdictionem.

☙ Peccatum falsi multipliciter committi potest.

FAlsarius tam monetæ, mensurarum & ponderum, quàm scripturarũ seu literarum aut sigillorum, peccat proculdubio mortaliter: quia interuenit ibi factum pernicioſum ex suo genere. Posset tamen propter imperfectionem actus veniale tantùm interuenire peccatũ vel ratione minimi nocumenti, vel quum ioci gratia alieno nomine quis fingit literas. Contingit quoque sine omni fortè peccato fingere alieno nomine literas officioſè, dum vtiliter agitur alterius negociũ, nec dubitatur quòd gratum erit illi cuius nomine scribitur. Et in huiusmodi priuatis literis alieno nomine fictis, ratihabitio à falsitate excusat.

☙ Infamiã propriæ personæ negligenter non impediens peccat in seipsum, & dicitur crudelis.

FAmam propriam falsò ereptam negligere, tunc est peccatũ, quum alijs hoc nocet seu nocere timetur: nam fama propter alios nobis necessaria est. Et in tali casu dicit Aug. qui cõfidens conscientiæ, negligit famã, crudelis est: quia aliorũ animas occidit, vel blasphemãtium viam Dei audita bonorum infamia, vel imitantiũ malum quod factum putãt, excusando se super reputatos bonos. Verùm iuxta occurrentis necessitatis casus & facultatem prouidendi, iudicandum est in singularibus de peccato hoc, nam quandoq; melius prouidetur proximis cum hilari pacientia tolerando infamias nostras quàm obsistendo: nec tunc negligit quis famã propriam, sed optimam curam habet eius offerendo illam Deo. Vnde nisi charitas proximi impellat, melius toleratur infamia quàm profama laboretur.

☙ Violatio festorum in honorem Dei sanctificatorum vitiosa est & punibilis.

FEstos dies in honorem Dei sanctificatos violare, peccatum est sacrilegij: quia iniuria fit tempori sacro quantũ ad illud ad quod sanctificatum est. Et quia sanctificatum tempus festiuum est ad exteriorem cultum exhibẽdum Deo, & positiuè vacãdo diuinis, & negatiuè abstinendo ab omni opere seruili, & quibusdam alijs per Ecclesiam adiũctis extrà de ferijs. idcirco peccatum violationis festorũ trifariam cõmittitur, vel omittendo diuina pro tunc præcepta, vel faciendo opus seruile, vel committendo aliquid prohibitorum fieri in festo. Et quantum ad primũ, quia sola missa communiter est in præcepto, ideo sine rationabili causa omittere mis-

Universidad de Deusto Biblioteca

sam in festo, peccatũ mortale reputatur. Et hìc esto prudens, admittendo pro rationabili causa omne motiuum rationi humanæ consentaneum, etiam si non fuerit vrgens: quoniã deficiente, & subsistente ratione quę illius conditionis personas libenter ad Missam euntes inducere videtur ad omissionem Missę, in tali casu nõ incurritur peccatũ mortale: quanuis si minus sufficiens est ratio, peccetur venialiter. Et vniuersaliter sic est, quando quis bona fide putat se excusari ab auditione Missæ, & ideo omittit illam. Et simile est si præter intentionem ex aliqua negligentiola Missa omittitur. Et omnium ratio est: quia non formaliter agitur contra præceptum: nec vsq; adeò materialiter interuenit transgressio, vt redeat peccatũ in naturam suæ formæ. Verbi gratia: rationabilis causa omittendi missam, est occupari in seruitio infirmorum, custodire ea quæ custodia indigent, quando oportet alterum omittere: potius enim omittenda est Missa, quàm seruitium infirmorum, quã custodia rerum. Hinc enim excusantur puellæ nõ euntes ad Missam, quia sic est consuetum, & sic iubent matres & mulieres per mensem luctus, & per purificationẽ post partum abstinentes iuxta consuetudinem patriæ à Missa: & sic de similibus. Ex hoc autem quòd solus exterior cult⁹ cadit sub hoc præcepto, non continetur sub hoc præcepto contritio peccatorũ, nec vitatio aliorum peccatorum. Et propterea circunstantia festi diei non est circunstantia necessaria aliorum peccatorum commissorum in festo, nisi fiant in contemptum festi. Minus autem sufficiens sed rationem sapiens ratio est matutinum iter in festo absque vrgente necessitate aggredi, vt cum socijs quis eat tunc euntibus, putans enim propterea se excusari, cõtra præceptum non agit, quanuis malè faciat.

Intelligitur autẽ missa in festo

festo præcepta Christi fidelibus, vt interfint sacrificio Missæ, interfint autẽ corpore & mẽte: hoc est aĩo vacandi Deo durante Missa. Et propterea si quis corporaliter prẽsens sit missę, sed mentem aduertenter à Missa diuertat ad alia, non satisfacit præcepto Missæ: quoniam ita ibi est ac si volũtariè ibi dormiret: paria namq; sunt longè à Missa fieri per volũtarium somnum, & per voluntariam diuersionẽ mentis ad alia. Vnde sicut obligatus ad Horas canonicas, non satisfacit si ex proposito mentem ad alia diuertat ab officio: ita obligatus ad Missam, non satisfacit si à Missa mẽtem ad alia aduertenter distrahit notabiliter: modicũ enim pro nihilo reputatur. Vtrũ autẽ audiatur vel non, vtrũ sit missa ꝓpria vel non, sub præcepto nõ cadit. Et quãuis dum sacerdos non auditur, aut nõ intelligitur, vel secreta dicit, liceat aliqua spontaneã orationẽ dicere ad habendã mentem Deo vacantẽ tempore sacrificij durante: non tamẽ videtur vsq; quaq, tutum prima facie in Missa de præcepto dicere prẽceptas horas canonicas, aut iniunctã pœnitentiã, seu orationẽ ex voto debitã: quia duo diuini cultus debiti, debẽt vt duo exolui, & non cõfundi sub vno tẽpore & vna actione. Si tamẽ de facto oppositũ quis fecerit, non damno illũ: quia licèt fortè malè fecerit, satisfecit tamen præcepto vtrique quantũ ad vitandũ peccatũ mortale omissiõis vtriusq;, ex eo quòd idẽ tempus compatitur vtrumq; simul persolui, dũ solo interiore actu, Missæ possumus attendere, aut quia secreta dicuntur, aut quia nõ auditur seu nõ intelligitur sacerdos. Dixi autè fortè malè fecerit: quia nõ oportet per soluentẽ intra tempus Missæ præceptæ alias de prẽcepto quoq; orationes, peccare: sed tũc tantũ quum impedimentũ prẽstatur debitæ attẽtioni ad missam. Videmus eñ absq; vllo scrupulo sacerdotem ipsum qui celebrat, dũ chorus cantat,

tat, dicere cum ministris Horam aliquam canonicam, ex eo q̃ dixit totum quod chorus cantat: quasi tempus illud ei vacet, licèt in veritate sit tempus missæ. Et similiter dum sonant organa, potest ab omnibus fieri eadem ratione semper militante: quia scilicet non impeditur debita missæ attentio, sed vnus diuinus cultus alterũ compatitur. Quò ad secundum verò, quia solum opus seruile seruilitate non mystica sed corporali (quòd solum comprehendit exteriora opera seruis propria, ad quæ scilicet seruos deputatos habem⁹) intelligitur ad literam. ideo exercere in festo opera seruilia, peccatum mortale est.

Quod vt clarius percipias, scito exteriora opera trifariam distingui. Quædam enim sunt ex suo genere seruilia: & hæc sunt propria seruis: vt opera mechanica, arare, fodere, suere &c. Quædã verò sunt ex suo genere libera: vt artium liberalium exercitia: vt pulsare instrumenta musica, dissertare, scribere &c. Quædã verò sunt communia liberis & seruis: vt itinerari, curam sui agere &c. Sola prima sunt in festo prohibita. Reliqua sunt licita: & intantùm licita, vt etiã ipsa opera seruilia quãdo transeunt in communia, fiant licita. Transeunt autè in cõmunia dupliciter, Vel ratione necessitatis: quia scilicet occurrit necessitas eorum ad salutem corporis mei vel proximi: vt sunt opera præparantium medicinalia: & seruitia infirmorum, & huiusmodi.

Vel ratione damni vitandi: vt quia segetes sunt in periculo, aut hostes timẽtur, oportet laborare: & similia. quilibet enim siue seruus siue liber tenetur suæ & proximi saluti consulere, & dãnum vitare.

Quò ad tertium, quum ab Ecclesia quatuor inueniantur in festo prohibita, quę opera seruilia non sunt (scilicet fieri primò mercatum, secundò placitum, tertiò iudicium ad mortem vel pœnam,

pœnam, quartò iuramentũ, nisi pro pace vel alia necessitate: vt patet in cap. omnes extrà de ferijs) secundum ac tertium in tantum inhibentur, vt non solùm iudicialis strepitus conquiescat, nisi necessitas vrgeat, aut pietas suadeat, sed tam processus habitus quàm sententia promulgata annulletur. in cap. conquestus. Vt autem singula clarificentur confessoribus, aduertendum est mercati nomine duo posse intelligi. Primò, nundinas quæ semel aut bis in anno alicubi iuxta diuersarum patriarum mores fiunt, seu quasi nundinas, quæ vulgariter dicũtur mercata: quæ semel aut bis aut etiam ter in hebdomada alicubi fiunt, dũ rustici &c. ad forum deferũt oua, pullos, fructus, vinum, &c. ad vendendum. Secundò, actum mercandi: hoc est emendi & vendendi. Et siquidem nundinæ intelligãtur, ius hoc cõtraria consuetudine prævalente, nullibi fortè locum habet. Et quia Prælati iam diu viderunt & vident, nec reprehendunt, pro abrogato haberi potest, vbi sic fit. Si verò qnod vocatur mercatus intelligatur iuxta vulgare expressum, à consuetudine approbatur: & vbiq; quantum memini vidisse, mercatus qui die festo occurrit, in alterũ transfertur diem. Si autem actus mercãdi intelligatur, & sub actu mercandi omnis actus vendendi, locandi, cõducendi, &c. tunc grano salis eget quoniam cõsuetudo populi Christiani in multis oppositum habet. Panis enim, vinum, herbę, fructus, carnes, & reliqua huiusmodi ad minutũ (hoc est pro vsu illius diei) passim emuntur & vẽduntur vbi inueniuntur. Nec est dubium licitè fieri quodlibet horum & similiũ, nisi Episcopus aliquid horum prohibeat aut reprehẽdat, vel per totum diem festum, vel vsq; ad certam horam, puta vesperarum: quod laudabile est fieri, vbi obedientia speratur. Et hinc habes quid de tabernarijs, hospitibus, lanijs, piczicarolis, & simi-

& similibus iudicare debes: scilicet iuxta consuetudinẽ non reprehẽsam à Prælatis. Placiti nomine iudiciales lites intelliguntur. Quæ duobus sunt tatùm casibus concessæ in festo, vel vrgente necessitate, vel suadente pietate. Et hinc excusantur iudices rurales ius dicentes rustici s iuxta patriarum aliquarum consuetudines: pietatis enim causa hoc fit, ne pauperes perdant diurnum laborem necessariũ eis ad victũ: & eadem ratione causis miserabilium personarũ intendere licet. Vrget quandoq; ad hoc necessitas: vt quia haberi postea non potest testis aut iudex &c. Iudicium ad mortem vel ad pœnam, nisi in flagranti crimine repertus statim puniendus ob necessitatem sit: quia timetur ne impediatur iustitia si detinetur, vel quia latronum augmentum hoc exigit: vel quia temporis, puta belli conditio hoc requirit. Hoc enim quod pro reuerentia festi institutum est, non debet contra rectæ rationis iudicium dilationem vetantis militare: quoniam spiritussanctus est spiritus sapientiæ, intellectus, scientiæ, & consilij. Iuramentum demum in festo prohibitũ intelligo iudiciale: nisi pro pace aut necessitate: quæ rectæ rationi relinquitur iudicanda.

Sunt autem quinque circa hoc præceptum diligẽter considerandа, ne præceptor detur sententia de peccato mortali.

Primũ est cõmune huic & alijs præceptis, vt perspiciatur: si formaliter (hoc est ex intentione) commisit vel omisit quis vt festum violaret, seu nõ curans quòd violet festum: nam hoc est peccatum mortale ex suo genere, siue id quod cõmittitur, sit opus seruile, siue ab Ecclesia prohibitum. Si verò nec intentio fuit violandi festũ, nec tam affectus fuit cõmissioni aut omissioni vt nõ curauerit implicitè de violatione festi (rediret enim tũc actus in naturã suæ speciei) nõ incurritur peccatũ mortale:

tale: quia nõ propriè fit contra præceptũ. Potest tamen grauius & minus graue & leuius in huiusmodi interuenire veniale peccatũ iuxta excessus modum, consideratis persona, notitia, ratione, & reliquis singularibus circunstantijs. Et hinc excusantur à peccato mortali infinitæ commissiones & omissiones, quasi bona fide nõ credendo agere contra præceptum patratæ. Secundum quoq; commune, est modicum pro nihilo reputari: ita quòd propter imperfectionem actus (hoc est violationis festi) nõ requiratur violatio: sicut propter imperfectionem nocumenti, lædere proximũ in minimo veniale est: vt patet in furto, detractione, & contumelia. Et hinc excusantur à mortali parum laborantes, vel suendo, tondẽdo, vel reparando aliquid &c. & similiter emẽtes aut vendẽtes rem vnã minimũ tempus in hoc occupando: & similiter qui modicum quid Missæ omittunt. Qui verò communicato sacerdote, à Missa recedũt nõ expectata benedictione, peccant absq; dubio, non tamẽ mortaliter: quia non omittitur pars notabilis: doctrina siquidem & sacrificium Missæ iam completum est. Tertium est, quòd ex causis sex excusantur opera in festo illicita. Primò, ex diuino cultu. Hinc enim licita fiunt opera per se ordinata ad cultum diuiuum, quæ scilicet sunt partes diuini cultus: vt gestare cruces & statuas sanctorum in processionibus: & quæ sunt præparatoria quasi simultanea cũ diuino cultu: & pulsare campanas. Et quæ debuerũt prius præparari, si tamen tunc supersunt agenda: vt mundare & ornare templũ, conficere hostias pro Missis: Hæc enim debent ante festum fieri: sed si ex rationabili causa non potuerint fieri, possunt in festo fieri. Dixi autẽ per se ordinata: quia opera seruilia quæ accidẽtaliter ordinari possunt ad cultũ diuinũ (vt fodere terram, colere agros, ędificare domos, & huiusmodi)

di) non fiunt licita ex hoc quòd fiunt propter Ecclesiam: vt consuetudo Christiani populi testatur, & ratio exigit: quoniã hæc quia impediunt diuinum cultũ, prohibita sunt. Quod si alicubi necessitas pauperculæ Ecclesiæ hoc facit licitum de consensu Episcopi, non damno: non tamen extendendum consulas: quum ipsi Ecclesiæ seruitores & rustici teneantur non minus quàm alij ab operibus seruilibus in festo abstinere: & si ipsi tenẽtur seruare, quomodo alijs licet propter ipsas Ecclesias non seruare?

Secundò, ex pietate. Et hinc licita sunt in festo iudicialia. vt Decre. dicit pro miserabilib⁹ enim personis noluit Ecclesia hæc prohibere. Vnde & tolerantur iudices in villis ius rusticis dicentes causa pietatis, quia alijs diebus non possunt sine damno cõueniri: & similia. De pietatis verò operibus, cum supradicta distinctione dicito opera per se pietatis semper esse licita: vt sepelire mortuum, seruire infirmo, & huiusmodi. Seruilia autem opera quæ accidentaliter possunt ad pietatem ordinari, nequaquam ex pietatis ratione fiunt in festo licita, nisi necessitas exposcat: tum quia in iure nõ conceditur: sicut opus iudiciale, quod esset in festo licitum, nisi Ecclesia prohibuisset, quia non est seruile, tum quia opus religionis (quale est obseruare festum) non est prætermittendum, occupando se in seruilibus propter pietatem cessante necessitate. Et ideo ex hoc capite non dicas quòd reficere pontes & vias &c. licitũ sit in festo propter pietatem Et confirmatur: quia hæc non sunt licita propter consanguineos: ad quos vna eademq; pietas est. Noli tamẽ damnare hæc facientes simplici corde, arbitrantes obsequium se prestare Deo: quia aliunde illis subueniri potest, scilicet ex consuetudine, vel authoritate maiorũ, vel ex necessitate. Tertiò, ex necessitate. Et hæc habet multos

multos ramos: scilicet necessitatem proprij corporis, necessitatem corporis proximi, necessitatem vitandi imminentis damni tam in rebus proprijs quàm proximorum, & demum necessitatẽ publicæ vtilitatis. Ex his eĩ excusantur in primis non solùm iudicialia (vt Decreta. expresè docet dicens, nisi necessitas vrgeat) sed etiam opera quæcunq, ad subueniẽdum infirmo oportuna, minutorum, aromatariorũ, tonsorum, & breuiter omnium. Hinc quandoque & Ianij tempore ęstiuo vel continuorum festorum, & similiter multores & pistores superueniente multitudine egentium panẽ, & similes excusantur. Hinc sub hastã vendere in castellis authoritate publica, ne damnum incurrãt domini rerum, excusantur: quia alijs diebus non comparent emptores occupati agriculturæ. Hinc bellare, fossas, aggeres, propugnacula facere quandoque, succurrere ruinæ, tollere fruges ab alluuione, ab igne, ab incursionibus, & similia operari, ferrare equos in itinere, continuare muliones iter, excusantur. Et Et similiter artifices eorum quæ continuatam exigunt operam (vt decoctio laterum, saponum, calcis, & similia) possunt operas suas in festis continuare. Et similiter qui sunt adeò indigentes, vt nisi laborent in festis, non possunt se suosq; filios sustẽtare, magna vrgente necessitate ad laborandũ in festo: & ideo excusantur, audità tamen Missa, secreto laborando ob vitandũ scandalum. Præcepta siquidem Ecclesiæ, secundum id quod in pluribus inuenitur, intelligenda sunt ligare: communiter autem homines communibus Ecclesiæ festis seruatis, prouidere sibi suisq; possunt: sed vbi aut tot sunt multiplicata festa: aut tanta vrget necessitas, vt non possit quis illa seruanda sibi suisq; prouidere, cessat legis vinculum: nisi quis dicat quòd tenetur ille mendicare: quod est stultum.

De violentia autem coactis ad laborandum in festo, distinguèdum est: quoniam si violentia infertur ideo vt iniuria fiat testis, non est parendum, sed potius est moriendum: nam sicut tenetur quis mori potius quàm loco sacro iniuriam facere, ita tenetur quoq; mori potius quàm tempori sacro iniuriam inferre: vtrumq; enim sacrilegij crimen est. Vnde Machabæi potius mori elegerunt quàm carnes porcinas comedere: quia ad hoc cogebantur vt contra legem facerent: tunc enim vrget Christi comminatio. Qui me os sermones erubuerit coram hominibus & cętera. Si verò infertur violentia non propter festi iniuriam, sed propter exactionem operis, & nisi serui, famuli, subditi, aut quicunque sic compulsi pareant, imminet eis damnum magnum in persona vel rebus, tunc ex necessitate imminentis damni vitandi, possunt audita (si possunt) Missa laborare. Necessitas demum publicę vtilitatis rationabiliter excusat labores illos, qui nisi absque discretione dierum fierent, magnum Respublica sentiret incommodum. In quo genere sunt cursores, qui non ob priuatum damnum sibi aut alteri imminens vitandum, sed quia ars sua est, omni tempore illam exercent, semper parati. Hos enim aut oportet damnare, aut ex hoc quod publica vtilitas huiusmodi exigit artem, excusare non solùm à labore, sed etiam ab omissione Missæ, in quam frequenter incurrere hos oportet. Et quoniam non damnantur aliæ licitæ artes, quæ festorum violationem inducunt (vt nauigatiua, & quæcunque continuum exercitium plusquã sex dierum inducunt) rationi consentaneum est, vt ars cursorum, siue peditum, siue equitum, valde vtilis reipub. excuset dantes illi operam, & inde viuẽtes: præcipuè, quia non spectat ad eos quærere quanta & qualis est necessitas eundi, nec hoc est consuetum

suetum quærere. Vnde hos & similes ex necessitate publica excusat: ita quòd ex consuetudine scita & non reprehensa à Prælatis excusatio compleatur. Quartò, ex occursu lucri transitorij. Indulsit enim Ecclesia (vt patet in cap. licet. de ferijs) vt alecia quæ quodã tempore transeunt, capere liceat in festo. Et pari ratione non solùm alios pisces trãsitorios, sed quomodolibet repente occurrat transitorium aliquod lucrum, aggredi licitum est: tanquam huiusmodi lucrum cessans damnum reputetur. Sed memẽto moderaminis subiuncti: vt scilicet circumpositis Ecclesijs & Christi pauperibus honesta lucri portio detur.

Quintò, ex hoc quòd corporale opus est spiritualis actus exercitium. Et hinc scribere ad docendum, vel discendum, vel ad significandum alteri (vt fit per literas) consilium dare verbo vel scripto, & legere in scholis non solùm theologiam, sed philosophiam, & quamcunque aliam licitam scientiam, & concilia ac electiones facere, studere, & reliqua quæ mentis opera ita sunt, vt non ad exteriorem perficiẽdam materiam sint, vt artium mechanicarum exercitia materiam perficiunt, formando lignum, ferrum, lignum, lanam, linum &c. proculdubio licita sunt in festo: quoniam nihil horũ est seruile opus, nec inter prohibita ab Ecclesia computatur: immo ex hoc capite excusari videntur ij qui diebus festis picturis inspiciendis vacãt discendo & retrahendo, non vt pingant, sed vt discant: & archimagistri qui designant in charta quomodo aliquid fit fabricandũ an instruendum aliquem de futuro opere. Hæc eñ spiritualis potius est exercitatio, non operis mechanici, sed doctrinæ & disciplinæ. Sextò, ex consuetudine Christiani populi generali aut speciali in aliqua patria, scita, & non solùm tolerata, sed nõ reprehensa ab episcopis seu prælatis.

Universidad de Deusto Biblioteca

tis. Hinc enim coquorum, tabernariorum, hospitum, nautarum in fluminibus, vendentium & emetium ad minutum comestibilia, conducentium equos aut operarios pro die crastina, nundinarum itinerumq; exercitia, & similia consueta excusantur. Et merito: quia sicut consuetudo potest facere de licito opere illicitum quantum ad tempus: ita è cõtrario potest de alias illicito in festo efficere licitum. Quartum est, ne fallaris, iudicare volens opus licitum vel illicitum in die festo ex hoc, q̃ fit vel non fit mercenarie: quoniam omne opus quod licitum aut ex se aut ex necessitatis articulo aut consuetudine & huiusmodi in festo est, si vænale est, potest mercenariè in festo fieri: nec per hoc redditur seruile: vt in commentarijs super secunda secundæ. q. cxxij. diffusè declarauim⁹, vbi latius de festorum obseruatione disseruimus. Quintum est, quod licet cum abstinentia à seruilibus, solius Missę cultus sufficiat in festo ad euitandum mortale peccatum: tenentur tamẽ fideles diem expendere in diuinis laudibus, saltem eundo ad prædicationem & ad vesperas. Vnde qui festos dies post Missam vanè consumunt ludendo, iocando, ocioseque vagando, aut venando, spectaculis intendendo, & huiusmodi, licet ex ipsis operibus vtpote non seruilibus, mortale non incurrant: ex omissione tamen diuini cultus ad quem festa instituta sunt, grauiter peccant: quia non reddunt que sunt Dei Deo: & quia quantum in se est, ridiculo exponunt Christiana festa: iuxta illud. Viderunt eam hostes, & deriserũt sabbata eius. Et hoc præcipuè tangit viros graues & maiores & dominos: cæteri namq; eos imitantur.

Festa populo Christiano indicta quæ sunt.

QVę sint festa ab omni christiano populo seruada, ex consuetudine discerne. Nam certa quidem sunt omnium dierum dominicorum, Natalis, Circuncisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, cum duobus diebus sequentibus, Ascensionisq; domini, ac Pẽthecostes cum duobus sequẽtibus diebus, & Corporis Christi: quatuor solennitatum beatæ Mariæ semper virginis, Purificationis, Annunciationis, Assumptionis, & natiuitatis: natiuitatis Ioãnis baptistæ, duodecim Apostolorũ quo ad festa principalia (quod dicimus propter festa cotũ secundaria: vt cathedra Petri, & similia) martyrũ duorum Stephani & Laurentij, & festiuitatis omnium sanctorum, & inuentionis sanctæ Crucis. De festis verò sanctorum Angelorum, & præcipuè in Septembris fine: de sancto Martino, Siluestro, ac Innocentibus, & similiter de dedicatione Ecclesię, & quibuscunque alijs potest conformare se quisque consuetudini patriæ. Quod ideo dixerim: quia non videntur prædicta vbique seruari, quanuis præcepta dicantur.

Consuetudo in festorum obseruatione seruanda est.

CIrca principium & finem festorum, patriæ consuetudo seruetur: ita vt licet communiter festum celebretur de vespera in vesperam: si tamen ars aliqua (puta sutoria aut tonsoria) consueuit à media nocte in mediam noctem celebrare, seruari potest huiusmodi consuetudo: habetur enim pro approbata patriæ consuetudine quantum ad illas artes quæ sic consueuerunt absq; Prælatorum reprehensione celebrare festa.

Filius potest tripliciter in parentes peccare.

FIlij peccata peculiaria sunt tria. Primum est, ir reuerentia parentum: quæ si notabilis esset iniuriado, irridẽdo aut operando, peccatum proculdubio mortale im-

Universidad de Deusto Biblioteca

le impietatis est. Secundum est, inobedientia quò ad illa in quibus filius subijcitur patri: subijcitur autem & quò ad domesticam gubernationem, & morum instructionem: est enim pater ex naturæ iure gubernator & instructor filiorum & domus: & ideo inobedientiæ crimen filius incurreret paterna præcepta cõtemnens. Tertium est, omissio subuentionis, & hoc in casu necessitatis: quoniam pater tenetur sustentare filiũ, & non è contrario, nisi in casu necessitatis: in quo filius peccat plusquàm mortaliter non subueniendo patri indigenti, iuxta vires prouidẽ do illi de necessarijs. Impietatis enim hæc omnia crimina sunt: quia pietas parenti bus cultum obsequiumque præbet, & sunt cõtra primũ præceptum secũdæ tabulæ.

❧ Concubitus soluti cũ soluta semper est peccatum.

FOrnicatio (hoc est cõcubitus naturalis soluti cum soluta) peccatum mortale est: dicente Apostolo. Quod excludit à regno Dei ad Gala. v.

❧ Fraus an semper in peccatum inducat.

FRaus peccatum sonat, sicut & mendacium: sed mortale vel veniale iuxta materiam. Nam fraus ad damnum proximi tendens pernicioſa est, nisi circa minimũ versetur. Si verò iocosa aut officiosa est, venialis est, quia non contra dilectionem Dei aut proximi militat. Excusatur quoque fraus nociua à mortali, si præter intentionẽ accidit: sed quũ illã percipit, tenetur damnũ resarcire, & famæ suæ consulere, ne scandalum sit de eo tanquam doloso.

❧ Ablatio rei cuiuscunque inuito dño semper peccatum est.

FVrtum (hoc est occulta acceptio alienæ rei inuito dño) peccatũ est mortale ex suo genere: quia iustitiam violat contra charitatem proximi. Potest tamen esse veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte primi motus, vel ex parte paruitatis rei: quia modicum pro nihilo reputatur: non enim reputatur quis læsus in rebus ex parua re ablata.

Sunt autem quatuor circa furti peccatum aduertenda. Primum est, de animo furandi, ne errres intelligendo quòd si quis surripit pomũ, peccet mortaliter: quia habet animum illud pomũ furandi. Error est iste: quoniam animus furandi importat animum inferendi nocumẽtum proximo: non vocatur autem nocumentum si est nocumentum secundum quid, quale est nocumentum in re minima. Et propterea per animum furandi, intellige solummodo animum surripiendo ali quid notabile. Et ideo si quis surripit aliquid minimum, habens animum non surripiendi aliquid notabile, excusatur à furto mortali. Si autẽ paruum surripit, ita q̃ si posset, notabile etiã aliquid acciperet, proculdubio animo furandi accipit, & peccat ex furtiuo animo mortaliter. Et hinc habes vnde furta famulorũ famularumq́, excuses, quũ comestibilia domi surripiũt vt comedãt: sunt enim cõiter peccata venialia. Et signũ animi nõ furtiui est, quãdo nõ æstimat quis accipere, quia modicũ est, aut pro modico æstimat quod accipit. Secundum est, de inuito domino: quoniam intelligitur respectu rei ad hoc q̃ sit furtum. Potest siquidem dominus rei esse inuitus dupliciter. Vel quantum ad rem quæ surripitur, vel quantum ad solum modum accipiendi, puta quia displiceat ei quòd occultè accipiatur, & non quòd res tollatur: vt sæpe contingit in furtis domesticis inter patrẽ & filiũ. Non enim cõmittit furtũ filius occultè surripiens res patris volẽtis filiũ res illas habere, sed nolentis

quòd occultè acciperet: quoniam tunc propriè loquendo nõ inuito sed non vidente domino accipit. Et hinc multas occultas acceptiones domesticas excusare potes: dum præ verecundia aut respectu tolluntur res occultè non inuitis dominis quò ad rem: venialia siquidem sunt omnia hæc.

Tertium est, de re aliena. Inielligitur namq; in proposito res aliena, non solùm quantum ad dominiũ, quia scilicet res est alterius, sed etiam si tantummodo sit alterius quantum ad custodiam seu detentionem: ita quòd si quis rem propriam, quam alius tenet vel in pignus, vel in depositum, vel etiam quia furto illam subtraxit, furtiuè accipit, furti crimen incurrit: quia rem alienam quantum ad custodiam occultè accipit custode inuito: debet enim iuris ordine seruato rem suã repetere, & non sibiipsi ius dicere. Est autem aduertendũ q; licèt ita sit regulariter: in casu tamen quo quis nõ potest iuris via rem suam recuperare, aut propter paupertatem, aut propter excellentiam detinentis, aut propter defectum iudicis vel probationum, aut propter scandalum &c. & absque scandalo potest quis secretè rem suam recuperare, non creditur reus furti: quia tũc non propriè ius sibiipsi dicit: sed exequitur naturale ius circa rem suam, ex quo ius ciuile impeditum est ei. Tenetur tamen efficere, vt qui detinebat, sciat se non teneri ad restitutionẽ illius rei: ne si ad pœnitentiam conuersus fuerit, damnum incurrat ipse aut eius hęres iterum restituendo. Quartum est, quòd inter aliena computantur inuenta: tenetur enim inuentor non sibi sed domino reddẽdam accipere rem inuentam, si bona conscientia accipere vult illam, alioquin furtũ cõmittit. Et si quidem dominus scitur, aut diligentia præmissa inuenitur, reddatur illi. Si autem dominus nõ inuenitur (qa fortè viatori cecidit) debet illi reddi in bonis spiritalibus, ex quo non potest in temporalibus reddi. At si inuenta domino carent, sunt inuentoris: sicut quæcunq; in nullius bonis sunt, occupantis sunt. De thesauris tamen vbi ius ciuile disponens in obseruantia est, seruandum est. Naufragorum verò bona iuxta leges quorundam littorum confiscata ex hoc ipso quòd ex naufragio sunt, nescio qua iustitia occupentur, nisi illa qua afflictio additur afflicto. Vnde nõ leges, sed legum corruptiones ac tyrannides sunt. Nec excusantur seruantes illas: imò (vt patet extrà de rapto. ca. excommunicationi) nisi ablata restituant, excommunicationi se nouerint subiacere, qui Christianos naufragiũ patientes spoliant.

Inanis gloriæ appetitus an semper in peccatum inducat.

Gloriæ humanæ appetitus licet malus non sit (nam ita licitum est cupere & quærere humanam gloriam, sicut licitum est cupere & quærere alia bona humana, scilicet pecunias, agros, & huiusmodi: est eñ gloria vnum inter bona humana non paruum) inanis tamen gloriæ appetitus peccatum est: quia à recta dissonat ratione omne vanum. Est autem gloria vana non solùm quando de falsis est, sed etiam quando de transitorijs, aut à transitorijs expetitur: quia non solùm de falsis vana est gloriatio (vt pote de his quæ non sunt) sed etiam quum transitoria tanti fiunt, vt de illis aut ab illis quæratur gloria, vanitas est. Sufficere debet homini à transitorijs gloria transitoria vt sic, & nõ quasi gloria absolutè: illa enim parui fit, si cognoscitur. dũ autẽ magni fit, quia vt gloria absolutè estimatur, vanè appetitur: quia reuera magnum quid non est. Non est autem semper mortale peccatum: sed solùm quando amor gloriæ repugnat charitati,

ritati, vel quantum ad illud de quo est gloria, vel quantum ad intentionem appetentis gloriam. Et primo modo solùm peccat mortaliter, qui gloriatur de aliquo quod est peccatum mortale, quicquid sit illud. Secundò modo, qui ponit suum finem vltimum in gloria humana, hoc est qui tantùm afficitur gloriæ, vt illã præferat obseruationi præceptorum: vt est ille qui ob amorem gloriæ consequendæ, vel timorem gloriæ perdendę incurrit aliquod peccatum mortale: vt Lucretia elegit adulterium ne infamaretur: cuius oppositum elegit Susanna, præferens diuina præcepta gloriæ humanæ & vitæ.

❧ Gula quid dicatur, & an semper sit peccatũ.

GVlæ peccatum cõsistit nõ in hoc quòd cibus delectabilis delectabiliter sumitur: quoniam hoc nullum peccatũ est: nisi quis sit adeò insipiens, vt putet omnem voluntariam delectationem sensibilem esse peccatum. Sed consistit in hoc quòd inordinatè delectatio cibi appetitur aut habetur: puta qa plus aut prius. &c. quàm deceat, delectationis cibi afficitur homo.

Et tunc solũ est mortale quando delectationem cibi habet quis pro vltimo fine: iuxta illud: Quorum deus venter est. Hoc autẽ cognoscitur ex hoc quòd homo ob delectationem in comedendo nõ curat transgredi præceptum Dei aut Ecclesiæ: vt si propter hoc furetur, aut contemnat ieiunare. &c.

Frequenter autem est veniale, & quandoque valde graue: vt cùm delectatio cibi allicit ad comedendum vsque ad vomitum, aut alia inconuenientia. & similiter quum inducit ad alia peccata: puta ad nimium sumptum, vel ad nocendum propriæ sanitati, & ad quæcunque alia peccata: quę secundum se sunt iudicanda quanta sint.

❧ Mutatio habitus debiti & cõueniẽtis vitiosa est, nisi causa rationabilis interueniat.

HAbitus debiti omissio vel occultatio, nisi rationabilis causa excusẽt, peccatum est: quia contra aut præter rectam est rationem. Quinq; autem habitus differentias debitas in communi conuersatione humana inuenimus. Prima est, circa differentiam maris & fœminæ. Et cõstat peccatum esse marem in habitu fœmineo, aut ẽcontrario conuersari. & in Deuteronom. cap. xxij. prohibetur vt abominabile domino. & in decretis dis. xxx. anathema sit mulier induens vestem virilem. Verũ hæc intelliguntur, quando pro superstitione aut luxuria fiũt. Vnde si in laruis aut comœdijs hæc fiant, transire possunt. Sed in continua conuersatione nõ est permittendum: quia contra bonos mores & custodiam castitatis communis est. Et nisi ab episcopo moniti sub pœna excommunicationis desistant, excommunicandi sunt & eijciẽdi de conuersatione humana.

Secunda est, circa differentiam clericorum & laicorum. De qua vide suprà in verbo, clericus.

Tertia est, circa differentiam religiosorũ & aliorũ. Et quantum ad religiosorũ dimittentium habitum, peccatum, vide infrà in verbo, religiosus. Quantũ ad aliorum peccatum, qui religioso habitu in laruis vtuntur, distinguendum est an fiat laudabilis repręsentationis gratia: quia tunc nõ est peccatum. aut in religionis vel religiosi ludibrium: & tunc ratione iniurię notabilis est peccatum mortale. aut sola vanitate: & tunc inter vana transire potest, si secundum veritatem nõ irrogatur iniuria alicui notabilis.

Quarta est, circa differentiã Christianæ fidei ab alijs sectis: puta Iudæis, Mauris, &c. Nam si differẽtia certa distinctiua Christianorũ & aliorum est, ita vt quilibet

set vtens tali habitu fateatur suam fidem: mortale esset peccatū Christiano, deferre habitū Iudæi aut Mauri. Nec sic erat tempore quo beatus Sebastianus sub militari habitu degebat: ita ꝙ ex eius exemplo non licet ex causa quacunq; in casu proposito contrauenire, puta Christianum deferre super vestes characterem O: ex aliquo timore, vbi hoc est proprium signum Iudęorum: quoniam hoc nihil aliud est quàm ex timore fateri se Iudæum. Nec est simile de clerico qui ob timorē iter agit in habitu laicali: quoniam etiam explicitè tunc negare se clericum, nō nisi officiosum mendacium est. Quinta est, circa differentias statuum personarum, nobilium vel ignobilium. &c. Et huius violatio ad immodestiam pertinet. De qua infrà in verbo, ornatus.

☞ Peccatum an posit in hastiludio committi.

HAstiludium (quo pro exercitatione bellica, aut pro solennitate festiuæ alicuius iucunditatis regię, armati equites duo contra se inuicē currunt cum lanceis) ex suo genere peccatū mortale non est: quia in eo non interuenit vt in pluribus mors, aut mutilatio, aut quodcunq; notabile personæ nocumentum: huiusmodi enim ludi ex hac sola causa pernicioſi sunt, scilicet ex nocumento personali. Et propterea si verū est quod supponimus (scilicet quòd vt in pluribus non accidat huiusmodi nocumenti periculum) hastiludiū & quicunque alius ludus militaris habens talem conditionem damnandus non est: quoniam actus humani ex eo quod vt in pluribus inuenitur, iudicatur. In cuius signū torneamentū damnatur, quia sæpe inde mortes proueniunt: vt patet extrà de torneamentis. c. felicis.

☞ Peccatum infidelitatis quibus modis committatur.

HAeresis crimen est infidelitatis, ex tribus constans: scilicet errore in ijs quæ sunt Christianæ fidei pertinaciter. Et aduerte primò diligenter, quòd tertia cōditio requisita ad hæresim, scilicet (obstinatio) non sic requiritur, tanquā non sit hæreticus nisi qui sit inflexibilis & immutabilis: sed sic exigitur quòd homo vult in ijs quæ sunt fidei sic credere, non obstante quòd Ecclesia oppositum decreuerit quantum ad manifesta, aut decerneret quātum ad ambigua. Verbi gratia quantum ad manifesta: si quis vult deliberatè credere quod spiritussanctus non procedit à patre & filio, aut quòd non erit resurrectio mortuorū, aut quòd mortuo corpore moritur etiam anima, non eget alia obstinatione: quia iam est hæreticus ex hoc quod nō dubitat hæc esse contra fidē sanctæ matris Ecclesiæ, & tamen ipse voluntate deliberata credit hæc: est enim satis pertinax qui eligit non captiuare intellectū suum sacrę scripturę, sanctæq; matri Ecclesiæ. Quantum verò ad ambigua, si quis ignē inferni aut aquas quæ super cœlos sunt, credat esse vel non esse similes istis igni & aquæ existētibus apud nos, nō propterea est hæreticus: quia neutra pars clarificata est à scriptura vel Ecclesia. Sed si sic adhæreat vni parti, vt etiam si sancta mater Ecclesia decerneret alteram esse necessariò affirmandā, ipse nihilominus vellet deliberatè credere suā partem, hęreticus esset propter hanc pertinacē animi prępara tionem adiunctam. Aduerte secundò, quòd licet hęreticus purè mentalis sit verè & perfectè hæreticus, nō est tamē excōmunicatus: sed ad hoc ꝙ sit excōicatus, exigitur aliquis actus exterior: quia Ecclesia nō iudicat actum interiorem nudum secundum seipsum. Vnde talis posset absolui à peccato liberè. Sed si etiam sibijpsi dixit exteriori loquela, iam est excōicatus in cœna Domini. &c.

Universidad de Deusto Biblioteca

Histrionatus exercitiũ an & quando sit peccatum.

HIstrionum peccatum non consistit in exercitio histrionatus: nam licitè potest officiũ suum exercere, hoc est vacare vt gestibus, verbis, nouis adinuentionibus delectationẽ alijs præbeat, seruatis debitis circunstantijs. Sed præcipuè consistit in materia: vel in honesta, vtẽdo scilicet actibus aut verbis inhonestis. Vel diuina, ponendo res fidei aut Ecclesiæ in iocum. Vel iniuriosa, despiciendo alios. Aut adulatoria. &c. Peccãt quoq; secundũ locũ, tẽpus, negocia & personas: dum horum aliquid nõ cõsiderant aut paruifaciunt. Peccant & tertiò ex fine, nimis placere cupientes hominibus. Quando autẽ in huiusmodi peccatum mortale interueniat, nõ facilè dixerim: quia iocosè hæc dicuntur & fiũt. Veruntamẽ in ijs quæ ex suo genere sunt mortalia (vt iniurię diuinorũ & hominũ, & similia) nisi paruitas offensæ excuset, quia modicum pro nihilo reputatur, peccatum mortale incurritur: quia licet iocositas excuset à tanto, non tamen à totò. Propter huiusmodi autem annexa histrionatui, ab Aug. tantopere damnantur histriones & dantes eis: vt habes in decretis, distin. lxxxvj. ca. donare, & qui venatoribus. el primo.

Peccatum homicidij dupliciter potest incurri.

HOmicidium (hoc est illicita hominis occisio) peccatum mortale est, contra iustitiam & charitatem. Et quia occidere hominem dupliciter contingit (vel per se, hoc est in intentione occidendi: vel per accidens, hoc est prẽter intentionem) si est ex intentione, est illicita ex triplici capite. Vel ex parte hominis occidendi, quia non meretur mortem. Et hinc semper occidere innocentẽ est illicitum:

tum: nisi per accidens iudex excusetur in casu in quo oportet ipsum secundum allegata & probata damnare innocentem ad mortem. Et similiter per accidens excusatur carnifex exequens sententiam iniustam, non continentem errorem manifestum. Et similiter excusantur milites subditi in bello occidentes, ex obedietia ad bellum reputatum iustum, quanuis secundum secretam veritatem sit iniustum, accedentes: iuxta illud Aug. contra Manichæos: Vir iustus si fortè etiam sub Rege & homine sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est: vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat Regẽ iniquitas imperandi, innocentem autem militẽ ostendat ordo seruiendi. xxiij. qõ. j. quid culpatur. Vel ex parte occidentis: quia scilicet publicam authoritatẽ non habet supra illius occidendi vitã. Et hinc semper est mortale occidere ex intentione hominem absque publica authoritate, nec vllam noui exceptionem. Hinc enim homicidij rei sunt non solum ex vindicta, rixa. &c. occidentes, sed etiam qui seipsos defendendo, alios occidunt: hoc est ideo se defendunt vt occidant, vel no sunt defensione cõtenti nisi occidant: quum solummodo in foro conscientiæ liceat eis occidere per accidens, hoc est ideo occidere quia se defendunt, quia non possunt aliter se defendere nisi occidant. Iuxta hoc caput (scilicet ex parte occidentis) peccatum accidentaliter interuenit, si mala sit occidentis intentio: vt quanuis iusta fit occisio, occisor tamen ex odio vindictæq; liuore mãdat aut exequitur. Hoc eñ accidentale omnino est: quia ex mala intẽtione etiã opera misericordię polluuntur: & non solùm hæc iustitiæ opera.

Vel ex parte modi occidẽdi: quia scilicet nõ seruato iuris ordine. scriptũ est eñ.

Iustẽ

Iustè quod iustum est exequeris. Deuteronom. xvj. Et hinc homicidij sunt rei occidentes veneno vel aliàs secretò de mandato dominorum non citatos, non auditos, non damnatos, etiam si læsæ maiestatis dicerentur rei. Nec excusat authoritas principis, etiam si constaret principi, vt personæ priuatæ quòd meretur quis mille mortes: quoniam scientia & potestas currunt pari passu: hoc est quòd oportet potestatem publicam moueri à scientia publica, & secundū illam regulari. Nec hoc est de iure positiuo, vt possit princeps legibus solutus non seruare, sed est iuris naturalis: exigit namq; natura actus publici (qualis est iusta occisio hominis ex publica potestate) vt sit ex publica voluntate, & publica scientia: alioquin nec causę sunt sibijnuicem cōmensuratę (dum potestas est publica, & scientia est priuata) nec adhibentur causę commensuratæ effectui, dum actio potestatis publicę ponitur exire à scientia priuata. Sunt igitur homicidæ & princeps & consulentes & exequentes occisiones hominum indemnatorum ex publica scientia.

Nec excusat (quam allegaret princeps) ratio scandali vitandi: aiunt enim persuadere necem conantes, quòd illum mortem mereri constat clarissimè: sed vt honor illius & familiæ, & dignitatis seruetur, & vt scandalum vitetur, oportet ipsum sine iudicio occidere cum dexteritate. sunt enim diabolicæ artes ad excusandas excusationes in peccatis. Nec propterea damnamus iudices qui repertos in flagranti crimine notorio (vt latrones in vijs & huiusmodi) statim suspendi iubent. interuenit siquidē ibi notorium facti, loco accusatoris & testium, faciens publicam scientiam, & excitans publicam voluntatem & potestatem ad publicum iustitiæ actum. Et hinc videre potes non excusari officiales & subdominos quibus

bus à regibus iubetur vt aliquem inauditum sine vllo crimine notorio capiant ac decapitēt, si iussa perficiūt. Debent siquidem obedire quantū ad capturam & custodiam (quia hoc ex rationabili causa potest Rex iubere) sed nō quò ad occidendum: quia hoc non potest Rex absq; scientia publica iubere, scientia autē publica non est nisi tripliciter, scilicet vel ex propria confessione iudiciali, vel ex probatione iudiciali, vel ex notorio facto. Vnde vbi nullus interuenit actus iudicialis, nullumq; extat notoriū crimen, nō est exequendū principis mandatum ad necem proximi. Nec excusat obedientia tanq̄ in dubijs, quia non est subditi discernere superioris iudiciū: quoniā hoc habet locum in ijs in quibus princeps potest bene & malè iubere: non autē in ijs in quibus certum est eos esse homicidas, quale est mandatum propositum.

Hinc quoque mortaliter peccant iudices, qui nō seruato iuris ordine damnant ad mortem aliquos etiam si morte sunt digni: si tamen aliquid de substantialibus omittitur, puta sufficientia testium: est enim tūc iudex ipse homicidij reus, quoniā occidit hominem nō vt ius seruans & dicens. Et eis demum clarè habes q̄ occidere seipsum, semper est illicitum: quoniam occiditur homo contra naturalem charitatem suijpsius, & cōtra iustitiā: quū nullus sit suijpsi' iudex, nec propriæ vitæ dominus, & quilibet sit pars ciuitatis, & solus Deus sit qui occidit & viuere facit.

✠ Hominis occisio accidentalis dupliciter cōsiderari potest, ad hoc vt in peccatū occidentem inducat.

OCcisio autē hominis per accidens (hoc est præter intentionem) illicita ex duplici capite inuenitur, vel ex immoderata actione, vel ex negligentia. Et ex primo quidem capite infiniti

Universidad de Deusto Biblioteca

sunt modi iuxta plurima immoderata opera ex quibus potest occisio hominis præter intentionem operanti euenire. Nam & immoderata sui aut proximorum, aut rerũ defensio, illicitam reddit inuasoris occisionem: quæ si moderata esset, non ei ad peccatum imputaretur mors inuasoris: nam nõ solùm seipsum, sed proximum (vt Ambr. in primo de officijs testatur: & habetur xxiij. q. iij. in cap. fortitudo. & cap. non inferenda) tuendo licet occidere iniuriam irrogantem: & pari ratione tuendo libertatem membrorum suorum, ne scilicet turpiter patiatur: & similiter integritatem, ne mutiletur aut vulneretur: & similiter necessaria ad vitam & virtutem, ne perdat res suas aut suorum. Quæ si vis, vide diffuse in commentarijs nostris super secunda secundæ. q. lxiij. articu. vij. ad secundum. Et notabis verba Ambrosij, quę vniuersaliter de iniuria loquuntur. Immoderata quoque venatio, seu sagittæ emissio, equitatio seu relaxatio equorum calcitrantium, aut animalium malignantium, & quorumcunq; lædere valentiũ, culpabilem reddit mortem inde sequentem. Immoderata demum medicina tantò magis homicidam medicũ reddit, quantò minus est præter intentionem: quia non debet tentare medicinarum vim cum periculo vitæ alienæ: nec vbi certa notitia morbi deest, potest exhibere periculosam de vita medicinam: de cuius medicinæ viribus non potest se excusare qui professionẽ facit medicinę. Comprehenditur sub hoc quoq, genere oppressio tenellorum paruulorum in lecto, ex hoc quòd tenẽtur simul ad dormiendum: quum hinc facilè possit talis oppressio sequi. Hoc autem intellige cõmuniter: posset enim in particulari casu hoc licere, in quo scilicet secundũ sensatorũ iudicium nõ exponitur infans oppressionis periculo. Propter frigus autem nõ video licere: quia non sunt facienda mala, vt euitetur aliud malum: sed potest aliter prouideri: puta ponendo tabulam aliquam intermediam: ne possit infans opprimi, & huiusmodi: & tantò plus quantò ætas illa patiens est frigoris. Ex secundo verò capite (scilicet ex negligentia) infiniti sunt modi, iuxta infinitos casus in quibus huiusmodi negligentia interuenire potest. Colligendo tamen ad genera, distinguitur negligentia eorum qui possunt & debẽt ex officio prouidere, à negligentia eorũ qui possunt & debent ex articulo occurrentis necessitatis prouidere: nullus enim negligit, qui licet possit non tamen debet. Exigit enim negligẽtia tria: scilicet posse, debere, & non facere. Imputatur igitur homicidij peccatum dominis & officialibus, si ex eorum negligentia occiditur homo. Et hoc siue in casu inuasionis particularis occurrat: siue in casu quo publicis vijs non prouidetur, siue in casu quo ciuitas sine iustitia aut casu sine iustitia regitur: & quasi cuilibet licet impunè occidere, mutilare, ob fauores aut pecuniã aut ignauiam. &c. omnium enim malorum huiusmodi sunt, quia tenentur custodire iustum publicũ. Sub hoc quoq, genere comprehendi tur negligentia medicorũ, qui curam ægri alicuius susceperunt, quum ob eorum negligentiam in studendo, visitando. &c. perit, quonià ex susceptа cura tenentur. Imputatur deniq, homicidij crimen ijs qui possunt & ex articulo necessitatis occurrente tenentur occurrere, si nò occurrunt. Primò, si no pascit quis fame morientem: iuxta illud Ambro. Si non pauisti occidisti. Secundo, si non occurrit ad tuendum proximum inuasum, si potest cũ moderamine inculpatæ tutelæ: iuxta illud Ambro. Qui non repellit à proximo iniuriam si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. vterque enim casus ex extremæ necessitatis.

Universidad de Deusto Biblioteca

Tertiò, si nō reuelando aut retrahendo aut. &c. prouident ne aliquis ex sibi noto tractatu aut proposito. &c. interficiatur: quia tenentur adiuuare & eruere quantū in se est à morte proximos. Ad hæc enim tria videntur omnes negligentiæ casuum necessitantiu ad occurrendum ne quis pereat, reduci. In primo enim mors naturalis, in secundo mors violenta manifestè, in tertio mors violenta occultè imminens cogit proximum vt occurrat si potest.

Circunstantiæ quinq; in canonicarum horarū celebrationis omissione considerandæ.

HOrarum canonicarū omissio exigit ad sui discretionem peccati, vt tractentur quinq;: scilicet qui, quid, qualiter, quando vbi. Et quantum ad primū (qui scilicet teneantur ad horas canonicas) quanuis ex præcepto in iure contento soli presbyteri expressi inueniantur: communiter tamē tenetur, quòd quicunq; in sacro ordine cōstitutus absque rationabili causa (quæ semp subintelligitur) omittit, peccat mortaliter. Et similiter beneficiati, siue sint in sacris, siue non, obligati dicuntur. In his tamen exceptio rationabilis videtur, vt scilicet excipiantur nihil percipiētes de fructibus beneficij: ita tamen quòd ex parte sua non desit percipere fructus: quia cessat ratio obligationis: tenetur enim beneficiatus ad officium diuinum, quia stipendium habet Ecclesiasticum. Et secundum hoc beneficiatus non appellatur quis quantū ad vinculum diuini officij si non potest habere possessionem ac fructus beneficij, nisi fructus ei postmodū dandi sint: quia tunc constat beneficiū ei fructificare, quāuis actualis perceptio fructuum pro tunc sit impedita. Dicuntur & tertiò obligati religiosi professi. Et certè nisi cōsuetudo illos obliget (de qua nihil scio) non tenentur

tenentur ex professione: vt patet ex hoc quòd monachorum ordo contra regulares clericos distinguitur, ex eo quòd isti diuinis ministerijs horarum canonicarum & Missarum mācipati sunt, illi ad contemplationē abstrahendo ab huiusmodi diuinis ministerijs. Hinc enim patet esse professos monachos in Dei Ecclesia absque horis canonicis. Vide si vis sanctum Tho. in vlti. q. secunda secundæ. ar. vij. ad secundum. & Hieron. xvj. q. j. cap. alia. & cap. sic viue. & cap. si clericatus. Vnde nec conuersi qui ad seruitia clericorum in religionibus recipiuntur, nec professi in habitu clericali donec in sacris sint constituti, tenentur ex iure aut ratione ad horas canonicas. Victus nanq; religiosis debetur ex eo quòd totaliter Deo dicati in illa religionis obedientia sunt, non minus quàm debetur à temporalibus dominis & hospitalibus victus illis qui eis per totam vitam in ministerium adscripti sunt. Et de professis clericis, vt dixi, sta consuetudini: de conuersis non dubites. Tertianos verò & similes longè ab hoc vinculo esse scito: quia modus tantùm quidam viuendi est eorum vocata religiositas.

Nec propterea de cōuersis & tertianis fluctues: quia in eorum regula seu statutis decernuntur illis quædā orationes pro horis canonicis: quoniam hinc fit quidem vt teneantur ad illas orationes sicut ad alia mandata regulæ, non autem vt teneantur ex Ecclesiæ præcepto ad horas canonicas. Hæc de primo.

Horæ canonicæ sunt iuxta Ecclesiæ proprię ritum celebrandę, & de iure septem sunt.

QVò ad secundum (scilicet quid dicere tenentur) ex iure quidem solùm inueniuntur septem horæ canonicæ præceptæ. Ex consuetudine autē quilibet debet iuxta suæ Ecclesiæ

seu religionis consuetudinē id dicere pro horis quod ibi consueuit pro horis dici. Et idem reputatur iudicium de adiunctis, siue suffragijs, siue psalmis, siue horis beatæ Virginis. &c. Discernendo tamen consuetudinem habentem vim præcepti, à consuetudine simplici: ita quòd consueta secundum vim præcepti soluantur vt præcepta, & consueta vt consueta: non est propterea reus mortalis peccati commutans qualitatē horarum: puta soluens de sanctis quas deberet soluere de feria: & similiter soluens iuxta ritum Romanæ Ecclesiæ, qui deberet soluere iuxta monachalem ritū: & similiter commutans ordinem horarum: puta dicens sextam prius, & postea tertiam. Et horum & similium ratio est, quia substantia præcepti consistit in hoc quòd canonicæ horæ dicantur, & non in qualitate aut ordine. Grauiter tamen peccant qui absque rationabili causa huiusmodi mutationes ad libitum faciunt. Hæc de secundo.

Diuinum officiū deuotè & attentè & integrè celebrandum est.

QVò ad tertium (scilicet qualiter horæ dicendę sunt) quanuis diuersi diuersa sentire videantur, planus tamen sensus textus in cap. dolentes. de cele. Miss. manifestat sub præcepto cadere modum dicendi: quoniam & verba hoc significant clarè, dum dicitur: Districtè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officiū nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studioſè celebrent pariter & deuotè. Et ratio textus cōfirmat: quia iam tunc erat officium diuinum præceptū, & in modo exoluendi illud errabatur: & constitutio illa ad corrigendum defectum qui in modo exoluendi committebatur, facta est: vt ipsa de seipsa testatur. Non ergo ad iterandū præceptum de dicendo officio diuino

diuino, sed ad præcipiendum modum dicendi, nouum præceptum factum est: vt scilicet studioſè & deuotè quantum Deus dederit exoluatur. Nec propterea quia Ecclesia non iudicat de actibus interioribus, studiositas & deuotio referuntur ad exteriora tantùm: quoniam verū quidem est ad Ecclesiæ iudicium non spectare actus interiores secundum se, hoc est nudos: sed non est verum Ecclesiæ iudiciū subterfugere actus inter nos: vt sunt rationes actuum exteriorum. Excommunicat nanq; Ecclesia eos qui odio vel amore inquirunt, aut mittunt inquirere hæreticos: vt patet cap. multorum. de hæreti. in cle. Sic autē est in psopoſito, quòd licèt internam studioſitatē & deuotionem nudam Ecclesia non præcipiat, præcipit tamen vtramq; internā vt rationem exterioris cultus. Nec propterea laqueus iniectus est animabus: quoniam facillimū est huic præcepto obedire: nam nihil aliud exigit, niſi q̄ quis animo vacandi Deo horas inchoet, & in cōtrarium animus istè non mutetur dum exoluit diuinum officium. Mutari autem in contrariū est impoſsibile ex inaduertentia: quoniam non voluntariè ab officio vagatur qui inaduertenter vagatur. Et ideo si quis aduertit se cogitare hæc vel illa quę debent esse extranea, tūc à meditatione sua, sed nō aduertit q̄ ab officio diuino distrahitur, quanuis voluntariè illa meditetur, nō tamē voluntariè animus ab officio diuino distrahitur: ac per hoc aius vacandi Deo à principio officij habitus nō est mutatus in cōtrarium: quia nunquā iste habuit animū recedēdi à vacādo deo in illo officio: oportet em̄ recessum humanū à termino à quo, fieri per se, hoc est ex intētione. Tantò autē facilius hoc mōstratur, quātò nō vna, sed quatuor vijs potest quis officio diuino attēdere. Vel quantū ad verba, ne scilicet dicat vnū verbū p alio, ne cōfun-

dat aut colligat verba, vt diſtinctè ac reuerenter dicat. Vel quantũ ad ſenſum verborum, vt percipiat mente, & applicet affectum ad id quod verbis ſignificat. Vel quantum ad gratiam petitam: puta caſtitatem, humilitatem, fidem, ſpem, diuinã amicitiam, cœleſtem patriã, & alia huiuſmodi: quæ ſola (vt patet intuenti) petuntur communiter in diuino officio. Vel quantum ad ipſum Deũ: ſeu Ieſum Chriſtum crucifixum. &c. Et hæ omnes, ſecunda excepta, cõmunes ſunt doctis & indoctis, maribus & mulieribus: niſi quòd in prima ignorantes poſſunt materialiter errare: ſed non refert ad propoſitum. ſat enim eſt quòd quis attendit ne erret. Et quia vna iſtarum attentionum ſufficit, ideo inexcuſabilis eſt quiſquis officium diuinum dicit non cum animo quantum ex ſe eſt vacandi Deo. Qui enim cum hoc animo inchoat, & non mutatur in cõtrarium (hoc eſt in voluntatẽ non attendendi diuino officio) celebrat diuinũ officiũ ex parte ſua ſtudioſè & deuotè: expectans quantum Deus det in proſequendo tam attentionis, quæ ſpectat ad ſtudioſitatem applicatiuã intellectus: & ſenſus ad attendendum: quàm cuiuſq; ſanctæ affectionis, quæ ſpectat ad deuotionem oblatiuam promptæ voluntatis ad ea quæ Dei ſunt. Sicut igitur contra Eccleſiæ præceptum agit, ex occultiſſimo interiori odio omittens inquirere. &c. ita contra Eccleſiæ præceptum agit, ex occulto interiori propoſito inſtudioſo, & indeuoto dicẽs officium diuinum.

Qui verò ſaluo animo vacandi Deo inuoluntariè vagatur, non peccat. Qui verò negligenter ſe habet circa exequutionem attentionis & deuotionis, venialiter peccat. Nunquã enim interuenit tranſgreſsio præcepti, quandiu immutatum manet primum propoſitum vacandi Deo. Hæc de tertio.

✠ Tempus qualiter ſit in horarum canonicarum celebratione conſiderandum.

QVò ad quartum de tempore, diſtinguendum eſt: quia priuatum dicendo officium, tempus eſt totus dies inchoans à veſpere præcedentis diei vſq; ad mediam noctem ſequentis diei: ita tamen vt ſolas matutinas liceat in veſpere præcedenti dicere. Graue tamẽ eſt peccatum, ſine rationabili cauſa retardare multũ horas: vt dicere primã hora nona vel veſperarũ. Præuenire tamen vt quietius aut deuotius dicatur, cõſulitur à iure in cap. presbyter. vt ſcilicet manè dicantur horæ vſq; ad veſperas incluſiuè. Tempus autem publicæ celebrationis horarum, eſt iuxta laudabilem cuiuſlibet Eccleſiæ ac patriæ conſuetudinem. Et licèt ſancitum ſit in iure, vt horis debitis in Eccleſijs cathedralibus & collegialibus horæ dicatur, nullum tamen ego cognoſco peccatum mortale in huiuſmodi, etiam ſi quandoq; negligentia magna interueniat, dummodo communiter ſeruetur cõſuetudo: quia in huiuſmodi circũſtantijs non puto incurri mortale peccatum ſine contemptu: quoniam non ſpectant ad ſubſtantialia materiæ præceptæ. Hæc de quarto.

✠ Diuinum officiũ quocunque in loco priuatim celebrari permittitur: publicè autem vt iura iubent in Eccleſia tantũm.

QVò ad quintum de loco, nullus eſt locus in quò non liceat priuatè diuinum excolere officium. Publicè autem in Eccleſia celebrandũ eſſe iura iubent à deputatis ad illud: ita q; deponendi à clerici conſortio ſunt qui caſtigati nolũt intereſſe, vt in Decretis diſt. xcij. cavlti. decernitur. Vbi tamen contemptus deeſt, & propter meam abſentiam non notabiliter læditur diuini

diuini cultus officij: & Prælati dissimulant, parum de ijs quæ Dei sunt curantes, non incurro mortale peccatum ex hoc quòd desum horis canonicis í Ecclesia mea: quia contra præceptum iuris positiui propriè non venio: nec notabile damnum înfero diuino cultui. Grauiter tamen pecco, si sine rationabili causa me debitis horis subtraho: quia grauis est ratio diuini debiti.

De totalitate autem diuini officij nocturni pariter & diurni in Ecclesijs cathedralibus & collegialibus tã singularibus quàm regularibus, debita secundum iura, & minimè soluta in tot huiusmodi Ecclesijs, dicendum est quòd vbi tenuitas sensus í causa est & fuit semper quantum est in memoria hominũ, excusantur collegiales seruantes consuetudinem, puta dicẽdo Missam maiorem, & vesperas in Ecclesia, vel aliquã horã, prout ibi moris est antiqui: quoniam derogatum ibi videtur iuri communi ex rationabili Prælatorum tolerantia: vbi autem sufficientes habent prouentus: & extant templa, ac deputati ad huiusmodi cultum percipientes suas portiones, & parum aut nihil exoluunt diuini cultus in ipsis Ecclesijs ex introducto abusu, ipsi viderint si vinculo iuris derogatum est.

De illo autem qui in choro versus sui chori submissè sibi tantùm dicit, alterius autem chori versus audiendo tantùm exoluit, ratio dictat quòd nõ satisfacit: quia communis exolutio communicãtium est: iste autem per se loquendo non communicat alteri choro. Et ita alibi scripsimus. Si tamen intelligerem quòd viri timorati cõsueuerunt sic facere, dicerem quòd consuetudo bonorum optima est legum interpres: & charitas quæ omnia communia reddit, efficit vt versus auditus sit cõmunis omnibus audientibus, tantò magis, quantò maiores in choro non debent cantare, sed meditari quæ ab inferioribus cantantur. Hæc de quinto.

Peccatum hypocrisis dupliciter incurritur.

HYpocrisis (quo homo simulat personã iusti vel iustioris) peccatum est: quia mendacij vim habet. Incurritur autẽ dupliciter. Vel formaliter, hoc est ex intentione: vel materialiter. Sed hypocrisis formaliter non est vna, sed diuersificatur iuxta diuersa intentionis obiecta. Inueniũtur enim in hypocrisis peccato duo mala, scilicet defectus bonitatis, & simulatio illius. Et propterea hypocrisis altera est, quæ intendit vtrumque malum: vt quum homo intẽdit esse malus, & simulare se bonũ. Et hæc est perfecta hypocrisis excludens à regno cœlorum. Altera intendens vnũ malum tantum: scilicet simulare se bonum, vel meliorem quàm sit: vt quum homo scit quidem non esse bonum, aut esse malum, non tamen hoc intendit aut contemnit, sed solummodo intendit simulare se bonum seu meliorem quàm sit. Et hæc hypocrisis si nuda sit, licèt non sit peccatum mortale, est tamen peccatum: quia mendacij vim habet. Si verò hæc hypocrisis sit vestita aliquo alio malo fine, ex illo iudicanda est. Si enim finis ille sit contra charitatem, est peccatum mortale.

Si autem finis ille sit vana gloria, non tamen ita q̃ in ea ponatur vltimus finis, peccatum est veniale quidem, sed duplicatum. Si autem finis ille sit bonus (puta ad ędificationem aliorũ) nihilominus peccatum est: quia non sunt facienda mala vt eueniant bona.

Hypocrisis verò materialiter est, quum homo facit opera naturaliter significantia interiorem bonitatem, aut meliorẽ bonitatẽ, & tamen intus nõ est: nec homo intendit per illa opa simulare illã interiorẽ dispositioñ bonam:

bonam: vt quum quis quasi eleemosynaliter aut quasi liberaliter dat alicui rem, quam ex debito ei dare tenetur, non quòd intendat simulare se liberalē aut eleemosynarium, sed vel occultare se debitorem, vel aliquid aliud. Et sic de similibus. Vnde scito, quòd ille qui opera ad Dei seruitium naturaliter ordinata (vt sūt ieiunium, oratio, eleemosyna) facit ex intentione non seruiendi Deo, sed ob gloriā humanam &c. hypocrisis peccatum incurrit formaliter, implicitè tamen: quia facit opus significans intentionem seruiendi Deo quæ in ipso non est, & intendit reputari eleemosynarius vel deuotus &c. Vnde conuincitur quòd intendit simulare intentionē rectam quæ non est in eo, quantumcunq; explicitè non intenderet simulare, sed gloriā ex opere illo acquirere humanam: redit enim hypocrisis actus in naturam suæ formæ ex tot concurrentibus. Vnde Matth. vj. hypocritas hos appellat, Quum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut faciunt hypocritæ.

✠ Peccatum iactantiæ sex circunstantijs quale sit agnosci potest.

IActantia (qua quis verbo plus de se quā sit aut apparet, eleuando dicit) sex habet capita, ex quibus discerni quantum peccatum sit, potest. Primum est, mendaciū: est enim species mendacij. Et hic discerne, si interuenit iactando mendacium pernicioſum, aut officioſum, aut iocoſum. Secundum est, incluſa laus: non enim iactator purè narrat: sed tanquam laudans narrat. Et similiter hîc discernere oportet, si laus est pernicioſa, officioſa, aut iocoſa. Tertiū est, arrogantia, quando est illius iactantiæ efficiens causa. Et hîc oportet discernere si est pernicioſa. Quartum est, inanis gloria, propter quam quis se iactat. Et hîc oportet attendere si ponitur in ea finis vltimus. Quintum

Quintum est, lucrum propter quod quis quandoque se iactat. Et hîc oportet inspicere si est in damnum proximi. Sextum est, vanitas, ex qua multi se iactant. Et hoc constat esse veniale.

Transeo autem hæc sub breuitate, ne repetātur quę de mendacio, arrogantia, & inani gloria ī locis proprijs dicuntur. Laus quoq; pernicioſa sicut adulatio, & inanis gloria discernitur, si scilicet laudatur seu approbatur aliquid contra Deum aut proximum: vt quodcunque peccatum mortale. Ex his enim habes, quòd nisi pernicioſa sit iactantia, ex intentione aut materia contra Deum aut proximum, venialis est, & frequens humani generis labes.

✠ Idololatriæ crimen plusquam mortale dicitur.

IDololatria (qua scilicet alteri quàm Deo diuinus cultus exhibetur) peccatū est mortaliſsimū: quia quantum in se est, æquiparat creaturam creatori.

IEiunij Eccleſiastici omiſsio multiplici eget consideratione, vt sanè iudicetur Et ad quatuor capita cuncta reduci possunt. Primum est, quid est de necessitate ieiunij. Secundum, qui sunt dies ieiunij. Tertium, qui tenentur ad ieiuniū. Quartum, quali vinculo adstringamur ad ieiunium.

✠ Ieiunij necessitas tria includit necessaria.

QVò ad primum, de necessitate ieiunij, sunt tria: scilicet qualitas ciborū, hora competens, & vnica comestio. Exigit quippe omne Eccleſiæ ieiunium abstinentiam ab esu carnium. Sed inter quadrageſimā & alia ieiunia hoc interest, quòd quadrageſima requirit etiā abstinentiam ab ouis & lacticinijs: in alijs autem ieiunijs potest quiſq, vti ouis & lacticinijs vbi consuetudo est: vbi autem non est consuetudo,

Universidad de Deusto Biblioteca

ſuetudo, non licet. Quòd ſi alicubi in quadrageſima conſuetum ſit vti butyro, excuſantur: ex quo tanto tempore Prælati ſciunt & non reprehendunt. Horam conuenientem ad comedendum intantum exigit ieiunium, vt ab hora nomen acceperit: vt patet ex eo quòd dicimur ieiunare vel vſque ad nonã, vel veſperam, quaſi tota vis ieiunij cõſiſtat in prorogatione mediæ vſque ad horam tardiorem. Et verè ſic eſſe teſtatur Eccleſiaſtica obſeruatio. Propter quod quanto plus tarda hora comeditur, melius ieiunatur: non enim præcipit Eccleſia manducari hora nona: ſed negatiuam: ſcilicet nõ manducari antè. Et hora quidẽ conueniens ante quã nõ eſt comedẽdũ, eſt meridies groſſa æſtimatione. Sed vbi cõmuniter non ſeruatur à ieiunantibus, poteſt quis comedere illa hora qua cõmuniter ieiunantes ibi comedũt. Et hoc ideo dico: quia paulatim detractum multũ videtur horæ: nam trecenti anni adhuc non ſunt ex quo hora prandij in ieiunio erat hora tertia poſt meridiem: vt patet in diui Thomę ſcriptis. Nunc autem religioſi etiam multum ante meridiẽ ęſtiuo tempore in quadrageſima videtur comedere. An autem antequam comedat dixerit clericus nonam aut veſperam, ad officij magis q̃ ieiunij horam refert: ad neutrius tamen ſpectat, neceſsitatem. Vnica demum comeſtio nisi ad ieiunium neceſsaria ſit, mentitur Grego. à quadrageſimali ieiũio, dies dominicos ſubtrahens: quoniam inter dies dominicos tunc & alios tantùm vna vel multiplici comeſtione abſtinentiam diſtinguere experimur. Et hoc teſtatur Eccleſiaſtica obſeruatio. Accidit tamen circa hoc quæſtio, tũ de veſpertino ientaculo vocato collatiõe veſpertina, tũ de diuidentibus prandiũ, tũ de propinam ſeu credentiã facientibus dominis, tum de pluries bibentibus cum aliqua confectione, tũc de comedẽtibus aliquid propter ſuper-

ſuperuenturam tarditatem prandij, tum de ſumentibus manè ientaculum, ſeu collationem ſerotinam, & prandium differẽtibus ad noctẽ: videtur enim omnes hi pluries comedere, & tamẽ non frãgere ieiunium. Sed quædam horũ facilè patet non aduerſari vnicæ comeſtioni intentæ ab Eccleſia. Interpretamur ſiquidem comeſtionem per ſe, hoc eſt, ex intentione comedendi: ita quòd ſolus ille vltra ordinariam comeſtionem manducat, qui ideo manducat vt manducet. In quorum numero nõ computari conſtat facientes credentiam, ſumentes aliquid ne potus noceat, & hoc modo ſumentes ientaculum ſerotinum, & pari ratione diuidentes prandium: puta quia præaccipiunt aliquid ſeruitores aut lectores menſæ: vel quia ſurgunt è medio prandio ad aliquid occurrens, & poſtea redeunt ad terminandum prandium. In his non eſt ex intentione niſi vnica comeſtio: quia per accidens diuiſio illa accidit. Præſumẽtes autem aliquid manè propter præuiſam longam occupationem retardaturam à prandio, ex eodem capite videntur excuſari. Sed quia hora non videtur admittere quòd ad vnitatem prandij ſpectet quod manè ſumitur, ideo ex debilitate iſti excuſantur quando excuſantur: quia ſcilicet ſi hoc nõ faceret, quaſi deficerẽt, & inepti eſſent ad id quod interim facere oportet. Sumere verò ientaculũ ſerotinum ad ſuſtentationẽ naturæ, eſt proculdubio iterum comedere: quia directè manducare ad naturę ſuſtentationem ordinatur: vnde apud religioſos mãducatio vocatur refectio & locus manducãdi, refectorium: quia religioſi non debent vti cibo niſi ad reficiẽdum. Sumere autẽ dictũ ſerotinũ ientaculũ ex conſuetudine, quia ſic cõſuetũ eſt, piè interpretandũ eſt: vt ſcilicet fiat ne potus noceat. Sumere aũt ipſum vt cõceſſum ex cõſuetudine etiã ſine ſiti, ſolerabile videtur: quanuis

verè

verè secundam inducat comestionem paruulam: sed quasi pro nihilo habetur, consuetudine suffragante. Verum serotinum ientaculum manè sumere, & prandium in vespertinum tempus differre, nulla video ratione licere: quia nec cõsuetudo excusat, nec ius concedit. Posset tamen persona aliqua vel sic complexionata, vel propter occupationes diurnas &c. dispensari in hoc (sicut & in alijs rationabilibus casibus vt dicetur) ab Episcopo. Nec sumere in ientaculo serotino parum panis, frangit ieiunium: quia ad hoc videtur serotinũ ientaculum reductum, vt non referat quid quisq; sumat, si modum nõ excedit, & rectè sibi quisq; cõsulere videtur, qui illud sumit quod suæ complexioni plus prodest, ex quo medicinæ causa conceditur. Hæc de primo.

❧ Iura dies ieiuniorum statuerunt & consuetudo.

DIes ieiunij noti sunt ex consuetudine magis quàm iure. Et propterea constat & quadragesimam, & quatuor tempora, & vigilias natiuitatis Domini, pentecostes, Assumptionis beatæ virginis, & omnium sanctorum, & Apostolorum (nisi Ioannis Euangelistæ ac Philippi & Iacobi) natiuitatis Ioannis Baptistæ, ac beati Laurentij, & non plures communiter esse ieiunio celebrandas nisi alicubi antiqua consuetudo aliter obtinuerit in aliquo dictorum dierum: quoniam consuetudo derogare potest iuri, sicut fecit ius præcepti in ieiunijs quatuor temporum paschalium, & vigilia Penthecostes quorum nullũ ex iure apud diuum Thomam est in præcepto: quia est ieiuniũ exultationis. Hæc de secundo.

❧ Ieiunium quibus personis inexcusabiliter sit obligatorium.

QVò ad tertiũ (qui scilicet tenentur ad ieiunium)

nium) quum hoc sit præceptum generale cõmune toti Populo Christiano, omnes tenentur quos rationabilis causa non excipit aut excusat. Rationabilis autẽ causa in proposito vocatur tam vera quàm æstimata, quàm authorizata: ita quòd non solùm quæ verè ac euidẽter est causa rationabilis, vt infirmitas, sed etiam quæ à ieiunare debẽte creditur absque fraude quod sit causa rationabilis (puta dolor aut debilitas talis quòd putat se quis excusari à ieiunio) & rursus causa dubia an sit sufficiens ad frangendum ieiunium, si authoritate Episcopi fulciatur, pro rationabili habenda est. Igitur sub verè rationabili causa comprehenduntur tria: scilicet impotẽtia, necessitas, & pietas melioris boni.

Ex impotentia siquidem excusantur pueri & adolescentes vsque ad finem tertij septennij, in quo cõmuniter finit ætas augmenti: quia egent nutrimento multiplicato propter augmentum. Excusantur senes: quia senectus morbus est incurabilis. Sed ætas qua incipit senectus non est determinata: quia naturaliter aliqui trigesimo anno senescunt, aliqui quadragesimo, alij quinquagesimo, prout habẽt naturaliter longiores ætates. Cõmuniter tamen qui sunt sexaginta annorum, senes sunt: quia scriptum est. Dies annorum nostrorum septuaginta anni. Vnde in hac ætate, nisi euidenter constat ex robustiore cõplexione posse absque læsione ieiunare, nõ tenentur ad ieiunia: quia ex quo de ætate constat, & de robore est ambiguũ, non est expectandus casus amplior virtutis: quæ quũ manifestè deficere incipit, irreparabilis est.

Excusantur infirmi & debiles manifestè, aut iussu medicorum habentium timorem Dei: mulieres prægnantes & lactantes, quia egent alimento multiplici, sicut illi qui crescũt: scilicet pro se, & pro fœtu seu prole. Et hos quidem excusat impo-

Universidad de Deusto Biblioteca

tentia naturalis: illos autē qui hora prandij non possunt habere sufficientem refectionem, excusat impotentia habendi panem &c. Ex necessitate excusatur quis quandocunq; aliquid impediens ieiunium oportet facere, quod est necessarium ad salutem seu sanitatē corporis vel animæ, vel ad statum temporalem, vel ad vitandum damnum, vel ad acquirendum aliquid de raro contingentibus: vt si oportet aliquem quātum potest laborare, cum quo non stat ieiunium (quia aliter non potest se suamq; familiam alere, vestire, dotare, tenere filium in studio &c.) non tenetur minuere laborem vt ieiunet. Et hinc excusantur non solùm laborantes in agricultura, sed in quacunque arte, qui aut vix sic, aut nec sic acqrere possunt omnia necessaria sibi familiæq; suæ &c. si cum huiusmodi exercitio non possunt simul ieiunare. Excusantur quoq; omnes ex necessitate cuiuscunq; debiti operis, si cum exequutiōe debiti operis non potest quis ieiunare, quia lex ieiunij sicut nō impedit necessaria opera, ita non impedit opera debita. Et hinc est, vt quum lōgum iter debitum, est impediens ieiunium, absoluat à ieiunio. Similiter si vir non potest ieiunando debitū vxori reddere, non tenetur ieiunare. Et similiter si vxor nō potest se gratam viro seruare (puta quia propter ieiuniū macilenta aut pallida, despicitur à viro) non tenetur ieiunare. Et vniuersaliter non tenet homo omittere opus aliquod ad quod tenetur, ob præceptum ieiunij.

Ex pietate autem maioris boni excusantur à ieiunio quicunq; alicui maiori bono incūbūt, quod nō possunt ieiunādo efficere: quia ieiunium præcipitur vt promotiuum ad bonū, & non vt impeditiuū maioris boni. Et hinc excusantur, qui pietatis seu misericordiæ corporalis aut spiritalis operibus vacant, si cum his non possunt ieiunare: quoniā opera vtriusq;

vtriusq; misericordiæ meliora sunt quā ieiunij: iuxta illud Apostoli, Corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autē ad omnia valet. Verū quia peregrinatio sub genere est corporalis exercitationis plusquam ieiunium (quia ieiunium est actus virtutis, scilicet abstinentiæ seu temperantię: peregrinatio verò nullius importat virtutis actum, sed à religione imperatiuè assumitur in peregrinatione ad loca sancta) non audeo excusari à ieiunio propter peregrinationem non necessariam ad loca sancta, nisi in duobus casibus. Primus est, si illius personæ peregrinatio ad locum illum esset valde vtilis ad diuinum honorem: puta quia est persona authoritatis, ex cuius peregrinatione multū augetur comunis deuotio, & ille nō potest simul ieiunare & peregrinari. Secundus est, si feruor deuotionis sic accendit ad peregrinandū vt vtilius animæ peregrinātis sit peregrinari sine ieiunio, quàm ieiunare sine tali peregrinatione. Et vtriusq; ratio est vna: quia ieiunium non debet esse impeditiuum maioris boni: in primo autē casu impediret maius bonū cōmune: in secūdo verò maius bonū proprium. Hæc de causa excusante à ieiunio verè rationabili & sufficiente. De rationabili autem causa æstimata sufficiēte ab ipso debente ieiunare, vel à suadentibus illi, quāuis in veritate sufficiens nō fuerit: dicendū est ꝙ si absq; fraude aliqua credit quis se excusari ob aliquem laborē, vel dolorem, vel occurrentiam, & propterea frangit ieiunium, ita ꝙ non frangeret illud nisi crederet se in casu illo excusari à peccato violati ieiunij, nō est talis transgressor præcepti: quia nec per se agit contra præceptū (quia ex intentione non præterit obedientiā nec abstinentiā) nec per accidens seu materialiter sic operatur vt redeat peccatū in naturam suæ formę: quia nihil hīc ponit interuenire faciens hāc reductionē: quū

nec scandalū nec nocumentum aut aliquid huiusmodi admiscerī ponat. Et ex hoc capite innumerabiles personæ timoratæ excusantur sæpissimè à transgressione præcepti de ieiunio: dū vel ex multis reputatis secundum ipsos rationabilibus causis soluerunt ieiunium, aut collationem excessiuā putarunt sibi licere absque solutione ieiunij propter debilitatem, aut propter somnum habendum &c. omnium enim huiusmodi vna est quam diximus ratio excusans. Et caue ne sis imprudens,& nimis sapiēs in oculis tuis, dicendo quòd omnino isti soluunt ieiunium, &c.& sis causa q̄ isti non ieiunent iuxta suum posse:nā ipsi sic vt dictum est agēdo, non agunt contra præceptū Ecclesiæ, & fortè quandoq; nec venialiter peccant:& ex tua sapientia agēt fortè post modum contra præceptum: sicut ieiunantes ter in hebdomada in quadragesima, audientes à doctis stultis, q̄ qui vnum diem non seruat, reus est totius quadragesimæ, omittūt etiam illorum trium dierum ieiunium, in damnationē vtrorumq;: si enim cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadunt. Satisfecit enim Ecclesiæ præcepto, qui impotentē se putans ad ieiuniū totius quadragesimæ, alternis diebus ieiunat aut bis aut semel in hebdomada iuxta vires suas Et similiter qui iētaculo serotino eget pro sustētatione naturæ,& cū illo potest pertransire, nō est propterea licentiatus vt cœnet: moralia em̄ præcepta moraliter sunt interpretāda in exequutiōe, vt mos bonus intētus in exequutione quantū fieri pōt, seruetur. De rationabili demū causa authorizata, sciendum est q̄ optimū refugiū dubitātibus actimētibus est superioris authoritas. Nam qui causam aliquā habet rationabilē quidē,sed iudicio suo nō sufficientē aut dubiā exponat negotiū suū fideliter superiori, & illius arbitrium potest sequi.Superior autē debet non puro cōsilio, sed

sed authoritatē suam interponendo dispensare,si videtur sufficiens causa, aut cōmutare in aliquam elemosynā,vel orationē,seu aliquid aliud opus pium, si de sufficientia causæ dubitat, aut causam minus sufficientem absolutè cognoscit, sed supplendam per commutationem iudicat in tali casu.Verbi gratia:persona suis cōmoditatibus assueta,iter aggressura est,& difficillimum sibi fore cognoscit ieiuniū cum conditionibus itineris,submittit se superiori : & videtur superiori expedire animæ illius in hoc casu dispēsationem : & propterea supplendo commutat in aliud opus pium,& præcipuè elemosynæ. Vocatur autē superior in huiusmodi casibus Episcopus: & si causa facilis est, aut Episcopus nō potest commodè adiri,proprius curat°, & apud religiosos suus Prælatus: quia pro his minimis nulla ratio suadet oportere passim Papā adire. Nec solùm hæc potest Episcopus sed etiā potest & debet transferre ieiunium occurrens in magno festo, in antecedentem diē:vt ieiunia Christiani populi consonent iuris dispositiōi: vt si vigilia Ioā. Bapti.occurrerit in die corporis Christi,debet populus mandāte Episcopo ieiunare in vigilia corporis Christi, & in die corporis Christi vesci carnibus sicut in die dominico:& in hoc eodē debēt religiosi cōformari quantū ad ieiunij translationē. Idē est autem iudicium si in festo solenni patroni ciuitatis vigilia aliqua occurrerit.

Notanter autem loquor de ieiunio vigiliæ: quia Ecclesia fugit vigilias fieri in festis : & propterea Ioannis Euangelistæ vigiliam non facit in festo sancti Stephani.Non horret autem ieiuniumquatuor temporum in festis : vt patet de festis sanctorum Thomæ & Matthæi apostolorum, quæ sæpe in ieiunijs quatuor temporum celebrat.Hæc de tertio.

☞ Vinculum ad ieiuniū astringens quale sit.

QVò ad quartũ (quale scilicet est vinculum quo tenemur ad Ecclesię ieiunia) ex cõmuni interpretatione videtur vinculum præcepti obligantis ad mortale transgressores ex inobedientia vel cõtemptu: quia contra obedientiam directè ageretur: & hoc habetur pro certo, vel sine rationabili causa vera aut æstimata, vel authorizata, nõ habita generali aut speciali gratia summi Põtificis: quia tunc scienter ageretur cõtra opus præceptum. Et hoc ego non audeo ex iure scripto asserere: quia nullibi scio scriptum esse præceptum obligans ad mortale non ieiunantẽ; quãuis inueniatur præceptum, hoc est, statutũ obligãs: hoc est, inuenitur præceptum vt distinguitur cõtra consiliũ, & non præceptum anthonomasicè, quod solùm obligat ad mortale: vt in verbo præceptum habes infrà: & propterea quantum est ex iure scripto, nullum cognosco interuenire mortale peccatum in fractione ieiunij Ecclesiæ, si desit contemptus. Dixi autem generali gratia summi Pontificis propter cõsuetudinem refectorij seu tinelli in curia Romana: ex eo enim quòd cum pontificum tam diuturna scientia sic seruatur, curiales qui tinello sunt contenti, no frangunt ieiunia: quanuis panem cum acetario seu salatutio comedant vesperi, pro vt ibi dari consueuit: sed ieiunant more curię. Frãgens autem ieiuniũ aliquo die, non toties quoties comedit, de nouo peccat: quia postquam illud fregit, non facit contra præceptum, quod impossibile est amplius obseruari. Et quia quolibet die potest quis seruare præceptum ieiunium illius diei: ideo de nouo quotidie peccat peccato omissionis, qui quotidie omittit ieiunium quadragesimę, & cętera. Hęc de quarto, & tota materia ieiunij: quam si amplius scrutari vis, videre potes commentaria nostra super quæstione. cxlvij. secundæ secundæ.

Igno-

Ignorantia quo casu vertatur in peccatum.

IGnorantia tunc tantùm peccatum est, quum quis potest & debet scire aliquid siue iuris, siue facti, & nõ facit quod in se est, vt sciat illud. Tenetur quilibet scire communia & fidei & iuris, quę communiter à fidelibus Christianis communiter instructis à parentibus & prædicatoribus & conuersatione Christiana sciuntur: vt articuli fidei, decem præcepta, præcepta de confessione, communione, & ieiunijs Ecclesiæ. Non quòd teneantur scire verba symboli, aut numerare decem præcepta, aut scire discernere præcepta: sed quòd nouerint fide, esse vnum Deum omnipotentem, & Iesum Christum filium, & quòd natus ex Maria virgine, & cætera. similiter sciant quòd solus Deus adorandus est, non esse periurandum, seruanda esse festa, honorandos parentes &c. Hoc enim est nosse & credere in actu exercito ea quæ quis tenetur scire. Et non consistit in scire verba hæc vel illa quæcunque sint. Præter hæc autem quilibet tenetur scire illa quæ debet ex suo officio aut gradu, aut voto &c. facere: quũ aliter non nisi à casu rectè se habere possit in occurrentibus. Est autem ignorantia tunc tantùm causa peccati, quãdo si quis sciuisset, peccatum illud nõ fecisset. Nec excusat à peccato, nisi sit inculpabilis. Minuit tamẽ peccatũ: quia minuit voluntarium: nisi sit affectata: quia tunc auget voluntarium.

Superstitiosa imaginum obseruatio damnabilis est.

IMaginibus purè astronomicis vti ad effectus subiectos cœlestibus corporibus, nullum peccatum esse videtur: quia vt res purè naturales habentur, nec debemus secreta naturæ præsertim cœlestis influxus, nostri ingenij viribus metiri, vt priscis Astrologis non

deferamus. Dixi autem purè astronomicas, vt nulla superstitiosa obseruatio sit adiuncta, aut suffumigationum, aut characterum: quoniam hæc constat non pertinere ad cœlestes influxus, sed ad secretos intellectus, quorum societas nobis est interdicta.

Sermo indiscretus in peccatum inducere potest proferentem.

IMmunditia in sermone morali, generale peccatũ est, quo immũdus redditur operans illud. Vsurpatur tamen primo specialiter pro peccato inordinatę seminationis humanæ cuiuscunq; prę ternaturalis: ex hoc enim homo maximè immundus fit. Et sic constat esse peccatum mortale: de quo pluries Apostolus loquitur, docens immundos excludi à regno Dei. Vsurpatur secundò pro peccato inordinatæ emissionis superfluorũ: vt cibi per vomitum, & similium ex gula procedentium. Et sic ponitur filia gulæ. Frequenterque est peccatum veniale: vtpote nec contra Dei nec proximi dilectionem: turpe tamen, vtpote etiam corporalem immunditiam inferens.

Corporalis indecentia respectu status potest in peccatum quem inducere.

IMmũditia corporalis pro quanto humanum dedecet vsum, peccatum est: quia rectæ dissonat rationi. Est autem in prophanis venialis. Sed in sacris si notabiliter offendit peccatũ est mortale, pro quãto ad diuinam irreuerentiam spectat: & tanto magis quanto à Canonico etiam iure sub præcepto prohibetur huiusmodi immundicia. extrà de custod. eucharist. capitulo relinqui Vbi non solùm sacra vasa, corporalia & vestimenta ministrorum, sed oratoria ipsa præcipiuntur munda & nitida (hoc est absq; macula) seruari. Aduertant hæc qui sordidis

sordidis vtuntur in Missarũ sacrificio, ita vt abhominabile sit tangere & videre.

Libertatis ecclesiasticę violatio semper peccatum est.

IMmunitatis Ecclesiasticę violatio mortale peccatum est formaliter loquendo: hoc est ex intentione facta, vt scilicet illã quis violet: quia iniuriam infert Ecclesiæ in priuilegio Ecclesiasticæ libertatis, vel quò ad locum, vel quò ad personas, vel quò ad bona mobilia vel immobilia. Propter imperfectionem tamẽ actus inuenitur hîc veniale peccatum sicut in cæteris.

Immunitas Ecclesiastica multis modis offenditur.

ET scito hic ex. Primò, quòd Ecclesiasticã violare immunitatem non est aliqua vna peccati species, sed est tanquã generale peccatum ad omnes sacrilegij species. Violatur siquidem Ecclesiastica libertas, iniuriam inferendo & personis, & locis, & rebus sacris: ita q violare Ecclesiasticã immunitatem sonat quendam generalem actum vitij quod sacrilegiũ vocamus. Secundò, quòd in hoc peccato est aliquid formale, & aliquid materiale. Habet enim se vt forma, ex intentione agere contra libertatẽ Ecclesiasticam. materia autem est illa res in qua Ecclesia læditur, aut dehonoratur. Verbi gratia: cum clericus iudicatur à laico, quum extrahitur ab Ecclesia qui saluus in illa esse debet, quum bona Ecclesiæ vsurpantur ab alijs, formale in omnibus est q tenditur contra id in quo ecclesiastica persona seu Ecclesiasticus locus, aut Ecclesiastica res debet esse libera. materiale autem est exemptio clerici à laico, salus cõfugientis ad Ecclesiã, quòd res seu bona Ecclesiæ sint Ecclesiæ, & sic de alijs. Tertiò, quòd crimen hoc potest referri vel ad pœnas iuris,

vel ad naturam ipsius peccati. Et si referatur ad pœnas iuris, non est violator Ecclesiæ libertatis qui agit contra priuilegium concessum alicui particulari Ecclesiæ: puta si agit contra libertatem concessam Ecclesiæ Mediolanensi, aut ordini Prædicatorum. &c. sed oportet quòd agat contra libertatem communem Ecclesię. Et hoc non sic intelligas, vt oporteat illum agere cõtra totam Ecclesiam: sed quòd quicunque homo aut quæcunq; res, aut quicunq; locus offendatur: oportet ꝙ offendatur in illa libertate nõ quam habet ex proprio, sed quam habet ex priuilegio communi toti Ecclesiæ, ad hoc vt incurrat pœnas iuris latas contra violatores. Sed si ad naturam criminis spectetur, ita peccat mortaliter qui violat libertatẽ peculiariter concessam alicui Ecclesiæ, sicut qui violat libertatem communiter cõcessam toti Ecclesiæ: nam vtriusque peccatum, sacrilegium est, violans personam, rem aut locum cultui diuino deputatum. Quartò, quòd huiusmodi libertates seu immunitates Ecclesiasticæ quæ particulariter sunt alicui concessæ, non subiacent scientiæ: nec confessor de his debet esse solicitus: qnia ex specialibus priuilegijs pendent, quę debent promulgare illi quorum interest. Sed immunitates communes continentur in iure.

Et locales quidem immunitates valde multæ sunt: præcipuę tamen sunt, quòd secularia placita (hoc est iudiciales processus) & sententiæ seculares, & maximè in causa sanguinis, conclamationes, seditiones, impetus, publica parlamenta, vniuersitatum conuocationes, negociationes nundinarum & fori, non possunt in loco sacro fieri: nec possunt ibidem reponi supellectilia, vel hospitari, nisi necessitate cogente. Nec potest illi violentia inferri, aut aliquis vel aliquid violenter aut furtiuè inde abstrahi

strahi, aut in confinibus frangi, exceptis casibus à iure permissis: excipiuntur siquidem publici latrones (vt piratæ in mari, & similes in terra) & nocturni populatores agrorum, & occidentes vel mutilantes in Ecclesia sub spe vt ab Ecclesia saluentur. Et idem videtur etiam, si hoc vel quodcunq; aliud enorme fiat in Ecclesia etiã sine spe quod ab ecclesia defendatur. quia frustra legis implorat auxilium, qui in legem committit. Personales autem immunitates manifestæ sunt, ꝙ Ecclesiasticæ personæ sunt exemptæ à iudicibus secularibus, quòd sunt liberæ à manibus violentis suadente diabolo, & à pedagijs & angarijs. Reales autem immunitates sunt, quòd Ecclesiasticæ personę exẽptę sunt à gabellis pro rebus suis vel Ecclesię, quas nõ causa negociationis deferũt: ꝙ Ecclesię possessiones nõ possunt pro alienis debitis obligari. &c.

Quintò, quòd violare Ecclesiasticam quancunq; immunitatem contingit dupliciter. Vel formaliter: hoc est ex intentione agendi contra Ecclesiasticam libertatem, seu contra talem Ecclesiasticam immunitatem. Et sic proculdubio est peccatum mortale violare quancunq; immunitatem Ecclesiasticam, vt dictũ est: quia committitur sacrilegium. Vel materialiter: hoc est nõ animo faciendi contra iura Ecclesiastica, sed ex aliqua passione seu ratione. Et tũc oportet aduertere, si actus ille qui fit, sit talis aut fiat taliter quòd redeat in naturam suæ formæ: quia si sic esset, licèt non cõmitteretur sacrilegium ex intentione, nihilominus incurreretur sacrilegiũ formaliter, & esset peccatũ mortale, sicut cõtingit in cęteris vitijs materialiter cõmissis. Si autẽ actus ille nõ rediret in naturam suæ formæ, esset peccatũ veniale propter imperfectionẽ actus. Discernendum est autem hoc in proposito ex duobus. Primò ex natura, quantitate, qualitate. & cæ.

iniuriæ

Universidad de Deusto Biblioteca

iniuriæ seu damni illati. Secundò, ex vinculo prohibitionis præcepti. Nam si opus sit notabiliter iniuriosum aut nociuum, non euaditur sacrilegium. Vnde qui in Ecclesia fornicatur non animo iniuriandi immunitati Ecclesiæ, sed casu quantum ad locum, non excusatur à sacrilegio: quia dum non curauit continere in illo loco ob reuerentiam loco debitam, redit actus tantæ irreuerentiæ in naturam sacrilegij. Et simile est in alijs notabiliter iniuriosis aut nociuis. Similiter si opus est prohibitum sub tali vinculo, vt appareat vinculum esse ligans ad mortale peccatum (vt est excommunicatio) non euaditur sacrilegium: vt si quis exigat gabellas à clericis: dum enim nō curat exactor incurrere excommunicationem, vt suæ vel alienę satisfaciat voluntati in exigendo à clerico, sacrilegium incurrit, etiam si illud non intendat. Et per oppositū quando opus non est notabiliter nociuum seu iniuriosum, & arcto vinculo præcepti non subest, licèt sub immunitate Ecclesię cōtineatur, si desit cōtemptus, non est mortale peccatum: quia nec formaliter (quia non ex intentione) nec materialiter sacrilegium inuenitur redire, vt dictum est: sed velut imperfectū quid in hoc genere relinquitur peccatum veniale. Et de horum numero sunt comedere in Ecclesia absq; necessitate, confabulari, consilia facere, hospitari, nautica ligna ibi seruare, & similia. Ex quibus parua videtur irreuerētia haberi, in nullius iniuriam, aut damnum. Vnde ad quæstionem de venditione candelarum in Ecclesia aut cœmiterio, dicitur q aliud est ibi manere vendentes ad vendendum, & aliud est ibi fieri solam venditionem. Primum esset abusionis, nec scio à peccato excusare: quum dominus eiecerit vendentes ea quæ opportuna erant ad sacrificia: & non propriè de templo, quia templum propriè non introibant, sed de atrio templi: quod templum appellatur ab Euangelista: existens enim populus in atrijs templi, dicebatur esse in tēplo. Secundum autem si auaritia desit, & vt satisfaciat deuotioni populi sit, non vituperio, videns hoc à personis religiosis & doctis seruari. Nec propterea primū damno peccati mortalis sed venialis, si in cœmiterio fiat (quod non est domus Dei, sed fidelium defunctorum) ex quo pōtifices sciūnt nec reprehendunt, & non pro notabili habetur irreuerentia. Si autem in templo fieret, nisi imperfectio actus excusaret, non auderem à peccato mortali excusare: quia licèt Matthæi. xxj. dominus eijciendo vendentes de templo, allegauerit iniuriam maximam, dicens: Vos autem feciſtis illam speluncam latronū. Ioan. tamē. ij. allegauit irreuerentiam negociationis, dicens: Nolite facere domum patris mei, domum negociationis. Et quia hoc dixit vendentibus minima, scilicet columbas (vt ibi patet) consequens est vt declarauerit negociationem omnem in templo iniuriosam esse domui Dei, non expositiuo, sed diuino iure. Nota tamen hîc quòd imperfectio actus in proposito non attenditur penes imperfectionem venditionis, sed penes imperfectionem sacrilegij, quo iniuria fit loco sacro: ita quòd perfectus actus est qui complete irreuerēs est templo Dei. Et hîc esset quando venditor vteretur tēplo Dei tanquam officina negociatoria seu ad vendendum: puta si haberet in templo locum ad vendendum quasi in officina. Et hoc insinuant verba Domini, dicentis: Nolite facere domum patris mei domum negociationis: non enim dixit. Nolite vendere aut negociari: sed, Nolite facere domum negociationis. Significauit enim per hoc quod ita vendere vt fiat domus negociationis, est sacrilegium perfectum: vendere autem citra

hoc quòd fiat domus negotiationis, quum de genere prohibitorum sit, imperfecti est sacrilegij. Vnde ex hac imperfectione excusantur à mortali tam pauperes qui deferunt vœnales candelas per Ecclesiam, quàm ij qui propter accidentē tunc pluuiam suas bancas cum candelis vænalibus trahunt intra templum: neutri siquidē faciunt domum Dei, domū negotiationis: sed quasi per accidens ibi vendunt.

Sextò, quòd confundendo vocabula immunitatis & libertatis Ecclesiasticæ, hæc & similia intelligenda sunt. Sed quū ad discernendum censuras sacrorum Canonum & cau s reseruatos deuenitur, serua proprietatem nominum, & distingue inter Ecclesiasticam immunitatem & Ecclesiasticam libertatem. Et per immunitatem Ecclesiasticam intellige emptionem loci sacri: per libertatem verò Ecclesiasticam, intellige exemptionē personæ Ecclesiasticæ, non solùm in sua parsona, sed in omnibus quibus per liberū arbitrium vtitur, & quę possidet: ita quòd si quis iniuriam loco sacro facit, non est reus violatæ libertatis, sed immunitatis Ecclesiasticæ: nec incurrit censuras latas contra violatores Ecclesiasticæ libertatis. Qui autē iniuriatur personæ, libertatem eius impediendo vt nō vtatur suis. &c. violat Ecclesiasticam libertatem. Vnde Benedictus. xj. in Extra. intercunctas. ponit distinctos casus violationem libertatis, & violationem immunitatis Ecclesiasticæ.

Impedimenta matrimonij vide infrà in verbo, matrimonium.

☞ Impius in parētes vel alios quoscunq; vitiosus est, & peccator.

IMpietas (qua parentibus & patriæ, consanguineis & cōciuibus debitus cultus subtrahitur, aut iniuria irrogatur) peccatum ex suo genere mortale ac valde graue est, cōtra primum præceptū secundæ

secundæ tabulæ. Potest autē sicut & similia peccata dupliciter incurri, scilicet formaliter, vel materialiter. Appellatur autem & est impietas formaliter, qua ex intentione contra patrem vel patriam. &c. omittitur vel cōmittitur: vt quum quis inhonorat patrem vt inhonoret, hoc est animo inhonorandi patrem: aut nocet cōsanguineo vt noceat cōsanguineo, hoc est animo nocendi consanguineo, offendit cōciuem vt offendat cōciuem: detrahit patrię beneuolo, vt detrahat patriæ beneuolo. Et hoc est propriè crimē impietaris, & est mortale ex suo genere: vtpote contra dilectionem debitā parentibus & patriæ. Contingit tamen peccatum hoc esse veniale propter imperfectionem actus: vel ex parte primi motus ad omittendum vel committendum contra patrem aut patriam, vel ex parte materiæ: puta minimæ omissionis aut commissionis, tanquam pro nihilo computatæ.

Alio modo incurritur impietas materialiter: quando scilicet offenditur pater vel patria, aut consanguineus, aut conciuis, sed non contemnendo beneficium seu vinculum sanguinis & patriæ, sed propter alias passiones, vt accidit. Et sic impietas materialiter inuenitur in multis generibus peccatorum, quibus proximi offendi possunt: Et est circunstantia illius peccati, quo consanguineus aut conciuis offenditur, mortalis vel venialis iuxta naturam commissi vel omissi: ita quòd si commissum in consanguineum est mortale, ipsa quoque materialis impietas est mortalis. Spectat tamen hæc circunstantia ad speciem illius peccati quo offenditur ille qui est consanguineus. &c. quia habet idem motiuum. Et idem fac de hac circunstantia iudicium, quod est de ingratitudine: quia eadem est vtrobiq; ratio.

☞ Pec-

Universidad de Deusto Biblioteca

Peccatum impudicitiæ diuersis actibus cõmitti potest.

IMpudicitia, qua homo actibus, tactibus, osculis seu amplexibus vacat libidinosè, hoc est delectationis sensibilis quæ ibi sentitur causa (etiam si nullum intendatur aliud opus) peccatum est: quia huiusmodi delectatio ad generationẽ ordinata est, sicut & cæteri actus venerei: & propterea nisi propter generationem fiant, peccatum incurritur, ob priuationem proprij finis. Sed si horum aliquid sic fiat à non coniugibus, peccatum est mortale: dicente Apostolo ad Gala. v. quòd impudicitiam agentes regnum Dei non consequentur. Et ratio est: quia huiusmodi actus impudici eiusdem sunt moris, cuius esset coitus consummatus inter illos: ita quòd si fiant inter sanguine iunctos, spectant ad incestum: si inter solutos, ad fornicationem: & sic de alijs. Et propterea inter coniuges veniale est: quia concubitus ipse inter eos propter delectationem venialis esset. Ratio autẽ quare sunt eiusdem moris cum actu consummato, est quia hæc sic accepta (scilicet vt sunt delectabilia secundum sensum tactus) sunt ordinata naturaliter ad actum cõsummatũ, multo vicinius, quàm delectatio morosa in sola mente consistens, quanto exterior tactus propinquior est cõsummationi venereæ. Oscula autem & amplexus quæ fiunt ex beneuolentiæ signo, licita sunt, quæ autem ex leuitate iocosa, venialia sunt. Et scito nõ esse simile iudiciũ de tactu & visu. Delectari enim in visu pulchræ mulieris, nullum peccatum est, nisi otiosè aut ad concupiscendum videatur. Et ratio diuersitatis est: quia tactus suapte natura ordinatur ad concubitum, visus autem minimè. Hinc enim fit: vt consentire in delectationem sensibilẽ quæ est secundum tactum, sit consentire in delectationem

nem veneream. Voluntariè autem delectari de persona quacunq; pulchra visa, licet non sit venereum secundum genus suum, potest tamẽ & facilè fieri venereum ex affectu videntis illecto, tentato. &c.

Dæmonis inuocatio manifesta quæ propriè inuocatio dicitur, peccatum est grauissimũ.

INcantatio omnis, peccatum est mortale ex suo genere: quia inuocatio est dæmonis manifesta vel tacita ex aliqua superstitione adinuenta ad nonnullũ dæmonis cultum. Et propterea non excusatur exercens incantationem quamcunq; à mortali peccato, nisi ꝓpter imperfectionẽ actus ex parte hominis, non per se (hoc est ex intẽtione) sed per accidens dæmonem inuocantis: puta quia nescit interuenire ibi dæmonum inuocationem: & bona fide credit se dare operam rei licitæ.

Sed bene nota hãc ignorantiam tacitæ inuocationis habere locum in personis idiotis, quandiu non sunt moniti vt deserant. Nam post monitionem non excusantur amplius: quia cessat bona fides: & inde cõuincuntur ꝙ non per ignorantiam peccant, qui postquam sciunt aut dubitant de inuocatione, dæmonum, nihilominus faciunt. Et similiter non excusantur de præteritis ignorantes, qui si sciuissent, nihilominus fecissent: quia ignorantia nõ fuit causa peccati.

Deprehenditur autem tacita inuocatio dæmonum ex multis, & specialiter ex septem.

Primò, ex adiuncta aliqua conditione vana vt necessaria: vt si ponatur virtus in verbis sacris, dum tamen scripta sint in pelle aut tali hora, & similia quæ nec ad Dei cultũ spectãt, nec ad rectã rationẽ. Hęc enim vana diabolus apposuit vt sua sacra. Secũdò, ex adiunctis rationabilibus vt naturalib⁹: vt si ad effectus naturales

adhibeantur characteres significatiui: referũtur enim huiusmodi characteres ad dæmones intelligẽtes ipsos. Tertiò, ex adiunctis nominibus ignotis, vel absolutè, vel ad quod pertineant: hoc enim dæmonum est opus quasi manifestum.

Quartò ex excellentia effectus sperati, quia scilicet excedit virtutem naturalium agentium: vt nosse secreta cordium, sanari statim hominem aut equum, & huiusmodi. Et hoc intellige quò ad medicinalia seu naturalia. Quintò, ex vanitate effectus: puta quia quędam sacra verba dicta mouent annulum super filum: & similia vana. Ex hoc enim ipso quòd vanus est effectus, constat quòd non est virtus diuina, sed diabolica, nõ assistens verbis sacris, sed assistens sacrificio quod sibi fit, honorando ipsum illis verbis: gaudet enim honorari verbis & rebus sacris. Et sciant lectores, ꝙ volui nõ experiri sed conuincere huiusmodi diabolicã institutionem ad effectus vanos propter vtilitatem fidelium. Accepto namq; filo & annulo, ꝓtestatus sum quòd versum illũ sacrũ Deò vero (cui à Psalmista dirigitur:) dicebam, & nõ tanq̃ institutum ad mouendũ annulũ: & sic dixi versiculũ illũ, & annulus non est motus. Vt hinc cognoscant oẽs, ꝙ tunc diabolus mouet annulũ quãdo versus ille dicitur ei, vt ipse instituit. Dicit autẽ ei tacita intẽtione quicũq, dicit etiã iocando illũ, vt habentem vim ad mouendũ annulũ: quia vim illã nõ habet nisi ex pacto olim inito cũ dæmone ab aliquo. Et de similibus idem fac iudicium.

Sextò, ex falsis adiunctis. puta quòd Christus habuit febrem aut spasmũ neruorum, & huiusmodi: est enim diabolus pater mendacij: Deus autem non eget mendacijs nostris. Et huic modo propinquus est septimus, quando adiunguntur apocrypha seu incerta. Mirũ est enim ꝙ huiusmodi incerta habeãt à Deo virtutẽ, & certa non.

ta non. Et rursus quòd sanctis viris quibus Deus credidit secreta sapientiæ suæ, & virtutem potentię suæ in miraculis & sacramentis, & curam animarum, quibus promisit notitiã omnis veritatis, secretas has sacrorũ virtutes negauerit, & vetulis ac personis qualibuscunq; hæc cõicauerit. Vnde huiusmodi incerta sunt saltẽ vt suspecta cauenda. Et si nõ vis falli, nulli in materia incantationũ credas: quia impossibile videtur vt non interueniat aliqua superstitio saltẽ in modo dicẽdi: puta dicere Pater noster ad aures equi. hoc enim superstitiosum cõstat esse. & sic de alijs.

☙ Crimẽ incendiarij voluntariè cõmissum mortale est, & ciuili pœna mulctandum.

INcendiarius (hoc est malo animo cõburens) manifestum damnum infert, & periculo reliqua exponit. Vnde à crimine maximo nõ excusatur si ex intentione facit. Si verò præter intentionem ex negligentia, iuxta modum negligentię reus est apud Deũ. Quod si absq; omni ipsius culpa contingat ab eo incendiũ processisse, nullum peccatum est: sicut absque culpa tempore statuto communiter incenduntur campi in fine Augusti, vel. &c. iuxta patriarum cõsuetudines diuersas. Sunt autem incendiarij excommunicandi. Et si denunciati fuerint excommunicati, non possunt nisi ab Apostolica sede absolui: vt habetur extrà de senten. excom.

☙ Coitus carnalis inter consanguineos cõmissus dãnabilis est, quia naturalem destruit honorem.

INcestus (quo inter consanguineos seu affines carnalis fit cõmixtio absq; dispensatione matrimoniali) peccatum est mortale inter grauiora, propter naturalẽ reuerentiã, naturaleq; fœdus violatum. Et sicut ad

incestus crimen spectat etiã sine opere consensus in cõsanguineam seu affinem: ita ad incestus speciem spectãt impudicitiæ & carnales cõmixtiones impuberum personarum, si cõsanguinitate aut affinitate sunt iunctæ: quoniam & sunt huiusmodi actus vt via ad consummatum incestum, & multò propinquius quòd cogitationes ad incestũ ordinantur quantum in se est consummandum: licet ex impotentia ætatis non consummetur.

☞ Imprudentiæ peccatum ex inconsideratione inductum negligentiæ potest attribui, & ideo damnabile est.

INconsideratio agibilium humanorũ quantum ad eas conditiones quas potest & debet homo talis considerare, peccatũ est imprudentiæ, siue sit voluntaria ex intentione, quia scilicet noluit cõsiderare: siue ex negligentia, quia non adhibuit suam diligentiam ad considerandum illa quæ considerãda erant. Potest autem esse peccatũ mortale, quando scilicet est respectu eorũ quæ sunt ne necessitate salutis facienda, dicenda, appetenda, cauenda. &c. Veniale autem, quando respectu aliorum. Et hæc intellige de inconsideratione consummata: hoc est procedente ad voluntarium actũ malè consideratum, in quo est inconsideratio cõtrariè, vel non consideratum, in quo est incõsideratio priuatiuè. Aduerte tamen, quòd si contingat aliquem ex sola incõsideratione actuali facere opus aliquod quod scit esse prohibitum, & si tunc actualiter aduerteret ad id quod scit, non faceret, excusatur à mortali: vt si quis nõ cõsiderans hodie esse festũ, emit aut vendit: vel non considerans esse diem ieiunij, comedit. &c. aut non aduertens contractum esse vsurarium, facit illum. &c. Et ratio horum & similium est: quia non videtur esse in potestate nostra occursus omnium quæ scimus in ijs quę quasi sine discussione operamur. Et multò magis excusatur ille, qui meditatus quantũ bona fide credidit oportere, inuenit se post factum opus aut datum consilium considerationem omisisse: peccatũ enim mortale præter intentionem valde difficile, contra intentionem verò impossibile est accidere: in proposito autẽ & præter intentionem manifestè est, & contra intentionem videtur esse.

☞ Actus incõstantiæ vitiosi sunt & dãnabiles.

INconstantia (qua homo à bono ac debito proposito recedit non exequendo illud) peccatum est: quia à rectæ rationis ordine declinat. Est autem mortale vel veniale peccatum iuxta materiam subiectam: nam si inconstans omittit ea quæ sunt de necessitate salutis, peccat mortaliter: si verò aliâs debita, peccat venialiter. Et si inconstans ex inordinata aliqua passione amoris vel rancoris omittit propositum prius bonum aliquod supererogationis, peccat quoq; venialiter, quia inordinatè desistit à bono proposito.

INcontinentia (qua homo rectam habens intentionem vincitur à cõcupiscentia delectabilium carnalium aut honoris, aut iræ) peccatum manifestè est personarum non omnino malarum, quæ habituatæ sunt in malo luxuriæ, ambitionis, iræ & huiuiusmodi: nec omnino bonarum, quæ habent huiusmodi passiones domitas: sed mediocrium, quæ habent rectam intentionem circa castitatẽ, mansuetudinem. &c. & tamen vigent in eis passiones, vtpote nõ domitæ habitibus virtutũ: earundẽ enim personarũ est cõtinentia & incõtinentia. Contingit autẽ dupliciter. Vel ita ꝙ passio huiusmodi prẽueniat rationẽ pugnantẽ rectè sentiendo, ita ꝙ anteq̃ pugnet, cedit: vt

sæpe accidit cholericis propter velocitatem choleræ, & melancholicis propter vehementiam impetuosi motus. Vel ita quod ratione inde (hoc est ex parte superiore) & passione hinc (hoc est ex parte inferiore) pugnantibus, tandem multiplicata & augmentata passio vincit. Vtroque autem modo si ad consensum deliberatum alicuius quod est peccatum mortale (puta vindictam, fornicationem, & cætera) homo trahitur, peccatum est mortale huiusmodi incontinentia: aliter est peccatum veniale. Et licet Aristoteles in mulieribus nolit continentiam & incontinentiam recognoscere, quia quasi pueri sequuntur facilè absq; pugna passiones: in mulieribus tamè Christianis propter lumen fidei quo spiritus concupiscit aduersus carnem, ac per hoc pugnat contra carnem, recognosco continentiam, quum spiritus vincit, & incontinentiam quum spiritus vincitur.

Peccatū indignationis membrū est superbiæ: quapropter dānabile & mortale dici debet.

INdignatio (qua ex ira homo afficitur proximo tanquā indigno sua affabilitate, cōuersatione & huiusmodi) peccatū est propter inordinatā passionē: & cōmuniter veniale, procedens ex eo q; indignū reputat se à tali nunc. &c. pati seu tractari. Potest tamen esse finе peccato, quādo scilicet ex iusto rationis iudicio procedit: iuxta illud Greg. Indignantur iusti, sed non dedignantes, hoc est nō habentes affectū inordinatum. Potest & esse peccatum mortale, quando vsq; ad subtrahendum aliquid de necessitate salutis impendendū proximo procederet, aut vsq; ad deliberatum contemptū aut odiū proximi cresceret.

Contemnens auditū verbi Dei infidelis dicitur, & peccator mortalis.

Infi-

INfidelitas Christianæ fidei opposita, priuatiuè sumpta (hoc est illius qui natus est habere fidem quia est homo, nō tamen habet) tunc tantùm est peccatum, quum negligit auditui fidei credere: iuxta verbum domini. Si non venissem, & loquutus eis non fuissem, peccatū non haberent infidelitatis. Contrariè autem sumpta, peccatū semper est maximum. Et distinguitur in tres generales species: scilicet paganorū, hoc est corū qui nullo pacto fidem susceperunt Christianam: Iudęorum, qui profitentur in veritate nostrā fidē in figura, & negāt illam in seipsa iam claram: & hæreticorum, qui sunt baptizati, sed pertinaciter errant in fide.

Et quanuis infinitæ sint hæresum species, iuxta infinitas erroneas sententias, quæ contra fidem possunt esse: de his tamen non oportet solicitum esse confessorem quantū ad peccati notitiam, sed solùm quantum requirit mediçina adhibenda: vt non remaneat in aliquo errore, vt sanus fiat totus, vt non facilè redeat ad vomitum. &c.

Incurritur autem infidelitatis peccatum tripliciter. Primò, ex intentione: vt quum quis in his quę ad fidei necessitatē spectare nouit, ab Ecclesia dissentit deliberatè credendo oppositum. Et tunc est peccatum mortale maximū. Et si Christianus est, vocatur peccatū hæresis: & est excommunicatus si in exteriorem aliquem actum etiam coram seipso solo exierit: & reseruatur absolutio Papę cum reliquis de cœna Domini. Secundò, per primos seu imperfectos motus: vt quum quis ob tentationes aut rationes auditas. &c. quasi vacillat in ijs quæ sunt fidei, non tamen ad deliberatum cōsensum discernendi peruenit. Et hoc est peccatū infidelitatis quidē, sed veniale ppter imperfectionē actus. Et licèt modò sit grauius, & modò minus graue iuxta modum negligētiæ: semper

tamen est graue propter genus arduum: & ideo statim abhorrendū est, quum aduertitur quicquid cōtra fidem occurrit dicendū, aut audiendum, aut cogitandū. &c. Tertiò, propter ignorantiam ex parte materiæ: vt quia vel scit materiam spectare ad fidem, sed nescit se errare in illa, vel nescit materiam spectare ad fidē, quæ tamen ad illā verè pertinet, & in vtroq; casu putans se rectè sentire, nimis tenet, affirmat atque asserit errorem quem nō videt esse errorem, infidelitatis peccatum materialiter incurrit: vt contigit sancto Cypriano martyri: qui cum octoginta Episcopis (vt habes xxxij. distin. cap. pręter hoc) appellauit baptisma hęreticorum lauacrum diaboli: quos beatus August. redarguit. Et quia in huiusmodi materialiter tātùm erratur in fide, & nō formaliter (hoc est ex intentione: quia omnino intendunt tales stare in fide sanctæ matris Ecclesiæ, imò pro illa pugnare, & intellectum in illius obsequium captiuare) non incurritur mortale peccatum. Sed tamē peccatur propter nimiam adhæsionem: quod in Cypriano excusabilius fuit ex sententia tot Episcoporum, & martyrij tandem charitate omnino deletum.

Infidelium conuersationem habere in humanis occupationibus quanuis peccatum non sit absolutè, cauendum tamen est vt occasio peccandi, & scandali pusillorum, vbi scandalum timetur. De Iudæis autem in verbo Iudæi, dicetur.

In ijs autem quę ad infidelitatis cultum spectant, nullo pacto communicandum est. Vnde non licet commodare aut donare aut vendere illis aliquid pro vsu suorum sacrificiorum, & huiusmodi: quoniā particeps esset qui criminis, vt pote adiuuans illos ad exequendum infidelitatis suæ cultum.

Infidelitas vt est violatio promissionis, tractatur infrà in verbo, perfidia.

✠ Gratias pro acceptis beneficijs non referens aut referre contēnens, peccatum incurrit ingratitudinis.

INgratitudo (qua homo pro accepto beneficio gratias non refert opere pro loco & tempore, aut non agit lingua, laudando & cæ. aut non habet animo, recordando, recognoscendo, & affectum beneuolum habendo) peccatum proculdubio est: quia contra rectam est rationem. Violatur enim morale debitum: nam pro beneficio accepto debetur statim gratus animus, gratáq; lingua, & gratum opus pro loco & tempore. Et multò magis ac maius ingratitudinis peccatū est, si aut animum malū reprendat quis, aut vituperet, aut offendat illum à quo beneficium accepit. Committitur autem ingratitudinis peccatum dupliciter: scilicet formaliter, & per se, hoc est ex intentione: vt quum quis adeò ingratus est, vt vices non reprędat, aut malas vices reddat beneficio seu benefactori vt sic. Et hoc est propriè peccatum ingratitudinis, quod est speciale peccatum ab alijs distinctum: & hoc est esse ingratum ex interiori contemptu beneficij. Et est peccatum mortale ex suo genere: quoniam contemptus beneficij est contemptus non tam effectus quàm boni affectus benefactoris, & contrariatur directæ dilectioni debitę benefactori. Cōtingit tamen hoc esse veniale propter imperfectionem actus, & propter primū motum ad contemnendum, & propter beneficium minimum: quia minimum tanq̄ nihilum: ita quòd inde fiat vt contemptus non sit perfectè contemptus propter imperfectionem materiæ: sicut furtum rei minimæ non est perfectè furtum propter imperfectionem materiæ.

Materialiter autē incurritur ingratitudinis peccatum, quando vel omittitur aliquid necessarium ad gratitudinem, vel committitur

aliquid offensiuum benefactoris non eo animo vt ingratus sit, sed alia intentione. Et tunc ingratitudo nō est speciale peccatum, sed circunstantia peccati in benefactorem commissi. Et si quidem omittitur aliquid de necessitate salutis exhibendum benefactori, aut committitur aliquid de necessitate salutis, cauēdum ne fiat in benefactorem, peccati mortalis rationem inducit circunstantia illa. Si verò omittitur aliquid aliter debitum, aut cōmittitur aliter vitandū, venialiseſt. Et quia in omni peccato includitur huiusmodi circūstantia materialis ingratitudinis ad Deū omniū datorē, nō oportet scrupulo quenq; moueri de huius confessione circunstantiæ, sed de illius contritione assidua solicitum esse. Verùm quando offensa notabilis in benefactorem aliquem commissa est, explicanda est, sicut aliæ circunstantiæ aggrauantes infinitæ, non tamen mutantes speciem.

Inhumanus dicitur qui se ipsum nimis continēt, & peccare in hoc potest.

INhumanitas (qua homo hominē se esse quasi oblitus, alienæ miseriæ non se æstimat participem) peccatum est durioris cordis: quia misericordiæ virtutem tollit, qua humani nihil à nobis alienum putamus, & quasi vnum membrum Iesu Christi patitur, reliquum compatitur: sumus enim omnes vnū corpus in Christo, singuli autem alter alterius membra, inquit Apostolus. Habet autem duas malas matres: quoniam ipsa cordis duritia ex superbia nascitur, qua quis se tanti tenet, quasi sit adeò celsus, vt ad ipsum mala vix pertingere possint: exterior verò omissio subuentionis, ex auaritia nascitur. Vnde inhumanus à tribus est vulneribus curandus, vt discat quid est, misericordiam velo.

Iniustitia semper est peccatum mortale.

INiustitia (qua quis iniustum facit in quacunque materia) peccatum est mortale ex suo genere: quia illatiua est nocumenti quod charitati repugnat. Et hoc intellige quando homo facit per se (hoc est ex intentione) aliquid iniustum, intendens rem, aut famam, aut honorem, aut membrum &c. tollere. Nam quādo per accidens aliquis iniustum facit (puta quia nec intēdit offendere in aliquo proximum, nec scit se per actum suum lædere quenquam) non est peccatū mortale: nisi magnitudo nocumenti illati, aut negligentia sciendi, reducat actum in naturam iniustitiæ. Exemplū primi: si quis ex loquacitate mulierem communiter habitam pro pudica, lædat notabiliter in ei⁹ fama. Exemplum secundi quantum ad ignorantiam facti: si quis iaciendo sagittam interficiat hominem ibi manentē: quia non fecit diligentiam suam: an ibi posset homo lædi sagitta. Quantūm autē ad ignorātiā iuris, vt si quis violenter eijciat propria authoritate hominē iam olim possidentem agrum suum, quia putat licere sibi rem suam sibi vendicare. In huiusmodi enim redit actus in naturam iniustitiæ. Est autem iniustitia peccatum veniale propter imperfectionem actus ex parte actus, vt primi motus: aut ex parte materiæ: vt in re minima.

Peccatum inobedientię dupliciter incurrit.

INobedientia (qua suo superiori homo subditus nō obedit in illis in quibus illi subijcitur) dupliciter incurritur. Vel per se, hoc est ex intentione. Et hoc est ex suo genere peccatum mortale: quia iniuriam facit superiori suo, contēnens illius præceptum. Idem nanq; est contemptus præcepti, & nolle extra intentionē obedire præcepto: quia qui ex intentio-

intentione inobediẽdi trãſgreditur præceptum, vt vult non ſubijci per obedientiã præcepto: quod eſt nolle ſubdi præcepto: quum non ad aliud ſubdatur homo præcepto niſi ad obediendum. Quia ergo paria ſunt contemptus præcepti, & nolle ex intentione obedire præcepto, conſtat peccatũ mortale eſſe non obedire ſubditum præcepto ſuperioris vt non obediat. Intellige autẽ præcepti nomine, omne ſuperioris mandatum obligãs ſubditum ad obediendum: ita quòd non exigitur vt ſit præceptum anthonomaſicè (hoc eſt obligans ad peccatum mortale) ſed ſufficit ꝙ ſit præceptum, hoc eſt habẽs vim obligatiuam ſubditi ad obediendum, vt præceptum in moralibus diſtinguitur contra conſilium. Et intellige quòd inobedientia formalis (hoc eſt ea intentione vt non obediat) ſufficit ad peccatum mortale inobedientiæ. Contingit tamen interuenire peccatum veniale propter imperfectionem actus, vel primi motus, vel materiæ minimæ: vt ſæpe dictum eſt in ſimilibus.

Incurritur autem inobedientia materialiter, quandocunq; non ex intentione inobediendi, ſed alia intentione contra præcepta Dei vel ſuperiorum homo facit. Et tunc inobedientia non eſt ſpeciale peccatum: ſed concurrit generaliter cum omni peccato, inquantum in eo eſt inobedientia Dei: & ſimiliter inobediẽtia præceptorum iuris vel Prælati, tanquam generale peccatũ omnium tranſgreſsionum iuris vel mãdatorum à Prælato inuenitur: quando ſubditus non ideo tranſgreditur vt non obediat. Et propterea de huiuſmodi inobedientia materialiter, iudicandum eſt ſecundum grauitatem peccati cum quo concurrit: nam ſi concurrit cum peccato aliâs mortali, eſt mortalis: & ſi cum peccato aliâs veniali, eſt venialis. Et hinc fit, vt ſi ſuperioris præceptum obligans ad mortale ſubditus tranſgreditur

ditur non eo animo vt non obediat, ſed ex alia voluntate, peccat mortaliter: quia materialis inobedietia concurrit cũ peccato aliâs mortali, hoc eſt ex vi talis præcepti conſtituto inter peccata mortalia:

✠ Mens humana debet ab inquietudine vacare: ne ſolicitudine nimia labatur in peccatũ rationem omittens.

INquietudo mentis peccatum ſonat cõmune multis materijs, prout aliqui inquietam tenent mentem circa negotia ſecularia ex auaritię affectu: alij circa ea quę ſunt Veneris, alij circa ea quæ ſunt gulæ, alij circa ea quæ ſunt vindictæ &c. Vnde poteſt eſſe peccatũ mortale, quando ex mortaliter malo animo eſt deliberatè. Et poteſt eſſe veniale peccatum: vt pote vel ex malo habitu præcedẽte veniens abſque deliberatione, vel circa venialiter malam materiam verſata: vt contingit negotiatoribus lucroſis auaris abſque cuiuſquam damno.

✠ Peccatum inſenſibilitatis qualiter committatur.

INſenſibilitas, rariſsimum peccatum eſt: quo quis ſine rationabili cauſa fugit delectationes ſenſibiles naturales. Et ſi inuenitur hoc peccatum, mortale eſt: vt ſi quis horreret intantum delectationes ſenſibiles, vt neceſſaria ad cibandum ſeipſum ſubtraheret, aut negaret debitum vxori, & breuiter neceſſaria prætermitteret. Aut ex lapidea natura conſtaret homo talis: ita ꝙ fortè non haberet tantum luminis & liberi dominij ſuper ſuam malam complexionem vt mortaliter poſſet in hoc peccare.

✠ Inſipientia inquantũ oppoſitum eſt ſapiẽtiæ peccatum cauſat.

INſipientia pro quanto peccatum ſonat contrarium

Universidad de Deusto Biblioteca

rium sapientiæ,malè affectę mentis ad affectiuè iudicandum secŭdum primam causam,crimen est: siue tollat à se Deum, vt finem suorum operum,siue vt prouisorem, siue totaliter,iuxta illud.Dixit insipiēs in corde suo, nō est Deus.Sed tunc vsq;adeò excæcat vt infidelitatem inducat: qui enim primò operatur tanquā qui putat non esse Deum, non multùm distat vt putet & dicat in corde suo non esse Deum.

Violatio interdicti Ecclesiastici semper est prohibita.

INterdicti ecclesiastici violatio, peccatū videtur solummodo clericorū,quoniā solis clericis pœna indicitur. Nec etiam est clericorū qualitercunq;,sed pro quanto exercent aliquid certo ordini deputatum : ita ꝙ nec ipsi clerici violant interdictum,nisi faciendo aliquem actum ordinis.Ex pœnis autem irregularitatis & suspēsionis ab officio & beneficio & ineligibilitate & impostu labitate &c. quas clericus violans interdictum incurrit, apparet peccatum esse mortale : tanta enim multiplicatio tam grauium pœnarum,graue delictum supponit. Nec quantū ad hæc refert,an ipse clericus sit interdictus, an hæc faciat in loco interdicto. Intelliguntur autem in proposito appellatione clericorum non solùm qui verè sunt clerici, sed etiam moniales quę nullius ordinis sunt capaces:vt patet in capitu. postulastis. de cleri. excommunica. &c. ministrante. Ita quòd ipsæ tunc violare intelliguntur interdictum,quādo officiarent Ecclesiam vt prius, & breuiter illa facerent quæ clericis intelliguntur prohibita tanquam competentia ex ordine aliquo.Et quoniā imponitur eis multùm grauis pœnitentia (scilicet ꝙ in arctiori debent retrudi monasterio ad agēdum pœnitentiam) apparet similiter peccatum mortale. Verùm huiusmodi apparentia mortalis

mortalis peccati,siue in clericis,siue in monialibus, nō cogit fateri peccatum mortale : quia solæ pœnæ sunt temporales, quas potest homo cum merito incurrere: vt patet in iudice qui incurrit irregularitatem iudicando iustè hominem ad mortem: omnes enim huiusmodi pœnas aut maximas inter illas incurrit homo absque peccato. Et propterea sicut excommunicatio minor potest incurri absque mortali peccato, & tamen priuat hominem à maximis mysterijs sacris & necessarijs singulis hominibus (quia priuat à perceptione sex sacramentorum) ita interdictum sicut & irregularitas & suspensio incurritur absque mortali peccato, quantum est ex parte pœnarum, aliunde siquidem potest esse mortale,scilicetex parte contemptus aut præcepti adiuncti, si contingat aliquid horum adiungi. Dixi autem violationem interdicti peccatum esse clericorum quatenus clerici: quia laici non propriè violant interdictū, nisi faciendo à clericis illud violari, & tunc non minus quàm clerici peccant. Et in multis casibus huiusmodi, incurrunt laici excommunicationem : vt habes suprà in verbo, excommunicatio.

Sed si clericis violantibus aut non violantibus interdictum, laicus interdictus aut in loco interdicto audit diuina quæ ibi dicuntur, dicendum est quòd peccat quidem, si ipse laicus est interdictus : quoniā debet humiliter sustinere interdictum, & obedire abstinendo à diuinis.Si tamen ipse non est in culpa, nec est nominatim, sed vt vnus de populo interdictus, & sine scandalo ex deuotione hoc faceret tanquam putans innoxijs pias interpretationes pœnarum subuenire, creditur excusari à tanto.Si autem ipse non est interdictus, sed audit in loco interdicto, non videtur peccare:quia ex quo ibi diuina dicuntur ipso non authore,

meliu

melius est vt fructū ex illo malo bonus percipiat, quā quòd abstineat: nisi hoc esset fomētum clericorum ad non seruandum interdictū. Et similiter si celebrans admittit ad diuina aliquē interdictum, non teneor ego exire: quia non est asignatum delictum participij in diuinis cum interdicto sicut cum excommunicato: quānuis celebrans incurrat suspensionem ab ingressu Ecclesiæ: vt patet in capitu. Episcoporum. de priuile. in. vj. Aduerte hîc, quòd hodie nullus tenetur seruare interdictum à iure vel à iudice positum, si non est cōtra certum locum aut personam denuntiatum: quia sic in concilio Constantiensi sub Martino quinto indultum est: vt patet in constitutione superius recitata in tractatu de excommunicatione minore.

❧ Confessores qualiter se habere debeant circa pœnitentialem interrogationem.

INterrogationes pœnitentium à cōfessoribus propter finem huius operis occurrunt hîc inferendæ: vt confessor sciat exercere officium suum. Vbi scito primò quòd vt in verbo confessor tactum est, cōfessor tenetur ad interrogādum pœnitentem in casu quo putat aut rationabiliter dubitat omitti aliquid necessariò confitendum si non interrogat: quia tenetur iudex discernere omnia necessariò discernenda ante sententiam absolutionis: alioquin iudicis officio abutitur. Vnde si ad necessaria discernendū oportet interrogare, tenetur interrogare. Et quia abusus sacramentalis iudicij est sacrilegium, proculdubio peccatum est mortale nolle interrogare de necessarijs. Et confirmatur hoc ex iuris authoritate, extrà de pœ. & remiss. omnis vtriusque sexus. Vbi dicitur de confessore, diligenter inquirens peccatoris & peccati circunstantias. Vbi autem confessor bona fide putat nō esse opus interrogatione, non peccat: quia præcepta affirmatiua, quale est de interrogando, intelliguntur pro loco & tempore, & secūdum omnes prudentiæ circūstantias. Imprudentis autem est interrogare quem, aut quando non putat bona fide interrogandum. Scito secundò quod interrogationum quædam sunt præambulæ ad confessionem, & quędā sunt ipsius confessionis. Interrogationes præambulæ sunt tres. Prima, si audiendus potest sibi subdi quò ad sacramentum pœnitentiæ: iuxta dicta in verbo, absolutio: quia aliter non posset ipsum absoluere: & propterea ante omnia oportet nosse si est de sua parochia vel diœcesi & cætera. Secunda, si est impeditus, ita vt non possit ab ipso absolui: puta si est excommunicatus aliqua reseruata excommunicatione, si est in concubinatu, si vsurarius, si perseuerans occupator alieni, seu tyrannus, & quæcunque huiusmodi. Et hoc vt non possit postea pœnitens conqueri dicendo, quod voluisti audire & scire facta mea, & non vis me absoluere &c. Similem quoq; cautelam adhibe Ecclesiasticis, qui detestabilem abusum habendi tot beneficia curata incompatibilia absque rationabili causa sequentes confidunt in bullis scriptis, prædicendum est eis. Prouide primùm vt sit tuta conscientia secundum Deum, & deinde audiā. Præmittendi sunt quoq; Ecclesiastici comati &c. ad tonsorem, & deinde audiendi. Et sic de alijs.

Tertia est, si præparat⁹ est diligenti discussione præmissa ad confitendum: nam impossibile humano more videtur, vt statim quis longi temporis delictorum neglectorum recordetur: ita vt possit credi illum diligenter discussisse conscientiam suam. Oportet autem prēcogitasse secundum suum modum iuxta fragilitatē humanam, & postea supplementū à confessoris inquisitiōe sperare. Hæc de præambulis.

Ante interrogationes autem confessionis, faciat confessor pœnitentẽ dicere peccata sua modo quo scit: quia hoc recta ratio & iudicij & medicinæ requirit. Nam accusator debet se prius accusare: & similiter æger debet dicere quid sibi dolet, caput an stomachus & cætera. Pœnitens autem est accusator suimet, & est æger, confessor autẽ iudex & medicus. Nec hoc putes tẽpus perditum: quoniam ex tali spontanea confessione quanuis crasso modo, habes circa quæ interrogare debes. Memento autem nõ interrumpere accusantem se: sed postquam compleuit, interrogato ordine qui tibi magis placuerit. Nos aliorũ ordine sequẽtes, secundũ decem pręcepta interrogationes quę videntur necessariæ, summatim per capita pro memoriali subiũgemus. Circa primum præceptum capita nouem occurrunt. Primum est, de infidelitate. Si recessit à fide nihil credendo: quod est apostasia à fide. Si non credidit aliquid fidei: quod est hæresis, si verè dubitauit de ijs quæ sunt fidei: quia dubius in fide, infidelis est. Intellige si deliberato consensu voluit dubitare, & nõ credere. Si vacillauit in fide citra deliberatum consensum, est veniale. Si ex timore negauit fidem verbo vel signo, quanuis non corde: quia mortale est. Secundum est, de idololatria. Si adorauit dæmonem: & breuiter aliud quàm verum Deum. Tertium est, de blasphemia Dei & sanctorum. Si blasphemauit Deum aut sanctos. Si maledixit Deum aut sanctos &c. aut iniuriosè impudica membra sanctorum dixit &c. Quartum est, de falso cultu veri Dei: vt si Iudaicum etiam cultũ seruauit, aut in cultu Ecclesiastico falsum inseruit: quia pernicioſum esset mendacium cultus. Quintum est, de superfluo cultu veri Dei: vt si fiat excessus corporalis apparatus, aut cãtus, aut soni, quod communiter veniale videtur. Sed si excessus

sus consistat in hoc quòd adiungitur diuino cultui cantilena aliqua (siue in voce humana, siue in voce organi) mortale peccatum est ex suo genere: quia iniuria irrogatur Ecclesiastico cultui ac Deo, dum colitur huiusmodi cantilenis. Sextum est, de inuocatione dęmonũ explicita: quia mortale est. Et similiter si familiaritatẽ, aut pactũ, aut sociale colloquium cũ dæmone habeat: quia non licet cum eis nisi hostiliter aut dominatiuè diuina virtute se habere. Colloqui autem cum dæmone in arreptitijs & energuminis vanè & curiosè (vt à multis fit) peccatum proculdubio est: quia publicati sunt nobis hostes. Mortale autem non video, si nihil aliud peius curiositate aut vanitate occurrit: quia imperfectum quid in genere socialis conuersationis hoc est. Septimũ de incantationibus & diuinationibus per superstitiosa, in quibus dæmonis inuocatio implicitè inuenitur: quoniam mortale est, nisi ignorantia excuset: vt habes in locis proprijs. Et his annectuntur diuinationes per astra, somnia, auguria, sortes, quãdo superstitiosè sunt & de portantibus breuia superstitiosa ad collum & cæ. Octauum de perfidia votorum. Si non impleuit votũ tempore debito. Si vouit facere malum: puta percutere. Si vouit non facere bonum aliquod: puta non mutuare, non fideiubere: quia non solũ non valet, sed peccauit vouẽdo. Nonũ est de tentatione Dei. Si tentauit Deũ, volens Deũ succurrere sibi miraculo quũ posset se pascere: aut &c. Circa secundũ præceptũ occurrũt tria, iuxta tres comites iuramenti: Iurabitis in iudicio, iustitia, & veritate. Hier. iiij. Quantum ad veritatem. Si iurauit assertiuè scienter falsum: vel dubitans assertiuè tamen iurauit. Et similiter si promissoriè iurauit non intendens implere. Et similiter si comminatoriè iurauit. Et si quod iurauit se facturum, noluit implere.

Quantum ad iuſtitiam. Si iurauit ſe facturum malum, præcipuè peccati mortalis. Quantum ad iudicium. Si iurauit indiſcretè & ſine rationabili cauſa. Et ad hæc reducitur interrogare, ſi fuit cauſa quod aliquis iuraret falſum aut malum, aut non impleret iuramentum. Circa tertium præceptum occurrunt quinq; : ſcilicet de tempore ſacro, de actibus ſacris, de loco ſacro, de rebus ſacris, de perſonis ſacris. Circa primum. Si feſtos dies violauit, opera ſeruilia aut alia ab Eccleſia prohibita exercendo, aut iubendo illa fieri. Si omiſit Miſſam dictis diebus abſque rationabili cauſa. Si diem feſtum audita Miſſa conſumpſit in ludis vanis &c. Si tempore ſacrorum ieiuniorum (hoc eſt quadrageſimæ, vigiliarū, & quatuor temporum) omiſit ieiunare abſque rationabili cauſa. Si violauit hæc eadem cibis prohibitis. Circa ſecundum. Si non communicauit in paſchate. Si non eſt confeſſus ſemel in anno. Si confitens mentitus eſt, vel tacuit aduertenter aliquod mortale : quia in hoc caſu confeſsio vtpote dimidiata eſſet iteranda. Si non peregit pœnitētiam iniunctam. Si contraxit matrimoniū cum perſonis ſanguine iunctis vſq; ad quartum gradū. Si contraxit matrimonium clandeſtinū. Si neglexit ſacramentū confirmationis pro ſe aut ijs quorum curam habet. Si neglexerit ire ad prædicationē, & ſcire quę tenetur ſcire. Si fecit ſacros act° (hoc eſt actus alicuius ordinis, vt celebrare, facere diaconatum, & huiuſmodi) & breuiter, ſi dedit aut ſuſcepit ſacramentū aliquod in peccato mortali (hoc eſt abſq; illius contritioc: aut ad hoc faciendū induxit aliquē. Si excōmunicatus ingeſsit ſe diuinis puta Miſſę, officio, proceſsioni. Si cum excommunicatis participauit in diuinis extra caſus cōceſſos. Si excommunicatus minore excōmunicatione ſuſcepit aliquod ſacramentum. Si ſuſpenſus aut

aut irregularis aut interdictus ingeſsit ſe, phibitis ſibi.

Si quis tenetur ad officium diuinum, non dixit illud. Si ex propoſito euagata mente illud dixit, in parte præcipuè notabili. Si dixit illud ita collidendo vt non exprimeret dictiones, ſed principium & finem verſus ſonando : quoniam ſi verè ita eſt, non ſatisfit. Si mutauit officium ad libitum. Circa tertium. Si violauit locum ſacrum (hoc eſt Eccleſiam, aut cœmiterium) ſemine aut ſanguine humano. Si violauit loci Eccleſiaſtici immunitatem, inde furando, rapiendo, vel extrahendo vi inde homines, aut ibidem prohibita exercuit vel exerceri fecit : vt iudicia ſecularia, parlamenta & cæ. Si interdictum non ſeruauit. Circa quartum. Si abuſus eſt ſacramentis, & præcipuè Euchariſtia, aut ſacramentalibus, puta oleo ſancto, & huiuſmodi. Si non ſeruauit formas ſacramētorum. Si iniuriā fecit ſanctorum reliquijs aut imaginibus. Si vſurpauit aut occupauit res mobiles vel immobiles Deo dicatas : vt ſunt res Eccleſiarum.

Circa quintū. Si percuſſit aut quomodolibet violētauit clericum ſeu Eccleſiaſticā perſonā. Si carnale peccatum ſimiliter cōmiſſum eſt per ordinē ſacrū, aut religionem, aut votū caſtitatis. Si libertatem à gabellis &c. Eccleſiaſticarū perſonarum violauit, exigēdo ab eis prohibita exigi. Circa quartum præceptū occurrūt quinq;, ſcilicet de impietate, inhumanitate, inobediētia, inob ſeruantia, & ingratitudine. Quantū ad impietatē. Si parentes non honorauit. Si illis non ſubuenit. Si ſanguine iunctis debitū honorē & ſubſidiū non impēdit. Si patriæ, ſi conciuibus & patriæ beneuolis debita non exhibuit auxilia & officia. Si filios aut nepotes ſibi cōmiſſos nō educauit, inſtruxit, curauit. Si maledixit illis. Si neglexit corrigere illos verbo & verbere vt expedit, præcipuè in peccatis mortalib°.

vt blasphemiæ &c. Si vxorẽ vel virum malè tractauit. Si famulos famulasque malè gubernauit: & è contrario si hi debitum non fecerunt. Quantum ad inhumanitatem. Si crudus ad pauperes. Si ad opera misericordiæ negligens. Si de superfluo non fecit eleemosynam. Si existenti in necessitate extrema aut magna, non subuenit vt potuit. Si contra pauperes aliquid fecit, aut dixit, aut impediuit aliquã eis conferendã eleemosynã.

Quantum ad inobedientiam. Si ex contemptu non obediuit: seu si non obediuit vt non obediret. Si non obediuit in ijs quæ sub præcepto mortalis peccati mandata sunt. Si non obediuit in damnum alicuius. Si non obediuit in ijs quæ sunt notabilis importantiæ. Si non obediuit in cõmunibus mãdatis. Et hîc insere de obseruatione legum & statutorũ &c. Quantum ad inobseruantiam. Si principibus & his qui in dignitate sunt cõstituti, non detulit debitum honorẽ & reuerentiã & subiectionem verbo & opere. Si magnatib⁹ &c. non assurrexit &c. Quantum ad ingratitudinem. Si ex contemptu beneficij aut benefactoris fuit ingratus: seu si ideo fuit ingratus vt esset ingratus. Si fuit ingratus verbis. Si affectum non habuit retribuendi. Si memoriã non replicauit recõpensandi, sed obliuioni mandauit beneficiũ. Si benefactori detraxit, aut malefecit, aut fieri fecit.

Non occides, quintũ præceptum. Vbi de iniurijs personalibus mortis, mutilationis, vulnerib⁹, vinculorum, carceris, seruitutis, cruciat⁹, & exilij, cõsistentiũ in facto. Si occidit aut occidere attẽtauit. Si infantem tenuit in lecto cum periculo oppressionis. Si procurauit abortũ viuificato fœtu. Si etiã procurauit abortum ante viuificatum fœtum, scilicet primo mense: quia etiam mortale est, minus malũ tamen. Si venenum sterilitatis sumpsit aut dedit. Si aliquid horum fieri fecit, aut dedit consilium,

silium, auxilium, vel fauorẽ: immo si non obstitit quum posset, in crimine est. Si mutilauit aut mutilari fecit & cæ. vt de homicidio interrogatum est. Et sic de alijs sex. Si vulnerauit, si vinculauit, si carcerauit, si cruciauit, quacunque corporali afflictione, si in exiliũ misit, aut aliquid horũ fieri fecit &c. vt suprà. Demum si voluntate deliberata aliquid horum desiderauit vt alicui eueniret. Ad hæc reduc de odio, ira, inimicitia, & bello Si odio habuit aliquem. Si desiderauit illi malum animæ, vel corporis, veel honoris, famæ, rerum &c. Si gauisus est de malo alicuius, & quali malo. Si vindictam fecit propria potestate, aut similiter fieri fecit, aut optauit fieri. Si noluit parcere inimico quantum ad offensam. Si negauit aut subtraxit communia beneficia. Si inimicitias fouit. Et hîc innumera occurrunt de actibus propterea gestis intus & extrà: & de peccatis quorum fuit causa aduocando socios criminis &c. Si fecit bellum iniustum. Si iuit ad bellum iustum scienter. Si iuit ad bellum dubium de iustitia, absque mandato superioris: ita quòd obedientia non excuset. Sextum præceptum, Non mœchaberis. de iniurijs venereis: scilicet de adulterio, incestu, sacrilegio, stupro, fornicatione, & crimine innaturali. Si cum persona coniugata, est adulteriũ. Si cum sanguine iuncta, est incestus. Si cum persona Deo dedicata per sacrũ ordinẽ aut votũ solenne religionis, aut etiam per votũ simplex castitatis, semper est sacrilegium. Si cum muliere virgine, est stuprũ. Si cũ persona soluta est simplex fornicatio. Si innaturaliter cum persona sola, est mollicies. Si cum persona alia, est sodomia. In his venereis modus innaturalis, hoc est vt mulier supergrediatur, culpabilis maximè est. Alij verò tolerabiles sunt: & videntur potius confitentibus relinquendi, vt dicant ipsi. De osculis,

Universidad de Deusto Biblioteca

tactibus,& alijs huiusmodi, interroga summariè inter non coniuges: inter coniuges nulla quasi cura habeatur, nisi vel ad pollutionẽ extra actum coniugij agatur, aut cum periculo talis pollutionis agatur. Omnis enim extra coniugij actum voluntaria pollutio, peccatum est contra naturam.

Septimum præceptum. Non furaberis. de iniurijs quantũ ad res: de furto, rapina, fraude, vsura, & huiusmodi. Si furatus est. Si rem alienam inuẽtam quæ non habetur pro derelicta, accepit animo retinendi pro se. Si ex naufragio res alienas accepit. Si vẽdidit aut emit cum fraude: aut circa pretium, aut circa rem, aut circa pondus, aut circa mensuram, aut circa numerum. Si fecit contractus vsurarios. Si imposuit nouam gabellam. Si exegit gabellas à personis Ecclesiasticis contra ipsarũ exemptiones. Si violenter abstulit rem alienam aut etiam suam à quieto possessore, quãuis malè possideret. Si contractum societatis iniustę fecit. Si communia bona vsurpauit. Et de cambijs. Et breuiter hæc melius ipsi qui fecerunt, sciunt si volunt se accusare: quoniam cõscientia eorum accusat eos intus. Octauum præceptum, Non dices falsum testimoniũ, habet duo capita magna. Primum, de iniurijs iudicialibus. Et hic ex parte iudicis, ex parte accusatoris, ex parte rei, ex parte testis, ex parte aduocati, ex parte procuratoris. Secundum, de iniurijs verborum. Et hîc de mendacio, detractione, contumelia, rixa, cõtentione, litigio, susurratione, irrisiõe, maledictione. Et quoniã illa quę pertinent ad primum caput, non sunt communia, sed aut rara, aut ad status spectant iudicum, aduocatorum, &c. ideo vide in locis proprijs: non prætermittendo circa testes in iudicio, an non solùm verũ dixerint, sed etiam an responderint iuxta interrogata absq; sophisticatiõe. Et similiter si reꝰ in casu quo tenetur

tenetur, noluit fateri verũ, aut mentitus est: & tantò peius si inde alter (puta actor) infamatus est quasi calumniator. &c.

De mendacio. Si mentitus est pernicioſè, hoc est in damnum alterius: siue quò ad scientiam, docendo falsa: siue quò ad res, dicendo quòd res ista non est istius: siue quò ad quodcunque aliud bonum animę vel corporis, vel rerum exteriorũ. Si mentitus est officioſè vel iocoſè. Hîc annecte de simulatione & hypocrisi, quæ sunt mẽdacia in facto. Si simulatio aut hypocrisis fuit pernicioſa, hoc est in damnum. &c. aut si fuit adeò affectata, vt pro illa seruanda nõ curauerit incurrere mortalia peccata. Si mendicauit quasi egens quum non egeret. Si finxit reliquias sanctorum, aut miracula. &c. ad quęstum. Annecte & de iactantia, si pernicioſa. Vide in locis suis. De detractione. Si dixit aliquid ad infamiam alterius animo infamandi. Similiter si audiuit, aut fouit, aut induxit tali animo. Si non animo detrahendi dixit verba detractoria cum læsione famæ. Si facilè retulit ex auditu malà aliorum. Si non defendit famam proximi iniustè infamati, in casu quo posset, & propterea læsa est proximi fama. De cõtumelia. Si dixit alicui aliquid criminoſum, aut conuitium animæ vel corporis animo iniuriandi. Si sine tali animo dixit: ita tamen ꝙ notabiliter proximus est iniuriatus. Si ad hęc dedit consilium. &c. Si alias leuiter iniurias aliquas dixit. Si rixatus est, quo animo, & quibus verbis iniurioſis aut minis. Si comminatus est, & quo animo, & quid. Si contentioni vacauit: & quo animo, an impugnandi veritatẽ vt impugnaret veritatem, an ex duritia aut apparentia quadam, & an in rebus fidei vel morũ. &c. Si litigioſus fuit omnibus opponens, sẽp quasi moleſtus in colloquijs. &c. De suſurratione. Si seminauit diſcordias, aut fouit eas

animo discordiam causandi aut fouendi. Si non eo animo, sed tamen tam notabiliter vt discordia sequeretur. Si leuiter aliqua dixit quæ ingrossatiua sunt animorũ.

De irrisione. Si derisit aliquem animo confundendi illum. Et si non tali animo, tamen ita turpiter vt cõfusio sequeretur. Si ioco aut leuiter irrisit aliquem. De maledictione. Si imprecatus est malũ alicui: & quod malum, animę vel corporis, vel damnũ rerum, famę. &c. si hoc dixit animo vt eueniret. Si ex ira siue animo malo. Si maledixit creaturis irrationabilib⁹. Si maledixit diem natiuitatis suæ aut alterius, detestando hominẽ natum, ex consensu deliberato volens malè natum aut non natum. Et sic de similibus. His annecte de verbis turpibus, quæ malè moriginati habent in consuetudine. Nonum præceptũ, Non cõcupiscesrem proximi tui, de peccatis auaritiæ in corde. Si desiderauit rem alterius iniustè habere. Si machinatus est ad damnum alterius. Et hîc de propositis & studijs acquirendi per fas & nefas. Si fuit mediator aut consultor ad aliquid huiusmodi. Decimnm præceptum, Non concupiscesvxorem proximi tui. Hic de peccatis carnalibus in corde, & cõsequenter in loquutione. Si concupiuit mulierem alienam, aut cõsanguineam. &c. secundum supradictas species luxurię. Si misit ad hoc nuncios, si literas, Si fuit mediator ad hoc aut adiutor. Si oculis aut nutibus prouocauit. Si in Ecclesia aliquid horum fecit: & peius si in Missa. &c. Et hîc occurrunt innumerabiles actus amantium, quos ipsi sciunt. &c.

☙ Confessor qualiter interrogare habeat confitentem circa capitalia vitia.

INterrogationes autẽ de septem vitijs capitalibus non arbitramur aliter apponẽdas, quàm remittendo ad ipsa

ipsa vitia: vt scilicet cõfessor viderit in verbo superbia, quæ sunt superbię: & in verbo gloria, quæ sunt inanis glorię: & in verbo auaritia, quæ sunt auaritiæ: & sic de alijs. ne contingat idem repetere. Similiter circa status diuersos hominum: siue cõmunes, vt coniugatorum: siue speciales, vt Episcoporũ, beneficiatorum, clericorũ, religiosorum, visitatorum, iudicum, aduocatorum, procuratorum, medicorum, magistrorum, doctorum. Artificum verò diuersorum peccata, in ijs quę fraudis sunt applicata ad illam materiã maximè videntur consistere: & ideo non duxi replicanda.

☙ Periculũ vitæ proprię non timens, eo potest peccatũ incurrere, oppositum fortitudini & rationi.

INtimiditas (qua homo non timet pericula vitæ, integritatis membrorum, & bonorum temporaliũ, quãdo, vbi, cur, & sicut oportet) peccatum est contrariũ fortitudini: quia cõtra rectam est rationem. Est autem peccatum mortale, quando ex consensu deliberato homo non timet, contra rectam rationem nocendo sibijpsi vel proximo notabiliter: siue causetur animus hic impauidus ex minore quàm debeat amore propriæ vitæ. & cæt. siue ex electione animi: vt frequentius accidit hominibus putantibus vilis animi esse timere & separare se à contentionibus, rixis, armis. &c. Veniale autem peccatum hoc est, quando ex stultitia excusabili procedit: scilicet quia quasi stolidus non perpendit pericula, & ideo nõ ponderans non timet. Tantaq; posset esse stoliditas, quòd nullum esset peccatum. Est etiam veniale & propter imperfectionem actus, vt si deest deliberatio (vt in primis motibus) & propter imperfectionem materiæ: vt in paruis periculis seu paruis rebus. Aduerte hîc tã pro hoc non timendi

timendi peccato, quàm pro similibus peccatis in defectu passionum consistentibus, quòd quia passiones amoris, timoris, tristitię, irę, audaciæ. &c. inditæ sunt nobis ad prosequendum nostra bona, vel ad fugiendũ mala, nõ sit tibi curæ siquis quasi Stoicus ex naturali cõplexione aut vndecunq; animum habeat aut videatur habere sine passione timoris vel tristitiæ. &c. si tamen habet illam quantum ad effectum necessarium: puta quòd prosequitur bona prosequenda, fugit fugienda, cauet cauenda, quando, vbi, cur, sicut. &c. oportet: in huiusmodi enim voluntarijs omissionibus consistit peccatum, siue habeat passionem, siue non.

☞ Indebitè procurãs beneficium Ecclesiasticũ si indebitè intrudatur sibi damnationem acquirit.

INtrusio crimen est canonicũ: quo scilicet aliquis honorem Ecclesiasticũ seu beneficium absque canonica prouisione acquirit de facto, & intrusus est & dicitur quandiu sic tenet: & est in statu æternæ damnationis.

☞ Peccatum inuidiæ indubitanter tam à Deo quàm ab hominibus damnatur.

INuidia (qua homo tristatur de prosperitate alterius similis seu æqualis: vel sub alijs verbis, qua homo tristatur de bono alterius quasi diminuat propriã excellentiam) peccatum est: quia tristatur quis de bono alieno, de quo debet potius gaudere. Et est ex suo genere peccatum mortale: quia contra charitatem, qua bonum proximorum diligere tenemur. Et propriè inuidia est quum aliquis dolet quòd alius prosperetur, nõ propter aliud, sed propter hoc solùm quod ille parum à se distans, bonum seu melius habet: apprehẽdit enim inuidus quasi illius bonum sit

sit suę diminutio excellentiæ. Qui autem tristatur de bono alterius propter aliquam conditionem adiunctam (puta propter damnũ inde sequens, aut quia caret ipse, aut quia indignus habet) non est inuidus. Et sunt tres: scilicet timidus, æmulus, & nemesius: de quibus in suis vide locis. Et sicut contingit in alijs vitijs: ita hîc intellige inuidiã ex voluntatis consensu esse peccatum mortale: sine delibe ratione autem esse veniale: vt in motibus passionũ imperfectis, & similiter in rebus minimis. Nec inuenitur inuidiam humanam habere plures species. Dico autem humanam, propter inuidiam fraternę gratię, qua quis tristatur de diuinę gratiæ diffusione seu participatione: quoniam hæc inter peccata contra Deum est, & ponitur peccatum in Spiritumsanctum, & est grauissimum.

☞ Ira quando sit permissa, & quãdo prohibita.

IRa, passio est naturalis qua appetimus vindictã. Et si ratione reguletur, non est peccatum: sed si à recta ratione exorbitet, peccatum est. Potest enim vindicta iusta rectè appeti, sicut etiam potest rectè infligi: vt quum pater aut Prælatus irascitur contra filij aut subditi delicta & punit.

Dupliciter autem discordare potest à recta ratione. Primo, quantùm ad vindictam appetitam: quia scilicet quispiam appetit vindictam iniustam: siue sit iniusta secundum se: puta quia appetit quòd quis occidatur quũ non mereatur mortem: siue sit iniusta quantũ ad actorem: puta quia licèt mereatur mortem, non tamen ab homine priuato: siue sit iniusta quantum ad intentionẽ appetentis: quia licèt ille mereatur mortem à iudice, iste tamen appetit illam non vt iustam, sed vt satiatiuam sui animi. Et sic ira est peccatũ mortale, quia contra charitatem: ita tamẽ quòd propter imperfectionem

nem actus, vel ex parte irati, quia non ex consensu rationis (vt contingit in passionibus antequàm verè cõsentiamus) vel ex parte vindictæ, quia minima est (vt contingit in punitionibus minimis, quæ si fierẽt, quasi pro nihilo haberentur) peccatum solummodo veniale intelligas, sicut in cęteris vitijs humanis. Secundò, potest à recta ratione ira discordare quantum ad modum irascendi: puta quia nimis ardenter intus quis irascitur, aut secundum exteriores motus nimis excandescit. Et sic si excessiuus modus est nudus, peccatum est veniale. Si autẽ huic excessui adiaceat aliquid contra dilectionẽ Dei vel proximi (vt blasphemia, aut maledictio ex animo) esset ex adiacenti mortali mortalis.

✠ Vitium ironiæ quod dicatur, & an semper vertatur in peccatum.

IRonia apud morales vitium iactantię contrariũ significat, sicut auaritia contrariatur prodigalitati: ita quod ironia fingit minus de se quam sit, sicut per oppositum iactantia fingit de se maius quàm sit. Et quoniam ironia aut negat aliquid magnum in se quod quis in se recognoscit, aut affirmat de se aliquem defectum, quem in se non recognoscit, ideo semper peccatum est, vtpote mendacij species. Et potest distingui ironia in officiosam, iocosam, & pernicioſam, vt pernicioſa quæ sola est peccatum mortale, intelligatur illa ironia quæ contra charitatem Dei aut proximi tendit: vt quum quis ad decipiendum illa vtitur: iuxta illud. Et qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Quũ autẽ aliquis p̃dicat se defectuosum vt habeat̃ humilis, incurrit simul contraria vitia: & ironię, fingendo defectus quos nõ habet: & iactatię, fingẽdo humilitatẽ qua caret. Et qa hic est eius finis, ideò magis est reus iactantiæ q̃ ironiæ.

✠ Irre-

✠ Irregularis nõ semper dicitur peccator, sed pœnam ferre peccati.

IRregularitas, non culpa, sed pœna est, nec spectãs ad confessores: quia pariter absoluuntur à peccatis irregulares & non irregulares. Vnde pertranseundum censui, monendo confessorem quòd si alicubi peccatũ clerici propter quod incurrisset irregularitatem reseruatum reperit, dicat clerico q̃ ipse de seipso rationem reddat: ne oporteat confessorẽ reuoluere omnia iura ad videndum omnes casus quibus incurritur irregularitas. Et sic in similibus (puta in synodalibus & statutis municipalibus) seruare memento, ne erres, & te exoneres.

Scito tamen irregularitatem non solùm à laicis incurri quandoq; sine peccato (vt quum iudex occidit maleficum) verùm cum clericus etiam malè operando incurrit irregularitatem, nõ propterea peccat mortaliter: ita quòd actus aliquis habens annexam irregularitatem non inducit peccatum mortale, siue exercens illum actum propterea reddatur inhabilis ad executionem sui ordinis, siue non: quia plus est facere illud propter quod homo redditur inhabilis ad susceptionem sacramentorum, quàm facere illud per quod inhabilitatur ad exequutionem ordinis: quum susc ipere sacramentũ sit maius exequutione ordinis, & sit magis de necessitate salutis. Sed primum non inducit peccatũ mortale, vt patet de excommunicatione minore: ergo nec secundum. Incurritur quippe excommunicatio minor absque mortali peccato: & tamen priuatur per eam homo perceptione omnis sacramenti. Et simile est de suspensionis & interdicti censuris iudicium propter eandem rationem. Scito quoque quòd appellatione irregularitatis homicidij, voluntarij non venit irregularitas propter occisio.

occisionem hominum in bello iusto, aut iudicio iusto: quoniam vbi non interuenit homicidium, ibi non inuenitur irregularitas homicidij. Constat autē quòd quando homo iustè occiditur, non committitur homicidium: quoniam homicidium species est criminis, non enim significat occisionē hominis qualemcunq;, sed iniustam, ergo nō est ibi irregularitas homicidij siue voluntarij siue inuoluntarij. Cum quo tamē stat q̄ interuenit in huiusmodi alia irregularitas, puta causę sanguinis vsq; ad mortē. Et hęc ideo sint adiecta, vt sciant priuilegiati in dispensatione irregularium citra homicidium voluntarium, posse dispensare in omnibus casibus occisionis humanæ, in quibus non interuenit crimen homicidij. Nec sint decætero propter hæc soliciti ad petendum dispensationem à Papa: quia ipsi possunt dispensare.

Irrisio, vide suprà in verbo, derisio.

✠ Ceremoniarum superstitiosa obseruatio peccatum est.

IVdaizare (siue seruando sabbatum, siue alia Iudæorum custodiendo) peccatum mortale est, ad superstitionem falsi cultus diuini spectans.

✠ Chtistianorum cū Iudæis conuersatio prohibita est.

IVdæorum cōuersatio illicita est Christianis, in generali quidem quantum ad assiduam seu familiarem conuersationem. In speciali verò quantum ad decem.

Primò, ad simul habitandum.

Secundò, ad simul conuiuendum.

Tertiò, ad simul balneandum.

Qurtò, ad vocandum illos in infirmitate.

Quintò, ad percipiendū medicinas ab eis.

Sextò, ad nutriendū infantes corū in domibus eorū.

Septimò,

Septimò, ad seruiendum eis vt illorum famuli.

Octauò, ad esse seruum eorum.

Nonò, ad præficiendum, seu permittendum illos in aliquo officio publico inter Christianos.

Decimò, ad comedendū azyma illorū: vt videre potes extrà de Iudęis &. xxviij. q. j. in pluribus capitulis. Et quoniam in multis apposita est pœna excommunicationis (vt in primo, tertio, quarto, quinto & vltimo. in capit. nullus. xxviij. q. j.) secundum autem dicitur sacrilegiū, sextū verò & septimum committitur Prælatis vt cōpellant per Ecclesiasticam censuram: nonò quoq; cēsura excommunicationis ferenda indicitur. xvij. q. ij. cap. constituit. ideo cautum oportet confessorem in huiusmodi non ferre vnam de omnibus sententiam, sed quædam nullo pacto pertransire: qualia sunt omnia quæ quasi continuam conuersationem, aut multam familiaritatem ingerunt (vt cohabitare, famulari domesticè, quouis ministerio. &c) & quòd tolerentur in officijs publicis. Primum enim horum periculū habet annexum subuersionis: iuxta illud Apostoli: Modicū fermentum totam massam corrumpit. & propterea inhibitum est. Secundum autem derogat dignitati fidei & idcirco est interdictū. Quędam autem si absque contemptu non sunt seruata, ex incuria aut aliqua causa rationabili, saltem secundum transgressorum iudicium, tolerari possunt: vt cœnasse cum eis, aut balneatū simul esse, vocasse ad curam ægritudinis, & similia. Spectandum siquidem est ad tria. Primò, ad obedientiam, cui non contrauenitur si desit contemptus. Secundò, ad finem præcepti, qui est, ne fides fidelium periculo corruptionis exponatur: cōtra quem fieret, si familiaritas, aut illorum super Christianos prefectura quęlibet permitteretur. Tertiò, ad aliū finem præcepti: scilicet dignitatem

gnitatem fidelium seruandam: contra quem fieret,& per illorum officia publica, & per azymorum illorũ comestionem,& per conuiuia. ipsis enim tanquam diuina profitentibus, nostra abhominatibus,Christiani quasi prophanos se exhiberent, illis deferendo.Et omnibus consideratis secundum diuersitatem temporum,locorum,& personarum est iudicandum, saluando semper tria prædicta.

✠ Iudex potest dupliciter in iudicijs offendere.

IVdicis peccata sunt in duplici differentia:quædam namq; sunt contra diuinum vel naturale ius: quædam contra ius positiuum. Et peccata quidem iudicis prima principalia sunt quinq;.Primum est,iudicium iniustũ in toto vel in parte. Secundum est,iudicium temerarium, quando sine sufficientibus testibus,documentis & iuris ordine quò ad necessaria iudicat etiam si eueniret inde sententia iusta:quia nõ debet iudicare nisi ex sufficiẽtibus ad iudicium.Tertium est iudicium vsurpatũ,quãdo vel non sibi subditã personã, vel opus non sibi subditum(puta occultum)iudicat.Quartum quasi extra iudiciale est iniusta remissio pœnæ:quãdo scilicet iudex etiam si princeps fuerit, relaxat pœnam homicidij,mutilationis, latrocinij,& huiusmodi, in damnum reipublicæ,aut partis. Magnum siquidem reipublicæ nocumentum communiter infertur,quũ mali impunes euãdunt:quia crescunt mali:& qui sunt mali aut ad malũ proni,audẽt perturbare,vulnerare,occidere.&c.Nec excusat cõmutatio pœnæ in pecuniariã, nec pax à parte habita:quoniã princeps est custos iusti: ita ꝙ absq; rationabili causa vtens huiusmodi vocatis clemẽtijs,peccatum mortalissimũ incurrit, imò reus est homicidiorũ.&c.consequentiũ.Quintum

tum est, negatio seu dilatio iustitiæ, præsertim petitæ. Dico autem præsertim petitæ:quia tenetur etiam non petitam iustitiam facere,vigilando & inquirendo, ac purgando rempublicã malis hominibus punitionib⁹. Sed tãtò grauius peccat petitam negando, aut procrastinando iustitiam:& tenetur de expensis & damnis illorũ quibus negatur vel differtur sine rationabili causa.Et quodlibet horũ quinque est peccatum mortale: quia est iniustitia, quæ ex suo genere est mortale peccatum. Annexa autem peccata sunt innumera,iuxta multitudinẽ causarum quę possunt iudicem inducere ad aliquid dictorum. Potest namq; ex odio vel vindicta, ex auaritia, ex amicitia alicuius,ex ambitione,ex ignorantia culpabili, ex timore mũdano.&c. incurrere hæc peccata. Ex positiuo autem iure, siue canonico, siue ciuili,siue municipali, tot incurrũt peccata, quot trãsgrediuntur prohibita.Quæ nõ tenetur confessor scirẽ, sed ipsi iudices tenentur scire quæ spectant ad officiũ suũ. Et propterea ipse seipsum probet si est iudex ordinarius,si violauit quę sunt ordinarij. Et si est iudex delegatus, si violauit quæ sunt delegati:puta petere aut recipere præter esculenta paucorum dierum, & expensas in casu: quia Ecclesiasticus tenẽ restituere.de rescript. in.vj.cap.statutum.& cũ ab omni.de vi.& ho.cle. Secularis autem non potest præter esculenta plusq̃ quatuor aureos recipere, si causa excedit centum aureos: vt ciuiles leges statuunt.Sed hęc sint exẽpli causa dicta, ipsi de seipsis loquantur.

✠ Temeritas in iudicijs euitanda est, & potest verti in peccatum.

IVdicium temerariũ(quo homo quicunq; sine sufficienti certitudine iudicat proximum de animo seu intentione) peccatum est: quia nemo debet diffinitiuè

Universidad de Deusto Biblioteca

asserere etiam in suo corde quod nescit, in præiudiciũ præsertim alterius. Et si sic iudicat proximum de peccato mortali, peccat mortaliter: quia sine sufficienti causa despicit proximum, & in corde suo dat illi iniuriosum locum absque rationabili causa. Si autem iudicat de peccato veniali, aut de mortali non assertiuè in corde suo determinat, quanuis credat firmiter & temerariè, non peccat mortaliter: quia non diffinitiuè iudicat, sed venialiter, magis & minus grauiter iuxta qualitatem signorum æstimandi, & affectus malè dispositi. Vbi quoque pro timoratis conscientijs, memento discerne re inter iudicium operis, & iudicium personæ. Nam si quis non plus sciens audit aliquem maledicentem (puta in mala hora) aut videt aliquem exercentem aliquẽ turpem actum, & credens actus huiusmodi esse secundum se peccata mortalia, iudicat illos peccati mortalis, non incurrit peccatũ iudicij temerarij, de quo est cõmunis sermo: quoniam non iudicat personam, sed opus: nec errat in iudicio personali, sed in iudicio rerum. Tunc autẽ iudicaret temerariè, quando esset iudiciũ personale: ita quòd ex parte intentionis seu animi iudicaret illum peccare mortaliter, audẽs definire in actibus dubijs aut venialibus intentionem mortalem.

Iuramento licito duo crimina cõtrariantur.

IVrare si suos habet comites, iudicium, iustitiam & veritatem, actus virtutis religionis est: vt pote profitens Deum infallibilẽ omnium notitiam ac veracitatem habere. Propter quod scriptum est: Laudabuntur omnes qui iurant in eo.

Contrariantur autem iuramento duo crimina, periurium, & iurare per falsos deos, aut creaturas. Et de periurio quidẽ in loco suo inferius tractabitur.

De hoc autem crimine quod

quod granius est, nec habet nomen proprium, aduerte quòd ad blasphemiam reducitur: quia dum aliquis intendit verè iurare, intendit testimonium infallibile afferre: & dum per creaturã quamcunq; aut falsum Deũ iurat, profitetur creaturam illam seu illnm æstimatum Deum esse infallibilem testem, quod est propriũ Dei veri: ac per hoc attribuit quod est proprium Dei alteri: quod est blasphemare. Est ergo iurare per creaturas, aut falsum Deum, plusquam periurium, quia est peccatum blasphemiæ.

Veruntamen quum Christiani iurare videntur per creaturas (vt per sancta euãgelia, aut per sanctos. &c.) piè interpretandum est: hoc est secundum Christianum morem & sensum: hoc est, vt intentio iurantis sit Deum in creatura afferre in testẽ, & non ipsam secundum se creaturam. Et iuxta hanc distinctionem discerne diuersa scripta prohibentia & cõcedentia iurare per creaturas. Nam prohibentia intelliguntur de creaturis secundum se: concedentia intelliguntur de creaturis vt in eis est Deus.

Vsus laruarũ quibus medijs reddatur illicitus.

LAruarum vsus illicitus, ex circunstantia aliqua redditur, & non est secundũ se illicitus: vt patet ex hoc quòd in repræsentationib⁹ est licitus. Nec solùm redditur illicitus ex malo fine, & incongruo tempore, loco & modo: sed ex cõditione personæ plurimùm pensandus est. Nam quia tempore quo quasi insanire licet, laruæ assumuntur, iuuentutis hęc est licentia: & propterea à grauibus viris aliena censetur. Et licèt magnates etiam Ecclesiastici ad excusandas excusationes in peccatis, dicant se maximè decere vt laruati incedant, vt possint liberè discurrere incogniti, quod non deceret illos manifestos, nihilominus nõ

excusantur. Tum quia tales nō egent propter graues toto anno occupatioes huiusmodi recreatioe. Tum quia nō ad recreandum animū, sed ad superfluam agūt delectationem. Tum quia nō curant cognosci, imo plures eorū volunt cognosci. Tum quia scandalizantur pusilli ex Prælatis præsertim Ecclesiasticis laruatis. Et meritò, quia personas subeunt leuium & iuuenum secundū morem. Et hoc est valde pensandum. scriptum est enim: Qui scandalizauerit vnum ex istis pusillis, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius. &c.

Latrones à quo denominationē sortiantur.

LAtrocinium (quo obsessor viarum siue publicè, siue occultè per vim aufert res à transeuntibus) species est rapinæ, & manifestè peccatum mortale: à quo denominantur latrones.

Lenones dicūtur personę infames & detestabiles ratione peccati.

LEnocinium (quo persona mediat, fouet, allicit ad venerea aliena) peccatū est mortale, tantò grauius, quantò reatum in se habet omnium criminum quę inde sequuntur. Hinc enim lenones & lenæ personæ infames satis notæ denominantur.

LEx iniusta peccatum est maximi crimiuis: nec meretur vocari lex, statutū, aut. &c. sed corruptio legis. Consurgit autem iniquitas legis ex quatuor. Primò, ex materia: vt quum mandatur fieri aliquid quod est peccatum & præcipuè mortale: vt sunt leges de sacrificando idolis, de fallendo proximum. Secundò, ex forma: vt sunt leges grauantes inæqualiter subditos inæqualitate proportionis, quę constituit iniustitiam distributiuam, Vt quum fit edictum de colligendis decem milibus ducatorum à populo, ita

lo, ita quòd tales soluāt centum, & tales viginti. &c. quū tamen secundum proportionalem iustitiam eōnuerso fortè fieri deberet: sed quia attenditur ad fauores vel ad amicitiā, ideo sic iniquè distribuitur onus. Et sic de similibus. Tertiò, ex authore legis: quia scilicet nō habet potestatē statuendi, vel non habet potestatē super illos, vtpote exemptos, aut super illam rem seu illud opus. Quartò, ex fine: quia nō ordinatur in veritate ad cōmune bonū, sed ad propriū cōmodum principis. Et quocunq; horū modorū lex seu mandatū iniustitiā habeat, nō solùm est iniqua: sed nō obligat subditos ad sui obseruantiā. Ad secundū modū spectant omnes gabellæ iniquæ ex forma: vt videntur omnes gabellę de ijs quę deferūtur pro proprio vsu, quæ etiā ex ciuili iure sunt prohibitæ. Ad quartum autem omnes iniquæ. ex non durante amplius fine: vt si gabella fuit posita ad faciendum muros ciuitatis, perfectis muris iniusta est, si perseuerat exactio.

Grauissimum peccatū committitur in libelli famosi emissione.

LIbellus famosus (quo quis proximū infamat exponendo iniuriosam alicui schedulā vt inueniatur, legatur. &c.) ad detractionis crimē spectat, si authoris no mē occultatur. Si verò seipsum nominat, ad cōtumelię nequitiā pertinet, & propterea semp est scelus magnū.

Aperiens literas alienas, inuito domino, peccat.

LIteras alienas sigillatas aperire inuito domino, peccatum est iniustitiæ & curiositatis. Interuenit siquidem in hoc opere iniustitia: quoniam fit iniuria custodienti literas sub sigillo: ideo enim apponitur sigillum, vt custodiatur scriptura interior per sigillum. Et quia custoditur

duobus, ſcilicet mittenti, & ad quē mittitur (mittens ſiquidē, cuſtodiā ſigilli appoſuit, vt ſic cuſtodita litera perueniat ad eū ad quē mittit) ideo appellatione domini in propoſito venit vterq;. Et propterea niſi alter eorū cōſentiat, aperitur ſigillum inuito domino. Et vtriq; ſit iniuria: quia ius aperiendi quod vtriq; ſoli cōuenit, nō ſolū vſurpatur: ſed tollitur: nō enim reſtat q̄ aperiatur poſtq̄ apertum eſt. Curioſitas quoq; inuenitur in hoc actu: quia ad hoc aperiūtur literæ vt legantur, vt ſciat legens id quod ſcire nō decet, aut ſaltē vnde ſcire non decet: quia ex alienis ſecretis nō decet acquirere notitiā. Eſt igitur peccatum iniuſtæ curioſitatis aperire literas ſigillatas inuito dño. Et quia iniuſtitia ex ſuo genere eſt mortale peccatū formaliter loquendo: ideo actus iſte ex ſuo genere eſt peccatū mortale ſi formaliter fiat. Dupliciter namq; cōtingit hoc facere. Primò, formaliter & per ſe, hoc eſt ex intentione iniuriā talem faciendi, ſicut detrahēs animo detrahēdi, & dicēs conuitiū animo iniuriandi. &c. Et ſic eſt mortale: quia iniuria iſta non eſt inter paruulas iniurias, quę quaſi pro nihilo ab hominibus habētur: ſed eſt iniuria æſtimata ab omnibus: vt patet. Et ſi quæratur, in quo iniuſtitia hæc nocet proximo, dicendum eſt q̄ lędit proximus in proprio iure cuſtodiæ ſcriptorum ſuorū: quod cōtra ius gentiū violatur, quaſi ius legatorū inanimatorū: cōmuni enim fidei ſigilla literarum credita intelliguntur. Alio modo aperiuntur literæ ſigillatæ nō animo iniuriā hanc irrogandi. Et tunc nō propriè incurritur iniuſtitia: quia nō fit iniuſtū formaliter, ſed materialiter: ac per hoc nō eſt peccatum mortale, niſi actus redeat in naturā ſuæ formæ aliunde: puta ex nocumento ſubſequuto in fama, honore, rebus. &c. vel fortè ex excellentia perſonę offenſæ, puta principis, vel ex alio accidente.

❧ Conſideranda tria circa literarum ſigillatarū apertionem.

EX his autem habere potes tria ſpecialia. Primū eſt, quòd ſi quis ſigillatas alienas literas legat ſub ratihabitationis ſpe immittente, vel ad quem mittitur, excuſatur: quia non aperit inuito domino. Secundū eſt, quòd ſi quis huiuſmodi literas aperuit ex curioſa leuitate, putans pro certo quòd non ſunt ibi ſcriptæ res importantię, paratus tamen ad ſecretum: ſi caſu ibi inueniretur aliquid ſecretò tenendum, peccat quidem, ſed venialiter tantùm: quia nec per ſe facit iniuſtū, nec per accidens reddit iniuſtū materialiter in naturam formalis iniuſtitiæ: quia nullum eſt periculum nocumenti. Tertium eſt, quòd authoritate publica ex cauſa rationabili aperire huiuſmodi literas, non eſt iniuſtum, quāuis fiat inuito domino: quia reſpublica ius habet prouidēdi ſibi oportunè: ad prouidendam autem cautelam publici boni ſpectat tēpore belli vigilare ſuper inſidijs, proditionibus, & tractatibus &c. quæ per literas poſſent ſignificari. Et idcirco excuſantur aperientes huiuſmodi literas de mandato publico ex cauſa belli, aut alia rationabili cauſa. Et ſibijpſi imputet extraneꝰ vel dominus Eccleſiaſticus, aut ſecularis qui mittit literas, ſi diſplicet factū: ſcire enim debet, quòd nulli iniuriam facit qui vtitur iure ſuo. Et hæc eadem ratione (quia ſcilicet vtitur iure ſuo) maritus aperit literas vxoris, ſeu ad vxorem, & pater filiorum, & Prelatus religioſorū, & ſic de ſimilibus.

❧ Litigioſus duplex peccatū incurrere poteſt.

LItigium duo ſignificat peccata. Alterum, quod vocatur contentio, qua quis contra veritatem ex propoſito litigat: de qua ſuperius dictum eſt. Alterum, quod proprium nomen non habet,

bet, quo homo in conuersatione humana omnibus opponit verbo vel motu aliquo: ac per hoc molestam habet conuersationem: vt pote tristitiam ingerens his cum quibus cõuersatur. Est autem peccatum hoc contrarium affabilitati: qua homo conuersatur cum omnibus delectabiliter vt decet. Et potest hoc peccatum incurri dupliciter. Vel formaliter, hoc est ex intentione contristandi hominem contradicendo. Vel materialiter, hoc est absq; huiusmodi intentione. Et vtroq; modo est peccatũ: quia cõtra rectã rationẽ exigentẽ hominem debere cõuersari delectabiliter vt decet. Et communiter est peccatũ veniale, propter paruitatẽ nocumenti intẽti seu subsequẽtis: nam huiusmodi tristitia minimũ quid est. Si tamen intẽderet aliquis cõfundere hominẽ, aut contemptibilẽ reddere per huiusmodi cõtradictiones, esset peccatum mortale propter notabile proximi nocumentum.

Litigans iudicialiter pro temporalibus quadrupliciter peccare potest.

LItigare in iudicio pro tẽporalibus rebus sibi iniustè debitis, vt quotidie fit, peccatũ est quadrupliciter. Primò ex irrationabili causa: puta si ex cupiditate seu auaritia, aut pertinacia quadã vel opprimendi aut molestandi causa litigatur. Secũdò, ex modo personali: si contẽtiosè & quasi inimicè, non colloquẽdo &c. litigatur. Tertiò, ex modo iudiciali: si fraudulẽter, si peruersè producendo, probãdo prorogando &c. litigatur. Quartò, ex scandalo pusillorum: vt contingit quando frater cõtra fratrem, aut religiosi contra laicos grauatos filijs & filiabus, seu aliãs indigentes &c. quibus deberent donare, litigant. Deberent enim præpositi proponere capitulo, & cum capituli cõsilio blanda charitate aut donare, aut differre in pinguiorem fortunam

nam (hæc enim est vera fides boni dispensatoris rerũ Christi) & non scandalizare mundum litibus, quasi suffocando debitorem (redde quod debes) prætextu Ecclesiæ: quasi Christus non habeat vnde aliunde cultores suos pascat.

Ludus dupliciter consideratur.

LVdere ex duplici capite inuenitur peccatum, vel ex genere ludi, vel ex circunstantijs. Ludus autem ex proprio genere peccatũ est, qui consistit in actionibus turpibus vel iniustis. Et distinguitur in tria genera. Primum genus est, quum ludus assumit turpia verba vel facta. Et si quidem vel verba facta sũt peccata mortalia, ludus est peccatũ mortale: si autem verba vel facta sunt peccata venialia, ludus quoque erit peccatum veniale. Secundum genus est, quum ludus assumit nociua proximo: siue noceant inpersona, siue in fama, siue in honore & cætera. Et sic semper est peccatum mortale: quia nocere proximo est mortale peccatum, nisi propter imperfectionem actus excusetur. Esto tamen hic prudens interpres: quoniam moderata hastiludia, & moderata gladiatoria, & similes exercitationes armorum quæ parum nocumenti periculo exponunt ob commune bonum militaris disciplinæ, quæ exercitatione comparatur, prouocatur & fouetur, non cõprehenduntur sub his dãnatis ludis. Tertium genus est, quum in ludũ assumuntur sanctorũ gesta, tanq; contemnantur, & in derisionẽ deducantur: hoc enim peccatum mortale est, iniuriam inferens non homini, sed Deo in sanctis aut sacris suis.

Ludus verò ex circunstãtijs malus censetur ex septẽ. Primò, ex fine: vt si quis ita esset affectus ludo, vt multum tempus consumeret in ludis, & hoc esset veniale: vel etiam non curaret de præceptis Dei vel Ecclesiæ

propter

propter ludū: quia hoc esset mortale. Secundò, ex persona: vt si dedecet personam talem ludere tali ludo: vt Prælatos &c. Tertio, ex loco: vt si in Ecclesia luderetur: quod esset mortale quò ad ludos theatrales, & similes: veniale autem si sine rationabili causa quis ibi luderet ad scaccos. Quarto, ex tempore: vt si diebus festis nimis abstraheretur à diuinis propter ludum. Quinto, ex qualitate: vt si talis ludus (puta alearum) sit prohibitus. Hodie tamen solis clericis prohibiti quidam ludi videntur: vide in verbo, clericus. Laicis enim omnis ludus non secūdum se malus licitus videtur, nisi vbi specialiter prohibitio seruari consueuit. Sexto, ex modo: vt si fraudulenter ludatur. Septimo, ex abusu: dū multi ludo qui causa recreationis licitus & sanctus est, abutuntur vt negotiatione ad lucrum: ita quòd non ludunt propter delectationē principaliter, & pecuniam interponunt quasi stumulū ad verè ludendum: sed ludunt principaliter propter lucrum. Et hoc semper est peccatum: quoniam est dare operam turpi lucro: si tamen nulla alia deformitas immisceatur, non est peccatum mortale.

☞ Luxuria considerator respectu venerearū superfluitatum, quæ duplex esse potest.

LVxuria apud morales peccatum generale est animi superfluitatibus vacantis. Appropriatè tamē vsurpatur pro superfluitate in venereis. Et sic ponitur vnum inter septem vitia capitalia.

Potest autem dupliciter superfluitas venereorū inueniri.

Primò, secundum solas circunstantias: vt contingit inter coniuges. Et sic communiter est venialis luxuria. Secundò, secundum ipsam speciem actus: vt contingit in fornicatione. Stupro, adulterio, &c. & ijs quæ ad hæc ad hæc ordinantur. Et sic semper est mortale peccatū: vt de qualibet specie in suo loco patet.

☞ Magister scholarum tripliciter peccate potest.

MAgistrorum peccata circa tria sunt, doctrinam, mores, & lucrū. Quantum ad doctrinam peccatur primò docendo noxia animæ, siue contra fidem catholicam, siue contra bonos mores. Et hoc siue directè siue indirectè: hoc est ex modo dicendi, magnificando contraria: & quasi despiciēdo: ea quę sunt fidei seu bonorū morum: vt contingit doctoribus multis philosophiæ, & poetis arrogātibus sibi philosophiæ authoritatem, libertate ingenij, & contemptu fidei, & bonorum morū quasi non sint veri philosophi, nec veri poetæ, qui boni Christiani sunt. Secūdò, docēdo falsa vt vera. Et hoc si ex industria fit, incurritur mendacium pernicioſum, mētiendo in ijs quæ ad perfectionem spectant intellectus: qualia sunt scibilia omnia: nocumentum enim inferre in bonis intellectus, non est minus quàm nocere in bonis corporalibus. Secus autem est mentiri de aliquo singulari: quoniam singularia nō sunt scibilia, & illorum notitia non per se spectat ad perfectionem intellectus. Si autem non ex proposito falsum dicitur in scibilibus, nō est peccatum mortale: quum non sit mendaciū nisi materialiter: nisi fortè nocumentum notabile inde proueniens ex incuria aut temeritate doctoris asserentis temerè falsum, reducat actum in naturā mendacij tanquam non curauerit mentiri in nocumentum aliorum. Tertiò, negligendo studere, vt docere bene posit & cætera. Quarto, nolendo docere aliquid egregium ex inuidia. Quinto, deuiando scholasticos auditores ab alijs doctoribus in damnum ipsorum auditorum, & iniuriam doctoris

ctoris. Et hoc esset mortale si sic fieret.

Quantum autem ad mores non solùm peccat minus corrigendo, vel excedendo in correctione, sed quod magis vrget fouendo aut inuitando ad turpia, seu ludos &c. sunt enim causę multorum per hoc malorum inde subsequētium in adolescentulis. Quò ad lucrum verò peccatur si exigit plusquàm sibi debeatur, aut à quibus non sibi debetur.

✠ Malum alicui imprecans agit contra charitatem, & ideo peccat.

MAledictio qua quis imprecatur alicui malum, peccatum est mortale ex suo genere: quia contra charitatem est cupere alicui malum. Aduertenda tamen sunt hîc quatuor. Primum est, quòd est sermo de malo sub ratione mali, & non sub ratione boni honesti vel vtilis: hoc est, ad maledictionē requiritur ꝙ desideretur homini malum, puta mors, infamia, damnum rerum, infirmitas, & si quod aliud malum occurrit: ita quòd non desiderentur ista illi vt iustitia Dei aut reipublicæ habeat suum locum: sicut lætabitur iustus quum viderit vindictā. Et similiter quod non desiderentur ista illi vt medicina corrigēs illū, & reducens ad sanitatē animæ, aut saltē reuocans ab oppressione bonorum. Sed desiderantur ista proximo non curando plus: hoc enim est desiderare malum formaliter. Secundum, quòd sermo est de creatura rationali, cui soli potest aliquid mali obuenire. Vbi cautè aduerte, ꝙ si maledicuntur creaturę irrationales absque alia adiūctione, peccatum est ocioſi verbi. Si verò maledicerentur vt sunt creaturæ Dei, nō esset simplex maledictio, sed blasphemia: sicut etiā blasphemia est maledicere sanctos aut Deum. Si autē maledicerētur in ordine ad homines, vel vt sunt res alicuius (vt si quis imprecetur sterilitatem agro alicuius, aut mortem

mortem pecudibus alicuius &c.) perinde esset vt imprecari damnum homini qui est dominus. Vel vt sunt contentiuæ, & breuiter relatiuæ ad bona humana: vt si quis hac ratione maledicat diem natiuitatis suæ, vel alterius, idem est, ac si maledixisset hominem illum nascentem. Si verò relatiuè ad mala humana, nullum peccatum est: sicut nec maledicere humanis malis. Sic eīm Iob maledixit diem natiuitatis suæ, pro quanto continet tot mala culpæ & pœnę huius vitæ. Et Dauid montes Gelboe, pro quanto ibi occisus est populus domini. Et sic de similibus. Dæmonem demum maledicere absolutè non est peccatum: quia ratione status sui mali intelligitur à Christianis maledici.

Tertium est, quòd maledictio dupliciter incurritur: scilicet vel per se, hoc est ex intētione maledicēdi vt malum eueniat. Et sic est peccatū mortale, si homo maledicitur directè vel indirectè, vt declaratum est: nisi propter imperfectionem actus, vel ex parte mali, quia minimum pro nihilo reputatur: vel ex parte affectus, quia non ex consensu rationis cupiebat. Et materialiter incurritur maledictio, quū quis maledicit verbo, sed non animo maledicendi, sed ex surreptione vel lapsu linguæ, aut malo vsu huiusmodi profert. Et est veniale peccatum. Quartum est, vt non fallaris confessor quò ad duo. Primò, ad discernendum si persona illata maledixit ex animo vel nō: nam non oportet inspicere ad tēpus quietis, sed ad tempus iræ furoris. Ex hoc eīm quòd post iram persona quieta nollet malum illi cui imprecata est, non habetur signum sufficiens quòd nō maledixit ex animo, sed solummodo quòd non perseuerat in malo animo. Sed oportet scire si tunc quando imprecabatur, passio iræ & furoris intantum præualuit quòd flexit voluntatem ad consensum, ita quòd

tunc

tunc voluisset vt eueniret quod imprecabatur. Nam si sic est, nó excusatur à mortali: sicut nec qui ex nimio libidinis ardore consentit vt vellet fornicari, quanuis transacta tentatione nollet, & gaudeat quòd non fecerit, & multùm doleret si fecisset: simile est enim hîc & ibi. Secundò, ad discernendum animum eius qui maledixit irrationali creaturæ respectiuè ad bona humana puta maledictus sit dies in quo natus es, aut in quo natus sum, & similia: quoniam ipsimet qui dicunt non intelligũt verborũ proprium sensum, quod scilicet redundet in maledicendum illum hominem nascentem. Et propterea oportet examinare animum dicentis, si tunc per illam maledictionem optabat aliquid mali notabilis illi homini, siue sit ipsemet, siue alter. Nam si optãdo illi malum notabile dicit, maledictus dies in quo natus es, quasi optans illum non fuisse natum, aut fuisse malè natum, peccatum est mortale sine dubio. Si verò ex ira maledicit diei illi, & intendit quòd dies sit maledictus, sed non intendit per hoc velle vt ille habuerit vel habeat malum ex natiuitate sua, peccatum veniale est: quia intentio maledici non protenditur ad cupiendum malum proximi.

✠ Maleficij crimen qualiter committatur.

MAleficium peccatum est generale, quo qs nocet proximo. Vsurpatur tamen appropriatè pro peccato quo quis nocet proximo per aliquam dæmonis inuocationem. Vnde malefici dicuntur qui impediũt cõsummationem matrimonij, pueros lædũt aut etiam occidunt, & quæuis mala alia incãtationibus suis inferunt. Constat autem crimen hoc esse mortale ex duplici capite: & quia inuocatio est dæmonũ, & quia nociuum est humano generi. Confunditur tamen plerunque nomen maleficij ad inuocationes dæmonum etiam vtiles hominibus, quũ disputatur an liceat maleficiũ soluere maleficio altero.

Vbi scito, quòd soluere maleficium alio maleficio, peccatũ quoq; est mortale: quoniam maleficium est secundum se prauũ, & nulla potest intentione bene fieri. Et similiter inducere maleficum paratum ad maleficia perpetranda, ad soluendum maleficium alio maleficio, est peccatum mortale: quia nulla ratione licitum est inducere hominem quantuncunq; paratum, ad offendendum Deum. Nec habet locum in proposito distinctio inter inducere ad peccandum, & vti iniquitate alterius parati ad peccandum, vt distinguitur in vsura, & in iuramento infidelium: quoniã illa distinctio non habet locũ nisi in illis in quibus actio petita potest ab illo parato fieri sine peccato si vult: & ex iniquitate sua prouenit & apponit ipse peccatum: tunc enim petẽs, petit opus bonũ: sed quia ille à quo petitur, non vult nisi cũ peccato efficere, ideo petens vtitur iniquitate parati, & non cõmunicat peccato illius. Verbi gratia: petẽs mutuum ab vsurario, petit opus bonũ, scilicet mutuũ: quod vsurarius si vellet posset sine peccato cõcedere: & similiter petens iuramentũ ab infideli, petit opus religionis sanctũ, scilicet iurare, quod idololatra potest si vult sine peccato cõcedere, recognoscẽdo verũ Deum, & per illũ iurãdo. In proposito autẽ petitur, à malefico vt soluat maleficiũ, quod ille nõ potest etiã si vult præstare sine peccato. Et propterea cõuincitur quis & petit peccatũ, & inducit paratum ad peccandũ: digni autem sunt morte (inquit Apostolus) nó solũ qui faciũt, sed etiã qui cõsentiunt facientibus. Si autẽ maleficus sciret maleficiũ factũ consistere in laqueo ibi alligato, nullum peccatũ esset rogare vt solueret illam alligaturã: quia hîc nulla interuenit dæmoniaca opera, sed humana tãtùm

tũm actio, quam quilibet alius posset efficere si sciret vbi esset illa alligatio.

Malitiosus quis dicatur: & quando malitia sit vitiosa.

MAlitia peccatum est generale, quo homo ex sola intentione mali eligit malũ. Hinc enim distinguendo peccantes ex malitia vel infirmitate, vel ex malo vsu, excusamus illos qui ex passione aut vsu, aut imprudentia peccant, aggrauantes eos qui nõ nisi quia intendunt malum, eligunt peccare: sunt enim pessimi in quocunque genere peccent: difficilè enim videntur corrigi posse. Contingit tamen propter imperfectionem actus esse veniale peccatum ex malitia: vt si quis vana mendacia eligit dicere ex intentione huius mali, quod est vanè mẽtiri, & non propter aliud. Est siquidem imperfectio actus ex parte mali, quia non est malum pernicioſum.

Contractus matrimonij potest ex septẽ capitibus dici vitiosus.

MAtrimonium tum ad peccata quæ in illius contractu interueniunt, tractandum est primò: deinde de peccatis, quæ in illius vsu occurrunt. In contrahendo igitur matrimonium per verba de præsenti, potest ex septem capitibus peccatum incurri. Primò, agendo contra impedimenta dirimentia. Secundò, contra impedimenta non dirimentia. Tertiò, contra modum. Quartò, cõtra intentionem sacramenti. Quintò ex intentione finis mali. Sextò, ex præpostera intentione finis. Septimò, ex indignitate personæ.

Quantũ ad primũ, impedimenta dirimentia continentur in his versib⁹. Error, conditio, votum, cognatio, crimẽ. Cultus, disparitas, vis ordo, ligamẽ, honestas. Si sis affinis, si fortè coire nequibis. Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Quorum

Quorum summaria explanatio est. Primum impedimentum est error circa substantiam personæ: puta intendit quis contrahere cum primogenita, & supponitur alia, erratur ibi in persona. Sed si erretur in qualitate, (puta quia non est bona aut diues, aut sana &c. vt ei dicebatur) non suffragatur. Secundum est, conditio, scilicet seruilis: nam si ignorãti seruitutem, libero datur serua, quam si sciret seruam, non acciperet, nõ tenet matrimonium. Tertium est, votum, scilicet solenne religionis approbatę, siue fuerit professio expressè siue tacitè facta: nam illius matrimonium nullum est. In quarto impedimento clauduntur tria impedimenta iuxta tres cognationes: scilicet naturalem, spiritalem, & legalẽ. Cognatio naturalis tollit matrimonium vsq; ad quartum gradũ inclusiuè: ita q̃ inter consanguineos ac consanguineas in primo, secũdo tertio, & quarto gradu non potest esse matrimonium.

Cognatio spiritalis, quæ cõtrahitur in baptismo vel confirmationis sacramento, tollit matrimoniũ secundũ tres tantũ lineas. Prima est, inter spiritalẽ parentẽ & filium seu filiam: hoc est inter tenentẽ ad baptismum vel chrisma, & baptizatũ seu cõfirmatũ. Secunda est, inter compatrẽ & cõmatrẽ. Tertia est, inter fratres spiritales hoc est personã baptizatam seu confirmatã, & filios seu filias naturales patris spiritalis. Et aduerte hîc duo. Primum, q̃ idẽ est iudicium de tenente ad baptismũ, & baptizante. Secũdum, q̃ idem est iudicium de tenente ad baptismum, & illius vxore, si iam consummatum matrimonium erat. Cognatio legalis (quæ contrahitur ex adoptione alicuius in filiũ seu filiam) tollit matrimonium secundum tres lineas. Prima est, inter adoptantẽ & adoptatũ, ac illius filium, & iterum filium filij, & deinceps. Secunda est, inter filios naturales ac legitimos adoptantis & adoptatum.

Universidad de Deusto Biblioteca

Tertia est, inter vxorē adoptantis & adoptatū, & inter vxorem adoptati & adoptātem. Inter quas ponitur differentia, quòd tam prima quàm tertia est perpetua: secunda autem temporalis, scilicet quàmdiu manet in potestate patris adoptantis: & ideo mortuo patre, aut emācipato filio naturali vel adoptiuo, potest inter eos esse matrimonium.

Quintū impedimentum est crimē: quod duplex est, adulterium & homicidium. Sed quatuor conficiuntur hinc casus impedientes. Primus est, ex puro homicidio, quando alter coniugū procurat alterum occidi per aliquam tertiam personam: nam inter coniugem remanentem & personam illam tertiam consortem in homicidij talis crimine, nō potest esse matrimonium in perpetuum: vt patet extrà de conuersione infidelium. ca. laudabilem. Secūdus est, ex homicidio mixto adulterio, quando alter coniugū adulteratur, & per se vel alium occidit alterum coniugum: nam inter remanentē coniugem & personā illam cum qua adulterium cōmissum fuerat, non potest esse coniugium: vt patet extrà de eo qui duxit in matri. quā pol. per adulte. ca. super hoc. &. xxxj. q. j. si quis viuēte. Et scito ꝙ multi & fortè omnes exponunt hos duos casus limitando cum vna conditione: scilicet si dictum homicidium fiat ea intentione, vt sit seu fiat matrimonium inter prædictos: ita ꝙ si non propter hanc intentionem coniunx occidens per se vel alium occidat suum coniugem, non incurrit impedimentū dirimens matrimonium. Sed quū hoc spectet ad ius positiuū, & iura non inueniantur opponere dictam conditionē (vt patet dicta capitula intuenti) nec aliquis alius canon allegetur hanc limitationem apponens, nescio qua securitate limitatio hęc asseri possit. Tertius casus est, ex adulterio nō puro, sed mixto ꝓmissioni fide vallatæ quod quum

quum alter coniunx morietur, accipiet illum vel illam in coniugem: siue prędecedat, siue sequatur adulteriū huiusmodi promissio. Nam inter istos adulteros cum tali promisione in æternū non potest esse coniugium: vt patet extrà de eo qui duxit in matri. quam pol. per adul. c. si quis vxore. &. xxxj. q. j. ca. relatum. Quartus casus est, ex adulterio quoque mixto contractui secūdi matrimonij de præsenti: ita ꝙ isti nō solū adulterium cōmiserūt, sed de facto cōiuges se fecerunt stante altero eorū ligato in priore matrimonio: nec refert, an adulteriū præcedat aut sequatur huiusmodi contractum secundi matrimonij: nam inter istos sic adulteros non potest vnquā esse coniugium: vt patet extrà de eo qui duxit in matrimo. quam pol. per adult. cap. significauit. & cap. ex literarum. & cap. si quis. Et hunc casum intellige cum grano salis: hoc est, si persona soluta, puta Bertha, sciebat esse coniugatam personam illam cum qua contraxit matrimonium, & commisit adulterium puta Ioannē. Sciebat, inquam, aut tunc quando contraxit, aut si tūc nesciebat, & postea sciuit, nihilominus postquam sciuit, commisit adulterium illud, scilicet cum illa persona cōiugata, cum qua ignoranter contraxerat, scilicet cum Ioanne. Si verò personam illam, scilicet Ioānem, esse coniugatā nesciuit quādiu vixit alter coniunx, scilicet Ioannis, sed post illius mortem tantùm sciuit: potest si vult matrimonialiter coniungi cum eadem persona, scilicet Ioanne (vt patet in cap. propositum. & capit. veniens. de eo qui duxit in matri. quam pol. per adult.) quoniam ipsa Bertha nunquam commisit adulterium cum Ioanne formaliter: id est ex intentione, sed materialiter tantùm: quia putabat se cum proprio marito dormire. Aduerte hîc adiungi dictis quatuor casibus quintum: scilicet si mulier occiderit vxorem alterius

vt illum habeat in maritū, aut è contrario si vir occidit maritum alterius vt illam habeat in vxorem, ita quòd inter talem homicidā sic & illum seu illam relictam non potest esse coniugium. Et allegatur cap. si quis viuente. xxxj. quæstione prima. Sed quoniam canon ille loquitur de homicidio cōiugis non puro sed mixto adulterio (vt patet intuenti) & hæc ex positiuo iure robur trahunt, ideo in solis illis casibus qui in iure positiuo sunt, stādum videtur. Sextum est, disparitas cultus: ita quòd inter baptizatum & non baptizatum non potest esse matrimoniū. Si autē sint baptizati quauis hæretici & apostatæ, tenet matrimonium. Septimum est, vis: hoc est violentia. Et sub hoc clauditur non solùm violentia absolutè, sed violentia per metū cadentem in constantem virum: qui metus in proposito definitur quadruplex: scilicet stupri, siue status, verberis atque necis: ita ꝙ siue metu mortis, siue verberum, siue status, id est libertatis, siue stupri, consentiens in matrimonium, non cōsentit sufficienter ad perpetuum matrimonij vinculum: vult enim Ecclesia matrimonia quę perpetua sunt habere cōsensum non qualemcunq;, sed liberum. Potest autem impedimentum hoc tolli, si postea libere vult consentire in quod prius coactus, aut non consensit, aut non liber consensit, sed ex metu cadente in constantem virum: vt dictum est Octauum est, ordo, scilicet sacer. Nam ordinatus in sacris non potest contrahere matrimoniū: & si contrahit non valet. Nonum est, ligamen, scilicet alterius coniugij. Alligata enim persona alteri coniugi per verba de præsenti, non potest contrahere cum persona alia: & si contrahat & cōsummet etiā matrimonium secundum, nihil valet, etiam si primum non sit consummatum, sed oportet stare in primo. Decimum est, honestas: hoc est

est publicæ honestatis iustitia, vetans illos, inter quos sunt vel fuerunt sponsalia, posse contrahere cum consanguineis alterius partis vsque ad quartum gradum, ita quòd Ioannes, mortua sua sponsa, non potest cum consanguineis sponsæ olim suæ contrahere. Et similiter ex parte spōsi. Statuit enim Ecclesia sponsum & sponsam quò ad hoc pares marito & vxori carnaliter commixtis.

Vndecimum est, affinitas: hoc est, parentela contracta ex carnali commixtione naturali consummata viri & mulieris: siue sint maritus & vxor, siue quæcunq; aliæ personæ: & durat vsque ad quartum gradum: ita ꝙ personis carnaliter sic commixtis, puta Petro & Antonia, non potest Petrus aliquam Antoniæ consanguineam vsq; ad quartum gradū habere vxorē: quia sunt effecti sibi affines: similiter Antonia nō potest aliquem consanguineū Petri vsq; ad quartū gradū habere in matrimonium: quia sunt sibi effecti affines. Duodecimum impedimentum est, impotentia coeundi: siue hoc proueniat ex natura, siue ex maleficio perpetuo. Et quia hoc impedimentū quum accidit, subiacet speciali examini accidentis facti, quod à Prælatis Ecclesiæ fit, ideo sufficiat cō fessori hoc nosse.

Hæc sunt impedimenta, quæ & impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt illud si de facto contractum fuerit, etiam si fuerit consummatum: & inde geniti filij & filiæ. Hoc est primum caput, ex quo contingit peccare in contrahendo matrimonium.

Secundum verò caput ex quo peccatur in contrahendo matrimonium, constat ex impedimentis non dirimentibus quidem matrimonium, sed impedientibus & efficientibus vt de iure non possit contrahi matrimonium: si tamen contrahatur, valet. Sunt autem impedimenta hæc vndecim.

Universidad de Deusto Biblioteca

Primum est, interdictum Ecclesię: si Episcopus vel curatus inhibeat aliquibus ne contrahāt propter aliquam rationabilem occasionem, donec constet clarè si est aliquod impedimentum inter eos. Secundum est, votum simplex castitatis. Tertium est, sponsalitium cum altera persona. Ille enim qui habet castitatis votum, & iste qui iam promisit alteri, non debet violare fidem suam: sed ille debet seruare fidem Deo, iste homini. Quartum est, si quis iunctus est alteri catheciſmo, quia tenuit ipsum ad catheciſmum qui fit ante baptiſmum. Quintum est, incestus cum affinibus, hoc est cum consanguineis coniugis: ita quòd talis punitur vt decedente coniuge non possit contrahere matrimoniū cum quacunque persona. Sextum est, vxoricidium. Septimum est, raptus alienæ sponsæ. Octauum est, proprij filij de fonte vel ad chrisma susceptio insidiosa matrimonio, vt scilicet coniunx prius etur debito matrimoniali. Nonum est, presbytericidium. Decimum est, solennis pœnitentia. Et vndecimum coniugium scienter cum moniali. Hæc enim impedimenta ex institutione Ecclesiæ sunt præter secundum & tertium, quæ ex naturæ iure sunt, quia ad fidelitatem spectant. Et primum quantum ad clandestimum: quia contra morem humanæ societatis est.

Et scito peccatum esse mortale, si cum tribus primis impedimentis contrahitur matrimonium: hoc est si contra interdictum Ecclesiæ iudice prohibente, si contra votum simplex, si contra sponsalitium alterius contrahitur matrimoniū: quia matrimonia clandestina totaliter damnata sunt: & Ecclesiæ debetur obedientia omnimoda in re tanta, & fidem tam Deo quàm homini violare in re tanta mortalis offensa est. Notanter autem dixi contra votum simplex, & contra sponsalitiū alterius: quia si quis post votum simplex contraheret, animo tamen ingrediendi religionem antequā consummet matrimonium, non contraheret contra votum: quia non contraheret cum animo violandi votū, ac per hoc nō peccaret mortaliter contrahendo: sed teneretur implere votū, imò teneretur ad religionē profitendam, ex quo posuit se in statu in quo non potest aliter implere castitatis votum nisi per religionis professionem. Similiter non cō traheret contra sponsalitiū, si sponsalitia essent soluta. Cum reliquis autem octo impedimentis contrahere, si contemptus desit, noli iudicare mortale, si non est cō suetum petere dispensationem. & reuera si non est in memoria hominum quòd Episcopi dispensent circa hæc, videntur tacitè consensisse. Tutior tamen pars est eligenda, vt habens aliquod horum impedimentorū nō dirimentium, petat dispensationem saltem secretè per tertiam personā ab Episco-

po, vt licitè contrahat. Potest enim omnibus Episcopus dispensare, nisi circa votum & sponsalitium: quia aliunde quàm ex positiuo iure hæc robur habent peccati. Hæc de secundo capite. Tertium caput vnde peccatur in contractu matrimonij, est modus clandestinus. Et hic modus dupliciter intelligitur. Primò, si contrahitur omissis bānis, vt sciantur impedimēta si qua sint. &c. Et hoc habet locum, vbi hæc consueuerunt seruari: vbi autem non consueuerunt hæc fieri, non incurritur peccatū omittendo hæc quæ ex positiuo sunt iure. Alio modo intelligitur si cō trahitur non in facie Ecclesiæ: hoc est occultè sine sufficientibus testibus qui Ecclesiā repræsentant. Et quia hoc est de iure naturæ, tum ratione publici actus qui exigitur ad hoc vt in sociali vita personæ se habeant vt coniuges, tum ratione scandali, tum ratione periculi quotidiani quo transitur ad secūda cōiugia omis-

so cõiuge clandestino: ideo hoc non potest fieri absque peccato mortali, nisi per accidens: vt si post cõtractum de facto tantum matrimonium in facie Ecclesiæ & cõsummatum, ad cor rediens alter coniugum qui impedimenti secreti dirimentis est conscius, obtenta dispensatione contrahere iterum velit, tũc absq; testimonio sufficit contrahere ad euitandum scandalum: imò debet etiam coniugi occultare: & petere vt pro sua consolatione velit iterũ acceptare se in coniugem, & sic cõtrahere: nam cessant in huiusmodi casu omnia inconuenientia. Possunt etiã per accidens contingere multi casus excusantes à mortali cõtractum clandestinũ ad horã, quasi statim publicandũ. De quibus vide si vis in cõmentarijs nostris super tertia parte D. Tho. circa finẽ.

Quartũ caput peccati in cõtrahendo matrimonium est intentio cõtra sacramentũ. Et hoc peccatũ cõmune est sacrilegiũ cõtra quodlibet Ecclesiæ sacramentum. quãdo psona exteriori actu simulat sacramentũ: quia secundũ intentionẽ interiorẽ nõ intendit sacramentũ suscipere seu efficere: vt si quis dicat, accipio te in coniugẽ, & non intendit quod dicit. Huiusmodi enim mendaciũ pernicioſum & sacrilegium nõ solùm mortale est peccatũ, sed irritum reddit sacramentum: & tenetur talis deceptor satisfacere læsę parti. &c. Simile sacrilegiũ irritans matrimoniũ cõmittitur contrahendo matrimonium cum pacto contra aliquod trium bonorum matrimonij, scilicet fidei, prolis, & sacramenti: vt si deducatur in pactum sterilitas, aut separatio totalis, aut nõ reddendum debitum: hoc enim est contra fidem, primum contra prolem, secundum autem cõtra sacramentum. Et ideò vltra peccatũ non tenet matrimonium: vt patet extrà de cõditionibus appo. cap. vlti.

Quintũ caput peccati in cõtrahendo matrimonium, est intentio mali finis. Et hoc quoq; peccatum cõmune est reliquis sacramentis & bonis actibus exterioribus: semper enim est peccatum exercere illa ad malum finem. vnde contrahere matrimoniũ ad finẽ malũ (puta ad libertatem adulterandi, ad furandum, ad occidendum, ad lenocinandũ. &c.) peccatum est mortale manifestum. Sextum caput peccati in contrahendo matrimonium, est intentio præposterа respectu finiũ seu bonorum ex coniugio expectatorum: expectantur siquidem ex coniugio, primò proles, secundò vitatio fornicationis, tertiò amicitia affiniũ, vtilitas bonorum temporalium, delectatio carnalis cũ coniuge. &c. Quando ergo aliquis contrahit, & nõ principaliter propter prolẽ (nisi senes sint) peccatum interuenit veniale. Quando verò nec propter prolem, nec propter vitandam fornicationem mouentur ad contrahendum, sed propter cõmoditatem temporaliũ bonorum aut obsequiorũ, prępposterus est ordo finium. Et similiter quãdo propter nihil horum principaliter, sed propter pulchritudinem cõiugis, & delectationem. &c. valde præponitur delectatio cæteris bonis: & quia nõ seruatur debitus rationis ordo, peccatũ incurritur. Nunquam tamen propter hæc & similia incurritur peccatũ mortale, nec interuenit abusus sacramenti: quia non ordinatur propterea sacramẽtum cõiugij ad finem extraneum, sed remanet ordinatum ad suum finem, qui est mutua potestas corporum coniugum, & sanctificatio eorum: vt sciat vnusquisq; suum vas possidere in sanctificationem: quoniam intendunt se habere vt coniuges secundũ Ecclesiam: sed aduentitius finis delectationis vel diuitiarum. &c. ponitur vt est finis non coniugij, sed vel quare magis cum ista quàm cum illa cõtrahat: vt Iacob maluit cum Rachele pulchra, quàm Lia lippis oculis contrahere, vel muta-

Universidad de Deusto Biblioteca

mutationis voluntatis ad applicandum se ad contrahendum coniugium: sicut Dauid, quia egebat calefaciente se, mutauit voluntatem vt acciperet vxorē Abisac Sunamitē. sicut etiam sacerdos non celebraturus hodie, mutat voluntatem vt complaceat alicui, & celebrat. Non enim propter hæc, sacramenta ordinantur ad hæc, sed mutationes nostrarum voluntatum. In his igitur aut nō inuenitur peccatum, si voluntas est ordinata: aut veniale, quando inordinata est intentio pręponens postponenda. Septimum caput peccati in contrahendo matrimonium, est indignitas personæ. Et hæc est duplex. Prima est, excōmunicationis: vt si persona esset excommunicata siue maiore siue minore excommunicatione: quia excommunicatio minor excludit à passiua participatione sacramentorum. Constat autem vtrumq; coniugē susciperе sacramentum matrimonij quū contrahitur per verba de præsenti. Secunda est, peccati mortalis: vt si esset in peccati mortalis statu. Censetur autē quilibet in peccato mortali esse, si postquam commisit mortale peccatum, non est contritus: si autem est contritus, iam non est in peccato mortali. Igitur antequam contrahant matrimonium, debet vterq; conteri de omnibus peccatis suis. Et si tunc non confitetur, & scit aut dubitat se excommunicationi maiori aut minori subiacere, faciat se absolui, vt dignè possit contrahere: nō contrahens cum altera excommunicatione scienter. aut cum peccato mortali scienter, peccat mortaliter peccato sacrilegij, notabilē exhibens sacramento irreuerentiam.

✠ Vsus matrimonialis coniugij multipliciter viciari potest.

MAtrimonij peccata quantū ad vsum cōiugij sunt ex capitib°. xiiij. Primo, ex fine. Secundo, ex modo,

modo. Tertio, ex indispositione. Quarto, ex periculo. Quinto, ex debito. Sexto, ex loco. Septimo, ex tempore. Octauo, ex more. Nono, ex voto. Decimo, ex adulterio. Vndecimo, ex abusu. Duodecimo, ex impudicitijs. tertiodecimo, ex qualitate dānata. Quartodecimo, ex innaturalitate cōtra ipsum matrimonij vsum. Primum igitur caput peccati in coniugij vsu est finis: nam causa generandi exercēdus est, aut in remedium concupiscentiæ. Si igitur solius delectationis causa fit, peccatum est, veniale tamen. Secundū caput peccati est modus innaturalis. Et quia infiniti sunt modi quos humana delectatio adinuenit, hoc scito quod nisi ex rationabili causa mutetur naturalis modus, seruato semper vase naturali, semper est peccatum. Et nisi modus sit intantum exorbitās vt impediat posse cōcipere (hoc est posse bene recipere semen, ita vt posset concipere si aliud nō obstaret) cōmuniter est peccatum veniale. Videtur autem valde obstare facultati concipiendi, si mulier super virum sit: & propterea hoc videtur mortale aut prope. Si tamen posset mulier sic concipere, noli damnare. Tertium autē caput ex indispositione menstruorum. Mulier enim mēstruata peccat petendo debitū, reddendo autem excusatur, si viro consulit. Non tamen est peccatū mortale petere aut reddere menstruatā: quia nulli facit iniuriam qui vtitur iure suo. Quartū caput est, periculum aut abortus, aut notabilis nocumenti: hoc enim est manifestè contra charitatem proximi: nam vita prolis & sanitas mariti, bona sunt non lędenda. Vnde non curare de huiusmodi, est peccatum mortale. Quintum caput est debitū. Nam negare debitum coniugale petenti coniugi, peccatum est mortale ex suo genere: quia est iniustitia, Excusatur tamen cōiunx à reddendo debito in duobus casibus.

Primus

Primus est, si non potest sine periculo vitæ vel ægritudinis: quoniam debitum coniugij intelligitur salua consistentia & sanitate subiecti. De periculo autem infectionis lepræ, canonica lex non eripit, dicens autho ritate Apostoli Pauli teneri sanum coniugem reddere debitum leproso exigenti: vt patet extrà de coniug. leproso. cap. quoniam. Quod tamen à quibusdam moderatè exponitur: scilicet quãdo ex redditione debiti nõ imminet sano periculũ infectionis. Et satis rationabiliter: quoniam redditio debiti coniugalis intelligitur salua non solùm consistentia, sed sanitate subiecti: quia non tenetur ægritudinem notabilem incurrere propter reddendum debitũ hoc: generandi enim opus ordinatum est à natura ad bonũ speciei sine malo indiuidui. Et ideo sicut non tenetur incurrere ex hoc notabilem debilitatem: ita nec lepram, quæ maius malum est. Vnde in huiusmodi casu videtur standum cõsilio medicorum de periculo infectionis, consideratis particularibus circunstantijs & qualitatibus.

Secundus est, si petẽs fornicationem commisit: quia ex hoc alteri authoritate domini licet coniugis thorum dimittere. Ad hunc casum reducuntur omnes casus in quibus coniunx perdit ius exigendi debitum. Nisi ergo rationabile impedimentum adsit, peccat mortaliter negans debitũ, etiam si dies Paschę fuerit in quo debeãt communicare.

Sextũ caput est locus duplex: sacer, vel publicus. Nam actus polluens locum sacrum, non potest licitè ibi exerceri. Constat autem q̃ omnis effusio voluntaria seminis humani polluit locũ sacrum, sicut effusio sanguinis iusta à iudice facta. Vnde committeretur sacrilegium etiam tempore obsidionis in Ecclesia matrimonio vtendo. Nec inconuenit coniuges teneri ad castitatem ex penuria loci: quũ teneantur ex mutua absentia per multos annos viro existente occupato in militaribus. &c.

In publico autem loco non patitur honestas humanæ societatis id fieri. Septimum caput est, tempus sacrum duplex: scilicet cõmune, vt sunt dies festi & quadragesimales: in quibus (nisi contemptus festorum interueniat) concessus est vsus coniugij. Aliud est sacrum tẽpus speciale: quo scilicet prohibitæ sunt nuptiæ, de quo in verbo nuptiæ, dicetur. Sed nunc dicetur quantum ad consummationem matrimonij, quòd consummare matrimoniũ tali tempore, peccatum est: quia cõtra finem præcepti fit. Non tamen est peccatum mortale, si sine solẽnitate nuptiarũ, sine traductione vxoris in domum, fit consummatio matrimonij: quia hoc non inuenitur prohibitũ: nec cadit sub prohibitione Ecclesiæ vt prohibitũ: sed vt finis prohibiti. Aliud autem cõstat esse quod præcipitur: & aliud quod est finis præcepti: sicut finis præcepti ieiunij est eleuatio mentis: si tamen quis ieiunat, & nõ eleuatur mẽte, nõ est transgressor præcepti. Vbi autẽ consummato matrimonio, nullum peccatũ est hoc tẽpore, sicut nec alio sacro tẽpore.

Octauum caput peccati est, nõ benedicendi sponsas ante nuptias. & verè peccatũ est vti coniugio ante benedictionẽ solitam. Si tamẽ desit contemptus, nõ est peccatum mortale cõsummare matrimonium ante benedictionẽ: quia nec statuti nec consuetudinis violatio ex infirmitate passionũ infert peccatum mortale: vt latius declarauimus in commentarijs tertiæ partis circa finem. vide ibi si vis.

Nonum caput peccati est, votum simplex castitatis. Contra quod coniunx voto astrictus agit petendo debitum: non autẽ reddendo, siue expresse, siue interpretatiuè petatur. Et ratio peccati mortalis in petẽdo est: quia votum castitatis est

votum

votum denegatiuo, obligãs semper & ad semper: quia obligat se ad non exercendum actum venereum. Et propterea licèt excusetur reddendo (quia tenetur maiore vinculo ad reddendũ actum illum alteri) non habet tamen vnde excusetur petendo: quum teneatur ex voto ad non exercendum, & in libertate ipsius sit non petere.

Et bene nota, quòd secus est de habente simplex votum religionis. Ille namq; qui vouit ingredi & perseuerare in religione, & postea absq; dispẽsatione vxorem duxit, potest post consummatum matrimonium petere debitum ab vxore: quia votum eius est de affirmatione, scilicet de assumẽdo statum religionis, & non est de castitate, sicut nec de paupertate, nisi per viam sequelæ ad statum religionis: votum autem castitatis (vt dictum est) de negatiuo est. Et propterea iste tenetur ad negatiuã quandocunq; est in sua libertate: & similiter ille tenetur ad affirmatiuam quandocunq; est in sua potestate, scilicet mortua vxore. Vnde sicut habẽs votum religionis: & postea illicitè vxoratus, non tenetur ad paupertatẽ nisi quando erit religiosus: ita nec ad castitatem ex suo voto. Et ne hoc tibi videatur mirabile, vide quod si homo post emissum castitatis vòtũ fornicatur, peccat contra votum. si verò post emissum simplex religionis votum fornicatur, non facit contra votum. Hinc enim perpendere potes dictam differentiam esse in causa, quia scilicet ille vouit negatiuã, iste affirmatiuam: & ideo ille non potest petere debitũ, iste sic. Decimum caput peccati est adulterium: quod potest intelligi vel de proprio, vel alterius coniugis. Et si de proprio quidem agitur, quanuis alter possit ei ob hoc negare debitum authoritate domini nostri Iesu Christi, non tamen peccat petendo aut reddendo: nue hoc peccatũ eius sciatur à

tur à coniuge, siue nõ: quia non est adhuc priuatus, sed priuandus: vt latius in volumine primo responsionum disseruimus. Si verò de coniugis adulterio manifesto agitur, grauis est causa præsertim mariti. Veruntamen (vt in primo quodlibeto nostro discussim⁹ diffuse (vxor sciens virum publicam concubinam tenentem, & ob hoc tristis & dolens non sperans ex hoc quòd contineret se ab illius concubitu, emendationem eius, faciens quod in se est vt maritus corrigatur, potest illius coniugio vti: quia cessat in ea tam ratio scandali (quia nullus putat de ipsius consensu fieri hoc adulterium) quàm ratio patrocinij & participij, ex quo nullam habet viam prouidendi. Vir autem sciens vxorem publicè adulterari, quia tenetur ad correctionem eius non solùm verbo, sed opere vt pote caput: debet omnibus quibus potest modis cohibere ipsam à crimine adulterij, & prouidere scandalo, ne patronus turpitudinis habeatur. Et quia difficile est hæc duo facere, & simul vti coniugio illius, ideo nisi casus occurrat in quo vtrunq; horum saluum sit vtendo coniugio, nõ licet ei vti tali coniugio: vtrunq; enim est de iure charitatis debitæ. In casu autem quo vtrunq; saluum esset, nõ video quare inuoluatur peccato saltem mortali talis vsus: quũ omnis legis ratio cesset, & contemptus desit. Vndecimum peccati caput est, abusus coniugij, quo quis abutitur actu coniugij ad delectationem in opere, ita vt perficiatur opus extra naturale vas: sicut maritus Thamar faciébat. Et hoc est manifestè scelus magnũ.

Duodecimum est impudicitia consistens in tactibus venereis. Veruntamen tactus venerei tripliciter inueniuntur inter coniuges. Primò, ratione vsus coniugij: & sic vt liciti & quandoque vt necessarij transeunt. Secundò, non propter actum coniugalem, sed

nihil aliud intẽditur quàm sistere in huiusmodi tactibus. & tunc propriè est impudicitia. Et si sine periculo pollutionis in vtroq; coniuge hæc fiant, tolerabile est, vt pote veniale: quia non nisi superfluitas est delectationis intra coniugales terminos. Si verò cum periculo pollutionis in altero ipsorum fiant, dicendum est sicut de multùm bibentibus cum periculo ebrietatis. Et peius hîc: quia non est in potestate personæ continere pollutionem, sicut continere decimam potationem ne inebrietur. Vnde si experta persona est se pollui ex similibus tactibus tot & talibus, & aduertit periculum, & non obuiat, nescio excusare à mortali, etiam si non sequatur pollutio. Tertiò, fiunt huiusmodi tactus ex intentione aut quasi vt polluantur: & est manifestè peccatum nefandum. Dixi autem aut quasi, propter vacantes huiusmodi tactibus, non cogitando si eueniat pollutio, vel non eueniat: essent autem cõtenti vt eueniret: dant siquidem operã actibus illicitis ex quibus nata est sequi pollutio: & ideo tanquã intenta imputatur illis sic malè affectis.

Tertiumdecimum caput est, damnata qualitas: scilicet matrimonij clandestini. Nam & ipsum clandestinum coniugium & ipsius vsus per se loquendo est peccatum mortale: vt pote offendens societatem humanam, scandalosus & damnatus ad Ecclesiam. Si tamen per accidens quandoque liceat, vide diffusius scripta in supradictis commentarijs.

Quartumdecimum caput peccati est, innaturalitas: qua naturalis vsus immutatur in eum vsum qui est contra naturam: hoc est cognoscendo vxorem extra vas naturale. Est enim hoc peccatum pessimum, & omnino execrabile.

Medicus potest multipliciter peccare.

Medici

MEdici peccata peculiaria consistunt in temeritate. Nam ante cognitam ægritudinẽ peccat vel temerè curando (quia morbi incogniti nulla est via curæ) vel temerè tentando, dum ad explorandum naturam morbi adhibet periculosa, & exponit hominem discrimini vitæ vel grauis læsionis. Melius est enim relinquere infirmum regimini naturæ, quàm diuinãdo exponere illum periculo alteri: sed propter lucrũ, aut ne videatnr ignorans medicus, aut propter ignorantiam, aut propter negligentiam studendi, diuinando procedit contra charitatem. Post cognitum autem morbum peccat temerè curando, dum aut negligit studere, aut visitare, aut consulere, aut perspicere fidelitatem medicinarum, vbi hoc vertitur indubiũ. Vel, quod peius est, erubescit mutare sententiã, & pertinacia sua reuocat in dubium rectam curam quã alius adhiberet. Nec est dubiũ hoc esse mortalissimum crimen. Nec est à temeritate curæ distans quòd medicus cognito morbo experiri vult medicinam non certam quantum ad efficaciam, in periculum vitæ aut grauis læsionis pauperis infirmi. Est enim hoc (sicut quodlibet aliorum quod infirmi vitam aut valetudinem, mortis aut læsionis grauis periculo exponit) mortale peccatum: vt pote contra charitatem, qua quilibet tenetur diligere proximum sicut seipsum. Sunt præter hæc duo alia medicorum peccata. Vnum contra diuinum ius, quum consulunt aliquid facere cõtra salutẽ animę, quodcũq; mortale peccatũ consulant. Nam secundum Apostolũ, non sunt facienda mala vt eueniant bona, siue sanitatii, siue vitæ. Alterum cõtra Ecclesiæ præceptum (extra de pe. & re. quũ infirmitas.) quando omittunt infirmos monere & inducere vt medicos aduocent animarum. Intellige hæc de infirmitate ex qua meritò homo

decumbit: quoniam intentio textus clarè patet quòd vult præueniri infirmũ ad confessionem, ne exinde cõcipiat desperationem vitæ corporis, & fortè animæ. Vnde nec in qualibet ægritudine tenetur medicus ad hoc, ne in derisum monitio veniat: nec expectanda est ægritudo periculosa: quia sic non præueniretur infirmus, ac per hoc non satisfit intentioni & verbis literæ: sed media via incedendo, quum infirmitas est talis q̃ non ex delitijs, nec ex prodagræ impedimento, sed ex se lectum ægritudinis exigit: vt textus etiam sonat. Siste tamen pedem, & ne cito iudices mortale peccatũ medici hoc non seruantis nisi post visum periculum quasi vicinum morti, & tũc etiam non ob contemptum præcepti Ecclesiæ, sed quia sic consueuerunt medici facere, non per seipsum: sed per cõsanguineos vel alios monentes de confessione. Nam si constitutio hæc sic est consensu vtentium acceptata, & Prælati quibus ibidem cõmittitur exequutio contra medicos trãsgressores dissimulant, excusantur medici à peccato mortali: quoniam iuris positiui decreta per non vsum abrogari constat, præcipuè nunquam recepta adamussim, vt hoc videtur. Et rationabile videtur decretũ hoc scriptum tantum fuisse, & nunquam consensu vtentium comprobatum: quia medicorum officio contrariatur: ac per hoc semper videntur obstitisse. Medici enim habent ex artis præcepto semper ingerere læta, & quæ sunt sanitatis & spei infirmo: & propterea aiunt non spectare ad se huiusmodi tristia inferre si pericum est; & si periculum non est, non debere expone se aut verba sua ridiculo. Intellige hæc ad excusandam consuetudinem bonorum medicorum.

✠ Falsæ vocis significatio cum intentione fallendi peccatum est.

Menda-

MEndacium (hoc est falsæ vocis significatio cum intentione fallendi, hoc est falsum dicendi) semper est peccatum: quia est per se prauum: vtpote rectæ rationi repugnans. Est autem triplex. Aliud iocosum, quod nulli nocet, sed delectandi causa dicitur: & hoc est veniale. Aliud officiosum, quod sine alicuius iniuria dicitur vt alicui prosit: & hoc etiam est veniale. Aliud demũ pernicioſum, quod iniuriosum seu nociuum est diuinis aut humanis. & hoc est mortale ex suo genere: quia contra charitatem est: vt patet. Potest autẽ huiusmodi mendacium deficere vt non pertingat ad peccati mortalis perfectionem tripliciter. Vel propter imperfectionẽ actus ex parte dicentis: vt in primis motibus contingit propter nõ deliberatè consentire. Vel propter imperfectionẽ actus ex parte nocumenti: vt in minimis cõtingit. Vel propter imperfectionem actus ex parte formæ: vt contingit in detractione non animo detrahendi, & similibus: ita quòd mentiens in materia pernicioſa (puta in scientificis) non animo nocendi alicui, sed ex loquacitate non putans inde aliquem notare & concipere falsam doctrinam, quia nõ formaliter dicit pernicioſum, non peccat mortaliter: nisi nocumentum sit adeò notabile, vt peccatũ redeat in naturam suæ formæ. Et scito pernicioſum esse mendacium, omne mendacium circa sacram scripturam, omne mendaciũ circa scientifica, pro quanto sunt bona intellectus, & omne mendacium prædicatoris contra veritatem spectantem ad prædicatoris officium, & similiter omne mendacium iudicis contra veritatẽ spectantem ad iudicis officiũ: quoniam hæc tantùm sunt prædicatoris vt sic, & iudicis vt sic mendacia: reliqua sunt per accidens, & ideo venialia: nisi ratione scandali aliud occurrat censendum.

 ✠ Mer-

Universidad de Deusto Biblioteca

Mercantia solius lucri gratia exercitata vitiosa est & vituperabilis.

MErcatura nuda (hoc est solius lucri gratia) vituperabilis est: vtpote infinita, ac per hoc insatiabilis. Ordinata autem ad finem politicum (hoc est ciuitatis bonum) vel ad finem œconomicum, hoc est domesticum bonum, laudabilis est, si iniustitia fraudum, mendaciorum & huiusmodi desint.

Meretricium semper est peccatum.

MEretricis turpitudo, siue venalis sit, siue non, peccatum est mortale. Et quoniam multas implicat criminum maculas, dum omnium aut multorum libidini patet (quoniam & adulterij, & incestus, & sacrilegij reatus facilè incurrit, præter fraudes extorsiones q̃, quas exercent, aut quibus consentiunt) earum pœnitentiæ relinquamus. Quæ quando euenerit, sit confessor prudens, nó curans discernere species à speciebus dictorum criminum: ne se & illam in tentationem præcipitet inutiliter: sat est enim confuse tunc hæc dici: vt declarauimus in commentarijs tertiæ partis.

Miles potest tripliciter peccare.

MIlitum peccata peculiaria sunt tria. Concutere pauperes: hoc est extorquere vi vel metu ab eis, & lædere etiam in persona quandoq;. Calumniam inferre diuitibus, imponendo illis quòd sunt factiosi, quòd sunt rebelles, quòd sunt hostes. &c. Et tertiũ q̃ est causa omnium, non contentari stipendijs suis: hinc enim concussiones, hinc calumniæ, hinc prædæ, rapinæ. &c. Præter hæc autẽ tria quæ à Ioãne Baptista didicimus Luc. iij. ponit Aristoteles luxuriam: tanq̃ gens militaris nata sit ad carnis petulantiam. Implicantur quoq; hodie multi eorum blasphemiæ vitio.

Vindicatio semper est peccatum: & quid de mina.

MInari, actus est vindicatiuus: & potest bene & malè fieri. Contingit autẽ in minis inueniri quin tupliciter peccatum.

Primò, ex malo comminato: si scilicet nó est iustũ. Et tunc esset peccatum mortale: quia iniustum ex suo genere est mortale, nisi minimum quid sit.

Secundò, ex ratione comminandi: si scilicet minatur non ratione iustitiæ, vel correctionis. &c. sed ad vltionem. Et hoc tunc est mortale, quum voluntas vltionis vsq; adeò procedit, vt non curet siue iusta fit, siue non.

Tertiò, ex modo: si nimis accenditur ira cõminando. Et hoc cõiter est veniale.

Quartò, ex desistendo ab exequutione iustarũ minarũ, præsertim iuramento firmatarũ. Et hîc oportet discernere an mutatio aliqua superuenerit, ob quam minæ possint aut debeant remitti: minæ enim iustæ intelliguntur, & sunt secundũ præsens demeritũ: quia scilicet tunc quando fiunt minæ, ille contra quem fiunt meretur illam punitionem. Et propterea si ante punitionem mutatio aliqua superuenit (puta quia pœnitentiam agit, aut petit veniam, aut alij bene meriti rationabiliter intercedũt, aut melius est nõ punire, q̃uis ille demereatur) nõ peccat remittendo minas. Repẽtè, inquit Deus, loquar aduersus gentẽ: si pœnitentiã ego rit gẽs illa, agã & ego pœnitentiã super verbo quod loquut⁹ sum. Et Dauid iurauit extincturũ se Nabal cũ eius domo, & tamẽ precibus Abigail placatus remisit. Et hoc modo mater quę iurauit verberare filiũ vel famulã, postea ne quietã dom⁹ pacẽtur bet, nõ exequitur, tanq̃ exequutio esset impeditiua melioris boni. Et sic de simil⁹.

Si autem omnia immutata sunt, exequendæ sunt minæ iustæ: alioquin peccatū inconstantiæ est negligentis iustitiam. Et iuxta naturam causæ, de grauitate eius iudicandum est si iuratæ non sunt: nam iuramentum in hoc casu obligaret sub periurio ad exequutionem: vt infrà in verbo, periurium, declarabitur. Quintò peccatur ex fictione: vt si quis minatur solo verbo, non animo exequendi quod dicit se facturum. Et tunc committitur peccatum mendacij officiosi, ad terrendum vtiliter delinquentes.

✠ Peccata multa possunt in Missarū celebratione committi.

Missę celebratio tot potest habere omissionis peccata annexa, quot sunt requisita ad celebrationem Missæ. Et illa quidem quæ manifesta sunt omnibus (puta quòd celebrans sit ieiunus: quòd adsint vestes sacræ necessariæ: quòd altare consecratum saltem portatile, quòd calix, patena, & alia huiusmodi) transcunda puto.

Tacendum autem non est multorum crimen valde intolerabile circa immunditiam corporalium & vestium sacrarum, damnatam non solùm à canonico iure, extrà de custo. eucha. sed etiam à naturali iure. quum dedeceat immunditia huiusmodi etiam prophanos: & illimet non vterentur sudariolis ita immundis, nec ad mensam.

Scire quoq; decet celebrantes, quòd tota communio reputatur pro vno actu. Et propterea si particula aliqua hostiæ inter sumendū ablutionē post partem ablutionis assumptam sumitur, à ieiuno sumitur: quia mensæ reliquię cum mensa computantur: vt latius disseruimus in nostro primo quodlibeto. Si contingat quoque inaduertenter aliquid omitti ex necessarijs ad celebrationem, non est iudicandum mortale: quoniam formaliter & per se non est omissio voluntaria: nisi forte inaduertētia sit adeò culpabilis, vt redeat omissio in naturam sui criminis.

✠ Peccatum mollitiei diuersimodè considerandum.

Mollities triplex est, & semper mala. Pro quāto namq; est defectus oppositus perseuerantiæ (quo scilicet homo adeò est deditus delectationibus, vt non solū à contristantibus, sed à tollentibus delectationē abducatur, vt viam virtutis deserat) manifestè peccatum est, quum sit contra rectam rationem.

Potest autem esse & mortale & veniale iuxta materiam. Nam si quis ita est mollis animo, vt cedat omittendo necessaria ad salutē, aut incurrendo contraria saluti, peccat mortaliter. Si autem nihil cōmittit aut omittit contra salutem, sed præter illam, peccat venialiter.

Pro quanto verò mollities tst vitium infirmū contra naturam (scilicet solius pollutionis voluntarię) peccatum est mortale: vt patet. Et similiter pro quanto est crimen cōtra naturam, quo mas patitur vt mulier (vt glossa interlinearis exponit j. ad Corinth. vj. vbi molles excluduntur à regno Dei) peccatum est nefandum.

✠ Monachi & moniales possunt multipliciter offendere & peccare.

Monachorum & monialium peccata propria, ipsis ex suis, regula, statutis, ac consuetudinibus, scientes discutiant. Circa dotem tamen earum quę recipiuntur in moniales, vide in verbo, excommunicatio. cap. lxxiij. Circa clausurā illis indictam à iure, si nunquam fuit acceptata, & Episcopi sic semper gubernarunt dando eis licentiam exeundi, excusantur: quoniam iura non recepta tanto tempore, infirma sunt. Nec sufficit esse scripta & inserta

ſerta in corpore iuris, & eſſe rationabilia.

❧ Peccata mulieris peculiaria multa ſunt & diuerſa.

MVlieris peculiaria peccata quatenus ad ſexum ſpectant, non egent ſpeciali tractatu: quia proportionaliter ſunt communia eis & maribus nō ſolùm naturalis carnis peccata, ſed etiam quæ contra naturam ſunt vſq; ad mollitiem incluſiuè. Peccata autem cōcernētia ornatum, in verbo, ornatus, tractabuntur.

Quæ autē ex poſitiuo & diuino iure ſunt eis peccata, quia prohibita, multa dicuntur: puta ℣ non tōdeantur, ℣ non vtantur veſte virili, ℣ non prædicent aut doceant publicè, ℣ non tāgant ſacra vaſa & palas, & nō deferant incēſum circa altare, ℣ non benedicant, ℣ nullū ordinis actum exerceant.

Sed aduerte, quòd horū quædam ſunt omnino mulieri illicita: vt actus ordinum: quia mulier eſt ex natura irregularis. Et ſimiliter publicè prædicare aut docere ea quæ ſunt fidei: quoniam hæc ab Apoſtolis interdicta rationabiliter ſunt. Cum quo tamen ſtat quòd poſſunt ſuas ſubditas prælatæ in ſuis capitulis inſtruere, exhortari &c. vt conſueuerunt: quoniam hoc non eſt docere Eccleſiam, ſed ad quaſdam particulares perſonas reſtringitur huiuſmodi doctrina: quę magis materna inſtructio & exhortatio vocanda eſt, ſicut mater naturalis inſtruere poteſt & debet filias ſuas. Quædam autem horum intelligēda ſunt non vt ſonant, nam tōderi, nullum eſt peccatū, niſi pro ſuperſtitiōe aut aliqua alia mala ratione fieret: nec aliter intelligitur à iure prohibitum: vt patet diligēter intuenti di. xxx. &. c. vxoratus. de conuer. coniu. ibi enim & de ſuperſtitionibus hæreticorum agitur: & expreſsè dicitur quaſi reſoluens ius ſubiectionis: vbi notat actū fieri pro ſuperba religionis libertate.

libertate. Hīc autem tonſurare importat mulierē quaſi virū tondere in religioſum: vt pluries legitur olim factum: hoc eſt enim quod lex prohibet: prout etiam in ſtatutis religioſorum prohibitum ſub eiſdem verbis inuenitur.

Veſte autem virili vti mulierem, contra bonos mores eſt, & ſcandaloſum: & ideo intolerabile eſt, niſi ſolatij cauſa quandoq; fiat, vel neceſsitas expoſcat. Sacra autem ſcriptura & ius canonicum hoc prohibent, vt non ſuperſtitioſè fiat. De ſacris autem alijs actibus crediderim ego poſſe conſuetudinē antiquam tolerari: nam alicubi moniales in veſperis cum cappa ſerica altare thurificant intra clauſam Eccleſiam ſuam, in qua ſolæ moniales ſunt. Et hoc ſi ab hoc vſu abduci non poſſunt, quum à tempore Sotheris papæ mandatum ſit Epiſcopis Italiæ vt hanc peſtem curent. diſtinctione vigeſima tertia. capitulo ſacratas. & adhuc duret, malè quidem, ſed non perniciosè, ſi contemptus deſit. Prælatæ tamen, quæ benedicunt in profeſsione veſtes profitentium, in nullo errāt. Et quæ lauāt corporales pallas poſt quàm certæ ſunt quòd nulla eſt particula ſacramenti in eis, & ſunt aliqualiter ablutæ, merentur vitam æternam: nam cauſa videtur rationabilis: quia ratione maioris mundiciæ hoc fit.

❧ Detractionis vitium in quo differat à murmuratione.

MVrmuratio vt ad vitioſos actus transfertur, peccatum eſt coincidens cum detractione: quanuis minus ſignificetur murmurationis nomine: quia magis ſoni quàm vocis peccatum ſignificat. Vnde ſonum quærelæ impatientiæ murmur vocare ſolemus: quaſi multùm preſſus aut pulſus homo ſonet. Et tamen ſecundum rem detrahitur illi contra quem murmura-

muratur, tanquam iniustè aut irrationabiliter &c. se habuerit vel habeat.

☞ Membri mutilatio potest esse licita & illicita respectu diuersorum ca suum.

MVtilatio siue sui, siue alterius (nisi ex necessitate sanitatis abscisionem membri exposcentis fiat) peccatū est mortale: vtpote contra charitatem, qua & nos & proximos sicut nos diligere tenemur. Iudici tamen secundum iustitiæ ordinem sicut licet occidere, ita licet mutilare malefactorem.

☞ Vsus Necromantiæ quo dæmonis inuocatur auxilium omnino prohibitus est.

NECROMANTIA (qua diuinatur per mortuos, seu mortuorum personas agentes dæmones (vt petente Saule rege mulier suscitauit Samuelē consulendum de bello Philisthinorum) peccatum est magnum valde: vtpote ad inuocationem dæmonum recurrens. Inchoant siquidem tales hîc societatem, quam perpetuò habituri sunt cū dæmonibus.

☞ Sollicitudinem salutis contemnens peccatum incurrit grauissimum.

NEgligentia (qua homo deficit à solicitudine debiti operis intus vel extrà peccatum est: quia rectæ rationi dissonat. Est autem mortale peccatum dupliciter. Vel ex opere debito de necessitate salutis, vel ex contemptu: nam si quis ex contemptu diuini amoris negligit, aut negligit illud ad quod de necessitate salutis tenetur, manifestè incurrit mortale peccatum. Extra hos autem casus venialis est negligentia.

☞ Tri-

☞ Tristitia de alterius bono vel prosperitate damnabilis est, & propriè vocatur Nemesis.

NEmesis (hoc est tristitia quam homo habet de alieno bono temporali, quia ille habēs tale bonum est indignus tali bono: vt quū quis tristatur quia homo malus habet diuitias, est bene fortunatus: omnia illi succedunt ad votum & cæ.) peccatum est, pro quanto diuinæ prouidentiæ actionem arguit tanquam iniustè distribuentem bona temporalia. Et propterea si ad huiusmodi detestationem extenditur tristitia hęc, proculdubio peccatum est mortale. Et similiter si tristitia hæc ita afficit, vt ducat hominem ad imitandum malos, vt prosperetur, mortale peccatum est: vt patet. Supposita autem debita reuerentia ad diuinæ prouidentiæ distributionem, tristari aliqualiter de tēporalibus bonis indignorum, nullum apparet peccatū ex propria ratione, sed esse licitum, sicut tristari de monstris. De his vide commentaria in secunda secundæ, si profundè vis perscrutari.

☞ Notarius potest suum officium exercendo diuersimodè peccare.

NOtariorū peccata peculiaria sunt, in primis periuriū, si iuramētum quod fecerunt non seruant: deinde falsum conficere instrumentum in toto vel in particula quacunq;, aut de actu reprobato, aut quomodolibet aliâs illicitū: occultare quoq; instrumenta seu protocola, aut lacerare. Horum enim quędā sunt manifestè crimina maxima. Nullum tamen scio excusare à peccato mortali: nisi fortè deceptus quis faceret instrumentum illicitum, credens esse licitum: tūc enim iuxta ignorantiæ excusantis regulas iudicandus esset in foro conscientię: & cum illo salis grano, quod modicum pro nihilo reputatur.

Nuptia-

NVptiarũ peccata duo sunt. Primum,si fiant tempore interdicto: hoc est, à principio aduentus vsque ad Epiphaniam,& à Septuagesima vsq; ad octauas Paschæ, & à tribus diebus rogationis qui sunt ante Ascensionem, vsque ad Penthecosten: hoc est totam hebdomadã Penthecostes.Hęc tempora sunt certa.De octaua verò Epiphanię,& de die octauo Penthecostes, serua Ambrosij documentum : vt scilicet conformes te Ecclesiæ in qua es consuetudini, vt omnium disputationes effugias. Et quoniã nuptiæ tria important (scilicet benedictionem sponsi & sponsæ, traductionem sponsæ in domum viri, & celebritatẽ conuiuij) scito tria hæc intelligi his temporibus interdicta.Et quoniã pœnæ non sunt extẽdendæ, nihil aliud est dictis temporibus interdictum : possunt enim contrahi matrimonia de præsenti,& sponsalia. Vnde putantes cuadere violationem legis, & facientes primum tantùm(scilicet benedictionem)in sabbato ante aduentum vel septuagesimam, & in dominica reliqua duo, non effugiunt legis iram, plus enim sunt prohibita illa duo,quàm primum,quod non nisi quia simul cũ nuptijs fit intelligitur prohibitum : quia illa sunt carnalia, benedictio est spiritalis.

Reputatur autem mortale peccatum, violare hoc Ecclesiæ statutum. Et meritò,si scienter fit: quia quũ deliberatè & præparatè ac publicè hæc fiant, & cum scandalo, non videtur posse nisi contemptu interuenien te transgressio huiusmodi scienter esse.

Secundum nuptiale peccatum est, superflua vanitas, & vtinam non admixta turpibus verbis & actibus.

✠ Peccato pertinaciter inhærens tanquam obstinatus damnationis iter ambulat.

OBSTI-

OBSTINATIO (qua homo pertinaciter inhæret peccato) dupliciter incurritur. Primò,per se,hoc est ex intentione : vt quum quis intendit pertinaciter perseuerare in peccato.Et hic est proximus statui damnatorum. Alio modo quasi per viam sequelæ: vt quum homo est adeò habituatus in peccãdo, & tam delectabile ac connaturale factum est ei versari in peccato, vt nullus aut leuissimus insit illi vnquã motus ad resurgendum in veritate á peccato.Et hîc parũ distat à damnatorum statu.Vterq; tamen potest per Dei gratiã præueniri & conuerti. Primus tamen non ita difficilè si non ex habitu, sed ex accidente aliquo (puta odio inimici) obstinationem elegit:quoniam transeunte accidente illo curabilis est. Habitus autem tanquã connaturalis factus:difficillimè abijcitur.

✠ Ociositas piculosa est, eò qa vitiorũ nutritiua.

OCium seu ociosum ad vitia translatum, est quod caret necessitate aut vtilitate, extenso vtilitatis nomine.Et hoc constat esse peccatum, quia à recta dissonat ratione aliquam humanã operationem aut omissionem non regulari ratione recta. Si tamen ocium aut ociosum sit nudum(hoc est nihil aliud deformitatis habens nisi ocij) veniale est. Fugiendum tamen est valde ocium, tanquam dans additum malis multis, præcipuè malarum cogitationum,cupiditatum machinationum &c.

Scito tamen laudabile esse ocium internũ & externum, ad quietem & recreationem naturæ intentum: quoniam & hoc habet recta ratio:vt lassis detur requies sicut & somnus.

✠ Odire bonum peccatum est in spiritum sanctum, & omnino rationi & naturæ cõtrarium.

Odium

ODium boni, peccatū est: quia actus voluntatis habet materiam repugnātem. Odij enim materia est malum, sicut amoris materia est bonū. Summi autē boni (quod est Deus) odiū grauissimū est scelus: quum nihil sit in Deo, quātum est ex se, odibile, vtpotte pura bonitas. Proximi verò aut etiam suijpsius odium, peccatum est mortale ex suo genere: vtpote directè charitati contrarium: nisi ob imperfectionem actus sit peccatum veniale, vel quia nō est odium deliberatū, vel quia circa minimum bonū. Nec excusatur ab odij crimine qui inimicum odio habet, si ipsum proximū odit: hoc est si illi vult malum corporis, aut damnum honoris, famæ, aut rerum: nisi hæc velit ei iustitia mādante: quia tunc non est odij sed iustitiæ vindicatiuæ affectus. Est autem odio habenda inimicitia proximi, & non proximus qui est inimicus.

Odij effectus seu signa prohibita, sunt subtrahere proximo debita beneficia eo modo quo sunt illi debita ad hoc: & similiter debita colloquia eo modo quo sut illi debita ab isto. Sunt autem debita proximo à conciue quæ debentur ciuitati in cōmuni, à consanguineo quæ debentur consanguinitati in communi, à Christiano quę debentur sanctę Ecclesiæ & cōmunioni fideliū in communi. Et propterea nisi casus accidat, in quo debeam huic in particulari: sicut non teneor actu interiori cogitare de isto in particulari, ita nec teneor illi in particulari bñfacere aut loqui: sufficit enim vt in cōmunibus orationibus & cō munionibus Ecclesiæ non excipiā christianū inimicū: in comunibus ciuitatis nō excipiā conciuē inimicum, in cōmunibus consanguinitatis non excipiam consanguineum inimicū. Sic enim docuit Saluator noster, docens in benefaciendo inimicis imitari Deū, qui solē suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos:

iniustos: hoc est communia beneficia humano generi (scilicet solem & pluuiam) non subtrahit inimicis. Et hinc tu confessor tollere potes multos scrupulos personarum offensarum, quę absque odio cum illo qui offendit, nolunt particulariter conuersari aut colloqui: quia non tenentur nisi in casu debiti: vt dictum est, & in commentarijs secundæ secundæ tractatum, vbi de dilectione inimicorum agitur.

✠ Secularia officia vendere vel emere turpe est & pernicioſum.

OFficiorum secularium venalitas licèt speculatiuè loquendo sit licita (quia venditio & emptio habet materiam vendibilē) vt tamen ad communem humani generis morem contrahitur turpis ac perniciosa reipublicæ non parū est: quoniam viri digni reputant indignum, vt quod suę virtuti debetur, pecunia emant: & indigni communiter habēt officia vbi sunt venalia. Tollitur & ratio studiorum bonorum, & virtutum, ex eo quòd non nisi pecunia habentur officia. Et oportet vt non virtuosi, sed pecunioſi Ibi inueniantur vbi pecunioſi honorantur, imo honorant seipsos emendo officia honorabilia. Prę terea qui prius emit officiū, quum non emerit nisi vt lucretur, oportet vt vendat actus officij, & plerunq; iustitiæ, & inhumanus sit in gratijs, tanq̄ ius habeat vendendi: & quæ sunt iustitiæ, & quæ sunt gratiæ, quia prius emit. Testatur magistra rerū experientia ruinā publicam vbi officia sunt venalia. Et quia actiones humanæ iudicandæ sunt secundum quod in pluribus inuenitur, ideo huiusmodi venalitates vt abominabiles exterminandæ sunt.

✠ Sectarum æmulatores vel opinionum sępenumero reprehēsibiles habentur.

OPinio tripliciter est illicita. Primò, ex eo ꝙ voluntaria : nam in omni genere scibilium voluntaria est illicita : quia non ex eo quòd magis placet, sed ex eo quòd rationabilior est, non ex voluntate sed ratione amplectenda est opinio. Et hinc errant sectarum æmulatores, opiniones suæ sectæ sequentes non vt rationi magis consentaneas, sed quia nati sunt aut nutriti in secta illius doctrinę. Secundò, ex non relatione ad suam regulam : omnis enim opinio examinanda est ad suam regulã. Et quia in his quæ sunt fidei & morum, regula est sacra scriptura exposita ab Ecclesia catholica : non excusatur aliquis à quantumcunque rationabili opinione in huiusmodi, si suspecta est communi Ecclesiæ seu apostolicæ sedi. Et hinc damnantur credentes hæreticorum & antiquorum & nouorum, adhærentes doctrinis reprobatis aut suspectis saltem apud sedem Apostolicam. Tertiò, ex modo : dum nimis firmiter inhæretur opinioni : & asseritur vt certum atque indubitatum, quod tamen est intra latitudinem opinabilium. Et hinc sæpe erratur ex nimio affectu ad nostra, & minore quã opus fuerit examine, resolutione, ac iudicio, dum probabilia accipiuntur vel demõstrata.

✠ Opiniouis vsus quandoque licitus, quandoque illicitus.

OPinione vti vt regula operum interiorũ & exteriorum, est quandoque licitum, & quandoque illicitum. In credendis quidem illicitum est, nisi submittendo opinionem regulæ superiori, scilicet sanctæ matris Ecclesiæ, & Apostolicæ sedis : quoniam ambiguitatis aliquid habens regula, qualis est opinio omnis, resoluenda est in regulam certam, ne error posit in fide inueniri. In operandis verò nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem

nem cuiuscunque assumere vt regulam operis : quoniam eo ipso quo operatio regulanda committitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ : quia opinio omnis ambigua est, vtpote cum formidine alterius partis. Et quia præsupponitur ꝙ non eligatur tutior pars, consequens est vt operatio committatur regulæ ambiguæ ad casum peccati, ac per hoc exponatur periculo peccandi, quod constat esse illicitum. Et si de peccato mortali agitur, constat esse peccatum mortale, facere scienter operationem dubiam an sit mortalis : quoniam talis operans mault adimplere volũtatem suam in tali opere, etiam si sit mortale, quàm abstinere ab illo : ac per hoc præfert diuinæ amicitiæ opus illud, non curando si contingat perdere diuinam amicitiam ex tali opere. Et hæc intellige de opinione propriè dicta, vt diximus, quæ est cum formidine alterius partis, & per se loquendo. Non enim propterea aliquid opinione tenetur, quia diuersi doctores cõtraria sentiunt : quoniam cum huiusmodi contrarietate stat quòd vna pars sit ratione sufficiente ad moralem certitudinem fulta : & iam non est opinio apud capientes rationem illam : sed quia nesciũt multi discernere inter certitudinem moralem & mathematicam, omnia quodammodo locant sub opinionibus. Dixi quoq; per se loquẽdo : quia per accidẽs contingit nescientes discernere inter notũ opinione & notũ certa ratione morali, errare & excusari, credẽtes absq; formidine alteri⁹ partis viris probis & doctis dicentibus, facite sic, quia potest licitè fieri. Nõ enim exigit Deus ab homine plus quàm conditio hominis habet : quia diuina sapientia disponit omnia suauiter.

✠ Oratio perfecta præsupponit attentionẽ : & sine attẽtione orãs irreuerentiæ vitium committere dicitur.

ORatio ex intentione sine attentione, illicita est propter irreuerẽtiam insertam. Oportet enim etiã supererogationis bonũ bene agere, aut saltẽ non malè: constat autem irreuerenter loqui Deo, qui ex proposito loquitur sine attentione, irreuerentia autem peccatum est. Et hoc intellige loquendo de oratione per se, vt oratio est; nam si quis oratione vt exercitatione quadam aut quasi cantico delectabili vtatur, ne se occupet vanis non intendens attẽdere, sed tempus sic pertransire, bene facit: & non propriè & formaliter orat, nisi extenso orationis nomine, quo dicitur, semper orat qui semper bene facit. Sed materialiter tantùm orat, pro quanto orationis verba pro materia suæ occupationis piæ assumit.

✠ Ordinandi vel ordinati in Ecclesiasticis dignitatib⁹ multipliciter offendere possunt.

ORdinantium & ordinandorũ peccata tot contingit esse, quot necessaria contingit omitti voluntariè aut negligenter. Sed quoniam hæc in pontificalibus habentur, attendendũ est confessori, si ordinantes seruarunt ritum pontificalis. Et quoniam pontificalia non concordant adinuicem, nullius Ecclesiæ antiquum in vsu põtificale dãnandum videtur: ac per hoc non videtur iterandum aut supplendũ alicubi, quod fortè, secundum aliud pontificale iterandũ, aut supplendum esset. Et de horum numero videtur esse cõtractus materiæ: vbi diuersa pontificalia antiqua & in vsu, diuersa ordinant. Propter quod in concilio Florẽ. sub Eugenio quarto quum traditur materia ordinis, nunquam fit mentio de tactu ipsius, sed solùm de actu tenente se ex parte ministri: scilicet porrectione, datione, traditione, & assignatione. Attendendum quoque est si ordinantes admiserunt indignos

indignos aut inhibitos, si non contulerunt gratis. Et similiter si ordinandi sunt indigni ex parte intellectus, quia ignorantes: ex parte affectus, quia mali: puta in peccato mortali. Ex parte ætatis statutæ à iure. Ex parte licẽtiæ sui superioris. Ex parte motiui ad suscipiendum ordinem, si ob lucrum &c.

✠ Ecclesiastici qua ratione possint licitè organis in suis Ecclesijs vti.

ORganorũ vsus in Ecclesia licèt sit nouus (in cuius signum Ecclesia Romana adhuc non vtitur eis coram pontifice) licitus tamẽ est pro carnalibus adhuc fidelibus & imperfectis. Nulla tamen ratione licitũ est inter diuina in organis canere seu pulsare seculares cãtus, aut plausus: aut, quod peius est, turpes & amatorias cantilenas. Et ratio est: quia sonus organorum appositus est diuinis officijs, vt pars Ecclesiasticæ solennitatis. Inferere autem diuinis vt partem solennitatis prophana & turpia, nihil aliud est quàm coniungere Christum cum Belial, lucem cum tenebris. Vnde per se loquendo, crimen est superstitionis sacrilegæ, & peccatum mortale talis mixtio: contraria tam fini diuini cultus (scilicet vt excitetur deuotio) quàm veritati Ecclesiæ, contra cuius ordinationem loco antiphonarum & diuinæ laudis offeruntur ex ipsius Ecclesiæ persona, prophana hæc à falsarijs ministris. Nec excusantur ex eo quòd sonus abstrahit ab omni materia, & quælibet melodia soni potest ad sacra verba applicari. Tum quia secundum rei veritatem isti soni fiunt vt accommodati ad delectationem auditorũ: qui non nouerunt illos nisi vt sonos illorum verborum prophanorũ aut turpiũ. In cuius signũ audientes, ex illo sono excitantur ad illa prophana seu turpia, vt experientia testatur: ita q̃ non

est locus inficiationi: Tum quia cantus etiam abstrahit ab omni materia: & tamen Ecclesia interdixit prophanos cantus in Ecclesia: vt cantus theatrales: vt patet dist. xcij. cap. cantantes. Memento hîc Apostolicæ sententiæ, Nolite errare, Deus non irridetur aut fallitur. Inuoluuntur autem eodem crimine non solùm pulsantes, sed qui conducũt & consentiunt pulsantibus hęc: vt impleatur scriptura, Gloriati sunt qui oderũt te, in medio solennitatis tuæ. Excusandos tamen illos crediderim, qui simplici corde credentes licere non turpia, sed vana quasi pro recreatione pulsare, pro eo quòd vbiq; sic vident fieri, errauerunt: ita quòd si sciuissent criminosum esse, non fecissent: tales enim ex ignorãtia probabili errauerunt: quia Ecclesiastici pastores non quęsierũt quæ Iesu Christi sunt. Excusantur à tanto, quãuis non à toto.

A turpium autem sono nulla ignorantia excusare potest, quia continet statim dissonantiam & contrarietatem ad Iesu Christi solennitatem.

☞ Act° exterior præcipuè ornat° an & quãdo vertatur in peccatum.

ORnatus exterioris peccatum ex septem capitibus pendet.

Primò, ex fine ornantis se.

Secundò, ex sollicitudine eiusdem.

Tertiò, ex consuetudine seu lege.

Quartò, ex qualitate ornatus in se.

Quintò, ex fuco.

Sextò, ex preciositate.

Septimò, ex scandalo.

Caput primum commune est etiam quibuscunque bonis operibus, & propterea manifestum est. Si enim quis ornat se ob superbiam, inanem gloriam, aut ad prouocandum ad malum &c. ipse ornatus malus est iuxta malitiam illius finis: Ita quòd si finis est peccatum veniale (puta vt appareat pulchra, pulchra, aut ditior, aut superior & cæ.) vanitas est ac per hoc veniale peccatũ. Si verò finis est peccatũ mortale (vt si intendit prouocare ad sui malã concupiscentiam) ipse quoq; ornatus est mortale peccatum.

Caput secundũ (scilicet affectuosa sollicitudo ad ornatum) quandoq; similiter facit ornatũ venialẽ: vt si affectus & solicitudo habeat superfluitatẽ. Quãdoq; mortalem: vt si sit tãtus affectus, aut tanta solicitudo, vt propterea quis non curet de necessarijs ad salutem: vt si ob ornandũ se nõ curet de missa in festis, & huiusmodi.

Caput tertiũ (cõsuetudo scilicet vel lex) duo cõsideranda inducit. Primò, qualitatem legis, si obligatiua est ad mortale: quod ex pœna cognosci potest: vt si esset ibi pœna excoicationis, & ita seruaretur. Secũdo, si desit contẽptus ex parte transgressoris: si eñ lex leuis est, & contẽptus deest, nõ incurritur mortale. Consuetudo autẽ nisi in legem transierit, communiter inducit peccatum veniale: quia non legale, sed morale debitũ habet. Si autẽ in legẽ transierit sine pœna aliqua, venialem quoq; inducit transgressionem, si contẽptus desit. Longè tamẽ grauius peccat qui primus est cõsuetudinis violator, nouitatẽ ornatus inferens patriæ: citra mortale tamen (vt dictũ est) si sola vanitas in causa est violandæ consuetudinis. Et ad hoc caput spectat stulta præsumptio vtentiũ habitu maiorũ: vt si vestiatur idiota vt doctor, aut plebeius vt eques, & similes exorbitationes à more politicæ modestiæ.

Caput quartum (qualitas scilicet ornatus) communiter peccatum inducit veniale, si indecens est ac minus castus: vt ornatus mulierum monstrãtium media vbera. Veruntamen vbi consuetus iam est, sine peccato videtur: & in remediũ ne peiora fiant fortè introductus.

Caput quintũ, ex fuco, coĩter constituit peccatum

Universidad de Deusto Biblioteca

veniale: quia in ſimulatione & fictione vana cõſiſtit.

Caput ſextum ex precioſitate ornatus: quia quod precioſum eſt vni, non eſt precioſum alteri, quem decet ſumptus magnos in veſtibus & annulis, & monilibus &c. facere. Ideo ſi ornatus relatus ad perſonam eſt exceſsiuus in pretio, ſine peccato non eſt. Communiter tamen videtur venialis huiuſmodi exceſſus, ſuperbus, ſtultus, & vanus: non enim propterea æquantur maioribus quia ornantur preciosè ſicut maiores.

Caput ſeptimum ex ſcandalo, hoc eſt ex occaſione peccãdi: quia ornata ſuperfluè mulier mouet ad ſui cõcupiſcentiam. Sed ſi ex parte mulieris non eſt intentio prouocandi, nec ſibi placet quòd prouocetur aliquis ad ſui libidinoſum amorem, licèt placeat ei quòd laudetur vt pulchra, & vana ſuperfluitate, & fuco ſe ornet, non propterea peccat mortaliter: quia alij peccant mortaliter ipſam adamando: eſt enim occaſio accepta, non data, quum longè pulchriorem Deus naturaliter proponat aliquam mulierem, quæ nulli dat occaſionem peccandi, ſi exhibet ſe conſpectui publico, ac per hoc multorum adamantium illam. Si vis diffusè hæc diſcernere, vide commẽtaria noſtra in quæſtione centeſima ſexageſima nona ſecundæ ſecundæ.

Oſculum poteſt eſſe honeſtum vna de cauſa, & vitioſum altera.

OSculum beneuolentiæ, bonum ac laudabile eſt iuxta morem patriæ, inter quaſcunque perſonas ſit.

Oſculum verò libidinis, niſi inter coniuges ſit, eſt peccatum mortale: iuxta ſuperius dicta de impudicitia.

Actus aliquis quare dicatur mortalis, vel peccatum mortale.

PEccatum mortale eſt quod priuat in præſenti animã vita ſpiritalis amicitiæ, quæ eſt ſeu eſſe debet inter hominem & Deum. Homo enim qui eſt in gratia Dei, amat in veritate Deum plus q̃ quamcunque rem creatam, & è contrario amatur à deo vt charus amicus. Quia ergo priuat hominem ſpiritali hac vita, quæ conſiſtit in charitate, ideo dicitur & eſt peccatum mortale, & etiam quia facit hominem dignum morte ęterna, hoc eſt perpetua ſeparatione à vita cœleſtis patrię, adiuncta ſimul perpetua miſeria. Conſiſtit autem omne peccatum mortale in offenſa diuinæ amicitiæ: quia quilibet peccans mortaliter, vel expreſſe, vel interpretatiuè refutat deum pro vltimo fine ſuo, & pro amico ſuo: dum mauult implere voluntatẽ ſuam quàm Dei: & ideo Dauid dicebat deo, Tibi ſoli peccati. Et ſi hoc non penetras, vide ex contrario quòd exiſtens in charitate præfert in amore ſuo Deum omnibus amabilibus, delectabilibus, honorabilibus, horribilibus. &c. & ſic videbis quòd peccans mortaliter, ac per hoc amãs aliquid aliud plus quàm diuinam facere voluntatem, remouet Deum à loco ſuo quem in corde illius habere debet: quia non præfert amplius eum omni amabili. &c. ſed illud in quo peccat mortaliter, pluris facit pro tunc quàm diuinam voluntatem.

Peccatũ veniale quare ſic dicatur, & in quo differat à mortali.

VEniale autem peccatum non infringit diuinam amicitiam: vtpote non contra, ſed prẽter diuinam exiſtens voluntatem, non contra ſed præter charitatem, non contra ſed præter diuina præcepta, & ideo veniam à Deo amico meretur: quemadmodum in humanis amicitijs ſiquid diſplicens amico, ſaluo tamẽ amicitiæ fœdere acciderit, faci-

lè remittitur. Pedagium illicitum, vide in verbo, vectigal.

Statutorum pœnam obseruare an sit obligatorium.

POEnam subire statutã licet non teneatur aliquis in foro cõscientiæ, nisi postquàm ad illam damnatus est à iudice: quia tamen hoc fallit in duobus casibus, scilicet in censuris & testamentarijs, ideò & excommunicatus, & suspensus, & interdictus & irregularis est quisquis contra latam à canone de huiusmodi sententiam facit, absq; alia declaratione iudicis. Et rursus ideo vidua nõ castè viuens, cum mala conscientia perseuerat dõna & dña & vsus fructuaria vt relicta fuit à marito cum cõditione si castè vixerit. Vnde tenetur de cõsumptis postq̃ non vixit castè, etiam si nullus iudex humanus ad hoc cõpellat. Et hoc subtiliter consideratum nõ ideo est, quia pœna testamẽtaria infligitur sine exequutore: sed ideo est quia euenit casus in quo voluntas testatoris sic disposuit. Et propterea sicut reliqua à testatore disposita in diuersis casibus non egent declaratione iudicis, cùm casus illi eueniunt, ita disponente testatore quòd vxor sua sit domina. &c. quãdiu castè vixerit, adueniente casu castitatis omisse desinit succedere marito in illis bonis sic sibi dispositis. Simile est eñ hoc alteri casui, quo maritus relinquit illam vsus fructuariam, nisi transierit ad secundas nuptias. Constat enim quòd siue clam, siue publicè nubat, desinit esse vsus fructuaria, etiam si nullus iudex, nullus exequutor inhibeat. Horum enim omnium vna communis est ratio: quia scilicet ventum est ad casum in quo testator noluit bona sua ad illam transire: ac per hoc nullum tunc habet ius mulier in illis bonis quæ ex testatoris volũtate sola habebat, quicquid iuris in illis habebat.

Ver-

Verberatio proximi dupliciter consideratur.

PErcussio, qua proximus verberatur, peccatũ est mortale ex suo genere, quia iniuriosa est, & nocet proximo. Propter imperfectionem tamen actus si minima est, venialis est. Quod si authoritatiuè fiat, vel à iudice, vel à Prælato, patre, magistro. & cæt. non est peccatum, sed opus iustitiæ & charitatis, modò non sit immoderata, nec malo animo fiat.

Promissum non obseruans an semper peccatum committat.

PErfidia, qua homo non facit quod promisit, peccatum est: vtpote contra virtutem fidei, qua fiunt dicta: quia promissione facit se homo debitorem implendæ promissionis. Inuenitur autem triplex: scilicet pernicioſa, officiosa, & iocosa. Et iocosa quidem ac officiosa, venialis est: quoniam ex simplici promissione non nascitur maius debitum quàm sit naturale debitum non mentiendi: nam vtrunq; debitum est debitũ morale, sine quo morum honestas saluari nequit: & ad eandem virtutẽ reduci creditur, scilicet ad virtutem veracitatis: & vtrunq; ad alterum est, pro conuictu, vtilitate & conuersatione humana. Pernicioſa autẽ (quæ scilicet nocet proximo, siue quò ad animam, siue quò ad corpus aut res) peccatum est mortale, sicut mendacium pernicioſum. Et hęc de perfidia simplici dicta sint. Nam quum promissio transit in debitum legale (vt quum quis promittit ita quòd potest quantum est ex vi promissionis cogi in iudicio humano) tunc supra debitum morale adiungitur debitum legale, ac per hoc debitum iustitię. Et si non seruãtur promissa, incurruntur duo crimina: scilicet perfidiæ, & iniustitiæ, quam constat ex suo genere esse

esse peccatũ mortale. Cum quibus omnibus memento hîc quòd propter imperfectionẽ actus sæpe actus excusatur à mortali: siue imperfectio sit ex parte affectus, vt in primis motibus, siue ex parte materiæ, vt in nocumentis minimis, siue ex parte formę: hoc est quia non per se, seu ex intentione peccatum illud fit, puta non intendit quis violare fidem, sed ex obliuione aut ignorantia facti, aut ex fiducia quam accipit de eo cui promisit, aut ex causa quæ sibi videtur rationabilis. & breuiter quando non per se est perfidus, non incurrit mortale, nisi per accidens: hoc est propter notabile nocumentum aut scandalum, & si quod aliud eiusmodi esset accidens. Et hinc habes claritatem infinitorum casuum contingentium in non seruata fide de tacendo, de fauendo, de eundo, faciendo. &c.

✠ Exponere se periculo corporis vel animæ an sit licitum.

PEriculo peccandi se exponere, dupliciter euenit. Primò, faciendo scienter opus dubium an sit licitum vel illicitũ. Et hoc modo exponere se periculo peccandi, est peccatum: & si agitur de licito aut illicito mortaliter est peccatum mortale. Et ratio est: quia voluntas ex hoc ipso exorbitat à recta ratione & diuino amore, quòd mauult opus illud cũ dubio incurrendi transgresionem diuini prȩcepti, quàm abstinere in opere illo cum certitudine non errandi: ac per hoc voluntas magis amat opus illud q̃ Deum in suo præcepto. Et sic verificatur sententia illa: Exponens se periculo peccati mortalis, peccat mortaliter. Secundò, eundo ad locum siue societatem vbi est periculũ peccandi mortaliter, propter aspectum, persuasiones, commoditates, aut aliquid huiusmodi. Et hoc quidẽ si sine vrgente necessitate fit, ad incautelæ peccatum spectat. Non est autem ex suo genere peccatum

catum mortale: quia in suæ libertatis arbitrio restat peccare mortaliter etiam præsentibus talibus occasionibus peccandi. Ex conditione verò personæ fragilis, mensuraræ se tenetur qui fragilitatis propriæ cõscius dubitat de casu. Et si experientia teste didicit se non subsistere in huiusmodi, sed statim aut quasi statim cadere. nulla necessitate vincatur vt illuc eat, aut ibi moretur. Scriptum est enim: Si pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proijce abs te: Si verò constantem se putat futurum, & necessitas eundi vrget, peccatum non video. Non vrgente autem necessitate, peccatum est incautelæ. (vt dictum est) maius vel minus iuxta conditiones singulares periculi vndique pensatas.

✠ Iuramentũ falsum semper est peccatũ mortale.

PEriurium propriè (hoc est iuramentũ falsum) peccatum est mortale, quia Deo inuocato in testem iniuria fit. Contingit autem iucurrere periurium & in iuramento assertorio, & in iuramento promissorio, & in iuramento comminatorio. Ad quorum clariorem notitiam duas prænota distinctiones: alteram de formali vel materiali: alteram de perfecto vel imperfecto. Quæ distinctiones licet in omnibus huiusmodi moralibus habendæ sint ante oculos: in peccatis tamen linguæ (de quorum numero est periurium) sunt multùm necessariæ. Discernendum est enim periurium si est ex intentione, quod vocatur formale: vt quũ quis aduertit se falsum iurare, & vult falsum iurare. Et hoc semper est peccatum mortale. Aut si non intendit iurare falsum, & tamen iurat falsum: quod vocatur periurium materialiter. Et rursus si periurium ipsum exit ab homine vt actus perfectus (puta quia sciens & prudẽs periurat) quia sine dubio semper

Universidad de Deusto Biblioteca

semper est mortale peccatum. Aut vt actus imperfectus (puta ex lapsu linguę, aut aliàs inaduertenter seu ignoranter) nam periurium materialiter tantùm, hoc est non ex animo iurandi falsum, non est peccatum mortale: quia non est periurij: quoniam nullus actus bonus vel malus est talis sine sua forma. Memento tamen hîc & semper in similibus illius exceprionis: nisi actus redeat in naturam suæ formæ, quod in proposito contingeret: si quis non intenderet iurare falsum, & tamen non curaret adhibere curã ne iuret falsum. Tunc enim talis iurans falsum, incurreret periurium mortale: quia propter talẽ negligentiam in tanta re, rediret actus in naturam suæ formæ: conuincitur enim ille quòd maluit incurrere periurium, quàm discutere vt debuit an iuret falsum.

Inchoandò igitur à periurio assertorio (hoc est iuramẽto mendaciter affirmante vel negante) scito omne huiusmodi periurium esse mortale, in quacunq; materia sit, & quibuscunq; verbis dicatur, & quacunq; coactione, metu, ioco, leuitate, cõsuetudine, vtilitate, aut excusatione fiat: quia Deo fit magna irreuerentia inducendo ipsum in testẽ quasi mendacem. Nulla enim admittitur in hoc excusatio, nisi (vt dictum est) ex imperfectione actus: puta quia inaduertẽter, vel vt primus motus: ex lapsu linguæ, & si quid est aliud reddens actũ imperfectum.

Periurium promissoriũ duobus potest committi temporibus.

PRomissorium autẽ periurium duobus incurritur temporibus. Vel præsenti quando fit: vel futuro quando non adimpletur. Et in præsenti quidem (hoc est quando iuramentũ promissoriũ fit) incurritur dupliciter periurium. Primò, ex mendaci animo: vt quũ sub iuramento promittitur aliquid

aliquid bonũ vel malũ sine animo seruãdi, aut sine animo promittendi seu obligandi se, aut sine animo iurãdi. Et hoc semper est mortale: quia deest veritas præsens. Idem est enim iudiciũ de hoc periurio quantũ ad præsentem veritatem, & de periurio assertorio.

Secundò, ex materia mala: vt quum quis verò animo sub iuramento promittit aliquod malum, puta interficere talem, vel adulterium perficere. &c. Et tunc si iuratur super patrando peccato mortali, incurritur iurando periurium non solùm quia firmatur voluntas ad peccatum mortale, sed etiam quia applicatur iuramentum ad materiam quam oportet omnino falsificare: quia est contra charitatem. Si verò est malum veniale, incurritur periurij non simpliciter) quia non deficit veritas præsens iuramento: nec de necessitate salutis oportet deficere veritatem futuram, quia non est contra, sed prẽter charitatẽ) sed secundum quid: quia firmatur voluntas ad malum, veniale tamen: & irreuerentia quædam fit iuramento, applicando illud ad materiam non obligabilẽ: apponitur enim per hoc impedimentum effectui iuramenti, qui est obligare ad faciendum. Vnde graue videtur & est hoc peccatum, non tamen mortale. Idem est quoq; iudicium, si iuramentum promissorij est de omittendo bonũ supererogationis: vt quum quis iurat se non ingressurum religionem, non mutuaturum, nõ fideiussurum, & similia. Huiusmodi enim iuramenta veraci animo facta, peccata sunt quãdo fiunt: quia irreuerentia fit iuramento, vtendo illo ad materiam nõ obligabilem ad verificandum: & propterea periurij secundũ quid incurritur, sicut de iuramento venialij operũ dictũ est. Non tamen est periurij absolutè: quia nec deest præsens veritas, nec oportet deficere veritatẽ futurã, quæ esset nõ cõtra charitatem.

ritatem. Et hæc intellige quãdo huiusmodi iuramenta fiunt cum animo non faciendi hæc cõmuniter: nam si intenderet quis non facere hæc etiam in casu quo de necessitate salutis accideret ipsum tenerí ad illud, iam non iuraret omittere bonũ supererogationis, sed bonũ necessarium ad salutem, & peccaret mortaliter: vtpote iurans peccare mortaliter. Sunt autem communiter & non sic extensè ad casus de necessitate salutis interpretanda huiusmodi iuramenta: quia iurantes super sua libertate se fundant, dicentes: ego non teneor mutuare. fideiubere. &c. & ideo nolens incidere in foueam iuraui. Vnde manifestum iudicium est intentionis communis, & non ad casum de necessitate salutis, qui in huiusmodi quàm rarissimo videtur. In futuro verò tempore (hoc est si iuramentum promissorium non impletur) incurritur periurium semper quando iuramentũ obligatiuũ est: quia deesset veritas iuramento, ac per hoc peccaretur mortaliter. Ex quatuor autem capitibus contingit iuramentum promissorium non adimplere absq; peccato. Primo, ex parte materiæ. Secundo, ex parte euẽtus. Tertio, ex parte modi. Quarto, ex parte relaxationis. Primum caput ex parte materiæ, intellige quando materia non est capax vinculi obligatorij. Talis autem est triplex. Primò, omnis actus mortaliter malus, siue sit peccatum mortale, siue veniale. & ideo quicunq; iurauit occidere, aut dicere verbum ociosum, nõ obligatur ad exequendum iuramentũ, sed peccat exequendo. Secundò, omnis omissio boni supererogationis: nam licet non teneatur ad illud bonum, tenetur tamen non ponere obicem spirituisancto. Et propterea qui iurauit nõ mutare, aut non fideiubere, aut aliquid huiusmodi, non obligatur ad implendum iuramentũ: sed liber remanet, & potest mutuare & non mutuare sicut

cut prius antequã iuraret. Tertio, actio indifferens salua sua indifferentia, vt si quis absq; vlla ratione boni vtilis, honesti vel delectabilis iurauit transire extra muros ciuitatis, aut aliquid ciusmodi, non tenetur seruare, si nulla sit ratio sic transeundi: quia iuramentum nõ est vinculũ ad ociosum aliquid: constat autem quòd salua indifferentia actus, ociosum est exercere illum. Secus autẽ est si actus in seipso indifferens iuratus esset ad cautelam seu vtilitatem spiritalem vel temporalẽ sui vel alterius: quia tunc tenetur implere iuramentum: vt si quis iurauit non intrare in talem domum, aut non transire per talem viam ad cauendum sibi à tentatione talis mulieris. &c. Caput verò secundum ex parte euentus, intelige primò si euentus sit malus: vt patet de iuramento Herodis quum iurasset dare puellæ saltanti quicquid petijsset, tolerabile enim erat iuramentum sanè in intellectum: sed malus fuit euentus, quando puella petijt caput Ioannis Baptistæ. Non eñ astringebatur Herodes ex iureiurando facere tantũ scelus: quia euẽtus malæ petitionis excludebat vim iuramenti. Et hinc qui iurauit reddere depositũ ensem, non tenetur reddere furioso. Et sic de similibus.

Intellige secundo, si euẽtus sit impeditiuus maioris boni: vt si quis iurauit contrahere matrimoniũ, & postea inspirante Deo vult in veritate cœlibẽ vitã ducere, nõ tenetur adimplere iuramentũ: quia in euẽtu isto iuramentũ esset vinculũ ad impediendum meliorẽ statũ, scilicet cõtinentium, quẽ costat esse meliorẽ statu cõiugatorum. Et sic de similibus. Caput tertiũ ex parte modi, intellige primò quantũ ad consuetũ modũ subintelligendi, vt quũ aliqui honorare se volentes, iurãt, nõ præcedã per deũ. &c. In his enim & similibus secundũ communem & sanum sensum subintelligitur, quantũ

Ee est ex

est ex me: sicut in Petri Apostoli verbo quũ dixit, Non lauabis mihi pedes inæternum. & propterea absq; peccato periurij faciunt statim oppositum, permittendo se vinci. Intellige secundo quantum ad modum iurandi violentum, in materia tamen matrimonij: quia sicut matrimonium coactum timore cadente in constantem. &c. non valet, ita iuramentum metu extortum de cõtrahendo, videtur relaxatum ipso iure. Tutius tamẽ est relaxationem à superiori habere, sicut in cęteris iuramentis vi vel metu extortis. Caput quartum ex parte relaxationis clarè patet: nam siue relaxatio fiat ab illo cui promissio facta est cum iuramento (qui potest liberè quod in sui fauorem factum est relaxare) siue fiat à superiore qui possit relaxare, cessat obligatio iuramenti promissorij.

✠ Iuramentum cõminatorium quando periuriũ inducere dicatur.

COmminatorium de-niq; iuramentum inducit periurium in duobus quoque temporibus. Vel in præsenti. Et hoc dupliciter. Primò, si fiat mendaci animo. Et tunc semper est periurium mortale: quia deficit iuramento præsens veritas, siue comminatio sit iusta, siue iniqua. In quacũq; nanq; materia bona vel mala iuramentum cadit super mendacio, inexcusabile est à peccato mortali. Secundò, si fiat veraci animo super materia mala: hoc est si quis non comminetur facere opus aliquod quod est peccatum mortale vel veniale. Et idem est tunc iudicium de comminatorio quod de promissorio: ideo non replico. Vel in futuro: hoc est tempore exequutionis. Et si quidem cõminatio facta est de aliquo malo culpæ siue mortali siue veniali, potest & debet iuramentum comminatorium non adimpleri: vt si quis comminatus est percutere aliquẽ, aut diripere bona eius, aut impedire

impedire eum ab aliquo assequendo. &c. tenetur non exequi: vt patet. Si verò cõminatio facta est de iusta inflictione aut procuratione mali pœnæ, siue quantũ ad corpus, siue quantum ad bona temporalia, grano salis opus est: quoniam hinc est vinculum iuramenti ad opus iustum adimplendũ, hinc verò est malum proximo infligendum, ad cuius cessationem misericordia inuitat. Tria igitur hic considera. Primum, commune, quod sicut iuramentum non est vinculum iniquitatis, ita nec impedimenti melioris boni. Et hinc fit, vt quando melius est parcere aut abstinere à comminati mali iusti exequutione, non teneatur quis ad iuramenti exequutionem, exemplo Dauid, qui licet iurasset percutere Nabal cum domo eius, postea ad preces Abigail abstinuit. Secundum appropriatum comminationi, ꝙ comminatio intelligitur secundum præsentem iustitiam: testante hoc verbo domini apud Hieremẽ. Repẽtè loquar aduersus regnum & gentem vt disperdam si pœnitentiam egerit gens illa, pœnitentiam agam & ego super verbo meo. Et hinc fit, vt qui iurauit iustam punitionem, postea petenti veniam parcat absque periurio: quia cessauit illa tunc præsens iustitia secundum quam iurauit, ex quasi cessatione demeriti: quia ad pœnitentiam cõuersus est qui peccauerat. Et hoc est etiam perspicere in dicto exemplo Dauid: qui non ad pœnitentiam Nabal, sed ad merita & preces Abigail innocẽtis peperfit ipsi Nabal, tanquã cessauerit ratio præsentis iustitiæ ex aliquorum innocẽtia & supplicatione humili præueniente. Tertium propriũ materiæ cõminatę, scilicet quòd pœnæ in hac vita non sunt appetibiles nisi vt medicinæ, vel personæ puniendæ, vel boni cõmunis. Et propterea quãdo cõminata pœna cessaret habere rationẽ vtriusq; medi-

cinæ,non teneretur quis ex vinculo iuramenti ad implendum iuratam cõminationem. Quãdo autem hoc accidat,relinquitur iudicio prudentiæ,quæ est circa singularia occurrentia. Ex his autem habes, quare mater quæ iurauit verberare filiũ, aut dominus qui iurauit verberare seruum, & postea parcit(vel ne turbet pacem domus: vel quia amplius non opus est medicina talis pœnæ,& breuiter quia iudicat melius esse vt parcat)nõ tenetur ad implendam comminationem iuratam.Et sic de similibus.

De periurio autem largè sumpto(hoc est quum absq; necessitate iuratur super veritate) constat veniale tantùm peccatum esse. Periculosum tamen peccatum est si sit frequens. scriptum est enim:Iurationi non assuescat os tuum : multi enim sunt casus in illa.

✠ Mali alicuius actum permittere quando sit peccatum.

PErmissio ex suo genere peccatũ nõ est:vt patet ex hoc q̃ Deo cõuenit permittere mala culpæ, quæ sunt maxima mala. & propterea tunc tantũ peccatũ est, quando absq; rationabili causa fit.Est autem rationabilis causa permisionis, vel vitatio maioris mali(sicut meretricium permittitur, ne ciuitas adulterijs & incestibus repleatur)vel deductio maioris boni: sicut Petrus præsumptuosus permissus est labi in negationẽ Christi & periuriũ, vt esset humilior. Vnde superior qui potest obuiare ne subditus peccet,& sine rationabili causa non obuiat, peccat. Et similiter qui potest punire, & sine rationabili causa permittit impunitos, peccat. Quando autem mortaliter vel venialiter oportet ex singularibus occurrentijs considerare & iudicare in eo qui vigilare studet super gregẽ suũ. De illo autẽ cui cura non est an oues errent,non oportet solicitum esse:quia iam iudicatus est.

✠ Actus permutationis potest tribus cõcurrentibus esse vitiosus.

PErmutatio illicita est tripliciter.Primò,ex cõmunibus, si iniusta est:puta quia non seruatur æqualitas rei ad rem:& similiter si cum fraude aut dolo fiat. Secundò, ex materia repugnante: vt si permutentur spiritalia, quasi æstimata precio aliquo.

Tertiò,ex materia prohibita,seu limitata ex iure humano. Et hæc ponitur triplex:scilicet mancipia Ecclesiæ, quæ permutari si debeant, oportet seruari quæ de illis iura disponunt.Serui fugitiui quandiu in fuga sunt, qui prohibentur permutari.Et tertiò beneficia Ecclesiastica:quæ nõ licitè permutantur cõiter: si aut pacta firmantur sine authoritate superioris, aut si fiat sine authoritate superioris:aut si detur aliquid tẽporale pro spiritali, aut, oĩbus his seruatis, si permutando nulla cura est cui Christi oues cõmittantur.Et hoc corã Deo est crimen maximũ.

✠ Sententiæ vel opinioni proprię pertinaciter inhęrẽs peccare potest.

PErtinacia(qua homo in propria perseuerat sententia plus quàm oportet) peccatum est:vtpote à recta ratione dissonans. Oportet autem secũdum subiectam materiam iudicare an sit mortale vel veniale peccatum. Nam si pertinax quis est circa plantandam arborem, aut aliquid eiusmodi, hoc non pernicioſum est, sed veniale. Si autem circa aliquid pernicioſum (vt sunt ea quę sunt fidei,& quę nocẽt homini) mortale est, propter iniuriam qnæ fit Deo aut homini gratia materiæ. Et hoc intellige de sententia consummata in opere voluntario interiore (puta credere) vel exteriore, puta colere, emere. &c. secundum erroneam pertinaciam. Quod ideo dico: quia si in solo nudo puroq; intel-

intellectu quæcunq; pertinatia consistat, credat autẽ, speret, diligat, operetur q́, secundum communem Eccle siæ traditionem, nullum video peccatum mortale.

PIgnus accipere, illicitũ redditur tripliciter. Primò, si ad lucrum non computandum in sortem accipitur: quia hoc est contra naturalem iustitiam. Secundo, ex materia prohibita: vt si homo liber accipiatur in pignus pro debito: aut si vasa sacra & huiusmodi Ecclesiastica contra iuris dispositionem impignorentur. Tertiò, ex adiacentibus pactis prohibitis à iure: quæ tria ponuntur. Primum, si debitor obligat se dare pignus insolutum. Et ad hoc reducitur, si fiat pactum vt si die certo non soluerit, pignus transeat in feudũ. Secundũ, si debitor obligatur ad nõ redimendum pignus absolutè, vel ante talẽ diẽ. Tertium, si creditor obligatur ad nõ vendendũ pignus post legitimam interpellationem debitoris.

Et hæc omnia pro quanto cum damno partis siue debitoris (vt duo prima, siue creditoris, vt tertium) tendunt, peccata sunt iniustitiæ: ac per hoc mortalia, vltra iuris positiui trãsgressionem, quæ ex concurrentibus conditionibus singularibus personarum. & cæt. pensatur.

✠ Homo piger & pusillanimis potest in delicta varia cadere.

PIgritia (qua homo tardus metu laboris, passionis, aut difficultatis apparentis redditur ad opportuna exequenda) peccatum est: quia rectæ discordat rationi. Iuxta materiam autem subiectam iudicandum est de mortali: si scilicet contra aliquid necessarium ad salutem trahit & ducit, iuxta regulas de negligentia.

✠ Prędo marinus grauissimo peccatorum vinculo tenetur.

Pirata

PIrata (hoc est prædo marinus) cõtra humani generis pacem manifestè agit: & est in statu dãnato. Quomodo autem sint piratæ excommunicati, habes suprà, excommunicatio.

✠ Hominibus placere studere an sit vitiosum.

PLacere hominibus peccatum tunc solũ est, quũ propterea à recta ratione disceditur. Mortale autẽ est tunc tantũ, quum propterea dilectionẽ Dei aut proximi postponimus. Quod tunc tantũ incurrimus, quũ propterea diuina aut humana præcepta transgredimur: vt quum ministri principis vt placeant illi nõ curãt offendere proximos: vt placeant iũcto sanguine vel amicitia, negant iustitiam, aut opprimunt alios faciendo vel loquẽdo, vel tacendo: & sic de alijs. Frequens q́, hoc videtur vitiũ, paruipendentium illud Apostoli: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.

✠ Pollutio dupliciter cõsideratur: scilicet vt voluntaria, & est peccatũ: & vt inuoluntaria, & non est peccatum.

POllutio (qua semen humanum solitariè funditur) si non est voluntaria, siue in somno, siue in vigilia sit, peccatum non est. Si autem est voluntaria, peccatum mortale est, & est vnum de peccatis contra naturam, & vocatur mollicies. Est autem voluntaria non solùm si sit procurata, sed etiam si ex se venienti consensus præbetur, & etiam si quum potest & debet persona prohibere, non prohibet. Primis enim duobus modis est voluntaria directè: tertio autem est voluntaria indirectè. Dixi autem si potest & debet: quia ad indirectè voluntariũ culpabile, requiritur vtrunq, simul scilicet quod possit & debeat, Nam si nõ potest prohibere, quia natura facit opus suũ, cõstat nõ teneri. & similiter si possit

impedire tollendo occasiones,& tamē nō tenetur illas tollere,non est in culpa. Et hinc doctores & cōfessores vacātes cogitationibus vel auditionibus operū turpiū intuitu pietatis,nō peccant subsequentibus corporalib⁹ pollutionibus cōtra eorum voluntatem:quia licet possint, nō tamē debēt subtrahere se ab operibus sanctis, propter huiusmodi quæ sequūtur ex necessitate materię.Et de similibns idem est iudiciū.De hoc diffusè scripsi in quodlibeto primo.

Personæ verò quæ sine rationabili causa manent voluntariè in cogitationibus turpibus aut conuersationibus ingerentibus sibi huiusmodi commotiones, quia possunt & debent tollere tales occasiones incurrunt voluntariam pollutionem, nisi inaduertentia excuset:quia volendo illas illicitas,periculosas & sibi notas causas pollutionis propriæ,cōuincuntur velle culpabiliter ipsam pollutionē, earum naturalem effectum,

Trāsgressio cuiuslibet præcepti liciti & honesti peccatum est.

PRæcepti transgressionē peccatum esse constat. Sed quia præcepti nomē vt distinguitur contra consilium, confusum inuenitur (dum quandoq; propriè secundum suam significationem sumitur,vt imponit necessitatem obediendi, ita ꝙ peccatur si non impletur, iuxta illud. xiiij.q.j. Quod præcipitur, imperatur: & quod imperatur necesse est fieri. &c. Quandoq, autem antonomaticè, vt imponit necessitatem talem scilicet mortaliter peccandi si non pareatur: iuxta Clemē.exiui de paradiso. de verbo.significa. Et vtroq; modo in omni iure inuenitur) ideo obscura redditur discretio transgressionis præceptorū quando est mortalis,& quādo venialis.

Commune est autē vtriusq; generis præcepto,quod transgressio tam ex cōtemptu q̄ ex per se impeditione finis,

finis, est peccatum mortale. Et horum primum clarum est: quia contemptus, siue præcepti siue præcipientis iniuriam infert ex propria ratione. Secundum autem declaratur, ex eo quòd finis præceptorum communium est dispositio animi virtuosa necessaria ad salutem: ad hoc enim ordinantur præcepta naturalia, diuina,& Ecclesiastica: Iuxta illud Apostoli.j.ad Timo.j. Finis præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona,& fide non ficta. Et declaratur. Nam aut sunt de necessarijs ad salutē: qualia sunt quæ spectāt ad peccata mortalia, aut de necessarijs ad mundiciam : qualia sunt quæ sunt peccatorū venialium quæ disponūt ad mortalia,& ad illa ordinantur vt imperfecta ad perfecta, ac per hoc præcepta contra venialia sanitatem animæ perturbantia,ad vitam animæ, quæ per mortalia tollitur,ordinantur: sicut sanitas corporalis ad vitam corporis.

Existente autem communium præceptorum fine necessario ad salutem, consequens est, vt si huiusmodi præcepta trāsgrediatur quis vt impediat finem : vel (& in idem redit) propter aliquid cui annexa per se est impeditio finis,peccet mortaliter.Qui enim hoc modo præceptum transgreditur, proportionaliter se habet ad finem præcepti, sicut qui transgreditur ex cōtemptu, se habet ad præceptum seu præcipientem: nam iste respuit finem,sicut ille respuit præceptum.Verbi gratia:circa præceptum de audiendo Missam : non solùm peccat mortaliter qui omittit audire Missam, quia non vult subijci præcepto, sed etiam si ideo omittit quia nō vult mente vacare Deo.

Præter hos verò duos modos mortalis transgressionis præceptorum, sunt alij quatuor modi discernendi huiusmodi trāsgressiones seu præcepta:scilicet ex materia pœna,verbis, & intentione. Diuinorū enim & naturalium

lium præceptorum antonomaticè materia est necessaria ad vitam animę: vt sunt, non occides, non mœchaberis &c. & propterea eorum trãsgressio est mortalis. Præceptorum autem aliorũ materia necessaria est ad sanitatem animæ: vt sunt, non dices verbum ociosum, iurationi non assuescat os tuũ &c. & propterea corũ transgressio non occidit, sed ęgrã reddit animam. In iure autẽ humano ex sola materia discernere prẽcepta impossibile videtur: quum inueniantur minima quædam præcepta sub mortali peccato: vt patet de concidentibus cadauera vt trãsferant ad alia loca: quod ex se nullum est peccatum &c. Pœna præceptorum antonomaticè, est excõmunicatio vel aliquid simile quod nõ stat cũ vita animę: & propterea vbicũq; apponitur excõmunicatio, incurritur peccatum mortale transgrediendo. Pœna autem aliorum præceptorũ est aliquid stans cũ vita animæ: vt suspensio, interdictũ, irregularitas, vel aliqua pœna pecuniaria, & huiusmodi: & propterea non oportet in transgressione horum incurrere peccatum mortale. Siste tamen hîc pedẽ, & aduerte quòd inter excõmunicationẽ latę sententię & cõminatã excõmunicationis pœnam, differẽtia est etiam quantum ad peccatũ transgressionis, in hoc quòd trãsgressor prẽcepti cum lata excommunicationis sentẽtia, peccat mortaliter: quia solũ peccatum mortale dignum facit excõmunicatiõe. Trãsgressor autẽ prẽcepti sub cõminata pœna, non peccat mortaliter quousq; trãsgressio non peruenerit ad hoc q; ille dignus sit excommunicari. Quod ideo dico, quia si debet præcedere monitio anteq̃ ille excõmunicetur, non peccat mortaliter anteq̃ monitorio resistat: quia non est adhuc dignus excõmunicari. Verbi gratia: clericus si nutrierit comã, excõmunicetur: si nutriẽs comã non debet excõmunicari nisi monit° gñaliter vel specialiter

liter non peccat mortaliter quousq; monit° perseueret, tunc eñ vtpote excoicatione dignus peccat mortaliter Verba distinctiua prẽceptorum non sunt certa, quum ipsum præcepti nomẽ incertũ sit, vtpote cõmune vtrisque præceptis. Et propterea de præceptis iuris cõmunis incerta est sentẽtia. In qualibet autẽ Ecclesia seu religione, illa tantũ verba vim præcepti antonomaticè obtinẽt quæ consueuerunt intelligi apud illos pro præcepto antonomaticè: & quæ nõ consueuerunt sic intelligi, non habent vim huiusmodi prẽcepti: quia nominibus vtimur iuxta vsum. Intẽtio demum potest referri vel ad hominem vel ad legem. Et intentio quidem hominis præcipientis si sciri potest, sufficit: quoniam ex intentione præcipientis pendet præcepti vis, intẽtio autem legis in communi certa est, quoniã est facere homines virtuosos. Et legis Ecclesiasticæ intentio est non injcere laqueos animabus, sed ad ędificationẽ corporis Chaisti mystici promouere. Et hinc fit vt nõ tam lata multitudo præceptorũ obligantium ad mortale in iure interpretanda sit, ne laqueus multiplicatus cõtra animas censeatur.

Hinc etiam fit vniuersalis regula, quod in ijs quæ sunt positiui iuris, si absque contemptu ac refutatione finis ex ignorantia pura, aut ex apparente sibi excusatione transgressio fiat ab eo qui animum habet nullo pacto cõsentiendi contra præceptum obligans ad mortale, non incurritur mortale peccatum: quando non est intentio piæ ac iustę matris Ecclesiæ bonas huiusmodi animas illaqueare tã hostili vinculo. Et propterea talis apud Deum non incurreret excõmunicationem: absoluendum tamẽ ad cautelam crediderim ignorantem.

❧ Prẽceps in suis actibus tam interioribus quã exterioribus periculo ruinæ se exponit.

Præci-

Universidad de Deusto Biblioteca

PRæcipitatio (qua homo ad similitudinem præcipitationis localis secundū actus interiores animi præceps ruit) peccatum est consilio contrarium. Maturitas enim consilij gradatim procedit ex memoria pręteritorum, intelligentia præsentium, auscultatione aliorū, circunspectione obuiantiū, &c. præceps autem omissis huiusmodi statim cōcludit, deliberat, facit: & propterea peccat contra prudentiam. Quando autem mortaliter, & quando venialiter, ex materia discernitur. Si enim præcipitatio huiusmodi pernicioſa est, vtpote cōtra pręcepta, mortalis est: si autem præter, venialis est: vt in alijs peccatis prudentiæ oppositis contingit.

✠ Prædicatores in quibus communiter peccare dicantur.

PRædicatorum peccata peculiaria sunt sex. Primum est, sine authoritate prædicare. Oportet enim vel ex pastorali officio, vel superioris authoritate prædicare, iuxta Apostoli sententiam, & iura in cap. excō municamus. extrà de hære. Et quia hoc sub pœna excō municationis interdicitur, ad mortale peccatum spectat. Secundum est, indignè prædicare, hoc est in peccato mortali sibi noto incontrito: iuxta illud, Peccatori dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Et hoc mortale videtur: quia iniuria fit prędicationi à Christo institutæ, euacuans quātum in se est, authoritatē prædicatorum Christi: quasi verbo & non facto prædicatores fuerint instituti velut declamatores quidam. Vnde & in prędicto psalmo subditur. Existimasti iniquè quòd ero tui similis: scilicet dicens bona, & non faciens bona. Et hoc intellige in eo qui sic indignè prædicat vt prædicatione tanquam declamatione abutatur (quoniam hîc directè iniuriatur officio prædicationis Christi) & in contemnēte. Qui autē prædicat indignus non vt prædicet indignē, sed vellet prędicare mundus, licèt per accidens ex humana passione, incuria & huiusmodi indignus prædicet: quāuis peccet (quia nō se exhibet Dei talem ministrum qualis esse debet) mortale tamen peccatum non video: quia prædicare non est secundum se actus alicuius sacramēti. Et licèt prędicās non furandū, prædicet contra seipsum si furto maculatus est, nouam tamen inde damnationem non incurrit: pluſq; adulter iudex condemnans alterum adulterum, quē non dubito excusari á nouo pctō mortali. Tertium est, mendacia prædicare. Et hoc cōstat esse peccatum mortale grauissimum: quoniā euacuat quantum in se est, vniuersam Ecclesiæ authoritatem ac Christi fidem per prædicationem propagatam, siue mendacium dicatur contra doctrinā fidei aut mortem; siue circa gesta sanctorū, aut miracula, aut prophecias, siue quodcunq; aliud quod ad docendū, instruendum, persuadendū, monendumq; auditorē tanquam verbum Dei prædicatur: quia quicquid à prædicatore vt sic dicitur, oportet esse verum: & si est incertum, debet dici vt incertū: & sic non receditur à vero, dum ita dicitur vt scitur. Sed si dubium prædicatur vt certum, hoc est assertiuè, peccatum est mortale eadem ratione qua mendacium. Quod si is qui prædicat impertinentia inserat, non peccat mortaliter mentiēdo, nisi fortè ratione scandali: sicut nec iudex de impertinentibus ad iudicium mentiens peccat mortaliter quanuis sedēs pro tribunali illa mendacia dicat. Quartum est, prædicare inutilia: vt speculatiuas quæstiones, & leges ciuiles, poetas vulgares vel Latinos, Philosophos, gesta Romanorum, & similia. Hoc enim est abuti prædicationis officio, dicente Christo. Prædicate euangelium. Sunt enim huiusmodi

modi prędicationes solo nomine. Et propterea si aduertenter in his exceditur, grauissimum peccatum incurritur: imò tanquam falsarij sunt apud Deum, adulterantes prædicationis officium, annunciantes in persona Christi & Ecclesiæ quæ nec Christus nec Ecclesia sibi commisit prædicanda.

Quintũ est, affectus mercenarius, siue pecuniæ, siue laudis humanæ, gloriæ &c. Et ad hoc si oculus dexter prædicatoris spectaret, peccatum esset manifestè: mortale quidem si finis vltimus in huiusmodi poneretur, aut si affect⁹ pecuniæ in effectum procederet simoniæ vendendo prædicationem. Veniale autem si vanè propter gloriam aut spem quæstuariæ eleemosynæ prædicaretur: receperunt enim mercedem suam.

Si autem oculo sinistro (hoc est non principaliter sed accessoriè) hæc expetuntur, mensuret seipsum apud se prædicator quid plus sibi displicet, minui auditores, aut animarum fructum: de quo est magis solicitus si fructuosè an si gratiosè auditur. Et sic cognoscet quanta rectitudine vel peruersitate affectus tenetur, ac per hoc quantum peccat: quia quanto magis sinister oculus ipsum solicitat quã dexter, tanto magis sibimet homo mentitur tribuens sinistro oculo illud in quo dextri solicitudo superatur.

Ad hoc autem caput spectant quæcunque gesticulationes, cantilenæ & huiusmodi quæ fiunt vt placeant hominibus.

Sextum est, immiscere prædicationi faceras fabellas delectandi gratia. Quod beatus Ambrosius reprehendit: quia non debẽt in tam graui actione de rebus tam arduis qualia sunt diuina verba, immisceri iocosa & ridicula. Communiter autem est hoc veniale: cauendum tamen ob reuerentiam diuini verbi.

Prælatorum peculiaria peccata, vide in verbo, Episcopus.

Præscri-

Præscriptio quandoque licita, quandoque illicita est.

Præscriptio legitima, (hoc est cum bona fide possessio tanto tempore vt iura canonica approbant, & cætera) ius parit in foro conscientiæ: ita vt sine peccato pòst retineatur, etiam si postea sciatur fuisse alienũ: quia authoritate legum rationabiliũ (vtpote pro communi bono sancitarum) factus est dominus prędscriptarum legitimè rerum.

Opus vltra suam facultatẽ aggrediens tanquam præsumptuosus maximum incurrit vitium.

Præsumptio (qua homo actu interiore vel exteriore aggreditur opus excedens suam facultatẽ, quasi non excedat sed sit sibi commensuratũ) peccatũ est vtpote contra rectam rationẽ. Et quia facultas quandoq; consistit in scientia (vt in medicina, & in cura animarum, & vniuersaliter in artibus) præsumptio est ignorantem medicinã velle medicare corpora: & nescium sacrarum literarũ velle medicare animas: sicut in cęteris artibus accidit ignorantibus similis præsumptio. Quandoq; vero consistit in potestate ordinis vel iurisdictionis: & sic prędsumptio est diaconem velle dicere Missam: aut nõ iudicẽ velle iudicare, aut laicũ iudicem velle iudicare clericos. Quãdoq, autẽ consistit in habitibus virtutũ, seu dispositionibus earundẽ. Et sic præsumptio est in pctõ coĩcare, aut incipientem velle facere ea quę sunt perfectorũ, vt quotidie celebrare, arguere alios, cõuersari securè cũ mulierib⁹, velle vacare assiduè cõtẽplatiõi, nõ domitis adhuc passionibus, & similia. Est autẽ peccatũ præsumptiõis quãdoq; veniale: quũ scilicet nulli est perniciosa seu iniuriosa. Et quãdoq, mortale, quum scilicet iniuriosa est alteri: qualis est presum-

ptio

ptio medici in damnum corporis: & similiter præsumptio confessoris ignorantis, & iudicis, & similium.

☞ Peccatum præsumptionis grauissimũ est.

PRæsumptio rursus qua homo sperat aliquid posse consequi à Deo quod impossibile est secundum diuinam legem ab illo consequi, peccatum est contrarium secundæ virtuti Theologicæ, quæ vocatur Spes: & contrarium desperationi: vt quum quis sperat consequi peccatorum veniam sine pœnitentia, aut æternam gloriam sine meritis. Et hoc est peccatum mortale: vtpote derogans diuinæ disputationi, qua decretum est non dari veniam perseuerantibus in peccato, nec gloriam sine merito. Et est vnum de peccatis in spiritum sanctum: vtpote contẽnens spiritus sancti auxilium ad pœnitendũ & merendum.

☞ Officium proprium corrumpens præuaricator est iustitiæ.

PRæuaricatio (qua homo à debito officio seu certamine variat ad oppositum fouendum vt actor ad fouendum reum aut è contrario, & sic in similibus) peccatum est: quia contra rectam rationem. Et si in iudicio iusto hoc fiat, aut aliás in præiudicium diuini vel communis boni aut cuiusq; proximi, peccatum est mortale: quia iniustitia ipsa peccatum est mortale ex suo genere. Secluſa autẽ omni iniuria, pensanda est ratio declinandi: & secundum illam iudicanda est præuaricatio an sit mortalis.

Procuratorum crimina, vide superius in verbo, aduocatus.

☞ Res proprias superfluè dissipãs & prodigaliter cõsumens viam ambulat perditionis.

Prodiga-

PRodigalitas (qua homo supfluè erogat res suas) peccatum est, vtpote liberalitatis virtuti cõtraria. Non est autem mortale peccatũ si pura est: quia minus peccatum est quàm auaritia liberalitati contraria: quam, si pura est, constat non esse mortalem. Et vtriusq; ratio est: quia neutra agit contra charitatẽ Dei aut proximi, sed præter illam.

Si verò mixta est iniuriæ diuinorum præceptorum, & breuiter cuicunq; alteri vitio (puta impietati filiorum aut filiarum: aut intẽperantiæ, vt filius prodigus dissipauit substantiã suam cum meretricibus) iudicanda est iuxta qualitatem vitij cui admiscetur: ita quòd si prodigus agitur ab appetitu mortali, prodigalitas ipsa mortalis est: vt patet de filio prodigo & de parente ob prodigalitatem impio versus filios effundendo bona debita filijs. Si verò agitur ab appetitu veniali (vt quum superfluè dat ob vanam gloriam) liberalis est.

Promissionis violatio, vide suprà in verbo, perfidia.

☞ Mediator inter negociatores potest iniquitatem multipliciter cõmittere.

PRoxeneta (id est mediator inter negociatores) hoc habet familiare peccatũ vt fallat vtrunq; inter quos mediat, neutri dicendo integram veritatẽ, & vtriq; sæpe mentiendo. Et quia damnificare est ex suo genere mortale: ideo proxeneta nõ contentus sua mercede, fallens vtrunq; aut alterum, & peccat mortaliter, & tenetur restituere si quid sibi appropriauit ex huiusmodi fraude: vt si dixit vni puta venditori ꝙ nõ inuenit preciũ nisi centũ, & sic accipit licẽtiam vendendi pro centum: & dicit emptori ꝙ non potest minus solui q̃ centũ & viginti, & sic appropriat sibi illos viginti, tenetur restituere illos viginti venditori. Tenetur enim ex offi-

cio mediatoris fideliter agere vtriusq; negotium.

✠ Animi mollities vitiosa est, & pusillanmitati attribuitur.

PVsillanimitas (qua homo ex paruitate animi retrahit se à magnis operibus & honoribus suam facultatem non excedẽtibus, tanquam si excederẽt) peccatum est: vtpote contraria virtuti magnanimitatis. Et est maius peccatum pręsumptione: vtpote magis contraria virtuti: quia dissimilior est magnanimitãti, vt patet. Est autem peccatum mortale, quando retrahit à magnis quæ sunt de necessitate salutis, vel simpliciter: vt si quis ex timore peccandi post baptismũ nollet baptizari aut communicare: vel in casu: vt si quis ex timore deficiendi nollet præceptum sibi officium pastorale acceptare. Nec excusatur, sed accusatur ex huiusmodi timore & ignorantia propriæ virtutis, quam non discutit: quoniã ex his causatur pusillanimitas. Vnde dominus in euangelio seruum pusillanimem qui talentum non exposuerat lucro, damnauit. Quando verò retrahit ab alijs vtilibus proximo & præcipuè saluti animarum, licet veniale sit, graue tamen est: & tantò periculosius, quãtò sub humilitatis specie detinens animum imbibitur & radicatur perseuerans.

✠ Rei alienæ iniusta detentio, rapina est, & peccatum iniustitiæ.

RAPINA (QVA homo violentia iniusta accipit alienas res) peccatum est mortale: quia iniuriam infert ptoximo, & quantum ad res & quãtum ad modum. Dicitur autem iniusta: quia si violentia iustè infertur, non est rapina: vt quum in bello iusto præda tollitur: & similiter quũ authoritate publica, iustitia exigente puniuntur in rebus ciues. Sed si iustitia desit,

sit, rapina committitur tam in bello quàm in ciuitate res ciuium auferendo, publica authoritate abutendo ad rapiendum.

✠ Rapina differt à raptu in eo quòd raptus respicit personam, rapina verò rem.

RAptus quo personæ rapiuntur iniustè, maius crimẽ est quàm rapina, quã tò persona maior est rebus exterioribus. Et specialiter appropriatur ad raptũ puellarum: quæcunque tamen persona rapiatur, habet in se crimen raptus, & admixtam iniquitatem pro qua rapitur: quæ iuxta genus suũ iudicanda est.

✠ Religiosi communiter solent in tribus offendere & peccare.

REligiosorũ peccata specialia sunt in triplici differẽtia. Nam quædã sunt communia eis & clericis: quæ vide in verbo, clericus. Quædam sunt cõmunia omnibus religiosis, vel ex tribus votis communibus omni religioso (vt sunt vota castitatis, paupertatis, & obedientiæ) vel ex sacris canonibus concernentibus specialiter religiosos: vt quæ sunt in cle. religiosi. de priuile. videlicet. Quibus etiã (scilicet religiosis) in virtute sanctæ obedientiæ & sub interminatione maledictionis æternæ districtius inhibemus, ne in sermonibus suis ecclesiarum prælatis detrahant, aut etiã retrahant laicos ab Ecclesiarũ suarum frequentia vel accessu, seu indulgentias pronuncient indiscretas: neũe quum confectionibus testamentorum intererunt, àrestitutionibus debitis aut legatis matricibus Ecclesijs faciendis retrahant testatores: nec legata vel debita aut malè ablata incerta, sibi aut alijs singularibus sui ordinis fratribus vel conuentibus in aliorum præiudicium fieri seu erogari procurent. Nec etiam in casib⁹ sedi Apostolicæ aut

locorum ordinarijs reseruatis quēquam absoluere, aut personas Ecclesiasticas præsertim coram iudicibus delegatis à nobis suam contra eos iustitiam prosequentes vexare indebitè, aut ad loca plura & præsertim multùm remota conuenire præsumant. Multa quoque recitata sunt superius in tractatu de excommunicatione, quæ sunt sub excommunicationis latæ sententiæ pœna religiosis specialiter inhibita. Quædam verò sunt propria istis religiosis ex propria sibi regula aut constitutionibus. Et hæc quilibet de seipso sciat.

☞ Repræsalia species est belli particularis: & in ea potest frequēter iniquitas committi.

REpræsaliarū iniquitas frequens fortè est, vel quia iniustè decernūtur: vtpote nō propter constitutā culpā præsidentiū negligentium facere iustitiā. Nam si non cōstet illos, puta Florentinos, culpabiles esse negligendo facere iustitiā Populo Ro. creditori Florentiæ, iniquæ essent repræsaliæ à Romanis contra Florētinos: sicut esset iniustum bellum contra Florentinos sine culpa cōmunitatis propter culpam alicuius particularis ciuis. Repręsalia enim est species belli particularis. Contingit quoq; iniquitatem in exequutione interuenire, vel in quantitate plus exigendo: vel in qualitate cleri corū res accipiendo: clerici enim intelligūtur exempti à repræsalijs: vel in substantia: vt si facerent repræsalias non solùm res sed personas accipiēdo: quia in persona, nec pater portat iniquitatē filij, nec filius patris.

☞ Capita octo sunt in materia restitutionis consideranda.

REstitutio cōfessoribus sępe occurrit discutienda, & necessaria est (quia nō remittitur peccatū nisi restituatur ablatū) nec facilè potest quilibet discernere casus eius multos, & ex multis capitibus cōtingentes: ideo diffusiore opus est doctrina. Sunt igitur octo capita in restitutione consideranda: scilicet quis, quid, quātum, cui, vbi, quando, quomodo, & quo ordine.

☞ Restitutiōis faciendæ duplex est ratio.

CAput primū est quis teneat ad restitutionē. Et quantū ad hoc notandæ sunt duæ radices restitutionis omnis: scilicet acceptio, & res: ita ꝙ omnis restitutio aut est debita ratione acceptionis pręcedentis, aut ratione rei acceptæ. Et extenditur hîc acceptionis & accepti nomē ad omnē actionē qua alienū accipitur, siue verè accipiēdo, siue dānificando: ita ꝙ accipere dicit̄ non solū qui mutuò accipit, aut emit, aut furatur, aut rapit, sed qui cōburit, qui detrahit, qui cōuitiatur: & sic de alijs. Et quoniā acceptio duplex est (scilicet vel iusta: vt per mutuum, aut emptionem, aut depositum, conductionem &c. vel iniusta: vt rapina, vsura, detractio &c.) omissa prima, vtpote clara confessoribus, de secūda habendum est pro regula generali restitutionū quòd quicunq; est causa iniustæ acceptionis, tenetur ad restitutionem: ita ꝙ ex prima radice oritur hæc regula. Ad cognoscendū quis tenetur restituere, respōde & dic, quicunq; fuit causa iniustæ acceptionis: ita quòd si vna acceptio iniusta eodem vel diuersō modo à multis causata est, quilibet illorum tenetur restituere.

Et ne vageris quærendo quot modis causare quis potest iniustam acceptionem vt teneatur ad restitutionē, suscipe laborem patrum nostrorum in his versibus positum: Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus: Participans, mutus, non obstās, non manifestans. In his ēm nouem modi ponūtur quibus aliquis cooperatur iniustę acceptioni quam alius

exequitur: ita quòd computato exequutore qui ipsam actionem iniustè exercet, inueniũtur decẽ genera personarũ quæ tenentur ad restitutionem ratione iniustę acceptionis: quarum septem directè, tria verò vltima indirectè ad causandam iniustam acceptionẽ concurrũt. Inchoãdo igitur ab exequutore (qui non computatur in dictis versib⁹, sed præsupponitur: quia de cooperatoribus tantũ loquuntur versus) scito quòd exequutor iniustæ actionis, hoc est ille qui exercet per se ipsum illam (vt est ille qui furatur, qui occidit, qui dat ad vsuram, qui detrahit &c.) siue hoc faciat motu proprio, siue ex præcepto domini, siue pro proprio, siue pro alieno lucro, tenetur ad restitutionem: quia est verè causa proxima efficiens iniustam actionem: vt clarè patet. Et hinc patet, ꝙ sicut vulnerator aut occisor proximi ad domini sui mandatum & vtilitatem tantummodo, tenetur satisfacere vulnerato vel occisi hæredibus: ita minister vsurarij qui ad mandatum & vtilitatem domini sui tantùm exercet vsurariam prauitatem, tenetur ad restitutionem. Et sic de alijs. Nec obstat quòd si ille minister nõ faceret, quòd per alium omnino fieret: sicut non obstat vulneranti quòd si ipse non vulneraret, quòd omnino per alium vulneraretur. Scriptum est enim. Necesse est vt veniant scandala, veruntamen ve homini illi, per quem scandalum venit. Et hoc intellige secundum veritatem iustitiæ propter rationem dictam. Nam secundum quandam humanã æquitatẽ ministri vsurarũ ad aliorũ tantũ vtilitatẽ excusari videtur à debito restitutionis: veritas tamen iustitiæ præferenda est huic humanitati: magis tamen tenetur ad restitutionẽ dominus quàm minister.

Ingrediendo autẽ expositionẽ versuum ordine quo numerantur, occurrit primò iussio, hoc est præcipiẽs fieri actionem iniustam. Iubens enim habet rationem principalis causæ mouentis suo imperio ad patrandam actionem iniustam, & ideo tenetur ad restitutionem. Consiliũ: hoc est dans consilium efficax ad perpetrandam actionẽ iniustam, causa est directè mouens suo consilio ad illam: & ideo tenetur ad restitutionem. Notanter autem dixi efficax: quia si cõsilium nõ peruenit ad hoc ꝙ sit causa rapinæ, non tenetur qui dedit consilium iniquitatis, ad restitutionem: quanuis pecca uerit mortaliter. Consensus: hoc est ille qui suo consensu causat aut concausat actionem iniustam.

Vbi nota ꝙ de consensu oportet distinguere inter consensum qui est causa, & inter cõsensum qui solũmodo est cõsensus, & nõ causa: verbi gratia: tractant aliqui de bello iniusto: requirũtur jj ad quos spectat: cõsentiũt. Horũ consensus nõ solũ est cõsensus, sed causa belli iniusti, quia ex horũ consensu pendebat negotium. Audiunt pleriq; alij huiusmodi negotium, placet eis, consentiunt, dicũt fiat. Horum consensus est solũmodo consensus, & non causa belli iniusti: quum ex ipsis volũtas volẽtium bellum iniustum facere, non pendeat, nõ mutetur, &c.

Attende ergo si consensus fuit causa seu concausa actionis iniustæ. Et si fuerit causa seu concausa, scito ex tali cõsensu teneri ad restitutionẽ ex hoc ipso ꝙ fuit verè causa iniustæ acceptionis. Et hinc habere potes, ꝙ si in communitate aliqua plura vota vincunt, & dum dantur vota aperta, aliquis ex vltimis videns vnita vota præcedẽtium iam vicisse, & videns quòd suum votum in contrarium nihil prodesset, consentit ob aliquem humanum respectum iniusto facinori, peccat quidem mortaliter (quia cõsentit iniquitati) non tenetur tamen ad restitutionẽ: quia cõsensus eius nec est causa nec concausa. Secus autẽ est

de præcedentibus: quia licèt præuideant subsequentes consensum daturos, non propterea consensus eorum à causarum numero excluditur: tum quia consensus omnes antecedentes sunt, & tendunt verè ad integrandam causam: tum quia in instanti homo mutatur, & propterea possent subsequētes dissentire: quorum nullum locum habet in primo casu. Et hinc fit vt si indigno secundum Deum cano nicè tamen electo alij consentiant, peccent quidem mortaliter, non tamen tenētur in conscientia de dānis spiritalibus & temporalibus subsequentibus: quia consensus eorum non est causa quòd eligatur, sed consensus concurrens vt consensus tantùm: nisi consensus eorū esset concausa vt confirmaretur: quòd tunc non habet locum quando scitur ꝙ electio oīno erat cōfirmanda. Et sic de similib⁹. Palpo: hoc est laudator: criminis sub specie boni: puta qa sic oportet domare stultos &c. Sed hîc etiā opus est discretione an adulatio sit causa acceptionis iniustæ an nō, si em̄ pura est adulatio, non tenetur ad restitutionē, quanuis peccet mortaliter. Si verò est non solū adulatio lætificatiua, sed causatiua iniustæ actiōis, tenetur ad restitutionem adulator. Recursus: hoc est receptator refugiūq́, iniustè agentis. Est enim huiusmodi cōplexus causa iniustæ actionis: & anteq̄ fiat, tanq̄ præbens seu adiuuans securitatē iniustè agendi, ac tanq̄ conseruans hoīem in perseuerando ad iniustas actiōes: & postq̄ facta est, tanquā saluans illā quasi proprius socius eius, & breuiter sicut patronus iniquititatis patrociniū illi præstans. Et propterea ad restitutionem tenetur. Participans: hoc est q particeps est criminis, siue vt socius, siue vt mediator, siue vt explorator, & vniuersaliter quomodolibet particeps est criminis illius iniustæ actionis. Particeps enim quicunq; si sic est particeps criminis vt sit etiam causa seu

sa seu cōcausa iniustę actionis, tenetur ad restitutionē ratione ipsius actionis. De participe autem rei acceptę dicetur infrà in secunda radice restitutionum: nunc enim de debito restituendi ratione actionis tractatur. Mutus: hoc est qui & potest & tenetur loqui consulendo, reprehendendo, præcipiendo. &c. & tamen tacet. Talis enim quia est causa, non directè seu positiuè, sed indirectè & priuatiuè iniustæ acceptionis (sicut incuria seu somnus naucleri est causa submersionis nauis) ideo tenetur ad restitutionem. Notanter autem dixi, qui potest & tenetur: quia licet aliquis possit, si tamen non tenetur, computatur extra causas actionis sequentis. ad priuatiuam enim causam iniustæ actionis exigitur quòd debeat seu teneatur impedire: alioquin nō ei imputatur: vt patet ex hoc quòd Deus potest quidem obuiare cuilibet peccato hominis: quia tamen nō tenetur, non ei imputatur peccatum aliquod nostrū. Qui ergo potest & debet prę cipere aut consulere, & tacet, quia non impedit iniquam actionem quam tenetur & potest impedire, causa est illius, ac per hoc tenetur ad rationem. Et ne vageris quærendo quis est qui tenetur, scito illos solos esse quibus ex officio incumbit præcipere, consulere. &c. & idem intellige in duobus sequentibus.

Non obstans: hoc est nō præbens auxilium impeditiuum actionis iniustæ, si tamen potest & tenetur: quia sic esset indirectè priuatiua causa iniquæ actionis. Et propterea domini temporales qui non obstant latrocinijs crebrescentibus in terris suis, tenentur ad restitutionem damnū passis: quia possunt & tenentur ad hoc ex officio: quia sunt custodes iusti.

Non manifestans: hoc est non manifestans inuasorē vel tunc vel post factum, ita quòd non manifestatio sit causa vel iniustæ actionis

vel iniustæ detentionis. Et hoc tunc tantùm est quando aliquis potest & debet manifestare: alioquin non esset causa iniustæ actionis vel detẽtionis. Et propterea testis nõ manifestans quod potest quia ex officio ei incumbit, tenetur ad restitutionẽ eius damni quod patitur alter ex ipsius non manifestatione. Et sic de similibus. Aduerte quòd in his tribus immediatè præcedentibus capitibus (scilicet mutus, non obstans, non manifestans) quanuis verum sit regulariter & soli illi quibus ex officio incumbit loqui, obstare aut manifestare, cõprehendantur, veruntamẽ quoq; est comprehendi illos qui ex occurrenti articulo necessitatis vrgentis, manifestè tenentur & possunt absq; suo damno & periculo: vt si quis sciat inuasurum aliquem domum alterius, & rapturum seu furaturum: & nisi ipse præsignificet, sequetur furtum, & potest absque periculo & damno prouidere, reus est furti: sicut reus esset homicidij, si eodem modo sciret homicidium futurum, & posset prouidere & non curaret. Et quia est causa iniustæ actionis quanuis indirectæ, ad restitutionem tenetur. Hæc ergo decem personarum genera teneri ad restitutionem intellige cum duplici adiectione. Prima est, si effectus est subsequutus: hoc est iniusta actio inferens damnũ proximo. Nam si actio iniusta non est subsequuta, aut si esset subsequuta, non tamen damnificasset proximum, nullus tenetur ad restitutionem: quia restitutio non est necessaria nisi vt alterius damnum recompensetur: ac per hoc vbi nullum fuit damnum, nulla est opus restitutione. Secunda est, quòd quilibet supradictorum tenetur ad restitutionem insolidũ, hoc est ad restituendum totum damnum quod causauit seu concausauit: quia fuit causa actionis quæ intulit totum illud damnum: quanuis enim non fuerit solus in causando, fuit tamen cõcausa totius actionis quę damnum illud intulit. Et hæc quo ad primam restitutionum radicem (scilicet actionẽ iniustam) pro nunc sufficiant ad discernendum ex hac radice quis teneatur ad restituendum. Secunda verò radix restitutionũ est res accepta. & iuxta hanc ponitur generalis regula, quòd quilibet habens rem alienam tenetur eam restituere. Et in promptu causa est: quia res illa non est ipsius, sed alterius: ac per hoc nõ detinenda sed danda illi cuius est. Si enim non redderetur illi, minus haberet de suo, & damnum pateretur: quod constat esse iniquum. Aduerte circa hanc regulam, quòd res aliena dupliciter haberi potest, scilicet vel bona vel mala fide: & rursus vel in seipsa, vel in aliqua re seu effectu loco illius rei: puta quia habetur illius precium, vel habetur res propria conseruata quæ consumpta fuisset nisi affuisset vsus rei alienę. Et siquidem mala fide res aliena habeatur: quomodolibet habeatur, tenetur restituere. Si autem bona fide habeatur in seipsa tenetur eam restituere: quia aliena est. Et hinc fit, vt qui bona fide emit rem alienã quam putabat esse vendentis, teneatur restituere eam domino rei absq; precio aliquo: quia restitutio illa oritur ex re aliena, & nõ ex culpa acceptionis. Si autem bona fide habetur non in seipsa, sed in suo vel precio vel effectu, vel quocunq; alio simili aut quasi simili modo, tenetur restituere id in quo factus est ex re illa locupletior, & non plus: & si in nullo factus est locupletior, ad nullam tenetur restitutionem. Et hinc primò fit, vt si quis bona fide rem alienam sibi dono datam vendidit, teneatur restituere domino rei precium: quia factus est ex re aliena locupletior in illo precio. Fit secundò vt si ipse emisset, & vendidisset absq; lucro eandem

dem rem, ad nullam restitutionem ipse teneretur, sed solus ille apud quē res est: quia aliena est, & alter non est ex ea factus locupletior. Tertiò, vt siquis bona fide inuitatus ad cœnam de alieno vitulo comedit, si omnino cōsuetos sumptus in domo sua cœnæ propriæ currit, non tenetur ad restitutionem: quia non est factus ex vsu rei alienæ locupletior. Si verò propter conuiuium pepercit sumptui quē fecisset pro cœna propria, tenetur ad restituendū non quantum valent comesta in conuiuio, sed quantum factus est ex rei alienę vsu locupletior. Et hæc ideo sint specialiter dicta: vt ex his similia scias dijudicare de vsu alienæ vestis, aut cuiuscunque alterius rei alienæ quando bona fide actū est: aduertendo quòd nulla est quo ad restitutionem differentia inter rem alienam, & fructus rei alienæ: quia fructus ipse est res aliena, si fructus est rei alienæ: secus autem si esset fructus industriæ ex re aliena. Ex his regulis & exēplis reliqua omnia iudicari posse puto de restitutione ex parte rei cōsurgente: sicut ex antedictis potest iudicari de restitutione ex parte actionis iniustæ consurgente, & scire quis tenetur ad restituendū. Quando verò aliquis tenetur ad restituendum ex parte vtriusq;, scilicet actionis iniustæ & rei acceptæ (vt quum is qui iniustè accepit, habet rem apud se vel preciū eius) nō oportet occupare librū: quia ex simplicibus consurgunt composita: & applicando dicta de vtraq; restitutionis radice, & regulas earum, facillimum est nosse hoc cō positum: scilicet obligatum ad restituendum ex vtraque vel altera radice.

✠ Restitutionis effectus est circa quidditatem considerandus.

CAput secundum, quid restituendum est. Vbi distingue de rebus vel damnis restituendis. & scito ꝙ si res aliena extat, illa restituenda regulariter est. si verò non extat, aut ex aliquo singulari casu occurrente non potest reddi, restituendum est æquiualēs. Damna verò vitæ, membrorum, sanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurium, fructuum, seminum, damni emergentis, vel lucri cessantis, & similium, restituenda sunt vt posibile est in bonis aliquibus loco damnorum, ita vt boni viri arbitrio satisfactum reputetur quantum ad quid pro quo. de quātitate enim nunc dicetur.

✠ Quantitas est in materia restitutionis consideranda.

CAput ergo tertiū, quātū est restituendū: cōstat oportere restitui æquale. Vt autem discernatur & perueniatur ad restituendū æquale, oportet distinguere de certa vel incerta quantitate rei seu damni. Si namq; quantitas rei seu damni est certa, opus est vt tantundē restituatur quantum ablatum, seu in quanto damnificatus quis est. Si verò incerta est quantitas (vt contingit in damnis iniuriarū, percussionum, iurium pendentium, seminū, lucri cessantis, & similium) restituendum est tantum quantum vir bonus arbitrabitur consideratis singularibus negotijs, temporis, loci, personarum. &c. Debet autem vir bonus arbitrari tantū quantum ad æquualens exigitur si fieri potest: quod si fieri nequit, conetur appropinquare ad æquale quantum fieri potest.

✠ Restitutio cui sit facienda.

CAput quartum, cui restituendū est. Distingue de causa restitutionis, an sit acceptio iniusta, an solùm res accepta. Nam si ex sola re aliena consurgit restitutio, reddenda est regulariter domino rei: & appellatione domini intellige illum cui debetur: siue perseueraueris

Universidad de Deusto Biblioteca

uerauerit dominium apud eum, siue translatum sit, siue sit verus dominus, siue dispē sator, vt Prælatus Ecclesiasticus. Dixi autē regulariter: quia in aliquo casu (puta si Prælatus est dilapidator rerum Ecclesiæ, & experientia teste dilapidabit etiam hęc) non ei sed illi Ecclesiæ quæ est vera domina, restitutio in foro conscientiæ fieri potest & debet, conuertendo restituenda res in vtilitatē illius Ecclesię, habito (si fieri vt cōmodè potest) vt seruetur etiam omnis iustitiæ modus, cōsensu superioris. Simile autem est iudicium in casibus in quibus domino rei fieri restitutio nō potest propter aliquod aliud accidēs: puta quia est omnino ignotus. debet enim restitui tunc Christo, qui est hæres vniuersorū. Si autem restitutio cōsurgit ex acceptione iniusta, discernendū est an acceptio illa iniusta fuerit ex datione prohibita ita quòd non solùm obligatus ad restituendum accepit iniustè, sed etiam ille qui donauit, donatione iniqua dedit) ita quòd ipsa datio fuerit mala: vt quum datur pecunia pro corrumpendo iudice, vel ingressu monasterij, vel quocunque spiritali, & breuiter quando ipsum dare est prohibitum: quia in huiusmodi casibus restitutio facienda est, sed non illi qui male dedit, sed Ecclesiæ in cuius iniuriam datum est: & eadem ratione homini in cuius iniuriam corrupt⁹ est iudex: aut Christo hæredi vniuersorum. Si verò sola interuenit acceptio iniusta, restitui debet dānificato ex illa acceptione iniusta, Ita quòd duæ cō ditiones oportet ꝙ simul cō currant. Prima, quòd ille damnum habeat: alioquin nulla esset restituendi eidē ratio. Secunda, quòd damnum passus fuerit ex illa acceptione iniusta: alioquin etiam si damnum haberet, sed non illatum ex illa iniusta acceptione, non esset illi ab hoc restitutio facienda: vt patet quum quis furatus esset à mercatore aliquod

pignus

pignus. tunc enim licet dānum sit duorum, scilicet domini pignoris, & mercatoris qui tenebat pignus: fur tamen tenetur restituere nō domino, sed mercatori: quia actio furti mercatorē damnificauit, qui tenetur domino de pignore reddendo. Ita quòd in huiusmodi restitutione persona cui debet restitui, non ex domino rei, sed ex damnificatione sibi illata discernitur & definitur. Et ratio est, quia ipsius interest saltem custodire seu reddere rem illam dño si non est sua. Et hoc in tantum iura exigunt, vt etiā prædo in possessione tuendus sit: quia præda etsi non est prædonis simpliciter, est tamen ipsius ad custodiendum vt reddatur domino: tenetur enim ipse reddere. Veruntamen quando sine scandalo potest publicè vel secretè res reddi domino sine alterius iniuria, damno vel periculo reali, hoc est quo ad rem: potest in foro conscientiæ restitui domino, tanquàm exequēdo ius naturale dormiēte iure scripto: vt si restituenda sit ablata res aliena depositа apud suspectum depositariū, aut ablata à fure aut latrone, aut vsurario qui nō creditur vnquā restituturi, potest restitui vero domino, cum illo salis grano quòd prouideatur ne iterato cōtingat fieri restitutionem si quandoq; venerint illi occupatores ad pœnitentiam.

Quacunq; autem ex causa contingat restituere alicui mortuo, ignoto vel absenti, seruandum hoc est ꝙ mortuo succedit hæres: ignoto verò post exactam diligentiam ad cognoscendū succedit Christus: de quo scriptum est quòd hæres est vniuersorum. Absenti autē si fideliter & facilè mitti potest, mitti debet, vel saltem significari vt disponat de tali re sibi debita in tali loco, nisi fortè res tam praua sit, & absentia tam à remotis, vt arbitrio boni viri censeatur ratum habendum à domino si sciret, quod detur Christo pro salute domini.

Verùm

Verùm quando res mittenda esset nō sine sumptibus, debet mitti sumptibus eius qui iniustè accepit: quoniā ipse semper fuit in mora & in causa iniqua quòd dominus rei nō potuit vti re sua antequàm perueniretur ad hunc articulum necessitatis vt oporteat illi mitti.

Restitutio vbi fieri debeat.

CAput quintū, vbi restitutio est facienda. Discerne, si restitutio cōsurgit ex sola re aliena, restitutio est exercēda vbi res illa aliena habetur: vt possessor bonæ fidei ex restitutionis opere iusto non reportet damnum, quum non fuerit in culpa. Si verò restitutio cōsurgit ex actione iniusta, restituendum est vbi acceptio iniusta patrata est, si locus congruit restitutioni: vt sic restituatur in pristinum statum in quo inuenta est tam res accepta quàm possessio domini. Si verò locus ille restitutioni non congruit, restituendum est vbi est dominus, seu illic quò tunc dominus translaturus rem suam erat: & breuiter debet dominus seruari indemnis, & grauari occupator qui semper fuit in mora.

Restitutio non debet differri, sed citius quo fieri possit incipienda.

CAput sextum, quando restitutio fieri debet. Certū est oportere fieri statim: quia restituere licet pertineat ad præceptum affirmatiuum obligans pro loco & tempore, habet tamen annexum præceptum negatiuum, scilicet non detinebis alienum inuito domino. negatiuum autem præceptū obligat semper & ad semper: & propterea statim oportet restituere. Quod intellige cum grano salis: hoc est quòd quantum ad præparationē animi statim habendus est animus non detinendi alienum inuito domino, sed paratus restituere cuiq; quod suum est: quantum

tum verò ad exequutionē restitutionis tempore congruo reddere: nō enim oportet surgere media nocte ad restituendum, sed cum prudentia actū restituendi exercere, seruando cōgruas circunstātias loci, tēporis. &c.

Aduerte hoc in loco, vt quum de restitutione iudicas, habeas semper præ oculis præceptum negatiuum, scilicet non detinebis alienum inuito domino: quoniam hinc videbis quod sola aut voluntas domini, aut ignorantia, aut impotentia excusat à statim restituendo. Voluntas quidem domini sicut excusaret totaliter à restitutione si donaret debitori liberè: ita excusat à nunc restituendo si consentit dilationi. tunc enim constat alienum detineri non inuito sed consentiente domino ad tantum tempus. Ignorantia quoq, siue facti siue iuris (quæ tamen rationabiliter excusat talem hominem) quandiu manet sicut excusat à restituendo, ita excusat à tempore restituendi. Impotentia autē si verè est impotētia nunc restituendi, excusat à statim restituendo: quia reddit detentionē alieni inuito dño, inuoluntariam. tunc enim voluntas restituendi parata sufficit coram Deo, & sufficere debet hominibus velint nolint. Est autem verè impotens ad restituendum statim, nō solùm cōstitutus in extrema necessitate, sed etiam cōstitutus in necessitatis articulo tali q̄ magnū damnum bonorū propriorum incurreret ex præsenti restitutione alienorū, quod magnū damnū vitaretur ex dilatione non damnosa illi cui restituendum est. nam impotens nō solùm dicitur qui non potest omnino, sed qui vix potest. In huiusmodi autē humanis vix posse, est cum magno suo damno posse. Et hoc quando restituere quis tenetur ex sola aliena re, & nō ex iniusta acceptione ppria. impiū quippe videtur, vt is qui sine culpa est dānificetur in suis ex restitutione alieni. Quando

verò aliquis ex propria iniquitate tenetur ad restituendum, quia seipsum posuit in tali casu sibi damnoso, sibi imputet. multũ tamen æquitati inniti videtur dilatio restitutionis etiam in hoc ad tantum damnum euitandum. Notanter verò dixi damnum magnum proprio rum: quia si damnum magnum esset non in proprijs, sed quia magna sunt quæ restituenda sunt, non excusaretur ad statim: quia damnum hoc nõ est in proprijs, sed in carere alienis. Et simi liter si damnum magnum est lucri cessantis: puta quia si restituit, non potest amplius lucrari. hoc enim non est damnum in proprijs, sed in non posse vti alieno. Notanter quoq; dixi ex dilatione non damnosa illi cui restituendum est: quia si dilatio esset damnosa illi cui debet fieri restitutio, oporteret aut statim restituere, aut illum seruare indemnem. Est rursus verè impotens pro tunc, qui non potest tunc sine famæ suæ detrimento tunc restituere: quia non vult occultum peccatum detegere, sed expectat personam idoneam, qua mediante secreta fiat restitutio: quoniam non tenetur incurrere damnum in rebus superioris ordinis (qualis est fama) ob vinculum ad statim restituendum. Et ne præceptum hoc de statim restituendo, confitentes & confessores reos simul inuoluat, non sunt absoluendi pœnitentes antequam cũ effectu restituant, si in alia cõfessione absoluti neglexerunt restituere. dicentibus enim, hac vice pater restituam verè. &c. responderi debet, credo tibi: & propterea modò in illa bona dispositione vade ad restituendũ, & postea absolueris. Debet enim confessor credere pœnitenti pro se, & contra se: sed tamen cum hoc debet etiam cauere ne mora pariat delictum, sicut aliàs peperit.

Modus est in restitutionibus obseruandus.

Caput septimum, quomodo est restituendũ. Modus restituendi habet difficultatem vnam vniuersalem, multas autem in quibusdam particularibus: scilicet incertis, occultis, priuilegiatis, fama & bonis animæ. Communis enim quæstio est an sufficiat restituere rogando sibi remitti à creditore, subsequente remissione. Dubitant enim de hoc quidam pro eo quòd non videtur omnino libera remissio illius qui si rem haberet non donaret. Oportet autem in casibus istis nõ respicere ad præsumptiones, sed ad veritatem animi illius qui remittit. Si enim in veritate & ex corde intendit remittere (quod si ipse affirmat, credendũ est: quum solus ipse possit esse certus testis sui cordis) proculdubio tutus est in foro conscientiæ ille cui remissio facta est: siue interuenerit ipsius rei oblatio, siue solùm verbalis oblatio (hoc est paratus sum reddere) siue solæ preces, hoc est, rogo vt remittas: siue interueniant intercessores: & breuiter quomodocunq; ad liberam ex corde remissionem veniatur: quia inde pendet totum negocium. Et hoc intellige si ille potest ad libitum donare: vtpote verus dominus debiti sibi restituendi.

Et scito ꝙ quãdo pauper obligatur ad restituendum diuiti, expedit nõ offerre diuiti rem restituendam, sed rogare & interponere intercessores ad remittendum, ne affectus ex præsentia rei durior sit ad remittendum. facilius enim remittimus nõ habita quàm possessa. Sed hoc non obstat libertati remissionis, sed prodest ad tollendã tentationem inhumanitatis. Ad particularia verò descendẽdo, de restitutione incertorũ difficultas moueatur an per se vel aliũ. &c. Veritas tamen est ꝙ tutius homo per seipsum restituit Christo. Potest tamẽ per fide dignam personam restituere confitendo ꝙ melius dabit indigentibus. &c.

Occulta quoq;,occultando personæ crimen, per se vel alium fide dignum reddenda sunt. Priuilegiata autem, hoc est ea de quibus lex statuit, quomodo restituenda sunt (vt quum publici vsurarij restitutio agenda est) iuxta cap. quanquã. de vsu. in sexto seruãda est lex. Famam falsò ablatam tenetur restituere dicendo se falsum dixisse. Si autem nõ falsò ablata est, debet restitui dicendo se iniustè infamasse. Esto tamen hic prudens: quia si corã populo aut vulgaribus restitutio hęc secunda facienda est, debet sic fieri. Sed si coram sapientibus tantùm: ista restitutio esset confirmatio infamiæ: quia intelligentes penetrant q; licet malè & iniustè, veruntamen dixit detrahendo. De bonis autem animæ, si pertinent ad partem intellectiuam: vt siquis damnificauit aliquem docendo falsa, tenetur restituere docẽdo vera, vel saltem significando illi quòd falsa sunt quę docuit. Si autem pertinent ad partem affectiuam (vt sunt illa quæ ad mores spectant, quæ non possunt ab inuito tolli, nec ab altero possunt restitui) tenetur dare operam ad reducendum eundem ab bonos mores si potest, vel saltem orationibus, ieiunijs, eleemosynis iuuare illum vt resipiscat. Et hęc propriæ habent locũ quando damnificatio in huiusmodi bonis animæ fuit per se: quoniamm si fuit per accidens (puta quia doctor putauit se vera dicere: & lasciuus socium prouocauit ad similes libidines, non vt illi noceret, sed delectationis, libidinis, & huiusmodi causa) satisfaciendum est magis Deo quàm hominibus: vt experientia testatur pœnitentium. Satisfacere enim intelligitur vtriq; ex hoc q; verè pœnitens est: & plus ædificat pœnitentia q; læserat petulantia. vt in Maria Magdalena & alijs similibus videmus.

Ordo debet in restitutionibus obseruari.

Caput

CAput octauum, quo ordine restituendum est. Nullus est ordo in restitutione necessarius, si potest omnibus restitui. Sed vbi facultates ad restituendum non suppetunt vt omnibus satisfiat, seruandus est ordo iste vt certa prius restituantur quàm incerta: quia illa possunt absq; humano damno omitti, certa autem non. Constat enim omnia restituenda, ad humana damna restauranda ordinari. Et hinc habere potes quàm grauis sit eorum error, qui quum omnia restituere nequeant, componere quærunt pro incertis cum Prælatis Ecclesiæ, quasi propriũ decætero possessuri quantum æquialet incertis restituendis, & sic certos creditores eludere. His quippe dicendum est, Nolite errare, Deus non irridetur. Nisi incerta extarent in sua adhuc specie: puta quia inuentus aut furto sublatus calix adhuc extat, & non potest inueniri dominus. Nam in tali casu, reddendo prius Christo rem Ecclesiæ seu pauperum, nulli fit iniuria creditori certo: quia debitor non tenetur creditoribus satisfacere de re aliena. Constat autem rem illam in tali casu nunquam fuisse suam, sed adhuc perseuerare alienam. & propterea idẽ est de illius restitutione iudicium: vt nunc de similibus certis subiungetur. Inter certa igitur prius restituenda sunt quæ adhuc in sua specie extant & aliena sunt: qualia sunt depositæ res, & similiter res furto aut rapina occupatæ: quia res huiusmodi non computantur inter bona restituentis: vtpote quarum dominium nunquam fuit in eum trãslatum: & ideo res ipsæ ante omnia restituendæ sunt dominis. Similiter etiam si res emptæ & possessæ sed non solutæ adhuc in sua specie extant, reddendæ sunt illi à quo emptæ sunt: quoniam licèt trãslatum fuerit dominium in eum qui emit, subiecta tamẽ obligationi ipsamet res manet quousque

Universidad de Deusto Biblioteca

soluta est:& propterea tanquam non fuerit inter bona restituentis cõputanda est.

Postquàm autem res extantes alienę simpliciter vel propter pendentem solutionem ipsarum restitutę sunt, seruanda videntur statuta municipalia si extãt & iniqua nõ sunt,circa restituendi ordinẽ in huiusmodi: vt in multis locis dicũtur esse circa nummularios qui decoxerunt. Si verò nullũ extat statutũ,ius ciuile seruandum videtur.& vbi diuersitas opinionũ occurrit, tutior pars eligatur si vera nescitur. Esto ergo cautus in huius iudicio, interrogãdo si ibi extant statuta aliqua de hoc: & si nescis, consule peritos an iustificata sint. Si namq; cõtra supradicta pugnaret, tuta nõ viderentur: nisi fortè circa vltimũ dictorum aliter disponerẽt:quia pro cõmuni bono creditorum certorũ quos oportet aliquid perdere de suo tolerabile videtur vt res emptæ ac possessæ extantes licet nõ solutæ inter bona debitoris computarentur sicut alia; quia hoc etiam pro cõmuni bono ciuitatis videtur, & nõ contra ius naturale, sed ciuile. Sed quòd res extantes alienæ in veritate & indubiè,cõputarentur promiscuè, sicut alia debitoris bona, contra naturale ius est, quo aliena bona tuenda nõ occupanda,non minuenda sunt vt alteri bene fiat. Circa quæstionem verò illam, an quum bona vsurarij nõ sufficiunt ad satisfaciendũ debitis licitè cõtractis(puta emptionis, conductionis, mutui honesti,& similium) & vsuris,prius satisfaciendũ sit debitis licitè contractis, & de residuo vsuris quantum potest, an è contrario. Naturalis ratio dictat quòd restituenda sunt integrè debita licitè contracta, si duæ adsint conditiones. Prima est, quòd res vsurariæ non extent in propria specie, vt si extent pignora per vsuram acquisita. Nam quia huiusmodi res sunt alienæ (hoc est dñi pignoris) debẽt hæc prius restitui dominis reddentibus quod mutuo acceperant super illis pignoribus,& postea restitui debita licitorum contractuum: hoc enim patet sic oportere fieri ex superius habita regula,quòd res extantes alienæ debent ante omnia restitui dominijs earum. Secunda conditio est, si ex huiusmodi contractibus licitis, non est factus pauperior ad reddenda priora vsurarum debita:vt cõtingeret in dote promissa,& in conductionibus infructuosis, & similibus:quia huiusmodi contractus superuenientes vsurarijs debitis nõ debent tollere aut impedire ius illorum quibus debent vsuræ restitui. constat autẽ quòd ius illorũ tolleretur ex huiusmodi superuenientibus contractibus, eo ipso quòd ex illis contrahens redditur impotens aut magis impotens ad restituendum vsuras:quia in restituendo hæc id quod debebatur pro vsuris, oporteret dari pro istis contractibus. Non sic autem est in contractibus mutui, emptionis, & huiusmodi: ex quibus nihil fit quominus vsuræ possint restitui vt prius.nam ex mutuo accreuit in bonis tantum quantum accepit mutuo:& si emit,res empta accreuit:& sic restituendo mutuum, & soluendo rem emptam,non fit pauperior ad restituendum. Ratio autem quare regulariter prius restituenda sunt debita ex licitis cõtractibus quàm vsuræ, est quia non sunt accipienda aliena inuito domino vt restituantur aliàs male accepta aliena. si autem debita ex licitis contractibus non redderentur, eo ipso quòd inciperent detineri inuito domino:acciperentur aliena inuito domino,quę vsq; in illam horam accepta & possessa erant volente & expectante domino.

Et si instetur quòd si ista ratio efficax est, cõcluderet etiam quòd quando esset factus ad restituendum pauperior ex licito contractu, adhuc prius restituenda sunt debita ex licito contractu

quàm vsuræ: quia tunc si debita ex licito contractu non redduntur, incipit detineri alienum inuito domino. Soluitur hæc instantia, intelligendo quòd in tali casu quo ex contractu debiti liciti factus est ad restituendũ priores vsuras pauperior, non incipit detineri alienum inuito domino: sed incipit detrahi ex debito talis contractus tantũ quantum damnificauit talis contractus præexistentia debita ex reddendis vsuris.

Non enim diximus quòd prius restitui debent omnes vsuræ q̃ aliquid debitum ex tali contractu licito: sed quòd debitum ex cotractu licito superueniente debito vsurarum, pro qnanto fecit pauperiorem ad restituendum vsuras, pro tanto non debet proponi debito vsurarum: pro quanto autem non dãnificauit, debet proponi debito vsurarum: alioquin acciperetur alienum inuito domino, eo ipso q̃ inciperet detineri inuito domino.

Restitutionis casus quasi infiniti sunt.

QVia verò restitutionis casus infiniti sunt: & innumeræ accidunt quæstiones, an oporteat restituere, an non, reducendum ad mentem duxi, vt cõfessor qui iudicare debet, habeat ante oculos mentis, duas restitutionis radices, ex quibus consurgit omnis necessitas restitutionis, vt ad illas semper examinet an sit restituendum. Sunt duæ hæ radices, acceptio & res, Omnis namque restitutio consurgit aut ex acceptione (puta quia accepit mutuo depositũ, conducto, pignore, furto, rapina, fraude, combustione, excidio, & similibus) aut ex re: puta quia res aliena est apud eum in seipsa, vel in suo effectu: fructu, seu æquivalente, Aut ex vtraq; scilicet acceptione, & re simul: vt quia accepit & habet rem alienam. Et scito quòd seclusis licitis contractibus, acceptio obligãs ad restitutionem est duplex. Quædã iniusta propriè (hoc est secundum propriam rationẽ iniustitiæ (quia scilicet dãnificans proximum: vt acceptio furtiua, raptiua, vsuraria, fraudulenta, violẽta tam absolutè quàm mixtum inuoluntarium inducens (vt meretricum blandæ valde extorsiones supra debitam mercedem, & cupida attractio quasi compellens ad ludendum: est siquidem omnis similis actio ex suo genere damnificatiua proximi, causans inuoluntariam dationem rei suæ: quia non minus necessitatur ex huiusmodi humanus animus ad dandũ sua, quàm ad subeundas vsuras: passiones enim nostræ ab extrinseco suasore illatæ quasi vim faciunt) detractiua, contumeliosa, vexatiua iurium, rerũ, proximorum &c. & similes q̃ proximum lædunt. Quædã verò est iniusta, hoc est mala: quia acceptio ipsa prohibita est: vt acceptio simoniaca, vel ad faciendam iustitiam vel iniustitiam: vt si iudex vendat sententiam, aut testis veritatem. Vide ergo quando occurrit casus aliquis, si aliqua restitutionis radix inuenitur, an non. Verbi gratia: si quæritur an meretrix seu adultera teneatur restituere, cõsiderabis quòd licèt personis istis causa accipiendi (scilicet cõcubitus malus) cadat sub prohibitione, & sit peccatum, ipsa tamen acceptio non est peccatum: non enim peccat meretrix accipiendo mercedẽ, ac propterea nõ tenetur ad restituendum ratione acceptionis: nec ratiõe rei, quia volũtariè ei data est: si fraudulenter accepisset, teneretur ratione acceptionis. Similiter videre potes in lucratis ex ludo: nam dato q̃ ludere sit peccatum, accipere tamen quod ex ludo euenit absq; fraude, non est peccatum: nisi hoc alicubi esset prohibitum, & esset in obseruantia: quia tunc acceptio ipsa esset peccatum.

Perspice quoq; exempla de actionibus iniustis. Si quæritur an impediens proximum

ximum à consequutione ali cuius boni, teneatur restituere, vide si impediuit ius illius, aut gratuitum beneficium. Nam si impediuit ius proximi, tenetur restituere: quia actio impeditiua terminatur ad iniustũ: & propterea tenetur restituere ad æqualitatem iusti reducendo. Et hinc consurgit, quòd impediens clericum dignũ à consequendo ecclesiasticum beneficium, tenetur ad restituendum: quia impediuit iustum distributiuum, quo illi digno erat debitum & cætera.

Si verò impediuit gratuitum beneficium (puta donationẽ, legatum, testamentum, procurando quòd donator reuocet legatum, testamentum, aut donandi voluntatem) non tenetur restituere, quanuis mortaliter peccauerit si ex odio fecit: quia actio impeditiua non terminatur ad iniustũ: quia nullum ius adhuc habebat proximus, voluntate existẽte ambulatoria. Et vt sis capax rationis, considera ꝙ si testator ipse ex odio reuocet testamẽtum, quanuis peccet mortaliter, nullius tamen ius violat, ad nullam restitutionẽ tenetur. Si igitur ipse testator ex odio reuocans non tenetur restituere, quia nullius ius tollit, multo minus inducens testatorem ex odio tenetur restituere: quũ sit causa remotior. Radix ergo non restituendi est, quia actio non terminatur ad iniustum. Ex istis ergo regulis prudens confessor consideret & iudicet, vt non oporteat scribendo singulos casus, implere libros.

☞ Casus sunt speciales multi à cõfessoribus in materia restitutiõis nõ negligendi.

QVanuis autem non sint omnes scribendi casus sigillatim, quidam tamen qui quasi dubij videntur, tacendi non sunt.

Primus est, circa restitutionem famæ indirectè læsæ. Verbi gratia: Petrus accusatur vel denũciatur de furto à Ioanne, & licèt verè Petrus fecerit furtum illud, negat tamen affirmando in iudicio se non fecisse furtum illud: ac per hoc indirectè Petrus facit Ioannem mendacem mendacio perniciosso, vt patet. Dubitatur an Petrus teneatur ad restitutionem famæ Ioannis.

Si respondendo distinguitur de obligatione accusati Petri, vel est obligatus secundum iuris ordinem fateri veritatem, vel non: & rursus vel Ioãnes potest probare vel non: & dicatur ꝙ in casu quo non potest Ioannes probare, aut in quo Petrus non tenetur confiteri, sibijpsi imputet Ioannes suã infamiam: quia non debuit temerè accusare. Si sic, inq̃, dicatur, aduerte ꝙ erratur: tum quia non licet maleficium maleficio cõpensare: tum quia non agitur nunc de culpa, sed de fama. Vnde suppositò ꝙ Ioannes temerè de vero tamẽ crimine accusasset, si propterea à Petro accusato fuisset percussus, constat ꝙ deberet ei à Petro satisfieri de iniuria & damno. & si pro quia sic est, consequens est ꝙ si est ab eodem percussus in fama, debet ei restitui fama: quanto damnum famæ maius est damno rerum. Vnde non est attendendum in huiusmodi restitutione si Ioãnes potest probare vel non: aut si Petrus tenetur confiteri vel non: quoniã hæc oĩa per accidẽs concurrunt ad percussionẽ Ioannis in sua fama.

Dicendum est autẽ ad casum, quòd quia non directè Petrus accusatus tollit famã (quia non animo detrahendi Ioanni Petrus negat, sed accusandi sui gratia) ideo secundum regulas detractionis materialiter tantũ respõdendũ est, ꝙ si ex huiusmodi negatione subsequuta est læsio famæ ipsius Ioannis (putà quia inde reputatur mendax pernicioſe) tenetur Petrus restituere illi famã. Si verò ex hoc Ioãnes nõ minus bonus habetur: sed creditur ꝙ ille omni quo potest modo se excusat siue verè, siue falsò, nõ tenetur ad restitutionẽ: quia non

non est illi ablata fama, neque secundum rem, neq; secundum affectum: quia vt dictum est, non animo detrahendi negauit. Secundus casus est circa restitutionem etiam famæ: an falso confitens se homicidiũ aut aliud crimen patrasse, ob dolorem seu timorem tormentorum, teneatur ad restitutionẽ suę famæ. Si dicitur quòd si potius vult mori in illa sua infamia quàm experiri iterum tormenta, quæ oporteret experiri iterum si postquam ratificauit, retractaret restituendo sibi famam, non tenetur ad restitutionẽ famæ. Aduerte quòd etratur: quoniam detinere alienam famam nõ restituendo illam, multò grauius est quàm detinere æs alienum: non minus autem tenetur homo ad restituendum sibijpsi Iesu Christi mẽbro famam quàm alteri. Est igitur in peccato detentionis famæ quandiu illam non restituit. Vnde sicut tormenta non excusant à negatione veritatis necessariæ ad salutem, ita nec ab huiusmodi omissione restitutionis famę membri Christi: quum sit necessarium ad salutem non detinere famã non minus suam quàm proximi à se læsam. Quia igitur iste infamando seipsum ob tormenta, peccauit mortaliter, vt patet (quoniam commisit deliberatè actum ex suo genere peccati mortalis detractionẽ scilicet falsam) consequens est vt detinendo quoq; famam, quam detrahendo abstulit, peccet mortaliter: ac per hoc sicut tormentorum metus aut dolor non excusauit detractionem, ita nec excuset detentionem famæ. Tenetur igitur restituere sibi Christi membro famam. Tertius casus est de restitutione rerũ: an vxor, filia, serua hominis nihil aliud habentis quàm bona aliena seu ad restitutionem obligata, peccet victum sumendo, & teneatur restituere? Ad hoc dicitur immiscendo ea quæ sunt per accidens: quòd & personæ istæ consumentes hæc bona, inducũt personas vtiliter

liter gerentes negotium creditorũ (puta quia dant operam vt maritus, pater, dominus, &c. restituat) vel si tantum operarum suarum impendunt ad bonificandum bona illa, & huiusmodi. aut si sunt in extrema necessitate, in qua sunt omnia communia: non tenentur restituere. Manendo autem in casu seclusis his accidentibus, dicẽdum est quòd non est dubium personas istas, quæ aliena consumunt in suo victu, teneri ad restitutionem: quia alienas res cõsumunt.

Sed an peccent sic vtendo quasi coactè (quia oportet vxorem, filias, & huiusmodi personas sub aliena potestate constitutas vesci ijs quæ in mensa sunt, vestiri vestes quas maritus, pater &c. dat) non facilè patet. Crediderim ego has & similes personas posse absq; peccato vti rebus huiusmodi alienis, nõ tanq̃ inuito dño, sed sub rationabili ratihabitionis spe q̃ ego innocẽs vescar, induar, restituturus de meo si habeo: aut si habuero tantundem: ita tamen quòd si non habeo in præsenti vnde restituere possim, solis necessarijs cum timore domini vtar: quia rationabile est vt quisq; velit alteri quod sibi vellet fieri: constat autẽ quòd quilibet innocẽs sub patria potestate, vellet sibi hoc concedi: igitur rationabile est quòd quisq, hoc velit alteri in tali articulo cõstituto. Quum primùm autem persona sui iuris est, tenetur potius mendicare q̃ de alieno viuere. Si autem habeo in præsenti vnde & possum & volo restituere æquiualens, possum etiam non subditus vti re aliena absque mea culpa accepta: quia hoc non est vti re aliena inuito domino, sed hoc est emere rem alienam ad vtilitatem potius domini, qui ex hoc pro quanto ego vtar nihil perdet. Verũ oportet in huiusmodi casib⁹ prouidere vt non eueniat alicui scandalum ex hac mea libertate & voluntate bona latente. Quartus casus est

de re-

de restitutione rerum ex fictione: an fingens se bonum aut pauperē, aut oraturum, teneatur restituere eleemosynaliter sibi collata. Et breuiter distinguendum occurrit si fictio talis concurrit per se (hoc est ex intētione) ita quod propterea ille fingat vt habeat eleemosynam: aut si concurrit per accidēs, hoc est si non propter habendam eleemosynā fictio ista fit, sed propter alium finem. Nam si primo modo concurrit fictio, consequens est vt lucrum hoc fraudulentū sit: & iste simulator reus sit fraudulentę actionis acquisitiuæ: & propterea tenetur ad restitutionem, sicut quilibet alius ex fraude & dolo acquirens. Non est tamen restituendū illi qui eleemosynaliter dedit, sed Christi pauperibus seu operibus talibus qualibus ille qui dedit, putauit se dare: quia ex quo dator eleemosynæ principaliter dedit Christi bonis seruis seu pauperibus seu pro Missis & orationibus expositis, iam ius quæsitum aut quasi quæsitum est Christo, qui mercedem reddidit (iuxta illud: Qui dederit calicem aquæ frigidæ alicui in nomine discipuli, nō perdet mercedem suam) iam non est suum quod dedit Christo in nomine discipuli, siue ille sit verè discipulus, siue non.

Si verò fingit quis se bonum aut sanctum non ratione lucri, non tenetur restituere sed satisfacere deuotioni eleemosynam dantis: quia licèt dans decipiatur in opinione bonitatis ab isto hypocrita, non tamen decipitur ab eodem quantū ad actionem dandi eleemosynā, sed ad hanc ex propria deuotione ducitur.

☞ Contētio contra proximum qua quis nequiter proximum inuadit, peccatū est mortale.

RIxa (hoc est contentio ad facta perueniēs ex inordinato animo: vt quū propria authoritate vnus alterum inuadit) peccatū est mortale

mortale ex proprio genere: quia nociua est proximo. Et si ex vtraq; parte rixa se tenet (hoc est q; mutuò contra se pugnant irati) vtrinq; est peccatum mortale. Si autem altera pars soli defensioni operam dat, non est ex parte eius rixa.

Aduerte tamen si seruata est moderatio inculpatæ tutelæ & quantum ad factum & quantum ad animum deliberatum. Passiones nanq; nisi ad deliberatum cōsensum vindictæ inducant, veniales sunt: & similiter modicus excessus moderatæ tutelæ venialis est.

☞ Sacrilegij crimen tripliciter consideratur.

SACRILEGIVM peccatum est mortale ex suo genere: quia violationem, hoc est irreuerentiam, seu iniuriā rei sacræ ponit. Est autem triplex sacrilegij species. Vna, qua fit iniuria personæ sacræ vt sic: vt si clericus percutiatur, aut à seculari iudice puniatur: si contra votū personale (puta castitatis vel abstinētiæ) peccetur. Et sic de similibus. Alia, qua fit iniuria loco sacro: vt si de loco sacro extrahatur ibi saluatus, aut inde furto vel rapina res accipiatur, aut sanguine vel semine humano voluntario locus sacer violetur. Tertia species est qua fit iniuria rebus sacris seu dicatis Deo: ita quòd non solùm iniuria quæ fit sacramentis & vasis sacris & reliquijs sanctorum ac imaginibus eorum, sed etiam quæ fit rebus Ecclesiæ mobilibus vel immobilibus, quia Deo dicatæ sunt, dum ad vsum ministrorum Dei mancipatæ sunt, sacrilegium committitur. Et si vis cognoscere quando propriè committitur sacrilegium in omnibus eius speciebus, considera ad quid persona, locus, vel res sanctificata est: & vide si contra illud ad quod sanctificata dicitur, actum est. Verbi gratia: ager Ecclesiæ est sanctificatus quo ad hoc quòd est exem

exemptus à secularibus one ribus & iurisdictionibus. Committitur ergo sacrilegium si grauetur seculari au thoritate &c. non autem si quis ibi fornicetur: quia nō est ab hoc exemptus per hoc quod est Ecclesiæ: & similiter sacrilegium est si quis in loco sacro fornicetur, non autem si quis ibi detrahat: quia loci sanctitas est ad exemptionem ab effusione seminis humani, non autem à detractione. Similiter sacrilegium est si sacerdos fornicetur, quia sanctificatus est ad castitatem: non autem si blasphemet, quia non est ad eius oppositum directè sanctificatus. Et sic de similibus Ex his namq; habes vnde po tes discernere quæ sint sacrilegia ab his quæ nō sunt sacrilegia, etiam si sint peiora sacrilegio.

Ars vel officium sagittarij an & quando sit illicita.

SAgittarij ars seu officiū, quamuis secundū se non minus liceat quàm aliorum armorum vsus, quia tamen ab Ecclesia prohibetur contra Christianos (vt patet in cap. artem extrà de sagitta) sub pœna excommunicatio nis, inter prohibita computatur. Sed quia glossatur inhibitio hæc, & restringitur ad bellum iniustum contra Christianos, promiscuè pro nihilo haberi videtur canō iste, dum quilibet bellum suum vt iustum habet.

Satisfactio vt pars pœ nitentiæ diuersimodè consideranda.

SAtisfactio sacramētalis (quæ scilicet est tertia pars sacramenti pœnitētiæ quum distinguitur in tres partes, scilicet cōtritionem, confessionem, & satisfactionem) quæ vulgariter vocatur pœnitentia iuncta à confessore, consideranda est primò à confessore si imponenda est, & quæ, quanta, qualis, & quando. Regulariter siquidem in omni confessione sacramentali impo nenda

nenda est satisfactio aliqua, vt sacramentum pœnitētiæ omnes materiales suas partes habeat. Dico autem regulariter: quoniam in tribus casibus omitti potest. Primus est, si constaret pœnitentem satisfeciſſe integrè: nam tunc nulla satisfactio iniungenda: quia sacer dos debet Dei iudiciū imitari, vtpote Christi minister: ac per hoc pœnitentem, coram Deo non amplius obligatum ad satisfaciendū pro cōfessis peccatis, debet non ligare ad satisfaciendū pro peccatis illis. Secundus est, quando impotentia pœnitētis excusat: vtpote quia in extremis constitutus tantam non potest satisfactionem exoluere. Potest enim tunc absolui, & satisfactio indicari tali infirmo, & diuino relinqui iudicio, adiuuanda tamen suffragijs Ecclesiæ: vt habentur. xxvj. q. vij. ab infirmis. Tertius est, indispositio pœnitentis, quia nullam vult pœnitentiam hic peragere, sed offert se in purgatorio subiturum. Talis enim videtur absolue dus & relinquēdus purgatorio ad satisfaciendū, si casus sit possibilis: quia saltem semel signare se signo crucis, nullus refutaret. Quid autē imponendū sit, constat: scilicet vel ieiunium vel oratio vel eleemosyna, extenso ieiunij nomine ad oēs corporales exercitationes propter Deū &c. Quanta autem & qualis debet esse, considerandū est vt sit commensurata tribus: scilicet peccatori, peccato, & fini, hoc est sanitati animæ: sicut medicina debet esse proportionata primò infirmo: secūdò, infirmitati: & tertiò sanitati. Oportet enim videre fortē vel debilē infirmum secūdum animā, & qualiter dispositē seu prōptus est ad satisfaciendum: nam sicut infirmo secundū corpus forti & bene dispositō potest dari fortis medicina, debili autē minimè: ita pœnitēti bene præparati & robusti animi satisfactio, quā meretur, imponēda est: debiliter autē dispositis det satisfactio paruula iuxta de-

bilitatem sui animi, & paruulus ignis foueatur apposita palea, & non suffocetur appositis malis lignis desuper. Similiter considerandũ est quali morbo laboratur. Nam luxuria ieiunio, auaritia eleemosyna, blasphemia diuinis laudibus &c. curatur. Oportet & plurimum aduertere, vt sanitas animæ conseruetur, iniungẽdo pœnitenti vt excidantur causæ peccatorum: puta tollere talem couersationem, manere in tali modo, & sic de alijs.

Quando demũ imponenda est, nihil refert imponere ipsam antẽ vel post absolutionem: sufficit siquidẽ præparatio pœnitentis ad illã.

Caueat autem confessor ne illorum vsum sectetur qui dant pro sacramẽti pœnitentia semel pater noster, aut aliquid parum tunc implendum, vt pœnitentia fiat in gratia, & nihilominus multa imponunt pro satisfactione. Nociua est hęc cautela pœnitentibus: quia tota illa reliqua satisfactio imposita nõ est sacramentalis, ac per hoc non tantũ valet sicut si esset absolutè imposita. Timetur quoq; plus ꝙ oportet: quia non oportet iterare confessionem, vt isti fortè putant aut dubitant, si pœnitentia quæcunq; facta est in peccato mortali: vt alibi declaratum est. Est & secundò satisfactio exequenda à pœnitente necessario in charitate: tota, quando, vbi, & sicut imposita ac acceptata est. Vbi scito q; regulariter exequũtio pœnitẽtiæ seu satisfactionis fructuosæ, omnes dictas conditiones requirit. Et licèt varia videatur opinio circa hęc, vt diffusè scripsimus in fine commentariorum super tertia parte; conclusio tamen est quantum ad necessitatem, quòd omittere satisfactionem est peccatum sed non mortale, si desit cõtemptus: quia non omittitur aliquid necessarium ad salutẽ: quia satisfactio est solutio pœnæ temporalis omissæ debitæ, quæ si hîc non soluatur, in purgatorio soluetur. Quantum verò ad charitatem, ꝙ si non

si non fit in charitate, licèt valeat in foro Ecclesiæ (sicut valent horæ canonicæ dictæ in peccato mortali à sacerdote) non tamen tunc valet ad expiationem pœnæ debitæ coram Deo pro peccatis: quia sine charitate nihil mihi prodest, inquit Apostolus: Valebit tamen quo ad hoc quando redibit peccator ad cor, quia sacramentalis pars est, sicut confessio informis & baptismus informis incipit valere postea. Vide ibi si vis. Quantum verò ad integritatem, tempus, locum &c. nulla est ambiguitas. Si tamen debito tempore pœnitens non impleuit orationẽ aut ieiunium (impleat pòst: quoniam principale in satisfactione est ipsum opus, non circunstantia temporis.

Satisfactio sacramentalis an possit per aliũ exolui.

POtest demũ satisfactio sacramẽtalis exolui per alium ad hoc voluntarium: siue ille alterá cõfessore sibi imponi acceptet, siue accepta tam à pœnitente suscipiat in se, de consensu tamẽ confessoris qui imposuit, vel alterius: vt mutatio sententiæ quantũ ad personam satisfactricẽ à iudice fiat. Posset tñ in articulo necessitatis sub ratihabitiõe hoc fieri Exiguntur autẽ ad fructuosam satisfactionẽ vnius pro alio duo, scilicet charitas, qua opera vnius communicantur alteri, & cõputantur vt vnum in Christo: & causa rationabilis: quoniã declinare à bono ad minus bonũ non debet quis absq; causa rationabili: satisfactio autẽ per alterum, est minus bona pœnitenti: quia non est nisi pœnæ absolutio: si autem ipse per seipsum satisfaceret esset & pœnæ absolutio, & sibijpsi meritum & remediũ seu medicina.

Vitium scandali dupliciter committitur.

SCandalũ (hoc est dictũ vel factũ minus rectum occasionem spiritalis ruinæ

næ præbens) peccatum est: quia charitati (qua spiritale bonũ proximi amare ita debemus vt non in periculum ruinæ ponamus) opponitur. Committitur autem dupliciter. Vel per se: hoc est ex intentione vt alter peccet. Et sic est speciale peccatum, & est mortale, nisi intẽdat vt alter imperfectè, hoc est venialiter peccet: quia tũc esset veniale. Vel per accidẽs: hoc est nõ ex intẽtione vt alter peccet. Et hoc duobus modis fit. Aut committendo aliquid quod habet speciẽ mali. Et sic etiam est speciale peccatum: quia ad scandali speciem hoc peccatum reducitur: sicut detractio præter detrahendi intentionem reducitur ad detractionis speciem. Aut committendo aliquod verè malum: puta adulteriũ publicum, vnde alijs præbetur malum exemplum, non intentum ab adultera. Et hoc non est speciale peccatum, sed circunstantia peccati, puta adulterij: quia grauius est si est, publicum. Vtroq; autem modo scandalum per accidens potest esse peccatum mortale & veniale. Nam vltimo modo si peccatum publicum est mortale, constat scandalum esse mortale: si verò est veniale, scandalum quoq; est veniale. Sed primo modo non est ad qualitatem actus in se spectandum (quia sola apparentia mali in illo ponitur) sed ad periculum ruinę alienæ, consideratis conditionibus personarum, locorum, temporum, & causarũ. Si enim ex facto meo habẽte mali speciem audio à fide dignis ignorãtes aut infirmos scandalizari (hoc est disponi ad ruinam peccati mortalis) abstinere debeo donec informentur & clarificentur de veritate & bonitate operis: ita quòd peccarem mortaliter non curando de pusillorum ruina. Videte (inquit Christus de hac materia loquens) ne contemnatis vnum ex his pusillis. Et Apostolus ad Romanos. xiiij. Noli cibo tuo perdere pro quo Christus mortuus est. Si verò venialis tantùm peccati periculum est in proximo, constat non esse mortalem incuriam talis periculi. Et similiter non est mortale si ex ignorantia facti latet me talem meum actum esse occasionem ruinæ alijs. Et hæc de actiuo scandalo intellige. Nam de passiuo scandalo nihil intelligendum est, nisi quòd est generale peccatum. Est nanque quodlibet peccatũ in quod homo ex alterius min' rectè dicto vel facto ruit. Vnde nec circunstantiã aggrauantẽ peccatum, sed monstrantẽ infirmitatem peccãtis addit. De perfectè siquidem firmis in charitate scriptum est. Non est illis scandalum.

Schismatis crimen dupliciter incurritur.

Schisma (hoc est separatio ab Ecclesiæ vnitate ex intentione) peccatũ est mortale: vtpote cõtra vnitatem catholicæ Ecclesiæ. Incurritur autẽ schismatis crimen dupliciter. Primò, si quis ex intentione non se habeat vt pars vnius vniuersalis Ecclesiæ: ita quòd operationes suas (credere, sperare, ministrare sacramenta, dare eleemosynas, orare, ieiunare, &c.) nolit facere vt pars vnius sanctæ Ecclesiæ, sed ipse velit habere tanquã sit quoddam totũ seorsum: ita quòd non sit alterius, id est vniuersalis ecclesię pars. Sumus enim omnes mẽbra vnius corporis Christi mystici quod vocatur Ecclesia catholica. Et similiter iuxta hunc quoq; modũ incurritur schisma, si quis non se habeat ex intẽtione ad Christi vicarium in terris Romanorum Pon. indubitatũ vt caput vice Christi istius corporis: quoniam hoc est subtrahere se ab vnitate corporis in ordine ad vnũ caput.

Et aduerte perspicaciter, q̃ horũ vtrunq; dupliciter incurrere homo potest. Primo stando infra limites volũtatis præcisè: hoc est quia non vult recognoscere vnitatem Ecclesiæ seu capitis,

quanuis credat illam: & tũc est schismatis crimẽ purũ. Altero modo extendendo malam hanc voluntatem ad actus fidei: ita quod non solùm vult vnitatem Ecclesiæ scindere, aut vnum caput non recognoscere, sed etiam credit non esse vnam omnium fidelium Christianorum Ecclesiam: aut si credit vnam Ecclesiã in seipsa, non tamen vnam etiam secũdum vnum caput Christi in terris vicarium. Et sic est non schisma purum, sed admixtum hæresi contra illũ articulũ. Et vnam sanctam Ecclesiam catholicam. Et si quidem vnitatem Ecclesiæ non credit, manifesta est hęresis. Si verò vnitatem capitis, hoc est Papæ, non credit, quanuis in dubium fortè reuocetur an sit hæreticus propterea quia nõ inueniri videtur à sacris concilijs damnata hæc hæresis, communis tamen doctrina hæreticum reputat.

Alio autem modo incurritur schisma, quum aliquis mauult voluntatem suam implere, seu opus aliquod efficere vel perficere, quàm seruare vnitatem Ecclesiasticam: vt contingit ijs qui vniuersales synodos contempto capite celebrant aut celebrare volunt, quasi ipsi sint Ecclesia catholica. Tũc enim secundum effectum schisma incurrunt, sicut homicidium secundum effectum incurritur ab illo, qui etsi non intendit occidere, intendit tamen potius suam implere voluntatem sagittando in loco non deserto, quàm homicidij periculum vitare, dum enim vsurpant isti Ecclesiæ nomen, ab vnitate veræ Ecclesiæ catholicæ, quę secundum vnitatem capitis est, seipsos separant. Vtroque autem modo schismatis crimen cum suis pœnis incurritur, sicut homicidij crimen vtroque simili modo incurritur.

Si autem tempore dubiorum pontificum incertitudo veri põtificis hominẽ dubiũ reddat de certo Christi vicario, teneatur primò quod certum est: scilicet vt quilibet se reputet & habeat vt vnius Ecclesiæ catholicę, & ad vnum ipsius caput in cœlo Christum & dubios vicarios Christi habeat vt dubios, nulli vt certo & indubitato pontifici inhæreat, quoniam errandi periculo non se tenetur exponere: nec dubia tenetur habere pro certis: imò temerè ageret inhęrendo dubio pontifici tanquam certo. Deinde consulat peritos viros simul ac bonos: à quibus si certum consilium tutè se habendi habere poterit, sequatur illud: si verò in ambiguo cõsilium manet, eligat tutiorem partẽ. Et hoc ideo summariè pertranseo: quia longo opus est tractatu de modo se habẽdi quo ad obedientiam tẽpore schismatis propter multitudinẽ dubiorum ex vario facto causante schisma emergentium: quę si Deus concesserit, intendimus seorsum condere.

Aduerte tamen perspicaciter quod schismatis peccatum tendit contra vnitatẽ siue Ecclesiæ siue capitis formaliter, & non contra vnitatem cum ista vel illa persona determinatè. Et propterea si rationabiliter dubitatur has personas esse partes seu membra Ecclesiæ: & similiter si rationabiliter dubitatur hanc personam esse caput Ecclesiæ, & propterea non habetur hic pro papa certo, aut non habetur totaliter pro papa ratione ad hoc ducente, non incurritur crimen schismatis, etiam si error interueniret: quia non interuenit schisma formaliter. Et ratio probabilis excusat vt schisma materialiter non redeat in naturam suæ formæ, hoc est in formale schisma in casu quo sic erraretur.

Gratia Dei curantur scrupulosi.

Scrupulosorũ medicina diuina, est gratia Dei nõ solùm intus habitans, sed exteriori assistentia custodiens: quæ proprijs & alienis orationibus, ieiunijs, &

eleemosynis continuè quærenda est humiliter, deuotè, & cum fiducia diuinæ largitatis ex ipsius misericordia immensa. Humana autem medicina est cõsulere & acquiescere, rursus vitare principia scrupulorum, hoc est vitare cogitationẽ de illis in quibus est scrupulosus: quoniam in hoc videtur consistere naturalis causa scrupulorum, scilicet quòd mota vna phantasia oportet multos consequi: ita quòd non est in potestate sua compescere sequentes cõmotiones: sicut in lateribus ordinatè hærentibus est videre quòd moto vno cæteri sequuntur cadendo vnus post alium. Ipsa siquidem attentio ad scrupulũ vitandũ, scrupulũ parit: quia mouet phantasiã impedientẽ liberè incipere vel prosequi. Medicina autẽ particularis cõtra prẽteritorum peccatorũ reconfessionem, est habere credulitatẽ propriam ꝙ de illo peccato confessus sit pro certitudine ita quòd non amplius confiteatur. Et in hoc acquiescant cõsilio meo omnes scrupulosi timorem Dei habentes, qui confessionem suam diligenter perfecerunt. Nec hoc dico voluntariè, sed rationabiliter: quia quæ apud istos est credulitas, apud ipsosmet si non essent impediti, haberetur pro certitudine. In cuius signum multi horum fatentur se pluries de eisdem oportere confiteri: quia pluries post confessionem occurrunt vt dubia: timor enim facit eos dubios sed consilium hoc rationabile reddat eos quietos vt certos. Medicina rursus vniuersalis scrupulosos sanans aut quasi sanans est quotidiana examinatio cum diligentia & cõtritione propriæ conscientiæ, notando commissa & suas inclinationes seu passiones cum frequenti confessione. Est & magna ac vtilis medicina solicitudo cũ factis ad cauendũ ea quę sunt manifestè peccata: qui enim parũ curat cõmittere venialia (ita ꝙ quum scit aliquid non esse mortale, paruifacit incurrere) solicitus

citus non est ad curam animæ suæ vt fructum reddat in tẽpore suo. Et propterea mirum non est si Angelica deest custodia ad prẽseruandum illum qui sibijpsi deesse paruipendit.

❧ Scurræ infames dicũtur, & per consequens vitiosi.

SCurrilitas (qua homo ad risum prouocat inuerecundè non habita ratione dignitatis, locorum, temporum. &c.) peccatum est: vtpote honestæ vrbanitati opposita. Sunt autem huic negocio dediti quasi infames: & vocantur scurræ, ex scurrilitate viuentes. Qui verò opus hoc rarò exercẽt, licet peccent, ab infamiæ tamen nota excusantur. Et quia scurrilitas non est mortalis ex suo genere, considerabis si admistum habet aliquid contra dilectionẽ Dei aut ꝓximi, ad hoc vt discernas si in aliquo casu est mortalis nam ex sola tali admistione potest effici mortalis.

❧ Seditiosi vnitatem bonam dissoluentes peccato mortali se obligant.

SEditio (qua vnitas multitudinis dissoluitur, discordantibus contra sęinuicem partibus illius multitudinis) peccatum est mortale: vtpote contra pacem multitudinis vnitæ. Vnde seditiosi sunt non solùm authores discordiæ, sed etiam sequaces scindentes ciuitatẽ, regnum, exercitum, aut etiã domum. Et si vtraque pars hoc malo gaudet (quia neutra ad cõmune bonum sed proprium tendit) vtriq; seditiosi sunt. Si verò vna ex parte conatus est ad cõmune bonum, & ideo resistunt seditiosis, non inuoluuntur seditionis vitio, sed tuentur laudabiliter commune bonum pugnando contra seditiosos. Sicut enim quum persona vna inuaditur, licitè pugnat ad sui conseruationem illæsam, ita quum commune ciuitatis bonum præcipuum (quod est vni-

tas,pax,libertasq;) inuaditur, aut inuasio præparatur à seditiosis, licitè ciuitatis pars bona tuetur commune bonum & præparando se & alios, & pugnando vt illæsum seruetur commune bonum.

✠ Capita tria circa simoniam examinanda.

SImonia (hoc est emptio vel venditio spiritalis rei) peccatum est mortale: quia iniuriosa est religioni, vilipendendo res spiritales dũ sub precio ponuntur. Vt autẽ clara casuũ notitia habeatur,tria sunt capita pertractanda, scilicet res spiritalis, emptio vel venditio extrinseca:& rursus emptio vel venditio interior seu mentalis tantùm.

Circa caput primũ(quid appellatione rei spiritalis intelligatur in proposito) scito hic appellari rem spiritalem à spiritu sancto: vt est spiritalis ratio vitæ qua in Christo viuimus, sentimus, intelligimus, & operamur. in cuius signum simonia vitium est Ecclesiasti cum non habens locum in prophanis.

Sunt autem res spiritales multis modis. Vel quia sunt merè spiritales: vt dona Dei gratuita quæ ad vitam Ecclesiæ spectant: virtutes gratiæ gratis datæ,potestas spiritalis tam ordinis quàm iurisdictionis, sacramentales effectus, ius spiritale quodcunq; etiam viuendi ex altari,habendi decimas,beneficia Ecclesiastica,& similia. Vel quia sunt compositæ ex spiritali & corporali,sed formaliter ac pricipaliter sunt spiritales: vt sacramenta Ecclesiæ omnia,& similiter sacramentalia: vt consecrationes virginum, benedictiones nubentium, Missæ,orationes vocales,ecclesiasticus cultus,prædicare,oleum sanctum,chrisma, Ecclesiastica beneficia, & alia huiusmodi. Vel quia compositæ sunt ex spiritali & corporali, sed principale in illis est corporale: vt calices, cruces, officia Ecclesiastica,vt officium iudicis, doctoris, sacristæ, œconomi.

Multis igitur modis quũ inueniantur res spiritales, notandæ sunt regulæ sex,vt non erretur in istis. Prima regula est. Nulla res spiritalis quatenus spiritalis,est licitè vẽnalis,aut ratio maioris precij: itaq; ex hac regula habes tria. Primo, quòd res purè spiritalis non potest emi aut vendi. Secũdò: quòd res composita ex corporali & spiritali, nõ potest emi aut vendi ex ea parte qua spiritalis est,quantumcunq; spiritalitas illius sit minima. Tertio,quòd si aliqua res composita ex spiritali & corporali vendi aut emi licitè potest(vt calix cõsecratus, aut officium docendi.&.)non tamen potest pluris æstimari, nec pluris vendi aut locari. &c. ratione spiritalitatis, sed solummodo tanti quantum valet ratione rei corporalis: alioquin simonia committitur. Secunda regula est. Nulla res composita ex spiritali & corporali sic vt principale illius sit spiritale,potest vendi vel emi absolutè: quia ex quo principale in istis est spiritale,si simpliciter & absolutè sub pretio ponitur,intelligitur vendi spiritale. Vnumquodq, nanq; quũ absolutè tractatur & iudicatur intelligitur tractari & iudicari secundum suum principale: vt quum tractatur de homine, tractatur de homine secũdum quòd est rationabilis: & quũ tractatur de naui,tractatur de illa secundum quod quid artificiale: & quum tractatur de Episcopo, tractatur de illo secundum quòd pastor ouiũ christi:& sic de alijs. Et ex hac regula habes, quòd non licet prædicatori pro predicatione, sacerdoti pro celebratione, vel pro officio mortuorũ,ordinatori pro collatione ordinum, & cæteris similibus pro similibus pacisci, aut quouis modo hæc sub precio ponere absolutè. Tertia regula est. Res quęcunq; cõposita ex spiritali & corporali sic vt principale in illa sit corporale, potest

Universidad de Deusto Biblioteca

potest absq; simoniæ vitio vendi vel emi absolutè, nisi ex positiuo iure inhibeatur. Ratio regulæ est: quia ex eo quòd principale est corporale, non intelligitur vendi nisi corporale quum absolutè venditur, & seruatur antedictum moderamen quod non pluris æstimatur ratione spiritalitatis, sed purè tãti venditur quantum corporalis res valet. Addidi autè nisi ex positiuo iure inhibeatur: quia quantumcũq; res secundum se venalis sit, si iura disponunr ibi interuenire simoniam, non quia secundũ se sit, sed quia prohibita, oportet parere iuri: vt de multis officis canonica iura sic disponũt: vt sunt œconomi, castaldi. & cæte. Quarta regula est. Stipendiũ sustentationis exercentium spiritalia, licitum est velle & accipere, & in articulo necessitatis etiam pacisci. In hac regula dicuntur duo. Primùm, quòd pro sustentatione ministrantiũ spiritalia licitum est accipere temporalia. Et hoc satis clarè patet ex doctrina domini in euangelio, & Pauli Apostoli. Et ex ratione: quia hoc non est vendere spiritalia, nec locare operas pro mercede, sed est velle habere necessaria ad vitã corporalem, sine qua non possumus spiritalia exercere. Secundum est, quòd in articulo necessitatis licitum est deducere in pactum stipendium sustentationis. Hoc nanq; articulus necessitatis tunc supplet, quod & iustitia deberet efficere apud populum recipientem spiritalia (quia tenetur sustentare ministros spiritalium) & ad quod superiorum authoritas deberet cogere populũ. Et licet hoc licitum sit: quia tamen habet speciem mali, & prohibitum regulariter est ex iure positiuo pacisci in huiusmodi, ideo non est faciendum. Habes tamen ex hac regula, quòd licitum est cogere ad subuentiones statutas authoritate superiorũ vel consuetudine exhibendas in consecratione Ecclesiarum & virginum, in benedictione nubentium, in visitationibus & alijs huiusmodi: quia hæc in subsidiũ ministrorum intelliguntur statuta vel consueta: sicut decimæ & prouẽtus alij Ecclesiastici. Debent tamen Prælati & eorum officiales prius exhibere gratis spiritalia hæc, & post cogere ad seruandas laudabiles consuetudines: ne nomen clericorum blasphemetur tanq̃ auarũ, & quasi vẽnalia spiritalia reputãs. Quinta regula est. Locare operas suas ad exercitia spiritalia quę principaliter sunt spiritalia, non est licitum nisi per accidẽs. Vbi scito quòd tribus titulis res qualitercunq; spiritales contingit afficere. Primus est, venditionis & emptionis: secundus est, sustentationis ministrorum: tertius est, locationis & conductionis non spiritalium sed operarum suarum. Primus, qui (vt infrà declarabitur) comprehendit sub se omnẽ contractum debiti legalis, est totaliter prohibitus: vt in primis tribus regulis declaratum est. Secundus est secundum se totaliter licitus: vt in quarta regula explanatum est. Tertius autẽ qui secundum rem species est venditionis & emptionis (quia locare est quoddã vendere, & conducere est quoddam emere) & qui nõ refertur ad spiritale nec vt rem locatam, nec vt rationẽ locandi, sed refertur ad operas humanas concurrentes ad exercitationem spiritalium, venit in quæstionem, vtpote medius. & de ipso dicuntur duo in hac regula.

Primum est, quod locatio operarum nõ habet per se locum in exercitationibus spiritalibus quæ principaliter sunt spiritales: vt sunt Missæ, prædicationes, cõsecrationes virginum, Ecclesiarum, collationes sacramentorum, orationes, & huiusmodi. Et ratio iam dicta est: quia quũ illa quæ sunt secundum suum principale spiritalia, tractantur absolutè, intelliguntur tractari secundum suum principale quod est spiritale ac per hoc intelli-

intelligitur locari & conduci spiritale vel vt res cõducta, vel vt ratio conducendi: & consequenter appreciantur opera ex spiritali: quod constat esse simoniacum.

Secundum est, quod per accidens, hoc est propter adiunctum vinculum, locum habet in istis locatio operarum consueta & approbata ab Ecclesiæ consuetudine. Multi enim sacerdotes locant operas suas ad officiandum aliquã Ecclesiam per annũ vel menses, toties celebraturi in hebdomada. &c. Quanuis enim non liceat sacerdoti locare operam suã ad celebrandũ missam (quia hoc esset locare spiritale: quia Missa secundum suum principale est spiritalis, vt dictum est) licet tamen eidem locare libertatem suã, contra quam toties debet occupatum se tenere, & impedimentum ab operibus alijs. & breuiter tot concurrũt temporalia in istiusmodi annuis, menstruis, hebdomadarijs. & cæt. obligationibus, vt intelligatur non spiritalem rem aliquã, sed temporalia locari & conduci.

Sexta regula est, Locatio operarum in illis exercitijs spiritalibus quę principaliter sunt corporalia, locum habet absq; scrupulo conscientia: vt patet de officio vicarij, sacristæ, iudicis, doctoris etiam in theologia, & alijs huiusmodi de quibus debentur certa stipendia. Et possunt in istis interuenire conuentiones ac pacta de quãtitate stipendij: quia de corporali ac vẽnali opere pactio fit, non de spiritali iustitia, veritate. &c. Et hæc intellige ex arte operarij: ita quòd ille qui in vicarium aut iudicem. &c. petitur, potest locare operas suas ad huiusmodi officia. Et similiter is cuius est dare officium illud, potest illud conducere sub certo stipendio. Et non intelligas hoc ex parte Prælati, quasi ipse possit locare huiusmodi officia sub certo precio: quoniam hoc est vendere officia spiritalia, & est expressè prohibitum, ne Prælati cõmittant vices suas sub annuo censu. &c. Circa secundum caput (scilicet extrinsecam emptionem vel venditionẽ, in qua consistit ipsa simonia) scito tam emptionem quam venditionem ex tribus constare: scilicet intentione, conuentione, & exequutione. Ex eo enim quod humanus actus est, intentionem sui requirit ad hoc vt per se fiat: hoc est vt intendat quis vendere seu emere. Ex eo verò quod commutatio voluntaria est, oportet conuenire vtrinque de precio. Nec refert vtrum tunc disceptando cõueniãt, an primo verbo conueniãt: an sciendo precium seu mutuum affectum detur & accipiatur precium: semper enim interuenit conuentio vel prius statuta aut scita aut tunc facta, etiam si subito & imperceptibiliter fiat, & breuiter explicita vel implicita: alioquin resiliretur ab altera parte & non subsequeretur emptio & venditio: vt patet in quotidianis venditionib⁹ & emptionibus.

Ex eo autem quòd actus talis exterior ad alterũ est, exigitur ad sui consummationem datio & acceptio rei quæ venditur, & precij: non enim consummata est venditio, nisi detur res quę venditur: & similiter non est consummata emptio, nisi detur precium: quia neutrum ab altero consummatè transfertur nisi tradatur: & similiter neutrum consummatè acquiritur nisi habeatur: constat autem per emptionem & venditionem consummatam debere trãsferri hinc rem, inde precium: & similiter acquiri hinc precium, inde rem. Vnde iuxta hæc habeto pro regula, ad simoniã quæ ab Ecclesia punitur, exigi duo. Vnũ, ex parte venditoris: scilicet venditionẽ consummatam rei spiritalis. Alterum, ex parte emptoris: scilicet conuẽtionẽ implicitè vel explicitè de ẽptio, aut traditionẽ pretij. Vbi nota quinq;

Primo,

Primò, differentiam partiũ penes hoc quòd ex parte rei ſpiritalis exigitur actus conſummatus ad hoc quod Eccleſiæ cenſuris ſubſit: ex parte vero precij non exigitur actus conſummatus, ita ꝙ ſi ſimoniaca cõuentio inter aliquos ſi de ordine, beneficio, ſepultura, Miſſa. &c. pro tali precio, ſi ordo, beneficium, & breuiter res ſpiritalis non datur, etiam ſi pecunia pro precio fuerit data, nõ incurritur ſimonia ſubiecta cenſuris Eccleſiæ: quãuis incurratur crimen ſimoniæ. Et ratio eſt: quia nõ eſt cõſummata venditio rei ſpiritalis, ſed inchoata & in mente & in conuentione. Pœnæ ſiquidem reſtringendæ ſunt ad conſummatos actus. Secundo, diſiunctiuã ſeu alternatiuam æquiualentem ex parte precij penes conuentionem vel traditionem precij: ita quòd ex parte emptoris æquipollent pactio vel traditio precij: ita quòd licet ſimonia punita ab Eccleſia exigat conuentionem ſeu pactum, ſi tamen concurrit traditio precij, æquipollet conuentioni. Imò (vt melius loquar) inuenitur pluſquam pactio: quia ipſa traditio precij claudit in ſe conuentionẽ, vtpote conſummatio illius, nam conſummata emptio conuentionem explicitam vel implicitam adimplet. Et propterea non fallaris inſpiciendo ſolùm ad pacta explicita: ſed intuere ſi interuenit ſolutio ſeu traditio pretij, & perſpice peſſimam ibi ſimoniam.

Tertiò formalem loquutionem de pretio, quũ enim dicimus traditionem pretij includere pactionem, loquimur de pretio inquantum pretium: hoc eſt ſub ratiõe pretij. Poteſt ſiquidem multis modis tradi aliquod temporale: ſcilicet vel per modũ liberalis doni, vel per modũ ſuſtentationis, vel per modum reuerentiæ, vel per modum oblationis, vel per modum debiti ex lege aut laudabili cõſuetudine, vel per modum pretij. Et hoc ſolo vltimo modo vocatur pretium,

ciũ, & vocatur traditio precij. Quartò nota qui timorata habes conſcientiam, ꝙ licet ſacerdos minus bene faciat exigendo id quod ſecundum laudabilem conſuetudinem ſolet dari, ſi ante collationem ſpiritalium exigat, aut ſi negat aut differt ſpiritalium collationẽ vt illud habeat, non tamen propterea ſimoniacam iudices: quoniam ſi vt conſeruet ſe indemnẽ cognoſcens præcipuè quòd poſtea oportebit illum litigare, hoc facit, ſimoniacus non eſt ſecundũ rem, quia nõ vendit ſpiritale. Nec huiuſmodi exactio inducit modum precij, quoniam non mutat modũ debiti: quanuis ſpeciem quaſi ſimoniæ habeat huiuſmodi prẽuentio & cautela: & propterea reprehenditur. Quintò nota quòd triplex muneris genus, ſcilicet â manu: vt pecunia & alia bona mobilia vel immobilia: ab obſequio: vt ſeruitia. & lingua, vt laus, adulatio, preces. &c. ad hoc vt ſimoniam ab Eccleſia punitam conſtituat, exigitur quod precij rationem habeat: alioquin ad venditionem ſpiritalem non ſpectabit vt emptio. Et propterea ſi laus, adulatio, preces non niſi per modum laudis, per modum adulationis, per modum precum concurrũt, quantumcunq; ſint nephariæ & carnales, ac pro indigno, & efficaces ita quòd inducant Prælatum ad dandum beneficium, ad conferendum ordinem. & cæt. ſimonia verè & propriè non incurritur, quanuis crimen aliud incurratur: quia nulla eſt hîc vẽditio aut emptio niſi mẽtalis, ſi intentio adulantis aut Prẽlati eſt adulationem vt precium ponere: & ſic de alijs. Circa tertium caput (ſcilicet emptionem ſeu venditionem mentalem) ſcito ſimoniam mentalem conſiſtere in intentione precij: ita quòd ex hoc ipſo quòd homo intendit ſub precio ponere ſiue emendo ſiue vendendo rem ſpiritalem, aut vt vænalem rem, aut vt rationem appreciandi, ſi-

di, simoniam mentalem incurrit. Et hoc est quandocunq; intendit pro spiritalibus temporalia habere aut è contrario, ita quòd ly pro, precium denotet: & similiter quandocunque principalis intentio ad temporale habendum ex collatione spiritalis aut è contrario tendit. Qui enim temporalia ex spiritalibus intendit nō vt precium, sed vt sustentationem necessariam ministrorum Ecclesiæ liberaliter seu eleemosynaliter, aut statutam seu laudabiliter consuetam, simoniam mentalem non incurrit. Et similiter è contrario qui ex temporalibus spiritalia intendit non vt ex precio debita, sed vt ex his excitata ac prouocata aut expedita (vt contingit in eleemosynis, oblationibus, legatis, & quasi stipendijs sacerdotum & orantium ac prædicantium, & in seruitijs honestis quæ Prælatis exhibētur, & alijs huiusmodi) simonia nulla in animo est: quia gratis dandum spiritale expectatur, & temporalia non vt precium intenduntur. Potest autem mentalis simonia tripliciter inueniri. Primò, ex eo quòd in solo actu interiori consistit: vt sicut homicidium mentale est deliberatus animus occidēdi, ita simonia mētalis sit deliberata voluntas emendi vel vendendi rem spiritalem.

Secundò ex eo quòd exterius imperata latet intus: vt quum aliquis seruit aut munus offert pro spiritali consequendo, vel è contrario spiritale dat pro temporali consequendo, non tamē declarat prauam suam intentionem, scilicet quòd intentione emendi seu vendendi hoc facit. Et si quidē tunc simonia non solùm intus, sed in exteriori actu imperata & exercita, sed latente intus venenoso semine: & propterea inter mentales simonias locatur. Tertiò, ex eo quòd non est consummata ex parte rei spiritalis: vt quum conueniunt simoniacè aliqui, & postmodùm aut pœnitentia ducti, aut propter impotentiam, aut quauis aliam causam receditur à pacto, & breuiter non mandatur exequutioni promissum spiritale. Hęc etiā simonia quòad crimē, nō mētalis, sed exterior est, sed quò ad pœnas censurarū inter mētales collocat: quia non est simonia consummata. Quòd si pecunia in hoc casu vt precium recepta fuisset, restituenda proculdubio est. Et quauis prima facie appareat ꝙ danda esset Ecclesiæ, & non emptori, quia datio fuit cōtra legem, rationi tamen magis consonat vt reddatur illi qui dedit, vtpote adhuc ipsius: quia non plenè abdicata ab eo intelligitur pendente consummatione contractus simoniacæ emptionis & venditionis: vt sic & pœnæ simoniæ non amplientur, sed restringantur ad consummatam simoniā: & fides naturalis qua vēditor receptū ab emptore precium tenetur illi si non sequitur exequutio venditionis restituere, seruetur: quasi perfidus namque haberetur si promissum spiritale non dans, nec acceptum precium redderet sub Ecclesiæ vel pauperum obtentu. Et hoc intellige quantùm est ex parte illius qui accepit: nam si authoritas iudicis interueniret, non crederem ei restituendam, sed in pœnam ab illo tollendam, & pro Christi honore exponendam. Aduerte simoniacos non teneri ad resignationem tam spiritalium ꝙ temporalium quæ nullo pacto sed affectu animi pręcedente vtrinq; acquiruntur: quoniam pro huiusmodi simonia sufficit delinquentibus per solam pœnitentiam suo satisfaçere creatori.

Textus est clarus & vniuersalis ac vniuersaliter intelligendus, extrà de simonia capitu. vlti. Et hinc habes vnde infinitas quæstiones de seruitoribus, de precibus carnalibus. & cæt. soluas: quia hinc clarè patet non teneri ad resignationē beneficiorum sic adeptorum absque pacto aliquo,

nulla facta differentia inter manum, obsequium, linguam,& quicquid aliud tẽporale interuenire potest,& similiter nulla facta differẽtia spiritalium.

Mendacium & simulatio æquiparantur.

SImulatio qua homo mẽtitur facto, peccatũ est: sicut mendacium quo mentimur verbo. Est autem peccatum veniale si iocosa aut officiosa est, mortale autem si pernicios: sicut de mendacio dictum est, & eadem ratione.

Mercimonialis societas duobus casibus est illicita.

SOcietas mercaturæ seu artificij illicita redditur duobus modis. Primus, si capitale vnius substet lucro & non damno: hoc eñ constat iniquum esse. Secundus est, si lucrum aut damnum non respondeat proportionaliter socijs vnicuiq; pro rata sua. interueniret siquidem manifesta iniquitas, dum non redderetur vnicuiq; quod ei debetur secundum æqualitatem iustitiæ. Et quoniam in huiusmodi societatibus frequenter contingit diuersarum rationum concurrere socios (dum vnus ponit pecuniam, & alius operas seu industriam) nec par est vtriusq; periculum: ideo aduerte & nota diligenter quòd societas huiusmodi, ex sua natura hoc habet, quòd ponens pecuniam substet duplici periculo: scilicet perditionis pecuniæ, & perditionis negotiatorij vsus eiusdẽ pecuniæ, qui verò ponit industriã seu operas suas, substet vni tantùm periculo, scilicet perdendi vsum industriæ seu operarum suarum. Quod vt melius intelligas, considera triplicem euentũ societatis, aut enim in fine inuenitnr lucrum, aut sine lucro capitale tantùm, aut damnum capitalis in toto vel in parte. Et siquidem inuenitur damnum capitalis in

in parte vel in toto, sentiet quicquid damni est dominus pecuniæ qui illam posuit. Si verò capitale tantũ inuenitur, saluum erit domino eius qui illud posuit, nam ex eo quod posuit pecuniam in societatem, non desinit esse illius dominus. Si autem lucrum inuenitur reddetur ante omnia capitale domino, & diuidetur deinde lucrum æquis portiõibus: suppositio quòd pecunia posita in societate & industria æquiualeant, Et omnium horum vna est ratio: quia scilicet qui posuit pecuniam, substat duplici periculo, scilicet perdendi substantiam pecuniæ,& perdendi negotiationis vsum, tenendo scilicet vanè tanto tempore suam pecuniam occupatã tali negotio: ex hoc enim fit vt iustitia exigente ei capitale saluum sit, si saluatur in toto vel in parte, cui deperderetur si periret. Ponens autem industriam vel operas, quia solùm potest perdere vsum industriæ vel operæ suæ (scilicet in vanum laborando) ideo nihil de capitali saluo ei debetur, substantia nanq; operarum suarum non ex negotiatione sed ex necessitate materiæ perit, quia scilicet est res successiua in motu consistens, si enim res permanentes essent, ei essent saluę. De societatibus autem in materia animalium quę societatibus appellantur, tam varia est materia & consuetudo, vt fortè scribi completè nõ possit. Et propterea in qualibet patria vide vt ibi fieri consueuit à viris probis, vel secundum morem approbatum â viris probis.

Peccatum Sodomiticũ grauissimum est.

SOdomia, qua contra naturam venerea exercentur (vel dum commiscentur personæ eiusdẽ sexus: puta mares inter se, aut mulieres inter se. vel dum cõmiscentur mas & mulier, sed non in loco naturali, aut cõsummando innaturaliter) peccatum grauissimum est.

✠ Obseruatio somniorũ diuersis respectibus est illicita.

SOmniorum obseruatio quadruplici peccato explicitè, & quinto periculo afficitur. Prima duo peccata sunt in opinione, dum somniũ vel temerè attribuitur alicui certę causæ, puta cœlo: quia quum possit â multis causis prouenire, temerarij erroris est vnam determinatè inferre. Vel temerè determinatur ad futurum vnum aliquid significandũ: ex eo enim quod nascitur causa somnij, incertũ oportet restare an somniũ illud futurum significet: quoniã ex causa pẽdet significatio, & nullũ videtur somnium ꝓcedẽs ex certa causa quod nõ possit ab alia causa prouenire: & propterea semper temerariũ inuenitur iudicium si vt certũ fiat. Vtrũq; autẽ peccatũ veniale est: vtpote iudiciũ temerariũ de re singulari in nullius damnũ. Tertiũ peccatum est in vsu quũ quis propter somnia cõmittit vel omittit cõtra necessaria ad salutẽ: & hoc est peccatum mortale, vt patet. Quartũ peccatũ in vsu quoque est, quũ quis tantã fidẽ dat somnijs vt ꝓpterea omittat vel cõmittat cõtra aliqd a quod tenetur, q̃uis nõ sit de necessitate salutis illud & hoc est peccatum veniale quia nõ cõtra, sed prẽter charitatẽ, & erratur in intellectu, & peccatur in affectu. Periculũ autẽ quod imminet oĩbus his, & præcipuè secundo, tertio & quarto, est cadere in crimẽ superstitionis diuinatorię per somnia: qm̃ vanis ac incertis opinionibus seu cõiecturis vtens quasi certis ad cognoscendum vel operandũ, aut omittendũ circa futura contingentia, meretur vt diabolica illusio se immisceat: ac de vanis fiant pernicioſa, & sic in tacitam dæmonum societatem incidatur, dum paulatim tantũ homo credit somnijs vt somnijs vtatur ꝑ regulis suarũ actionũ: aut incidat in scelera quę diximus de obseruatione astrorum.

✠ Sors

✠ Sors dæmonũ societati innixa semper damnabilis est.

SOrs triplex quum sit (diuisoria, consultoria, & diuinatoria) tertia damnata est vtpote dæmonum societati innixa: & propterea peccatũ est mortale ex suo genere. Secunda autem qua consulimus quid agendum sit, tot exigit conditiones ad sui rectitudinem vt rarò sit licita. Exigit siquidẽ primò articulũ necessitatis, ne tentetur Deus vbi opera humana potest prouideri. Secundò, reuerentiam: ne irreuerenter consulatur deus. Tertiò proportionatum modũ: ne scilicet diuina oracula aut sanctorum reliquiæ ad secularia negocia cõuertantur: quod Aug. reprehendit. Quartò debitam materiam: ne pro electionibus spiritalibus hoc fiat. Prima verò qua determinatur quid ab hoc vel illo habendũ sit boni, aut patiendũ mali in tẽporalibus bonis & malis, illicita inuenitur dupliciter. Primò, si imprudenter fit. omnis enim humanus actus prudenti circumspectione, cautela rationeq; formandus est. Secundò, si cum periculo communis boni, aut iustitiæ fit: vt si fortè regiminis officia fiant admissis ad sortes tam idoneis quàm ineptis. Ex hoc enim periclitatur respublica, vt patet: & rationalis homo dignitatẽ sibi rationis adimit sic prouidendo reipublicæ de rectoribus. Secus autẽ si admissis tantùm idoneis, sortibus officia committantur, ne pax turbetur. Quando autem sortiũ illicitus vsus mortale peccatum est, ex admixtis contrarijs ad religionem & iustitiam accipiendum est. Diuinatoria enim ideo mortalis est, quia contra religionem est. Diuisoria verò, si cõtra iustitiam, in præiudiciũ scilicet proximi vel communis boni est mortalis est. Cõsultoria quoq; si altero dictorum criminũ polluitur, mortalis est. Verùm aduerte non omnẽ irreuerentiã esse mortalem. Ex hoc enim ꝓ

euangelia ad secularia negocia consuluntur, non incurritur mortale: quia non contra diuinam est hoc reuerentiam: sed quia præter eā videtur, ideo Augustino displicet. Posset tamē (vt puto) tali fide & reuerentia ac necessitate fieri, vt nullum esset in hoc peccatū. Ex materia quoq; electionum spiritalium ministrorum si inhibitio positiui iuris secludatur, non video peccatum aliquod si sortibus committeretur super aliquos prēelectos æquè idoneos vt factū est in electione apostoli Mathiæ. Et breuiter quia vti sortibus non est ex suo genere malum, ex admixta irreligiositate aut iniustitia aut imprudentia, vel è conuerso ex admixta religione prudētia & pace iudicandum est.

❧ Peccatum sortilegij grauissimum est & hæresis simile.

SOrtilegium (quo explicitè vel implicitè ad dæmonis auxilium seu consilium sorte recurritur) peccatum mortale est ad superstitionem spectans: vt quum quis per sortes inquirit quis fecerit furtum, aut aliquid huiusmodi ad diuinationē pertinens: & simile est si sorte quæratur quid agendū. Sortilegij enim crimen, & diuinatoriam & consultoriam sortem comprehendit quum ad dæmonem recurritur non solùm explicitè sed etiam implicitè: vt contingit inquirentibus per sortes occulta, & vniuersaliter ea quæ à sola intellectuali natura sciri aut fieri possunt. Ex eo enim quòd non quęrunt à deo, nec à natura nec à fortuna hoc expetūt, coguntur velint nolint fateri quòd ad dæmonem recurrunt. implicitè quidem, dum ad sortes vt institutas ad hunc effectum recurrūt. explicitè autē sicut in alijs diuinationibus & incantationibus contingit.

❧ Spectaculum diuersis modis & causis prohibetur.

Spectacula impudica, crudelia, aut irreligiosa, absque peccato non fiunt. Et si notabiliter admixtum horum aliquid habeant, mortale peccatū sine dubio incurritur à faciētibus & præcipientibus illa. Spectantes autem si delectantur huiusmodi malis, proculdubio peccant mortaliter: delectatio enim de peccato mortali peccatum est mortale. Si autem præter opinionem occurrit hæc spectare quæ nō placent, quilibet de seipso rationem reddat quare non recesit: & communiter videtur veniale in huiusmodi casu secluſa ratione scandali.

❧ Sponsalitia tripliciter possunt esse vitiosa.

SPonsorum per verba de futuro, peccata triplicia sunt. Primo, in ipso contractu sponsalium. Et tunc peccatur, aut quia fictè contrahuntur, scilicet intentione non contrahendi sponsalia, seu non seruandi fidem: & est peccatum mortale pernicioſi mēdacij. Aut quia clandestinè fiunt: & videtur etiā peccatum mortale, sicut de contractu matrimonij dictū est: quanuis minus graue quàm contractus clandestinus matrimonij. Aut quia pœna apponitur quasi pœna conuentionalis, contra prohibitionem iuris canonici in cap. gemma. de sponsa. & est peccatum veniale, si desit contemptus præter hoc & pœna apposita nulla est: quia coniugia debent fieri liberè. Secundò in dissolutione sponsaliū. Et tunc peccatur peccato perfidiæ: quum scilicet absq; sufficiēte causa promissa fides non seruatur. Et est perfidia huiusmodi mortale peccatum, etiam si periurium non interueniat: quia est iniurioſa proximo. Tertiò, peccatur in vsu: vt si impudicis actibus vacent sponsus & sponsa. Sunt enim impudicitiæ mortalia peccata in ipsis in omnibus casibus in quibus apud cōiugatos sunt mortalia: & tantò grauiora quātò

adhuc neutrius corpus est alterius, sed promissum tantum. Oscula tamē & amplexus inter sponsos beneuolētiæ causa non sunt peccata: vt patet. Si verò delectationis causa fiunt affectu maritali inchoāte, absq; impudicitia tamen, venialia sunt: quia sicut sponsa inchoatiuè est sponsi, ita delectatio venerea coniunctionis carnalis inter eos, inchoatiuè permittitur inter eosdē. Constat autē oscula delectationis causa facta, non nisi inchoationem venereæ delectationis importare.

❧ Peccatum stupri quid dicat, & q̄ semper peccatum est mortale.

STuprum quo mulier vir go extra matrimonium defloratur, peccatum mortale est propriam constituens speciem. Notanter autē dixi mulier: quia licèt virginitatis virtus cōmunis sit vtriq; sexui, stuprū tamen propriū est mulieris: vir enim virgo extra matrimoniū primò cōcumbens, non peccat peccato stupri: quia non additur specialis deformitas sicut in muliere.

❧ Exaltans seipsum supra id quod est, superbiæ peccatum incurrit.

SVperbia qua quis seipm exaltat seu supra seipm peccatum est, quia contra rectam rationē est, vt aliquis supra id quod est seipsum habeat, tam in actu æstimandi q̄ eligendi. Inuenitur autē superbia dupliciter: vel consummata, vel imperfecta. Superbia consummata est, quū quis adeo seipsum magnifacit vt ad hoc perueniat q̄ nolit seipsum subijci diuinæ regulæ. Et hoc est peccatum mortale maximū, vt patet: quoniā nolle subijci diuinę regulæ, contemptus diuinæ dispositionis est. Spargitur autē huiusmodi cōsummata superbia per quatuor ramos qui species eius vocantur: quarū tres per bona quæ q̄s habet, tripliciter diuersificantur: scilicet aut quū quis ita se

extollit ac si non haberet bona à Deo, aut ac si ex suis meritis à Deo haberet: aut si singulariter despectis alijs haberet, & demū si per bonū quod non habet ita extollitur ac si illud haberet. Consummata namq; superbia in primo contemnit Deū in benefactorem: in secūdo, diuinam gratiam: in tertio, multiplicationē diuinæ largitatis in alijs: in quarto, diuinā miserationem, dum ex fastidio subiectionis ad diuinā dispositionē in hæc ducit.

Superbia verò imperfecta, qua se homo magnificat in suo affectu, non tamen vsqueadeo vt velit se non subditum Deo & omnibus quibus oportet de necessitate salutis se subijci, in hæc eadem imperfectè tamen ducit: quod melius ex effectibus discernitur quā ex proprijs actibus. Nam qui ita irreligiosum & ingratum se exhibet ac si non accepisset à Deo omnia quæ habet, superbum habet iuxta primā speciem affectum: ex similī quippe effectu Apostolus inquit. Quid habes quod non accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis? Vbi ex effectu gloriæ superbia interior monstratur, quasi non acceperit. Similiter quum quis affectum quasi securum de bonis quæ habet, aut querulum de bonis perditis, aut admiratiuum quòd non exauditur à Deo habet, in secunda est superbiæ specie: quoniam quasi deberi sibi hæc existimat talis. Qui verò alijs seipsum præfert, & pronus est ad videndum imaginatione vel mente aliorum defectus, ad sua mala excusandum, ad aliena ponderanda, in tertia est superbiæ specie: qua magnum se vult quasi solū magnum. Qui demum parum solicitus de cœlesti patria, de membris Christi, de satisfactione peccatorum, dies suos pertrāsit quasi somnians aut parū vigilans, superbus est iuxta quartā speciem: est enim quasi existimans imò præsupponens se ciuem cœlestē, Dei amicum, filium, membrū: quū negligentia

gentia & incuria huiusmodi non sint testimonia taliũ donorum in animo: operatur enim magna Dei amor si est. Et similiter in ordine ad proximos cruditas animi incompassio ad alios, intolerantia iniuriarum, impacientia, ęgrè ferre se despici, indignatio, & huiusmodi monstrant hominem plus de seipso sentientem quâm sit: pro quanto tantum se quis habet malorum pœnæ particeps esse quasi nõ possit aut debeat.

Sunt autem hæc & multa alia quæ imperfectæ sunt superbiæ, communiter venialia peccata propter imperfectionẽ actus, dum per modum passionum occurrunt absque iniuria Dei & proximorum. Impediunt tamen huiusmodi peccata valde vitam spiritalem: vtpote ex genere superbiæ existentia: quum scriptum sit, Superbis Deus resistit. Et hæc dicta sint non solùm ad discernẽdum inter superbiam consummatam & imperfectam, sed pro confessoribus personarum volẽtium proficere ad vitam spiritalem: quandoquidem redeuntibus ad Deum quod vltimò relinquendum supereſt peccatum, superbia est: difficillimè enim eradicatur.

Cultus diuinus debet omni superstitione carere.

SVperstitio qua circa diuinum cultum erratur, peccatum est: vt patet. Sed quia quatuor specierum ipsius duæ sunt tractatę (scilicet diuinatio & idololatria) nunc relinquę duæ, quę sunt indebitus cultus veri Dei, & obseruatio quarundam rerum, actuum, temporum, locorum, &c. tractandę sunt. Superstitio igitur exhibens vero Deo indebitum cultum, dupliciter inuenitur.

Aut enim exhibet cultũ indebitum quia perniciosum, aut quia superfluum. Scriptum est enim, Veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate. Cultus perniciosus

ciosus est contra veritatem: cultus superfluus recedit à spiritu. Est autẽ cultus perniciosus contra fidei veritatem, nõ solùm si quis Iudaicis ceremonijs modò coleret Deũ significatibus Christum incarnandum: aut Mahumetano ritu coleret Deũ (vtpote in persona Ecclesiæ faciens contra ordinationẽ Ecclesię, ac per hoc falsarius in cultu) sed etiam si quis falsas sanctorum reliquias colendas proponit. Offerentes quoque votiuas statuas seu imagines miraculorum seu beneficiorum falsorum crucifixo seu beatę Virginis imagini lucri gratia (vt scilicet inde prouocati alij ad offerendum similia concurrant aut emant) superstitionem falsi cultus diuini incurrunt. quia falsus est hic cultus, vtpote significans quod non est. Et peccant mortaliter: quia irreuerentiam notabilem Deo inferunt in actu colẽdi Deum, quantũ est ex natura actus. Quanuis enim ex intentione offerentium non fiat machinatio contra diuinam reuerentiam, sed ad lucrũ vel aliquid huiusmodi, ex natura tamen operis contra diuinam agitur reuerentiam. Sicut enim in periurio inducitur ex natura actº deus, quasi testis falsitatis, quanuis periurans non credat Deum testificari falsum, nec intendat quòd Deus attestetur (quia attestaretur contra ipsum periurium) ita hic superstitiosus vtitur Deo tanquam colendo falsitate seu falso cultu: quantum est ex natura cultus: quanuis sciat quòd Deo non placet, nec intentat Deum sed homines fallere. Et propterea sicut ibi est peccatum mortale ex suo genere, ita & hûc.

Superstitio autem diuinum cultum indebitũ quia superfluum exhibens, si contemptus & scandalum desit, peccatum est communiter veniale: quia non contra sed præter diuinam reuerentiam hoc est. Et appellatur cultus superfluus secũdum se quicquid in eo fit non ordinatum ad interiorem cultum

tum qui est cultus spiritus. Vnde actiones aut iucunditates quæ solùm ad exteriora vtiles essent, ad superfluũ cultum spectãt. Secundum verò statuta Ecclesiastica, quicquid in eo dicitur aut fit supra rubricas seu statuta: vt si dicatur bis alleluya vbi semel scriptum est: & si fit in Missa crucis signum vbi non mandatur fieri: & si plures acolythi aut cantores quàm consuetum sit parentur.

❧ Obseruationum superstitio potest esse quadruplex.

SVperstitio autem obseruationũ quadrifariam partita est. Et prima est superstitio obseruationum artis notoriæ: qua certa ieiunia & orationes fiunt secundum instituta illius artis ad acquirendam scientiam per infusionem. Et hæc superstitio est peccatũ mortale propter initam societatẽ cum dæmone, de cuius institutione hæc seruantur, & inutiliter: quia dæmonum non est infundere scientiã animabus nostris. Secunda est superstitio obseruationum, vtendo lapidibus, herbis, lignis, animalibus, imaginibus, carminibus, ritibus ad faciendum aliquid: puta sanandum dolorem capitis, curandum cabalum, sistendum sanguinem, medendũ vulnus &c. Et de hac dictũ est superius quum de incantatione dictum est. vide ibi. Tertia est superstitio obseruationum ex præsagijs futurorum bonorum vel malorum cõceptis propter incidẽtia: vt si sternutare contingit surgentem, redire ad lectum: si offendere ante hostium exeuntem, redire domum: & sic de infinitis huiusmodi vanitatibus. Et si hæc quidem fiant aut vitentur vt communiter videtur fieri: quia scilicet timent homines significari aliquid mali ex nescio qua causa, peccatum veniale cõmuniter videtur: quia licèt appareat multa horũ ad gentilitatis superstitiones olim spectasse, quia tamen nunc non vt instituta religionis hæc sumuntur, sed tanquam quasi experta aut solita ex maiorum traditione hæc habentur, inter alias hominũ vanitates computanda hæc sunt: & tolerari possunt, quũ nulla adest comes sinistra intẽtio. Et scias quòd potest homo quandoq; absq; omni peccato ex aliquo præsagio cauere prudenter ab imminentibus, dubitando ne præsens occursus sit signũm futuri, ex communi vtriusque causa cœlesti, vel etiam diuina prouidentia: sicut de somniorum obseruatione & diuinatione dictum est: vt si quis cadens corporaliter timeat aliquem casum sibi futurum in statu vel honore &c. propterea tñ nõ desistat ab operibus prudenter agẽdis, sed cautus vigilet &c. potest enim esse vt iste casus effectus sit causæ futuri casus, & propterea significet illum. Quarta superstitio est obseruationum in verbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, vtendis, adiunctis

aliquibus conditionibus, non malis, quarum ratio nescitur: vt patientes spasmum neruorum, primo carlino oblato Christi cruci in parasceue vtuntur pro remedio, cõfecto ex illo annulo: & sic de similibus. Quantũ enim apparet, in huiusmodi superstitione interuenit: quoniam vanæ conditiones apparent. Si tamen ex mera deuotione fiunt, & non nisi à Deo intendant & expectẽt effectum, putantes Deum inspirasse alicui sancto viro huiusmodi cõditiones, non audeo damnare, sed tolerabile mihi videtur.

❧ Suspẽsio à diuinis officijs non semper est peccatũ, sed pœna peccati vel alicuius vitij.

SVspensio vna ex censuris ecclesiasticis (qua homo à iure vel à iudice excluditur ab exequutione ordinis vel officij ecclesiastici) pœna est, non culpa: incurritur tñ cõiter propter culpã. Nõ oportet autẽ peccare

morta-

mortaliter ad hoc vt incurratur ſuſpenſio, ſed poteſt ex ſolo veniali peccato incurri ſuſpenſio. Quod ex eo patet, quòd excommunicatio minor poteſt incurri ex ſolo veniali peccato. Conſtat autem excommunicationem minorem à maximis excludere: ſcilicet ſuſceptione ſacramentorum omnium quę ſunt maxima bona ſpiritalia & maximè neceſſaria ad humanam ſalutem &c. Suſpenſio igitur ab exequutione ordinis vel beneficij, vel ab ingreſſu eccleſię, vel à ſolennitate diuinorum, vel ab omnibus his & ſimilibus excludens, non eſt tantæ malignitatis vt ſupponat vel ferat ſecum peccatum mortale, ſicut excommunicatio maior. Et poteſt ſuſpenſus abſolui ab excommunicatione maiore & minore & à peccatis, & communionem ſumere, & poſtea abſolui à ſuſpenſione: quia ſuſpenſio non operatur niſi ad limites ipſius, hoc eſt, quia ſi ſuſpenſio eſt ab ordine, non excludit niſi ab ijs quæ ſunt ordinis: ſi eſt à iuriſdictione, nō excludit niſi ab ijs quę ſunt iuriſdictionis, & ſic de alijs. & propterea reliqua ſunt licita. Caſus autem quibus incurritur ſuſpenſio, multi valde ſunt. Et quia ſolos clericos propriè tangunt, ipſi de ſeipſis loquantur.

✠ Iudicans leuiter & per ſuſpicionē peccare poteſt.

SVſpicio, qua ex leuibus iudicijs malam de proximo opinionem habemus, peccatum eſt: quia actus eſt voluntarius à recta ratione diſſonans. Non enim ex leuibus moueri in animo noſtro debemus cōtra noſtros proximos. Eſt autem nonnulla iniuria, mala opinio abſq; rationabili cauſa. Et quoniam ſuſpicio ambiguitatē quandam in ſeipſa claudit: ideo quandiu intra ambiguitatis latitudinē manet, quantumcunq; creſcat, nunquam eſt iudicium, quod definitiuam determinationem ſonat: ac per hoc quantumcunq; ſuſpicio ſit temeraria & vehemens, & æſtimatio firma, nunquam eſt peccatum mortale: quia nō eſt iudicium temerarium, ſed æſtimatio temeraria: quia non interuenit tunc completè contemptus proximi, dum non prorumpitur in definitionem. Si enim proximum cōpletè deſpiceret, prorumperet in definitiuā ſententiam, & diceret in ſeipſo, Ioannes eſt peruerſæ mētis, & non diceret in ſeipſo, Quantum mihi videtur, Ioannes eſt peruerſæ mentis. Hoc enim eſt ſuſpicantis, illud iudicantis. Vnde iudicium temerarium de ſcelere perſonali proximi, eſt peccatum mortale: ſuſpicio autem temeraria quātūcunq; vehemens, eſt pctīm veniale.

✠ Obloquutio amicitiā inter amicos minuens vel deſtruēs pctīm eſt.

SVſurratio (hoc eſt obloquutio ad amicitiā tollē dam inter aliquos) peccatū eſt mortale ex ſuo genere: quia tēdit ad nocendū proximo, vtpote tollere volens maximū bonū, ſcilicet amicum. Et eſt grauius peccatū, quā cōtumelia & detractio, quantò amicitia melior eſt fama & honore. Contingit tamen ſuſurrationē eſſe peccatū veniale propter imperfectionē actus, vel ex parte intētionis, quia non intēdit contra amicitiā, licèt materialiter dicat aliquid prouocatiuum contra amicum. Et hoc niſi ex grauitate nocumēti actus redeat in naturā ſuæ ſpeciei: quia tunc eſſet peccatū mortale: vt de detractione materiali dictū fuit. Vel ex parte eius quod dicitur: puta quia minimum eſt ad prouocandū contra amicū. Vel ex parte modi, quia iocoſē dicit, & nō ſeriò. Coīter eīm hæc ſunt venialia.

✠ Temeritas dupliciter conſiderari poteſt.

TEmeritas (qua abſq; ratione regulante opera fiunt) manifeſtè peccatum contra conſilij rationē eſt.

Et dupliciter inueniri cõ
sueuit. Vel ex impetu appe-
titus passione affecti: vt ap-
paret in iratis. Vel ex con-
temptu regulæ directiuæ: vt
patet in superbis despicien-
tibus aut quasi despicientibus
subijci alienæ regulæ, & temerè
propterea agentibus ea quę fecisse postea pœ
nitet. Est autem peccatum veniale vel mortale
temeritas secundum subiectam materiam. Si enim
iocosa aut officiosa est materia, veniale peccatum
est. Si autè pernicioſa peccatum mortale est: quia
contra dilectionem Dei aut proximi est.

Deum tentans præsumens explorare suã naturam peccat grauiter.

TEntatio Dei (qua homo explorat diuinam potẽtiam, scientiam, vel voluntatem) peccatũ est mortale ex suo genere: quia irreuerentiam exhibet diuinæ excellentiæ dubitando de illa. Et hoc intellige formaliter: hoc est de tẽtatione Dei ex intentione tentandi Deum: quemadmodum de cæteris vitijs formaliter doctrina intelligenda est. Aduerte tamen hîc duo. Primũ est, q̃ circa voluntatem Dei aliud est quærere humiliter â Deo instructionem quid circa aliquid particulare velit, ex aliqua rationabili causa: & aliud est quærere à Deo instructionem seu notitiam eiusdem absq; rationabili inquirendi causa. Primum enim ad charitatẽ, humilitatem, ac prudentem religionem spectat: & propterea liceret petere signum ad hoc oportunum. Secundum autem ad irreuerentiã diuinam spectat. Si enim diuinæ excellentiã voluntatis homo reuereretur, non nisi ex rationabili causa præsumeret quærere secretũ illius velle nosse: vt experimur in hoibus: nullus enim absq; irreuerentia principis quæret absq, ratiõabili causa à principe qd ipse velit, sicut nec quid sciat aut quid possit. Secundum est, quòd tentare Deum materialiter (hoc est non in-

non intentione explorandi diuinũ posse, nosse aut velle) non est peccatum mortale, nisi magnitudo seu qualitas tentationis reducat actum in naturam suæ formæ: sicut de alijs peccatis dictum est. Est tamen Dei tentatio materialiter tantùm, imperfectum quid in specie tentationis: & ideo venialis est propter imperfectionem actus ex parte formæ. Potest etiam esse venialis propter actꝰ imperfectionẽ ex parte actus: vt in primis motibus.

Falsum in iudicio testimonium proferens, grauissimè peccat.

TEstimonium falsum in iudicio, peccatum est est ex suo genere mortale: quia iniustum. Negare quoque testimonium si articulus necessitatis vrget, peccatum est mortale: vtpote in damnum proximi vel communis boni cædens: præceptum enim affirmatiuum de ferendo testimonio, pro loco & tempore obligat: & propterea si tunc non vult homo parere perhibẽdo testimonium necessarium, nõ excusatur à mortali, Extra iudicium autem falsum testimonium iudicatur sicut mendacium.

Timor potest multipliciter effici peccatum.

TImor nullum est secundum se peccatũ. Potest tamè multipliciter fieri peccatum. Et ex modo timendi, puta si plꝰ aut minus timeatur quàm oportet. Et ex collatione vnius timendi ad aliud timendum. Et hoc est quandoq, mortale: vt si plus timeatur occisio corporis q̃ mors animæ: plus timeatur ira principis q̃ ira Dei: & sic de similibus.

Ponitur quoque speciale peccatũ timor pro tristitia de bono alterius, quia nociuum est mihi aut alijs, si temerarius est timor: nam si veritati aut rationabili æstimationi innititur, nullũ est peccatũ moderata tristitia de alterius prosperitate ex

qua bonorum oppressio venit.

☞ Ludus ad viriũ ostentationem in quo mors corporalis sequi possit prohibitus est.

TOrneamentum (hoc est ludus quo ad ostentationem viriũ & audaciæ milites multi ex condicto conueniunt & congrediuntur temerè, ita vt sæpe mortes hominum inde proueniant) peccatum esse mortale constat ex admixta pernicie vitæ humanæ, siue in effectu siue in periculo frequẽti, absq; rationabili causa. Vnde tales ibi vel propter ea mortui carẽt ecclesiastica sepultura, etiã si ad pœnitentiam conuersi fuerint vt canonica iura disponunt.

☞ Rempublicam tyrannicè occupare peccatũ est grauissimum.

TYrannis qua respublica occupatur (vel quãtum ad dominium: vt cotingit ijs qui se vi dominos cõstituunt, siue immediatè, siue mediante coacto consensu subditorũ. Vel quantùm ad effectum modum q; regiminis: vt contingit ijs, qui quanuis veri sint domini, non quærunt publicum bonum sed proprium) est peccatum mortale grauissimũ: vtpote contra bonum publicum: & tantò peius quantò remotius est à pœnitentia. Regnandi siquidem amor tantus est, vt non permittat tyrannum quò ad dominium, conuerti ad pœnitentiam: vtilis quoq; boni proprij amor radicatus, difficillimè euelli potest.

Sed nunquid gubernãte tyranno (qui scilicet nõ habet legitimè dominium sed tyrannicè occupat illud) peccent illi qui recurrunt ad ipsum pro iustitia? quia inducunt illũ ad actum quem non potest licitè exercere?

Respondetur quòd excusantur à peccato inducendi tyrannum ad actum & opus sibi illicitum, petentes ab illo iustitiam: quia non petunt

tunt actum illicitum, sed iustitiam actus illi illiciti. Sicut enim luxurioso sanctè consulitur vt non adulteretur sed fornicetur, hoc est minus malum committat: quia subintelligitur si luxuria vti vis: ita occupatori dominij sanctè suadetur p minus malè vtatur dominio illo. Constat autẽ quòd minus malè vtitur qui vsurpato dominio vtitur in actibus & operibus aliàs iustis, quàm si in actibus aut operibus aut etiam omissionibus iniustis & perniciosis reipublicæ aut particulari personæ vteretur. Eadem autem ratio est de suadente & petẽte. Et propterea piè interpretandæ sunt petitiones tam iustitiæ quàm honestæ gratiæ quæ offeruntur tyrannis: scilicet si vis, seu ex quo vis detinere & exercere hoc dominiũ, vtere illo iustè, vtere honestè, vtere piè, vtere ad vtilitatem publicã & priuatorum, prout deceret dominum. Attestatur quoq; hoc esse licitum communis vsus omniũ qui sub tyrannis & dubijs dominis degunt: dum absq; conscientiæ scrupulo passim omnes ad tyrannos & dubios dominos recurrunt ac si essent domini. Hoc enim signum est licitum esse hũc ad tyrãnos recursum, quia alienũ à ratione est, vt oẽs (inter quos sunt viri probi) errent, & peccent absq; remorsu conscientiæ. Attestatur etiã supradictæ piæ interpretationi intentio recurrentiũ ad tyrannos. Constat namq; p non intẽdunt ipsi petere, vt tyrannus vtatur tyrannide, vt vsurpet actum iudicij: quoniam mallent vt cederet tyrannidi & iudicio: sed ex quo vsurpat sibi dominium ac iudiciũ, intendunt vt iustè vt piè vtatur vsurpato dñio & vsurpato iudicio. Et quod intendunt, hoc petũt: ita p nec intendunt nec petunt actum vsurpatum, sed qualitatem sanctam in actu vsurpato exercendo.

☞ Vectigal diuersis respectib⁹ dici potest iniquum.

VECTIGALIA iniqua non solũ sunt quæ imponuntur à non habentibus potestatem, vtpote tyrannis, sed quæ ex forma vel ex fine aut ex abusu, aut ex materia constat esse iniqua. Et ex forma iniusta vectigalia sunt, quæ æqualitatem proportionalẽ non continent, sed plus grauant minus grauandos: sicut enim communes honores æqualitate proportionali distribuẽdi sunt, vt digniores plus honorentur & cætera. ita onera communia sic distribuenda sunt, vt secundum ratam à qualibet tolerẽtur. Et propterea iniusta ex forma sunt vectigalia, quæ onerant improportionaliter: hoc est, plus grauant minus grauandos. Et hæc manifestè videntur quæ pro ijs quæ vehuntur ad vsum proprium exiguntur: quoniam radix vsus est indigentia: ita quòd quantò homo magis indiget, magis vtitur: qui enim plures habet filios, plus indiget, ac per hoc plus vtitur, & sic consequenter plus

solvit vectigalis: ac per hoc de primo ad vltimum qui plus indiget, plus grauatur vectigali, quod est iniquum. Gabellæ igitur pro ijs quæ deferuntur pro vsu proprio, iniquæ sunt: & secundum leges ciuiles. (C. de vectigal. l. vniuersi.) pœna capitis plectẽdi sunt exigentes tam pro his quæ deferuntur pro vsu, quàm ijs quæ deferuntur pro seminando, quàm ijs quæ deferuntur ad fiscum. Vnde huiusmodi vectigalia non tenentur homines soluere. Sunt quoq; iniqua ex fine vectigalia, quæ non pro publica vtilitate, sed pro bono proprio principis imponuntur. Nec obligantur subditi ad soluendum huiusmodi vectigalia: quoniam tyrannica non politica sunt huiusmodi vectigalla ex proprio fine. Sunt etiam violenta ac iniqua ex abusu vectigalia imposita ritè pro temporali necessitate, puta pro muris ciuitatis construendis, si post completa mœnia perseuerat illorum vectigalium exactio, quia princeps sic vult. Violentę namque rapinæ sunt manifestæ: & propterea non obligant in foro conscientiæ. Similiter non obligant si imposita sunt pro construendis muris, & tamen non applicantur ad muros construendos nisi pro forma, sed imbursantur à principe aut rectoribus. Et breuiter si non fit id pro quo imposita sunt vectigalia, iniqua sunt ex abusu, & fraudes aut rapinæ sunt: nec tenentur subditi soluere in foro conscientiæ.

Reputantur quoque ex ciuili iure iniqua vectigalia ex materia, quæcunque imponuntur super alijs quã super ijs quæ causa negotiationis vehuntur. C. de vectigal. l. omnium. Et extenditur negotiationis nomen in proposito ad vænalitatem. ita quòd quæ deferuntur ad vendendum, sunt materia vectigalium: reliqua quæ pro vsu suo & familiæ sue deferuntur, exẽpta sunt à vectigalibus licitis. Vnde non ligant in foro conscientiæ huiusmodi illicita vectigalia ex materia.

Iustorũ autẽ vndiq; (scilicet ex agente, forma, fine, vsu, ac materia) vectigalium fraus peccatũ est mortale ex suo genere: vtpote nocumẽtum inferens reipublicæ: & ad furti vitiũ spectat: ita q; peccatum mortale interuenit id hac subtractione, non ex inobediẽtia præcepti obligantis ad mortale, nec ex vinculo pœnæ appositæ cõtra transgressores, sed ex natura debiti reipublicæ non soluti quomodocunq; sonet statutum: quia eo ipso quòd vectigal iustum est, tollit homo fraudulenter reipublicæ quod suum est. Nec refert an respublica per suos ministros sibi exigat, ac per eos quib⁹ ipsa vẽdidit: quia vectigal reipublicę soluitur cuicunq; soluat, & à republica tollitur, quandocũq; non soluitur: & nihilominus iniuria fit illi qui emit, tanq; subrogato. Nec excusat fraudẽ à peccato mortali, qa institutores vectigaliũ & emptores

ptores prȩcognoſcunt quòd fient multæ fraudes abſque reſtitutione, niſi comperiantur in facto fraudis: ſicut non excuſantur diſpenſatores rerum communitatis aut dominij aut ciuis à crimine furti, ex hoc quòd communitas aut dominus aut ciuis præſcit huiuſmodi ſuos diſpenſatores fraudulẽtos eſſe: ſicut nec Iudas excuſatur à furto ex loculis, ex eo quòd dominus prȩcognoſcebat ꝙ fur erat. Inſtitutio enim & venditio & emptio vectigalium intelligitur ſecundum id quod debitum eſt. Et licèt neceſſe ſit vt fraudes eueniant, ve autem homini illi per quem fraus venit.

☙ Notãda ſunt plura in materia vectigalium.

OCcurrũt circa vectigalia adhuc quinq; notanda. Primum circa authores. Nam ſecundum canonica iura extrà de verb. ſig. ſuper quibuſdã, declaratur illa eſſe pedagia ſalinaria, ac guidagia interdicta, quę nõ apparent Imperatorum, vel Regum, vel Laterañ. cõcilij largitione conceſſa, vel ex antiqua conſuetudine àtempore cuius non extat memoria introducta, ita ꝙ quantũ eſt ex parte authoris, quatuor numerantur legitimi authores: ſcilicet Imperatores, Reges, vniuerſale concilium, & antiqua conſuetudo ſine memoria initij.

Et ſcito quòd ſub appellatione concilij claudítur Papa etiam ſolus, quia ab ipſo concilia authoritatem habent. Et ſimiliter ſub appellatione Regum comprehendi videntur ciuitates habentes merum & mixtum imperium, non recognoſcẽtes ſuperiorem aliquem in temporalibus ſub quo ſint: quia eadẽ ratio videtur de iſtis & regibus. Imponentes autem noua pedagia vel augentes antiqua ſine legitima authoritate, peccãt mortaliter rapinæ crimine. Secundum, circa exactores, ꝙ exactores iniuſtorum vectigaliũ, ſi ſunt iniuſta manifeſtè vel ex parte authoris vel

formæ

formæ vel finis, vel materię, vel abuſus, & breuiter quomodolibet ſint iniuſta manifeſtè, non excuſantur ab iniquitate mortali. Si autem non ſunt manifeſtè iniuſta, ſed in dubium ab aliquibus vertuntur, alijs affirmantibus iuſta, excuſari videntur ſubditi exactores: quia in dubijs obedientia excuſat. Qui verò non ſunt ſubditi, aut non ex obedientia faciunt, non debent ſe periculo iniuſtæ exactionis exponere. Et nihilominus memento excommunicationis contra exactores pedagiorum prohibitorum.

Tertium circa exemptos à vectigalibus. Nam à clericis & perſonis Eccleſiaſticis pro ſe aut rebus ſuis quas non negociandi cauſa deferunt, exigi nequeunt vectigalia. ca. quanquam. de cẽſibus. lib. vj. Vbi habes cenſuras Eccleſiaſticas, ſcilicet excommunicationis contra ſingulares perſonas, & interdicti contra communitates, donec extorta reſtituerint. Quartum circa prȩſumptionem iuris de vectigalibus: quia in capi. quanquam. de cẽſibus. in. vj. dicitur: quanquam pedagiorum exactiones tam iure canonico q̃ ciuili regulariter meritò ſint damnatę. Ex hoc nanq; textu apparet, quòd communiter vectigalia quæ & pedagia vocantur, ſunt damnata. Et intelligo hoc verificati propter materiam: quia limites negociationis excedunt: & propter formam quantum ad immoderatũ valde grauamen: & propter nouitatem: & propter iniuſtam cauſam aut in principio, aut in proſequutione. tot namq; conditiones exiguntur ad iuſta vectigalia, vt difficilè fortè ſit inuenire vectigalia iuſta: & propterea meritò damnata regulariter dicuntur vtroque iure humano. Exigitur ſiquidem ad iuſtitiam vectigalium primò legitima authoritas imponentis: de quo dictum eſt. Secundò, iuſta cauſa finalis, quæ eſt ſolùm bonum publicum. Tertiò, iuſta forma, & vt non violetur

tur iustitia distributiua, & vt nõ sit immoderatum grauamen. Quartò, iusta materia: quæ solùm comprehendit res negociatorias. Quintò, iustus vsus: vt scilicet fiat illud publicum bonũ pro quo imposita sunt: & demum quòd temporalia non prorogentur vltra suũ tempus. Vbi nota quòd quia defectu authoris censentur illicita, si non apparet aliquis quatuor supradictorum authorum (ita q̃ non præsumitur pro iustitia vectigalium ex parte authoris, sed contra illam si nõ apparet: vt in dicto cap. super quibusdam clarè patet) similiter præsumendum videtur contra iustitiam vectigalium secundum alias conditiones si non apparẽt, tanto magis quanto regulariter dicuntur damnata. Et hæc dicta sint, vt prudens confessor in ijs quæ non apparent iusta, non cogat pœnitentes ad restituendum exactoribus vectigalium.

Quintum est circa collectas. Prouerbium est. Facta lege, inuenta est malitia. Quia vectigalia quæ pedagia dicuntur, & vulgò appellantur gabellæ vel doanæ. &c. tot laqueis ac damnationibus subsunt, & de facto exiguntur gabellæ nõ solùm pro mercaturę rebus, sed rebus ad vsum, miserti doctores multarum animarum, adinuenerunt quòd licèt non possint per modũ vectigaliũ imponi gabelę pro vsu, possint tñ per modum collectæ imponi à cõmunitatibus, hoc adiecto moderamine, quòd imponant suis subditis tantùm, ita quòd forenses non teneantur. Sed distinctione hîc opus est. Nam hac in re aliquid est iuris, & aliquid est facti. Spectat siquidem ad ius, an collectæ huiusmodi sint licitæ. Et si quidem verum est quod dictum est (scilicet quòd distributio onerum communium commensurata ijs quæ vehuntur ad vsum, est iniqua ex forma, quia plus indigens plus vtitur, ac plus grauatur) collectæ istæ iniquæ sunt

sunt. Apparet quoq; alia iniquitas in istis: quia pro eisdem rebus non negociatorijs æquè grauatur pauper sicut diues. Collectæ namq; pro communi bono grauantes singulos, deberent commẽsurari personis iuxta earum facultates, & non quòd tantum soluat pauper, quantum diues. Si tamẽ communitates sibijpsis imponentes collectas, non ad commensurandum solutiones rebus pro vsu vel non vsu, sed pro expedienti ad quietem & pacem ciuium modo colligẽdi pecunias opportunas, approbarent talem modum collectarũ, vt quilibet ipsorum soluat in porta secundum ea quæ defert per portam, non video damnationem aliquam: quoniam si pro communi bono quietis & pacis seipsos tali modo grauare eligunt, nulli iniuriam faciunt. Et ad hoc, ad arbitror, tendunt doctores excusantes huiusmodi collectas etiam pro ijs quæ deferuntur ad vsum. Essent quoque in collectarum impositione & duratione causæ supradictæ considerandæ ex parte finis & vsus: quia sine illis non sunt iustæ, nec obligant in foro conscientiæ ad soluendum illas. Ad factum autem spectat an secundum veritatem istæ exactiones sint collectarum, an solo nomine ab excusantibus dicantur per modum collectæ. Differentia siquidem inter collectas & vectigalia est, quòd vectigalia imponuntur omnibus per portam aut passum. &c. vehentibus, siue sint subditi, siue peregrini: collectæ autem cantant quòd soli ciues aut subditi, & cætera. Et propterea quum constet, quòd oẽs transeuntes oportet soluere, constat quòd nõ collectam sed gabellam per modum gabellæ imposuerunt & exigunt. Et quid adhuc egemus testibus, si etiã ab omnibus gabellæ vocentur? ita quòd & nomen & rem gabellæ habent, ac per hoc iniquitatẽ. Non est igitur ingerendus conscientiæ scrupu-

scrupulus non soluentibus huiusmodi vectigalia tam male excusata ex colore collectarum.

✠ Venationis vsus an & quando peccatum inducat.

VEnatio secundum se nullum est peccatum: quia est vsus naturalis dominij homini prestiti super animalia. Per accidens autē est peccatum multipliciter. Primò, ex incircunspectione in actu venandi: vt si fiat cum periculo aut damno proximi, non considerando si homo percuti possit, aut si damnum inferatur agris seu vineis. &c. Et tunc iudicandū est peccatū secundū temeritatem, periculum, & damnum si emersit.

Secundò, ex conditione personæ cui prohibitum est venari: vt si sit clericus. nam cuilibet clerico interdicitur venatio & syluatica fatigatio cum canibus, & accipitres aut falcones habere. cap. omnibus. extrà de clerena. Et constitutis in sacris pœna suspensionis imponenda statuitur, si quis talium personarum in hac voluptate venationis sępius detentus fuerit ibidem. cap. episcopum. Tertiò, ex conditione temporis: quia scilicet venatio impedit à debito cultu Deo tunc exhibendo: vt si quis propterea omittat Missam, aut seruitores suos ad hoc occupādo impediat audire Missam. Et simile est iudicium de alijs diuinis quibus interesse debet: iuxta doctrinam. Ambr. quę habetur. xcvj. dist. cap. an putatis. Quartò, ex immoderato affectu. ex quo capite facilè omnia humana opera fiunt peccata. Exosa autem inuenitur venatio sanctis Hieron y. & Ambro. quia ad peccatum implicat: & fortè specialiter, quia abducit dominos à necessarijs expeditionibus, dum propter venationes minorem gerunt curam subditorum, subtrahuntq; seipsos reipublicæ, aut quia animum quasi ferocem facit, aut fouet in prosecutione

ne & persecutione animalium cum delectatione. Ex quocunq; autem accidente fiat mala venatio, certum est non esse malam ex suo genere: ac per hoc constat esse licitam debitis adhibitis circunstantijs. Efficitur quoq; quintò illicita venatio, si propterea dominus priuat populum libertate capiēdi animalia syluestria quæ in nullius sunt bonis, in loco vbi consueuerunt esse capientium: ita quòd nec ex parte animaliū possessor aliquis damnificetur, nec ex parte loci alicui fiat iniuria. Huiusmodi enim priuatio tyrannica est: vtpote contra bonum cōmunis libertatis & vtilitatis propter bonum propriæ delectationis: & pernicioſa est si pœnam notabilem adijciat. Secus autē est si ab antiquo cuius initij non extat memoria, venationes reseruatæ sunt dño. Et tunc etiam debet pœna moderata esse.

✠ Venditio potest multis respectibus esse vicioſa.

VEnditio licet nullum sonet peccatum, multis tamen modis peccatum fit. Primo, ex quantitate precij: vt si vendatur res pluris quàm valeat, vel in se secundum communem ęstimationem seu vsum, vel vendenti. nam licitum est vendenti pluris venderè si plus valet sibi, nō quia pluris emit, sed quia commoda sibi tantùm est, vt licet valeat decem, sibi tamen valet viginti. Secūdo, ex fraude in substantia rei: vt si quis vnam rem vendit pro alia: vt aquā pro vino: vt faciunt miscentes vinu in vegete, aut mel pro zucharo, vel fumum terræ pro reubarbaro. &c. vt faciunt mali aromatarij in cōfectionib⁹ & medicinis. &c. Et hinc in multis artibus fraudulenta ac iniqua redditur venditio vendendo vnam rem in toto vel in parte pro alia. Et est ex suo genere fraus hæc mortalis. Tertiò, ex fraude in qualitate rei: vt si vitioſam rem vendit pro nō vitioſa. Est enim hīc fraus & iniquitas manifesta

festa. Secus autem si vendit rem (puta caballum) vt est, explicans se nolle pro defectu teneri: tunc enim si non pluris vendit quàm in veritate valeat omnibus defectibus consideratis, non peccat: quanuis emptor fallatur à seipso, sic quod si sciret tot defectus, nō emeret. Sed si vēdit pluris quàm valeat in veritate, peccatum est iniustitiæ in foro conscientiæ. Et est mortale ex suo genere: quia nocumentū infert proximo iniustè.

Quarto, ex fraude in quātitate mensuræ, ponderis, aut numeri: quod constat esse mortale.

Quinto, ex monopolio augmentatiuo precij. nam & monopolium est prohibitum: & quantum de precio augetur ex monopolio, tantum iniquitatis apponitur precio. Nec excusantur huiusmodi mercatores ex cuncessione dominorum: quia nec ipsi dñi excusantur à rapina, dum emptores coguntur emere tanto pluris, quia nō possunt aliunde emere. Est enim monopolium huiusmodi non solum in priuatorum hoc damnum, sed communis libertatis offensiuum: & ideo non est tolerandum. Sexto, ex temporis expectatione: vt si pluris vendat quàm valeat, quia non nunc, sed post annum precium expectat. Est tamē hîc grano salis opus, primo ratione latitudinis precij. Non enim consistit iustum precium in puncto, sed distinguitur trifariam. aliud siquidē est pium, aliud moderatum, aliud rigorosum. Hinc enim fit, vt res eadem in eodem loco ac tempore vendātur decem, vndecim, & duodecim: ita q̄ intra huiusmodi latitudinē reputatur precium iustum. Et propterea si venditor soluenti nunc dat pro decē, & solutu ro ad annū nō vult dare nisi pro duodecim, iniustus non est: quia nō exit terminos iusti precij. Sed si vellet quatuordecim, iniustè vēderet, & ad vsuram reducitur: vt infrà de vsura patebit. Ex dicta autem precij latitudine contingit vt in eodem die prudens negociator multū lucretur, emendo in precio miti, & vendendo in rigoroso. Secundo ratione dubij. Nam si quis merces suas non esset in veritate nunc venditurus, sed seruaturus in tempus aliud in quo creduntur verisimiliter plus valituræ quàm nunc, non intelligitur vendere pluris iusto precio, si pluris vēdat quàm nunc valeant. Quod potest dupliciter fieri. Primò, vt vendat nunc pro illo precio quod tunc valebunt communiter siue plus siue minus. Et hoc caret omni scrupulo. Secundò, vt ex nunc determinetur precium. Et sic oportet precium esse moderatum, ita quod stet intra limites dubij futuro illo tempore precij. Verbi gratia: seruandum frumentum ad mensem Maij, verisimiliter creditur quod valebit decem, & quod poterit plus aut minus valere: nunc verò valet octo. licitum est mihi qui seruaturus ad illud tempus eram, vendere nunc decē, ex quo verisimiliter dubitatur quòd plus aut minus tunc valebit: vt patet in. c. nauiganti. extrà de vsu. Septimo, ex pacto de retrouendendo, si minoris vendit quàm valeat: quia palliatur sub vēditionis nomine mutui acceptio. Et tūc in venditore peccatum est, pro quanto participat in crimine cum vsurario si inducit eum ad hoc. Verùm si iusto precio venditur, & adiungitur pactū de retrouendendo & interim locando eidē qui vendit sub annuo censu honesto, censetur venditio licita cum oībus adiectis pactis. Et fit frequenter huiusmodi venditio à cōsti tutis in aliqua necessitate, nolentibus tamē abdicare à se vsum illius agri seu domꝰ quam vendunt. Et si rationem queris, vide cōmentaria nostra in secunda secundæ. Octauo, ex loco vel tēpore prohibitis: vt sunt tempus sacrum, & locus sacer. Diebus namq; festis Deo dicatis non licet vendere nisi ad minutum quę ad cibum

& po

& potum ac medicinam vel articulum aliquem occurrentis necessitatis necessaria sunt. Tolerantur quoq; illa quæ ex consuetudine nundinarum aut aliter currunt: vt diffuse in verbo, festi dies, habes. In locis quoq; sacris (vt in verbo immunitas, habes) prohibitum est vendere, eijciente domino vendentes de templo.

Actus vindicationis quandoque virtuosus, quandoq; vitiosus esse potest.

VIndicatio duplex inuenitur. Prima, quæ exercetur per principem seu iudicem contra malos. Et hæc est opus iustitiæ sanctũ. Altera est quæ fit seu appetitur ab homine priuato. & hęc licèt possit esse iusta, frequentissimè tamen est mala, & quantum ad affectum, & quantum ad exercitium. Nam quantum ad opus, vindicare se vel alios, est illicitum cuilibet priuato, nisi quòd ad actionem defensiuam, qua vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelę: quia punire est actio habentis potestatẽ super eum qui punitur: ac per hoc est illicitum, imò vsurpatum, si à non habente super illum potestatem vindicta fiat.

Quantum verò ad appetitum, nullum est peccatum appetere vindictam, hoc est iustam punitionem: quia hoc est appetere iustitiam. & scriptum est: Lætabitur iustus cùm viderit vindictam. Sed causa appetendi, peccatum ingerere potest: vt si ex odio, ex satiandi animi mei gratia vindictam affectem. Est igitur in appetitu vindictæ peccatum, tunc si quis vult per seipsum facere vindictam: tum si ex malo animo contra hominem vult per iudicem vindictam fieri. Oportet enim hoc fieri & appeti cum dilectione hominum, & odio vitiorum, pro bono iustitiæ, pro bono pacis: vt alij non audeant contra bonos insurgere, & ne impunitas delictorũ

lictorum pariat incentiua vitiorum. Sic enim licet nõ solùm appetere, sed quærere per officium iudicis vindictam illorũ qui se vel alios offenderunt.

Consecratio virginũ quando sit illicita.

VIrginum consecratio illicita redditur si in veritate virgo non est quæ consecratur. Nec excusatur ex hoc quòd occulta est virginitatis omissio, & scandalum esset si non consecraretur: quia in sacramẽtalibus Ecclesię actionibus non debet interuenire fictio, sicut nec in sacramentis. Et quia fictio ista qua vt virgo se ingerit consecrationi, quæ virgo non est, iniuriosa est sacramentalibus Ecclesiæ, peccatum est mortale ex suo genere. De remedio autem à multis dato occultè violatis virginibus consecrandis ad euitandum scandalum: scilicet vt nomen virginitatis in nomen castitatis aut continentiæ mutetur: dicendum videtur quòd vanum est: quia si officiũ consecrationis virginum perspiciatur, apparebit quod aut oportet virginem consecrare per illud officium, aut illud omittere: sicut per officium quo consecratur Episcopus, oportet Episcopum consecrari: & similia. Nec puto doctorem aliquẽ qui officium huiusmodi viderit, hoc consuluisse: sed solummodo quòd aliquæ cerimoniæ illius officij & aliquæ illius orationes, mutato virginitatis nomine in nomen castitatis, fieri vel dici possunt: vt vel sic appareat illam benedici ad vitandum scandalum: quod à ratione alienum nõ est. Sed aduerte quòd virginitas sumitur in proposito vt est nomen status: ita quòd sufficit ad consecrationem quòd sit virgo secundum carnis integritatem. Tum quia Ecclesia vtitur nominibus vt plures vtuntur. Virginitas autem communi vsu est nomen status: vt patet ex vsu. Et in Euangelio virgines

distinguuntur in fatuas & prudentes. & Paulus virgines distingui in castas & nõ castas denotat, dum dicit, Despondi vos vni viro virginem castam exhibere. Et confirmatur: quia aliter Ecclesia daret occasionem fallendi. nam & mulieres & puellæ cum toto mundo vocant virgines quæ carnis retinent integritatem. Et propterea, si aliud quàm hoc Ecclesia exigeret quum ponit à puellis consecrandis si virgines sunt, falli oportet Ecclesiam: & tamen puellæ non decipiunt Ecclesiam dicentes se esse virgines quandiu carnis retinent integritatem: quia hoc intelligunt per esse virginem. Et confirmatur adhuc: quia in pontificali Romano postquam dictum est quòd pontifex diligenter inquirat ante consecrationem de ætate. xxv. annorum, & proposito seruandi virginitatem, subiungitur. Et insuper seorsum cum qualibet consecranda, de vita & conscientia & carnis integritate. Vbi clarè patet explicari quòd per virginitatem intelligat pontifex inquirens, scilicet carnis integritatem. Et hæc sint dicta, ne putet quis puellas integras carne, mente autẽ & negligentia seu complacentia pollutionum delectabilium corruptas, à consecratione repellendas esse, quia irreparabiliter perdiderunt virginitatis virtutem. Possunt enim consecrari: quia sunt veræ virgines secundum statum, licet non secundum virtutem.

✠ Prælati possunt peccare suum gregem visitando.

VIsitatio qua Episcopi seu Prælati visitãt gregem suum illicita redditur si non conformetur sacris canonibus, & specialiter formæ præceptæ in lib. vj. de censibus. capitul. Romana.

✠ Contemptus extremæ vnctionis peccatum est.

Vnctio-

VNctionem extremam quanuis non teneatur homo accipere vt necessariam ad salutem, contemptus tamen illius peccatum est mortale, non minus q̃ quilibet alius contemptus aliorum mandatorum Ecclesiæ.

✠ Violatio votorum semper damnabilis est.

VOti violatio peccatũ est mortale: quia est perfidia contraria fidei deo debitæ ex promissione ipsi Deo facta. Est nanq; votum promissio Deo facta de bono. Est autem promittere, constituere se debitorẽ eius quod promittitur. Et propterea sicut ad virtutem fidei seu veracitatis pertinet vt seruetur promissio facta homini: ita ad virtutem fidei religiosæ spectat vt seruetur promissio facta Deo de re illi grata. Et cõsequenter irreligiosæ perfidiæ est violare promissionẽ factam Deo de re Deo grata: quam promissionem vocamus votum. Et scito quòd quando factum est votum de illo bono ad quod quis nõ teneba tur, perfidia voti est speciale peccatum mortale. Quando verò factum est votum de illo bono ad quod omnino tenebatur, perfidia voti est circunstantia mutãs speciem, & necessaria ad confitendũ: vt si quis vouit non fornicari, si postea fornicatur, crimẽ illud est & in specie fornicationis, & in specie perfidiæ irreligiosæ.

✠ Materia voti diuersis respectibus est cõsideranda.

ET quoniam frequẽter contingit confessores de votis iudicare, ideo diffusiorem oportet sermonem facere. Primò, ex parte materiæ. Secundò, ex parte vouentis. Tertio, ex parte impedimentorum occurrentium. Quarto, ex parte dispensationis seu commutationis. Quum enim materia voti sit solummodo bonum aut sub præcepto, aut sub consilio diuino contentum

alienum â voti materia ſcito omne illicitum, omne quod eſt contra conſilium diuinum, & omne indifferens: ita quòd ſi quis vouerit aliquid illicitum (puta occidere hominem, aut dicere verbum ocioſum) vel aliquid contra diuina conſilia (puta non ingredi religionem, non mutuare, non fideiubere, non facere eleemoſynam) vel aliquid indifferens ad morale bonũ vel malum, vt non ire ad talem domum, veſtiri veſte alba, non eſt validum votũ: quia non eſt votum: quia promittitur Deo quod Deo non placet. Sed occurrunt hîc multa declaranda. Et in primis quòd qui de facto vouet aliquid illicitũ aut contra conſilium aut indifferens, peccat vouendo, quia abutitur voto, & quandoq; quidem mortaliter, quandoq; autem venialiter. In tribus ſiquidem caſibus peccat mortaliter vouendo. Primus eſt, ſi vouet committere aliquod opus quod eſt mortale: vt occidere, mutilare. &c. Secundus eſt, ſi vouendo non facere ea quæ ſunt conſilij, habet animũ ita pertinacem vt intendat obligare ſe voto etiam in caſu in quo conſilium habet vim præcepti: puta non mutuare patienti extremã neceſsitatem: & ſic de alijs. Tertius eſt ſi vouendo huiuſmodi vota ſtulta & diſpli centia Deo cognoſcit quid facit, hoc eſt quod attribuit Deo id quod Deo non conuenit: ſcilicet acceptare huiuſmodi vincula votorum, & tamen vult hæc vouere. Nam eſſet peccatum blaſphemiæ huiuſmodi votum: vtpote quod ſciens & prudens attribuit Deo quod Deo non conuenit. Secus autem eſſet ſi crederet Deo diſplicere hæc vota, ſicut peccata venialia diſplicent Deo, & nihilominus credẽs votum valere aut ſaltem ꝙ valeat quantum valere poteſt, faciat huiuſmodi vota. nam tunc venialiter tantũ peccat excuſante illũ ignorantia communi, & exiſtente intentione non mala, ſed pro-

promiſsione ſtulta. Venialiter autem ſemper peccat vouens quodcunq; horum: quia diſplicet Deo ſtulta promiſsio: qualis eſt tam indifferentium quàm oppoſitorum cõſilijs, quàm venialium promiſsio Deo exhibita. Circa illicitorum deinde vota, nota contingere hæc ſex modis. Primo, promittendo opus in ſe illicitum: vt ſiquis vouerit occidere aliquem. Secundo, promittendo opus bonũ veſtitum malo fine: vt ſi quis vouerit dare eleemoſinam ob inanem gloriam. Et neutrum horum eſt votum: ſed peccatur vouendo & implẽdo. Tertio, promittendo licitum ob illicitam petitionem obtinendam: vt ſiquis vouerit offerre Deo mille aureos ad occupandum ciuitatem non ſuam. Et hoc votum blaſphemia eſt, non votum: quia eſt facere Deum actorem ſeu patronum criminis. Quarto, promittendo Deo licitum pro obtento illicito quaſi recompenſationem ſeu gratiarum actiones: vt ſi quis vouerit ſe ſacrificium Deo oblaturũ pro obtenta aliena vxore. Et hoc quoque blaſphemia, non votum eſt. Quinto, promittendo licitum pro petitione licita, ex turpi tamen cauſa pendente: vt ſiquis habens concubinam vouerit Deo centum aureos ſi conceſſerit ſibi ex illa filium. Et hoc votum eſt verè votum, & obligat ſi conditio extat: quoniam votum non cadit ſuper illicito coitu, ſed ſuper dono filij, præſuppoſito illicito concubitu. Non tenetur tamen retinere concubiuam, vt faciat quod in ſe eſt ad implendũ votũ: quia prę ſuppoſitũ eſt malum & illicitum. Sexto, promittendo licitum non pro aliqua petitione obtinenda, ſed purè conditionaliter apponẽdo euentũ illicitũ: vt ſi quis vouerit ſe ingreſſurũ religionẽ ſi cõmittet adulteriũ, ad hoc vt caueat ab adulterio, vel vt pœnitentiã faciat de adulterio, vel abſolutè intendit in tali euentu obligare ſe ad tale

votum. Et huiusmodi vota sunt verè vota conditionalia & obligant euenientè conditione, & non aliàs. Circa indifferentium vota aduerte, quòd promittere Deo indifferentia (vt sunt ea quæ nec bona nec mala sunt) est stultum. Prouenit enim ex stulta de Deo imaginatione, quasi deo placeãt humana, hoc est voluntaria opera quæ non sunt moraliter bona; vt non filare in sabbato, non pectere caput. &c.

Verùm hoc intelligendum est de operibus indifferentibus manentibus in sua indifferentia. Nam si opera indifferentia ex aliquo respectu fierent bona vel mala moraliter, tunc cadere possent sub voto. Verbi gratia: tam ire quàm non ire ad domum Ioannis, est opus secundum se indifferens: sed si in Ioãnis domo sit vel fiat aliquid attractiuum mei ad malũ (puta ludus, vel mulier attrahens. &c.) tunc ire ad domũ Ioannis nõ est indifferẽs, sed declinat ad malum, & non ire declinat ad bonum. Et propterea si in huiusmodi casibus vouerit quis non ire ad Ioannis domum vt caueat sibi, votum est validum. Si tamen ex Ioannis domo cessaret ludus mulier, & breuiter ratio mali, cessat obligatio voti: quia cessat voti materia. Ex hoc ipso enim quòd non ire ad domum Ioannis non habet amplius rationẽ cautelæ seu præseruatiui à periculo, reddit naturam indifferentis: & sic non est amplius materia voti. Hæc de materia voti.

✠ Conditiones quatuor ex parte vouentis examinandæ.

EX parte autem vouentis quatuor cõditiones occurrunt: scilicet fallacia, imperfectio actus, imperfectio ætatis, & subiectio. Inuenitur igitur fallacia quãdoque in voto, vel quia non intendit vouere, sed simulat se vouere. Et quoniam hoc est decipere Ecclesiam cui sit votum solẽni aut homines testes coram quibus aliquis emitteret publicum votum: & dolus ac fraus nulli debet patrocinari: licet votum in veritate nullum sit, compelli tamẽ debet ad implendum quod ore proprio Deo promittere se dixit: sicut compelli debet quilibet ad seruandum contractum cum homine, licet non intenderit promittere. Et nihilominus peccauit mortaliter pernicioſum incurrendo mendacium, qui solẽne aut publicum votum cum animo non vouendi fecit & ratione irreuerentię diuinę coram hominibus, & ratione scandali sequentis, cui dat operam efficacem, dum vouere se promulgãs intendit monstrare se facto contemptorem voti. Vel est fallax votum: quia licet intendat homo verè vouere, non intendit tamen seruare promissum. Et huiusmodi vota vera quidem sunt (quia ibi interuenit intentio vouendi cũ promissione facta Deo de bono illi grato) peccat tamen mortaliter sic vouẽs. Nec minus tenetur coram Deo adimplere votũ, quàm si vouisset cum intentione seruandi promissum: quia ex suo iniquo proposito nihil reportat exemptionis à vinculo voti cui se subiecit.

Imperfectio actus in voto dupliciter inuenitur. Vel per modum primi motus, quando scilicet votum (hoc est promissio deo facta) nõ est actus deliberatus, sed est promissio imperfecta: sicut in tentationibus fidei vacillatio absque consensu, non est deliberata infidelitas: & affectus ad occidendum inimicum absque consensu rationis, non est mentale homicidium completè: & sic de similibus. Et huiusmodi promissiones votiuæ non sunt verè vota, sed inchoationes votorum, ac per hoc non obligant.

Alio modo inuenitur imperfectio actus votiui ex defectu plenæ ac discussæ deliberationis: vt contingit in votis quæ fiunt ex timoré repentinorum malorum,

aut ex magno dolore, aut ex leuitate animi, aut pronitate ad vouendum, & similibus. Et talia vota sunt quidem vera vota, sed minus plena.

Quod vt clarè intelligas, distingue deliberationē dupliciter intelligi. Primo, vt sufficit ad constituendum actum deliberatum absolutè: sicut quodlibet peccatū mortale est deliberatum: ita quòd nisi esset deliberatæ voluntatis, non esset mortale peccatum. Alio modo vt constituit actum deliberatum ex modo deliberandi: sicut actus cum meditatione & discursu discussi concluduntur, acceptantur, eliguntur. Et sic non omne mortale peccatum fit ex deliberatione: sed multa homicidia, sacrilegia, luxurię, &c. committuntur ex passione absq; huiusmodi deliberandi modo. Vota ergo quæ ex deliberatione primo modo (hoc est absolutè) fiunt, vera sunt: quia deliberatio quæ sufficit ad constituendum seipsum seruum diaboli, multò magis sufficere debet ad seipsum debitorem Deo constituendum. Sed quia quantùm ad modum vouendi non interuenit deliberationis modus, dicuntur ꝙ sunt vota hæc minus plena: vtpote quibus plenitudo modi vouendi (scilicet per exactam deliberationem) defuit. & propterea absq; difficultate huiusmodi vota commutantur vel dispensantur.

Imperfectio autem ętatis (hoc est ætas ante pubertatem) tollit voto religionis solenni suam vim: ita quòd professus ante completum annum quartumdecimum, potest liberè redire ad seculum: vt habetur extrà de regu. capitu. Is qui. in sexto. Et ratio huius est authoritas Ecclesiæ irritantis votū religionis solenne intra talem ætatem. Et hoc siue persona sit doli capax, siue nō: quia sic statuit Ecclesia. De alijs autem votis secus est, quia non tam ad ætatem ꝙ ad rationis plenum vsum spectatur.

Nam

Nam in quacunq; ætate habeatur ratiōis vsus liber: ita quòd persona est doli capax (hoc est ad propositum vt discernat quid importat facere Deo votum) potest homo voto alio quocunq; se obligare, ita quòd votum est validum quantum est ex parte sui: quoniam tūc ætas non tollit aliquid eorū quę necessaria sunt ad votum: vt patet. Subiectio demum vouentis reddit vota conditionalia: hoc est si pater, maritus, dominus, Prælatus &c. permiserit: ita quòd subditorum vota non sunt ipso facto inualida, nec sunt absolutè obligatoria, sed medio modo se habent: quoniā obligant stante conditione subintellecta, scilicet si superiori placet, aut non displicet. Dico autē placet aut non displicet, propter diuersam materiam voti: quoniā si votum sit de prohibitis subdito, subintelligitur si superiori placet. Et tunc tenetur requirere bona fide superioris beneplacitum, explicando ei suum votum, ad hoc vt integra fide agat cū Deo cui promisit: fortè enim cōcedet superior intellecto voto, quod negat nesciens subditi votum. Et si illi placet, tenetur exequi suum votum: si non placet, irritum est votum, vt patet si Episcopus vouerit ingredi religionem: subintelligitur enim si Papæ placet. Vnde tenetur requirere si Papę placet, vt impleat votum: an non, si placet, implere: si non, irritum est votum: quia Episcopo prohibitum est ingredi religionem. Et sic de similibus. Si quis tamen subditus in cōmunibus votis petat licentiam in opere quod promisit, vt liceat sibi illud facere pro Deo, & non indicet quòd hoc vouerit, putās sibi hoc sufficere: excusatur pro tunc ab exequutione voti superiore negāte licentiam. Non tamen propterea votum est irritatum: quoniā ad irritationem voti requiritur voluntas superioris ad irritandum: quæ in proposito non interuenit. Vnde remanet obligatus ad peten

dum iterum quando prudẽtia suadebit petere licẽtiam operis promissi, donec irritetur votum. Si verò votum sit de non prohibitis subdito, subintelligitur conditio, si superiori non displicet: ita quòd tenetur exequi votũ, quousq; superiori notificatum sibi votum displiceat: vt patet si religiosus voueat dicere quotidie psalmos pœnitentiales. Tenetur enim illos dicere quousq, superior sciat & reprobet obligationem votiuam quam debet reprobare, vtpote Prælato præiudicialem.

Et scito quòd hæc quę de votis subditorum dicuntur, intelligenda sunt quantùm ad illa in quibus sunt subditi: ita ꝙ si aliqua sunt in quibus non sunt subditi, de illis possunt vota facere absolutè valida: vt si Episcopus voueat dicere septẽ psalmos, aut dare eleemosynam: quoniam in his non habet manus ligatas. Et similiter si vxor voueat non petere debitum coniugale: quoniã in hoc non est subdita, sed par marito. Et sic de alijs similibus. Habes igitur hinc vnde discernas peccata trãsgressionis votorum in ijs, qui sub alterius sunt potestate constituti: vt sunt pueri, puellę, vxores, serui, ac religiosi: & vniuersaliter illi qui vouent de alieno, hoc est de eo quod sine alterius licentia licitè dari aut fieri nequit: vt si filiusfamiliâs voueat dare eleemosynam, quum nihil habeat nisi patris. Et sic de similibus. De religiosorum votis speculatiuè vide commentaria in secunda secundæ.

✠ Votorũ omissio quandoq; vitiosa est, quandoq; non.

EX parte deinde impedimentorum occurrentiũ, discernere oportet quandoq; votorum omissionem quando est peccatũ, & quando non. Sunt autem occurrentia impedimenta votorum duplicia. Nam quædam se tenent ex parte materiæ

teriæ votiuæ, quædam ex parte intentionis personæ vouentis. Et ex materiæ quidem parte, impedimentum exequutioni voti præstat quicquid impediret votum quãdo fit: scilicet si materia voti facta est impossibilis aut illicita, aut impeditiua melioris boni, aut indifferens. Nam quodlibet horum impedisset votum ne fieret. Nullus enim potest vouere aliquid impossibile, aut illicitum, aut impeditiuum melioris boni, aut indifferens: vt patet ex antedictis.

Et vt rudiores intelligãt, ponamus exempla. Vouit Rex ædificare, dotare, ornareq, monasterium: ejicitur postea à regno, & fit ei impossibilis huiusmodi eleemosyna. Vouit alter ieiunare singulis sextis ferijs, perdit sanitatem, ita quòd abstinere est ei illicitum. Si quis etiam post votum Hierosolymitanum vult ingredi religionem, adimplere votum esset impedimentum melioris boni: & propterea potest ingredi religionem non curãdo de priori voto. Si quis demum vouisset non transire per aliquẽ vicum, quia ibi manet mulier attractiua & cætera. mortua muliere illa, transire per illum vicum, factum est indifferens, & ideo non amplius ligat. Aduerte tamen hîc circa casum superuenientis impossibilitatis seu iniquitatis, si impossibilitas superuenit toti materiæ promissę, aut parti: quoniam si impossibilitas venit super totum, non tenetur ad votum durante impossibilitate, sed si venit super partem, tenetur etiam tunc ad reliquam partẽ tũc sibi possibilem seu licitam. Et propterea persona habẽs votum castitatis & postea coniugata, consummato matrimonio non tenetur viuẽte coniuge ad castitatem totam: quia tenetur reddere debitum coniugi: sed tenetur seruare partẽ sibi possibilẽ & licitã, scilicet nõ petere debitũ. Et tenetur habere voluntatẽ implendi totaliter votum: qñ erit sibi possibile seu

ſeu licitum, ſcilicet mortuo coniuge. Ex parte autem intentionis vouentis quando certa eſt, vota poſſunt quæcunq; impedimenta recipere: quoniam intentio vouentis ſufficit ad quamcunq; conditionē apponendam voto. Et propterea nullum votū obligat vltra ſeu extra limites intētionis perſonæ vouentis: hoc eſt quia præciſē ad illud tantū obligat ad quod vouens intendit ſe obligare, & non ad aliud. Sed quando vouentis intentio nihil appoſuit limitationis, ſed votū fecit ſimpliciter, oportet caſus occurrentes ſecundum ſacros canones & veritatis doctrinam piè interpretari. Vnde qui vouit triduo ieiunare, aut aliquam eleemoſynam dare abſq; prefixo tempore, tenetur adimplere illo tempore quo ipſum non remordeat conſcientia quòd fuerit in mora: quoniam quādiu ei videtur quòd non ſit in mora, interpretādum eſt quòd non ſit elapſum tempus intentum ab ipſo vouēte. Hinc enim intentio vouentis diſcerni poteſt.

Caue autem ne fallaris, putans in varijs caſibus & euentibus occurrētibus votum non ligare: quia perſona quando vouit, ſi hęc prę uidiſſet, non feciſſet votum. Falſa eſt hæc imaginatio & deſtructiua omnium humanorum contractuum. Multi namq; coniugati non obligarentur ad coniugiū: quia ſi prævidiſſent quæ euenerunt, non contraxiſſent tale matrimonium. Et ſimiliter multi profeſsi non tenerentur ad religionem: quia ſi tunc quæ poſt occurrerunt, cogitaſſent, non feciſſent profeſsionis votum. Et ſic de alijs. Caue ergo ne fallaris: ſed de efficacia intentionis vouentis ſenti, vt antè dictum eſt.

Voti diſpenſatio ſeu irritatio cui cōpetat.

EX parte demum diſpenſationis, cōmutationis, irritationisq;, vota quādoq; oportet confeſſorē iudicare. Vbi

Vbi ſcito quòd quia irritare votum, pertinet non ad Eccleſiaſticam authoritatē vniuerſaliter, ſed directè ſpectat ad poteſtatem dominatiuam ſeu quaſi dominatiuā rei votiuæ, ideo ad irritandum votum ſubditi, ſola poteſtas dominatiua cum voluntate irritandi ſufficit: ita quod perſona ſubdita non eſt rea fracti voti, ſi is qui habet dominium ſuper re voto promiſſa, non vult votum valere. Et ratio eſt: quia quilibet dominus poteſt vti ſua libertate. Et hinc fit vt vxorum, puellarum, ſeruorum, puerorum, & religioſorū vota, ſi irritentur à maritis, parentibus, dominis, Prælatis, non obligent. Et quod plus eſt, ſi ſemel maritus aut dominus audito ſubditi voto conſenſerit, & poſtea reuocauerit licentiam, non peccat ſubditus non adimplendo votum: ſed peccat qui ſemel cōceſsit & poſtea ꝑ libito reuocat: vt habes ex. xxx. cap. Numeri, adiūcta gloſſa Auguſtini, & diffuſè in commentarijs noſtris prędictis.

Ad diſpenſandum verò votum exiguntur duo: authoritas Eccleſiæ, & cauſa rationabilis. Et de authoritate quidem Eccleſiæ ſatis patet. De cauſa verò rationabili quòd requiratur ſuppono mus hîc: vtpote diſcuſſum in dictis commentarijs: ita quòd ſi Prælatus, etiam Papa pro libito diſpenſaret, nō eſſet audiendus: quia non habet poteſtatem niſi in ędificationem Eccleſiæ, nec eſt dominus ſed diſpenſator: quod non poteſt abſque ratione intelligi.

Rationabilis autem diſpenſandi cauſa eſt honor Chriſti, & vtilitas Eccleſiæ: & vt vno verbo dicatur, maius bonum quàm ſit votiua exequutio: quoniam ſi ob maius bonum fit diſpēſatio, ſaluatur & maior Chriſti honos, & maior Eccleſiæ vtilitas ſpiritalis. Conſueuit autem oriri huiuſmodi maioritas boni ex aliquo horū trium, hoc eſt ſi exequutio voti reddita eſſet illicita, vel inutilis, vel maioris boni impeditiua. Et propterea opor

tet

tet magna vti ratione in dispensando vota: quia dispensatio tollit votum & quantum ad materiam, & quantum ad vinculum. Ad commutandum verò vota licèt regulariter exigatur authoritas Ecclesiæ, quando tamen euidenter constat in melius & gratius Deo commutari, non est reus fracti voti qui sic commutat proprium votum absq; alia authoritate: vt si habens votũ terræ sanctæ commutet in votum religionis. Et sic de similibus. Et ratio est: quia Deo, cui promissio facta est, satisfit plenius dando maius & acceptius ei bonum. Et quia commutatio non tollit vinculum voti, sed mutat voti materiam, & cõmutatio de rigore iuris sufficiens videtur si fiat in aliquid æquale, ideo ad commutationem voti vltra authoritatẽ Ecclesiæ exigitur ad minus æqualitas materiæ: vt scilicet illud in quod cõmutatur, æquialeat exequutioni debitæ ex voto: & propterea si est votum peregrinationis, habenda est ratio nõ solùm laboris, sed expensarum quas fecisset peregrinando: quoniam hæc omnia cadunt sub voto concomitanter. Et sic de similibus. Ex parte autem causæ commutandi vt rationabiliter fiat, quanuis debeat aliqua impotentia aut difficultas aut maioritas materiæ aut vtilitas, aut aliquid eiusmodi mouere: si tamen gratiosè condescenditur in persona Dei à commutante, omnis occasio sufficere videtur ex quo à gerente vices Christi commutatiuam habente potestatem acceptatur: quũ sola materia commutetur, & semper concurrat petẽtis commutationẽ: promptior voluntas ad exequendum commutatà quàm promissam. Vt tamen commutans tutior sit, commutet semper in aliquid melius quantuncunq; parum melius.

Memẽto quoq; confessor quòd omissio votorum non purgatur sola pœnitentia, sed vltra pœnitentiam de voti fractione, exigitur exequutio

quutio voto promissa: quia promissio Deo facta remanet semper viua donec exoluatur, nisi reddita sit impossibilis: aut illicita & cætera. vt ante dictum est. Et propterea qui voluit aliquid efficere aliquo tempore, & non seruauit promissum intra tempus, & tenetur ad pœnitentiam de fracto voto, & tenetur adimplere promissum quàmprimum potest. Et hæc intellige, nisi votum fuerit onus temporis: quia tunc sufficit sola pœnitẽtia. Appellatur autem onus temporis, quando votum est factum propter illud tempus præcisè: vt si quis vouisset ieiunare in vigilia sanctæ Mariæ Magdalenæ propter honorem Magdalenæ, si nõ ieiunat in vigilia illa, sufficit sola pœnitentia: quia ieiunium illud votiuum erat onus temporis, scilicet vigiliæ illius: sicut ieiunia Ecclesiæ in vigilijs, sunt onera illorum dierum præcisè. Si verò vouisset ieiunare triduo intra mensem præsentem, si non ieiunauit, tenetur & ad pœnitentiam, & ad ieiunandum triduo quàmprimum potest: quia tale ieiunium votiuum non est onus illius temporis, sed tempus est appositum vt mensura, intra quam debet impleri. Et sic de similibus iudica.

Lucrum ex mutuo an semper sit iniquum.

VSura (hoc est lucrum ex mutuo) iniqua est: quia aut bis venditur idem, aut venditur quod non est: hoc est, quia aut pecunia bis venditur, semel pro sorte, & iterum pro lucro: aut vsus pecuniæ qui nõ est præter pecuniã, vẽditur. Et propterea est peccatum mortale: vtpote contra iustitiæ charitatẽ. Et quia vsura distinguitur in vsuram mentalem tantũ & in vsuram extrinsecam, & vsuræ peccatũ ex proprio genere est peccatum in exteriori opere consistens, quia est ad alterũ iniustitia, ideo tractandum est

de vtraq

de vtraq;,sed prius de vsura exteriore,quę cõsistit in hoc quod est lucrari ex mutuo, interueniente pacto explicitè vel implicitè.

✠ Lucrum vsurariũ prę-supponit duo ad hoc vt licitum reddatur.

VBi nota primò quòd ad lucrum vsurarium requirũtur & sufficiũt quantum est ex parte ipsius lucri duæ conditiones. Prima est, quòd sit aliquid pecunia æstimabile. Secunda est, ꝙ non sit suum. Vnde ex his conditionibus redditur ratiò & declaratio multorum casuum. Primus est. Si quis mutuat ad hoc vt ille sit sibi amicus, non est vsura: quia amicitia nõ est pecunia æstimabilis. Nulla tamen potest hîc conuentio ciuilis interuenire: quia amicitia est res cui repugnat obligatio ciuilis: quia amicitia est interior amor spontaneus, obligatum autem ciuiliter est necessitati subiectum, ita ꝙ velit nolit tenetur exhibere illud. Vnde ridicula esset obligatio ciuilis ad amicitiam, quæ pecunia æstimari non potest. Secundus est. Si quis mutuat vt redhibeat suum apud petentem mutuum quomodolibet occupatum aut detentum, non est vsura quia nihil lucratur, sed suum recuperat. Tertius est. Si quis mutuat vt redimat vexationẽ suam, non est vsura: quia nihil lucratur non suum, sed quod suum est, seruat: vt si quis mutuat alicui comminanti sibi aut suis, & hinc exuit se à multis sumptibus, quos oportet ad sui tutelam facere: & sic de qualibet alia redemptione vexationis suæ. Quartus casus est. Si quis ex hoc quod mutuat incurrens damnum, deducit in pactũ vt soluatur sibi vltra sortem suum interesse quod incurrit ex mutuo. Verbi gratia: quia accepit sub vsuris vt mutuet illi: vel quia minoris vendit rem suam vt habeat pecuniam quam illi mutuet. Et sic de similibus. Nulla siquidem hîc interuenit

teruenit vsura: quia nullũ ex mutuo lucrum est sed sola vitatio proprij damni: decet enim mutuãtem seruare se indemnẽ. Et hoc quò ad damnũ emergẽs. Quintus ca sus est quò ad damnũ lucri cessantis. Si quis pecuniã ꝑparata in promptu negotiatione expositurus in veritate, vt occurrenti casui necessitatis proximi ex charitate subueniat, mutuat, ac damnum cessantis lucri sibi persolui vltra sortem deducit in pactum, vsura non est, si duæ adsint conditiones. Prima est, quòd mutuans ex hoc mutuo impediatur verè à lucro, quod tunc non est quando mutuãs habet aliã pecuniam, quam potest mutuare: quia si aliam habet, non impeditur ex mutuo à lucro. Secunda est, quòd nõ totum lucrum speratum ex illa negotiatiõe, deducatur in pactũ: quia lucrũ in potentia nõ est adhuc, & potest multipliciter impediri: ac per hoc nõ valet tantũ quantum si esset in actu. Et propterea si exolueretur totũ, solueretur plus quàm debet solui. Vnde potest aliqua pars lucri cessantis ad arbitrium boni viri taxari vt sit contractus licitus. De quo diffusè vide in commentarijs nostris super secundam secundæ. q. lxxviij. art. ij. ad primum. Sextus est. Si quis mutuat alicui eo pacto vt remutuet sibi quando ipse indigebit, vsura est: qa obligatio ista pro quãto est ciuilis, est pecunia æstimabilis. Quãuis enim accipiens mutuũ teneatur ex debito morali ad remutuandũ quando opus erit & poterit, non tenetur tamẽ ex debito ciuili: quale debitum oritur ex pacto. Vnde quũ obligatio ista sit pecunia æstimabilis, non potest ex mutuo in lucrum duci absq; vsura. Septimus est. Si quis mutuat alicui eo pacto vt veniat ad molendum in mola sua, aut ad emendũ ab officina sua, aut aliquid hmòi, vsura est: quia obligatio ista ad molẽdum in hac mola, ad emẽdum ab isto, & huiusmodi, vẽdibilis est: & ideo non licet ex mu-

Universidad de Deusto Biblioteca

tuo hoc lucrum alienæ obligationis reportare. Octauus similis est isti. Si quis mutuat alicui domino temporali eo pacto vt concedat sibi officium prætoris, vel aliquod aliud officium, vsura est: quia concessio ista vendibilis est. Et propterea non licet ex mutuo lucrum talis concessionis exigere. Discerne tamen in his casibus duo lucra. Alterum, vsurarium: & alterum, licitū. Nam vsurarium lucrum est obligatio ad remutuandum, obligatio ad molendum in hac mola, obligatio ad emendū ab hac officina, obligatio ad concedendum tale officiū: & sic de similibus. Licitum verò lucrum est merces debita pro mola, precium rerum venditarum, stipendia & prouentus officij, & sic de similibus, quia ista lucra nō sunt ex mutuo, sed ex alijs contractibus, seruitijs, industrijs, operis, officijs, &c. Et propterea in istiusmodi vsuris non tenetur qui sic mutuauit ad restituendū mercedem molæ, precium venditarum rerū, stipendia prouentusq; officij, & similia. Sed vltra pœnitentiā de peccato vsuræ tenetur primò ad relaxandū vinculū obligationis de cōtinuanda mola aut officina, de continuāda manutentione in officio: quia huiusmodi obligatio est lucrum vsurarium: & tenetur secundò ad recōpensandum illi pro ista obligatione: quæ vendibilis erat, quanuis ille nolùisset vendere ipsam. Ad arbitrium autem boni viri spectat determinare quātum pro huiusmodi obligatione restituendum sit vt satisfiat secundū æqualitatē iustitiæ. Nonus est. Si quis mutuat dño vel cōmunitati eo pacto vt donec restituatur sibi mutuatum nō soluat gabellas, vsura est: quia ex mutuo lucrū reportat exēptionis à debita solutione gabellarum. Constat enim quòd hæc exemptio pecunia ęstimabilis est: & tenetur iste ad restitutionem communitati seu dño gabellæ de toto rereto quod soluere debuisset, quia lucrū

vsurariū est. Decimus casus est. Si quis mutuat alicui centum ea ratione vt emat à mutuante quædā sua iura desperata aut inutilia, aut agrum sterilem, aut aliquid huiusmodi vsura est pessima. Tum quia mutuū, damnum infert ꝓximo annexæ malæ emptionis. Tum quia etiā si res quę venales propo nuntur essent vtiles valde, contra naturam contractus mutui est quòd is cui mutuatur, obligetur ciuiliter ad emendum seu quodlibet aliud: vt dictum est.

Vndecimus est. Si quis mutuat super pignora ea ratione vt habeat tres pro centenario: non quasi lucrū ex mutuo, sed quasi subsidium ac stipendium necessarium ad custodiā pignorū & excussionē, & alia huiusmodi, vsura est: quoniam in veritate iste nō mutuaret nisi lucra hęc ex hoc quod mutuat expectaret. Ex hoc autem nō sequitur errare illos qui pignora onerosa bona fide accipientes, volunt indēnes se seruare: sicut enim nō debent ex pignore fieri locupletiores, ita nec pauperiores, & sicut fructus pignoris sunt cōputandi in sortē, ita expensæ qualitati pignoris annexæ imputādæ sunt dño pignoris. Duodecimus est. Si quis mutuat alicui nauiganti mille ea ratione vt cū ipso eodē mutuante fiat cōtractus assecurationis dictorum mille, soluēdo eidē mutuanti tot pro centenario, vsura est: vera quidem: quia mutans vltra sortē vult obligationē ad subeundū contractum assecurationis. Prę sumpta autē: quia mutuum ad hoc lucrū tendere videtur. Et ideo damnatur in. c. nauiganti. de vsuris.

Nota secundò, ꝙ quia lucrum vsurariū est ex mutuo ideo si quis nón mutuat sed accommodat, seu locat aut vendit pecuniam cū pacto recipiendi aliquid plus, nō est vsura: sed liciti sunt huiusmodi cōtractus, dūmodo pacta sint moderata iuxta qualitatē temporū &c. Et similiter si aliunde q̄ ex mutuo lucrum superuenit.

Et hinc habes claritatem plurium casuũ. Primus est. Si quis accõmodat pecuniã alicui ad ostentationem faciendã (vt nũmularij soliti sunt mõstrare publicè quasi aceruos nummorũaureorũ) & exinde vult sibi lucrũ aliquod,non est vsura:quia nõ ex mutuo, sed ex accommodata & quasi locata pecunia lucrum habet.

Secundus est similis. Si quis locat pecunias aureas ad ponẽdum in balneo, vel brodio & huiusmodi, si inde vult moderatum lucrum nulla est vsura.

Tertius. Si quis nummos aureos vendit pro argẽteis, & inde moderatũ lucrũ exigit,nulla est vsura. Et ratio horum & similiũ casuum est quia pecunia in istis contractibus non mutuatur, sed quasi res quæda accõmodatur,locatur,venditur sicut licitè in similibus casibus aurum non monetatũ,gemmę, iocalia, & alia huiusmodi, possent accõmodari, locari, aut vendi cum honesto lucro. Quartus est, cùm lucrũ venit ex mora debitoris: ita quòd postq̃ debitor non soluit tempore debito, potest creditor duo lucrari:scilicet pœnam conuentionalem,& aliquid pro interesse tam damni emergentis quàm lucri cessantis. Nullum siquidem excrementũ huiusmodi est vsurariũ: quia non ex mutuo prouenit,sed ex mora debitoris. Et hæc intellige si & quandiu contra voluntatem creditoris contracta est & durat mora. Nam si creditor prorogasset terminum,aut esset contentus de mora continuenda, vsura esset: quia ex mutui continuatione seu cõseruatione lucrũ proueniret, & non ex mora: nõ enim est in mora qui consentiente creditore moratur, sed solus qui inuito creditore differt solutionem. Et hæc dicta sint de vsura ex mutuo explicitè.

✠ Vsura implicitè commissa diuersimodè consideranda.

DE vsura autem consurgente ex mutuo implicitè

plicitè hoc est ex incluso seu interpretato mutuo in alijs contractibus, puta emptionis & venditionis &c.) dicendum nunc est. Primus ergo casus est. Si quis vendendo,pluris non pio & moderato sed riguroso precio vendit, quia expectat tempus quo sibi soluendum est, vsuram cõmittit:quia quasi mutuum est expectatio temporis. Quando tamen venditor seruaturus erat res in aliud tempus vendendas: potest vt suprà dictum est, vendere pluris quàm nunc valent iuxta ambiguum verisimile precium futuri temporis. Et similiter si quis expectans tempus futurę solutionis,vendit pluris iuxta verisimile medium seu dubium precium tempore solutionis futurũ, excusatur: vt si piper nunc valet sex, & in Iulio creditur valiturum octo, aut plus vel minus,si vendo nunc pro solutione ad Iulium pro octo,excusor à decretali.cap. in ciuitate, tanquam emptio non consummata intelligatur vsque ad Iulium, quo emptio erit in opere quæ nunc est in solo contractu: quasi venditio cum correspondẽte sibi emptione nunc inchoetur, & in Iulio consummetur. Secundus casus est. Si quis emit minoris pijssimo pretio pro eo quòd nunc soluit,vsura est: quia ex tempore pecuniæ solutæ plus habet quã pecunia valeat. Tertius casus est. Si quis debitor alicuius ad annum minus soluit nunc quia anticipat solutionem (vt si debet centum, det nunc octoginta pro tota summa) sine dubio vsurã est: quia ex tempore solutionis anticipato lucrum reportat. Quartus casus est. Si quis emendo frumentum assignandum sibi tempore collectionis frugum,quia prius dat pecunias minoris emit quàm æstimetur honestum precium tempore assignationis frugum,vsura est manifesta ex supradicta radice. Quintus casus est. Si quis emit minoris iusto precio cum pacto de retrouenden-

do, interim quasi locans vẽditori, & recipiens ad rationem quinq; pro centũ precij dati, vsura est: quia non est ibi vera emptio: sed mutuum palliatũ sub dictis cõtractibus: quod patet ex eo ꝙ emitur longè minoris q̃ fit iustum preciũ. Secus autem esset si super domo vel agro constitueretur perpetuus census ad rationẽ tot pro centenario iuxta patriæ morem, cum pacto ꝙ possit debitor census se liberare: quoniam contractus iste determinatus est licitus per sedem Apostolicam pluries.

Sextus casus est. Si quis pecunias suas dat artifici seu nummulario, volens capitale saluũ, & tantum lucri absolutè: aut si lucratur, etiam si verisimile aut quasi pro certo habeatur quòd nummularius seu artifex multò plus inde lucrabitur, vsura est, non societas, nec innominatus contractus: quia & capitali saluo statur lucro, & non damno, & quasi ex mutuo lucrum expectatur.

Septimus. Si quis emit rem non extantem tanq̃ extantem (puta agrum, domum, aut armentum) & locat venditori vt det quasi precium locationis seu censum singulis annis tot aureos, vsura est: quum sint contractus ficti ad palliationem mutui & vsuræ. Octauus similis antedicto est. Si quis egẽs Romę pecunijs accipit à nũmulario mille aureos ad rationem cambij pro Lugduno, & tamen Romæ reddendi sunt, vsura est: quia cambium est fictum ad palliandum mutuum sub vsura.

Nonus similis est. Si quis cum egente pecunijs palliat multos contractus simultaneos (puta dicit se vendere tot pannos mille aureis reddendis octauo mense: & se emere illos ab eodem pro octingentis aureis nunc soluendis, & sic dat nunc octingentos, & fit contractus pro mille hinc ad octo menses) vsura est palliata sub multis cõtractibus. Nec excusatur ex eo quòd ipse non est deterioris conditionis quã alter qui emeret illos pannos pro octingẽtis: tũ quia interuenit pactum de retrouendendo sibi perdendo ducentos, quod non interuenit cum alio, tum quia iste in veritate non venderet illi nisi propter hoc lucrum.

Vsura mentalis dupliciter consideranda.

DE mentali autem vsura duo dicenda occurrunt, scilicet peccatum & restitutio. Et peccatum quidẽ consistit in hoc quòd speratur ex mutuo lucrum absq; conuentione aliqua implicitè vel explicitè.

Vbi diligentissimè distingue inter speratum seu desideratum lucrum, vel ex mutuo, vel ex vera gratitudine animi. Nam si quis mutuat sub spe quòd ex mutuo aliquid lucrabitur, vsuræ crimen incurrit, & restituere tenetur quicquid lucri ex mutuo sibi prouenit. Si verò mutuat quis sub spe ꝙ ille, cui mutuat, erit gratus: ita quòd iure grati animi de susceptò mutui beneficio gratuito mittet munera aliqua, non est vsura, nec tenetur ad aliquam restitutionem huiusmodi munerum: quia non ex mutuo sed ex gratuiti beneficij collati recompẽsatione, ad quã beneficiatus ex morali debito tenetur, lucrum reportat. Verùm quia quandoq; animi non concordant hinc & inde, oportet discernere distinguẽdo quòd si vtriusque (scilicet mutuantis & mutuum accipientis ac aliquid plus dantis) intentio est pia: ita quòd nec mutuans sperat ex mutuo, nec dans dat ex mutuo, sed spõte gratus de beneficio recepto, nulla est vsura, nulla est opus restitutiõe. Si verò vtriusq; intẽtio tẽdit ad mutuum (hoc est ꝙ mutuãs sperat ex mutuo lucrũ, & dans aliquid plus dat malè libenter quasi patiens vsuram, seu redimens vexationem suam) mutuans vsurarius mentalis est, & tenetur restituere quicquid sic lucratus est: quia vsurariũ lucrũ est.

Si autem claudicat intētio tantùm ex parte accipientis (quia scilicet q̄ accepit mutuū, dat quasi inuitus quasi soluens vsuram, aut redimēs suam vexationē, mutuans tamen optima intentione mutuauit & accepit munera bona fide credens ex gratitudine sibi dari) nullū interuenit vsuræ peccatū. Ad restitutionē tamē tenetur quando scit nō liberè sibi hæc donata, si ex illis factus est locupletior. Alioquin non tenetur ad restitutionē: quia bona fide ad omnia se habuit, & sibi imputet qui mala opinione cōcepta dedit. Si autē claudicat intētio tantùm ex parte mutuantis (ita q̄ mutuans corrupta intentione mutuat & accipit aliquid plus: sed qui accipit mutuū, gratiosè donat ex animi gratitudine & beneuolentia ignota ipsi mutuāti) mutuās inuoluitur peccato mentalis vsuræ: & non potest retinere quod turpiter ex parte sua accepit: sed quantum est parte suæ cōscientiæ teneretur restituere illi qui dedit. Verūm si postea nouit gratiosè sibi donatū, potest acceptare vt donatum: nec tenetur restituere, sed pœnitentiam agere de suo peccato. Aduerte quoq; circa mentalem vsurā ex parte mutuantis, q̄ si quis non vult mutuare alicui quem putat aut nouit ingratū, & libēter mutuat alicui quē videt gratū, non propterea inuoluitur peccato vsurę mētalis: sed sequitur naturalē inclinationem qua actiōes nr̄as ad eos qui digni sunt dirigimus.

Et similiter ex parte accipientis mutuum, si quis est gratus, & multa impendit obsequia ac munera alicui, vt ille ad ampliora beneficia mutui exhibēdi gratiosè ac beneuolè prouocetur, ad nullum peccatum prouocat mutuantem.

Accipere ad vsurā an & quādo sit prohibitū.

ADvsurā accipere, nullum peccatū secundū se est: quia nihil aliud est q̄ ad mutuum accipiendū agere, & ad vsuram patiendam: quorū neutrum habet mali culpæ rationē. Potest tamen peccatū esse: vt si absq; rationabili causa quis subeat hoc damnū, & alteri⁹ vtatur iniquitate. Non est tamē mortale peccatū, sed veniale, absq; rationabili causa hoc facere. Esto tamen hīc cautus lector & penetrator dictorū: quoniam aliud est loqui de accipiēdo sub vsura, & aliud de inducendo hominē ad faciendū vsurā. Primū enim nullū sonat peccatū, vt dictū est: & ideo ex causa rationabili licet. Secundū autē semper est peccatū mortale: ita q̄ nulla necessitate excusatur aliquis à peccato mortali quū inducit per se (hoc est ex intentione) aliquē ad peccandū mortaliter: dicente Apostolo, Digni sunt morte non solū qui faciunt, sed etiā qui cōsentiūt facientibus. Minus autē est cōsentire q̄ inducere. Et propterea dicitur & bene, quod licitum est mutuū accipere sub vsura à parato vsurā facere, non autē ab imparato: quia nō licet inducere ad faciendā vsurā, sed vti iniquitate parati. Hoc est, licet mihi petere ab hoīe mutuū, & pati q̄ ille ex hac mea petitione accipiat occasionem apponendi suā malā voluntatē vsurariā. Sic enim nec ego induco illū ad vsuram, nec cōsentio ipsius malæ voluntati: sed induco illū ad mutuandū, & cōsentio meæ passioni qua patior vsuras.

De mediatoribus quoq; idem est iudiciū: scilicet q̄ nō licet illis inducere aliquē ad faciendū vsurā, nec etiā esse quasi negocij vsurariorū gestores: puta inquirendo egentes pecunijs sub vsuris: aut prouocando vt accipiant à suo fœneratore: quoniā tūc quis esset velut ministēr vsurarij, & participaret in crimine & vinculo restitutionis. Circa participantes autē cū vsurarijs in vsu rerū vsurarij, distinctione opus est. Primo, an res illa in seipsa sit aliena: quia tunc idē esset iudiciū sicut de participantibus in re rapta aut furto ablata: quam cōstat nullo titulo posse cō-

trectari licitè ab alio: qa res aliena est. Si autē res ipsa aliena nō est, distinguendū est an ex illo vsu efficiatur vsurarius impotens ad restituēdas vsuras. Nā si nō efficitur inde impotēs ad restituendū, sed ęquè potēs remanet ad restituendum vsuras quas lucratus est, pōt licitè homo cūvsurario negociari, & dona ab eo accipere & dotē, & breuiter quomodolibet cōtrahere. Si verò efficeretur minor ad restituendū vsuras, nō liceret cōtractus hmōi cū vsurario inire. Et in prōptu ratio est: qa cū periculo iacturę ꝓximi negotiaretur, dū fieret ꝙ vsurarius ꝙuis nūc ptinax, si cras rediret ad cor, nō posset satis facere quibus teneretur. Vnde ab hmōi vsurario nō licet accipere dona nec dotē, aut aliquid simile: quia per hęc efficeretur impotēs ad restituendū: quanuis licitū esset illi vēdere, & ab eodē emere: quia per hęc nō redderetur impotētior ad restituendum: qm̄ tantundē recipit ab alio quantū dat de suo.

Et iuxta hāc distinctionē regulādi sunt casus qui occurrūt de victu vxoris & filiorū ac familiæ vsurarij. Si enim hinc fit nōn soluendo (puta quia nihil habet nisi vsuras, nihilq; lucratur, nisi vsurariè) consequens est vt nō liceat illis inde victū sumere. Et hoc regulariter loquēdo intellige. Nam per accidēs posset esse licitū: puta si essent in necessitate extrema, aut si vtiliter agerēt negociū creditorū, vel spiritaliter (puta suadendo restitutionem) aut corporaliter, puta bonificando eorum bona pignorata.

Vide de hac materia diffusius scripta superi[a] in verbo, restitutio. De dñis quoq; tēporalibus accipientibus ab vsurarijs cōponentibus cū eisdē vt vsuras impunè facere possint, nō solū idem est iudicium quantū ad res quas ab eis accipiunt, sed peius si illicita concedunt.

Pagas certas montis Genuensis emere an sit vsura.

Cogor hoc in loco respōdere quęrentibus an sit vsura emere pagas certas montis Genuensis hinc ad trienniū recipiendas, ita ꝙ casus est iste. Ioannes habet in monte Genuensi loca decē, ex quibus iam computatum est ꝙ debentur ei centū libræ: sed quia non sunt ipsi exoluendæ ante trienniū, ideo vocātur acerbę page, & tertio anno vocabuntur maturæ, & Ioannes eget nūc pecunia, venditq; istas decē pagas acerbas pro septuaginta libris nunc habendis: nunquid si ego sic emo, cōmitto vsurā? Respondeo omissis disputationib[a], ꝙ hīc nulla interuenit vsura: quia est contractus non palliati aut impliciti mutui, sed emptionis & venditionis: quoniā Ioannes vendit ius suū quod habet super illas decē pagas, & non vendit ipsas pagas, nec aliquod mutuum accipit. Declaro singula. Quod nō vendantur page sed ius pagarū, ex eo patet ꝙ Ioannes non tenetur mihi assignare pagas, sed ius suū quod habet sup pagas illas. Quod nullū accipiat Ioannes mutuū ex eo patet, quia ad nihil restituendū obligatus est, sed solū ad assignandū mihi ius pagarū. Et rursus quia quicquid periculi hīc est, apud me ementē restat: ꝙ est contra natūrā mutui. Est igitur hīc vera emptio & venditio iuris pagarū illarū. Et propterea si iusto precio emitur, iustus erit cōtractus. Iustū autē preciū constat esse cōiter inuenitur: absq; fraude. &c. & propterea si pagæ hmōi venduntur precio cōmuniter tūc currente, nullū peccatū cōmittitur. Est autē rationabilis causa minoris precij, ex eo ꝙ res vænalis inutilis per trienniū, minor est seipsa vtili ab hodierna die. Vnde quum ius pagarū acerbarū inutile sit vsq; ad tempus maturitatis, rationabiliter minus valet, ac minoris venditur, quām ius pagarum vtile nunc: sicut terra sterilis vsque ad biennium, minus valet quām ipsamet si esset vtilis hodie.

Nec

Nec hoc quod diximus de vẽditione & emptione iuris pagarũ ex mõte Genuẽsi, est singulare in illo monte, qm̃ hoc est cõmune oĩ alteri iuri quorumcunq; creditorũ. Possum em̃ licitè emere ius tuũ, quo tibi debẽtur ab altero mille aurei hinc ad annũ, & licitè emẽdo dabo tibi minus mille aureis, præsupposito debito liquidissimo & absque difficultate ac labore exigibili: qm̃ ius recipiendi ad annum mille aureos, minus est secundũ rẽ, & secundũ humanũ vsum ac humanã æstimationẽ q̃ mille aurei: quia potentia etiã proxima minor est actu: & inter os & offam multa intercidere possẽ, prouerbiũ vetus est. Non em̃ qui hoc ius emit, facit mutuũ palliatũ, nec emit mille ducatos post annũ, vt ratio tpis expectati constituat vsuram: sed emit ius alterius ad habendũ post annũ ducatos mille, & ipsius emẽtis periculo ius illud derelinquitur: quod est contra naturã mutui, vt dictũ est de iure pagarum.

Quãto autẽ minoris mille ducatis emere debeo, relinquitur arbitrio boni viri, cõsideratis cõditionibus temporũ, copiæ pecuniarũ vel penurię. &c. De mõte autẽ ipso Genuensi & similibus, quia cõsistunt in facto, loqui nescio, nisi factũ certũ mihi proponeretur. Sed in cõmuni loquendo, certũ est q̃ sunt annui cẽsus cõstituti sup prouẽtus ciuitatis, liciti sunt. Nec aliquid obstat quin cõmunitas possit se redimere. Et qm̃ quomodolibet inceperint montes isti, hodie vt annui cẽsus cõmuniter haberi videntur: ideo si sic est, scilicet q̃ in naturã transiere census, disputationes superfluæ videntur.

Et sic sit omnipotenti Deo laus, & gloria, pro perfecta vtcunq; hac Summula, inter Huugaricæ legationis discrimina: Posonij in die sanctæ Ceciliæ. Anno salutis. M. D. XXIII. ętatis autem meæ quinquagesimo quinto. Amen.

FINIS.

LECTORI. S.

NE aliquot pagellę vacarẽt, Lector benevole, hoc tibi sequens opusculum ab eodem authore (nempe Reuerendiss. DN. CAIETANO) contextum, exhibere voluimus, tum q̃ eiusdẽ argumenti cum præcedentibus planè videretur, tum q̃ tibi lectu non iniucundum ac summopere profuturum fore prospeximus.

DE INTEGRITATE CONFESSIONIS *quo ad peccata omnia.*

CONFITERI peccata mortalia omnia quę quis admisit. Lutherani non solùm negant esse necessarium, sed affirmant repugnare sacræ scripturæ, & esse impossibile: quia scriptum est, Delicta quis intelligit? Nos autem dicimus haberi ex Euangelio confessionem peccatorum mortalium omnium, & non obstare Prophetæ sententiam allatam. Quòd enim peccata omnia confitenda sint in sacramentali confessione, ex ipsa forma ministrandi sacramentum pœnitentiæ tradita à CHRISTO quando instituit hoc sacramentum, manifestatur. Ait enim CHRISTVS apostolis: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. In quibus verbis datur à CHRISTO ministro sacramenti facultas duarum actionum: videlicet remittendi vel retinendi peccata quorumcunq;. Et ex hoc ipso quòd ministro committitur facultas discernendi, an remittẽda, an retinenda sint peccata cuiusq; pœnitentis, manifestè sequitur quòd oportet ministrum (nisi cęcus ministrare velit) nosse si in pœnitente est aliquod peccatum retinendum: quod est nosse si in pœnitente est aliquid impediens remissionem. Nam omne peccatum retinendum impedit remissionem

Universidad de Deusto Biblioteca

sionem cuiuscunq; peccati hominis confitentis: quia non potest simul vnum peccatum remitti & aliud retineri. Nam mortalia peccata quæcunque vnius hominis connexa esse tam quo ad remissionem, quàm quo ad retentionem, & relatiuè ad Deum, & relatiuè ad CHRISTI ministrum, perspicuũ est. Et relatiuè quidem ad Deum, patet ex eo quòd ille cui remittitur à Deo peccatum, amicus Dei constituitur: iuxta illud, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Ille autem cuius retinet deus peccatũ, & manet in peccato vnico, inimicus Dei est: vtpote omnium reus: iuxta illud, Qui in vno offendit, reus omniũ factus est. Ex hoc autẽ quòd tam remissio quàm rententio diuina est peccatorum mortaliũ omnium quę quis habet, manifestè sequitur q; etiam tam remissio quàm retentio quæ fit à CHRISTI ministro, debet esse non aliquorum peccatorum mortalium cõfitentis, sed omniũ: qatã remisio q; retentio ministri debet esse talis, vt remissio & retẽtioni assistat diuina retentio: alioquin non verificarentur CHRISTI verba, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Non vendicaret autem sibi remissio ministri assistentiam remissionis diuinæ, si discordaret à remissione diuina. Discordaret autẽ, si Deo remittente omnia, vel retinente oĩa, minister quoq; nõ remitteret, vel nõ retineret omnia. Ad hoc autem vt minister vel remittat omnia, vel retineat omnia, oportet ministro innotescere omnia, nisi cæcus ac temerarius remissor vel retentor sit: & quoniam ministro CHRISTI peccata pœnitentis per ipsius confessionem propriam innotescũt, consequẽs est, vt oporteat cõfitentem cõfiteri omnia sua mortalia peccata. Vide, examina & libra prudẽs Lector quę dixim⁹: & perpẽdes ex ipsa institutionis forma in Euangelio scripta, haberi confessionem omnium peccatorum.

SVPEREST diluere obiecta à Lutheranis: distinguendo de confessione, vel absolutè, vel vt est actus humanus. Est autem confiteri omnia absolutè, nullum peccatum in confessum relinquere: confiteri verò omnia vt confessio est actus humanus, est cõfiteri omnia quorum confessio subest humanæ facultati. Vnde ex hoc q; delicta nullus ad plenum intelligit, esto quòd impossibile sit hominem confiteri absolutè omnia peccata sua (quoniam ignota relinquit inconfessa) non tamen hinc sequitur, quin confessione humana possit quis confiteri omnia peccata sua: quoniam sub integritate confessionis humanæ non comprehenduntur omnia peccata absolutè, sed duntaxat nota & quorum quis memoriam habet: nam oblita & incognita cõfiteri nõ subest facultati humanæ. Et quia perspicuum est sub lege tam diuina quàm humana actionem nullam exigi ab homine quæ non sit in hominis potestate, ideò quum ex Euangelio habetur confessionem omnium peccatorũ requiri ad sacramentum pœnitentiæ, non est sermo de confessione omnium peccatorum absolutè, sed de confessione omnium peccatorum, vt subest facultati humanæ: quod est dicere, vt pœnitens confiteatur omnia peccata sua non ignota, nec oblita. Hæc de confessione omnium peccatorum.

LAVS VNI ET TRINO.

SALMANTICAE,

Excudebat Andreas de Portonarijs.

M. D. LI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si quis vult venire post me abneget semetipsum, tollat crucem suam & sequatur me.
Matth. xvi.

IENTACVLA.

Reuerendiſsimi domini Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. XISTI præclariſsima ſexagintaquatuor notabilium ſententiarum Noui Teſtamenti literalis expoſitio, in duodecim capita diſtincta: quæ totidem IENTACVLA Noui Teſtamenti, ratione operis initio reddita, inſcribuntur.

Quæ depravata erant ſuo nitori nuperrimè reſtituta fuere.

SALMANTICAE,
Excudebat Andreas de Portonarijs.
M. D. LI.

INDEX EORVM quæ in hoc opusculo tractantur.

In primo lentaculo de verbis domini circa ipsius ex hoc mundo transitum, tractantur quæstiones .xiii.

PRIMA, Cur Christus reprehendit suos discipulos dicentes: Vt quid perditio hæc? poterat enim istud vnguentum vænundari multo. &c.

Secunda quæstio, Quantum valeat excusatio domini: Opus enim bonum operata est in me: nam pauperes semper habebitis vobiscum: me autem non semper habebitis.

Tertia, Quorsum tria dicta â Domino excusationi Magdalenæ vngentis ipsum, adiecta: scilicet de sepulturæ suæ præuentione, de perpetua memoria huius vnctionis in laudem Magdalenæ futura, & quòd ipsa Magdalena fecit quod habuit.

Quarta, Quo pacto verba domini ad discipulos pro emendo gladio, scilicet, Quando misi vos sine sacculo & pera. &c. ad literam verificentur.

Item ad quid Apostoli dixerint: Ecce duo gladij hîc. Et cur Dominus meminerit persecutionis suæ, non loquens de sui defensione.

Quinta, Quàm conueniens fuerit hæc domini ad Annam iudicem responsio: Quid me interrogas?

Sexta, Quàm conueniens fuerit domini ad Annæ ministrum percussorem responsio: Si malè locutus sum, testi-

monium perhibe de malo:si autem bene, quid me cedis? Item cur non responderit Dominus Annæ ad interrogationem de discipulis.

Septima, Cur Dominus â Caipha adiuratus vt diceret si ipse esset Messias:non solùm se esse Christum respondit, sed Amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei.&c.adiecit.

Octaua,Cur interroganti Pilato:Tu es rex Iudæorum? Respondit Dominus: A temetipso hoc dicis: an alij tibi dixerunt de me?

Nona,Cur interroganti Pilato:Quid feciſti? respondit Dominus:Regnum meum non est de hoc mundo.&c.

Decima,Cur ex verbis Domini inferenti Pilato: Ergo rex es tu.respondendo subiunxit Dominus.Ego in hoc natus sum,& ad hoc veni in mundum,vt testimonium perhibeam veritati.Omnis qui est ex veritate, audit vocē meā.

Vndecima, Cur interroganti Pilato: Mihi non loqueris:Nescis quia potestatem habeo.&c.respondit dominus: Non haberes aduersum me potestatem vllam,nisi tibi desuper datum esset.&c.

Duodecima, Cur interrogatus dominus ab Herode in multis sermonibus,nihil omnino respondit:quum tamen affulgeret spes profectus.

Tertiadecima,Cur Pilatus hanc domini causam super crucem scripserit:Iesus Nazarenus rex Iudæorum.

In secundo de diuersis documentis de filius Dei,*tractantur quæstiones quatuor.*

Prima,de verbis Pauli Apostoli ad Rom. j. de vnigenito filio Dei,quibus dicit:Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri. Item expositio

positio horum duorum ab Apostolo ibidem dictorum: scilicet, Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem: &, Per quem accepimus gratiam & apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

Secunda, de verbis Ioannis Euangelistæ Ioan.j. de filijs Dei adoptiuis: Dedit eis potestatem filios Dei fieri: qui non ex sanguinibus,neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri,sed ex Deo nati sunt.

Tertia, de verbis Pauli Apostoli.j. ad Corinth. xv. de baptismo quo generantur filij Dei, quum dicitur: Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Vt quid & baptizantur pro illis?

Quarta est de verbis eiusdem Apostoli ad Galath. iij. de hæreditate filiorum Dei per fidem repromissa,non per legem, quum dicitur.Lex ordinata per angelos in manu mediatoris:mediator autem vnius non est. Deus autem vnus est.

In tertio de diuersis scripturæ dictis de sacerdotio, tres tractantur quæstiones.

Prima,de verbis Apocal. cap.v. Feciſti nos Deo nostro regnum & sacerdotes.& cap.j.fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo.

Secunda, de verbis Petri Apostoli in cap.ij.primæ suæ epistolæ: vos autem genus electum regale sacerdotium, gens sancta.&c.

Tertia, de verbis eiusdem Petri Apostoli in eodē cap. Ad quem accedentes, & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domos spirituales in sacerdotium sanctum:offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tabula materiarum.

In quarto de nouem beatitudinibus Euangelicis præmittuntur earum tractationi quinque quæsita.

Primum, cur dominus in principio has beatitudines proposuit.

Secundo, cur multas.

Tertio, cur tot, id est, nouem.

Quarto, cur pluraliter.

Quinto, an gradatim enumerentur.

Prima beatitudo Euangelica est hæc: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Secunda: Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

Tertia: Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

Quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniã ipsi saturabuntur.

Quinta: Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiã consequentur.

Sexta: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.

Septima: Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.

Octaua: Beati qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Nona: Beati estis quum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos mentientes, propter me: gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.

In quinto quinque tractantur sententiæ.

Prima, Matth. xv. Munus quodcunque ex me est, tibi proderit.

Secunda, ibidem: Omne quod in os intrat, in secessum emittitur.

Tertia, Luc. xvj. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui iniquus est in modico, iniquus est & in maiori.

Quarta, ibidem: Si Moysen & prophetas non audient, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Quinta Ioan. j. Quotquot receperunt eum: dedit eis potestatem filios Dei fieri.

In sexto tractantur sex.

Primum, verba domini in cœna: Non bibam de hoc genimine vitis vsque in diem illum, quum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.

Secundum, verbum Domini ad Iudam in eadem cœna: Quod facis, fac citius.

Tertium, verbum domini ad Petrum quum percussit Malchum: Conuerte gladium tuum in locum suum. omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Quartum, apud Marcum Euangelistam: Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo: & tenuerunt eum. &c.

Quintum, Erat autem parasceue Paschæ.

Sextum, apud Ioannẽ, Accipite eum vos, & crucifigite.

In septimo tractantur tria.

Primum est apud Lucam, de duobus discipulis euntibus in Emaus: Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent.

Secundum, vnde scitur quòd Thomas tetigit manus & latus Christi, vt doctores affirmant.

Tertium, Apocalip. v. Dignus est agnus qui occisus est, accipere diuinitatem.

In octauo declarantur de peccatis quinque.

Primum, Matth. xij. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemiæ non remittetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundum. j. ad Corinth. vj. Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Tertiũ. j. Ioã. vlti. Qui scit fratrẽ suũ peccare peccatum nõ ad mortẽ: petat, & dabitur ei vita, peccãti nõ ad mortẽ. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.

Quartum Apocal. iij. Vtinam esses calidus aut frigidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

Quintum, Apocalip. vlti. Qui nocet, noceat adhuc: & qui sordidus est, sordescat adhuc.

In nono declarantur quatuor.

Primum, Matth. xix. Erunt duo in carne vna: itaq; iam non sunt duo, sed vna caro.

Secundum, Matth. xxj. & Luc. xx. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum.

Tertium, Luc. xiij. Ite & dicite vulpi illi: ecce eijcio dęmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor: veruntamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem.

Circa quod quæruntur tria. Primò, quorsum tendant hæc de Herode verba: quum in Euangelio non legatur quòd ipse insidiatus fuerit Christo. Secundò, quid sibi velit replicata hæc distinctio per tria tempora, hodie, cras, & tertia die. Tertiò, quid significetur per illa verba, Quia non capit prophetam perire extra Hierusalem: quum Latina constructio nullam videatur habere significationem.

Quartum

Quartum. j. ad Corinth. vj. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. omnia mihi licent: sed ego sub nullius redigar potestate. & cap. x. Omnia mihi licent: sed non omnia ædificant.

In decimo tractantur quatuor Domini dicta apud Ioannem,

Primum, Ioan. v. Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum: quum tamen Ioan. viij. dicat: Si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum.

Secundum quoque Ioan. v. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriam quæ á solo Deo est, non quæritis?

Tertium, Ioan. xiiij. In domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus dixissem vobis: quia vado parare vobis locum. Circa quod fiunt tres quæstiunculæ. Prima, quid negetur per illa verba, Si quo minus. Secunda, quid sit illud quod affirmat dominus conditionaliter tamen, se fuisse dicturum discipulis, in illis verbis, Dixissem vobis. Tertia, quomodo dominus vadat parare discipulis locum: quum ipse dixerit filijs Zebedæi parata esse electis loca à suo patre: & quum dixerit se in iudicio dicturum: Venite, possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi.

Quartum est Ioannis. xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum, claritate quam habui prius quàm mundus fieret apud te.

In vndecimo tractantur tria occultiora.

Primum est Ioan. x. quum dominus postquam dixerat se esse verum Deum, Iudæis ipsum propterea lapidare volentibus respondit scriptum esse: Ego dixi dij estis &c. vbi videtur dominus diuertere sermonem à deitate per essen-

tiam,ad deitatem per participationem.

Secundum,ad Philip.ij. Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualē Deo: sed exinaniuit semetipsum,formam serui accipiens.

Tertium,Apoca.iiij.Tu creasti omnia: & per voluntatem tuam erant,& creata sunt.

In duodecimo tractantur circa res gestas,quinq;.

Primum,Lucæ.vij.quo pacto mulier peccatrix stans lauerit pedes domini lachrymis.

Secundum, vnde constet ex Euangelio hanc mulierem peccatricem esse Mariam Magdalenam & sororem Lazari.

Tertium,cur Marci. viij. dominus cæcum illuminauit paulatim: ita quòd primò imperfectè, dum dixit. Video homines ambulantes sicut arbores. & secundò impositione manuum perfectè vt clarè videret omnia.

Quartum, cur Paulus Apostolus tam primæ ad Timo. iij. quàm ad Titum.j. tradens conditiones requisitas ad Episcopum,tradit tantummodo cōditiones positiuas (puta sobrium,prudentem &c.) & nunquam meminit conditionis comparatiuæ:scilicet quòd sit dignior alijs.

Quintum,cur tentator Christi in prima & secunda tentatione dixit,Si filius Dei es. In tertia autem non hoc dixit:sed ad maximum scelus ausus est Christum prouocare.

EXPLICIT
INDEX.

CLEMENTI SEPTIMO Pontifici Maximo Thomas de Vio. S.

SAPIENTIAE diuinæ, Clemens septime Pontifex maxime, mensam post perfectam peccatorum Summulam instruere quum Hungarica peregrinatio vetaret: ne ieiuna omnino mens manusq; transiret, lentacula quædam parare curaui. Absq; ordine siquidem & delectu occurrentes nonnullæ per Nouum Testamentum sententiæ,literali sensu hîc declarantur. Nec propterea finem feci,quòd omnes declaratione dignas arbitrarer me complexum esse: sed vbi obtulit se commoditas incho-

inchoandi cõmentaria Psalmorum iuxta literalem sensum, omissis Ientaculis conuiuio apparando vacandum credidi. Nõ dedignaberisitaq; Pater beatissime, exiguum hoc munusculũ suscipere: quando quidẽ & mea omnia tuæ beatitudini debẽtur, & diuina est materia.

Fœlix Vale.

Quæstio prima.

IENTACULA Noui Testamẽti THOMAE de Vio Caietani Cardinalis. S. XISTI.

OCCVRRVNT in primis circa verba Domini nostri Iesu Christi, circiter ipsius ex hoc mundo transitũ quæstiones quatuor. Prima est de verbis domini in excusatione Magdalenæ: Quid molesti estis huic mulieri & cætera. Secunda est de verbis Domini ad discipulos pro emendo gladio: Quando misi vos sine sacculo & pera &c. Tertia est de responsionibus domini ad suos quatuor iudices: Annam, Caipham, Herodem, & Pilatum. Quarta est causa ipsius domini scripta: Iesus Nazarenus rex Iudęorum.

CIrca verba siquidẽ domini pro Magdalena, admiramur primo cur reprehensi sint discipuli ægrè ferentes effundi precioſum vnguentum in vnctionem pedum vnius pauperrimi prædicatoris tantam sanctitatem profitentis. Videntur siquidem rationabiliter indignati. Tum quia talis vnctio ad delitias non qualescunq;, sed pretiosas spectare videtur magnorum nobilium. Et fortè nullus erat tã celsus, vt vteretur tam pretioso vnguento pro pedibus sed pro capite: Christus autem ignobilis secundũ mundum (vtpote filius fabri & faber) & pedes eius vngebãtur tam delicata vnctione. Tum quia hodie scandalizaremur, si videremus aliquem prædicatorem sanctæ famæ, permittere se deliniri huiusmodi delicijs preciosis: multùm enim indecens iudicaremus. Tum quia discipulis quibus est mandatũ vt emulẽtur charismata meliora, incũbebat diuertere Mariam ab hac effusiõe vnguenti,

vnguenti, propter opus euidẽter melius, scilicet vt venderetur, & pretiũ daretur in pauperum eleemosynam.

Admiramur secũdò quãtùm valeat excusatio Dñi, Opus enim bonum operata est in me: nam pauperes semper habebitis vobiscum, me autẽ non semper habebitis. Ex differentia nanq; temporis habẽdi pauperes, & ipsũ (quia illos semper, ipsum verò non semper essent habituri) non apparet vnde inferatur, seu vnde reddatur ratio quòd illa bonũ opus operata sit. Etenim ex ista differentia nõ tollitur quin vnctio illa fuerit excessiua vtpote delitiosa nimis, & impeditiua melioris boni, scilicet tãtæ eleemosynę in pauperes: pro quibus tantò magis solicitũ oportet hominẽ esse, quantò nunq̃ deficiũt, sed semper durant. Admiramur tertiò de alijs trib⁹ verbis dñi adiectis, tanq̃ impertinentibus ad excusationẽ Magdalenæ vngẽtis ipsum, quorsum hæc? Apposuit sepulturę suę præuentionem, apposuit perpetuã memoriã huius vnctiõis in laudẽ Magdalenæ futuram, apposuit quòd fecit hoc quod habuit. Nihil autẽ horũ excusat vnctionem Magdalenæ. Non primũ: tum quia præter intentionem Mariæ vngentis erat quòd ad sepulturã referretur. Opus autẽ iudicatur bonũ secundũ intentionem operãtis. Non enim intendebat illa præuenire sepulturã, sed vngere viuentẽ Christũ: tum quia etiam pro sepultura, excessiua erat vnctio tam pretiosa: in cuius signũ, Nycodemus pro sepulturæ Christi officio mixturam aloes & myrrhæ, & non vnguentum nardi pretiosi attulit. Non secundũ, quia ad euentũ spectat subsequuta laus, non ad intentionẽ operantis. Non tertiũ: quia omnino impertinẽs videtur illa appositio, quũ nullus calumniaretur eam quasi fecisset vnctionem de alieno, aut de necessario sibi: quorum vtrunq; excluditur per hoc q̃ fecit quod habuit, vt facere bene posset.

Ad cla-

AD clariorem intellectum dominicæ sententiæ prænotanda est dispositio mulieris vngentis in animo suo, vt percipiatur quale fuerit illius hoc opus ex parte sua. Ipsa siquidem credebat Iesum esse verum Messiam: quum soror eius Martha dixerit dño. Ego credidi quia tu es Christus filius Dei. multò enim magis ipsa Maria hoc credidit, quę optimam partem elegerat. Credidit quoq; eundem habere potestatem dimittendi peccata, iuxta verbum dñi ad eam: Remittuntur tibi peccata tua: fides tua te saluam fecit: Amabat quoque multùm saluatorem: vt dictum sit de ea: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Ex tam sancta igitur mentis dispositione erga Christum, videri facilè potest Mariam ad vnctionem istam processisse, vt multa simul exequeretur officia: scilicet humanitatis, gratiæ, ac religionis. Humanitatis quidẽ: quoniam mos erat in regione illa vnctionem exhibere. Vnde & Simon Pharisæus quasi reprehensus est à dño quòd caput eius non vnxisset. Et sicut consonum erat inuitato Christo ad cœnam præparare epulas lautiores (quę scilicet magnatibus solent parari) quando sic decebat inuitantẽ: ita arbitrata est Magdalena decere se exhibere in vnctionẽ tanti viri inuitati delicatũ ac pretiosum vnguentũ. Gratię verò: quoniam memor recepti beneficij, remissionis scilicet peccatorum vngendo aliâs Christũ, debitricẽ se arbitrata est, vt iterũ quàm melius posset vngeret Iesum. Vnde primùm pedes, ex quorum priore vnctione veniã hauserat, deinde caput, à cuius ore verbum & veniæ & vitę toties perceperat, non solùm vnxit, sed quodammodo abluit, pro quanto versando vas vnguenti, effudit illud super caput: vt Euangelistæ testantur. Nec putauit pretiosum aliquid reputandum ad referendã gratiã de tanto beneficio. Religionis

nis autem: quoniam Messię Dei filio offerebat vnctionē illam in ipsius Messię secundum assumptam carnē corporale refrigerium: & propterea putauit, & bene, oportere esse optimā ac pretiosissimā huiusmodi vnctionē.

Ex quibus omnib⁹ simul collectis, manifestè apparet Mariam secundum rectę rationis iudicium elegisse in huiusmodi delicata & pretiosa vnctione bonum ac laudabile opus deuotionis, pijq; obsequij in dominum Iesum Christum: & propterea discipulos indignatos de hoc, meritò à domino reprehensos, quòd molesti essent mulieri illi, dicendo: Vt quid perditio ista? Nō enim est vnguenti perditio, vsus ille vnguenti ad quem tot virtutes incitabant: qui pro gratia referenda, pro pietate, proq; religione oportunus erat. Quod verò ad excusandos discipulos primò affertur (quia nimis delicata ac pretiosa vnctio erat respectu tam pauperis, & pedum præsertim) excluditur per hoc quòd Iesus erat, & credebatur verus Messias, ac per hoc dignior omnibus hominibus. Et neq; hoc, neque quodcūq; aliud vnguē tum erat excessiuū respectu illius, & pedum eius. Quicquid enim cuicunq; excellentissimo homini pōt exhiberi, min⁹ est vt cōdignū sit ad vsum corpis ipsius Messiæ & pedū eius. Extabat nihilominus spiritalis ratio vngēdi pedes, quæ dicta est.

Quod deinde subiungitur de rationabili discipulorum scādalo, excluditur per per idē: quia si hodie videremus verum Messiam testibus tot miraculis, teste nūc Lazaro præsente, qui ex mortuis veniens testabatur illū esse verum Messiam, hoc est regem regum, & dūm dominantium (vnde multi ex Iudæis credebant in Christū) non scādalizaremur rōnabiliter*: sed rationabiliter admiraremur & stuperemus quòd dignatur seipsum sic exinanire, vt istis nostris vnctionib⁹ deliniatur, vt à muliere vngatur, vt istiusmodi refrigerijs

refrigerijs egeat. Irrationabiles autem homines sumerent cum Iuda occasionem scandali. Quod deniq; subditur de melioris boni æmulatione (quia melius fuisset vnguenti precium in pauperes erogatum) à domino excluditur: vt patebit declarata respōsione domini. Sed & ex dictis excluditur: quoniam opus tantæ gloriæ, pietatis, & religionis, nō est minus bonum quàm eleemosyna illa fuisset in pauperes: imò tantò maius bonū fuit, quanto Christus præstat omnibus pauperibus, quantò caput membris, quantò dominus seruis. Arguendi igitur discipuli erant. Ad admirationem de ratione reddita à dño, quare opus vnctionis huius non fuerit prętermittendum propter pauperes: dicitur quòd quia discipuli non solùm prætulerāt eleemosynam, sed vituperauerant illam vnctionem, dicendo, vt quid perditio ista? ideo dñs vtrumq; confutando, primùm asserit Mariam feciſſe opus bonum, & hoc contra illud, vt quid perditio ista? Deinde non fuisse hoc prætermittendum propter eleemosynā faciendā: quia pauperes semper habebēt. &c. & hoc contra illud, Potuit enim vnguentū istud venundari, & dari pauperibus. Et quidē ꝙ opus illud fuerit bonum, dūica respōnsio in singulis clausulis probat. Primùm, ex illa præpositione in, dicēdo, In me. Vbi * recolito aliud esse credere Deum, & aliud credere in Deum. Primū siquidē comune est bonis & malis. Secundum autē propriū est bonorū: quia est actus fidei formatæ. Et similiter operari aliquod bonū opus, cōmune potest esse bonis & malis. sed bonū opus operari in Christum, propriū est bonorum: quia significatur ꝙ operando quis tēdit in Christum: quod est charitatis progressus. Dicendo ergo ꝙ Maria operabatur bonum opus in me: monstrauit opus illud esse meritorium, & à charitate procedens. Deinde, ex ratione comparationis ad

eleemosinã, ex qua vtrunq; simul manifestatur.

Et si subtilius fuerit considerata, apparebit q; aliud primo occursu sensus offert, & aliud interius portat. Nã prima fronte ratio dominica ex duplici differentia inter eleemosynam & hoc humanitatis officium sibi exhibitum, docet non fuisse vnctionem istam prætermittendam. Vna differentia est inter tempus instans, & expectãs: quia scilicet tempus faciendi eleemosynam non vrget nunc, sed expectat: quoniã semper est: tempus autẽ exhibendi mihi huiusmodi humanitatis officia, nunc instat: quia nõ semper me habebitis in præsentia corporali carnis passibilis in qua sum modo vobiscũ, & non solùm non semper, sed pauciss imis diebus sic me habebitis: fuit enim hoc ante sex dies Paschæ, hoc est sabbato ante ramos palmarũ. Altera differentia est inter certam personã & indeterminatos pauperes: quia scilicet obsequiũ hoc debitũ est certæ personæ, mihi scilicet: eleemosina autẽ debita est non alicui certo pauperi, sed pauperibus indeterminatè. Vtrauq; siquidem differentiã dominica ratio manifestè affert, dicẽs: Nam pauperes (uõ hunc vel illũ) habebitis vobiscũ semper: & non instat nunc necessitatis articulus: me autẽ (ecce certa persona) nõ semper. Quasi diceret, nunc tantùm habebitis, scilicet vobiscum in carne passibili & indigente his obsequijs conuersantẽ. Ex ambabus autẽ differentijs simul iunctis relucet & cõis doctrina, q; humanitatis officia quæ alicui certæ personæ exhibere postulat certũ tempus, non sunt prętermittenda propter cõmunia debita quæ indeterminatè debemus ꝓximis. Non vult cœlestis magister vt nõ prætermittat cõuiuium nuptiale, officium sepulturæ, politicum conuictum cum ciue, & similia: vt fiant eleemosynæ. Ipse enim qui est author gratiæ, nõ venit destruere sed perficere rationem naturalem, Relucet & specialis ratio facti. Nam ex hoc ipso quòd tempus illud quo talis tantusq; hospes officioſè tractari posset, prætereribat: posthabendi erãt pauperes nõ tunc instantes, quibus aliunde & tunc, & aliàs porterat bene fieri. Vnde liquet redditam esse rationem, & quòd opus fuit bonum: & quòd præponendum fuit eleemosynæ pauperum, quæ ex illo precio potuisset fieri.

Continet autem interius penetrata hæc ratio ratione personæ demonstratæ per illud pronomen me, superefluentem causam nõ solùm bonitatis, sed excellentis proiectionis huius vnctionis. Tempus nanque illud quo verbũ caro factum, inter homines homo passibilis, humanisq; officijs subditus, dignatum est conuersari: articulum constituebat vrgentis necessitatis ad exhibendum illi quæcunque possibilia officia si obsequia, nullius precij, nullarumque delitiarum finibus limitanda, quantum est ex parte ipsius meriti, & humani debiti. Vnde nulla ex parte vnctio ista minus bona fuit, sed præferenda vndiq; curæ pauperum: quæ cura quanuis debeat semper hominem solicitare. non tamẽ ex alio debito officio auellere: & multò minus tollere debet hoc opus longè excellentius.

Ad admirationem tertiã de appositis tribus à domino sententijs in hac causa, respondetur. Et circa ea quę de sepultura dicũtur, notandum est vnctionem istam relatam esse ad Christi sepulturam ex dominicis verbis, triplici relatione: hoc est per significationem, per prę-uentionem, per durationẽ. Significauit enim vnctio illa Christum dominum sepeliendum esse: testante domino apud Matth. Mittens hæc mulier hoc vnguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit: hoc est, sepelibilem me indicauit. corpora enim sepelienda tunc temporis vngebantur.

Præuenit quoq; officiũ vnctionis pro sepultura vnctio illa: testante domino apud Mar. Præuenit vngere corpus meum in sepulturam. Quanuis enim Maria ipsa nesciret, dominus tamẽ sciebat quòd impedienda erat ab vnctione ipsius Christi defuncti: quia prius resurrexit quàm potuerit ab illa vngi: & ꝓpterea nunc præuenisse dicitur officium sepulturæ. Durauit quoq; vnctio illa vsq; ad sepulturam (dicente domino apud Ioã. Sinite illam vt in diem sepulturæ meæ seruet illud) pro quanto vnctio illa vltima fuit quantum ad Mariæ vnctionem; & sic per negationem succedentis, seruata vsq; in diẽ sepulturæ. Tanquam si apertè diceret. Sinite illam: quia ista computatur pro tota vita mea vsque ad sepulchrum: ita quòd nec viuo, nec mortuo mihi exhibebit amplius officium vnctionis. Totus autem huiusmodi sermo referens vnctionem hanc ad sepulturæ officium, à clementissimo magistro dictus est: vt intelligerent discipuli non quare Magdalena vngebat, sed quare ipse dominus susciperet vnctionem illam. Magdalena enim intendebat officium humanæ pietatis, gratiæ & religionis impendere Christo: sed Christus opus illud susciebat vt sepeliendus: tanquam si apertè diceret, Non putetis quòd vt delicioſus vngor. nam vngor vt sepeliendus, vngor vt quàm citius moriturus: non est tempus hoc deliciarum, sed mortis & sepulturæ. Et licet Mariæ animus ad hoc nõ tenderet ex se: vt motus tamen & directus à spiritu sancto ad hoc tendebat significandum, præueniendum, ac seruandum, nesciens tunc quo ad hoc quid faceret. Quia igitur hæc verba non sunt apposita ad alteram excusationem Magdalenæ, sed ad rationem ex parte dñi quare permiserit se vngi, nõ oportet mirari quorsum hæc. Potest nihilominus hęc sententia referri ad Magdalenæ excusationem, intelligendo illã vt sit pars prioris sententiæ vtpote declaratio illius dicti, Me autem non semper habebitis. Tanꝫ expresserit quid intenderit per ly non semper, modicũ valde tempus: quia proximus sum sepulturæ: ita ꝙ per hãc adiectionẽ declaratus est articulus instantis proximæ sepulturæ, & soliciti timoris fouẽtis animum Mariæ ad hanc vnctionem. Doctrina siquidem dñi de ipsius morte ac resurrectione, erat adeo publica, vt etiam ad Iudæorũ pontifices peruenerit: quum dixerint Pilato: Dñe, recordati sumus, quia seductor ille adhuc viuens dixit, Post tres dies resurgã. Et ꝙ tunc proxima esset domini mors, Magdalena cum alijs mulieribus audierat: vt patet ex eo quòd quum dixisset, paulò antè dominus, Ecce ascendimus Hierosolymam: & filius hominis tradetur. &c. & tertia die resurget: mater filiorum Zebedæi petijt vt filij sui sederent ad dexterã & sinistram ipsius in regno

resurrectionis eius. Ex eo igitur ꝙ Maria quæ multũ diligebat Christum, tempus mortis Christi proximũ meditabatur, solicitaq; erat ne fortè amplius similem commoditatẽ officioſe obsequẽdi Christo nõ haberet: oblata tunc occasione conuiuij Lazaro resuscitato, vtendũ duxit. Et sic etiam ex parte soliciti timoris adhibentis quasi calcaria Marię, vnctio ista nonnullum respectum ad sepulturam Christi habuit: & quia tempus vrgens ad vnctionem constituebat, ad opus illud bonũ reddendum pertinebat.

Nec obstat si nõ tam precioſa vnguenta ad vsum essent sepulturæ, sed myrrha & aloẽ: quoniã ad sepulchra regum precioſiora adhiberi credibile est: & dignitas Messię supra omnes & reges & summos sacerdotes erat & est: ita vt nihil quantumcunq; alijs precioſum, ipsi poterat condignè exhiberi. De appoſita autem futura memoria huius vnctionis, facilè patet ꝙ ad commendatio-

dationem operis Magdalenæ spectatur. Tum quia licet laudari prꝛeter intentionem Mariæ fuerit, esse tamẽ opus tale vt sit laude dignum, non est prꝛeter intentionem rectè operantis: quoniam intendit opus virtutis, ac per hoc laude dignũ. Tum quia laudandum esse ab euangelicæ perfectionis viris, maximum est testimonium boni operis peracti. Monstrauit ergo dominus vnctionem illam non solũ esse irreprehensibilẽ, & prꝛeponendam tunc curæ pauperum, sed optimum fuisse opus: vtpote & dignum perpetua laude, & quod perpetua esset prosequendũ commendatione in Dei Ecclesia. Quorsum autem verba quę solus Marcus interserit (scilicet, Quod habuit hoc fecit) tendant, non est difficile videre. Ad occultam siquidem spectant tam Marię mentem, quàm ipsius domini dignitatem. Murmurabant discipuli de preciositate vnguenti, respondet dominus apud mulieris illius animum non esse vnguentum hoc precioſum, sed si precioſius habuisset, precioſius effudisset. tanti me facit: sed quia nõ habuit precioſius: quod habuit, hoc fecit. Acsi apertè diceret, Vos arguendam putatis de excessu, & tamen secundum veritatem dignitatis meæ & rectam fidem ac deuotionem huius mulieris, excusanda est quod non plus fecit: sed hoc quod habuit, fecit. Est igitur hæc domini sententia & ad Mariæ opus commendandum, & ad discipulos confutandum non impertinens, sed oportuna. Hæc de prima quæstione.

CIrca secundam quæstionem de verbis domini ad discipulos tempore passionis imminentis. (Quando misi vos sine sacculo & pera, nunquid aliquid vobis defuit? Dicunt ei, Nihil: Ait illis, Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & perã, & qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat gladium. Oportet enim impleri de me:

me: Et cum sceleratis reputatus est) quæstio non spernenda consurgit, quo pacto hæc verificẽtur ad literam: quandoquidem oportet ea ad literam verificarę: quoniam & dominus ad literã loquitur de sacculo & pera, vt patet: ergo & de gladio: & discipulis de gladio ad literam intelligentibus & respondentibus, Ecce duo gladij hìc: annuit dominus dicens, Satis est.

Literalem igitur sensum intuendo, admiramur hanc Domini doctrinam. Primũ, quia videtur instruxisse discipulos vt sumerent arma defensiua pro sui defensione, in imminente sibi persecutione Iudæorum: dum vendendam etiam tunicam pro emendo gladio consulit, & passionem propriam pro ratione assignat: quia ipse vt iniquus tractandus est, sicut & fuit tanquã latro quæsitus & captus, & demum cum latronibus crucifixus.

Deinde quia videtur docuisse discipulos vt tempore persecutionis arma similiter caperent defensiua. hoc enim sequitur ex exemplo sui. Si enim contra persecutionem ipsius capitis sumenda sunt arma, consequens est vt contra persecutionem membrorum armati progrediamur. Exemplum, inquit, meum dedi vobis, vt quemadmodũ ego feci, & vos faciatis. Neutrum autem horum bene sonat, sed Christianorum pias aures offendit: & vtrumque à gestis Christi & sanctorum in suis persecutionibus dissonat: vt patet. Videtur denique doctrina hęc reuocare præcepta prius ab ipsomet discipulis data: scilicet, Si quis percusserit te in vnam maxillam, præbe illi alteram: & similia. Et confirmatur: quia sicut mutauit hic dominus præceptum de non portandis sacculo & pera, olim prohibendo, nunc concedendo: ita consequenter dicendum est quod mutauit præcepta olim data de omittenda defensione armata, cõcedendo

dendo discipulis vt si contra eos insurgerent homines, resisterent armata manu. constat autem hoc prædicatoribus Euangelicis, quales erant Apostoli quibus loquebatur dominus, non conuenire: quanuis imperfectioris vitæ Christianis licitum sit.

AD hanc quæstionem respondendo, dicitur quòd hæc domini verba ad literam non dirigebantur ad defendendum dominũ Iesum in imminẽte sibi persecutione: nec discipuli intellexerunt sumenda sibi fore arma ꝓ defensione Christi. Manifesto vtrunque: & primò eo quòd simul eandem protulit sententiam de rebus tribus: scilicet sacculo, in quo portantur pecuniæ: & pera, in qua portantur victualia: & gladio, quo protegimur ab inuasorib⁹. Constat autẽ quòd ad persecutionem illam non erat opus sacculo neq; pera: quũ ipsi non essent persecutionem passuri, sed seruandi ab ipso domino erant solo verbo. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. & ipse dixerat. Quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam: vt Ioannes testatur. Sicut igitur non dicebat: vt tunc sumerent sacculum & peram, ita nec dicebat vt sumerent tunc gladios. Secundò ex eo quòd dicentibus discipulis, Ecce duo gladij hîc: respondit, Satis est. Si enim intendisset quòd tunc sumerent arma, non dixisset satis esse ad defensionem sui. Constat nanque non satis esse quòd duos habere gladios dixerint, ad defensiue armandum viros vndecim contra cohortem Pilati, & ministros Iudæorum cũ gladijs & fustibus. Et similiter constat non satis esse necessitati tantæ, vt vendenda esset tunica ad emendum gladium, habere duos gladios inter tot personas, si propter imminentem tunc persecutionem debuissent tunc singuli non habentes gladium, vendere tunicam vt emerent gladium. Quia igitur dixit satis

satis esse, monstrauit se non requirere gladios defensiuos sui contra persequutionem imminentem. Tertiò ex eo quòd Petrum qui non expectata domini responsione gladium pro magistri defensione eduxit, cõpescuit: Conuertẽ, inquit, gladium tuum in vaginam. Si enim intendisset instruere vt pro eo gladio pugnarent, non retraxisset discipulum gladio pugnantem. Clarissimè quoq; hoc idem patere potest ex voluntaria passione (vnde tunc etiam dixit, An non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plus quàm duodecim legiones angelorum?) & mille locis scripturæ. Sed hæc sint allata ex illo proprio loco in illa materia & in illa sententia. Secundum autem (scilicet quòd discipuli non intellexerint de gladio sumẽdo pro defensiõe Christi) habetur ex eo quòd venientibus satellitibus ad capiendum Christũ, discipuli videntes quod futurũ erat, interrogauerũt Dominum: Domine, si percutimus in gladio? Si enim intellexissent instructos se fuisse vt gladio pugnaret pro defensiõe Christi, nõ dubitassent, nõ petissent, Domine si percutimus in gladio? Non igitur intellexerũt domini verba apostoli ad hunc sensum vt pugnaturi gladio essent pro defensione Christi. Ad quid autẽ prædixerint, Ecce duo gladij hic, pòst dicetur: sicut etiam manifestabitur cur dñs meminerit persequutionis suæ, non loquens de sui defensione.

Quia igitur dominica hæc verba ad ipsius domini defensionem non dirigi manifestum ex litera est, consequens est vt ex ipso euangelij textu literalis sensus sumatur. Prænota ergo in hac litera quatuor. Primum est diuersitas temporis præteriti & prẽsentis, denotata per ly quando, & ly sed nũc. Ait enim Saluator, quando misi vos: & subdit, sed nũc. Secundum est officium prẽdicationis, de quo fit mẽtio secundum præteritum tem-

pus: & nulla fit de eo mentio in præsenti tempore: ait enim Saluator: Quãdo misi vos, proculdubio ad prædicandum: vt patet in Euangelij historia Matth. Ioan. & Mar. vj. Et quũ dicit, sed nũc qui habet sacculũ, nihil dicit de missione ad prædicandum. Tertium est pro ratione huius doctrinæ assignari, quòd ipse dominus cum iniquis deputandus tunc erat. Quartum est, modus dicendi: quia scilicet non dirigitur nouus sermo ad apostolos in secunda persona, vt olim dixerat. Non em dicit, sed nunc tollite saccum & peram, & emite gladios: vt olim dixerat, nihil tuleritis in via, non saccum & cętera. sed ad tertiam personam conuertendo sermonem dicit: sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium. Ex his habentur primò duo tẽpora: scilicet prædicatiõis, & persequutionis, non cuiuscunque, sed illius qua Christi discipuli cum iniquis reputandi essent. Ad designandum siquidem talis persequutionis tẽpus proposuit talem personam in persona sua: propter quod non meminit crucis aut mortis, sed deputationis cum iniquis. Habentur secundò duo genera Christianorum: scilicet prædicatorum in apostolis, & aliorum minus perfectorum in tertia persona significatorum. Intendit igitur ad literam dominus docere, q̃ mandata data olim de nõ vehẽdo sacculum & peram, ad tẽpus prædicationis spectant: tempore autem persequutionis, & præcipuè quãdo reputabuntur vt iniqui, licitum erit cuicunq; voleti munire se & sacculo & pera, & gladio defensiuo. Et diuersitatis ratio in promptu est: quia quum licitum est ad prædicandum ire, prædicationisq; officium incumbere, & inuenientur necessaria retribuentibus auditoribus temporalia pro spiritualibus: & sicut de necessarijs, ita nec de vita debetis esse soliciti.

soliciti. Tempore verò quo Christiani vt iniqui reputabuntur, non inuenietur qui retribuant pro spiritualibus temporalia: & sicut de pecunia & victu licitum erit curam habere, ita etiam de vitæ conseruatione: quæ per gladium aduersus inuasores conseruari quandoq; potest. Est ergo sermo dominicus de tempore persequutionis indeterminatè: & similiter de discipulis indeterminatè: ita quòd illud aduerbium temporis nunc, non demonstrat determinatè illud tempus passionis Christi, sed indeterminatè tempus persequutionis præcipuè quando reputabuntur iniqui; & similiter illud relatiuum, qui, non refert determinatè apostolos, sed indeterminatè Christianũ: & docet q̃ tẽpore persequutionis licitum est curam vitæ, victus & pecuniæ oportunæ suis discipulis habere. Et bene nota quàm optimè respondeant noua hęc Christi documenta priscis. Et em sicut documenta priora (sicut nihil tuleritis in via) nõ sunt mandata sed libertates edendi & bibendi, quę apud auditores verbi Dei sunt: ita documẽta hæc non sunt mandata sed libertates curam gerendi vitæ & oportunorũ. Docuit enim pius magister licita ambo esse: consuluit autem vt facerent sicut ipsum videbant facere. Et apostoli quidẽ ac sancti perfectioris vitę imitati sunt gesta dñi: imperfectiores autem vtuntur libertate sibi à domino declarata.

AD obiecta autẽ quantum oportet respondendo, dicitur quòd dominus deputationem suam cum iniquis, pro ratione attulit duorum. Primo temporis persequutionis, & non suæ defensionis. Ac si apertè diceret. Ex quo ego cum iniquis deputabor, tempus erit vt & mea membra cum iniquis deputentur. Secundo necessitatis: quasi dicat. Tẽpus erit quo indigebitis his auxilijs: quia ego ipse relinquar deputatus cũ iniquis.

Si enim

Si enim ego destitutus ero, ita vt cum iniquis deputer ad mortem: mei quoq; discipuli deserentur similiter: & ideo cõcedo volentibus recurrere ad huiusmodi humana adminicula vti posse illis. Apostoli autem tanquã non planè penetrantes verba domini (quoniam adhuc non erat eis apertus sensus vt intelligerent scripturas, & pari ratione verba dominica) dixerunt: Ecce duo gladij hîc, tanquam aliquid pertinẽs ad propositum sermonem de necessitate gladij: quũ tamen impertinens esset responsio ad intentionem Christi. Vnde & dominus non respondit, Tollite illos gladios vobiscũ: quos non secum, sed ibi esse dixerant. Nec respondit: Satis sunt: scilicet duo gladij: sed impersonaliter dixit, Satis est & doctrinæ huic meæ, & solicitudini vestræ. ac si iuxta vsitatum loquendi morẽ diceret. Sufficit hæc loquutio: deponite hanc solicitudinem. Et verè sic erat agendum: quoniam verba dominica dicebantur ad hoc vt post passionem domini imperfectiores, & in casu quando expediret, etiam perfectiores libertatẽ hac vterentur. Clarissimè itaq; patet, q̃ non est dominus hortatus discipulos ad sumendũ gladios pro ipsius domini defensione. Sed quòd nec consuluerit discipulis suis vt sumerent defensiua arma contra suos inuasores, patet ex dictis: quoniam aliud est consilium dare, aliud est docere quid licitè facere possent. Consuluit siquidẽ ipse discipulis facto sui exempli vt arma non sumerent defensiua: tum retrahendo Petrum à percussiõe: tum aperiendo quòd plus quã duodecim legiones angelorum haberet in promptu, si vellet illis vti: tum voluntariè patiendo se tanquam latronẽ capi, & cum iniquis deputari ad mortem vsq; crucis. Et hoc imitandum intellexerunt apostoli: iuxta illud Petri: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exẽplum vt sequamini vestigia eius.

eius. Docuit verò dictis verbis licere & imperfectioribus adminiculis se humanis tempore persequutionis fulcire, non solùm sæculi & peræ, sed gladij defensiui: & perfectioribus in casu quo expediret ad humana confugere subsidia. Hac namq; doctrina fretus Apostolus Paulus, ad adminiculum humanæ appellationis ad Cæsarem confugit, quando hoc expedire iudicauit. Et rursus à parata contra ipsius vitam conspiratione Iudæorũ, tribuni ope se eripi procurauit: quia similiter casus erat in quo expediebat sic suam corporalem vitam adiuuare. Nihil ergo dissonãs sanctorũ gestis docuit dominus noster: sed id quod in casu etiam à perfectioribus fieri inculpabiliter posset, dignatus est per seipsum manifestare. Patet quoq; ex dictis non esse priora domini præcepta per hanc doctrinam reuocata: sed declaratum est quòd prisca illa de voluntariæ patientiæ operibus, non sic sunt intelligẽda, quin pro loco & tẽpore liceat Christi discipulis moderata requirere humana adminicula. Ex hac nanq; doctrina dñi, iuncta priori, didicimus cõsideranda esse loca, tẽpora, ac occurrentia: & quando expedit præbere percutienti alteram mexillam, & quando expedit tueri ac adiuuare nosipsos. Nec est verum, quòd reuocata sint hæc documenta priora de non portandis sacculo & pera: sed documentis illis adiuncta sunt alia concernentia aliam tẽporis dispositionem: ita quòd hæc iuncta illis docent nos, quòd quando expedit, sine sacculo & pera: & quando expedit, cum sacculo & pera procedamus: & quod illud præcipuè tempore prædicationis seruandũ intelligamus, hoc autem tempore necessitatis. Et hæc de secũda quæstione.

CIrca tertiam quæstionem de responsionibus dñi uostri Iesu Christi coram quatuor iudicibus: occurrit primò duplex admiratio

miratio coram Anna. Altera est de illa responsione. Quid me interrogas? nam apparet & superflua & non decens personam illam tũc: superflua quidem: quia interroganti pontifici Iesum de doctrina & de discipulis eius, sufficiebat dixisse doctrinam suam esse publicã: & propterea examinandos esse publicos testes qui audierant docentem: & non oportebat apponere, Quid me interrogas? Indecens autem: quia dominus Iesus tũc se gerebat vt subditum. Non est autem subditi arguere iudicem, præsertim de defectu tam paruo, scilicet quòd non debebat ipsum interrogare de doctrina tam publica. Et hæc indecentia tanta visa tunc est, vt propterea vnus ministrorũ percusserit domini maxillam, dicens: Sic respondes pontifici? Altera est de ista responsione data percussori. Si malè loquutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cedis? Videtur, dominus non seruasse consilium quod discipulis dederat. Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei alteram. Non solum namque non præbuit alteram, sed contra percutientem argumẽto rationis insurrexit. Debebat enim ipse seruare quod seruari ab aljjs voluit. Occurrit secũdo admiratio similis coram Caipha: pro quanto adiuratus Dominus vt diceret si ipse esset Messias, non solùm respondit se esse Christum, sed adiunxit, Amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris Dei & cætera. Apparet siquidem superflua hæc appositio. Nam si opportuna fuit, aut propter ipsos pontifices & seniores. Et hoc nõ: tum quia dominus dixit tunc quod ipsi audientes se esse Christum, nec crederent, nec ipsum dimitterent: tum quia ex hoc facti sunt peiores: dicentes, Blasphemauit: reus est mortis, &c. Aut propter alios: & hoc non: tum quia alij iam aliâs hanc doctrinam de aduentu Christi ad iudicium audierãt:

audierant: tum quia ibi nõ erant alij nisi fortè ministri, qui etiam persequebantur dominum, vt patet de ministris & ancillis infestis Petro. Occurrit tertiò admiratio coram Pilato quadruplex: iuxta quatuor domini verba ad Pilatum. Prima est circa illam responsionẽ, A temetipso hoc dicis: an alij tibi dixerunt de me? apparet siquidem impertinens vt interroganti Pilato Iesum, Tu es rex Iudæorum? respondeatur, si â temetipso hoc dicas. Non enim videtur quomodo hoc spectet ad propositam interrogationẽ, aut quorsum tendat. Secunda est circa responsionem subiunctam: Regnũ meum non est de hoc mundo: videtur enim quòd dominus voluerit se iustificare coram Pilato: tanquam diceret, Ego non me impedio de regno huius mundi, de quo accusor. Hoc autem non apparet consentaneũ esse spontaneæ oblationi suijpsius ad patiendum, & subeundã sententiã mortis & crucem. Qui enim studet coram iudice iustificare suam causam, non quæritcondemnari, sed potius euadere. Tertia est circa apposita verba, Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati &c. Nam appositio ista ad aliquod trium ordinata est. Vel ad iustitiam suam aperiendam: & hoc (vt dictum est) videtur inconueniens: quia non consonat tam voluntariæ passioni. Vel ad instruendum Pilatũ, & hoc erat superfluum: quia ille gentilis erat, & principium cõuertendi ipsum nõ erat hinc sumendũ. Vel ad propositã materiam de qua erat sermo: scilicet de regno suo: & hoc nõ apparet quomodo veniat ad propositũ, & qua fnerit prudentia dictum. Quarta est circa vltimam domini responsionẽ ad Pilatum: Non haberes aduersus me potestatẽ vllã, nisi tibi desuper datũ esset &c. Apparent enim minus decentia verba: tum quia satis generalia p̃ responsione darentur

darentur Pilato dicenti, Mihi non loqueris? neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te? Tum quia nihil nouum aut ignotũ, aut neceſſarium ſonantia, vt propter ipſa dicenda dominus ſilentium cœptum rumpere deberet. Quis enim ignorabat Pilatum habere poteſtatem à ſuperiori, quum conſtaret quòd non erat princeps, ſed præſes deputatus à Romanis? Tum quia incõpactè iuncta cum ſequentibus: ſcilicet, Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. In quo namq; communicet hæc ſententia de maioritate peccati, cum præcedente de poteſtate Pilati, non apparet. Et multo minus apparet quomodo hæc ex illa inferatur cũ nota cauſalitatis: vt in litera ſit inferendo, Propterea qui me tradidit &c.

Occurrit quartò admiratio coram Herode, cur interrogatus dominus ab Herode in multis ſermonibus, nullum verbum protulit: quum tamen ſpes eſſet boni aliquid efficiendi apud Herodem, qui fidem Iudęorum profitebatur: & de ipſo ſcriptum eſt quòd libenter Ioannem baptiſtam audiebat, & audito eo multa faciebat. Et Euangeliſta dicit ꝙ tunc gauiſus eſt viſo Ieſu, & quòd multo tempore deſiderauerat ipſum videre &c. Ex his enim videtur ꝙ rationabilius fuiſſet, quę dixit Pilato gentili, dicere Herodi fideli: vtpote qui de Meſſia fidem habebat &c.

AD quæſtionem hanc de reſpõſionibus Domini, reſpondendum eſt ordine quo proceſsit ambiguitatum ſeries. Vnde à verbis dominicis coram Anna pontifice inchoando, dicitur illa domini verba ad Annam, quid me interrogas: non ſuperflua nec indecentia, ſed oportuna decentiaq́, illum tunc fuiſſe. Quæ vt clarè intelligas, perſpice dominum vidiſſe in interrogatione à põtifice facta duo implicari ſcilicet rem, & perſonã. Res de qua interrogatio fiebat: erat

erat doctrina cum diſcipulis. Perſona autem interrogata, erat ipſe Ieſus. Et quò ad vtrunq; oportuit dominum ſua reſponſione ſatisfacere. Vnde de doctrina reſpondit primò quod erat in publico poſita: tum ex loco publico, ſynagoga ſcilicet & templo: ita quòd locus non ſolùm erat publicus, ſed publicus ad officium docendi: doctrinæ ſiquidem publicæ locus erat templum aut ſynagoga. Tum ex frequentia communi: quia illuc omnes Iudæi conueniebant. Tum ex qualitate temporis: quia ſemper: quando ſcilicet tempus docendi expoſtulauit: quando in templo, in templo: & quando in ſynagoga, in ſynagoga. Tum ex qualitate dictorum: quia in occulto loquutus ſum nihil. Deinde dixit qui eſſent de ſua doctrina interrogandi, dicens: Interroga eos qui audierunt. Et protulit vniuerſos vt publicos teſtes, non mortuos, non abſentes, non neſcios, aut immemores, ſed præſentes & ſcientes: Ecce, inquit, ipſi ſciunt quid dixerim. Quò ad perſonam verò interrogatam reſpondit, Quid me interrogas? Quod dupliciter exponitur Vel quid hoc eſt cur me interrogas? Et ſic petit cauſam non quare pontifex interrogat, ſed quare interrogaũ ipſum Ieſum de doctrina: quum non appareat cauſa quare ipſe Ieſus debeat interrogari de ſua doctrina, quæ eſt in publico poſita: ac per hoc interrogãdi ſunt illi qui audierunt & ſciunt illam: ſicut ſi doctrina fuiſſet poſita in libro, non eſſet author interrogãdus de doctrina qualis eſt, ſed liber examinandus. Nec hæc petitio dedecebat ſubditum: quum Iob petitionem ſimilem Deo porrexit, Indica mihi cur me ita iudices? Et iuxta hunc ſenſum quia Annas interrogauerat de doctrina publica Dominum, qui non debebat ante examinatam ab alijs doctrinæ qualitatem examinari: ideo humiliter ſubditus dominus petit cauſam quare ipſe

examinatur: vt si fortè ex causæ manifestatione oporteret aliquid respondere, posset parere. Et sic verba hæc decentia & oportuna inueniuntur.

Vel quid me interrogas? hoc est, quid est quod à me interrogando scire quæris? Et sic petit rem interrogatam: sicut Saulus petijt à Christo rem præceptam dicens, Domine quid me vis facere? Et iuxta hunc sensum supponebat humilis subditus pontificem interrogare ipsum de aliquo, quod oporteret ab ipso Iesu nosse, & non de ijs quæ oportet aliunde cognosci: ac per hoc quia interrogatio de doctrina, pro quanto quęrebat qualitatem doctrinæ, ad alios spectabat qui audierant: & non apparebat pro quo alio articulo spectaret ad ipsum Iesum: ideo humiliter petit, Quid me interrogas? Ac si apertè diceret: Quia non apparet quid est illud quod ego interrogatus respondere debeam, aperi quid est quod à me scire vis. Fortè enim aliquem particularem articulum pontifex manifestasset se quærere: ad quem respondissem. Et sic percipere clarè potes non solùm oportunam ac decentem, sed humilem reuerentemque fuisse hanc dominicam responsionem: quanuis pontificis minister similis suo pontifici arguerit illam superbiæ, nec dignum arbitrans dominum Iesum vt etiam peteret quod ad seipsum spectabat nosse, vt posset pontifici satisfacere.

Ad alteram autem admirationem de responsione data percussori, respondetur quòd dominus Iesus ita exhibebat se subditum, & patientiæ exemplum, vt memi nisset se esse doctorem mundi. Docuerat discipulos, vt percutienti vnam maxillam præberent alteram: & nisi ipse dignatus fuisset interpretari sua documẽta (quod scilicet intelliguntur pro loco & tẽpore, & non in omni tempore, loco, euentu, negotio &c.) quis crederet interpretari

pretari alteri? Si ipse dominus præbuisset alteram maxillam: quis se vnquã verum Christi discipulum credere potuisset, nisi semper & vbique simile quid fecisset? & similiter nisi tollenti tunicã dedisset & pallium? & sic de similibus. Modò autem vbi dominus facto suo non prębuit alteram maxillam, interpretatus est documenta sua huiusmodi non semper & vbiq; debere exequi, sed pro loco & tempore & cæte. Oportuit ergo dominum respondere, & non præbere alteram maxillam, propter nostram doctrinam. Respondendo quoq; authoritatem iustorum supra suos persequutores in se monstrandã suscepit, arguendo percussorem quòd nec in modo loquendi excesserit, dicens, Si malè loquutus sum, non dixit, si malum loquutus sum, sed si malè: quia etiam ille reprehenderat ipsum de modo loquendi, dicens, Sic respondes? Vndique ergo docemur in hac dominica responsione: dum & documenta interpretata, & authoritatem iustorum insinuatã ab ipso nostro capite habemus. Et si quæratur: cur non responderit Dominus aliquid ad interrogationem de discipulis? dici potest vel quod responsio de doctrina erat quoq; responsio de discipulis: quoniam ex qualitate doctrinæ pendet qualitas discipulorum. Vel quòd percussio maxillæ interruperit responsionem domini interrogãtis, Quid me interrogas?

AD admirationem de verbis domini coram Caipha, Amodo videbitis filium hominis &c. dicitur ꝙ summè necessaria tunc fuerunt, & propter totum mundum, & propter ipsos pontifices ac seniores, vt inexcusabiles se nosse possent.

Ad cuius clariorem intelligentiam sciendum sum mariè est fuisse à prophetis de Messia prædicta sex. Primum, de vita sancta: propter quod miserunt ad Ioannem Baptistam, quærendo si ipse erat Christus.

Secundum, de doctrina diuina: propter quod etiam Samaritana dicebat quòd Messias docturus esset omnia. Tertium, de miraculorum multitudine & excellẽtia: propter quod Iudæi dicebant, Christus quum venerit, nunquid plura signa faciet quàm quæ hic facit? Quartum, quòd ipse esset redempturus & saluaturus populũ Israel: propter quod vsq, hodie Iudæi expectant Messiam: vt educat eos de captiuitate, & magnificet eos. Quintum, quòd ipse esset rex potentissimus: imò rex regum, & dominus dominantium. Vnde Magi quæsierunt, Vbi est qui natus est rex Iudæorũ? & Nathanael & turba in die palmarũ Christũ regẽ appellarunt. Sextũ, quòd ipse pauper humilisq, cõuersaturus esset cũ hominibus: & morte turpissima cum sceleratis puniendus. Vnde dominus discipulis Ioannis respondens de seipso, post enumerata potentię suæ miracula, æstimationem pauperum, & mortis suæ ignominiam subiunxit, dicens: Pauperes euangelizantur: & beatus qui non fuerit scandalizatus in me, scilicet ob mortẽ meam.

Quia igitur hæc de Christo prædicta fuerant: & in ipso domino conspiciebantur impleta tria prima: & sextum pro parte exequutũ, & pro reliqua parte, scilicet passione & morte tunc inceperat & fiebat: restabat vt de alijs duob⁹ (scilicet quarto & quinto) dominus manifestaret põtificibus quòd in ipso erant implenda. Et quia erant implenda post resurrectionem suam, & non tunc: ideo Dominus & hæc implenda, & ordinem simul monstrare dignatus est, dicens quòd ipse venturus est iterum cum gloria & potestate à dextris Dei & cætera. vbi se Saluatorem & regem omnium aperuit. Et dicens: Ex hoc autem erit filius hominis & cętera, monstrauit quòd intercedente passione & morte exaltandus esset ad dexteram Dei,

Dei, & venturus cum gloria. Fuit igitur valde necessarium, vt dominus mysterium duorum aduentuũ suorum apertè distingueret: & ad primum spectare vitæ sanctæ, pauperis, humilis, &c. conuersationẽ cum hominibus, cum diuinę doctrinæ & miraculorum excellentia, & passione ac morte ignominiosa: ad secundum verò resurrectionem, saluationem manifestam: non solùm animarum, sed corporum, regiam dignitatẽ, dominium vniuersale &c. insinuaret. Tum propter omnes qui audituri erant saltẽ per Euangeliũ: quia mysterium duorum aduentuũ occultũ valde erat, intantùm vt etiã dæmones videatur latuisse: nam si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Tum propter ipsos senes: quia tunc dominus conspiciebatur ita abiectus, subditus, derelictus, vt nec cogitabile videretur ꝙ ipse esset futurus rex potentissimus saluaturus populum. Et ideo prẽmonuit tũc eos quòd per hanc abiectionem ac subiectionem transiturus erat ad dexterã Dei, & iudicaturus orbem cum potestate & cætera. vt sic quantum in se erat, instrueret pontifices & seniores, vt si vellent, possent resipiscere: nullamq; excusationem ignorantiæ prætenderent: quare nõ aperuit nobis mysterium duorũ aduentuum Messiæ: quum interrogauerimus & adiurauerimus eũ. Eratque tunc oportunum tempus manifestandi mysterium hoc, quando interrogatio & adiuratio facta à põtificibus & optimatibus, responsionem non habuisset completam & claram, nisi duorum aduentuum mysterium fuisset apertũ: & quando opus quod tunc exercebatur, vt verbo manifestaretur, exposcebat. Tunc enim quia causa Iesu quasi impij iudicabatur, meruit vt causam & iudicium vniuersi orbis acciperet.

AD admirationem coram Pilato quadruplicem iuxta quatuor domini

verba, dicitur ordinatè. Et ad primam de illis verbis, A temetipso hoc dicis? Respondetur quòd ratio verborum fuit, vt Pilatus gentilis capax fieret responsionis dandæ ad quæstionem propositam. Tu es rex Iudæorum? Oblataq; Iesu nihilominus rationabilis est occasio interponendi hæc verba, anteq̃ responderet ad quæsitum. Occasio siquidē fuit: quia Iesu domino introducto in prætorium, pontifices manserunt extrà, ne contaminarētur ingrediendo domum viri gentilis durante solennitate paschali: & Pilatus ceremonijs eorum condescendens, exiuit ad eos, auditurus quam accusationem afferrent aduersus Iesum. Pontifices autem accusauerunt eum, quòd se Christum regem fecisset. Pilatus autem ingressus in prętorium sine Iudæis, interrogauit Iesum, Tu es rex Iudæorum? Quia igitur dominus Iesus absens fuerat quū fuerat accusatus à Iudæis, occasionem rationabilē habuit quærendi à Pilato, an ex se, an ex Iudæorum ore interrogationem hanc faceret. Ratio verò verborū talium fuit, ne Pilatus falleretur à seniorum Iudęorum callida accusatione vsurpati tituli regij. Si enim Pilatus ex seipso de regio titulo inquireret, quum Pilatus esset gentilis, & nullum reputaret hominis regnū nisi de hoc mundo, interrogando, Tu es rex Iudæorum? planè interrogaret de regno mundano & rege, quales sunt alij reges: & non oportuisset dominum respondendo loqui de regno quod nō est de hoc mundo, sed aliter respondere. Sed vbi Pilatus interrogat ex accusatione Iudæorum, qui seipsum ideo regem dicebāt se fecisse, quia dicebat se Christum, & regnum Messię non erat de hoc mundo, ideo prudentissimè dominus antequam respondeat, interposuit an loqueretur ex se, an ex ore Iudæorum: vt confitens Pilatus se loqui ex ore Iudæorum, intelligeret pro-

propriam vocem, audiendo à domino æquiuocationem regni inter regnum Messiæ, de quo loquebatur Pilatus ex ore Iudæorum, nesciens propriam vocem: & regnum mundanum, de quo putabat Pilatus accusationem fieri: & sic capax fieret responsionis futuræ, tanquam audisset: Tu putas facere officium tuum inquirendo de vsurpato titulo regio secundum regna huius mundi: scito quòd regnum Messiæ, de quo accusannt me Iudæi, non est tale. Ad secundum autem de verbis illis, Regnum meum non est de hoc mundo: dicitur, quòd aliud est iustificationi causæ suę studere, vt euadatur sententia, & aliud est iustificare causam suam, quantum sufficit ad tollendam apparentem occasionem scandali. Dominus Iesus coram Pilato non studebat iustificationi causæ suæ vt non damnaretnr, qui ad hoc venerat, vt morte turpissima afficeretur: sed quoniam ex hoc ipso quòd seipsum affirmauerat Christum, ac per hoc regem, nonnulla occasio poterat apparere Pilato gentili cogitandi quòd dominus Iesus aspiraret ad regnum Iudæorū, & ideo prædicaret populo: ideo dominus Iesus hanc, quæ apparere poterat, scandali occasionem, tollere curauit, distinguendo regnum Messiæ seu suū à regno aliorum regum penes causam & effectum.

Penes causam quidem: quia regnum eius nō est de hoc mundo. Non dixit, non est in hoc mundo: sed non est de hoc mundo. Regnum enim alterum est de hoc mū do. Nam est aut à natura. Et hoc vel vt regnum patrisfamilias, qui naturaliter est rex in domo sua: vt in principio mundi erat: vel vt regnum eorum qui nascuntur reges hereditario iure: vt filij & hæredes regum. Aut ab intellectu adiuto arte vel industria: vt sunt ij q vigentes ingenio, industria multa se ad regnū puchūt. Aut à potentia, vt tyranni.

Aut â voluntate: vt sunt ij qui per electionem ad regnum perueniunt. Regnum omnium horum est de hoc mundo, quia ab ijs quæ huius mundi sunt, causatur. Sed regnum Christi non est ex hoc mundo: vtpote ex nulla huiusmodi causarum veniens. Sed vt Apostolus promulgauit, factus est obediens vsq; ad mortẽ crucis: propter quod & Deus exaltauit illũ, & dedit illi nomẽ, quod est super omne nomẽ: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestriũ, & infernorũ. Et propterea dominus dixit Pilato Regnũ meum nõ est de hoc mundo. Et manifestauit hoc ex affectu: quia si ex hoc mũdo esset regnum meum: ministri mei vtiq; decertarent vt non traderer Iudæis. Si quærerem regnare, feciſſem vt ministri mei, sequaces mei decertassent & adhuc decertarent, vt non traderer voluntati Iudæorum. quod tam longè fuit, vt nullus vnquam nec Ioseph ab Arimathia, nec Nicodemus, nec Lazarus, nec quispiam vnico etiam verbo certauerit pro Iesu, pendente eius causa coram Pilato. Itaq; ex hoc affectu percipere facilè potes, Pilate, quòd regnum meum non est de hoc mũdo: quod non quæro populũ auertere, vt regẽ me habeant. Et ex hac dñi sententia intantum apparentia scandali in mente Pilati sublata est, vt exierit ad Iudæos, dicens se nullam causam mortis inuenire in eo. Ad tertiam admirationem de subiũctis verbis: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum vt testimonium perhibeam veritati &c. respondetur quòd hæc verba ordinantur ad propositam materiam de regno Christi: & ad idem tendunt quò priora verba. Et sunt conuenientissimè inducta & ex parte materiæ de qua erat sermo, & ex parte personæ, ad quam sermo dirigebatur. Ex parte siquidem materiæ: nam sermo erat de regno non ex hoc mundo, & quòd Iesus erat rex non ex hoc mundo.

Hæc

Hæc autem figmenta reputantur à sapientibus huius mundi: & tanquam conficta ab ijs qui religionis curam gerunt propter populos. &c. & ideo dominus veritatẽ proponit se adeo tueri, vt venerit in mundum, non vt adinuentiones humanas prædicet, sed vt veritati testimonium perhibeat. Ex parte verò Pilati quia oportet eruditorem ex communibus sibi & auditori, & quantum potest ex gratia auditori procedere, vt sic capax fiat doctrinæ. Christo autem & Pilato non erat cõmunis ratio scripturarum, nec religionis cultus: sed solummodo naturalis mens ac per hoc veritatis amor. Nihil enim cõmunius ac amabilius est hominibus secundum mentem, quàm sit veritas. Meritò ergo â veritatis studio processit, suasurus viro gentili quòd non erat figmentũ id quod de regno suo nõ de hoc mundo dixerat. Duplicauit autem significationem ingressus sui in mundum, per natiuitatem & aduentum (dicens, Ego natus sum & veni in mundum) propter duas in se naturas: vt homo enim natus est: vt Deus verò venit in mundũ, Deus homo factus. Et quoniam testimonium Christi de veritate non erat ab omnibus suscipiendum fide debita, subiungit discernendo suscepturos à non suscepturis, ex diuersa habitudine ad veritatem, dicẽs, Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. hoc est, quicunq; amator, inquisitor, susceptor, tutorq; est veritatis, non in hac vel illa materia (puta Geometria, Physica. &c.) sed veritatis simpliciter, ita quòd nulli vero repugnet: audit vocem meam. omnis siquidem talis est ex veritate, hoc est, ex parte se tenet veritatis, & ex veritate venit, tanq; exemplatum ab exemplari. Oportuit autem dominum apponere hæc verba de auditoribus suis: vt hinc posset intelligere Pilatus duo, scilicet & qualitatem eorũ qui audiebãt ipsius domini do-

ctrinam, & sequaces illius erant, quòd scilicet erant homines non vana sectantes, sed veritatem amantes ac sectantes, & qualitatè regni sui, scilicet quòd est regnũ veritatis: ita vt dignatus sit dominus dicere de regno suo non solùm negatiuam, scilicet, non est ex hoc mundo: sed insinuare affirmatiuam, scilicet quòd est regnum veritatis: & simul articulum alium à Iudæis obiectum (scilicet quòd subuertebat ac seducebat populum) tacitè elidere eadem ratione qua articulũ de vsurpato regio titulo exclusit: & ad innocentiam discipulorum tuendam. Ex hoc enim quòd ipse soli veritati operam dabat: & ex veritate erant qui eum audiebant: manifestè sequitur quòd nulla erat seductio, nulla subuersio, nullus ad malũ, nullus ad vana prouocabatur: sed tota Christi prædicatio, totum Christi regnũ ex veritate, & in veritate, & ad veritatem erat. Poterat ex hac domini sententia Pilatus occasionem discendi à tantæ famæ magistro accipere: sed quum interrogasset, Quid est veritas? non expectata responsione exijt ad Iudæos: vtpote qui non curabat discere à Christo. Ad admirationem demum quartam coram eodem Pilato de respõsione illa, Non haberes aduersus me potestatem vllam, nisi tibi desuper datum esset: dicitur quòd hęc verba domini nó sunt verba generàlia, sed singulariſsima, ac valde nouam, occultam, singularemq; Christi innocentiam significantia. Inter Christum enim & reliquos homines hæc erat differentia, quòd reliqui homines habebant superiorem iudicem ex duobus capitibus (scilicet & ex parte superiore: quia sic à Deo ordinatum est: iuxta illud Apostoli: Omnis potestas à Deo est: quia quæ à Deo sunt ordinata sunt. & ex parte inferiore: hoc est ex proprio peccato, saltem originali, ex quo incidit homo vt ab homine

mine punibilis esset. Christus autem quia nullius omnino peccati particeps erat, nihil ex parte sua habebat, vnde potestas quæcunque humana haberet aliquid cõtra eum: & propterea Pilatus ex sola parte superiore potestatem habebat aduersus eum. Singulariſsimam ergo suam innocentiam dominus significauit per hanc responsionem, dicens quòd nullam aduersus ipsum haberet Pilatus potestatem, nisi ei Pilato datum esset desuper. Dixit desuper, & non dixit ex Romano imperio, aut Cæsarea authoritate: vt comprehenderetur prima causa, diuina scilicet dispositio cum secundaria, quæ erat potestas Romani Imperij. Acsi apertè diceret, Quòd habeas contra me potestatem, non est ex demerito meo, sed quia es præses. Et hinc optimè cum nota causalitatis inferuntur sequentia verba. Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet propterea, quia scilicet innocens ego sum, qui me innocentem tradidit tibi tanquam malefactorem: maius peccatum habet. Tu quidem peccas sciens quòd per inuidiam tradiderunt me tibi sacerdotes, & non resipiscens: sed illi qui causa principaliter sunt, maius peccatum habent. Et quòd iuxta hũc sensum intellexerit Pilatus domini verba, testatur Euangelista dicens quòd exinde Pilatus volebat dimittere Iesum. ex audita quippe Iesu innocentia cum proprio peccato, mouebatur Pilati animus ad dimittendum Iesum.

AD admirationem coram Herode, quare dominus non responderit: dicitur quòd Euangelista nullam explicans specialem interrogationem ab Herode factam, sed per verba generalia narrans Herodem interrogasse dominum in multis sermonibus, simulque narrans quòd sperabat videre miraculum aliquod à Domino Iesu fieri, insinuauit

nuauit interrogationes Herodis non fuisse iudiciales, sed curiosas, eadem etenim curiositate qua mouebatur ad miraculum aliquod videndũ, inducebatur ad proponendum domino quęstiones curiosas: & propterea dominus sicut noluit vti potentia sua ad facienda miracula: ita noluit vti scientia sua ad satisfaciendum curiositati Herodis: *instruens per hoc nos vt & potestate & scientia vtamur ad ædificationem, & non ad curiositatis, aut quascunq; alias vanitates. Non suberat ergo causa respondendi Herodi curioso, sicut affuit causa respondendi Pilato iudicialiter inquirenti: qui nescius de vero regno Messiæ, poterat scandalizari, vt dictum est. Tacuit ergo dominus coram Herode, vt haberetur & tractaretur ab Herode vt fatuus: quod & subsecutum est. Herodes quippe vir secundum mundum prudẽs, conferens audita de Iesu ex fama, & obiecta à pontificibus, præcipuè quòd faciebat se Messiam, cum tanto Iesu silentio coram se interrogante in multis sermonibus, quibus vsus potuisset ipsius Herodis beneuolentiã acquirere, & tueri se contra persecutores suos, causam habuit cogitandi quòd Iesus esset vanus (vtpote nõ loquẽs coram magnis viris, sed coram vulgaribus) & eò amplius quòd viderat Ioannem Baptistam prudenter secum loquentem, Iesum autem nec ad interrogata sua respondentẽ cernebat: censuitq; quòd esset vt fatuus tractandus: & sic illusit veste alba. *Sed saluator altissimo consilio se illudi voluit: vt mundus hinc videret quòd non sapientibus huius mũdi vijs, non astutijs, non industrijs humanis traxit ad suam fidem mundum: sed viæ eius ad conuertendum ad suum regnum mundum, fuerunt tales vt sit habitus fatuus à principibus & sapiẽtibus huius mundi. Propter quod ab omnibus iudicibus voluit reputari imò tractari vt fatuus, non verbo, sed

bo, sed multiplici facto illusionis: nam à pontificibus & Herode & Pilato iudicatus & punitus est vt fatuus. Sciebat enim quòd sapientiæ seu astutię maxime attribuitur facere se caput nouę legis populorũ: & ideo hanc de se opinionem auferre studuit tot proprijs derisionibus: *vt vel sic crederemus diuinum opus esse fidem Christi. Hęc de tertia quæstione.

CIrca quartam quęstionem de scripta domini Iesu causa (Iesus Nazarenus rex Iudæorum) nonnulla dubitatio oritur. Tum quia in multis, quatuor scilicet causis, fuerat dominus accusatus: scilicet de tributis non dandis Cęsari, de seductione populi, de blasphemia scilicet quòd filiũ Dei se fecit, & de lęsa maiestate, quòd se regem facere curabat. Tum quia de nulla causa legitur dominum se iustificasse nisi de ista, scilicet de regno (vt patet in Euangelio) ac per hoc minus videtur quod ista debuisset scribi super crucem, vtpote purgata. Et confirmatur: quia Pilatus qui scripsit causam, postquam discussit hãc causam, pronunciauit Iesum non esse reum mortis: ac per hoc non esse reum læsæ maiestatis. Mirum est igitur q̃ scripsit hanc causam.

AD hæc dicitur quòd ex quatuor capitibus oportuit causam hanc scribi. Tum ex parte pontificũ, tum ex parte causarum, tum ex parte Pilati, tum ex diuina dispositione. Ex parte quidem Pontificũ alia fuit causa impellens eos ad mortem domini Iesu, & alia fuit causa quam proposuerunt Pilato, vt dominum Iesum damnaret. Nam causa mouens pontificum animos ad domini Iesu mortem, fuit amor propriæ dignitatis & authoritatis, ne Romani tolerent locum eorum. Quum enim temporibus illis multi quasi prophetæ insurgerent, & populos ad se conuerterent (vt Act. v. Gamaliel refert primò de Theodate, & deinde de Iuda Galilæo:

lilæo: & de Ioanne Baptista, Ioſephus dicit Herodem ipſum cepiſſe, quia timebat concurſum populi. quod non ſolùm potuit ſimul eſſe verum cum cauſa inceſtus relata ab Euangelio, ſed conſonat Euangelio: tum quia dominus audito caſu Ioannis ſeceſsit, quaſi cauſa communis ei & Ioanni fuerit, ſcilicet concurſus populorum ad eorum prædicationem: tum quia dominus Herodem vulpem appellauit, quaſi aſtutè perſequentem Ioannem prædicatorẽ ſub ſpecie complacendi Herodiadi.) Quia, inquam, tot concurſus populorum erãt, timebant pontifices, ne tantus populorum concurſus ad dominum Ieſum pareret aliquam nouitatem, ob quam ſimul cum tot alijs præcedentibus conſideratam Romani tollerent pontificatum à Iudæis, & transferrent gentem Iudæorum in alia loca. Ob hanc cauſam dixit Caiphas quod expediret potius hominem mori, ne tota gens ſic periret. Hac igitur cauſa in animo retenta, pontifices excogitauerunt cauſam aliquam qua poſſent inducere Pilatum ad interficiendum dominum Ieſum: & adinuenerunt dictas quatuor cauſas: ſcilicet de prohibito cenſu Cæſaris, de auerſione populi, de blaſphemia, de vſurpata maieſtate. Et quoniam in prima non habebant fundamenta, & ſecunda niſi coloraretur vt via ad quartã, non ſufficeret ad pœnam mortis, de tertia autem Pilatus non ſe intromitteret (vtpote de pertinentibus ad quæſtiones legis Iudæorũ) deliberarunt aſtuto conſilio crimen læſæ maieſtatis imponere domino Ieſu: vt ex eo Pilatus, vtpote contra Cæſarem, moueretur ad condemnandum Dominũ Ieſum. Putauerunt enim ſe poſſe in hoc prævalere, fundantes huius criminis cauſam ſuper confeſsione ipſius domini qua confeſſus eſt ſe eſſe Chriſtum, ac per hoc Regem: & ſuper cõmotione

motione populi ad ſe vt Chriſtum, ac per hoc vt Regem: ita quòd pontifices licet accuſauerint dominum Ieſum quatuor criminum: principaliter tamen tendebant ad crimen læſæ maieſtatis, quia ſe Regem quærebat facere: ſperantes ex hoc obtinere à Pilato damnationem domini Ieſu ad mortem. Ex parte quoq; cauſarum ipſarum quæ allatæ ſunt, oportuit cauſam regni prævalere: quia maiorem habebat apparentiam, ex eo quòd dominus Ieſus fatebatur ſe Chriſtum: & ante quinque dies clamantes ei turbas quòd eſſet rex, admiſerat: veniens Hieruſalem ſuper aſellum. Hæc enim cauſa multipliciter probata videtur. Primò, ex ipſius domini Ieſu verbis, quibus dixit ſe Chriſtum. Secundò, ex commotione populi à Galilæa vſq; huc. Et in hoc probatione clauditur non ſolùm ſeductio populi, ſed commotio quæ fuerat ante quinque dies illic, hoc eſt in Hieruſalem: quum turba cum palmis, cum veſtimentis ſtratis in via, cum clamore dignitatis ac nominis Regij concurrit ad honorandum dominum Ieſum. Tertiò, ex ipſius Domini verbis coram Pilato, Regnum meum. & cæt. Vnde & Pilatus dixit, Ergo rex es tu? quod dominus Ieſus non negauit. Fuit quoque aggrauata. Si hunc dimittis, non es amicus Cęſaris: omnis enim qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. Ex parte deinde Pilati cauſam regni oportuit prævalere. Pilatus enim quum eſſet gentilis, & de eo quòd filium Dei ſe fecit, nihil aut parum curaret (præſertim ſciens quòd per inuidiam mouebantur pontifices) & de cenſu prohibito nulla probatio haberetur: commotionem populi cum tali ingreſſu in Hieruſalem conſideraſſet, ſimul cum confeſsione ipſius domini de regno ſuo non ex hoc mundo. Et viſum eſt tam ei quàm Herodi quòd dominus Ieſus eſſet non vt

crimi-

criminosus, sed vt fatuus puniendus. Considerantis enim dictis de regno alterius mũdi, & gestis (scilicet quòd super asellum, non equum: cum palmis, non armis: vilis turba, non magnates: repentè, non ex condicto, practica, inductione aut vocatione: transitoriè, & quasi in momento, non retinendo secum turbam, nec procedẽdo postea cum turba, sed veniebat quotidie pòst more solito in templum ad docendum) iudicauerunt vias has aspirandi ad regnum, non esse sani capitis. Et bene iudicabant de mundano regno loquendo. fatuum quippe esset per has vias quærere regnum terrenum. Vnde vterq; (scilicet Herodes & Pilatus) tractauit dominum Iesum vt fatuum. Instantibus nihilominus Iudæis quòd non esset fatuus, sed malignus: vtpote qui filium Dei se fecit, & quòd astutè inuertit causam regni in regnũ alterius mundi, quum non posset negare quod se regem fecerit commouendo populum ad se regem clamandum: Pilatus corripiendum flagellis dominum Iesum censuit: vt vtriusq;, fatuitatis scilicet & malitiæ ratione habita, punitus dominus dimitteretur. Sed inualescentibus Iudæis vsq; ad tumultum, elegit considerantis omnibus damnare dominum Iesum læsę maiestatis, eo quòd causa hæc ad se directè spectans apud suum tribunal proba ta ac euidens ita erat, vt nisi fatuitate excusaretur, iustè damnationem exposceret. De regno quippe non de hoc mundo ipse stultitiam putabat. Et quia Iudæi qui Dominum Iesum magis nouerant, non admittebant excusationem stultitiæ quam ipse Pilatus admittendam putabat: ideo tanquam relinquens Iudęis criminis curam, se innocentem protestatus est in prolatione sententiæ qua dominum damnauit ad mortem crucis. Hæc videntur ad literam coegisse Pilatum ad hanc causam scribendam.

Sed

Sed hæc omnia ex quarto loco proposita causa (diuina scilicet prouidentia) dispositа sunt, vt dominus Iesus damnatus & crucifixus verum suum titulum supra suam crucem scriptum haberet. Erat enim & est in veritate, Iesus Nazarenus Rex Iudæorũ. Visa quippe est diuina prouidẽtia iniquitate persequentiũ & damnantiũ dominum Iesum, ad perpetuam veritatem regij tituli de Christo prophetati testificandam coram toto mundo. vnde & Pilato prohibuit ne mutaret illum, sed dixit: Quod scripsi scripsi. & tribus præcipuis linguis omnium linguarum vices gerentibus, ex ipsius etiam ternarij omnia complecten tis perfectione, scribi disposuit. Hęc de quarta quęstione. Deo gratias.

Posonij in die sancti Damasi M. D. XXIII.

AMEN.

INCIPIT secundum Ientaculum: in quo quatuor quęstiones tractantur.

OCCVRRVNT secundo circa diuersa sacræ scripturæ documenta de filijs Dei, quæstiones item quatuor. Prima est de verbis Pauli Apostoli ad Romanos primo, de vnigenito filio Dei, quibus dicit: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute: secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Secunda est de verbis Ioannis Euangelistę Ioannis primo, de filijs Dei adoptiuis: Dedit eis potestatem filios Dei fieri: qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri: sed ex Deo nati sunt.

Tertia est de verbis Apostoli Pauli primæ ad Corinth. xv. de baptismo quo generantur filij Dei, quum dicitur: Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis: si omnino mortui non resurgunt? vt quid & baptizantur pro illis? Quarta est de verbis eiusdem Apostoli ad Galat. iij. de hæreditate filiorum Dei per fidem tepromissa, non per legem, quum dicitur. Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. mediator autem vnius non est: Deus autem vnius est.

CIrca primæ quæstionis verba difficultas est. Tum propter proprietatem sensus. non enim propriè dictum videtur de filio Dei quòd prædestinatus est filius Dei: quantumcunq; ratione humanæ naturæ verum sit prædestinatum esse, vt humana natura sit vnita filio Dei in persona: & homo ille, scilicet Iesus filius beatæ virginis, sit prædestinatus filius Dei: quia significatur suppositum illud quatenus est humanum suppositum. In propositis autem verbis illud relatiuum qui, refert filium Dei: sicut primo loco antè positum idem relatiuum refert etiam filium Dei, quum dicitur: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnẽ. statim enim subditur: Qui prædestinatus est.

Tum propter veritatem textus apud Latinos & Græcos inter se: dum Latini codices communiter habent, Qui prædestinatus. Græci autem aliqui similiter habent. Aliqui habent: Qui destinatus. Tum propter pluralitatem expositionum, dum vel prædestinatus est, exponitur prædestinatũ est, vel declaratus est. vel quòd relatiuum qui, refert filium Dauid seu hominis. Hæc enim ambiguitati attestari videntur.

AD hanc quæstionem absq; quocunq; præiudicio cuiusuis expositionis respondendo (quod subintelligi volo tam in præcedentibus ꝙ in sequentibus totius huius operis) dicitur quòd sensus proprius literę ex intentione Apostoli & contextu sumendus est. Intentio Apostoli clarè appareret. Intendit enim materiã Euangelij summariè explicare. Quum enim proposuisset se Apostolum & segregatum in Euangelium Dei de filio suo: explanandam duxit propositam Euangelij materiam: scilicet de filio suo: quæ scilicet Euangeliũ aperiret de filio Dei. Et subiunxit tria comprehendentia totam Euangelicam materiam. Primum est: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Secundum est: Qui prædestinatus est filius dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Tertium est. Per quem accepimus gratiam & apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Oportebat eũ vt qui se Euangelij nunciũ dicebat, explicaret quid Euãgelium contineret: vt sic ad Euangelicã epistolam præpararet legentium animos. Contextus vero suadet specialiter duo. Alterum est, vt relatiuum ter repetitum (scilicet, qui factus, qui prædestinatus, per quem accepimus) referat semper illud primo propositum: scilicet filio suo, id est, filio dei. Alterum est, vt similiter distinguatur ordinetur & intelligatur ly secundum carnem, & ly secuundum spiritum: ita quod sicut primo explicatur filius dei secundũ carnẽ: ita deinde explicetur filius dei secundum spiritũ: vt sit plana costructio, & planus sensus, nec minus altus. Et vt plenius intelligãtur hæc, inchoemus à primo. declarat itaq; mysterium incarnationis quantum ad quinq;.

Primo, quantum ad personam incarnatam, quod est ipse dei filius, per relatiuum qui: ita quod nec pater, nec spiritus sanctus, sed filius dei refertur per ly qui: vt patet in textu. Secundo, quatum ad modum incarnationis:

quòd non ex virili semine, seu naturali more genitus est secundum carnem: sed ex virtute spiritussancti formatus secundum carnem. & hoc significat illud participium, factus. Acsi diceret: Qui non naturali virtute secundum carnem genitus in materno vtero, sed ab extrinseca spiritussancti virtute factus est. Simile habes ad Gal. iiij. misit Deus filiũ suum factum ex muliere. Tertio, quantum ad coniunctionem humanitatis cũ deitate: quòd scilicet iuncta est Deo vt organum coniunctum. Duplex siquidẽ inuenitur organi genus. Quoddam coniunctum personaliter illi cuius est instrumẽtum: vt manus est organum quo operatur homo. Quoddam verò separatum secundũ esse ab illo cuius est instrumentum: vt serra qua homo secat. serra enim nihil est hominis secantis: sed aliud esse habet: alia hypostasis est. Inter humanitatem itaque Christi & cæteras creaturas secundum coniunctionem ad Deum hæc est differentia, quòd reliquę creaturæ se habent ad Deum vt instrumenta separata: ita quòd Deus vtitur illis instrumentis separatis. Et propter hoc omnia tam naturalia quàm voluntaria creaturarum opera Deo attribuuntur in sacra scriptura.

Omnia, inquit Isaias, opera nostra operatus es domine. & Iob: Pelle & carnibus vestisti me: ossibus & neruis compegisti me. &c. Humanitas autem Christi iuncta est Deo: vt organum cõiunctum secundũ esse personale: ita quòd Deus per humanitatẽ assumptam operatur sicut ego per linguam meam, per manum meã. &c. Et hoc significatur in textu per pronomen ei, dum dicitur: Quia factus est ei proculdubio Deo. Filius quippe Dei secundum carnẽ factus est Deo organum coniunctum: quia deitas per humanitatem Christi operatur sicut per sibi coniunctũ proprium organum. iuxta illud. Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Ad quod vt verè nouũ & mirabile inuitauerat decantandum, præmittens: Cantate domino canticum nouum: quia mirabilia fecit. statim enim subdit, saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Acsi dixisset. Quum Deus salutẽ multipliciter potuisset operari: hunc tamen modum elegit, vt per propriam dexteram & proprium brachium (hoc est per organũ coniunctum) operaretur salutem in mysterio incarnationis. Vnde & subdit: Votum fecit dominus salutare suum. &c. Quarto, quantũ ad humanam genealogiam: quòd scilicet ex semine Dauid: pro quanto beata virgo ex qua carnem habuit, filia fuit Dauid per tot generationes intermedias. Vbi clauditur veritas scripturarum, Messiam ex semine Dauid promittentium, & regia progenies: & quòd peccator Dauid tanta gloria donatus est à deo, vt de ipsius semine Christus prodiret, & ipsi fieret talis tantaq; promissio.

Quinto, quantum ad humilitatem: dum explicat q̃ secundum carnem, quæ est infima pars humanæ naturæ. Minus quippe mirum esset, si animam tantùm humanam assumpsisset, quum sit naturæ intellectualis & immortalis. sed vbi constat carnem quoq; assumpsisse, mirabile valde est: & longè magis exinaniuit semetipsum carnem assumens. Factus ergo secundum carnẽ dum dicitur, nihil humanę naturæ spretum monstratur. Simile quid legis apud Ioannem, dum dicit: Verbũ caro factum est, propter dictam rationem. Est igitur literæ sensus ac ordo: Qui filius Dei secundum carnem factus supernaturaliter est ei Deo vt coniunctũ organum ex semine Dauid: pro quanto mater descendit ex progenie Dauid. Et aduerte quòd prædictarum quinq; conditionum duæ locantur ex parte subiecti: scilicet qui secundum car-

nem: & tres ex parte prædicati, scilicet factus est ei ex semine Dauid.

Venio nunc ad secundū de quo præsens est quæstio. Vbi aduerte, quod ex parte subiecti locatur quoq; duo, scilicet qui secundum spiritum: & ex parte prædicati locātur reliqua, scilicet prædestinatus est filius dei in virtute sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri: ita quod sicut prius locutus est de filio dei secundū infimam naturæ humanæ partem, scilicet carnem: sic nunc loquitur de eodem filio dei secundum supremā naturæ humanæ partem, scilicet spiritum. Et intendit quod secundum spiritum præordinatus est sanctificatiuus propria authoritate ex tempore & causa propriè resurrectionis qua surrexit à mortuis, non qualiscunq;, sed saluator Christus ac dominus noster. Quauis enim infiniti fuerint modi apud Deum quibus sanctificare mundum potuisset, elegitta men & statuit ab æterno vt virtus sanctificatiua resideret in spiritu qui est anima Iesu Christi: pro quanto voluit vt omnis gratiæ plenitudo non solum vt in singulari, sed vt vniuersali capite etiam cœlestis Ecclesiæ in illa anima habitaret: ita tamen quod sanctificator per eam non sanctificaret quasi medicato suffragio, sed propria authoritate vt filius dei ex vna parte, & ex alia parte concausa & tempus sanctificationis esset resurrectio ipsius. De huiusmodi enim causalitate scriptū est ad Romanos quarto. Resurrexit propter iustificationem nostram. De tempore vero Ioan. septimo. Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Et secundum hoc vt dictum est ex parte subiecti locantur duæ conditiones) persona scilicet filij Dei, & spiritus assumptus) dum dicitur, qui secundum spiritum.

Potest & altius exponi spiritus: hoc est spirituale esse & operari, non determinando ad esse & operari diuinum aut assumptum, sed cōmuniter significando per spiritum esse & operari spirituale quod in Christo fuit: quodcunq; fuerit illud. Et sic ex parte subiecti duæ similiter conditiones locantur: scilicet persona filij dei, & esse ac operari spirituale quodcunq; in ipso quomodolibet est: ita quod sicut primò locutus est de filio dei secundum esse carnale, dicendo qui secundum carnem, sic nunc loquitur de eodem filio Dei secundum esse spirituale, dicens, qui secundum spiritum. Et licet ex parte subiecti fit ista diuersitas expositionis, ex parte tamen prædicati non variatur sensus: sed ponitur primò res ad quam prædestinatus est, scilicet filius Dei in virtute sanctificationis: ita quod non intelligitur hoc simplex, scilicet filius Dei: sed totum compositum, scilicet filius Dei in virtute sanctificationis, vt res ad quam prædestinatus dicitur filius Dei secundum spiritum: sicut diceretur quod homo secundum intellectum præordinatus est, vt sit homo studiosus, vt sit homo beatus, & similia.

Numerantur autem in huiusmodi verbis mysteria tredecim. Duo ex hoc quod ly prædestinatus apponitur ad ly qui secundum spiritum. Ex ipsa siquidem diuersitate verborū dum qui secundum carnem dicitur factus est. &c. & qui secundum spiritum prædestinatus. &c. dicitur, intelligimus quod præcipuum & primum in mysterio incarnationis est esse spirituale. ex hoc enim quod apponitur prædestinatio ad ly secundum spiritum: denotatur quod ordinatio diuina principaliter tendebat ad spiritum. hoc enim ipsum prædestinationis nomen secum fert. Et meritò: tum quia spiritus longè præstantior est carne, & esse spirituale longe excellentius esse carnali. Tum quia caro assumpta à

verbo Dei est mediante spiritu, pro quanto ratio quòd caro assumpta fuerit, fuit spiritus: hoc est, ideo caro assumpta est, quia erat materia spiritualis animæ, & non èconuerso. Rursus ex hoc quòd qui secundũ spiritum prædestinatus dicitur ad totum aggregatum, scilicet vt sit filius dei in virtute sanctificationis, intelligimus ad partem spiritus spectare principaliter sanctificare, non ꝙ caro Christi expers esset sanctificatiuę virtutis (quum tactu carnis suæ sanctificauerit aquas ꝙ baptismo, & tactu manus reddiderit sanitatem) sed quoniam caro Christi hoc ipsum secundariò & ex spirituali virtute habebat: spiritus autem principaliter & ex proprio genere scilicet esse spirituali sortitus est.

Tertium mysterium (scilicet quòd propria authoritate sanctificaret) apertè monstratur per primam partem aggregati prædicati, scilicet filius Dei: ex hoc enim quòd prædestinatus est filius dei, in virtute sanctificandi, clarè patet quòd prędestinatus est, vt sanctificet propria authoritate. Filius quippe Dei propria authoritate, quæ est sua deitas, sanctificat non minus quàm pater: quũ sit vnius & eiusdem naturæ & potestatis cum patre. Quartum mysterium est plenitudo sanctitatis. Ex hoc enim quòd non dicitur sanctus, sed in virtute sanctificationis: aperitur talis tantaq; sanctitas quæ non solùm ipsum repleat in se, sed virtutem in eo ponat efficiendi sanctitatẽ in alijs. fuit enim Christus plenus gratiæ & veritatis non solùm in seipso, sed de plenitudine eius omnes accepimus. Quintum mysterium est vniuersalitas sanctificationis. Ex hoc nanq; quòd nõ dicit sanctificationis horum vel illorum, nec animarum tantùm aut corporum, nec rationaliũ tantùm aut irrationalium, monstratur quòd in eo est virtus sanctificationis omnium. Et verè sic est: quoniã vt dicitur ad Ephe. j.

Ephe. j. Deus proposuit in dispensatione plenitudinis temporũ instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso. Rursus in eo quòd non dicitur sanctificationis talis (puta secundũ gratiam prophetiæ, aut secundum qualemcunq; aliam specialem gratiam) sed simpliciter & absolutè dicitur, in virtute sanctificationis: aperitur ꝙ in eo est virtus sanctificatiua secundum omnem speciem sanctitatis: ita quòd huiusmodi virtus sanctificatiua est vniuersalis, & secundum omnes sanctificationis species, & secundum omnia sanctificabilia: est siquidem caput super omnem Ecclesiam tam terrestrem quàm cœlestem, & hominum & angelorũ: vt dicitur ad Ephe. primo. & Colos. ij. Sextum mysterium est tempus quo incepit sanctificatio hæc, dũ dicitur, ex resurrectiõe mortuorũ: hoc est, ex resurrectione non qualicũq;, sed à mortuis (genitiuus enim pro ablatiuo à Græcis ponitur) iuxta suprà inductũ verbũ Ioan. Nondũ erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. In cuius signũ, primo die resurrectionis dedit spiritum sanctũ discipulis, insufflando in eis, dicẽs. Accipite spiritum sanctum. Et dedit potestatẽ remittẽdi peccata. Nec propterea intelligas ante resurrectionem Christi defuisse virtutẽ sanctificandi, aut sanctificationem ipsam (quoniam prius sanctificationis opera multa dũs effecerat) sed ꝙ principaliter, manifestè, & vniuersaliter præordinata est sanctificatio exercẽda à tempore resurrectionis. Principaliter quidẽ, quia sanctificationes priores erant quasi dispositiones seu viæ ad sanctificationẽ vniuersalẽ futuram post resurrectionẽ. In cuius signũ etiã ipsi apostoli quanuis mũdi ex sermone Christi, adhuc cęci erant, nõ intelligentes scripturas: sed in die resurrectiois aperuit illis dominus sensum vt intelligerent scripturas. Manifestè vero: ꝙ tũc manifesta-

ta est virtus Christi ex gloria resurrectionis. Vniuersaliter autē: quia in omnes gētes extunc salus prædicāda, & conferenda ordinata est: vt patet in Euangelio. Septimum mysterium est concausa sanctificationis, quod scilicet resurrectio ipsius ordinata est concausa sanctificatiōis: vt scilicet filius Dei & propria authoritate & ministerio proprię resurrectionis sanctificaret: *nam sicut mortem nostram moriendo destruxit, ita vitam resurgēdo reparauit. Est siquidem ipsius resurrectio causa vitę nostræ, tum animæ, quia surrexit propter iustificationē nostram: tum corporis, quia Saluatorē expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Dum ergo dixit ex resurrectione mortuorum, duo notauit mysteria, temporis scilicet, quo sanctificatio quasi maturus fructus haberetur: & concausæ, qua resurrectio in dignitatem concausandi sanctificationē, eleuata est.

Octauum mysterium est integritas spiritalis esse: quādoquidem ex resurrectione effectum est corpus Christi spirituale, iuxta apostoli sententiam. j. ad Corinth. xv. habuitque extunc Saluator esse spirituale integrū, hoc est secundum omnes naturæ assumptæ partes. Manifestaturq; hinc, quòd filius Dei secundum spiritum redundantem iam ex resurrectione in corpus secundum esse spirituale consummatum ex resurrectione, prǫordinatus sit sanctificator. Dicens itaque, ex resurrectione mortuorum, tria dixit mysteria: tēporis, quo quasi fructus maturus sanctificatio haberetur: causalitatis, qua in dignitatem concausandi sanctificationem, resurrectio eleuata est: & integritatis, qua consummatum est esse secundum spiritum per redundantiam ad corpus. *Ex his tribus iunctis prioribus consurgit mysterium nouum, quòd sanctificare cōuenit Christo ex diuina ab æterno prædestinatione secundum vtramq; naturam: diuinam scilicet & humanam: non qualēcunq;, sed gloriosam: vt verè impletam cognoscamus causam ab Euangelista assignatam, quare nondum erat spiritus datus: quia Iesus nondum erat glorificatus: hoc est siquidē quòd hic docet Apostolus, dicens quòd prędestinatus est filius Dei sanctificator ex resurrectione à mortuis, qua proculdubio glorificatus est. Spectant reliqua quatuor mysteria ad qualitatem resurgentis ad sanctificandum. Non enim posita sunt hæc verba: Iesu Christi dominī nostri, ad quasi circumloquendum reuerenter illum qui resurrexit: sed quum facilè per pronomen substantiæ potuissent dicere ex resurrectione eius, si tantùm significare voluisset de cuius resurrectione loquitur, sicut per verbū mortuorum significauit de qua resurrectione loquebatur: elegit Apostolus tot titulos apponere, vt & quis & qualis ex resurrectione præparatus sit sanctificator, monstraret. Decimum igitur mysterium monstrat per nomen Iesu: quo non solùm quis monstratur, pro quanto est nomen propriū: sed qualis, pro quanto à saluatione impositum illi est: vt dixit Angelus ad Ioseph. Surrexit quippe ad sanctificandum Iesus, hoc est saluator, quum deuicta morte vniuersum genus humanū saluauit, vitam illius inchoando in propria vita corporali, immortali, impassibili & cætera. Verè etenim impletum tūc est illud psalmi. Saluauit sibi dextera eius: quoniam ipse Dei filius per suam animam quasi iunctam dexteram saluauit sibijpsi corpus proprium viuificando, & dotibus quatuor ab Apostolo explicatis. j. ad Corinth. xv. glorificando. Et verè si Christus resurrexit, & nos resurgemus: vt ibidem dicitur. Vndecimum mysteriū regiæ dignitatis monstratur per nomen Christi. Verè siquidem peruenit in regionem valde distantem

stantem (vtpote in regionē gloriæ æternę) accipere sibi regnū, quum vnctus est vnctione gloriæ super oēs reges. Oportuit siquidē Christum pati hæc) scilicet iniurias & mortem) & ita intrare resurgendo in gloria suam. Incœpisse ergo regnū Christi ex sua resurrectione monstrat Apostolus, quum prædestinatū ipsum dicit sanctificatorē ex resurrectiōe qua surrexit Christus: sicut etiā extunc incœpit exequutio cōsummatę saluationis quū surrexit Iesus. Tunc quoq; incœpisse dominium eius, duodecimū mysterium aperit dicendo, dñi. Qui enim prius venerat ministrare, subijci & mori, surrexit dominus, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Non quòd prius non fuerit dominus (quum verè dixerit: Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis: sum etenim) sed quia prius secundū humani corporis officia nō venerat dominium exercere, sed subiectionem, surrexit omni ex parte dominus: quum impletur illud: Dominus regnauit, decorem (glorię corporalis) indutus est. Noster demum mysterio vltimo dicitur: non quòd aliquis aut aliquid eximatur ab illius dominio (de quo scriptū est Omnia subiecisti sub pedibus eius) sed quia peculiari modo dominus noster, hoc est fidelium, est: tum quia dominatur in nobis, qui volūtates nostras subijcimus illi mandatis: tum quia cultu fidei, spei ac charitatis gaudemus atque gloriamur in & de ipsius dominio. Fructus ergo resurrectionis dominicæ per ly noster notatur: vt non quasi inanis aut in tempus longinquū fructificaturus iure surrexit, sed surrexit dominus noster, vt statim nos habuerit, vt nunquam nos omnino deseruerit. Prædestinatus est ergo filius dei secundum spiritum: vt sit filius Dei in virtute sanctificationis ex resurrectione, qua à mortuis surrexit Iesus Christus dominus noster.

Perspice, lector, in duabus explanatis sententijs collectam ab Apostolo materiam Euangelij de filio Dei: dum & trinitatis & incarnationis ac incarnati verbi tam secundum humilitatis quā gloriæ statum, & sanctificatiuæ virtutis, ac per hoc sacramētorum mysteria proposuit. Et ne quid remaneret intactum subiungendo tertium relatiuū, totam complexus est Euangelij materiam. Nam vbi de capite collegerat, ad Ecclesiam ipsius Christi corpus descendit. Oportet enim euangelizare quoq; vnam sanctā in Christo Ecclesiā: vt patet in symbolo. Quinq; autem (vt breuiter perstringam) de Christi Ecclesia proponit. Primo coniunctionem cum Christo, non qualitercunq;, sed dependendo ab ipso dicens, per quem. Iungitur enim Ecclesia Christo vt capiti: & ab ipso pendet: vt à capite pendet corporis vita. Secundo, dona Christi in Ecclesia, & communia toti Ecclesiæ, dicens, accepimus gratiam. & dona quibus diuersa mēbra seu gradus diuersi sunt in Ecclesia, dicens, & apostolatum. In hoc enim primo gradu reliqui subintelliguntur. Tertio, finem intrinsecum, propter quem distribuuntur gradus ac dona in Ecclesia, dicēs. Ad obediendum fidei. Vbi fides nō quæ sine operibus mortua est, sed formata, quæ per dilectionem operatur, posita est finis: nam obedientia fidei nō est, vbi fides mortua est: voluntate enim renuente obedire fidei, quæ diligēdum Deum super omnia monstrat, non mouetur homo ad obediendum fidei. Rursus vnitas fidei monstratur ex singulari numero: & non vt vnusquisq; in sua fide saluetur, sed obediatur fidei vni. Quarto, indiuisionem vniuersalis Ecclesiæ aperit. Ex eo namq; quòd nō in vna tantùm natione, sed in omnibus gētibus ad hoc vnum, vt scilicet obediant fidei vni gratiam vnam & apostolatum vnum accepimus: consequens est vt vna atq; indiuidua sit vniuersalis

lis Ecclesia Christi in omnibus gentibus iuxta verbum domini. Fiet vnum ouile, & vnus pastor.

Quinto, finem extrinsecum, pro nomine eius: tota enim Ecclesia ordinatur ad gloriam domini Iesu Christi: nec sunt Apostoli doctores protectores & cætera. pro gloria propria, sed pro gloria filij Dei. Habes ergo summariè ex verbis Apostoli totam Euangelij materiã, quam intendebat Romanis proponere.

AD ea quæ tanquam difficultantia materiã inducta in principio sunt, non est confutando sed explanando summariè dicendum, quòd licèt non admittatur quòd qui referat filiũ Dei absolutè, vt prędestinatus sit filius Dei absolutè: admittitur tamen vt qui referat filium Dei factum secundum carnem ex semine Dauid: hoc est filium Dei vt est filius hominis. Nec est inconueniens vt illa triplicitas relatiui sic ordinetur vt semper crescat, referendo immediatè antecedens, in quo etiã prius antecedens clauditur: hoc est vt primũ qui, referat filiũ Dei, secundum qui, referat eundẽ factũ secundũ carnẽ: tertiũ verò per quẽ, referat eundẽ non solùm factum secundũ carnem, sed prædestinatũ &c. Nec incõuenit diuersas eundem textũ habere expositiones etiã secundũ sensum literalẽ: quoniã author sacræ scripturæ est spiritussanctus qui plures simul sensus intẽdere potest. Vnde autem varietas ipsius textus emerserit, nõ apparet. Quod enim ex translatione non contigerit, manifestat diuersitas textus etiam apud Græcos: nam apud Vulgariũ legitur prædestinatus, & apud Origenem, destinatus. Vtcunq; sit, textus verificatur vtroq; modo: vt patet ex dictis. Hęc de prima quæstione.

CIrca secundam quæstionem de verbis Ioan. Qui nõ ex sanguinibus &c. ambiguitas occurrit primo an vna & eadem generatio negetur per tres negationes, tiones, non ex sanguinibus, neq; ex volũtate carnis, neq; ex voluntate viri: an singulis negationibus respondeãt singulæ generationes. Nam si vna eademque generatio per omnes negatur, inutilis videtur multiplicatio tot causarũ. Ad quid enim opus est miscere in Euangelio naturalem hominum natiuitatem prouenire non solùm ex sanguinibus, sed etiam ex voluntate carnis, & ex voluntate viri? Si verò tres generationis species describtæ dicuntur, falsum apparet, ex eo quòd generatio ex voluntate carnis, nõ est diuersa à generatione ex sanguinibus. Concupiscẽtia quippe carnis non aliter generat filios quàm per commixtionem carnalem maris & fœminæ. Secundò, an vna eademq; voluntas sit voluntas carnis, & voluntas viri. Nam si loquutio ista propria est, oportet ex vna parte vnam fateri voluntatem, quum non inueniantur in toto genere humano diuersæ species voluntatũ (quan

uis enim animalis appetitus multiplicetur in pluries species, voluntas tamen non multiplicatur) & ex altera parte nullam dicere voluntatem carnis: quia voluntas in sola ratione est, & appetitus est rationalis, & non carnalis seu sensibilis. Si verò non curandum creditur de proprietate nominũ, & duæ voluntates quasi duo appetitus distinctè dicuntur (rationalis scilicet, qui propriè vocatur voluntas: & sensibilis, qui appellatus est voluntas carnis) tunc sententia teneri potuit, sed lingua cohibenda erat: quod procul ab Euangelista esse debet.

Tertiò, an filij Dei per adoptionem, dicantur propriè nati ex Deo, an secundum cõmutationem tantũ vsum quo in humanis adoptatus in filiũ, dicitur genitus ab illo per adoptionem, qui etiã in hac litera dicitur genitus ex voluntate viri. Quod enim propriè intelligi debeat, ex eo videt̃ q; nisi propriè essent ex Deo nati, non essent propriè filij Dei.

Quòd

Quòd verò communiter accipiẽdum sit, ex eo apparet, quòd volũtariè genuit nos, dando nobis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.

AD hanc quæstionem dicitur quòd Ioannes Euangelista triplicẽ ac per hoc omnem in humanis generationis modum complexus est. Primum, quo vita naturalis acquiritur, & nascuntur filij hominum ex sanguinibus viri & mulieris. Secũdum, quo vita moralis consona carni, in bonis fit ex voluntate carnis: hoc est ex electione eorum quę consonãt carni. Et hinc nascuntur filij huius seculi: quorum vita est circa aut necessaria aut vtilia, aut delectabilia secũdum carnem. Tertiũ, quo vita excellens consona rationi, in nobis fit ex volũtate viri: hoc est ex electione eorum quæ sola ratio seu virilis animus æmulãda dictat. Et hinc nascũtur filij huius quoq; seculi qui excellentes sunt: inter quos quidam heroes vocantur. Ita quòd intendit Euãgelista filios Dei neq; ex natura simpliciter, neq; ex natura adiuncta voluntate carnis (hoc est studio ad quæcunq; spectant ad carnalia) neq; ex natura adiuncta volũtate viri (hoc est studio officioso vel quæcunq; sunt & esse possunt virilis perfectionis, delectationis, aut gloriæ) nasci aut fieri. Et quoniam ad aliquod horum trium spectat omnis generatio hominum secundum quodcunq; esse possibile, siue ex cœlo, siue ex quacũq; causa naturali aut voluntaria (vt patet discurrendo & applicando) ideo hanc triplicem generationẽ negando, aperuit Euangelista aliunde quærendam esse generationem filiorũ Dei, quã ex naturalibus aut voluntarijs causis creatis: & sta tim manifestauit quartum generationis modum, dicẽs, sed ex Deo nati sunt. Nec dixit, sed à Deo facti sunt (vt cæteræ creaturæ, quas dixit & factæ sunt) sed dixit, sed ex Deo nati sunt: docens filios Dei tali modo procedere

procedere à Deo vt mereantur dici nati ex Deo: tum propter naturalitatẽ in modo producẽdi: tum propter connaturalitatẽ rei productæ. Quæ quoniam altioris speculationis sunt (vtpote à Ioanne Euangelista dicta) oportet altius inchoando aduertere bona creata distingui in duos ordines. Vn⁹ est ordo naturæ, alter est ordo gratiæ. In primo ordine sunt omnes substantiæ creatæ, & proprietates, actiones, passiones, & quęcunq; quomodolibet eis naturaliter conueniunt. In secundo autem quantum ad propositũ spectat, inueniuntur quædam res quæ ita sunt de ordine gratiæ vt sint de genere Dei vt charitas, & lumen gloriæ. Bona creata primi ordinis se habent ad Deum vt artificiata ad artificem: quæ sunt aliena à natura artificis: vt domus, arca, nauis, & alia huiusmodi testantur relata ad suos artifices. Charitas autem & lumen gloriæ quæ supremum tenent locũ in secundo ordine, se habẽt ad Deum vt connaturalia ad id cui sunt cõnaturalia: vt ea quę sunt secundum naturam ad naturam: sicut calere ad ignem, sicut moueri deorsum ad graue. Quod ex eo cognoscere potes: quia nihil horum potest esse natura: aut connaturale alicuius creaturæ creatæ, aut creabilis. Non potest siquidem fieri aliqua creatura, quæ sit suapte natura beata beatitudine illa quæ consistit in fruitione promissa nobis in cœlesti patria: vt sit suapte natura amãs Deũ amore charitatis, quo distinguntur filij Dei à filijs perditionis: quoniam si aliquid horum posset fieri, posset esse aliqua creatura non indigens gratia Dei, sed ex proprijs suæ naturę haberet quod nõ posset peccare, & se ipsam saluaret: scriptum est eñ. j Ioan. iij. Oĩs qui natus est ex Deo, peccatũ nõ facit, quoniam semen ipsius in eo manet: & nõ potest peccare, qñ ex Deo natus est. & rursus ca. v. Oĩs qui natus est ex Deo non peccat, sed genera-

tio Dei conseruat eũ. Quia igitur proprium est Deo esse naturaliter beatũ dicta beatitudine, & amare naturaliter ipsum Deum sic, scilicet dicta charitate: consequens est vt intelligam⁹ bona creata quibus constituuntur filij Dei hîc quidem inchoatiuè per gratiam charitatis, in patria verò completè per consummatam gratiam luminis gloriæ, esse de genere diuino, & Deum se habere ad illa vt ad cognata, vt ad connaturalia, vt ad secundũ naturam ipsius Dei. Et propterea reliquæ creaturæ factæ dicuntur, filij autẽ Dei nati dicuntur. Iure siquidem nasci dicuntur, qui ad connaturalia producuntur, qui ad ea quæ sunt secundũ Dei naturam eleuantur. Natiuitatis siquidem tam ratio quàm nomen ad naturã spectat. Si itaq, ex termino cõsideres productionem filiorum Dei, natos ex Deo intelliges: quia fiunt cognati ipsi summo Deo. Si modũ quoq, inspicias, idem inuenies. Dupliciter siquidem aliquid à voluntate efficitur. Vno modo absolutè: vt quum eligimus aliquid exteri⁹ operari: vt mederi: ædificare &c. Alio modo ex affectione: vt quum ex odio vel amore mouemur ad aliquid. Quod procedit exterius voluntariè, dicitur fieri à voluntate. Quod procedit in nobisipsis à voluntate affecta, dicitur nasci ex voluntate: quasi naturaliter illud proueniat, quia voluntas affecta per modum naturæ operatur. Habitus enim inclinat per modum naturæ: & quasi intrinseci principij rationem induit voluntas affecta, quando ex affecta voluntate simus tales: puta mites, aut iusti, aut auari &c. Vnde Ioannes Euangelista eadem prępositione, scilicet ex: & eodem participio, scilicet nati, vsus est in singulis particulis, dicens: non ex sanguinibus, non ex voluntate carnis, non ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Nam ly nati, subintelligitur in pręcedentibus. Acsi replicasset: qui non ex sanguinibus nati sunt, neq; ex voluntate carnis nati, neque ex voluntate viri nati, sed ex Deo nati sunt. Filij siquidem hominũ nati sunt in esse naturæ ex sanguinibus: & filij huius seculi communiter nati sunt in esse morali ex voluntate carnis, hoc est ex voluntate affecta carni: & similiter filij huius seculi egregię vitę, nati suut ex voluntate viri: hoc est ex voluntate affecta virilitati. Quorsum hęc? Vt percipias filios Dei similiter ex Deo natos. Voluntas siquidem Dei omnium quomodolibet creatorum causa est: sed reliquas creaturas producit quasi voluntate artificis: filios verò adoptionis producit quasi voluntate affecta: vtpote ad cognatos naturæ diuinæ, ad ea quæ sunt secundum naturã ipsius Dei. Naturaliter enim afficimur ad connaturalia nobis. Et ex eadem radice profertur quòd quasi principij intrinseci rationem induit in producẽdo filios Dei: pro quanto tantùm sapit principij naturalis. Ex vtraque igitur parte (hoc est ex parte termini & ex parte principij) quantum ad modum producendi tantùm naturalitatis diuinæ inuenitur in productione filiorũ Dei, vt Ioannes Euangelista ad hæc aperienda dixerit, ex Deo nati sunt: vt ly ex, & ly nati, vtramque naturalitatem indicarent. Et ne hæc ficta putes, audi Petrum Apostolum primo capite secundæ epistolæ, Maxima & pretiosa promissa donauit nobis, vt per hoc efficiamini diuinæ naturæ consortes. Audi Paulum ad Romanos. viij. Quos præscisit & prædestinauit coformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Vbi vide filios Dei in consortium diuinæ naturæ eleuatos, & ad cognationem tantam cũ Deo suos filios prædestinatos, vt fratres sint primogeniti filij omnino naturalis veriq́ue Dei. Illum siquidẽ deus natura genuit verũ deum: nos autem voluntariè genuit, vt

simus primitiæ creaturarū: vt dicitur Iac.j. Vide demū quòd Ioannes Euangelista tanti fecit mysteriū per hæc verba prolatū de filijs Dei, vt ne hoc impossibile crederetur, attulerit pro testimonio id quod est maximè supermirabile, scilicet mysterium incarnationis. Subdit enim: Et verbum caro factū est.* Tanquam diceret: Vt credas homines nasci filios Dei: scito Deum esse factū carnem. vt habes in glossa. Sunt igitur in supremo totius vniuersi gradu locati filij Dei, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate affecta carni, neq; ex voluntate affecta virilitati: sed ex Deo nati sunt.

AD quæsita autē dubitando, ordinatè respōdendo dicitur: & ad primū quidem q̄ tres generationes excluduntur per hanc triplicem negationem: & q̄ generatio ex voluntate carnis nō appellat hīc generatio qua fiunt homines secundū esse naturæ: sed quia fiunt secundum esse morale ex voluntate affecta huiusmodi carnalibus: quales cōmuniter emergunt filij huius seculi ex huiusmodi affectibus: alij prudētes rectores, alij negotiatores, & id genus reliqui. Ad secūdum verò, q̄ hic est sermo de volūtate propriè: & vna ponitur voluntas secundum substantiam, duæ autem secundum affectum. Voluntas siquidem vna & eadem secundum se est quæ est carnis & viri: sed gemina tur propter diuersas affectiones: altera ad ea quæ virilis excellentiæ sunt, & vocatur voluntas viri. Altera ad ea quæ carnalis necessitatis, vtilitatis, aut declarationis sunt: & vocatur volūtas carnis. Ad tertium autē, quòd sermo Euangelistæ est de natiuitate propriè, quantum tamen suffert subiecta materia.* Vt enim ex dictis aliqualis coniectura haberi potest, non fiunt & sunt filij Dei adoptiui, vt sunt & fiunt filij adoptiui hominū: sed eleuantur in consortiū & cognationem diuinæ naturæ. Et propterea Ioannes Euangelista quum dixisset, Dedit eis potestatem filios Dei fieri: curauit tanto studio aperire modū quo fiunt filij Dei. Et post tot negatiuas manifestauit modum: scilicet quòd ex Deo nati sunt. Dixit autem notanter coniecturam posse nunc haberi: quia idem Ioannes dicit. Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: quum apparuerit, similes Deo erimus. Hæc de secunda quæstione.

CIrca tertiam quæstionem de verbis Apostoli (Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis: si omnino mortui non resurgunt, vt quid & baptizantur pro illis?) difficultas occurrit, ex eo quòd sermo iste est vel de reprehensibili, vel de laudabili baptismo. Nam si de vituperabili baptismo, quo quidam fortè baptizabantur pro consanguineis defunctis sine baptismo: ita quòd semel baptizabantur pro salute propria: & iterum baptizabātur pro proximis suis defunctis sine baptismo, erroneè putantes baptizari posse vnum pro alio: Si de hoc, inquam, erroneo baptismo loquitur Apostolus, infirmum valde argumentum ad persuadendam resurrectionem mortuorū assumit: dum ex fide & spe, quam habent de resurrectione mortuorum isti qui baptizantur pro proximis defunctis, arguit quòd mortui resurgent. Nam facillima & in promptu est confutatio huius argumenti: respondendo quòd quemadmodum factum istorum est vanum, ita & fides ac spes eorum: ita quòd argumentum hoc sumi ex hominum fide ac spe vana non oportet aliunde mōstrare, quàm ex proprio facto quo baptizātur pro alijs. Ex hoc enim quòd inutiliter & vanè baptizantur pro alijs, argumētum habetur quòd vana est fides & spes quam habent de resurrectione mortuorū. Si verò est sermo de laudabili baptismo, apparet quòd oportet incurrere alterum duorum inconuenientium:

scilicet vel æquiuocationem, vel improprietatem. Nam si exponitur pro mortuis, id est, operibus mortuis, quæ sunt peccata (iuxta illud ad Hebræos. ix. Sanguis Christi emundabit ab operibus mortuis) incurritur æquiuocatio. Nam in alia significatione sumitur quum primo dicitur: Qui * baptizantur pro mortuis, & in alia sumitur statim subdendo: Si mortui non resurgunt: vt patet. Et nihilominus quale argumetum hinc sumpsit Apostol? quasi penes similitudinem nominis ex operibus mortuis ad homines mortuos, ex resurrectione per baptismum ab operibus mortuis ad resurrectionē à naturali morte procedens. Si autem exponitur pro mortuis, hoc est profitendo fidem ac spem de resurrectione mortuorū: pro quāto ij qui baptizabātur, profitebantur integrum fidei symbolum, in quo manifestè dicitur: Credo carnis resurrectione & cætera. ita quòd pro tanto dictum est quòd baptizantur pro mortuis, pro quanto baptizantur profitendo resurrectionem mortuorum. Si sic, inquam, exponitur, incurritur improprietas sermonis. Nam impropriè dicuntur baptizari pro mortuis, quia baptizantur profitendo resurrectionem mortuorum. Similiter posset dici, baptizantur pro trinitate, quia baptizantur profitendo trinitatem.

AD hanc quæstionem respondetur, q̄ quum Apostolus non arguat ex fide, aut spe, aut ex verbis, sed ex facto (nam dicit: Quid faciunt qui baptizātur pro mortuis? & exponens illud factum esse baptizari pro mortuis, subdit: Si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis? scilicet mortuis) oportet sensum horum verborum sumere ex facto ex quo argumentum sumit Apostolus. Nescio autem melius factum hoc interpretari quam ex doctrina eiusdem Apostoli qui ad Colos. ij. docet eos qui

qui baptizantur, baptizari in persona mortuorum: & non solùm mortuorum: sed etiam resurgentium cum Christo. Consepulti, inquit, estis per baptismum Christo: in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitauit illum à mortuis. Et rursus cap. iij. Si consurrexistis cum Christo, quę sursum sunt quærite. Mortui enim estis: & vita vestra abscondita est cum Christo. Ritus baptismi habet, vt qui baptizantur, mergantur sub aqua, & per hoc repræsentent duas mortes: scilicet propriam mortem moralē, & mortem Christi corporalem. Repræsentant enim se mortuos vitæ veteri, sicut Christus mortuus est vitæ huius mundi. Mersio enim repræsentās sepulturā Christi mortui, ponens hominē qui baptizatur sub aqua, sicut corpus Christi positum est sub terra: repræsentat quoque hominem illum ita recedere à præterita vita, vt sit illi mortuus & sepultus. Similiter surgendo ex aqua repræsentatur duplex resurrectio, & Christi corporalis, & hominis spiritualis: ita quod ex hoc quòd homo surgens ex aqua repræsentat Christum à mortuis resurgentē: repræsentat quoque seipsum surgere in nouam vitam spiritualem: nūc quidem quantùm ad animam secundum rem: in futurum autem etiam quantum ad corpus in spe. Hoc est factum ex quo arguit Apostolus, dicens: Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? hoc est in persona mortuorum? si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis? hoc est personam illorum agunt qui sic baptizantur pro mortuis: sicut in repræsentationibus quidam agunt fortes, quidam modestos, quidam mortuos, quidam claudos, quidam cæcos & cætera. Et hi dicuntur operari pro cæcis, pro claudis, qui agunt personas illorum. Ex tali itaq; baptismi ritu quo qui baptizantur, personam mortuorum agunt ad similitudinē

Christi mortui, & consequenter personam resurgentium ad similitudinē Christi resurgentis: argumētum sumpsisse Apostolum intelligendum est. Tum quia secundum hunc sensum inuenitur argumentum efficax. Vanum siquidem esset tale factum repræsentatiuū mortis & resurrectionis, si mortui non resurgūt. Tum quia exponitur litera sumēdo argumētum à facto, iuxta verba Apostoli.

Tum quia seruatur proprietas sermonis, & nulla interuenit æquiuocatio.

Tum quia consonat alijs documentis Apostoli, Tum quia nihil incerti aut noui in Ecclesia Christi per hanc expositionem ponitur.

Et aduerte, quòd quia ex modo facti solus ritus baptismi per immersionem repræsentat mortem & resurrectionem: ideo Apostolus quasi particulariter loquitur de facto illorum qui baptizantur in persona mortuorum. Et rursus ideo apposuit coniunctionem, &, dicendo: Vt quid & baptizātur, quasi diceret: vt quid non solū baptizātur, sed baptizantur pro illis: id est, in persona mortuorū? Tanquā diceret: Vt quid tali ritu persona mortuorū & resurgentium assumūt quū baptizantur? Notanter autem dixi ex modo facti: quia ex efficacia sacramēti semper baptismus quomodocunq; fiat cōmori & consepeliri hominem facit, & resurgere cum Christo in nouitatem vitæ.

AD obiecta autē in principio, non est aliter respondendum, nisi q; expositio illa de opinato illo erroneo baptismo, minus consona videtur sensui Apostoli: qui ex facto manifestè arguit, & non ex spe facti. Hęc de tertia quæstione.

CIrca quartam quęstionem difficultas occurrit: quia non apparet literalis sensus, secūdum planum literæ cōtextum. Non enim apparet ad quod propositū dicantur illa verba: Mediator autē vnius nō est: Deus autē vnus est. Cōstat nanq; ibi sermonem fieri de differentia inter legem Mosaicam, & promissionem factā Abrahæ in Christo. Et quantum apparet, extra propositum, extra contextum interpositum est quòd officium mediatoris est inter duos: & similiter quòd deꝰ est vnus. quorsum enim hæc hic, quāuis in se verissima sint? Hæc est tota quæstionis ratio ac summa.

AD hanc quæstionem dicitur quòd referendò clausulam illam, in manu mediatoris, ad legē Mosaicam de qua est sermo: soluitur facilè quæstio. Ad cuius clariorem & pleniorem intelligentiam colligenda antedicta summariè sunt. Posuit ibi Apostolus ex vna parte Abrahæ promissionē (quam etiam testamentum à deo confirmatum vocat) & ex altera parte Moysi legem. Et ex parte Abrahæ posuit quinq; : scilicet fidem, benedictionem, vitam, hæreditatem, & iustitiam. Ex parte verò legis contra posuit quoq; quinq.: scilicet opera legis, maledictionem, viuere in operibus legis, transgressionem, & peccatum. Et demum concludit legē fuisse in custodiam & pædagogum ad fidem Iesu Christi: in quo oēs homines vniuntur per fidem, & fidei sacramentum baptisma. Quum igitur ex parte promissionis Abrahæ tot diuina bona posuisset Apostolus, & ita appropriasset Abrahę vt negasset illa à lege: quæstionem interposuit, Quid igitur lex? Et statim respondet, propter transgressionem posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Vbi quatuor conditiones legis manifestat. Prima est, quòd propter malum posita est: hoc est, lex non est posita vt faciat bonos & iustos: sed vt puniat malum. Et hoc significant illa verba, Propter transgressionē posita est. Quum enim duæ sint partes iustitiæ, scilicet declinare à malo, & facere bonum: lex scripta in hoc differt à fide Abrahæ, quòd

lex ad malum potestatē habet: culpæ quidem puniendum: pœnæ verò infligendum. Fides vero efficit bonum: quia ex fide viuitur vita iustitiæ & dilectionis. &c. At si contra hoc obijciatur, non esse deterioris cōditionis legem Moysi legibus humanis: quas constat positas esse non solū propter transgressionem arcendam & puniendam, sed etiam propter bonū virtutis. Nam ad hoc ordinantur leges, vt fiāt homines virtuosi, vt patet. ij. &. v. Ethico. Maximè ergo lex per Moysen à Deo data ordinatur ad reddendos homines virtuosos. Et confirmatur: quia legis præcepta sunt nō solùm de declinando à malo (puta non occides: non mœchaberis: non adorabis deos alienos. &c.) sed etiam de faciendo bonum: puta, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. &c. Honora patrem tuum. Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de fine legis, aliud de effectu legis. Nam finis legis ad intentionem spectat: effectus verò ad potestatem & efficaciam legis. Si de fine est sermo, finis legis est bonum virtutis: ad quod intendit per præcepta. & cæt. ducere. Sed nulla lex scripta habet hanc potestatem, hancq; efficaciam vt efficiat aliquem bonum: præcipere siquidem potest bonum, sed non facere. Sed respectu transgressionis seu mali habet lex potestatem & efficaciam puniendi. Punit enim malos, & puniendos arcet consequenter, vt experientia testatur. Apostolus autem non de fine, sed de effectu legis & fidei loquitur: & docet quòd fides Abrahæ facit hominem iustum ac viuū. &c. lex autem non potest iustificare aut viuificare aliquem, sed potest punire. Et ideo propter transgressionem tanquam materiā proprij effectus qui est punitio, posita est, & non propter iustitiam seu vitā, in quam non potest vires suas exercere, nisi pro quanto dilabuntur in malorum ordine in suis

in suis omissionibus. Lex enim præcipiens religionis seu pietatis opera, non potest efficere in subditis religionis aut pietatis officiū: exercet vires suas puniendo: vt lapidatus est qui non sanctificauit sabbatum. &c. Secunda est, quòd est temporalis, scilicet ad Christū. Et hoc significant subiuncta verba, donec veniret semen cui promiserat: ita quòd hinc habes quòd lex Moysi non est perpetua, sed tēporalis. Nec obstat quòd pluries dicitur in lege Moysi legitimum sempiternum erit, aut aliquid simile: quoniam huiusmodi sempiternitas accipitur pro duratione coæua populo Iudæorum. Et est sensus, quòd est sempiternū secundum perpetuitatem populi: scilicet vsque ad Messiam: qui pater futuri seculi prædictus est, & vnum populum ex omnibus facturus nouo nomine Christianum: & iuxta verbum Esaiæ, Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit. Scito tamen quod lex cum suis præceptis potest dici perpetua quantum est ex parte authoritatis humanæ: pro quanto posita est non reuocabilis nisi per ipsum Deum verum. Et dicitur temporalis, pro quanto Deus verus caro factus adimpleuit illam: & sic cōsumauit, non consumpsit illam: iuxta illud, non veni soluere legem, sed adimplere legem. Ita quod finiuit legem, non consumendo vt cibus finitur, sed perficiendo: vt officium ducis exercitus finitur parta victoria: iuxta illud verbum domini in cruce. Consummatum est. Tertia cōditio est, quod lex est ex cœlesti authoritate posita: vtpote ordinata per angelos. Quod etiam Stephanus ptomartyr prius dixerat, Actuum. vij. Accepistis (inquit ad Iudæos) legem in dispositione angelorum. Decuit vt inter tot quasi ignobiles conditiones quas de lege referebat Apostolus, interponeret aliquam nobilē & gloriosam: scilicet

scilicet quòd ordinata fuit per angelos. in quo omnes humanas leges excellit: & authoritatem diuinam habere monstratur. Potest nihilominus vltra commendationem legis hæc particula ad secundam conditionem pertinere: vt scilicet significetur à quibus & ad quos lex erat vsq; ad semen promissum: intendens quòd ordinata erat per angelos temporalis: scilicet donec veniret semen. Acsi apertè diceret: Lex est temporalis secundum quod est ordinata per angelos, qui cognoscebant huiusmodi temporalitatem: quanuis secundum quod est accepta ab hominibus, videatur sempiterna. Quarta conditio est quòd est mediatrix: & hoc significant verbâ illa, In manu mediatoris: hoc est in opere dimidiatoris. Et intēdit quòd lex fuit dimidiatoria: pro quanto fuit data non toti generi humano, sed vni parti, scilicet filijs Israel: & distinctiua fuit illius populi à reliquo mundo: vnde etiā in vestibus signa discretiua ab alijs mandauit lex. Et q hic sit sensus literalis apparet ex eo quòd huic sensui omnia sequentia consonāt: ita vt currant absq; cespitatione aliqua: vt patet in sequentibus. Habuit ergo lex hanc conditionē quòd fuit dimidiatiua generis humani. quo contra fides Abrahæ, semen eius Christū vnitatem mūdi facit. Vnde statim Apostolus subiungit, quòd postquam reuelata est fides Christi non est Iudęus neq; Gręcus, &c. sed omnes sumus vnum in Christo. vt per hoc intelligas quòd cessauit dimidiatio legis vbi venit vnitas Christi. Vnde statim ex hac legis conditione Apostolus materiā obiectionis assumit, dicens: Mediator autem vnius nō est: Deus autem vnus est. Non dixit. Mediator duorū aut plurium est: quoniam non loquitur de officio mediandi, hoc est, coniungendi vel concordandi duos vel plures: sed dixit negatiuam: scilicet vnius non est: quia dimidiare

midiare non est facere vnū, sed scindere vnum. Et per oppositum Deus est vnus in sua promissione: quia vni semini promisit benedictionem omnium gentiū. Præmiserat enim quòd Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. non dicit, & seminibus, quasi in multis: sed quasi in vno: & semini tuo, qui est Christus. Ad huius quippe vnitatis promissionem, per quam constituitur totus mundus in vnitate, spectat quod dicitur, Deus autem vnus est, in sua promissione. Itaque ex hac legis conditione quod est dimidiatoria generis humani, nascitur statim quæstio, assumpta propositione vniuersali quod dimidiator vt sic non est factiuus vnius, & è regione contrapositō quòd deus est vnus in sua promissione. Nam hinc statim infertur, Lex ergo aduersus promissa Dei: pro quanto promissa Dei sunt in vnitate generis humani in vno semine Abrahæ: & lex non est ad vnitatem, sed ad diuisionem generis humani. Vbi videre potes quàm ad propositū materiæ de qua tractat Apostolus secundum hunc sensum dicta sint hæc verba. Sunt enim adeò ad propositum, vt fuerint valde etiam necessaria ad plenius cōmendandam promissionem & fidem Abrahæ supra legem. Vnitas nanq; vel diuisio generis humani maximam facit differentiam. Et vt plenius appareat veritas dicti sensus, transeunda summariè est responsio Apostoli ad exortam obiectionem, prænotando duo. Alterum est, quòd licet hæc obiectio sit explicitè deducta ex vltima conditione legis, pro quanto syllogizata est inde: insinuatur tamē in litera quòd ex alijs quoq; legis conditionibus nascitur dicta obiectio, dum in numero plurali dicitur, lex ergo aduersus promissa Dei. Ex hoc eīn intelligimus concludi legē esse aduersus multa promissa Dei, & non solùm aduersus vnitatem promissam.

Et

Et verè apparet hinc ꝙ sit & aduersus iustitiã ꝓmissam, pro quãto lex ꝓpter transgressionẽ posita est: & aduersus hæreditariũ semen promissum, pro quãto durat donec veniat semẽ. duratio siquidẽ legis quãdiu est, tollit seminis illius aduentũ: & è contrario. lex ergo aduersus promissa dei apparet. Alterũ est, ꝙ communis radix omnium infirmitatũ legis, quibus differt ac deficit à fide Abrahæ, est penes viuificare seu iustificare animã. Etenim si lex posset iustificare, non ꝓpter transgressionẽ posita esset, sed ꝓpter vitã iustitiæ: & similiter non duraret donec veniret semẽ, sed semper: vtpote ipsam vitam semini promissam conferẽs. & similiter non dimidiaret genus humanũ, sed vniret ipsum in vita spũs. Et propterea Apostolus ad radicẽ securim ponit, soluendo obiectionẽ, dum communem omniũ infirmitatũ legis rationẽ reddit, postq̃ respondii, absit, & dicit: Si enim data esset lex quę posset viuificare, verè ex lege esset iustitia: intellige Apostolũ subtiliter impotentiã legis tanq̃ ex necessitate materię se tenentẽ afferre Ac si latius diceret: lex data est suapte natura impotẽs viuificare: ita ꝙ non ex accidente infirmitate, aut ex aliquo defectu priuatiuo lex hãc infirmitatem & consequenter cęteras cõcomitantes habet, sed ex hoc ipso ꝙ est lex, sequitur ꝙ lex est diuersa res à fide & promissione Abrahę. In cuius signum lex distinguitur contra gratiam Ioan. j. Lex per Moysen data est, gratia per Iesum Christũ facta est. fides siquidẽ pars est gratię. Et ꝙ hoc sit verum, manifestatur: quia si data esset lex quæ posset viuificare, ex lege verè esset iustitia: quod esset cõtra promissionẽ dei: quia si ex lege, iam non per repromissionẽ: vt superius dictũ est. Igitur ꝙ lex sit habens tot conditiones, ex naturali eius impotentia seu infirmitate est. Deinde subiungit ꝙ nõ aduersus promissa dei has cõditiones habet lex, sed pro ꝓmissis Dei: pro quanto ex eis cõditionibus transmittit subditos ad promissionẽ factã Abrahæ, dicens: Sed cõclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credẽtibus. Ideo, inquit, lex scripta clausit omnia præcepta tam de malis vitandis q̃ de bonis prosequẽdis sub peccato, cognoscendo, concupiscendo, permansuro, ac puniendo: vt sic transmittat ad desiderandum & quærendum medicum redemptorem ac saluatorem. Nulla enim ex parte infirmi via ꝙ velit & quærat medicum, melior est, q̃ morbum proprium augeri & durare cognoscere, ac puniri, sine liberatione tamẽ. Sic lex transmisit ad Christum. nam lex cognitionem peccati dabat (ad Rom. vij. Peccatum non cognoui nisi per legem) & puniebat, vt patet: & concupiscentiam augebat occasione accepta, vt patet ibidem: & durationẽ peccati operabatur: pro quãto non poterat interius

sanare aut adiuuare. In hoc autem quòd scriptura conclusit omnia sub peccato, cointelliguntur omnes antedictæ legis infirmitates: quia omnes sunt in via colligatæ communi ratione, scilicet quòd lex non potest iustificare, sed sub peccato ponere: vt facile est discurrendo deducere.

Soluta autem obiectione ex hoc quòd lex infirmitates quidem has necessariò habet, sed habet eas & vtitur eis transmittẽdo ad hoc vt promissio ex fide Iesu Christi detur credẽtibus: ex tribus similitudinibus iuxta antedictas tres infirmitates seu cõditiones legis, manifestat Apostolus ministeriũ legis quo seruiebat promisso semini custodiendo, ducendo, fouendo.

Prima similitudo est ad custodem expectantium in tenebris claritatẽ: ibi, priusquam veniret fides. Et hæc respondet infirmitati legis quæ posita est propter trãsgressionem, qua conclusit omnia sub peccato.

Secunda

Secũda est ad pędagogũ, ibi, itaq; lex pędagogus. Et hæc respicit illã infirmitatem in manu mediatoris. datus siquidẽ pędagogus est populo Israel tanq̃ puero electo prę alijs, segregando ipsum ab alijs: iuxta illud Deut. xxxij. Pars autẽ dñi populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Vnde huic similitudini annectit apostolus vnitatẽ omniũhoim in Christo. Tertia similitudo est ad actores & tutores paruuli hęredis, ibi, Quanto tpe hæres paruulus est. Et hęc respicit illã infirmitatẽ, donec veniret semẽ. Et est in his tribus similitudinibus perspicere statũ eorũ q sub lege erant, differentẽ à statu regeneratorũ in Christo penes tria. In tertia quidẽ penes seruitutẽ & libertatẽ, in secũda vero penes imperfectionem & perfectionẽ, in prima aũt penes iniustitiã & iustitiã: vt facilè patet inspicienti textũ Apostoli & applicãti. Et hęc de quarta quęstiõe. In festo circũcisionis dñi, anno. M. D. xxiiij. Posonij.

INCIPIT Ientaculũ tertiũ: in quo tres quæstiones tractantur.

OCCVRRVNT tertiò circa diuersa in nouo testamento dicta de sacerdotio, quæstiones tres. Prima, de verbis Apoc. v. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Et ca. j. Fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo.

Secunda, de verbis Petri apostoli in cap. ij primę suæ epistolæ. Vos autem genus electum, regale sacerdotiũ, gens sancta &ce. Tertia de verbis eiusdem Petri Apostoli in eodem cap. Ad quẽ accedentes & ipsi tanquam lapides viui superędificami ni domos spirituales in sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.

Circa

CIrca verba Apocal. occurrit quæstio, an sit sermo de sacerdotio propriè, an nõ? nam ad vtranq; partem ratio vrget. Quod enim de sacerdotibus propriè loquatur, habetur tum ex eo quòd sermo improprius dedecet diuinam reuelationem. Tum ex eo quòd cõiunctum sibi regni nomẽ sumitur propriè quũ dicitur, Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes: Qua enim ratione non impropriatur regni nomen, eadem ratione abducendum à proprietate non est sacerdotis nomen, quum simul ponantur.

Quod verò non propriè sacerdotis nomen hoc in loco positum intelligatur, habetur ex eo quòd si propriè dictum est, sequitur Christianos omnes aut saltem iustos, omnes saltem prædestinatos esse propriè sacerdotes. quod sanctæ matris Ecclesiæ pias aures offendit: vtpote multorum hæreticorum dogma. Circa verba quoq; Petri Apostoli primo inducta, occurrit primò similis quæstio: an scilicet sit primò de sacerdotio propriè. Nam quòd sit sermo proprius, habetur ex duobus. Primò, quia de dignitate populi Christiani loquitur: constat autem ad dignitatẽ spectare sacerdotiũ propriè dictũ, & non per similitudinẽ. Secundò, quia sermo iste sumptus est ex verbis dñi scriptis à Moyse Exod. xix. vbi cõstat de sacerdotio propriè picto sermonem esse.

Quod autem non sit sermo de sacerdotio propriè, ex eo arguitur, quia sequeretur quemlibet Christianum donatũ esse sacerdotio propriè dicto: & sic quilibet Christianus esset propriè sacerdos. Quod hinc tãto clarius sequitur, quãto manifestum est ad populũ Christianum hunc sermonẽ dirigi, & nõ ad maiores in Ecclesia: ad quos fortè referri dicũtur sermones allati ex Apocalypsi. Occurrit deinde specialis quæstio, cur Petrus Apostolus referens hæc domini verba, mutauerit illa,

Nam in Exo. dominº dixit: Vos eritis mihi in regnum ſacerdotale. Petrus verò dixit: Vos autem ſacerdotium regale. Inter quę quãta ſit diſtantia, monſtrat diuerſa ſignificatio ſubſtantiui & adiectiui. Circa demũ verba eiuſdem Petri Apoſtoli vltimò allata, ſimilis primo occurrit quæſtio de proprietate ſermonis: quia ex vna parte loqui impropriè dedecet ſacrã ſcripturã: & ex alia parte ſequitur omnes Chriſtianos eſſe ſacerdotes, ſi ſermo eſt proprius, quum ad omnes dirigatur ſermo iſte. Quæritur deinde, an hoſtias dixerit ſpiritales diminutionis an excellentiæ cauſa: vt ſcilicet hortetur ad offerendum ſpiritales hoſtias tanquam meliores hoſtijs corporalibus, vel tanquam ad quales poſſunt.

ANtequam reſpondeatur, prædeclarãdi ſunt ex ſacra ſcriptura termini cum differentijs eorum. Induplici ſiquidem ſignificatione inuenitur ſacerdotiũ in ſacra ſcriptura: ſcilicet vel propriè vel ſecundum ſimilitudinem ſeu participationem quandã. Et propriè quidem frequentiſsimũ eſt ſacerdotis nomen in ſacris literis. Secundum verò ſimilitudinem rerũ quidem eſt ipſum ſacerdotij nomen: ſępe tamẽ ſacerdotalium operum nominibus ſcriptura vtitur ſic, ſcilicet ſecundum ſimilitudinem ſeu participationem quandam: vt nunc apparebit. Sacerdos igitur propriè, diffinitur ab Apoſtolo ad Hebræos quinto: Omnis, inquit, pontifex, ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs quæ ad Deum ſunt, vt offerat Deo dona & ſacrificia pro peccatis. Nec mireris nouitię, ſi de ſacerdote loquendo, ad pontificis diffinitionem tranſire videamur: quam quidem Apoſtolus vt ſynonymis vtitur põtificis & ſacerdotis nominibus: vt patet ibi in multis capitulis. Iuxta hanc ſignificationem conſtat appellari ſacerdotes eos qui officium habe-

habebant offerendi deo ſacrificia & oblationes: & ſæpiſsimè in ſcriptura nominari. Sacerdotij verò nomine ſecundum quandam ſimilitudinem Petrus Apoſtolus vtitur in verbis in tertia quæſtione inductis: vt infrà clarè patebit. Opera autem ſacerdotis pluries inuenimus ſecundum ſimilitudinem applicata ad actus diuerſarum virtutum. Et de interiore actu pœnitentiæ patet in Pſalmiſta, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. De actu abſtinentiæ, ad Roñ. xij. Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam. &c. De actu diuinæ laudis, ad Hebr. xiij. Offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini eius. De actu beneficentiæ ibidem, Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus. De actu martyrij, Sapientiæ. iij. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos. Et vniuerſaliter de actibus iuſtitiæ in Pſal. dicitur. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ. Hæc enim & alia huiuſmodi per quandam ſimilitudinem hoſtiæ & ſacrificij dicuntur: pro quanto induunt rationem oblatorum Deo ad eius honorem. Et ſimiliter ſecundum ſimilitudinem ſacerdos dicitur qui hæc ad honorem Dei facit: pro quanto offert huiuſmodi virtutum actus Deo, ordinando illos in honorem Dei.

Ex quibus habes primò quòd ſacerdos propriè eſt nomen gradus, ordinis ſeu officij publici ad offerendũ Deo ſacrificiũ: nõ curando nunc differentiã inter ordinẽ, gradum, & officium. Sacerdos verò ſimilitudinariè, nomen eſt virtutis: ſcilicet religionis ſeu ſanctitatis afficiẽtis animum ad diuinũ cultum. Habes ſecundò conditiones tres requiſitae ad propriè ſacerdotem. Prima eſt, quòd ſi ex hominibus aſſumptus. Et hinc gradus ſeu dignitas monſtratur:

vt interli. gloſſa notauit. Secunda eſt, quòd ſit pro hominibus cõſtitutus: & hinc publica vtilitas mõſtratur, ita vt ſit mediator inter Deum & homines conſtitutus pro hominibus in ijs quæ ſunt ad Deum. Tertia eſt, q̃ offerat ſacrificia. Et hinc facultas ad ſupremum oblatorum Deo, mõſtratur: ad differentiam minorum etiam officiorum publicorum ad offerendũ Deo laudes. Nunquam itaq, intelligas ſacerdotium aut ſacerdotem propriè: niſi has in eo inueneris conditiones. Offerentes ſiquidem quæcunq; virtutũ opera Deo: aſſimilantur ſacerdotibus, & participant ſacerdotium, pro quanto actũ oblationis exercent: ſed à ſacerdotio & ſacerdote propriè deficiunt pro quanto non ex publico ſacerdotio officio offerunt. Et ſimiliter oblata deficiunt à ſacrificijs proportionabiliter: vt infrà clare patebit. Et ſi obijciatur contra hæc, quòd qua ratione Chriſtus offerendo ſeipſum in ara crucis, fuit verè & propriè ſacerdos: eadem ratione ſancti martyres offerendo ſeipſos in ara ignis, & aliorum tormentorum, fuerũt verè & propriè ſacerdotes: ac per hoc ruunt omnia dicta: quoniam ex ſola virtute martyrij voluntarij ſacerdotium propriè dictum inuenitur. Et ſi hoc admittitur, non erit difficile deducere ſacerdotiũ propriè dictum ad offerentes mortificationem carnis & alia huiuſmodi.

Ad hoc dicitur quòd inter Chriſtum & alios maxima eſt in hoc differentia: & pro nunc dicemus triplicẽ. Prima eſt, ex parte principij: quia Chriſtus ex publico ſacerdotij officio obtulit ſeipſum: ita quod fuit conſtitutus ſacerdos ad ſacrificandum ſeipſum: quod de nullo alio etiam ſuſpicari fas eſt: quia nullus fit ſacerdos ad offerendum ſeipſum in ſacrificium, ſed ad offerendum in lege veteri vitulum aut ouem. &c. & in lege noua corpus & ſanguinem domini. Chriſtus autem dominus

minus ex hominibus aſſumptus â Deo patre, & pro hominibus conſtitutus eſt ad offerendũ ſeipſum per mortem propriam in ara crucis: vt patet per Apoſtoli proceſſum longum ad Hebræos. Secunda eſt, ex parte oblationis. Oblatio ſiquidem Chriſti fuit ſecundum ſubſtantiam oblationis voluntaria: hoc eſt, mortuus eſt quia ipſe voluit, non ſolùm voluntate diuina, ſed etiam voluntate humana: non ſolùm per modum acceptantis, ſed per modum cauſantis: pro quanto in poteſtate animæ ſuæ erat prohibere mortem ſuam corporalem, quia erat anima glorificata, & noluit fieri hmõi prohibitionẽ. Vnde ſingulariſsimè ſcriptũ eſt de hoc voluntario Eſa. liij. Oblatus eſt quia ipſe voluit. Et ipſe dñs dicit, Nemo tollit animã meã à me, ſed ego ponã eã à meipſo Ioan. x. & de ſua quo ad hoc poteſtate ſubdit: Poteſtatẽ habeo ponẽdi animã meã & poteſtatẽ habeo iterũ ſumendi eam. Reliquorum autem ſanctorũ martyrũ oblatio non fuit voluntaria quò ad ſubſtantiã: quia non erat in poteſtate eorũ mori vel nõ mori: q̃uis in poteſtate eorũ quandoq; fuerint circunſtantiæ moriendi, puta locus, tempus, modus. Non fuit inquam, volũtaria niſi per modũ acceptantis: pro quanto acceptauerũt mori pro honore Dei, quaſi faciẽtes de neceſsitate virtutem. Tertia, ex parte rei oblatæ. Nam ſanguis Chriſti fuit ſuapte natura reconciliatiuus, ſatisfactiuus. &c. pro alijs, imò pro toto mundo, vt dicitur. j. Ioan. ij. ſanguis verò aliorum martyrũ ipſis ſolis meritorius eſt. Non eſt ergo ſimilis ratio de ſacrificio mortis Chriſti, & de ſacrificijs mortis aliorum martyrum. Vnde manifeſtum fit Chriſtum offerendo ſeipſum fuiſſe verè & propriè ſacerdotem: ſanctos autem martyres fuiſſe ſacerdotes per quandam ſimilitudinem, vt ſacerdos eſt nomen virtutis.

HIS præmiſsis reſpondetur ad primã quæſtionem de verbis Apocal. quòd ſermo eſt in vtroque textu de ſacerdote propriè. Recognoſcuntur ſiquidem duo beneficia exhibita Chriſtiano populo: ſcilicet regni & ſacerdotij.

Vbi pro claritate aduerte magnam eſſe dignitatem populi ſi erigatur in regnũ, & ſi concedatur vt ſint ex eis ſacerdotes: vt teſtatur priuatio eorundem. ſi enim regnum redigeretur in prouinciam, valde degeneraret: & ſimiliter ſi populus aliquis priuaretur, vt ex eis non poſsint fieri ſacerdotes: aut (quod plus eſt) quòd in eis non eſſent ſacerdotes, valde denigraretur. Ad magnum ergo beneficium populi ſpectat conceſsio vtriuſq; dignitatis: vt ſcilicet populus erigatur in regnũ, & ſuos habeat ex ſuis ſacerdotes. Vtramq; itaq; dignitatem collatam Chriſtiano populo eſſe Apocalypſis teſtatur. Et regnum quidẽ dei eſt (vt dicitur ad Ro. xiiij.) iuſtitia, pax & gaudium in ſpiritu ſancto. Quod in præſenti incipit: iuxta illud Lu. xvij. Regnum Dei intra vos eſt. In futuro autem perficietur: tum quia nec iuſtitia nec pax, nec gaudium in ſpiritu ſancto hîc conſummatur: tum quia Chriſtus ipſe expectauit regnare vſquequo tranſiret in hac vita. Fit ergo Chriſtianus populus regnum Deo, quum fit iuſtus, pacificus, & gaudens ſpiritu ſancto. Siſte parumper hîc, & nota primò dignitatem regalem explicari per regnum, non per Reges. ait enim: feciſti nos regnum. & non dicit, feciſti nos Reges: quia regnum directè ſonat dignitatem vniuerſitatis, Rex autem dignitatem perſonalem: vt hinc intelligas Chriſtianos erectos propriè in regnum, & non in reges. vnus enim ſolus eſt in dei regno Rex, propriè loquendo. Nota ſecundò eandem excellentiam notari, quòd hîc incipiat, & in futuro cõſummabitur: dum verbo præteriti temporis dicitur, feciſti nos regnum: & verbo futuri temporis ſubditur. regnabimus ſuper terram. quod tunc verificabitur, quum Chriſtiani corregnabunt Chriſto in terra viuentium. Nota tertiò dignitatem regalem ita explicatam in præſenti & in futuro per dicta verba, vt intelligeretur excellentiã hãc ita eſſe vniuerſitatis, vt ad perſonales quoq; actus in futuro ſe extendat. Et propterea explicata eſt quò ad futurum per actus regnandi, dum dictum eſt, & regnabimus ſuper terram. quo cõtra ſacerdotalis dignitas explicata eſt per nomen perſonale, & nihil ad ſacerdotes ſpectans dicitur de futuro: vt intelligeremus aliter communicatam dignitarem ſacerdotalem, & aliter dignitatem regni: & ſimiliter aliter & aliter ſe habere ad futurum vtramq; dignitatem. Dignitas namque ſacerdotalis non ſic eſt populi, vt quilibet ſit pars ſacerdotij: ſicut dignitas regni ſic eſt populi vt quilibet ſit pars regni: ſed ſacerdotalis dignitas ſic eſt populi vt habeat ex ſuis aliquos ſacerdotes. Et propterea textus vtitur ſacerdotis nomine: quod non eſt nomen collectiuum, ſed ſingularis perſonæ. Et vt contentioſi ac proterui conuincantur, & videant ſuauem diſpoſitionem regni & ſacerdotij populo conceſsi, exigere dictum intellectum perſpice & clarè intuere alium ſenſum (ſcilicet quòd quilibet de populo ſit ſacerdos) deſtruere ſeipſum. Nam ſi ſic, Chriſtianus populus habet dignitatem ſacerdotij, vt quilibet ſit ſacerdos propriè loquendo, ſequeretur de neceſsitate quòd nullus Chriſtianus eſt ſacerdos: quia ſacerdos ex hominibus eſt aſſumptus & pro hominibus conſtitutus in ijs quæ ſunt ad Deum. & cætera. Ac per hoc ſi quilibet eſt aſſumptus & conſtitutus, nulli ſunt ex quibus aſſumitur & pro quibus conſtituitur: niſi fortè diceretur, quòd

remanent infideles ex quibus assumitur, & pro quibus constituitur. Quod primò est ridiculum, sacerdotes nostros fieri pro infidelibus. Deinde nō effugit vim argumēti: quia si totus mundus esset Christianus, nullus Christianus esset sacerdos: quum nulli homines remanerent ex quibus sacerdos assumeretur, & pro quibus constitueretur: sicut si quilibet homo esset rex, nullus homo esset rex: quia nullus haberet sup quos regnaret. Sapientia ergo diuina disponens omnia suauiter, reuelauit Christiano populo vtramq; dignitatem collatam, ita vt intelligatur vtraq, suauiter collata, illa regia secundum suauitatem regni, sacerdotalis verò secundum suauitatem sacerdotij: vt scilicet ex Christianis aliqui sint assumpti & constituti pro alijs sacerdotes. Et sicut verè & propriè dicitur, feciſti nos Deo nostro regnum, colligendo omnes Christianos in regnum Dei: ita verissimè etiam dicitur, feciſti nos sacerdotes Deo, assumendo ex nobis, & constituendo pro nobis aliquos nostrum sacerdotes: quoniam sic & verissimè & proprijssimè verus est sermo iuxta subiectam materiam: & totus populus recognoscit beneficium vtrumq; esse suum, quāuis diuersimodè, quia primum in singulis, secundum in quibusdam, ex singulis tamen & pro singulis. Et quia in patria non erunt sacrificia, sicut nec templum (iuxta illud Apoc. xxj. Templum non vidi in ea) ideo nihil in futurum de actu sacerdotis dicitur: quāuis sacerdotalis dignitatis maneat in æternum. Et sic patet solutio primæ quæstionis, admittendo dicta Apoca. verba ad vniuersum Christianum populum referri: quod tamen multi fortè non admitterent. Et verba quidem allata ex. v. cap. non sunt populi Christiani, sed animalium & seniorum: à quibus distingui reliquum Christianum populum apparet intuenti textū: exprimentem vltra animalia & seniores angelos, & omnem creaturam, in cœlo, super terram &c. Verba autem primi capituli Ioannis Apostoli & Euāgelistæ sunt, Qui erat sacerdos. & in persona ipsius & ei similiū glossari possunt. Hæc de prima quæstione.

Ad secundam quæstionem de verbis Petri Apostoli, pro quanto similē petit difficultatē, patere potest ex dictis responsio. Et breuiter dicitur quòd est ibi sermo de sacerdotio propriè dicto, & quòd secundū rem significatur ibi vtraque dignitas, regni scilicet & sacerdotij, collata Christiano populo. Quò ad modum verò explicandi, aliter explicata est à Petro apostolo quàm fuit à Ioanne Euangelista: nam Petrus non explicauit illam per nomen personale (non enim dixit, vos estis sacerdotes) sed per nomen ipsius dignitatis sacerdotalis, dicendo: Vos estis sacerdotium. vt per hoc eruditus quisq, facilè posset intellige re quid significatur: scilicet quod in illis esset dignitas sacerdotij, scilicet in vobis est dignitas sacerdotij. Quod sufficientissimè verificatur habendo ex seipsis quosdam sacerdotes: & non oportet verificari sic, vt singuli sint sacerdotes: quia vt deductum est, si singuli essent sacerdotes, nullus esset sacerdos. Quum verò secundò quæritur, cur Petrus mutauerit verba dñi in Exodum ibi dicitur, Regnum sacerdotale: Petrus autem ait, sacerdotium regale. Respōdetur ea ratione factam esse mutationem, quia illud regnum, vtpote temporale, decorabatur dignitate sacerdotali tanquam illustriore: sacerdotium verò nostrum, quanuis spiritalius, decoratur tamen regno Dei æterno, vtpote clariore & meliore. Hinc enim factum est vt ibi regnum significaretur decoratū sacerdotali dignitate, dicendo: Regnum sacerdotale: hîc verò sacerdotium significaretur decoratum regno, dicendo: Sacerdotium

dotium regale. Declaro singula. Promisit populo Israel Deus si seruaret mãdata sua quatuor: vt dicitur Exo. xix. Eritis mihi in peculium de cunctis populis (mea est eñ omnis terra) & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Vbi primò promittit Deus habiturũ se populum Israel in specialiter propriam rem ad similitudinem peculij, quod specialiore quodam iure possidetur, quam id quod communiter habetur, vnde & dicitur peculium castrense vel quasi &c. Propterea siquidẽ interponit, mea est enim omnis terra: tanquam diceret: licèt ego sim vniuersalis dominus totius orbis communi iure creationis, gubernationis &c. vos tamen eritis mei quasi speciali quodam iure, propter specialẽ curam quã habebo de vobis quasi de peculio. Et huic suo peculio adiecit tres dignitates: scilicet regni, sacerdotij, & sanctitatis. Regni quidem temporalis: quoniam erigebat populum illum in tẽporale regnum ipsius Dei, ita quòd Deus esset illis rex, & ipsi essent eius regnum. Nec hoc ego fingo, sed scriptura testatur multipliciter. Tum primi Regum. viij. vbi populo petente constitui sibi hominem in regem, dominus dixit ad Samuelẽ: Non enim te, sed me abiecerunt, ne regnem super eos. Tum quia ibidem. xij. Samuel dixit populo ad idem propositum. Dixistis, rex imperabit nobis: quum dominus Deus vester regnaret in vobis. Tum quia in præfato. viij. cap. reprehenditur populus de hac sua petitione, quæ non esset reprehensione digna nisi ratione iniurię quã faciebant Deo, refutantes illum pro rege, & volentes habere hominem in regem sicut cæteræ gentes habent. Vnde populus Israel paruo tempore dignitatem regni Dei retinuit scilicet à Moyse vsque ad Samuelem. Postea autem in regnum hominis degenerãdo transijt. Et hoc etiam parum retinuit sub tribus scilicet regibus tantùm: Saule, Dauid, & Salomone. Nam postea non fuit amplius regnum hominis, sed scissum est in regna hominum. Temporalem ergo dignitatem regni Dei vt spiritualis Regis eorum promissam à Deo, si seruarent mandata eius, quia latens erat, quia Rex inuisibilis erat, oportuit decorare & illustrare claritate dignitatis sacerdotalis, quę in manifesto posita fuit. Et propterea dicitur regnum sacerdotale. In cuius signum suprema iudicia summo sacerdoti reseruata sic erant, vt morte puniendus esset qui non pareret iudicato: vt habes Deuterono. decimo septimo. Et reuocatio profugorum vsque ad mortẽ summi sacerdotis decreta fuit, Iosue. xx. Tertia demum dignitas (scilicet vt esset gens non prophana, non superstitiosa, non sacrilega, vt gentes ignorantes Deum, & colentes idola: sed sancta, hoc est dicata Deo vero per verum cultum) manifesta est. Petrus autem apostolus mutauit peculium in genus electum, explicans & specialitatem electorum, & originem per æternam electionem, & modum exequendi electionem per viam generationis: generantur siquidem Christiani per baptismum. Dignitatem verò regni altiorem insinuauit sacerdotali. Et verè sic est: quia sacerdotium Christianum est sacerdotium regni: sicut euangelium est euangelium regni, proculdubio æterni: vt explicat etiam Apostolus ad Heb. ix. Christus assistens pontifex futurorum bonorum, hoc est eorum quæ in futuro seculo expectamus. Constat autem longè melius & illustrius esse ęternum Dei regnum, q̃ præsens sacerdotiũ: quoniã hoc sacerdotium est propter illud regnum, & non è contrario. Rationabiliter itaque mutauit Petrus, dicẽs: sacerdotium regale propter excellentiam æterni regni, cuius est sacerdotiũ nostrũ. Et hoc ita accipito secũdum literalem sensum scripturæ, vt non

vt non respuas etiam posse dici nostrum sacerdotium regale, quia est secundū ordinē Melchisedech, qui rex & sacerdos fuit. Et hæc de secunda quæstione.

AD tertiam quęstionem de verbis eiusdem Petri Apostoli, Ad quem accedentes &c. respondetur ꝙ sermo est hîc de sacerdotio non propriè sed metaphoricè. Quod ex contextu apparet. Tum ex præcedentibus: nam metaphorico sermone præponit lapides viuos, & superædificari in domos spirituales. Tum ex sequentibus: nam metaphorico quoq; sermone subiūgit spiritales hostias. Ex his ēm manifestum fit quod metaphoricè quoq; loquitur de sacerdotio, exhortans fideles vt accedentes ad Christum spiritalibus pedibus, tanquam viui lapides superædificentur in spirituales domos & in spirituale sacerdotium ad offerendum spiritales hostias: vbi clarè patere potest totum sermonem esse metaphoricum: & significari per hoc sacerdotium virtutis, quo aliquis offert opera virtutis Deo: vt suprà diximus. In cuius signum appellatum est sacerdotiū sanctum, à sanctitatis virtute: cuius est afficere animū ad diuinum cultum. Sanctitas enim licèt credatur illamet virtus quæ est religio: in hoc tamen ab ea differt, ꝙ ipsa primò respicit animū, religio verò opera. Vnde vacantes exteriori cultui diuino, religiosi appellātur: sancti autem minimè, nisi animo mundo ad diuinum se habeant cultum. Ad mundo igitur animo offerendū virtutis opera Deo, hortatus est, dum in sanctum sacerdotium prouehere christianos studuit. Nec hinc sequitur aliquod inconueniens aut dedecens sacram scripturā: quoniam aliud est impropriè loqui, & aliud est metaphoricè loqui: vt patet, & metaphorica loquutio frequens est in sacra scriptura.

Ad id verò quod deinde quæritur de spiritalibus hostijs, an meliores sunt &c. respondetur dicēdo tria, præmissa tamen prius ratione nominis. Actus virtutum interius eliciti, & exterius imperati, si ad honorem Dei fiunt, dicuntur spirituales hostiæ à communi ratione, quia hostiæ sunt secundum spiritum, sicut domus spiritualis dicitur, quia domus est apud spiritum. Interior autem virtutis actus ad Deū relatus, dicitur speciali etiā ratione hostia spiritalis, scilicet ratione materiæ: ita ꝙ est vtroq; modo spiritalis: & vocatur sacrificium inuisibile à sanctis doctoribus. Primum itaq, est, quod spiritales hostiæ secundum rationem hostiæ sunt diminutiuè hostię: hoc est, sunt hostię secundum quid, & non simpliciter: ita quod ly spiritalis est conditio quasi diminuens rationem hostiæ, seu dicens hostiam secundum quid. Hostia enim simpliciter & absolutè nomē est corporalis sacrificij. Exemplū: Domus est nomen rei corporalis: & propterea domus spiritalis non est domus simpliciter, sed metaphoricè seu secundum quid.

Secundum est, quòd comparando hostias spiritales hostijs absolutè, quæ sunt sacrificia corporalia: meliores sunt simpliciter hostiæ spiritales. Et ratio est: quia hostia spiritalis est virtutis reddentis hominem Deo gratum, & qua nemo potest malè vti. Sacrificia autem stant cum immūdo animo. Et illæ sunt propriæ bonis: istæ autem communes sunt bonis & malis. Vnde Esa. j. dominus dicit. Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? incensum abominatio est mihi. Et tandem rationem reddens, subdit: Manus vestræ sanguine plenæ sunt. Et dominus in Euāgelio Matth. ix. Euntes discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificiū. quod scriptum est Oseę. vj. vbi adiungitur: Et scientiam Dei plus quàm holocaustum. Misericordia enim & scientia dei spiritales sunt hostię.

Tertium est, quod hostia noui testamenti in se ipsa quidem

quidē melior est omnibus, quum sit ipse Christus deus noster. Sed oblatio eius ex parte offerentium non est melior hostijs spiritalibus, sed quandoq; est pessima: vt patet. Quum Petrus ergo Apostolus ad offerendas spiritales hostias inducit, ad meliores offerentibus inducit, quanuis ad diminutiores in ratione hostiæ. Et hæc de tertia quæstione. Posonij in festo Pauli primi heremitæ.

M.D.xxxiiij.

INCIPIT quartum Ientaculum: de nouē beatitudinibus euangelicis.

OCCVRRVNT quartò Euangelicæ beatitudines tractandæ, positæ Matth. v. Circa quas antequam singulæ tractentur, quinq; occurrunt quæsita. Primum, cur Dominus in principio has beatitudines proposuit. Secūdò, cur multas. Tertiò, cur tot: id est nouem. Quartò, cur pluraliter. Et quintò, an gradatim enumerentur.

Et ad primū quidē quæsitum respondetur, dominū in principio legis Euangelicæ beatitudines proposuisse duplici ratione. Altera est, quia sunt fines: quia perfectiones istæ quæ vt beatitudines proponuntur, sunt in præsenti vita vt fines. Quod ex eo patet, quòd quælibet earum proponitur vt vestita beatitudine ex ratione finis vltimi in patria. In qualibet siquidem beatitudine ponuntur quatuor. Primo, perfectio aliqua: puta esse pauperem spiritu, esse mitē, & cætera. Secundo, ratio beatitudinis in verbo, beati Tertio, deriuatio beatitudinis in verbo, quoniā. Quarto, finis vltimus in patria: puta regnum cœlorum, possidere terram &c. Quia ergo in qua-

in qualibet beatitudine ponitur finis vltimus futurus in alia vita (puta regnum cœlorum & cætera.) & hic finis ponitur vt ratio beans actum propinquū tali fini: puta esse pauperem spiritu, esse mitem &c. consequens est vt quælibet sit finis. Beatitudo enim habet rationē finis. Et meritò, nam huiusmodi actus propinqui futuræ vitæ sunt supremæ perfectiones huius vitæ, & ideo habent rationem finis. Et propterea saluator sapientissimè in principio Euangelicæ legis proposuit vtrunq; finē: & eum scilicet, ad quē tandem tendimus assequendum in patria: & eum seu eos quibus mediantibus in hac vita appropinquamus ad finem cœlestis patriæ. Finis enim habet rationē principij in operabilibus: quia ex fine sumitur ratio operandi. Et hinc habes quàm differēter à philosophis Saluator docuerit fœlicitatem huius vitæ. Illi nanq; quisierunt huius vitæ fœlicitatē absolutè, hoc est in seipsa. Saluator autem docuit huius vitæ fœlicitatem relatiuè ad æternum patriæ gaudium: & ideo vt dictum est proponens beatos, apponit: quoniam ipsorum est regnū cœlorū, aut aliquid simile. Et propterea illi posuerunt nostram hîc beatitudinem quasi præmium vltimum. Saluator autē ponit nostrā hîc beatitudinē vt meritum propinquum pariens æternum in futuro præmiū. Altera ratio est, quia huiusmodi perfectionis rationem habet exemplaris: ad quod in hac via inspiciendo, mensurare possimus quantū proficiam⁹, & quantū deficiamus à perfectionis apice: vt quū aliquis circa ea quæ sunt mansuetudinis curant proficere, mensuret se aspiciēdo ad beatitudinē, qua dicitur, Beati mites. Et sic de alijs.

Ad secundū quæsitū (cur non vnā, sed multas posuit beatitudines) respondetur, ꝙ quemadmodum in domo cœlestis patris māsiões multas esse docuit: ita multas beatitudines esse in hac vita

reuelauit

reuelauit, quasi vias multas perducẽtes ad cœlestem patriam: vt hinc disceremus non esse fœlicitatem Euangelicam in hac vita, sicut fœlicitas quam studuerunt ponere diuersæ philosophorũ sectæ: quarum vna excludebat aliam: ita quòd non erat fœlix. Verbi gratia, apud Peripateticos, nisi perueniens ad contemplationem sapientiæ &c. Christ⁹ enim posuit sic beatos in hac vita pauperes spiritu, vt poneret etiam beatos mites, & rursus poneret etiam beatos misericordes &c. ita vt qui misericordię perfectione esset beatus, non excluderet eum qui mũditia cordis beatus esset: & sic de alijs. Monstraturque hinc communes esse toti humano generi beatitudines viæ huius, dum alius sic & alius sic ire potest.

Ad tertium quæsitum de certo numero, respondetur nouem apud Matthæum à domino propositas beatitudines consistẽtes in nouem assequutionibus perfectionum: Verùm septem primæ (quæ solę consueuerunt à multis dici beatitudines) consistunt in septem studijs agendi: vltimæ vero duæ consistũt in perfectione nõ agendi, sed patiendi. Quæ inter se distinguntur ex diuersa patiendi ratione: dum ratio patiendi in octaua est deitatis confessio secũdum quamcunq; virtutem absolutè: in nona verò ratio patiendi est cõfessio verbi incarnati. quod specialem ingerere difficultatem immensitas mysterij monstrat. Sed ad hoc quæsitum plenior responsio post discussas oẽs beatitudines apparebit: nõ prætereundo quòd ideo solæ primæ septem computantur beatitudines, quia solæ ipsę sunt in potestate studij nostri positæ: vtpote in actionibus nostris consistentes. Nam reliquæ duæ non sunt in potestate nostra. Persequutioes enim in iniquorum potestate sunt: & si nemo nos persequitur, nullus est qui patiatur persequutionem propter iustitiã aut propter Christum.

Septem

Septem igitur sunt beatitudines absolutæ: nouẽ autem suppositis persequutionibus contra iustitiã & contra Christum.

Ad quartum autem quæsitum (cur qnælibet beatitudo pluraliter proposita sit, dicendo beati) respondetur hoc ideo factum esse, vt in qualibet beatitudine multitudo cõprehenderetur infinita hominũ qui possent si vellent esse secundum illam beati: ita vt non solùm multitudo beatitudinũ multitudinem monstret beatorum, sed quælibet beatitudo multos comprehendat in hac vita beatos: dum non singulariter dicitur, beatus, sed pluraliter dicitur, beati.

Ad quintum quæsitum, ne idem pluries repetatur, seruanda est responsio post declaratas singulas beatitudines. Tunc enim præintellectis ipsis beatitudinibus, gratius earum apparebit.

CIrca primã beatitudinẽ (scilicet, beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cœlorũ) scito duplicem inueniri expositionẽ. Primò, vt declaretur perfectio hominis in ordine ad bona temporalia: quales sunt diuitiæ, agri, domus, & cætera huiusmodi. Secũdò, vt declaretur perfectio hoĩs in ordine ad quæcunq; magnificantia hoĩem: vt sunt gloria, fama, dignitas, scientia, sanitas, pulchritudo, &c. Et iuxta primũ sensum, paupertatis nomẽ propriè sumitur: spiritus verò sumitur p voluntate, non quacunque, sed spirituali, non quomodolibet, sed per modũ impulsus seu affect⁹: ità quòd esse paupere spiritu, est velle spirituali ratione & impulsu seu affectu paupertatem: siue secundum exteriorẽ possessionem sit pauper, siue non.

Quod vt plenius intelligas, recole apud Philosophiã moralem duas inueniri virtutes circa dispositionem hominis in huiusmodi rebus: liberalitatem scilicet & magnificentiã. Satis enim bene dispositus est moraliter homo in vsu huiusmodi exteriorũ bonorũ, si est liberalis

in mediocribus:& magnificus in magnis. Lex autē diuina in veteri testamento altiorem videtur ingerere perfectionem, auertēdo interiorem affectum ab huiusmodi bonis. Diuitiæ,inquit, si affluant, nolite cor apponere. Et rursus. Beatus vir qui post aurū non abijt,nec sperauit in pecuniæ thesauris. quis est hic, & laudabimus eum? Euangelica autē doctrina perfectiorem animum format,ad cōtrarium (paupertatem scilicet) convertens. Et hoc dupliciter. Hoc est vel ad statū paupertatis: iuxta illud: Si vis perfectus esse valde,vende omnia quæ habes,& da pauperibus & cætera. Vel ad internum meritum paupertatis: iuxta hanc beatitudinem,Beati pauperes spiritu. Vbi videre potes ad quantum perfectionis apicem ascendit pauper spiritu, superato tam liberali quā magnifico rectè vtente temporalib⁹ bonis,superato quoq; tollente affectū suum ab huiusmodi bonis, dum affectū suum ad contrarium (paupertatem scilicet) habet. Et quia paupertas non est laudabilis secundū se,ideo non est dictum, Beati pauperes volūtate,sed spiritu:hoc est, volūtate spirituali: qualis est voluntas paupertatis propter bonū spiritalē. Et quoniam huiusmodi spiritalis volūtas inueniri potest vel per modum acceptantis (cuiusmodi est voluntas hominis parati sustinere propter bonum spiritale paupertatē si illata fuerit) vel per modum affectus seu impulsus (cuiusmodi est volūtas desiderantis propter bonum spiritale paupertatem:& hic modus lōgè præstantior est, & significatur per nomē spiritus) ideo descripti in hoc loco paupes spiritu, ad summum perfectionis apicem secundum internum meritū peruenerunt. Nec minores sunt merito essentiali ijs qui ob persequutionis studium exteriora relinquunt vt sequantur Christū: facerēt siquidem & hoc pauperes spiritu,si viderent expedire.

Aduerte

Aduerte hîc tam pro hac quàm pro alijs beatitudinibus.constitui beatitudinem in perfectionis apice, sic vt progressus & distinctio incipientium, profitentium, & perfectorum admittatur in qualibet. Et perfecti quidē beati absolutè dicuntur:alij verò quantū sapiunt illius perfectionem,tantū sapiunt & beatitudinis. Verbi gratia: iuxta hanc beatitudinē perfecti sunt qui voluntate spiritali per modum impulsus afficiuntur ad pauperta tem,& simpliciter dicuntur beati pauperes spiritu. Vt proficientes verò sunt, qui spiritali voluntate parati sunt paupertatē, si venerit, sustinere. Et quasi incipientes sunt,qui affluentibus diuitijs cor non apponunt. Vnde & vtriq; à beatis pauperibus spiritu nō omnino excluduntur: sed inter ipsos quodammodo cōputantur. Et sic de similibus. Hæc de primo sensu.

IVxta secundū autem sensum, quo optima dispotio hominis ad quæcunque ipsum magnificentia descrībitur, paupertatis nomen metaphoricè sumitur: & significat insufficientiam hominis ex seipso. Et bene nota ꝙ non significat insufficientiam hominis,sed insufficientiā hominis ex seipso. Quod vt plenius intelligas, recolito hominem sicut & quamlibet rationalē creaturam duo habere. Alterū ex seipso:& hoc est insufficientia & vniuersaliter defectus Alterū, ex diuina largitate, & hoc est sufficientia, & vniuersaliter bonum. Docuit hanc distinctionem Apostolus.ij.ad Corinth.iij.scribēs Non ꝙ sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis,sed sufficientia nostra ex Deo est. Vnde manifestè cernis Apostolum distinguere id quod conuenit nobis quasi ex nobis, & hoc esse insufficientiā:& id quod conuenit nobis ex Deo, & hoc esse sufficientiam.

Quod vt plenius adhuc intelligas,accipe exemplum ab aere illumīato siue à sole, siue à lucerna: est em̄ ibi di-

stinguere id quod conuenit aeri ex se,& id quod conuenit aeri ex illuminante. Aer nanq; ex se nullum habet lumen, sed quantum est ex se, semper est tenebrosus: quicquid autē luminis habet, & quicquid potest ex lumine quod habet,ab illuminante habet. Sic quoq; in nos inuenitur, quod nos ex nobis nullum habemus bonum, sed defectus & insufficiētiæ pleni sumus: ex Deo autem habemus quicquid boni habemus. Et sicut in aere quātumcunque illuminato semper durat tenebrositas quantum est ex parte aeris (quia semper aer quantum est ex se,tenebrosus est) ita in homine semper perseuerat secum insufficientia huiusmodi: quia quantumcunq; perfectus non solum in hac via, sed in patria homo sit, semper hanc conditionem retinet, quod quantum est ex se,est insufficiens ac defectiuus: propter quod de beatis angelis scriptum est, Tremunt potestates. Bona siquidem à Deo nobis collata,non ad hoc conferuntur vt tollant huiusmodi insufficientiā, sed vt faciant nos vt Dei ministros, idoneos, ac bonos,sufficientes &c. ita quod nos tanquam ex nobis semper insufficientes inuenimur: & nosmet tanquā Dei cooperatores & ministri,potentes, scientes, boni, & vniuersaliter sufficientes inuenimur. Habes ergo ex his omnibus quid metaphoricè paupertatis nomine in proposito intelligamus: scilicet insufficientiam hominis ex seipso. Spiritus nomine interiorem affectum permodum impulsus intellige. Restat vt explanetur quid significat hoc coniunctum, scilicet, pauperes spiritu. Non enim significat propriè loquēdo habentes pauperem spiritum. Vnde & dominus non dixit,Beati pauperes spiritu, quod significaret habentes pauperem spiritum. Et in promptu ratio est: quia spiritus non debet esse pauper, sed magnus & diues: pusillus enim spiritus vitium est, sicut & paupertas

pertas spiritalis. Sed significat vtentes in suo spiritu (id est affectu) paupertate dicta, hoc est insufficientia propria. Quod vt plenius intelligas, considera huiusmodi paupertatem seu insufficientiam non esse de genere bonorum seu laudabilium,neque de genere peccatorum seu vituperabiliū, sed conditionem necessariò concomitantem rationalem creaturam. Et licet ipsa insufficientia non sit in se laudabilis: vsus tamen eius secundum rectam rationem valde commendabilis est. Dictat autem recta ratio, vt huiusmodi insufficiētia vtamur dupliciter in studijs,& affectibus nostris. Primo,vt remouente prohibens: hoc est, vt tollente impedimentum optimi progressus spiritus nostri. Impeditur siquidem plurimum spiritus noster, si vtamur illo tanq̄ sufficiētes: vsurpam⁹ nanq; tūc sufficientiā nostrā tanq̄ ministrorū Dei: & facimus nostra absolutè, dum ad studia nostra & opera nostra procedimus tanquam sufficientes: quum tamen in veritate aut sufficiētiam ad id habemus tanquam Dei ministri, vel totaliter non habem⁹. Si enim vteremur insufficientia nostra applicando illam ad remouendum impedimentum studiorum nostrorum (hoc est ad remouendum hoc impedimentū, quo scilicet procedimus in operibus nostris tanquam nosipsi sufficiētes simus) sic paupertas huiusmodi redūdaret in spiritum per laudabilē ipsius vsum. Et sic quū dicitur, beati pauperes spiritu, significantur beati in suo spiritu, vtentes seipsis tanquam insufficiētibus. Ac si apertè diceretur: Beati qui in affectibus & studijs suis se habent tāquam insufficientes in seipsis. Vtimur secundò laudabiliter huiusmodi paupertate seu insufficientiā per redundantiam in nostrum spiritum secundum conformes ipsi paupertati seu insufficientiæ affectus: conformis nanque affectus huiusmodi paupertati est

affectus subiectionis, recursusq; ad eum à quo est sufficientia. Sicut enim extrinsecus pauper cum obsecrationibus loquitur, non confidens in seipso, sed recurrēs ad alium, & subijciens se, ita interna hæc insufficientia seu paupertas parit affectū in se non confidentis, sed recurrentis ad Deū, & subijcientis se illi, & reuerentis &c. Et sic complectendo totum, beati pauperes spiritu dicuntur, qui in operibus suis & seipsis vtuntur vt insufficientibus, & affectus habent conformes huiusmodi paupertati. Et hoc à multis doctoribus appellatur paupertas spiritus. Summa autem perfectio in huiusmodi paupertatis vsu consistere videtur in hoc quòd homo quum deliberatè operatur intus vel extrà, non solùm ex electione deliberatè, & ex humilitatis habitu inclinante, sed per modum impulsus seu impulsiui affectus vtatur seipso tanquam insufficiente: & rursus quòd homo in affectib⁹ suis, quos quasi non deliberando habet, vtatur seipso tanquam insufficiente, tāquam is qui spiritu Dei agitur. Et ad tam eminentem perfectionē designandam nomine spiritus Saluator vsus est, dicēs, beati pauperes spiritu.

Quo fit, vt pauper spiritu excedat non solùm communem apud morales philosophos qui contra moralem superbiam rectè dispositus ponitur: sed etiam humilem apud sacram doctrinam, qui contra reuelatam superbia bene dispositus est: quanto spiritus reuerentialis timoris Dei præstantior est vtroque. Et humilitatis quidem exemplum atq; magistrum se dominus exhibuit, dicēs: Discite à me, quia humilis sum corde. Reuerētialis autem spiritus efficatiā in ipso domino scripsit Apostolus, q⁹ in omnibus exauditus est pro sua reuerentia. Extenditur autem hęc beatitudo ad quæcunq; magnificātia hominem (siue sint exteriora bona, siue corporis, siue animæ, tam naturalia quàm gratuita

gratuita) magnificamur eīm ex diuitijs, gloria, honore, laude, sanitate, pulchritudine, ingenio, scientia, prudentia, & demum infusis diuinis donis: ex quibus periclitamur, ne sufficientiam quam in nobis tanquam Dei ministris ponunt, vsurpemus nobisipsis: vnde & Paulus dicebat: Ne magnitudo reuelationum extollat me &c. Et propterea qui ad hanc beatitudinem perueniunt, ij sunt qui implent præceptum Petri apostoli, ad omnia se habentes vt cooperatores & ministri Dei. Ait enim: vnusquisq; sicut recepit gratiam in alterutrū illam administrantes sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei: si quis loquitur, quasi sermones Dei. Si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus. Et simile est de alijs operationibus præceptum intelligendum: quoniam eadem est ratio omnium. Et quoniam internas nostras dispositiones ex delectatione & tristitia cognoscim⁹ & mensuram⁹, si quis seipsum nosse vult quantum vtatur vel non vtatur seipso vt insufficiente in operibus suis, aduertat quātum tangitur delectatione quum magnificatur, honoratur, laudatur, &c. ab alijs: aut etiam quum sibi occurrit se æstimari, magnificari, laudari &c. Et simīliter quantum tangitur tristitia, quum contraria horū de seipso occurrunt in animo, vel ab alijs inferuntur. Qui enim huiusmodi delectationibus vel tristitijs tangitur, pauper spiritu nō est: quoniam pauperi spiritu nihil est admirabilius propria laude, nec gaudet aut tristatur de huiusmodi, nisi pro quanto Deus in suo ministro honoratur vel dehonoratur.

De præmio autē huius beatitudinis (scilicet quoniam ipsorum est regnum cœlorum) duo dicenda essent. Primum, cur regnum cœlorum respondet huic beatitudini.

Secundum, cur hoc præmium significatur per verbum præsentis tẽporis, quũ in alijs beatitudinibus ponatur verbum futuri temporis. Et hæc secunda dubitatio communis est etiam octauę & nonę beatitudini: quoniam in his tribus significatur præmium per verbũ presentis temporis: in reliquis verò sex per verbum temporis futuri. Et rursus in his tribus significatur verbum substantiuum, scilicet est: in alijs verò per alia verba, videbunt, consolabuntur &c. Sed hæc communia in fine omnium beatitudinum dicentur. Ad primum autem in promptu est responsio ex illa diuina regula: Qui se humiliat, exaltabitur. Ratiõis siquidem ordo poscit, vt qui voluntario spiritu paupertatem amplexus est, aut seipsum abiecit, vtendo seipso vt insufficiente, exaltetur in regni cœlestis diuitias, celsitudinem, dignitatem, gloriã &c. quæ regni nomine importantur. Et hæc de prima beatitudine.

CIrca secundã beatitudinem. (Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram) aduertẽdum est mitẽ respicere duas materias: quarum principalis est vindicta, secundaria autem exterior mos. Et quantum ad vindicabilium materiã spectat, mites dicuntur qui non vincuntur à malo: sed vincunt in bono malum. Non enim vincuntur à malis iniuriarum iræ, perturbatiõis, & tristitiæ: sed imperturbati & immutati accessibiles & tractabiles permanent sicut prius erant antequam huiusmodi vindicabilia occurrerent. Vincunt autem in bono malum, dum affabiles, vtiles, ac suaues se ipsos exhibent ijs qui puniendi seu obiurgandi occurrunt. Et hoc propriũ videtur esse mitis, vnde appareret quòd mitis superat lenẽ, mansuetũ, ac clementẽ, dum placida suauitate seipsum impugnãtibus exhibet etiã vtilem. Est autem perfectio hæc tanta, vt Saluator ipse magistrum ac exemplũ eius

specialiter se exhibuerit dicens: Discite à me quia mitis sum: & Deum mereatur habere pro interno doctore, iuxta illud, Docebit mites vias suas. Et Moyses, (de quo Num. xij. scriptum est quod erat mitissimus super omnes homines qui morarentur in terra) creditur à Diony. ob hanc virtutem habuisse tantam cum Deo familiaritatem. Apparet quoq; excellentia eius ex eo quòd religionem ipsam reddit Deo acceptabilẽ, testante hoc Dauid, qui vt sua in Deum religio memorabilis apud Deum esset, propriam interponit mansuetudinẽ, quæ minus quid est quàm mititas, dicens: Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius: Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ. &c. donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. &c. Votum siquidem & iuramentum de inueniendo tam solicitè locum domino, quod fecerat mansuetudine interposita, memorabile apud Deum proponit. Vnde multò magis acceptabilis foret, si mititas fuisset allegata. In secundaria verò materia (hoc est in moribus) superat mitis modestum & affabilem: dum sicut in animo, ita & in suis moribus exterioribus placita suauitate omnibus se exhibet, & sicut fructus arborum mitis ad se allicit. Quocirca totaliter (hoc est in vtraq; materia) mites meritò beati sunt vtpote suorum morum intus & extra possessores.

ET iure assignatur eis pro prẽmio possessio terræ: vt qui in hac vita iura sua prosequi noluerunt ad superandos occupatores, fiant possessores terræ nõ instabilis aëris, aut fluentis aquæ bonorum temporalium, sed solidæ ac firmæ terræ viuentium.

CIrca tertiam beatitudinem, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabũtur, occurrit statim quæstio, cur lugere sine bonifi-

cante aliquo positum est inter beatitudines, quum lugere non sit de genere bonorum, sed computetur potius inter mala: quum tristitia sit mala naturæ (iuxta illud Eccles. xxx. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa) & non sit bona moraliter: imò vt dicitur. vij. Ethico. Prudens non intendit tristari. Et augetur quæstio ex eo quòd paupertas posita in prima beatitudine, quia non erat de genere bonorum, posita est cũ adiuncto bonificante, dicendo, beati pauperes spiritu, & nõ absolutè beati pauperes. hîc autem sine adiuncto bonificante dicitur, beati qui lugent.

Occurrit quoq; quæstio altera, cur inter beatitudines annumeratus est luctus, & non gaudium. In nulla enim harum beatitudinum dicitur, beati qui gaudent: quum tamen gaudiũ magis pertineat ad regnum Dei q̃ luctus. scriptũ est enim: Regnũ Dei est iustitia, pax, & gaudium in spiritu sancto.

AD primam quæstionẽ respondetur de tristitia posse loqui dupliciter: vel absolutè, vel ex suppositione præsentium malorum. Et absolutè quidem neq; est bona naturaliter, neq; moraliter, quoniam & nocet naturæ (vtpote inquietudo eius) & nullam habet rationem moralis boni: & sic à prudentibus refugitur. Suppositis autem præsentibus malis, tristitia bona est: vtpote consequens & ad naturaliter & ad moraliter bonos actus. Ponit enim tristitia præsuppositi præsentis mali in parte cognoscitiua sensationem seu perceptionem, in parte verò appetitiua refutationem. Et ambo bona esse ex eo patet, quòd malè dispositus est qui præsentia mala aut non percipit, aut non refutat: vtpote insensibilis seu stupidus si non percipit, corruptus si non refutat: ex his enim duobus bonis fit tristitia. Et quia in dubium non vertitur, sed constat mala esse in hac vita, ideo tristitia si alias habet

bet circunstantias, inter bona computari potest in statu præsentis vitæ. Nec est posita à dominõ inter beatitudines sine aliquo bonificante: sed bonificatio eius ex parte materiæ significata est ex hoc ipso quod dictũ est: Beati qui lugent, non hoc vel illud, sed qui lugẽt absolutè. Ex hoc enim significantur qui lugent non ob malum secundũ quid (quale est omne malum temporale) sed ob malum absolutè: quod solùm est id quod est contrarium absolutè bono: quod est vita æterna: ita quòd dicendo, beati qui lugent, dixit, beati qui lugent ob mala præsentia contraria vitæ æternæ. & sic bonificauit luctum ex parte materiæ. Rursus bonificatus est luctus ex parte agentis, seu lugentis, ex hoc ipso quòd significatus est per modum actionis, proculdubio humanæ, ac per hoc voluntariæ. ex hoc ipso enim quòd ponitur non quasi illata passio, sed quasi assumpta voluntariè actio, ad ordinem moralium & meritoriorum actuum transfertur. lugete siquidem non est tam tristitia quàm tristitiæ effectus, sicut flere. Vnde & lugere dicuntur tam viri quàm mulieres, quandiu lugubres se exhibent ob mortem charorum, vel aliquid huiusmodi. & dominus ad Samuelem primi Reg. xvj. ait. Vsquequo tu luges Saul, quum ego abiecerim eum? tanquam in potestate Samuelis esset lugere. est igitur actio quędã. Et si his iunxeris quòd lugere est secundum se triste & amarum quid, resultabit hinc quòd lugere importat voluntariam actionem tristem seu amaram, ac per hoc vt medicinalem actionem assumptam. Voluntas siquidem recta non assumit huiusmodi amara nisi sicut medicus vtitur medicinis: quoniã ex se nõ habent rationẽ appetibilẽ, sed propter aliud. Vnde lugere ex hoc ipso quod significatur vt tristis actio volũtaria seu humana, bonificatũ est

men-

mensura rectæ rationis ac voluntatis. Et dicendo: beati qui lugẽt, significati sunt qui officiosè lugent. & ex integro, significationẽ adunando, quum dicitur, beati qui lugẽt, significantur beati, qui officiosè lugent ob præsentia mala contraria vitæ æternæ. Et propterea nõ opus fuit aliquod adiunctũ bonificans explicitè apponere, sicut in prima beatitudine appositum est. Paupertas enim non habet rationẽ actionis, sed significatur vt defectus: & propterea indiguit adiuncto bonificante. Secus autem est de luctu significato absolutè per modum actionis humanæ: vt declaratum est.

AD secundã verò quæstionem dicitur quòd quia beatitudines perfectiones summæ ponũtur, & gaudium prẽsentis vitæ inchoationis magis quàm perfectionis rationẽ habet (quoniam exiguum quoddam initium est æterni gaudij: vtpote carens præsentia boni æterni de quo est) ideo inter beatitudines non est computatum secundum seipsum. Sed nec omnino prẽtermissum est: quoniam positum est in suis radicibus in sexta & septima beatitudine: quoniam munditia cordis iuge conuinium est, & pax gaudium magnum parit. Explicauit nihilominus dominus in noua beatitudine gaudium, non vt ipsam beatitudinem, sed vt annexum, dicens: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra. &c. Luctus autem meritò inter beatitudines locatus est: quoniam maximam ponit perfectionem in viatoribus inter tot & tanta mala præsentis peregrinationis constitutis. Quod si non percipis, circumspice præsentia mala â vita æterna abducentia (puta quòd quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino & patria cœlesti, quòd caro cõcupiscit àduersus spiritum, quòd tot mala peccatorum propriorum & alienorum continuè emergunt, quòd creaturæ factæ sunt in odiũ & in

& in tentationẽ animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientiũ, quòd cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ, & alia huiusmodi) & videbis quàm insensati sumus, qui hæc præsentia nobis mala non sentimus. & si percipimus, quòd alieni à spiritali natura & vita sumus, si non displicent: & si displicere videntur, si nõ propterea tristamur seu lugemus, sed pertransimus quasi nostra non interfit, quasi in somnis huiusmodi mala videamus, quasi non verè displiceant. Et inde poteritis suspicere in celsam illorum perfectionem qui hæc sentientes & abominãtes (vtpote habentes pro cõsuetudine exercitatos sensus ad discretionem boni & mali lugẽt, aut cum Dauid, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. aut cum Paulo, Infœlix ego homo, quis me liberabit de carcere mortis huius? aut cum Ezechia, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: aut cum Propheta. Vidi præuaricãtes, & tabescebam: quia eloquia tua custodierunt, & similibus. Et sic videbis q̃ necessarium fuerit in catalogo beatorum in hac vita adscribere etiam beatos qui lugent. Et merito: quum enim delectabilia mundi huius plurimum à virtute abducant, multæq́, sint propterea bonæ animi dispositiones seu virtutes positæ circa delectationes & tristitias (vt continentia, abstinentia, sobrietas, temperantia, & pœnitentia) longè excellentior perfectio lugentium inuenitur: qui non solũ à delectationibus se alienãt, sed ad cõtraria se erexerunt, assumendo voluntariũ luctum: sortiti à cœlesti patre in hac peregrinatione irriguum inferius, & irriguũ superius, non vano aut sterili luctui vacantes, sed seminantes in lachrymis: hoc est sementinam virtutem lachrymis luctus tribuentes in vitam æternam fructificantem.

Sub

Sub hac beatitudine cõprehenduntur qui in hac vita statum voluntarij luctus sumunt pro cœlesti patria: vt sunt religiosi,& aliæ personæ ab renunciantes delitijs & delectationibus carnis ac mundi:& Dei seruitio in puritate se mancipantes in veritate: quibus prẽmium suapte natura debitũ reseruatur:qm̃ ipsi consolabũtur in cœlesti patria. Hæc de tertia beatitudine.

CIrca quartam beatitudinem, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, dubium statim occurrit,an iustitia in proposito sumatur generaliter pro rectitudine seu bonitate qua recti seu boni dicimur: iuxta quod scriptum est, Iustus ex fide viuit. Vel specialiter vt specialis virtus est, reddens vnicuiq; quod suum est, de qua scribitur,Diligite iustitiam qui iudicatis terram.Vtrinq; enim ambiguitatis ratio est.Nam si sumitur generaliter iustitia, sequitur quòd beatitudo hæc communis est reliquis beatitudinibus:quia quelibet alia beatitudo aliquam specialem bonitatẽ seu rectitudinem ponit. & si reliquæ beatitudines comprehenderentur sub ista tanq̃ species sub genere,quod est absurdum . Si autem sumitur iustitia specialiter sequitur primò quòd ad hãc beatitudinem ponatur spectare desiderium punitionis malorum : puta quòd homicida occidatur : quòd latro suspendatur. &c. quoniam punitiones huiusmodi iustitiæ sunt. Sequitur secundò ad hanc beatitudinem spectare desiderium punitionis propriæ : hoc est quòd ipsemet puniatur iuxta propria demerita: quoniã hoc iustitia est. Vtrumq; autem horũ apparet inconueniẽs: Et primum quidẽ repugnat secundæ beatitudini : quamites non solũ elongant se à punitionibus,sed puniendis vtiles se exhibẽt. Secundum autẽ contrariatur communi viatorum desiderio : in quorum persona Propheta dicit:

ta dicit:Non intres in iudicium cum seruo tuo : quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens . Qui enim hoc petit,proculdubio desiderat se non subijci iudicio punitiuo.

AD hanc dubitationem dicitur quòd vtroque modo intelligi potest hoc in loco iustitia. Et si intelligitur iustitia specialis,quę reddit vnicuiq; quod suum est: sistendũ est in hoc quòd est sermo de iustitia absolutè, & non de iustitia tali (puta punitiua seu vindicatiua) & similiter est sermo de iustitia absolutè, & nõ de iustitia in hoc. Iustitia autem absolutè, bonum iustitiæ importat.ac per hoc ad beatitudinem hanc directè spectat desiderare iustitiam absolutè,hoc est bonum iustitiæ. ex consequenti autem seu in casu necessitatis ad eandem spectat non refugere iustitiam talem:& similiter non resurgere iustitiam in hoc. Et hinc soluuntur obiectiones : Vtraq; namq; obiectio de desiderio iustitiæ punitiuæ soluitur per hoc quòd non est hic sermo de iustitia tali, sed de iustitia. Huius contrarium non petit peccator dum refugit iudicium:quoniam fugiendo vnũ modum iustitiæ,petit alium iustitiæ modũ. Fugit enim iudicari secundum propria merita , appetendo iudicari secundum merita Christi,iuxta verbũ Pauli ad Phil.iij.Vt inueniar habens iustitiã quæ est ex fide Iesu Christi. Vnde & ibidẽ. Propheta petit, Exaudi me in tua iustitia.manifestans per hoc, appetere se iustitiam dei:fugere autem iustitiam propriam.Si autem intelligitur iustitia generaliter p bonitate seu rectitudine,optimè quadrat:nec sequitur aliquod absurdum. Tum quia aliæ beatitudines non attendunt ad formalem rationem generalis iustitiæ, sed ad quasdam rationes speciales:vt patet discurrendo per singulas. Et propterea formaliter loquendo non se habent aliæ beatitudines ad istam vt species ad genus.

Tum

Tum quia beatitudo ista attenditur penes perfectionē humani desiderij: quod in nulla alia beatitudine attenditur: vt patet discurrendo per singulas. Consurgit siquidem beatitudo hæc ex inopia bonorum seu bonitatis inuentæ in præsenti vita, sicut præcedens beatitudo (scilicet beati qui lugēt) consurgit ex copia malorū præsentis vitæ: ita quod sicut ibi ex abundantia malorum quæ in hac peregrinatione inueniuntur, perfecti lugent: sic ex inopia bonitatis inuentæ in hoc exilio, perfecti esuriunt & sitiunt bonitatē. Et propterea magis consonat literali sensui sumere iustitiam generaliter quàm specialiter. Est autem desiderium hoc non appellatum desiderium, sed fames & sitis, multiplici ratione. Tum vt ostendatur vehementia desiderij. Tam enim fames quàm sitis vehementem appetitum importat. Tum vt ostēdatur quasi naturalitas, quemadmodū tam fames quàm sitis ex natura prouenit: ita desiderium vehemens iustitiæ vt naturale inest perfectis secundū naturam spiritalem, secundum quā ex Deo nati sunt: iuxta illud, Quod natū est ex spiritu, spiritus est. Tum ad ostendendam qualitatē indigentiæ, quod scilicet perfecti desiderant iustitiā seu bonitatem tanquam cibum & potum, quo indigēt esurientes & sitientes. Tum ad ostendendam integritatem desiderij, & ex parte desiderantis: quia scilicet vtrunq; desiderium habet famis & sitis, hoc est, animæ & carnis: iuxta illud, Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter & tibi caro mea. Et ex parte iustitiæ desiderata vt completi alimenti respondentis fami & siti: quoniam perfecti desiderant bonitatem omnifariam.

Locata est igitur in hac beatitudine perfectio eorū qui esuriunt & sitiunt iustitiam (hoc est iustitiæ bonum) vsq; adeò inueniri, & sic vnicuiq; dari quod suum est, quoadusq; ad hoc perueniatur,

niatur, vt Deus sit omnia in omnibus: in hoc enim consummabitur omnis iustitia, quum Deus erit in omnibus ratio omnium. & esuriunt ac sitiunt iustitiā (hoc est rectitudinē bonitatēq;) inueniri ac augeri quoadusq; Deus sit omnia in omnibus: in hoc enim consistit consummatio omnis bonitatis. Et merito perfecti semper in hac vita esurire & sitire reputantur iustitiam: quia tanta est hîc penuria iustitiæ, vt semper esurientes & sitientes relinquat: iuxta illud, Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibūt me, adhuc sitient. Quò fit vt horum perfectio iustos superet. sunt enim plus q̄ iusti, quibus non sufficit quòd ipsi sint iusti, sed esuriunt & sitiunt iustitiā magnificari. Et sunt plus quàm boni: quibus non sufficit quòd ipsi sint boni, sed ipsi esuriunt & sitiunt bonitatem multiplicari, magnificari. &c.

Istis meritò saturitas quę in hac vita haberi nequit, in cœlesti patria in præmiū reseruatur: iuxta illud. Satiabor quū apparuerit gloria tua. Hæc de quarta beatitudine.

CIrca quintam beatitudinem, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, recole misericordiam virtutē esse subleuatiuā alienæ miseriæ, hoc est defectus. Misericordia enim directè respicit defectum vt tollendum. Et possunt in ea considerari tria: scilicet operatio exterior, qua subuenit indigenti: affectus interior quo appetit subuenire indigentibus: & interior vtriusque ratio, qua alienas miserias proprias facit: ideo & appetit tollere illas, & tollit illas si potest. Vnde misericors excedit tam beneficū quàm munificum. cōmunicat siquidem cum eis in primis duobus, hoc est in actu benefaciendi, & in appetitu benefaciendi: sed superior est eis in modo, dum misericors intantū afficitur vt alienos defectus pprios faciat,

dum sic ad eos tollendos se habet & afficitur, quasi proprij essent. Est autem tantæ eminentiæ misericordiæ virtus, vt sola inter virtutes deo propria dicatur iuxta illud, Deus cui proprium est misereri. Et omnibus supereminet: iuxta illud Psal. Miserationes eius super omnia opera eius. Solus siquidem Deus naturaliter est miseriæ seu defectus expers: ac per hoc solus potest in miseriam absolutè, quæ omnem comprehendit. Et miseratio eius, quæ misericordiæ actio formalis est, quasi supernatans in singulis & omnibus operibus Dei inuenitur, nō solùm materialiter tollendo aliquem defectum, sed formaliter: quia ex intentione deus ad hoc tendit vt tollat in singulis & omnibus aliquem defectum. Propter quod meritò appropriatur ei non solùm quòd est misericors, sed quòd est miserator, iuxta illud, Misericors & miserator dominus. Quò fit vt misericordes tanquam diuinam proprietatem participantes, inter beatos computentur. Et verè ad summum perfectionis apicē in materia miseriarum tollendarum ascenderunt, qui misericordes sunt simpliciter & absolutè: hoc est, qui non solùm iunctis sanguine, amicitia, ciuilitate, & cæteris huiusmodi necessitudinibus: sed miseris quicunque sint illi, misericordes se exhibent, affectu quidem indefessè, opere autem iuxta vires: vt semper sint misericordes: miseratores autem quum possunt, aut occasio miserationis se offert.

Et licet proprias miseriæ misericordiæ miserias misericordia humana nō tradat obliuioni, iuxta illud, Miserere animæ tuæ placēs Deo. perfectio tamen misericordiæ ad alienas tollendas miserias tendit, proprias eodem meritorio misericordię actu tollendas reddens.

Et propterea reponitur misericordibus in prēmium quòd ipsi misericordiam in cœlo consequentur: hoc est, à miserijs omnibus leuabūtur.

tur. Iure enim ab omni debet exui miseria in patria, qui in hac peregrinatione aliorum miserias quasi suas curauit. Hæc de quinta beatitudine.

CIrca sextam beatitudinē: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. duplex quæstio occurrit. Prima est, cur beatitudo hæc non significat aliquam perfectionem. Munditia enim nullam perfectionem significat: sed imperfectionem immunditiæ excludit: sicut non peccare, nullam perfectionem sonat: sed imperfectionem peccati excludit. Omnes siquidē beatitudines non solùm perfectionem, sed perfectionem summam ponere debent. Secunda est, cur beatitudo hęc nullam operationem sonat: quum omnis beatitudo secundum operationem aliquam attēdatur. Nam neq; munditia, neq; cor operationem significat: vt patet.

AD primam quæstionē dicitur ꝙ licet munditia simpliciter & absolutè non significet perfectionem, munditia tamen tale subiectum afficiens magnā ponit perfectionem: sicut non peccare absolutè, nullam perfectionem ponit: sed non peccare positum in vtente libero arbitrio, magnam perfectionem ponit, maxima siquidem perfectio est quòd homo vtatur libero arbitrio sine peccato. Ita in proposito licet munditia sonet negationem immunditiæ, ac per hoc nullā perfectionem significet: munditia tamen afficiens cor, magnam perfectionem ponit quam Dauid petebat: Cor mundum, inquit, crea in me Deus.

AD secundam verò respondetur dupliciter. Primò, quòd operatio potest significari dupliciter. Vel in seipsa: vt dictum est. Beati qui lugent. Vel in sua radice: & sic significatur in proposito viuere in suo naturali ac coæuo principio, quod est cor, hoc est interior pars nostra: iuxta illud Matth. xv. De corde exeunt

cogitationes malę: homicidia,adulteria,furta. &c. Et dicuntur beati mundo corde,habentes principiũ operum ſuorum mundum:quoniam non poteſt arbor bona malos fructus facere.Secundò dicitur quòd cor pro quanto eſt naturale principium ſemper in actu, non ſolùm ſignificat illam rem quę eſt principium,ſed etiã operationẽ : quia ſignificat principium vitę in in actu: ſicut ædificans ſignificat eũ qui actu ædificat. Et ſecundum hoc beatitudo iſta ſignificat operationem in ſeipſa:quoniam ſignificat beatos qui mundè viuunt ab interno principio. Totaliter ſiquidem mundam vitã ducere non permittit peregrinatio præſens:quoniam nonnullo ſaltem puluere greſſus humani inquinantur. Et propterea dominus mundam vitam in hoc mundo ex parte cordis deſignauit,dicẽs:Beati mundo corde. Et quanuis hæc vita ex mundo corde non ſit totaliter(vt dictum eſt)munda, tantæ tamẽ excellentiæ eſt, vt reddat homines plus q̃ perfectos. Si enim apud Iacobum Apoſtolum ,ſi quis in verbo non offendit, perfectus eſt : quanto plus q̃ perfectus eſt qui corde non offendit? Erudierat tam bene Iob filios ſuos,vt ſecurus de mũdis eorum operibus, ac de munda lingua , veritus ne fortè peccaſſent in cordibus ſuis:offerebat holocauſta per ſingulos.Iob.j. Et Prouerb.xx. Sapiens clamat : Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum,purus ſum à peccato ? Meritò ergo beati ſunt mundo corde,qui ſummam munditiã obtinentes,vitam mundam ex corde mundo ducunt.

ISti promittitur in præmium videre Deum, duplici ratione.Primò vt præſenti vitæ reſpondeat vita æterna:tanquam qui hîc talem vitam duxerit, ſcilicet mundã,mereatur trãſire ad vitã æternã,quę conſiſtit in viſione dei:iuxta illud,Hęc eſt vita ęterna,vt cognoſcãt te verum Deũ. Secundò,vt diſcamus præparationẽ humanæ mentis ad videndum Deum,nõ conſiſtere in perficiendo partem ſpeculatiuam (vt philoſophi tradũt, ponentes ſapientes maximè appropinquare deo) ſed in perfectione partis affectiuæ qnæ cor vocatur : ita quòd ex hoc quòd non doctis & ſapientibus,ſed mundis cor de promittitur viſio Dei:& ſcimus viam, præparationẽ ac meritum perueniendi ad videndum Deum, conſiſtere non in ſcientia & ſapientia, ſed in carnis munditia. ſcimus conſequenter quòd communis eſt præparatio viaq̃, iſta omnibus hominibus quantumcunq, idiotis & ineruditis:quoniã munditiam cordis minima vetula habere poteſt. Hæc de ſexta beati-tudine.

CIrca ſeptimam beatitudinẽm (Beati pacifici.quoniam filij dei vocabuntur) vide primò gradus perfectorum ſecundum patrem.In primo ſiquidem gradu ſunt qui in ſeipſis pacem habent,hoc eſt,tranquillitatem ordinis : ita vt lex carnis non repugnet legi mentis:ſed ita ſpiritus imperat carni , vt totus homo inhæreat cum trãquillitate deo. De iſtis ſcriptum eſt : Pax multa diligentibus legem tuam.In ſecundo verò gradu ſunt,qui etiam cum omnibus hominibus pacem habent.iuxta Apoſtoli mandatum. Si fieri poteſt,quòd ex vobis eſt,cum omnibus hominibus pacem habentes. In ſupremo autem gradu ſunt, quibus non ſufficit q̃ in ſeipſis & cum alijs ſint peccati : ſed ſtudent ad faciendam pacẽm:vnde & pacifici vocantur.Faciunt autem pacem non hanc vel illam,neq; omnem pacẽ(quũ ſcriptũ ſit.Non veni pacem mittere in terram , ſed gladium) ſed faciunt pacẽ abſolutè,hoc eſt cœleſtem ſeu diuinã:quam Saluator ſibi propriã dixit, pacẽ, inquit, meam do vobis.quæ inimicitiam tollit inter hominem & Deum:quæ cunctis in homine repugnantibus tranquillitati cœleſti con-

trariatur. Et rursus faciunt pacem nō inter hos & illos, sed simplicer inter omnes, etiam pacis inimicos: iuxta illud, Cum his qui oderunt pacē, eram pacificus. Et propterea dicitur absolutè, Beati pacifici.

Hanc perfectionis beatitudinem insinuauit Saluator in Apostolis, mandans illis vt pacem secum ferant in quamcunq; domum intrantes. & dicant non solo verbo, sed studio efficiendi Deo cooperante, Pax huic domui. Vnde & Matth. x. dicitur: Et siquidem domus illa fuerit digna, veniet pax vestra super eam.

Quantæ autem eminentiæ sit pacificatio, ex eo perpendi potest, quòd pax tranquillitas ordinis est: ac per hoc pacem facere, est tranquillitatem ordinis efficere. Et si his adiungas, quòd ordo summum bonum intrinsecum vniuersi est: consequens erit vt pacem facere sit efficere perfectionē summi boni, ac per hoc supremū locū teneat inter opera gubernationis. Assimilat igitur maximè Deo hominem pacificatio: & in excelso valde loco constituit. Vnde & in Psal. Altitudini montium spiritaliū hæc perfectio tribuitur. Suscipiant, inquit, montes pacem populo. Et meritò in supremo actionū beatarum in hac vita hîc dicitur, Beati pacifici.

ET his iure reseruatur in prēmium, quoniam filij Dei vocabuntur. Similimi quippe Deo eius filij sunt: vtpote ex Deo nati, & diuinæ facti consortes naturæ. Signanter autem dicit, vocabuntur: & non dicit, erunt. Tum quia in præsenti iam sunt filij Dei: & non expectant quòd fiant, sed quòd manifestentur: iuxta illud. j. Ioan. ij. Et nunc sumus filij Dei, & nondum apparuit quid erimus. Dicendo ergo, quoniam filij Dei vocabuntur, promittitur ꝙ manifestabuntur filij Dei. Tum quia inter homines multi sunt filij, qui non tractantur vt filij, sed quasi extranei aut serui aut mercenarij

narij habētur. Et propterea pacificis qui iam filij Dei sunt promittitur ꝙ habendi sunt in cœlesti patria vt filij, dum promittitur ꝙ filij Dei vocabuntur: quandoquidem vocatio consona est ad id quod vocatur. Hæc de septima beatitudine.

CIrca octauam autem beatitudinem, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. duplex statim occurrit quæstio. Prima, an sit sermo de ijs qui quomodolibet patiuntur, id est, opprimuntur, vexantur, affliguntur. &c. propter iustitiam. an de ijs qui voluntariè patiuntur propter iustitiam. Nam si primo modo intelligeretur: sequeretur hoc absurdū, quòd quicunq; quantumcunq; inuiti & impatiēter affligerentur propter iustitiam, essent beati. Si verò secundo modo intelligitur: sequeretur quòd aliquis pateretur iniustum volens: quod à philosophis reputatur impossibile. Et patet sequela: quia ex eo quòd patitur propter iustitiam, patitur iniustū: & ex eo quòd voluntariè, patitur volens. Altera quæstio est, quomodo sumitur hîc iustitia: in sua scilicet communitate, an restringatur. Nam si iustitia secundum suam communitatem sumitur, non relinquitur locus nonæ beatitudini: quoniam sub iustitia comprehenditur etiam illa. Si verò restringitur, oportet aut voluntariè restringere, aut rationem restrictionis assignare: quoniam in litera nulla restrictionis nota ponitur.

AD primam quæstionē dicitur, quòd proculdubio hic est sermo de pati non simpliciter & absolutè (quoniam pati nullum bonum est) sed de pati virtuosè, hoc est, patienter & ex charitate: quod est pati voluntariè, saltem faciendo de necessitate virtutem. Nec ex hoc sequitur quòd aliquis patiatur iniustum volens ipsum iniustū, quamuis patiatur volēs

ipsum pati. Vir enim bonus non vult iniustum quod sibi infertur, sed vult illatum sibi sustinere.

AD secundam quæstionem dicitur, quòd hîc est sermo de iustitia generaliter quidem sumpta, vt tamen distinguitur à mysterio verbi incarnati. Et quòd ratio restringẽdi iustitiam, imò restrictiuum ipsum habetur ex litera ex hoc ipso quòd apponitur nona beatitudo circa mysterium verbi incarnati: ipsa namque distinctio harum duarum beatitudinum cogit fateri earum diuersitatem, ac per hoc iustitiam in octaua sumi pro iustitia absolutè seclusa incarnationis mysterio. Et videtur directè iustitia considerari absolutè, in ordine ad Deum etiam si mysteriũ incarnationis non esset. Quocirca illi in octaua locantur beatitudine, qui tantę perfectionis sunt: vt pro quocunque virtutis actu eligant tolerare quascunque eis illatas passiones: siue ille actus virtutis sit secundum legem diuinã, siue naturalem, siue canonicam. &c. Iuxta hanc enim beatitudinem Machabęi vt non comederẽt carnes porcinas contra diuinam legẽ, Ioannes Baptista ne omitteret correctionem Herodis, Thomas Canthuariẽsis pro libertate Ecclesiastica, beati fuerunt: nullus enim hotũ passus est propter Christum propriè loquendo, sed propter iustitiam, in fide tamẽ Christi: sine qua nunquam fuit salus. Et quia contingit dupliciter pati persecutionem propter iustitiam (vel ita quòd & passio sit propter iustitiam: & persecutio tendat contra iustitiam: vt in exemplis allatis inuenitur, vel quòd passio quidem sit propter iustitiã: persecutio autẽ non tendat contra iustitiã: q̃uis materialiter sit iniusta: vt cõtingit ijs qui à superioribꝰ credẽtibus iustè se facere affligũtur: vt de multis sanctis legitur inter religiosos versatis) scito textũ principaliter de primo modo patientibus

propter

propter iustitiam ita intelligi, vt qui secundo modo patiuntur propter iustitiã, non excludantur à numero beatorum qui patiũtur persequutionem propter iustitiam.

ISTis regnum cœlorũ iure datur: quoniam qui in hac vita amplexus est pati propter Deum, iustum est vt in futura vita sublimetur in agere: & qui hîc non renuit alijs subijci, sublimetur vt alijs præsit: qui in regno cœlorũ includuntur. Regnantes enim & præcellunt & imperant. Sed non caret quæstiõe, cur in octaua hac beatitudine repetitur præmiũ primæ beatitudinis, & non est appositum octauum præmium? Ad quod respondetur, duplici ratione hoc factũ esse. Primò, vt quia duo ordines beatitudinum ponuntur (scilicet primus penes agere, & secundus penes pati) factum est vt prima vtriusq; ordinis velut basis & fundamentum, respiceret præmium, quod inter præmia est velut basis & fundamẽtum, scilicet regnum cœlorum. Secundò, vt neque agens patienti, neq; patiens agenti præferatur, sed confessores martyribus, & martyres confessoribus æquales in essentiali gaudio mõstrarentur.

CIrca nonam beatitudinẽ (Beati estis quũ maledixerint vobis homines, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malũ aduersus vos, mẽtientes propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis) multa occurrunt quærenda. Primò, cur cæteris beatitudinibus descriptis in tertia persona, hæc describitur in secunda persona, dicẽdo, beati estis. Secundò, cur multiplicentur in hac beatitudine tot vexationum generа: scilicet maledictiõis, persequutionis &c. Tertiò, cur huic beatitudini soli adiungitur, gaudete & exultate. Quartò, cur præmium huius beatitudinis solius describitur sub ratione mercedis. Quintò, cur in hac sola

beatitudine indeterminatè ponitur præmiũ. Non enim determinatur aliquid certũ pro præmio ſicut in alijs beatitudinibus (puta regnum cœlorum, poſsidere terram &c.) ſed indeterminatè dicitur: Merces veſtra copioſa eſt in cœlis.

AD euidentiam horum aduertendum eſt hanc nonam beatitudinem conſiſtere in patiendo ob confeſsionem verbi incarnati. Singulariſsima ſiquidẽ tanti myſterij nouitas ſpecialẽ habet difficultatem in noſtra confeſsione: & propterea ſpecialis perfectio poſita eſt in perſiſtendo patienter & tolerando varias tribulationes ob huiuſmodi confeſsionem. Quocirca beatitudo hęc licèt conueniat cũ præcedente in hoc ꝙ vtraq; conſiſtit in pati propter bonum: differunt tamen in hoc quòd illa habet cauſam quaſi naturalem patienter tolerandi iniurias (quoniã virtuoſorũ eſt imperturbatum perſiſtere, & immobilẽ in iniurijs) iſta verò cauſam habet omnino ſupernaturalem: quandoquidem fateri vnum & eundem, hominem Deumq; verum eſſe &c. omnem excedit facultatem intellectus: & propterea beatitudo hæc tam diſsimiliter ab alijs deſcripta eſt: nouiter ſiquidem inſerta generi humano tam ſupernaturalis perfectio, decuit vt multis quaſi priuilegijs decoraretur. Vnde ad primũ quæſitum dicitur, quòd ideo in ſecunda perſona deſcripta eſt hæc beatitudo, quia noua perfectio hęc eſt inchoãs in ipſis Chriſti diſcipulis, reliquæ autem tanquam communes & antiquę quę prius erant, in tertia perſona deſcriptæ ſunt. Ad ſecundũ verò quæſitũ dicitur, ꝙ multiplicatio vexationũ ad hoc ſpectat, ꝙ Chriſtus in Chriſtianis & corde & ore & opere refutandus eſſet: habent enim Chriſti perſequutores in corde Chriſtum odio, & ore blaſphemant, & tormentis perſequũtur. Non ſic autem contingit in octaua beatitudine: quoniam etſi propter

pter iuſtitiam aliqui vexantur, iuſtitia tamen cõmuniter & corde amatur, & ore laudatur: & illimet qui iniuſtè vexati ſunt, laudabiliter recenſentur inter virtuoſos. Nos autem prædicãtes Chriſtum crucifixũ, quia Iudæis eſt ſcandalum, & gentibus ſtultitia: & apud ſapientes huius mũdi ſuperſtitio, omne genus mali inſequitur, dũ & odio habemur (quod ſecũdum antiquam tranſlationem hæc litera primo loco ponit, dicens: Beati eſtis quum oderint vos. Vbi nũc legitur, quum maledixerint vobis) & facto perſequuntur vos, & verbo dicunt omne malum aduerſus vos propter Chriſtum. Omne igitur genus mali explicatur in hac beatitudine: quoniam totum imminet patiendum ob Chriſti confeſsionem, quod communiter in alijs patiendi cauſis non eſt. Et ſcito quòd contextui & materiæ conſonat antiqua tranſlatio, ſcilicet, quũ vos oderint homines. Tum quia ſic explicatur omnis grãdus perſequutionis, ſcilicet corde, ore, & opere. Tum quia ſic nõ bis ponitur perſequutio oris: vt in noua fit tranſlatione: dum primò dicitur, maledixerint, & ſecundò, dixerint omne malum, vnde corrupta videtur hæc tranſlatio. Ad tertium quæſitũ dicitur, quòd huic beatitudini annectitur gaudium & exultatio duplici ratione. Primò, vt quemadmodum explicitè cõmemorantur in eo tot mala, ita ac cumulentur bona. Iuxta illud: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, cõſolationes tuę lætificauerunt animã meã. Secundò, ad monſtrandum abundantiam gratiæ ſpirituſſancti, quæ conferenda erat ſanctis martyribꝰ noui teſtamẽti: iuxta illud Ioan. vij. Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondũ erat glorificatus. Quia ergo confeſſores Chriſti non ſolùm virtutem patiendi, ſed gaudendi & exultandi in tribulationibus accepturi erant, ideo perfectis patientibus

propter

propter Christum dicitur, gaudete & exultate. Quod implesse Apostolos ex eo patet, quòd ibant gaudentes à conspectu cõcilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Implesse quoq; sanctos martyres ex gestis eorum patet. Vnde Laurentius inquit, Gaudeo planè quia hostia Christi effici merui &c.

Ad quartum quæsitum dicitur, quòd ratio mercedis ad excellentiam pertinet patientium propter Christũ: quia etsi non sunt cõdignæ secũdum se passiones huius temporis ad futuram gloriã, ex eo tamen quòd Christi confessores Christi membra sunt, & vt caput suum tueantur, libenter patiuntur: ius sibi vendicant futuræ gloriæ tanquam mercedis debitæ pro suis laboribus. Vnde & Paulus dicebat, Bonum certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. In reliquis itaq; beatitudinibus nulla facta est mentio de mercede, sed hoc vltimæ beatitudini reseruatum est: quia in alijs nulla facta est mentio de Christo, cui in suis membris iure debetur æterna gloria: sed in hac sola.

Ad quintum quæsitũ dicitur, quòd indeterminatio mercedis ad immensitatem spectat præmij. ex hoc enim quòd indeterminatè relinquitur copiosa merces, infinitum insinuatur præmiũ: & hoc ad commendationẽ huius beatitudinis præ cæteris spectat. Et merito: quoniam si iuxta testimonium Saluatoris, maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis: nemo maiorem habet perfectionem, q̃ qui pro Christo amico suo animam suam ponit: quod ad hanc spectare beatitudinem constat. Postquam igitur octo beatorum genera in hac vita Saluator descripserat, ad suos dirigens sermonem discipulos, nonum beatitudinis genus in ipsis inchoan-

inchoandum hac nona beatitudine descripsit: simulq; monstrauit ad fœlicitatem esse ipsos euectos, eo ipso q̃ ad cognitionem & cõfessionẽ ipsius Christi asciti sunt, vt penetrarent beatos se esse in vtraque sorte, scilicet & quum bona à Christo acciperent, & quum mala propter Christum paterentur. Quantæ autem excellentiæ sit beatitudo hęc, non solùm ex allato Domini testimonio patet, sed ex eo q̃ principes Christianæ religionis (sancti martyres scilicet) in ea locati sunt.

SVperest nunc vt ad tres reseruatas in fine huius tractatus quæstiones soluendas respondeatur. Ad primam igitur in principio huius tractat⁹ propositã quinto loco (an scilicet beatitudines istæ gradatim enumerentur) respõdetur affirmatiuè: ita quòd gradatim enumerentur & secundum merita, & secundum præmia: semper nanque ascenditur vtrobique.

Et quidem quòd merita semper ascendant, declaratur summariè dupliciter.

Primò, ex parte materialium. Nam supra exteriora bona quæ sunt materia primæ beatitudinis, sunt vindicabilia quæ sunt materia secundæ: & supra vindicabilia, delectabilia quę sunt materia tertię: & supra hęc sunt debita cuilibet, quæ spectãt ad quartam: & supra hæc gratuita, quæ sunt quintæ: supra quæ est immunditia omnis, quam tollit sexta: supra quam est perturbatio, quam tollit septima: & super hæc persequutiões, quas superat octaua: & supra omnes est omne persequutionum genus contra Christũ, quæ superantur in nona.

Secundò, ex parte interioris dispositionis animi. Nam etsi bene dispositus est qui nouit seipsum, & externa bona despicit, iuxta primam beatitudinem: melius tamẽ dispositus est qui etiã quum despicitur & paruifit vincit in bono malum. Et hoc melior est, qui vndique se in miserijs circũspiciens, luges

luget hanc peregrinationē. Et hunc præstat cui propriū non sufficit bonum, sed cuique debitum sitit: huncque excellit, qui non solùm debita cuiq; sed gratuita vt subleuentur, appetit & efficit. Qui autem ad vniuersam vitæ munditiam ascendit, altior est: & hūc superat, cui non sufficiunt munda, sed studet ad trāquillitatem ordinis efficiēdam. Super hos quoq; omnes merito locatur qui propter hæc patitur & vincit persequutiōes: sed in supremo iure ponitur, qui incarnati verbi luce perfusus, pro illo omnia patiendo superat. Si verò ad præmia spectetur, primum præmium inuenitur, quòd beatorum est regnum cœlorū. Sed quia nostrū potest esse aliquid quod non possidemus, secundò ponitur possessio eiusdem. Et quia multa possidemus cum tristitia, tertiò ponitur consolatio. Et quia consolati quandoq; non vsq; ad satietatem consolamur: ideo quartò saturitas ponitur: ita quòd ponitur regnum cœlorum nostrum, possessum consolati vsq; ad satietatem: & quoniam satiati regno defectiui remanemus, quintò securitas à periculis omnium defectiuarum nostrarum conditionum per misericordiæ consequutionem ponitur. Et quoniam parum est corregnare, nisi conuersatio cū rege habeatur: ideo sextò ponitur visio Dei. Et quoniam videre Regem etiam seruitoribus cōceditur, dignitas filialis superadditur septimo loco, vt beati regnent consolati, satiati, securi, videntes Deum vt filij Dei. His autem præstat regnum cœlorum duplici iure debitum, scilicet merito actionis & merito passionis, quod octauo loco ponitur. Et omnia demum excellit merces immensa, quæ ób sui infinitatem non specificatur, quæ nono loco ponitur.

AD duas reliquas quæstiones in prēmio primæ beatitudinis propositas (scilicet cur in beatitudine prima & octaua ac nona ꝓponitur

ponitur præmium per verbum præsentis temporis, in alijs verò per verbū futurū: & rursus cur in illis tribus per verbum substantiuum, in alijs verò per verba adiectiua) respondetur ꝙ differentia præsentis & fututi tēporis monstrat aliquid prēmij esse præsens in hac vita, & aliquid in futura reseruari vita. Differentia autē verbi substantiui & adiectiui monstrat differentiam inter substantiuū ius æternæ fœlicitatis, & ipsam æternā fœlicitatem in exequutione: ita ꝙ ex hoc ꝙ verbo substantiuo præsentis temporis (scilicet est) definitur prēmium æternum, significatur quòd in præsenti vita beati habent substantiuum ius æterni præmij. Et verè sic est: quoniam (vt Ioannes testatur) iā sumus filij Dei: quod si filij & hæredes: vt Paulus inquit. Et quanuis quanto tempore hęres paruulus est, nihil differt à seruo: est tamen dominus omniū. Quia igitur in prēsenti vita adhuc positorum beatorū verè est regnum cœlorū: ideo præsentis tēporis verbo substantiuo dicitur, Quoniā ipsorū est regnū cœlorū. Quia autē exequutio possessorij & fructus in alia seruantur vita, ideo per verba futuri temporis adiectiua idē præmiū describitur. Et quia substantiuū ius æterni præmij vnū est & cōmune omnibus beatis, ideo in prima beatitudine vtriusq; ordinis (hoc est in prima ordinis agentium, & in prima ordinis patientium) ponitur huiusmodi substantiuum prēsens, in reliquis autē ordinis agentiū multiplicitas fructum qui in exequutiōe percipiūtur, explicatur.

Nona autē beatitudo multipliciter priuilegiata etiam hoc habet. Tum quia licet secunda sit in numero patientium, caput tamen constituit nouum patiēdi: quoniam sicut verbum incarnatum passum instaurat omnia, ita passio pro Christo instauratiuū est passionū. Et propterea tanquā prima habet verbum sustantiuum

præsentis

Universidad de Deusto Biblioteca

prẽsentis. Tum & melius, ad denotandum quòd sola hęc beatitudo ex propria ratione habet præsentiam præmij cœlestis statim: nam cæteræ beatitudines nihil habent in se vnde statim ponant beatos in cœlesti patria: quia non claudunt in se Christum mortuum, qui aperuit cœlos (vnde Ioannes baptista & alij priores quanuis beati hîc, non tamẽ cœlos statim ingressi sunt) nona autem beatitudo Christum mortuum in seipsa cõtinet. Propter quod in futuro Saluator ponit in illa vexationes, dicens, quum oderint, persequuti fuerint, & dixerint omne malum: tanquam designãs tempus post suam mortem ac resurrectionem: & propterea sola nona beatitudo statim hinc transfert in cœlos ex propria ratione. Et ad hoc designandũ priuilegium, proposuit Saluator illius præmium per verbum substantiuum præsentis temporis: tanquam diceret, ꝙ vos propter me patientes non expectaturi estis: sed iam habetis merce dẽ copiosam statim vt hinc migratis, præsentem. Et hæc de euangelicis beatitudinibus. In monasterio sancti Martini de sacro mõte Pannoniæ, dominica quinquagesimæ. Anno domini. M. D. xxiiij.

INCIPIT quartum Ientaculũ: in quo quinque tractantur quæstiones.

OCCVRRVNT quintò tractãdę quinque apud euangelium sententiæ.

Prima habetur Matth. xv. Munus quodcunque ex me est, tibi proderit.

Secunda habetur ibidẽ: Omne quod in os intrat, in secessum emittitur.

Tertia habetur Luc. xvj. Qui fidelis est in mĩnimo, & in

& in maiori fidelis est: & qui iniquus est in modico, iniquus est & in maiori.

Quarta habetur ibidem. Si Moysen & Prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Quinta habetur Ioan. j. Quotquot autem receperũt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

CIrca scribarum & Pharisæorum sententiam, qua sub specie religionis tollebant pietatem, ambiguitas occurrit quid significat traditio hæc: Qui dixerit patri vel matri, munꝰ quodcunq; ex me est, tibi proderit. Nam aliquod horũ triũ videt significare. Aut quod absolutè religio qua aliquid offertur Deo, præferenda est pietati qua honoramus parentes. Et in hoc sensu traditio ista irreprehensibilis esset: quoniã sanctam contineret doctrinam, cuius oppositum dominus testatur.

Aut quòd in articulo necessitatis iam constitutis parentibus, filij religionis prętextu vacarent muneribus offerendis Deo, omittendo pietatis officia debita parentibus. Et iuxta hunc sensum traditio hæc iniquam contineret doctrinam: vt patet. Sed ex euangelico textu nõ videtur haberi sic sensus: quoniam nulla fit ibi mentio de necessitatis articulo, in quo constituti præsuppo nantur parentes. Non enim dicitur: si dixerit homo patri vel matri in necessitate constitutis: sed absolutè, si dixerit patri vel matri. Aut quod Deo iam licitè dicata voto à filijs, propter superue nientem articulum necessitatis parentum, non essent in subsidium seu vsum parentum conuertẽda. Et iuxta hunc sensum vsq; in hodiernũ diẽ approbatur tradi tio ista à multis doctoribus sacris. Et emergit hinc literalis quæstio: an de munere dicando Deo, an de munere per votũ dicato Deo sit sermo, quum dicitur, Munus quodcũq, ex me &c. Magni siquidẽ refert vtro modo intelligatur: Nam si de mune-

re iam dicato Deo per votũ est sermo, traditio Phariseorum diuinam videtur habere traditionẽ pro fundamẽto. Si autẽ de offerendo munere est sermo, simplex religio in quæstionem venit.

AD euidentiam sententiæ huius sciendũ est dupliciter exponi posse traditionem Scribarum & Phariseorũ. Primò, vt verba illa, munus quodcunq; &c. intelligãtur vt excusantia. Secundò, vt intelligantur tanquam obligantia. Et siquidem sumantur vt excusantia, traditio ista consistit in duobus documentis. Primũ est, quòd filij vacarent diuinis oblationibus, non curando de subuẽtione parentum. Secundum est, quòd filij excusarent se cum parentibus de huiusmodi cõmissione & omissione his verbis. Munus quodcunque ex me est, tibi proderit: hoc est, non credatis me postponere curam vestri: quoniam offerendo Deo, curam vestri habeo: quoniam quod offero Deo, vobis proderit. Si verò verba hæc vt obligantia intelligantur, sensus phariſaicæ traditionis est, quòd si filius dixisset parentibus: totum quod est ex me, volo offerre Deo: ex tunc obligatus erat filius ad diuina deo, ita vt non liceret ei quicquam facere pro parẽtibus. Et hunc sensum magis sonat textus euangelicus: quoniã Mar. vij. postquam dictum est, Si dixerit homo patri aut matri corbam, quod est donum quodcunque ex me tibi profuerit, subiungitur: Et vltrà non dimittis eum quicquam facere patri aut matri. Vbi apparet ꝙ postquam filius dixerat illa verba patri aut matri, vetabatur filius facere quicquam patri aut matri: ac per hoc obligationem incurrerat ex verbis dictis patri aut matri. Et iuxta hunc sensum collige quinque. Primò, obligationem filij ad diuina: quę ex allatis Marci verbis habetur. Secundò, authoritatem qua habebatur ista obligatio. Et hæc erat traditio scribarum & phariſæorum:

ſæorum: vt in litera patet.

Tertiò, modum, quo contrahebatur hæc obligatio. Et ex textu habetur quòd ex hoc ipso quòd filius dicebat hæc verba patri, consurgebat in filio hęc obligatio: sic docentibus scribis & phariſæis, si dixerit homo patri aut matri & cætera. Quartò, efficaciam huius obligationis, quòd erat adeò efficax vt redundaret in impietatem erga parentes. Et hoc expresè dominus dixit.

Quintò, materiam obligationis. Et hæc erat totum, quòd erat ex filio. Et hoc insinuat textus, dicens, Et vltrà non ſinitis eum facere quicquam patri aut matri. Vnde videtur quòd ista obligatio erat quædã mancipatio filij ad diuinum obſequium: & tam arctè exigebatur à ſcribis & phariſæis, vt non permitteretur filius facere quicquam patri aut matri. Vbi patet multipliciter erraſſe ſcribas & phariſæos. Primò, quòd vbi nulla erat obligatio, obligationem inducebant: non enim ex verbis ad patrem aut matrem oritur mancipatio ad diuina, ſed ex voto quod fit non homini ſed Deo. Secundò, in extendendo huiuſmodi obligationem ad negãdum omne obſequium patri: quũ tamen nulla fit tanta mancipatio etiam profitentium tria vota religionis, quæ nõ permittat multa facere patri aut matri.

AD quæſita autem retrogrado ordine reſpondendo dicitur, quòd non est hic ſermo de munere dicato per votum: tum quia nulla fit in textu mentio de voto: tum quia materia non exigit vt admiſceatur obligatio votiua huic textui: qui de traditione humana, & non de voto quod ſpectat ad traditionem diuinam, loquitur: tum quia expreſè Marcus Euangeliſta interpretatur corbam, hoc est donum. Constat enim quod donũ est datio liberalis, ac per hoc non ex neceſsitate votiua offerendum. Est ergo ſermo de mu-

nere dicãdo Deo: siue illud munus intelligatur consiste re in rebus exterioribus, iux ta primam expositionem: siue intelligatur consistere in toto quod poterat filius, iux ta secundam expositionem.

Ad primò verò quæsita respõdetur, quòd sensus traditionis huius nullus illorũ trium est determinatè: sed doctrina Pharisæorum & scribarum cõsistebat in hoc quòd religio tanti facienda est, vt propter eã non sit curandum quid filius debeat patri aut matri: neq; sit curandum de distinctione, an pater egeat, aut non egeat. Et hoc testantur verba Domini, primò dicendo quòd traditio ista cõtrariatur præcepto de honore parentum: quod nihil aliud est dicere, quàm ꝙ non curat de debitis pietatis officijs erga parẽtes, siue debeat ex articulo necessitatis, siue quomodolibet aliter. Secundò dicendo, & vltrà non dimittitis eum quicq̃ facere patri suo aut matri. Hinc enim manifestè apparet ꝙ religionem adeò exigebant, vt pietas erga parentes ob religionem tolleretur: quod constet esse iniquissimum. Hæc de prima quæstione.

CIrca secundam dubitationem de verbo Domini. Omne quod in os intrat, in secessum emittitur: Physicorum obiectio occurrit, falsam esse hanc sententiam sic dicẽtium, quoniam aliquid alimenti quod per os sumimus, conuertitur in substantiam sumentium: ac per hoc non totum quod per os intrat, in secessum emittitur. Ad hoc dicitur: ꝙ licèt multipliciter glossari possit verbũ domini scriptum apud Matthæũ: quia tamen Marcus Euangelista suppleuit quod Matthæus tacuit de verbis Domini, ideo expositiones omnes superfluæ apparent infra sensum literalem manendo. Marcus enim cap. vij. afferendo hanc domini sententiam, dicit: Omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum coinquinare: quia non intrat in cor eius,

eius, sed in ventrem vadit, & in secessum exit purgans omnes escas. Vbi manifestè patet dominum non dixisse omne intrans in os exire in secessum: sed dixisse, omne intrans in os exire in secessum, purgans oẽs escas: hoc est exire in secessum secundũ partes purgatiuas escarũ, ac propterea nullam esse ambiguitatem in Domini sententia patet, si integra referatur: sed quæstioni locus est, vbi non integra sententia affertur, vt à Matthæo recitatur. Hæc de secunda.

CIrca tertiam quæstionem (de verbis domini, Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui iniquus est in modico, & in maiori iniquus est) ambiguitas occurrit quò ad primam sententiã. Tum ex experientia: quia multi fideles inueniuntur in rebus paruis: qui tamen in rebus magnis seu maximis fidem violant. Regnandi namque gratia iusiurandũ etiam violant, qui militarem semper fidem seruauerunt. Et sic de similibus. Tũ ex ratione: quia maius attractiuum, maiorẽ ingerit tentationẽ: ac per hoc qui non superatus est à paruo attractiuo, superatur deinde à magno attractiuo vt fidem violet. Vnde non est secundum rationem consequẽs, vt qui fidem seruat in minimo, fidem seruet in magno.

Similiter quò ad secundã sententiã experiẽtia testatur ꝙ multi peccant in paruis, qui tamen non peccarẽt in magnis. Multi eñ sunt peccantes venialiter, & mẽtientes officiosè, qui non peccarent mortaliter: qui nõ mentirentur perniciosè. Habet quoq; ratio, vt sicut non omnis infirmitas corporalis ducit ad mortem: ita non omnis lapsus spiritalis durat ad mortẽ animæ: ac per hoc non est consequens, vt qui iniquus est in modico, iniquus etiam sit in magno.

ADhorũ euidentiã recolendum est dupliciter ad aliquid operandum nos posse cõparari: vel secundũ rationẽ habitualis virtutis

seu vitij respicientis illud opus vel quomodolibet cõtingat. Verbi gratia ad operandũ quod iustum est, potest homo se habere vel secũdum habitũ iustitię (hoc est secũdum quod inclinat virtus iustitiæ habituata) vel quomodolibet aliter: puta ex aliqua passione, aut ex aliqua amicitia vel odio & cætera. sicut etiã in artificialibus ædificator potest se habere ad construendã domũ vel secundũ arte ædificãdi, vel quomodolibet aliter ędificando prout vult. Quum autẽ fides de qua Saluator loquitur, virtus quędam sit, qua fiũt dicta, dupliciter de hoĩe fideli loqui possumus. Primò, per se & formaliter, hoc est quatenus fidelis, & quatenus ex fide operatur. Et sic proculdubio qui fidelis est in paruo, fidelis est in magno aut maximo: quoniam virtutis obiectũ quum non sit minimum quid, sed magnũ aliquid ac difficile virtus illa quæ ad minima se extendit, multo magis ad magnum tendit tanquã ad proprium obiectum. Si verò loquamur de homine fideli per accidens (hoc est secundum coniũcta aut aduentitia accidentia) sic nulla est certa regula nisi quòd faciat prout volet. Et ex hoc capite contingit vt multi fideles sint in paruis, qui fideles non sunt in magnis: non enim hoc prouenit ex defectu fidei, sed ex defectu non vtẽtis fide. Nam quantùm est ex parte fidei: qui ex fide bene se habet in paruis, multo magis ex eadem bene se haberet in magnis. sed tales in magnis ideo infideles inueniuntur quia aliunde mouentur quàm ex fide. Nulla enim virtus adeò firmat animum hominis ad seipsam quin relinquat libertatem non vtendi ipsa. Et per hoc patet responsio ad primam obiectionem.

Ad secundam verò dicitur, quòd virtus quum sit habitus de difficili mobilis, & circa difficile: aut non est si à magno sui generis attractiuo vincitur: aut si est, superat sui generis quæcunq; impe-

impedimenta. Non enim temperantia superatur à superfluis delectationibus tactus: sed omnes eas moderando domuit. De attractiuo ergo tentante hominem ad perfidiam, dupliciter loqui possumus: scilicet per se, vel per accidens. Nam si loquimur de attractiuo spectante per se ad genus fidei, non est ratio maior corrumpendi fidem in maiori attractiuo, quàm in minori: quin potius facilius est delinquere fidelẽ circa minima quã circa magna: quoniam circa magna tanquam circa proprium obiectum magis vigilat virtus. Si verò de attractiuo extraneo sermo est, nihil officit propositi: quoniam sermo domini per se & formalis est. Et per hoc facilè patere potest quid dicendum sit ad obiecta cõtra secundam sententiam. Nam proportionaliter dicendum est de vitio iniquitatis, sicut dictum est de fidei virtute. Est enim sermo Domini de iniquitate per se & formaliter: & intendit ꝙ si quis ex iniquitate malè se habet in modico, ex eadem iniquitate malè quoq; se haberet in magno, si magna materia præsentaretur: quoniam iniquitatis obiectum non est paruum quid (quum modicum pro nihilo reputetur) sed magnum aliquid: ac per hoc si iniquitas est tanta vt etiam ad minima deijciat animum: multo magis ad magna flectet tanquam ad propriam materiam. Vnde & prouerbialiter dicitur. Cani lingenti cinerẽ ne credas farinã. Obiecta autẽ in oppositũ similiter soluuntur, ꝙ scilicet militant secundum ea quæ sunt per accidẽs. Ex fragilitate siquidẽ humana, & non ex iniquitate peccãt venialiter qui non peccarẽt mortaliter. Et similiter non ex mentiẽdi consummato vitio mentiũtur iocosè aut officiosè, qui non mẽtirentur perniciosè: sed ex alijs accidentibus. Non obstat quoq; adducta similitudinis ratio de infirmitate: quoniã non dicit dominus omnẽ infirmitatẽ ducere ad mortẽ: sed ꝙ

tam virtus q̃ vitium si ducit ad modicum sui generis, ducit etiam ad magnum illius generis. Obiectio autem de genere in genus migrat, de infirmitate scilicet non mortali, ad infirmitatem mortalem. Stat itaq; domini sentẽtia per se & formaliter intellecta, firmissima veritate solida. Hæc de tertia.

CIrca quarto loco ꝓpositam sententiã Abrahæ, Si Noysen & prophetas non audiunt: neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credẽt: ambiguitas occurrit. Tum quia experientia testatur, quòd multi gentiles ex miraculis visis conuersi sunt ad fidem, qui nec Moysen nec prophetas audissent.

Tum quia ratio ad hoc ducit, vt plus moueantur à Moyse & prophetis, si adiuncta fuerit resurrectio alicuius mortui, quàm ex Moyse & prophetis solis. Vnde vsq; hodie non desunt Christiani dicentes. Si videremus vnum mortuum resurgere, faceremus & diceremus & cætera.

AD hoc dicitur ꝙ sententia hæc Abrahæ duplicem instructionẽ continet. Docet namq; primò gratiã fidei: ꝙ scilicet fides donum Dei est, & non est opus solius hominis, quantumcunque moti à miraculis multis visis. Et hoc apertè significant verba hæc Abrahæ, dicentia quòd quantũcunque mortuus aliquis resurgens testetur hominibus de pœnis inferni, nõ propterea credẽt. Hinc enim habemus ꝙ miracula visa nõ sunt sufficiẽtia ad inducẽdũ nos in fidei virtutem. Dico autem notabiliter in fidei virtutẽ: ad excludendum fidem coactam (qua ex euidentia miraculorum & operum etiam dæmones velint, nolint credunt & contremiscunt) & quoniam ad literã Abrahã loquitur de fide formata: qua carebãt fratres diuitis: qui ex eo quòd Abraham vocat patrem, testatur se & fratres suos fideles fuisse. Et infra hanc doctrinã manendo, nullam habet quæstionem Abrahæ sententia.

Sed vltra

Sed vltra hoc docet secundò statutam pœnam fidelibus paruipendentibus sacras scripturas: ita quòd sententia hæc intelligenda videtur vt reuelatiua diuini iudicij: vt hinc intelligamus diuina dispositione desertum iri eos qui Moysen & prophetas non audiunt: & ita induratos relinqui, vt etiam si viderent miracula, non mouerentur propterea ad veram charitatẽ. Et meritò, quia ex eo quòd diuinam largitatem qua prouidit nobis de Moyse & prophetis (hoc est de sacra scriptura) despiciunt: merentur vt nec per miracula visa cõuersionis gratiã consequantur. Nam tales se habent ad veram conuersionẽ in Deũ tanquam non diuinæ gratiæ, sed humanum tantummodo opus sit vera ad Deũ conuersio: Inde siquidem asseuerant quòd si viderent mortuum resurgere, faceret & diceret. &c. Quò fit vt adeò sibijpsis relinquantur etiam quum miracula vident, qui in seipsis confidũt, quòd si miracula viderent, non conuerterentur. Et ꝙ ita sit vt Abraham dixit, testatur Ioan. Euangelista ca. xj. distinguens inter Iudæos præsentes resurrectioni Lazari, quòd quidam crediderunt: quidam autem abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus. Et inde pontifices & Pharisæi concilium collegerũt vt interficerent Iesum. Ex hoc enim quòd præsentium in resurrectione Lazari quidã crediderunt in Christum, & quidam non, manifesta fit veritas sententiæ Abrahæ, quòd non ex hoc quòd aliquis ex mortuis resurgit, credunt homines, sed ex dono Dei. Est siquidem credere donum Dei, vt Apostolus dixit.

AD obiecta autẽ in oppositum dicitur, quòd licet commune sit tam fidelibus quàm infidelibus hoc (scilicet quòd credere est donum Dei, & non ex solis nobis quãtumcunq; videamus miracula) diuina tamẽ prouidentia, differentia ordinata

dinata videtur inter fideles & gentiles: quòd fideles qui habent Moysen & prophetas, si non audiunt illos, relinquantur sibijpsis, vt nec ex miraculis conuertantur: gentiles autem qui hoc sacrilegio diuina non cõtempserunt, miraculis adiuuandi ad conuersionem sint. vnde Marcus Euangelista de conuersione infidelium dicit, Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Et ad hãc denotandum differentiam Abraham damnato diuiti dixit, Habent Moysen & prophetas: audiant illos: significatur enim per hoc quòd fratres illius diuitis erant de numero fidelium, qui habebant Moysen & Prophetas. Vnde obiectio de gentilium conuersione ob miracula, non militat contra hãc sententiam. Ad alteram verò obiectionẽ dicitur quòd licet multiplicato motiuo ad conuersionem, facilior sit cæteris paribus hominis conuersio: in pœnam tamen datur fidelibus contemnentibus traditiones sacrarum scripturarum, vt nec ex multiplicatis motiuis extrinsecis conuertantur. Arrogantibus enim sibijpsis conuersionem si viderent miracula, resistit deus subtrahendo conuersionis gratiam. scriptum est enim: Superbis Deus resistit. Et est sententia hæc Abrahę intelligenda regulariter. nam non est propterea alligata manus Dei, vt non possit ex speciali gratia conuertere aliquem huiusmodi cõtemptorem excitando simul illum ex aliquo viso miraculo. Hęc de quarta.

CIrca verba Ioãnis Euãgelistæ quinto loco proposita, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: triplex ambiguitas occurrit. Prima est, quid sit huiusmodi potestas. Secunda est, quomodo stant ista duo simul, quòd receperint Deũ, & quòd non sint filij Dei, sed habent potestatem vt fiant filij Dei. Nam si receperunt eum, iam sunt filij Dei:

Dei: & si sunt filij, non opus habent vt fiant filij: quod enim iam est, non potest amplius fieri. Et è contra si possunt fieri filij: ergo nõ sunt filij: & si non sunt filij, non receperunt eum.

Tertia est, quomodo consonant sibijnuicẽ hæc duo, scilicet potestas & fieri. Nam potestas actiuum significat principium, ac per hoc actionis est: fieri verò passionem significat. Dissonãt ergo adinuicem quòd sit potestas fieri: tanquam si diceretur potestas patiendi: quod videtur implicare contraria simul. potestas enim est potestas faciendi, & non patiendi.

AD horum euidentiam duo sunt prænotanda. Primum est, discretio eius quod est Dei, ab eo quod ex nobis est in receptione qua Deum recipimus per fidem. Interueniunt siquidem in huiusmodi receptione duo: hoc est donũ Dei, & voluntarium opus nostrum. Nec separantur hæc duo secundum tempus, vt vel prius tempore sit opus nostrum quàm donum dei, vel prius tempore sit donum Dei q̃ opus nostrum. sed simul tẽpore afficiente nos dono Dei, recipimus ipsum credendo. Secundum est, discernere inter id quod de facto diuina prouidentia disposuit, & id quod potuisset si voluisset aliter disponere. Nam de facto disposuit diuina largitas, vt donum fidei annexum haberet donũ diuinæ filiationis per adoptionem. Ordinauit siquidem immobiliter vt credentes in eum, diuinæ essent naturę cõsortes. Potuisset autẽ si voluisset ordinare vt donũ fidei nõ haberet filialis adoptiõis donũ annexũ, sed aliquod aliud pręmiũ apponere fidelibus suis dandũ, quũ nulla appareat ratio necessariæ connexionis inter fidẽ & cœlestẽ filiationem.

Quibus prælibatis, dicitur verba Ioan. Euangelistæ dupliciter posse exponi. Primõ, de receptione per fidem vt sic: hoc est abstrahendo à fide formata charitate.

Et

Et iuxta hunc sensum potestas est ipsa fides: quæ vt est qua credimus, vocatur fides: vt autem est qua possumus operari ad diuinũ consortium nobis promissum, est potestas qua possumus filij Dei fieri. Et sic recipiendo Deum per fidem, non sumus adhuc seu ex hoc filij Dei, sed possumus filij Dei fieri per charitatem: quæ sola distinguit inter filios dei & filios perditionis. Et licet huiusmodi potestas sit potestas agendi, quia est potestas operandi, referendo illam ad opera nostra: est tamen cum hoc & per hoc potestas patiendi, referẽdo illam ad fieri & esset filium dei. Nam per opera fidei præparamur ad hoc vt fiamus filij dei ab ipso Deo, & non ad hoc vt faciamus nosipsos filios dei. Et propterea Euãgelista nõ dixit: Dedit eis potestatem filios dei se facere: sed dixit, filios dei fieri: vt potestas relata ad vltimum terminum, scilicet esse filiũ Dei, demonstraretur potestas nõ agendi, sed patiendi: relata verò ad opus propinquum quo præparamur ad hoc vt fiamus filij Dei, intelligatur actiua in libertate nostra posita. Et sic sapientissimè & conuenientissimè vtrumq; simul dixit: scilicet potestatem, denotando per hoc libertatem nostram ad cooperandum & fieri filios Dei, denotando per hoc quòd non facimus nosipsos Dei filios, sed à Deo simus filij Dei. Et per hoc patet solutio omnium obiectorũ iuxta primum sensum. Si verò exponantur verba Euangelistæ, de receptione Dei per fidem formatam charitate, idem est sensus, & eadem essent repetẽda: excepto quòd hîc non esset nisi ordo naturæ inter fidem & charitatem, & inter fieri & esse filiũ Dei. Vnde qui sunt perspicacis ingenij, & intelligunt quid intersit inter ordinem temporis & ordinem naturæ, applicare facilè possunt prædicta ordini naturæ. Nam vt summariè dicatur, potestas est ipsa fides: & quotquot per fidem charitate formatam receperunt eũ, simul tempore receperunt tria: scilicet posse fieri filios Dei, fieri filios Dei, & esse filios Dei. Primum per fidem: secundum per charitatis susceptionẽ: tertium per ipsam charitatem. Sed primum prius natura quàm secundum, & secundum prius natura quàm tertium. Et secundum vtrumque sensum significauit Euangelista liberalitatem diuinam quum recipimus eum: quoniam hinc didicimus quòd receptionem suam opus quodammodo nostrum donat diuina bonitas gratia fidei & potestatis diuinę filiationis, & ipsa etiam diuina filiatione quandoque: hoc est, si perfecta est receptio: hoc est, si ex toto corde eum recepimus. Hęc dequinta & oĩbus præpositis. Budæ in die sancti Gregorij. M. D. xxiiij.

INCIPIT sextum Ientaculum: in quo sex tractãtur.

OCCVRRVNT sextò in his diebꝰ dñicæ passionis tractandasex.

Primum, verba domini in cœna: Non bibam de hoc genimine vitis vsq; in diem illum, quum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.

Secundum, verbum dñi ad Iudam in eadem cœna: Quod facis, fac citius.

Tertium, verbum domini ad Petrum quum percussit Malchum: Conuerte gladium tuum in locum suum: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Quartum, apud Marcum Euangelistam: Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo, & tenuerũt eum. &c.

Quin-

Quintum, Erat autem Parasceue Paschæ.

Sextũ, apud Ioannẽ: Accipite eum vos, & crucifigite.

CIrca primum difficultas nonnulla est: quia non apparet quòd nouum vinum biberit seu bibiturus sit Christus cum Apostolis in regno patris sui.

AD hoc dicitur quòd quum dominus dixit, quum bibam illud vobiscum nouum: ly nouum potest esse nomen, & potest esse aduerbium. Et si est nomen, est sermo de spirituali vino, hoc est gaudio nouo quod Christus in resurrectione sua ob nouam corporis immortalitatem assecutus est: ita quòd intendit se non amplius bibiturum corporale vinũ donec transeat ad spirituale vinum, id est gaudium immortalitatis quod bibiturus erat cum apostolis: quoniam participes eos erat facturus illius gaudij: iuxta illud: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et hic sensus consonat verbis relatis à Luca Euangelista: dum refert dominũ nõ solũ de potu, sed de cibo dixisse, Ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei. manifestans quòd donec impleretur Pascha (hoc est donec figura transiret in veritatem: hoc est Christus immolatus in cruce, expoliato inferno, demersoq; diabolo, liberato mundo à tenebrarum seruitute, transiret ad immortalem vitam etiam corporis) non esset ampiius comesturus & bibiturus. Si autem ly nouum aduerbij vim habeat: verificatur de potu corporali: prædixit enim iuxta hũc sensum dominus, quòd non esset amplius bibiturus vinum vsquequo resurgeret à mortuis: & ℣ tunc esset bibiturus cum ipsis Apostolis vinũ nouũ id est nouiter, hoc est impassibiliter, & non ex indigentia aut siti, vt ante passionẽ indigebat potu & cibo, sed ex potestate. Et iuxta vtrumque sensum duo

duo prædixit dominus discipulis. Alterum tristitiæ, scilicet quòd nõ esset amplius in hac passibili vita comesturus & bibiturus. Alterum letitiæ celeriter futuræ, scilicet quòd tũc transibat ad regnum patris sui: hoc est ad immortalitatem corporis per resurrectionẽ, quam intra triduum â morte sua futuram prædixerat. in qua immortali vita participes eos esset facturus sui gaudij, non solùm videndo iuxta primam expositionem, sed etiam simul comedendo & bibendo iuxta secundã expositionem

CIrca secundum (scilicet, Quod facis, fac citius) admirationem infert impulsio hæc: quoniam impellere Iudam ad acceleradum negociũ proditionis, alienum censetur non solũ à dño, sed à quocunq; viro iusto: verba autẽ hæc impulsum sonant ad negociũ proditionis ad exequendum.

AD hoc dicitur quòd in negocio proditionis Christi â Iuda inuenitur aliquid boni, & aliquid mali. Et bonum quidem inuenitur triplex. Primuum, secundum effectum qui est passio Christi. Et quantum ad hoc verba Christi optantis sunt, quum dicit, Quod facis, fac citius, optat enim citò pati: ita quòd iuxta hũc sensum non impellit Iudam ad accelerandum actionem, sed optat celeritatem passionis. Et hoc suum desideriũ aperiebat per hæc verba Iudæ tanquam diceret: Quod tu facis, desidero celerius pati. Secundum bonum est, bonum naturæ ipsarum actionũ Iudæ. Omnis enim actio quantumcunq; mala moraliter quum sit res aliqua, bona est bonitate naturæ: & vt sic, est à Deo. Et quantũ ad hoc, verba hæc domini sunt præceptiua, & significant ordinẽ diuinæ prouidẽtiæ ad accelerandũ actiones Iudæ, vt tpe statuto à diuina prædestinatione adimpleretur passio Christi. Sicut enim malũ nõ est deũ cooperari actionibus peccatorum quantum ad bonitatẽ naturæ: ita

ræ: ita malum non est illas precipere. Tertium bonum est, ordo mali culpæ, hoc est peccati ipsius Iudæ. Deus enim omnipotens qui mala ordinat in bonum, peccatū Iudæ ordinauit in bonum passionis Christi, & redemptionis humanæ. Et quantū ad hoc bonum ordinis, verba domini sunt verba ordinantis, & volentis adimpleri ordinem illum, vtendo iniquitate ipsius Iudæ ad bonum. Malum in opere Iudæ manifestum est, scilicet ipsum peccatum. Et quò ad hoc verba domini dupliciter exponi possunt. Primò permissiuè. Et hoc est verū quantum ad hoc quòd Iudas peccauit. Secundò signi ficatiuè: hoc est quòd dominus aperiebat ipsi Iudæ clarè & apertè quòd sciebat iniquum propositum eius: vt vel sic occasionem habere posset resipiscendi, dum conspiceret magistrum suū tantæ sanctitatis esse, vt cognosceret secretissimum cor eius, & ad quid tunc ipse ire volebat: & non solùm quòd sciebat in genere vnus vestrum me traditurus est. Debebat enim hinc pœnitentia duci, qua postea ductus est inutiliter, dicens: Peccaui tradens sanguinem iustum. Vnde quum in actione Iudæ relata ad dominum Iesum, multiplex bonum desiderabile adesset, rationabiliter à domino impulsus est Iudas ad faciendū celeriter vnde tot bona consurgerent, relinquendo sibijpsi curam suæ culpæ.

CIrca tertium. Omnes enim qui gladium acceperint. &c. ex duplici capite obscura videntur hæc domini verba. Primò, quantum ad veritatem sententiæ: quia non videmus verificari quòd gladio pereant omnes qui gladium accipiunt, siue iustè siue iniustè accipiant. Secundò, ex applicatione istorum verborum ad factum Petri. Nam Petrus non videtur peccasse vtendo gladio percussiuo contra aggressores Christi, quum haberet iustum bellum, & manifesta esset iniquitas

quitas volentium capere Christum.

Et si Petrus iustè vsus est gladio, quare pro ratione retrahendi gladium dicitur ei, omnis enim qui gladium acceperit. &c. aut enim hæc ratio non est ratio ad propositum factum Petri: aut si est ratio ad propositum, Petrus peccauit: quod est absurdum.

AD hoc dicitur quòd non est sensus dominicę huius sententię, gladio materiali perituros eos qui gladium acceperint: sed sensus est quòd merebuntur gladio perire, vel quòd patientur contra passum: hoc est tantum patientur quantum offenderunt: vt per correspondentiam pœnæ gladij ad actionem gladij, intelligamus contrapassum. Et hoc proculdubio verificatur, licet non secundum speciē, sed secundū quantitatem tamen pœnæ: iuxta illud: Quantum se exaltauit in delicijs, tantum illi date tormentum. Et hic sensus videtur magis consonus literæ, pro quanto non loquitur litera de merito, sed futura pœna. non enim dicit, merentur gladio perire, sed peribunt gladio. Et per accipere gladium intelligitur propria authoritate & voluntate vti gladio. Principes enim & iudices non accipiunt quasi à seipsis, sed concesso sibi gladio à Deo vtuntur: quoniam sunt ministri Dei ad vindictam malorum: vt Petrus primæ suæ epistolæ cap. ij. dicit, & Pau. ad Romañ. xiij. Priuatæ autem personæ defendentes se gladio absque culpa, non accipiunt gladium propria voluntate: sed coguntur ab inuasorum aggressione vti gladio ad sui defensionem. Stat ergo solida dominica sententia, quòd omnes qui tanquam à seipsis acceperint gladium, gladio peribunt: hoc est non erunt impunititi, sed tantum patientur quantum offenderint. Ad alteram verò obiectionem dicitur, quòd licet factum Petri ex parte intentionis suæ & iustissimæ ac

pijssimæ causæ fuerit laudabile,& dupliciter tamen mali speciem habuit. Primò, quia præceps apparet: dum sciens spontaneam magistri voluntatem ad patiendum, non debuit præsente magistro & requisito, Domine si percutimus in gladio? ante responsionem percutere. Secundò (quod magis vrget) quia ad vindictam magis quàm ad defensionem percussio illa spectabat. Nam præsente cohorte præsidis & ministris Iudęorum, adeò quòd erat turba multa cum armis. & cæt. prudens ratio non debebat mouere Petrum ad defensionem: quũ vana prospiceretur huiusmodi defensio, & potius nocitura esset quàm profutura. Prodesse siquidem non poterat contra tot & tales. Nocere autem multùm poterat: vtpote qui ministros curiæ percussissent: & domino imputaretur quòd armis conatus fuerit se defendere. Propter hæc enim euitanda scandala dominus statim Malchum sanauit. Quò fit vt percussio illa quasi ad vindictam tenderet: vt faciunt hi qui etsi non possunt euadere, volunt tamẽ vindictam qualemcunque possunt facere antequàm capiantur. Et sic percussio Petri habuit speciem vindictæ: quæ priuatis personis illicita est. Verba ergo domini non extra propositum allata sunt pro ratione retrahendi gladium à Petro extractum: quoniam factũ Petri reprehensibile erat, tanquam habens speciem mali: hoc est vindictæ. Et Petrus erat tanquam accipiens gladium: hoc est quasi propria potestate vtens gladio ad quasi vindictam. Vtor autem istis quasi & tanquam quoniam de ipso opere loquor, & non de intentione Petri: quia nesciens quid faceret, ad defensionem magistri tendebat. Vnde dominus ex duobus capitibus Petrum arguit. Primò, ex parte facti habentis speciem mali. Secundò, ex parte impedimenti quod præstabat Petrus diuinæ

uinæ ordinationi, nesciens quid faceret.

CIrca quartum de adolescente sequẽte Christum, incertum est quis fuerit, certum tamen videtur quòd nullus apostolus fuit. Et quidem quòd non fuerit Ioannes Euangelista constat ex ætate: nam tunc temporis Ioannes non erat adolescens: quoniam transierat trigesimum ætatis suæ annum: vt patet computando annos quibus postea vixit vsque ad nonagesimum nonum ætatis suæ annũ. Obijt siquidem anno à passione domini lxvij. vel. viij. imperante Traiano: quibus annis si addatur quod supererat vsque ad nonagesimum nonum suæ ætatis annum, manifestè apparet quòd iam erat. xxx. annorum ad minus tempore passionis Christi: ac per hoc non erat adolescens. Et quum dicatur iunior Ioannes reliquis Apostolis, consequens est quòd nullus alius apostolorum fuerit ille adolescẽs. Si quis etiam verba Marci euangelistæ diligenter perspiciat, idem inueniet. nam quum dixisset quòd discipuli omnes fugerunt, tanquam è regione commemorans adolescentem, subdit, Adolescẽs autem quidam sequebatur eum. Hinc enim insinuat omnibus Apostolis fugientibus adolescentem sequutum esse Christum: ac per hoc non esse illum de numero apostolorum.

Suadetur quoque tertiò hoc idẽ ex modo quo opertus erat, scilicet sindone super nudo corpore. Non videtur siquidem verisimile q̃ apostolus aliqs sic cooperatus cœnasset cum Christo: quum huiusmodi operimentũ (.s. quasi circũuolui vno linteamine) nõ sit ordinarius modus vestiẽdi, sed accidentalis ijs qui surgũt ex lecto. Et hinc æstimari potest q̃ adolescens ille in lecto erat ibi i horto, & surrexerat vel fortè ad rumorẽ, vel ad aperiendũ ianuã horti, vel &c. & amans Christũ, vtpote frequenter conuersatũ in illo horto, sequebatur eum.

CIrca quintum de Parasceue Paschæ scrupulus nonnullus occurrit ex eo quòd dies ille quo passus est Christus, erat primus dies Paschę: vtpote in cuius principio vespertino immolatus erat paschalis agnus. Primus autem dies Paschę erat sanctus, & nullum opus seruile in eo erat licitum: vt patet Leui. xxiij. Quomodo ergo erat dies præparationis, ac per hoc operis seruilis, vt Euangelistæ dicunt? Et confirmatur ex eo quòd Lucas Euangelista dicit quòd mulieres quæ cum Iesu venerant de Galilæa viderunt monumentum, & quemadmodũ positum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata & vnguenta: & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum. Vbi apparet quòd ipsa die Parasceues mulieres parauerũt aromata & vnguenta.

AD hoc dicitur quòd festiuitas diei septimi qui sanctificabatur in memoriam quòd Deus requieuit die septimo ab omni opere quod patrarat, excedebat cæteras festiuitates: ita ꝙ non solùm arctius sanctificanda erat dies septima, sed etiam violari (sine crimine tamen) poterat alia festiuitas veniens in feria sexta ob reuerentiam diei septimæ. Nec hoc ego somnio: sed ex Exodo capitu. xvj. accepi. Ibi enim expresse mandatur absque exceptione cuiuscunque festiuitatis, vt feria sexta colligant cibaria duplicia, & parent paranda, & coquant coquenda propter diem septimã. Quum enim sciret lex multas festiuitates posse contingere in feria sexta, & nullam exemptam fecerit ab huiusmodi præparatione propter diem septimam, concessisse videtur vt talis festiuitas in sexta feria eueniens minus sanctificaretur: alioquin oportuisset legem disponere & ordinare quòd quandoque (scilicet adueniente festo in feria sexta) colligenda fuissent cibaria triplicia in feria quinta, & præparanda & coquenda: quod nunquam sancitum inuenitur. Et hinc licita erat Parasceue (hoc est præparatio pro solennitate sabbati) & licitum erat & coquere, & emere. & cæt. Et sic cessant obiectiones.

CIrca sextum de verbis Pilati ad Pontifices Iudæorum, quæstiuncula occurrit, cur Pontifices Iudęorum recusarunt iudicare & crucifigere per seipsos Christum, Pilato bis remittente Christum ad eorum iudicium: vt Ioannes Euangelista testatur. Mirum enim hoc videtur: quum tam vehementer desiderarẽt & procurarent occisionẽ Christi.

AD hoc dicitur quòd reuera semel tantùm põtifices Iudæorum recusarũt iudicare Christum, scilicet prima vice: quia non permittebatur eis damnare ipsum ad mortem vt volebãt, sed tantummodo iudicare ad leuiorem pœnam. Quod vt clarè percipiatur, notanda est series & verborum & gestorum: quoniam ex ea clarè apparet sic esse. Pontifices enim quum intulissent Christum vinctum in prætorium Pilati, vt mandante Pilato interficeretur, tentarunt primò si sine expressione specialis criminis, & discussione causæ, solo eorum testimonio quasi ex authoritate possent inducere Pilatum ad consentiendũ morti Christi tanquam personæ abiectæ: & propterea Pilato interroganti eos, Quã accusationem affertis aduersus hominem hunc? responderunt per locum ab authoritate propria, Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Et tunc Pilatus sciens quòd per inuidiam tradidissent eum, & videns eos stare in sua dignitate & authoritate, quæsiuit repellere à se hanc causam: & dixit eis: Accipite eũ vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Vbi duo faciebat: quia & respondebat consequenter pontificibus, & saluabat vitam Christi. Respondebat quidem consequenter, tanquam dicens. Ex quo vos non vultis vt

ego cognoscam de causa, sed vultis quòd cognitio vestra sufficiat, accipite eum vos & iudicate. Saluabat verò vitam Christi, quia dixit, iudicate secundum legem vestram. Signanter enim dixit vestram, & non dixit legem Moysi: vt per ly vestram intelligerent legem sibi permissam seu concessam à Romanis, siue illa lex esset ipsa lex Moysi limitata seu moderata à Romanis quantũ ad iurisdictionem mortis, siue essent statuta aliqua à Romanis illis data.

Et quòd iste fuerit verus sensus verborum Pilati, testatur responsio pontificum quum dixerunt, Nobis non licet interficere quenquam. Tanquam dicerent: Iste malefactor meretur pœnam mortis, quæ excedit facultatem nostram: nobis enim non licet interficere quenquam. Hæc enim responsio quum constet quòd non est vera secundum legem Moysi absolutè (quia secundum Moysi legem si licitum est eis interficere malefactores multos) opus est vt intelligatur secundum legẽ à Romanis permissam seu datã. Vnde patet ratio quare à principio pontifices recusarunt iudicare Christum: quia scilicet volebãt ipsum damnari ad mortem, quod eis non permittebatur ex illa Pilati remissione. Vnde non valentes inducere quasi ex authoritate Pilatum ad damnationẽ Christi, descenderunt ad specialia crimina, accusantes ipsum in quatuor, quæ Lucas narrat. &c. De secunda autem vice quũ Pilatus dixit, Accipite eum vos & crucifigite, alia est ratio, & alius sensus. Dixit siquidem hæc verba Pilatus postquam examinata fuerat causa Iesu Christi & ab Herode & ab ipso: & adduxerat iam ipsum foras portantem spineam coronam. &c. Et non dixit eo sensu nec ea ratione vt pontificibus permitteret potestatem crucifigendi Christum (hanc enim libenter acceptassent) sed eo sensu & ratione, vt crimen tanti facinoris (scilicet interficiẽdi Christũ innocentem) in pontifices retruderet: iuxta cõsuetum loquẽdi morem, quo nos impulsi ab aliquibus vt faciamus aliquid quod nobis videtur iniquum, respondere solemus: ego non possum hoc facere, faciatis vos. non per hoc probantes aut concedentes quòd ipsi faciant, sed retorquentes crimen in eos.

Et quòd iste sit verus sensus, & intentus à Pilato, & intellectus à pontificibus, patet ex parte quidem Pilati, quia addidit, Ego enim non inuenio in eo causam, scilicet mortis. Ex parte verò pontificum: quia directè responderunt ad retorsionem criminis, dicentes se in hac petitione nullũ peccatum incurrere, sed diuinam legem seruare. responderunt enim: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Vbi petitionem suam ex lege diuina iustificarunt, & dominum Iesum verum vsurpatæ deitatis dixerunt: tanquam si dicerent: Si de peccato agitur, non putes nos causam procurare iniquam: quoniam secundum legem procedimus. Vnde & Pilatus audito hoc sermone magis timuit displicere Iudæis, absoluendo illum, quem lex eorum dignum morte facit. Nunquã ergo pontifices recusarunt iudicare Christum ad mortem: sed prima vice recusarunt iudicium fine facultate damnandi ad mortem. Secunda autem vice non recusarunt facultatem crucifigendi Christum, quia non eis oblata fuit à Pilato per illa verba: sed refellerunt crimen à se, quod Pilatus in eos retorquebat, prosequentes causam contra Christum. Et sic cessat quæstio & obiectio. Budæ in Parasceue.

M. D.
xxiiij.

INCIPIT septimum Ientaculum: in quo tractantur tria.

OCCVRRVNT septimò in hac solennitate Paschali tria.

Primum est, apud Lucam Euangelistã de duobus discipulis euntibus in Emaus: Oculi autem illorum tenebantur ne eũ cognoscerent.

Secundum est, vnde scitur quòd Thomas tetigit manus & latus Christi, vt doctores affirmant.

Tertium, quod in his diebus legitur ex Apoc. cap. v. Dignus est agnus qui occisus est accipere diuinitatẽ.

CIrca primum, Oculi autẽ eorum tenebantur. &c. dubium occurrit, an sit sermo de oculis corporis, an de oculis animæ. Quod enim sit sermo de oculis corporis, ex eo apparet, ꝙ si corporalibus oculis intuiti fuissent ipsum Christum: quum haberent ex pristina conuersatione sensitiuã notitiam eius: videndo cognouissent eum nõ minus tunc quàm ante resurrectionem. Vnde ex hoc ipso ꝙ videntes ipsum non cognouerũt eum, habetur quòd aliquod impedimentũ in eorum corporali visione erat: quo fiebat vt videndo non cognoscerent ipsum sicut prius videndo cognouerant. Quod verò sit sermo de oculis mentis, ex duobus apparet.

Primò, quia illimet oculi detenti sunt ne eũ agnoscerẽt, qui posteà aperti sunt in fractione panis. sed in fractione panis sunt aperti oculi interiores. ergo de illismet dixerat Euangelista ꝙ oculi eorum tenebantur.

Secundò, ex eo quòd nõ sufficiens impedimentum cognitionis Christi allatum fuisset ex impedimẽto visionis corporalis. Nam per sensum auditus restabat sufficiens

sufficiens via ad cognoscendum Christum. Audiendo siquidẽ propriam ipsius vocem dum loqueretur in via, & aperiret illis scripturas: cognoscere poterant imò debebant ipsum esse Christum, sicut ante passionem cognouissent ipsum voce si audissent ipsum loquentem in nocte absque hoc quòd viderent ipsum. Vnde ex hoc quòd neq; audiendo ipsius vocem cognouerunt ipsum esse magistrum suum, insinuatur quòd interiores erãt illi oculi qui tenebantur ne agnoscerent eum. Nihil enim spectat ad oculos corporeos cognoscere personã aliquam per auditum propriæ vocis.

AD hoc dicitur, quòd sine dubio de vtriusq; oculis verificantur verba Euangelistæ: principalis tamen Euangelistæ intentio ad interiores oculos referri videtur. Declarò singula. Quod enim oculi corporei discipulorum tenerẽtur ne agnoscerent eum, ex verbis Marci Euangelistæ clarius percipitur. Nam Marcus explicat quòd Christus duobus discipulis euntibus in villam ostensus est in alia effigie. Vbi manifestatur ꝙ in oculis corporeis ambulantium discipulorum ostendebatur non propria Christi effigies, sed alia: quam Lucas insinuat ex verbis discipulorum fuisse effigiem peregrini, dum dixerunt, Tu solus peregrinus es in Hierusalem. Aliam autem effigiem intellige, non quòd aliquam figuram aeream vnius peregrini formauerit dominus coram oculis illorum (quoniam dominus se ipsum eis monstrauit) neq; quòd in oculis discipulorũ aliqua ægritudinis seu illusionis species facta fuerit, qua impedita fuerit visio oculorum & figuræ ipsius Christi (quoniam nulla ad hoc ratio ducit) sed quòd facies Christi immutabat tã diaphanum medium quàm oculos discipulorum, non secundum omnem dispositionem quam habebat, sed secundum aliquid sic, & se-

cundum aliquid non. Verbi gratia: immutabat secundum aliquid suorum lineamentorum, oculorum, nasi, frontis &c. & secundum aliquid non: aut secundum aliquid coloris sui, & secundū aliquid non. Et sic apparebat in alia effigie: & sic apparebat peregrinus nō per formam seu figuram alteram, sed per subtractionem immutationis secundū omne quod suæ figuræ seu coloris erat: hinc enim apparentia fit alterius. Et parua huiusmodi varietas in immutādo sufficit ad alienam effigiem apparendam, & ad non apparēdam propriam: quoniam species visibilis sic deficiens ab integritate obiecti, repræsentat non talem faciem, non tales oculos, & cætera. ac per hoc repræsentat alienam effigiem. Constat autem hoc fuisse in potestate ipsius Christi: in cuius potestate erat efficere vt etiam præsens non videretur. Et sicut non miramur corpus Christi gloriosum non immutasse oculos corporeos discipulorum quatenus erat lucidū: ita non est mirandum ꝙ non immutauit oculos istorum duorum secundum omnem dispositionem sui vultus. Ex hac ergo subtractione immutationis immutabātur oculi discipulorum ad videndū Christum non sub propria effigie, & ad iudicandū ipsum peregrinum. Et in hoc consistit impedimentum, quo oculi eorum corporei tenebantur ne eum agnoscerēt. Et hæc quò ad impedimentum iudicij secundum corporalem visionem sufficere videntur. Sed quomodo auditus iudicium impeditum fuerit vt non discreuerint vocem Christi, non videtur similis ratio. Nam fictioni simile videtur, ꝙ vox Christi aliter immutauerit audi tum eorum quàm formata ab ipso Christo fuerit: aut quòd secundum aliquid immutauerit, & secundum aliquid non. Vnde rationabiliter intelligimus ꝙ sicut homines qui sciunt varijs loqui linguis, diuersimodè loquuntur

quuntur dum diuersis vtuntur linguis: & sicut qui personam alienam fingunt loquendo, ita quandoque loquuntur vt à non videntibus eos putētur illi esse quorum personam fingunt in loquēdo: ita multò magis dominus Iesus diuersis modis loquebatur: & non semper loquebatur modo quo consuetus erat loqui ante passionem, seruato tamen codē idiomate. Et sic istis duobus discipulis aliter loquutus est quàm consueuerat ante passionem: ita quòd vox nō sonabat ipsum Christum, ex hoc ipso quòd non erat illo modo formata quo consueuerat formari ante passionem.

Et ꝙ hoc ita sit, ex euangelio Ioannis accipere possumus: dum eodem resurrectionis die Christus dñs à Maria Magdalena nō est primò cognitus in voce, dum ei dixit, Mulier, quid ploras? quē quæris? & quasi statim est ab eadē cognitus in voce, dū dixit ei, Maria. Ex hoc enim ꝙ in secūda voce tam breui cognouit eū, & in prima prolixiore non cognouerat eum: accipimus quòd primam vocem Christus formauit quasi alienam: secundam autem more solito ante passionem: & propterea statim Maria cognouit eū. Ex hac enim solita & cognita Christi voce, à Maria cognitus est: & non sufficienter ex hoc quòd nominauit eam proprio nomine. Nam si secūdum priorem vocem qua æstimabatur hortulanus, dixisset nomen proprium: Maria non habuisset rationem cognoscendi eum, sed interrogandi, vnde me nosti? Ex quo æstimabat illum hortulanum esse. Sed dum audiuit suauissima illa voce magistri sui, quam solita erat audire, vocari se nominatim: habuit sufficientissimam rationem cognoscendi eum. Sic ergo duobus istis discipulis Dominus nec propriam effigiē subtrahendo, aliquid immutationis corporalibus oculis mōstrauit, nec solitā vocē auribus eorum proposuit,

& pro-

& propterea interiores oculi eorum tenebantur ne agnoscerent eum: ita quòd pars interior cognoscitiua non habebat ex parte sensuum vnde iudicaret illum hominem esse Christũ: quoniam nec per sensum auditus, nec per sensum visus offerebantur sensibilia offerentia indiuiduum Christi, Præter hanc autem causam alia extabat causa impediẽs oculos internos: scilicet minus bona dispositio mentis eorum: quam ipsimet confessi sunt dicendo, Nos autem sperabamus. Quamque Christus reprehendit, dicẽs. O stulti & tardi corde & cætera. Hinc enim merebantur vt dominus nec per visum nec per auditum se eis aperiret. Hinc etiam merebantur, vt dum aperiret eis scripturas, adhuc nõ cognoscerent eum.

Et per hoc patet secundum: scilicet quòd principalis intentio Euangelistæ est loqui de oculis interioribus: qui ex tot partibus tenebantur ne agnoscerent eum. Nam vt dictum est, tenebantur ex parte visus corporei, & ex parte auditus corporei, & ex parte desperationis stultitiæ, & tarditatis. Et ij sunt quos fateri oportet apertos in fractione panis: si pro quia fractio panis non concomitanter, sed causaliter concurrit ad hoc quòd illi cognoscerẽt Christum. Concurreret siquidẽ fractio panis concomitanter, si non ex ipsa fractione panis, sed dũ frangeret Christus panem, discipuli cognouissent ipsum: hoc est, si dum frangeret panem, figura Christi immutasset oculos illorum secundum se totam: & sic aperti dicerentur oculi eorum corporei. Sed hæc expositio dissonat à plano Euangelij sensu. Non enim replicatum esset quòd narrauerunt Apostolis quòd cognouerunt eum in fractione panis, si fractio panis concomitanter solùm concurrisset. Ita enim potuissent dicere quòd cognouerunt eum in benedictione panis, aut

aut in porrectione eiusdem: sicut dixerunt in fractione: quoniam Christus non solùm fregit, sed accepit, sed benedixit, sed porrexit panem. Quocirca explicando solùm fractionem, causam denotauerunt cognitionis. Et licèt Euangelista non explicet modum quo fractio panis causauit in eis cognitionem Christi: attamen ex hoc ipso quòd ponit fractionem ipsam fuisse causam cognitionis, insinuat miraculum aliquod in illa fractione interuenisse, puta quòd manibus frangebat, sicut alij cultello incidunt. Et hoc tanquã consuetum fieri à Domino ante passionem, mouit eos ad cognoscẽdum ipsum esse Christum. Ex eo enim quòd isti duo discipuli narrauerũt apostolis quo modo cognouerunt eum in fractione panis, manifestè intelligitur modum aliquẽ interuenisse in illa fractione, quo cognouerunt illi ipsum esse Christum Iesum: nam non dicit eos narrasse quòd cognouerũt eum: sed quomodo cognouerunt eũ: nec dicit quomodo cognouerunt eum absolutè: sed determinat, in fractione panis. Illud igitur aduerbium, quomodo, determinans cognitionem in tali motiuo ad cognoscendum, scilicet in fractione panis, incitat nos ad intelligendum interuenisse in illa fractione panis, modum aliquem domino Iesu Christo proprium, ex quo discipuli cognouerũt ipsum esse Dominum Iesum. Et licèt de hoc mirabili actu fractionis quòd fuerit Christo consuetus ante passionem, euangelia non expressè testentur: ex hoc tamen textu & ex Euangelio Ioannis non irrationabiliter sumitur. Ex hoc quidem textu non solùm quia tanquam solitus Iesu Christi actus duxit istos discipulos in Christi cognitionem: sed etiam ex eo q̃ isti discipuli narrauerunt apostolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis: tanquam attestantes actionem Christi propriam,

& ex

& ex consuetudine notam omnibus discipulis, quasi dicerent: Nos cognouimus ipsum certa cognitione, quũ vidimus ipsum frangere panem more solito, vt scitis quòd consueuerat frangere. Ex euangelio autem Ioannis, nam Ioannis vltimo quando ad mare Tyberiadis Christus post resurrectionem manifestauit se discipulis, ad insinuandum per hunc consuetũ actum Christum conuersatum cum discipulis, dicitur: Et venit Iesus & accepit panem, & dabat eis, & piscem similiter. Hæc enim verba ad id tendere videtur, quòd Christus tam panem quàm piscem diuidebat Discipulis proprijs manibus: nõ enim integrum panem, neque integrum piscem illis dabat. Vnde & signanter Euangelista apposuit ly similiter: vt declararet quòd simili modo dabat piscem: quo dabat panem, hoc est quòd ita manibus frangebat piscem sicut frangebat panem. Hæc de primo.

CIrca secundum de tactu Thomæ ratio dubitandi est: quia in Euangelio non legimus Thomam tetigisse. Sacri autem doctores, specialiter Leo & Gregorius tactum affirmãt interuenisse.

AD hoc dicitur, quòd ex verbis domini recitatis in Euangelio Ioannis, intelligitur Thomam tetigisse: nam per actum videndi significauit Euangelista huiusmodi tactum. Quod non volũtariè dicimus, sed ex pluribus Euãgelistis manifestè habemus. Apud Lucam nanque Dominus ipso die resurrectionis dixit discipulis, Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet. Vbi ly videte, non visionem corporalem significat, sed certificationem cognitionis ex tactu: ita quòd dicendo, Palpate & videte, dicebat, Palpate & certificate vos. Apud Ioannem quoque Dominus dixit Thomę. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas. Non enim digito videre

dere poterat manum, sed digito certificare se poterat de fixura claui in manu, & propterea dicens. Infer digitum tuum huc, & vide, dicebat: Infer digitũ tuum & certificare. Nec Euangelistę vsurparunt videndi vocabulum ad designandam certam cognitionem, sed vsitatum loquendi morem sequuti sunt. Consueuimus enim videndi verbo vti non solùm ad significandum corporalem visionem aut intellectualem, sed etiam ad significandum certam cognitionẽ secundum quemcunq; sensum. Et videtur hic vsus deriuatus ex certitudine sensus visus. Vnde & in Psalmo dicitur de sensu gustus spirituali: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. Ex hoc ergo quòd in hoc proposito ipse dominus vsus est videndi verbo ad significandam certam cognitionẽ secundum tactum tam ad Apostolos alios apud Lucam in die resurrectionis, quàm ad Thomam apud Ioannem post octo dies: consequens est vt affirmante domino, quia vidisti me Thoma, credidisti: affirmata sit certificatio secundum actum, quæ per verbum videndi significata & oblata ab ipso Christo erat. Ita quòd dicendo, quia vidisti me, credidisti: dixit, quia tangendo certificatus es, credidisti &c. Vnde patet ex euangelio haberi quòd Thomas tetigit: & propterea confessus est credendo, Dominus meus, & deus meus. Hæc de secundo.

CIrca tertium dubitandi ratio est: quia Christus dominus ab ęterno fuit Deus: nec per mortem desijt esse Deus: nam totus Deus erat in sepulchro, & totus Deus erat in inferno cum anima Christi. Quomodo ergo post resurrectionẽ suam de eo dicitur, q̃ dignus est accipere diuinitatem, quasi non haberet illam?

AD hoc breuiter dicitur, quòd accipere dicimur aliquid non solùm si de nouo accipimus illud, sed etiam si prius illud

illud habentes de nouo vtimur. Vnde & habens gladium dicitur accipere gladium quando de nouo vtitur illo.

Et iuxta hunc sensum dominus Iesus licèt ab æterno fuerit Deus, & nunquam desierit esse Deus: quia tamen post resurrectionem suam vsurus erat diuinitate sua manifestè, quam sub passibili carne tanto tempote occultam tenuit: & ex merito passionis suæ dicebatur sibi manifestatio gloriæ suæ (vt Apostolus ad Philip.ij.dixit) ideo dignus post resurrectionem suam dicitur accipere diuinitatè, non ad de nouo habendum illam, sed ad manifestum vsum illius: qui vsus vsque ad diem iudicij, quo manifestissimè apparebit omnibus Deus, extenditur.

Hæc de tertio & tota hac parte. Budæ sabbato in albis. M.D. xxiiij.

INCIPIT octauum Ientaculum: in quo declarantur de peccatis quinque.

OCCVRRVNT octauò declarãda de peccatis quinq;.

Primum est Matthæi. xij. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemiæ non remittetur.

Secundum est primæ ad Corinth. vj. Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Tertium est .j. Ioannis vltimo. Qui scit fratrem suum peccare peccatum nõ ad mortem peccat: & dabitur ei vita peccanti non ad mortem: est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis.

Quartum est Apocalip. tertio. Vtinam esses calidus aut frigidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis quia miser es, & miserabilis, & pauper, & cęcus, & nudus.

Quintum est Apoc. vlti. Qui nocet, noceat adhuc: & qui sordidus est, sordescat adhuc.

CIrca primum Matth. xij. Omne peccatum blasphemia remittetur hominibus: spiritus autẽ blasphemiæ non remittetur: dubium occurrit de differentia posita inter spiritũ blasphemiæ, & reliqua peccata hominum quantùm ad hoc quòd spiritus blasphemiæ non remittetur, reliqua verò remittentur. Nam aut est sermo de remissiõe quantum est ex natura peccati: & sic non saluatur differentia posita: quia commune est omni peccato mortali, quantum est ex patte sui esse irremissibile: quum faciat hominem dignum æterna morte, & constituat inimicum Deo. Aut est sermo de remissione secundum potentiam: & nec sic saluatur differentia posita: quia commune est omni peccato mortali posse remitti non solùm per omnipotentiam Dei, sed per misericordiam eius solitam: tam per sacramentum baptismi, quàm per sacramentum pœnitentiæ. Aut de remissione in actu, hoc est quòd reliqua remittentur, & hoc non. Et nec sic saluatur differentia posita: sed vtrinque falsa videtur. Nam nec de omnibus reliquis peccatis hominum verificatur quòd quandoque remittẽtur hominibus: quum multi damnẽtur propter huiusmodi peccata. Nec pro vero asserendum est aliquod quodcunque sit illud peccatum hominis in hac vita, quod nunquam remittetur: quoniam affirmare hoc, est ponere hominem illum in desperationẽ.

Nam si certificatº esset quis per domini sententiã quòd peccatum spiritus blasphemiæ nunquam remittetur, haberet causam desperandi habens tale peccatum: vtpote certus de non consequendo remissionem.

AD hoc dicitur, quòd quum manifestè spiritus blasphemiæ distinguatur in litera contra blasphemiam, videtur per spiritum blasphemiæ intelligendum quoddam spirituale blasphemandi genus: quod, iudicio meo, constat ex maligna machinatione aduersus Deum: dum aliquis ad hoc dat operam vt quæ Dei esse cognoscit, aut putat, destruat, peruertat, alij attribuat, & cætera. Huiusmodi enim blasphemiæ genus meritò blasphemiæ spiritus appellatum est, propter plenitudinem rationis blasphemandi, & propter consuetum loquendi morem, quo appellamus hominem omnibus opponentem habere spiritum cõtradictionis. ita huiusmodi malignantes dicuntur habere spiritũ blasphemiæ.

Inter hoc igitur crimen spiritus blasphemiæ, & alia peccata & ipsas blasphemias differentia quò ad remissionem est, quòd reliqua regulariter loquendo remittunt hominibus, hoc autem regulariter loquendo nunquam remittitur: ita quòd dominus hanc differentiam reuelasse videtur in hoc textu. Et quanuis etiam istis si pœnitentiam agerent, venia daretur: disposuit tamen diuina iustitia permittere istos in pœnitentes perseuerare: ita quòd sub hac dominica reuelatione cadit non solùm negatio remissionis, sed negatio doni pœnitentiæ: tanquam si dictum fuerit quòd peccantibus spiritu blasphemiæ nunquam concedetur remissio: quia nunquam cõcedetur ex gratia pœnitendi, exigente hoc maxima illorum nequitia.

Ad dubitationem igitur respondetur quòd sermo est de actuali remissione non simpliciter & absolutè, sed regulariter: hoc est, secundum communem cursum. Et quũ obijcitur quòd non omnia reliqua remittuntur etiam secundum communẽ cursum: respondetur dominum non dixisse quòd omnia reliqua remittentur singulis hominibus, sed dixit quòd remitterentur hominibus. Ad quod verificandũ sufficit quòd remittãtur aliquibus hominibus.

Quod verò obijcitur de desperatione, soluitur dicendo quòd talis non debet desperare: quoniam Deus nõ alligauit misericordiã suam communi cursui, sed præter illum seu supra illũ pluries misertus inuenitur peccatorum: vt patet de latrone, de Paulo, de Magdalena, quos supra communẽ cursum statim ita euexit. Omni ergo conatu, ieiunijs & eleemosynis, & orationibus, alienisq; suffragijs tantò magis conari talis deberet ad diuinam implorandam misericordiã, quantò remotiorẽ se ab illa constituit. Hæc de primo.

CIrca secundum. j. ad Corinth. vj. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quæstio occurrit: tum contra primam partem, tum contra secundam.

Contra primam quidem: quoniam falsum videtur omne aliud à fornicatione peccatum extra corpus esse. Apparet enim triplex manifesta instantia. Prima, de comessationibus & ebrietatibus: quas constat peccata esse in corpore, & non extra corpus. Secunda, de percussione & vulneratione sui ipsius: quum enim quis percutit aut vulnerat seipsum, manifestè peccat contra corpus suum plus quàm inebrians se. Tertia, de abusu manuum loco pedum, vt si quis ambularet more quadrupedum. Hinc enim maximè peccaret in corpus suũ dehonestans illud, & abducens ac deijciens ab humana dignitate, & efficiens illud simile bestijs.

Contra secundam verò partem: quoniam non apparet vera neque per se, neq; per accidens. Non per se: quia licet in peccatis contra naturã contumelia fiat corpori (iuxta illud ad Romanos primo. Vt contumelijs afficiant corpora propria) in peccatis tamen naturalibus, quale est fornicatio, nulla apparet iniuria corporis, sed animæ: dum anima subditur corpori, & inquinatur peccato. Nec per accidens: quoniam non oportet fornicantem nocere corpori proprio, quum semen sit de superfluo indiuidui & cętera. Et si ad ea quę sunt per accidens, egrediendum est: in promptu obijceretur ꝙ pluries occidit crapula q̃ gladius.

AD hoc dicitur, sermonem Apostoli esse de peccatis humanis in genere: ita quòd non intendit fornicationem comparare singulis peccatorũ speciebus, sed communibus generalibus peccatis: nec loquitur de effectibus peccatorũ, sed de peccatis ipsis: & intendit quòd solum peccatum fornicationis, & tanto magis adulterij & similium, est peccatum in corpus proprium: hoc est, infert iniuriam proprio corpori. quum distinguitur enim peccatum in Deum, in proximũ & cętera. sensus est quod infert iniuriam Deo, infert infert iniuriam proximo &c. Ac per hoc quũ dicitur hìc quod peccat in corpus proprium, sensus est quòd iniuriam facit proprio corpori. Vnde ad obiecta contra primam partem respondendo, dicitur quòd neque comessatio neque ebrietas iniuriosa est corpori proprio in ipso actu peccati, quanuis effectus earum iniuriosus sit corpori, pro quãto illi nocet: & pro tanto dicuntur extra corpus esse quò ad iniuriam: quia extra corpus sumitur hic vt distinguitur contra peccare in corpus proprium: in quo fornicatio à reliquis differre dicitur. De percussione autem & vulneratione propria, dicitur huiusmodi crimina computari extra generalem rationem peccatorum communium: vt patet ex hoc quòd homicidium secundum communẽ suam rationem non ponitur peccatum in corpus proprium: & tamen occidere seipsum, maximè est contra corpus proprium. Vnde huiusmodi specialia peccata vt existentia extra comparationẽ quam facit Apostolus, reijcienda sunt. De ambulatione verò more quadrupedum & similibus, dicitur ꝙ quum hæc sint peccata plus quàm humana (quoniam apud philosophos sunt peccata bestialitatis) valde remota sunt à comparatione quæ ab Apostolo fit. Ad ea verò quæ obijciuntur contra secundam partem, respondetur quòd sermo est de iniuria quam per se facit fornicatio corpori proprio. Et quum quæritur, quæ est illa iniuria? Respondetur quòd est duplex, scilicet dehonorationis & subiectionis. Dehonorationis quidem, quia membra sua membra facit meretricis. Qui enim adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea. Subiectionis verò, quia membra sua subijcit potestati meretricis. vnde patet quòd non oportet recurrere ad nocumẽta per accidens, aut ad quæcunq; alia per accidens. Hæc de secundo.

CIrca tertiũ. j. Ioan. vlti. Qui scit fratrẽ suũ peccare peccatũ non ad mortẽ: petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortẽ. est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis, difficultas occurrit de differẽtia peccati ad mortẽ, & peccati non ad mortem. An sit sermo de morte corporis, an de morte animæ; ita quòd si ad mortem corporis spectatur, peccatum ad mortẽ intelligitur finalis impœnitẽtia: hoc est, quando homo moritur in peccato mortali absque pœnitentia interiori: hoc enim est peccatum durans vsque ad mortẽ corporis inclusiuè, & propterea

ducens ad mortem æternã. Si autem ad mortem animæ spectatur, vocatur peccatum ad mortem omne peccatum mortale: quia mors animæ est. Quæstio igitur est quis sit sensus Ioannis apostoli per hęc verba. Nam contra primum sensum militant verba ipsius textus, dum dicitur, Qui scit fratrẽ suum peccare. De finali siquidem impœnitentia non potest aliquis dum viuit, scire quòd peccat huiusmodi peccato: sed solùm post mortem potest sciri quòd peccauit finali impœnitentia: quoniam quandiu viuit, potest pœnitere: ac per hoc non est adhuc finaliter impœnitens. Et propterea de hoc peccato non esset dicendum, Qui scit fratrem suum peccare: sed qui scit fratrem suum peccasse. Contra secundum verò sensum (iuxta quẽ solummodo peccatum veniale est peccatum non ad mortem) militant duo verba textus. Primum quum dicitur: & dabitur ei vita: nam peccans solùm venialiter, non eget vt detur ei vita: quum habeat ipsam spiritalem vitam per charitatem, quę stat cum peccato veniali. Vnde ex hoc quod dicit, & dabitur ei via peccanti non ad mortem, significat quòd talis peccãs non ad mortem, eget vita: vtpote non habens illam, sed expectans vt detur sibi: quod non conuenit peccato veniali sed mortali. Secundũ, quum dicitur, Non pro illo dico vt roget quis. Nam hinc sequeretur Ioannem non dicere vt rogetur pro peccantibus mortaliter: cuius contrarium Dominus docuit, Orate pro persequentibus vos. Et fecit, orãs pro crucifixoribus: & Stephanus orauit pro lapidantibus. Constat autem hos omnes peccasse mortaliter, & non esse rationabile vt Ioannes Euangelista discordet à doctrina & exemplis Christi & sanctorum: discordaret autem, si timeret orandum esse pro irretitis peccatis mortalibus.

Ad hoc

AD hoc dicitur, quòd quum sermo omnis nisi per se intelligatur incertus sit (vtpote vagus per accidentia) per peccatum ad mortem intelligendum est peccatum quod per se machinatur ad mortem animæ: hoc est ex intentione abijcit vitam animæ, vt quũ quis ex intentione non curat de salute animæ suæ, de paradiso & huiusmodi. Dico autem ex intentione, propter eos qui non ex huiusmodi intentione, sed ex consuetudine deliciarum & luxuriarum, ex consuetudine vsurarum, & sic de similibus, viuunt tanquam non curantes de salute animæ suæ: tales enim non ex intentione peccant contra vitam animæ suæ, sed ex passionibus, infirmitatibus, & cætera. Intendit ergo Ioannes Euangelista differẽtiam inter peccatores ex contemptu propriæ salutis peccantes, & inter alios qui ex ignorantia, aut passione, aut huiusmodi incurrunt peccata mortalia. Et instruit Christianos, vt quum viderint aliquos peccare ex ignorantia, aut infirmitate & cætera. orent pro illis cum fiducia. Quum viderint autem peccantes ex cõtemptu propriæ vitæ, non præsumant petere pro eis veniam, sed vel relinquant eos in cursu suo, vel (vt Bernar. insinuat) gemant si fortè diuina misericordia adijciat quod oratio non præsumit. Et bene nota quòd Ioannes non affirmat repellendam esse orationem pro talibus, sed non audet dicere vt orent pro talibus, tanquàm petitio videatur præsumptuosa. ait enim: non dico vt oret quis.

Et hic sensus consonare videtur non solùm toti textui & contextui, sed etiam gestis sanctorum: nam Dominus orans pro crucifixoribus, adiecit causam ignorantiæ: Quia nesciunt quid faciunt. Et Paulus pro quo exauditus fuit Stephanus, testatur se misericordiam consequutum, quia ignorãs fecit.

Vnde patet quòd neuter quæsitorum sensuum est intentus ab Apostolo, sed iste quem diximus: cui omnia cõsonare videntur. Hæc de tertio.

CIrca quartum Apoca. iij. Vtinam esses frigidus aut calidus, sed quia tepidus es, nec calidus, nec frigidus, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis quòd diues sum & locupletatus: & nullius egeo: & nescis quia tu miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Ambiguitas occurrit ex quadruplici capite.

Primò, quia inconueniẽs manifestum est attribuere alicui sancto angelo desiderium mali culpæ: ac per hoc non cõsonat illi dicere, vtinam esses calidus aut frigidus: nam per esse frigidum intelligitur alienum manifestè esse à toto charitatis igne.

Secundò, quia non consonant hæc duo sibijnuicem, scilicet tepor & feruor arrogantiæ: & tamen in litera vtrumque dicitur hunc episcopum habere: nam primò dicitur, quia tepidus es: & deinde subiungitur: dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo. vbi superbiæ feruor magnus notatur, quum falsò sibi arrogat diuitias &c.

Tertiò, quia aliud est ex tepore, aliud ex ignorantia peccare: nam tepor ad infirmitatẽ animi spectare videtur: & propterea mirum est quòd in litera iste dicitur tepidus, & deinde subditur eius ignorantia, dum dicitur, & nescis quia miser es, & miserabilis &c.

Quartò, quia nulli debet imputari defectus non solùm inculpabilis, sed imposibilis euitari. Nullus (inquit Philosoph⁹) imꝓperabit cæco nato. Sed hominem in hac vita nescire se esse absque charitatis gratia, est defectus & inculpabilis & ineuitabilis. Nullus enim scit an odio vel amore dignus sit: vt dicitur Eccleſiast. ix. Inconuenienter ergo

ergo arguitur iste ꝙ nesciat se miserum. &c.

AD hoc dicitur, quòd homo iste vltimò descriptus de quo est sermo habet secundum planum literæ sensum conditiones quatuor. Prima est, esse extra charitatem: quæ ex eo habetur quòd describitur miser, miserabilis, pauper & cæcus secundum veritatem. Secunda est, esse tepidum: quæ clarè patet in litera. Tertia est, æstimare se diuitem, locupletatum, & nullius egere. Et hæc etiam clarè patet in litera. Et ponitur causa tepiditatis: quoniam cum coniunctione causali in litera ponitur, dicendo, quia dicis ꝙ diues sum. &c. Quarta est, nescire se esse miserum & miserabilem, pauperem, cæcum & nudum. Et hæc quarta conditio similiter ponitur concausa tepiditatis: dum continuatur in textu cum antedicta causa sub eadẽ coniunctione causali: vt patet intuenti. Ex quibus omnibus colligitur huiusmodi hominem abundare multis ac donis siue naturalibus, siue gratuitis, & multis bonis operibus: ita quòd primum istius peccatum apparet superbia de multis bonis quæ in se recognoscit. Et si singula discernimus, istius hominis oculus adeò perspiciebat bona quæ in se erant, vt erraret & superbiret. Erraret quidem, quoniã ex bonis secuudum quid, æstimauit se bonum simpliciter: hoc est, ex donis & bonis operibus quibus abundabat sine vera charitate, æstimauit se etiam charitatem & illius dona habere. Hoc enim sonãt verba sua, dum interiori verbo dicebat, Diues sum, & hoc quò ad dona tam naturæ quàm gratiæ, locupletatus sum, & hoc quò ad bona opera & studia. & nullius egeo, & hoc vniuersaliter quò ad dona quæcunque necessaria: ita quòd æstimabat se nullo amplius dono egere, & tamen falsum erat: quoniam carebat charitate & gratia gratum faciente. Su-

perbiret autem, quoniam bonis illis quæ habebat, seipsum magnificabat. nam dicebat: ego sum diues, ego locupletatus, ego nullius egeo: quum vir rectus debuisset dicere, quia fecit mihi Dominus magna qui potens est. &c. & Deum nō se magnificare, nec vnquam prorumpere in tam temerariam æstimationem quòd nullius egeret. Nec intelligo hunc esse tanta elatum superbia, vt ex intentione superbiret (quoniam iam esset in numero non tepidorum, sed frigidissimorum) sed quia per modum superbientis & tali æstimationi innitentis se habebat: quod vt clarius patebit, facit hominem tepidum. Erat quoque huic superbæ ac falsæ æstimationi annexum alterum peccatum negligētiæ: nam cum hac æstimatione negligebat iste discutere interiorem dispositionem animæ suæ quò ad mala pœnæ attestantia malum culpæ. Nesciebat enim se esse miserum, miserabilem, pauperem, cæcum & nudū: quæ sunt mala pœnæ attestantia malum culpæ. Et fomentum huius negligentiæ quanuis ex litera non habeatur, nisi antedicta superba æstimatio, videtur tamē esse incertitudo charitatis: ita quòd ex hoc quòd non potest homo scire certa cognitione se habere gratiam gratum facientem seu charitatem, neglexit perscrutari antedicta mala sua: tanquam eiusdem rationis sit cognoscere habere se bona gratiæ & charitatis, & discutere huiusmodi mala. quod tamen non est verum: nam etsi homo nō potest cognoscere in se esse donum charitatis infusæ, potest tamen discernere an sit pauper, & cæcus: paupertas enim consistit in penuria operum interiorum similiū operibus interioribus charitatis: puta si habebat interiorē actū pœnitentiæ, si interiorem actum gratitudinis, si reuerentię & tremoris in Deum, si misericordię in proximos, si humilitatis in seipsum. Similiter

militer de visu, si videbat eo modo videndi de quo scriptum est: Ad videndum in bonitate electorum tuorū. Vident enim electi in bonitate, propria quidem bona, vt Dei: propria verò mala culpæ, accusando se, corrigendo, puniendo: propria verò mala pœnæ æquanimiter tolerando, bono aliorum gaudendo, malo aliorum condolendo. &c. quo contra cæci videntes in superbia cordis sui, proximos vident iudicando seu contemnendo, bona eorum parui faciendo, mala eorum accusando, indignando. &c. bona quæ habent vt sua magnificando, mala quæ habēt excusando. & cętera. huiusmodi enim paupertatem, cæcitatem & nuditatē virtutum his annexam potest homo si vult diligenter in se discutere & cognoscere. Et in hoc iste homo defecit: neglexit enim huiusmodi mala pœnæ in se discutere, & sic nesciuit seipsum miserum. &c. Ex his autem duobus (superbia scilicet & negligentia) consurgit in homine quædam confidentia, quasi manendi in statu in quo stat. Ex eo enim quòd æstimat se abundantem in bonis, & nescit miseriā status sui, quasi securus incedit: etiam inde naturaliter procedit affectus tepidus ad dona gratiæ gratum facientis habenda. Et propterea homo iste ponitur tepidus ex his causis: scilicet quia dicebat, diues sum. &c. & nesciebat se esse miserum. &c. Huiusmodi autem dispositio tepidi animi vtinam non frequens inueniatur in ijs, qui putantes se in gratia Dei esse, negligunt discutere interiorem animi sui dispositionem quò ad penuriam interiorem actuū virtutum & interioris visus. Signum autem tepidi animi videtur esse non progredi seu non augeri in interioribus actibus virtutum infusarum.

Et licet ex recitatis in hac litera appareat iam hunc esse verum literæ sensum solidior tamen sensus iste appa

ret ex

ret ex subiuncto consilio exhibito in textu isti homini, dum suadetur ei in remedium studium emendi aurum ignitum. & cætera. In emendo siquidem duo inueniuntur contraria tempori. Alterum est, appreciare seu magni æstimare id quod est emendum: alterum est, exhibere precium æquale rei emendæ. Et primum quidem spectat ad animum, secundum autem ad exequutionem operis. Quæ ideo tollunt teporem, quia tepidus non æstimabat donum gratiæ tanquam emendum, nec studet in exequutione exhibere opera quasi æquiualentia ad gratiam: ad quæ tamen duo maximè debet assurgere tepidus, & vt summè magni faciat (quo caret) gratiæ donum, & vt omni conatu exerceat se quasi ad cogendum Deum: vt det sibi gratiam. Secundum quoq; remedium quod adiungitur, idem testatur ad causas tepiditatis relatum. nam quia & malè videndo bona quæ habet, & non videndo mala quæ habet, tepidus effectus est: medicina pro oculis ei offertur, qua impedimenta videndi tollantur: inter quæ præcipuum est superbia, quæ collyrij vnctione tollitur, si à Christo discimus quia mitis est & humilis corde.

AD obiecta igitur ordinatè respondendo, dicitur dupliciter posse accipi metaphoram hanc de calido & frigido, & tepido.

Primò, intelligendo per calidum manifestam charitatem, & per frigidum manifestam iniquitatem, per tepidum verò mediũ: qualis descriptus est, qui sibi videtur bonus, & tamen est malus. Et iuxta hunc sensum optat angelus magis frigidum quàm tepidũ, non vt meliorem, sed vt faciliorem ad resipiscendum: qui enim cognoscit se esse malum, facilius correctionem suspicit, quàm is qui putat se esse bonum, & quasi tutus tepet.

Secundò, referendo metaphoram totam ad gustum seu sumentum. Et iuxta hũc sensum tam frigidus quàm calidus bonus est: nam & calida libenter sumimus: & similiter frigida libenter sumimus: solum autem tepidum abominabile est, vtpote vomitum causans. Et sic optans angelus. Vtinam esses calidus aut frigidus optat bonum. Vtinam esses sicut cibus aut potus habilis ad sumendum: vt est alimentum calidum, & alimentum frigidum. Et hic sensus magis consonat literæ: pro quanto parabola hæc ad hoc tendit, vt solum tepidum abominabile dicatur, tanquã vomitiuum. Vnde patet nihil mali per hęc verba optari ab angelo.

Ad secundam obiectionem dicitur quòd in isto homine tepido esset feruor superbiæ & arrogantiæ, si ex intentione superbiret ad hoc vt se diuitem, locupletatum, & nullius egentem magnificaret. sed iste tepidus non ex intentione sic superbit, sed ex modo se habendi: quandoquidem sic concidit in ijs quæ habet, tanquam indicans se locupletem, diuitem, & nullius egentem. Videtur enim quę dam superbia sicca magis quàm superbiæ feruor: & propterea non inde apertè malus, sed tepidus effectus est. Ad tertium dicitur quòd tepor & ignorantia possunt subordinari: ita quod ambo possunt diuersimodè causare peccatum: tepor immediatè, ignorantia mediatè. Sic autem est in proposito: ignorantia enim propriæ miseriæ concausat teporem, quo deinde peccatur. Nec ista simultas contrariatur diuersitati causarũ peccandi, scilicet ex ignorantia vel infirmitate: quoniam illa diuersitas intelligitur secundum causas proximas: quando scilicet causa proxima est infirmitas, non ignorantia, aut è contrario. Secus autem est quum infirmitas circa vnum actum subordinatur ignorantiæ alterius rei præcedentis: vt patet esse in proposito. Ad quartam dicitur

dicitur quòd huic tepido non imputatur nescientia doni charitatis in seipso, sed ignorantia propriæ miseriæ: quę non est solùm euitabilis, sed valde culpabilis: vt patet ex dictis. Hæc de quarto.

CIrca quintum Apoc. vlt. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus, iustificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc. difficultas ex triplici capite occurrit.

Primò, de veritate: quia vtraque pars progressus, scilicet tam malorum quàm bonorũ falsa videtur: nam multi hodie mali, cras boni: vt patet de Paulo & latrone. &c. & similiter multi hodie boni, cras mali: vt patet de Nicolao, Salomone. & cætera.

Secundò, de decentia: quia hæc verba sunt angeli alloquentis Ioannem: indecens autem videtur vt angelus sanctus dicat, Qui in sordibus est, sordescat adhuc. multò magis quàm indecẽs fuerit iudiciũ inferre blasphemiæ in diabolum: quod tamẽ non est ausus Michael archangelus, vt Iudas in epistola sua dicit.

Tertiò, de concessione temporis: nam Deus nemini dedit spacium malè operandi (vt dicitur Ecclesiastici decimoquinto) imò vt Esaias dixit, propterea expectat dominus, vt misereatur vestri, Quomodo ergo nunc angelus tempus propinquum denuncias dicit: Qui nocet, noceat: & qui sordet, sordescat: tanquam concedens malis tẽpus peiora faciendi.

AD hoc dicitur, quòd literalis sensus horum verborum ad præscitorum & prædestinatorum conditionem, ac tempus vsque ad iudicium tendere videtur. Ad cuius euidentiam prænotandum est angelum more humano allocutum esse Ioannem in fine Apoca. monendo eum ne claudat librum Apocalypsis, assignando pro ratione, quia tempus prope est. Consueni-

mus siquidem quando in aliud tempus differenda est lectio libri, claudere librũ reseruando ipsum ad tempus opportunum: quando verò tunc imminet tempus vtendi libro qui inuenitur apertus, dicimus, ne claudas librum, quia iam instat tempus vtendi illo. Sic angelus Ioanni scribenti Apocalypsis librum dicit: Ne signaueris librum hunc, quia tempus instat exequendi ea quæ sunt scripta in illo. Et notanter ex parte instantis temporis ad vniuersale iudicium, reddit rationem non sigillandi librum: duo namq; exequendorum genera in Apocalypsi reuelata sunt. Quædam adimplenda in tempore: & sunt quæ fient vsque ad diem iudicij. Quæ dum adimplenda in æternitate: & hæc sunt quæ fient post diem iudicij. Et quoniam illa quæ fient in æternitate, distantia multum videtur, ideò angelus ex parte temporis & eorum quæ in tempore fiunt, reddit rationem non sigillandi librum: vtpote quia tempus iudicij instat, & exequenda in tempore iam sunt. Et hoc denotauit dicendo: Tempus enim propè est. & dicit absolutè tempus: quoniam tempus ad iudicium. & tempus absolutè æquiualent: quoniam post iudicium nõ erit vltra tempus: iuxta illud: Iurauit per viuentem in secula seculorum, quod tempus non erit vltrà. Et ad declarandum quòd propinquum sit tempus iudicij, subiungit quasi epilogando totum quod interim agendum est: scilicet quòd adimplenda sunt præscitorum demerita, & prædestinatorum merita: vt ex his paucis adimplendis perpendatur breuitas temporis ad iudicium. Omnia enim quæcunque vsque ad diem iudicij agenda sunt, in his duobus consistere videntur. Significauit autem angelus hæc duo per proposita verba: scilicet qui nocet, noceat adhuc. & cæt. Quod vt facilius clariusq; percipiatur,

nota

Universidad de Deusto Biblioteca

nota in his verbis mysteria septem. Primum est, quòd tam in hominibus bonis, quàm in malis præsupponitur initium : & apponitur terminus per modum progressus perseuerantis: Præsupponitur quidem initium dicendo, qui nocet, qui in sordibus est, qui iustus est, qui sanctus est: manifestè enim per modum præsuppositi hæc dicuntur: illa de malis, ista de bonis. Apponitur verò terminus, dicendo, noceat adhuc, sordescat adhuc, iustificetur adhuc, sanctificetur adhuc. Et apponitur per modum perseuerantiæ : quia sola perseuerantia & in malis damnatur, & in bonis coronatur. Per modum quoq; progressus, quia in vitæ termino & mali si possent adderent ad malum, & boni adderent ad bonum. Ex hac igitur ordinatione literæ intelligimus mysterium hoc quòd de præscitis & prædestinatis est sermo : qui ex præsuppositа prædestinatione & præscientia procedit, dum in malis ex præsuppositо primo quasi effectu reprobationis, scilicet prima præsciti iniquitate, & in bonis primo prædestinationis effectu, scilicet prima prædestinati iustitia, ad progressum termini vltimi in malo quò ad præscitos, & in bono quò ad prædestinatos extenditur sermo: ita quòd sensus est. Qui præscitus est nocens aut in sordibus, impleat mensuram iniquitatis suæ : & qui prædestinatus est iustus aut sanctus, adimpleat mensuram iustitiæ suæ. Secundum est, quòd in ordine malorum solius iniquitatis : & in ordine bonorum, solius bonitatis mentio fit : vt clarè patet. Hinc enim per malos, præscitos, & per bonos, prædestinatos intelligimus : quia Ezechiele teste didicimus quòd Deus obliuiscitur omnium iniquitatum quas fecerat, qui conuersus in bono perseuerat vsque in finem, & similiter omnium bonorũ quæ fecerat, aduersus & perseuerans

rans in malo vsq; in finem. Tertium quoq; ad hoc idẽ mysterium est, quòd licet in isto decursu temporis vsque ad iudicium interueniat diuersitas bonorum & malorum secundum præsentem gratiam vel nequitiam, vt patet: nulla tamen de hac diuersitate hic mentio fit: quia huiusmodi diuersitas non remanebit iudicanda, sed sola diuersitas quæ est secundum bonitatem prædestinatam, & malitiã præscitam simpliciter. Quartũ est ex modo loquendi dum non enunciando per verbum indicatiuũ (non enim dicitur, nocebit, sordescet, iustificabitur, sanctificabitur) sed per verbum imperatiuum noceat, sordescat, iustificetur, sanctificetur, exprimitur huiusmodi progressus perseuerans siue in bono siue in malo. Hinc enim ordo diuinæ præscientiæ ac reprobationis & similiter prædestinationis insinuatur. nam inter primum peccatum præsciti & posteriora hæc est differentia, quòd primum est tantummodo permissum: posteriora verò sunt & permissa & ordinata in pœnam prioris: iuxta illud ad Rom. j. propter quod tradidit illos deus in reprobum sensum. & cæt. Et propterea de posterioribus peccatis tanquam de speciali modo subiectis ordinationi diuinæ, imperando ordinẽ ac tolerantiam eorum dicitur, sordescat & noceat. De bonis autem prædestinatorum clarum est quòd non solùm sub ordine, sed etiam sub efficientia diuinæ prædestinationis denotantur. Apparet quoque in vtrisq; denotari per hoc mensuram eorundem. nam & diuina prædestinatio definiuit vsquequo merita prædestinatorum progredientur: & similiter diuina dispositio ordinauit vsquequo sustinebit in multa patientia seu tolerabit demerita præscitorum. Et hoc forte denotant hæc verba determinata illo aduerbio, adhuc. Cũ his quoque omnibus retine quòd per huiusmodi loquendi

quendi modum, sordescat, noceat. &c. humana libertas designatur: vt solemus dicere relinquentes aliquem in sua libertate, faciat, dicat. &c. Quintum est diuersitas ordinũ tam in bonis quàm in malis. nam ponũtur duo ordines bonorum & duo ordines malorum, ad denotandam disparitatem prę sciorum inter se, alijs minus malis, & alijs peioribus existentibus. & similiter ad denotandam diuersitatẽ prædestinatorum bonorum & meliorum. Mali siquidem denotantur per eos qui in sordibus sunt, peiores verò per nocentes. boni quoque notantur per iustos, meliores verò per sanctos. Quemadmodũ enim paratæ sunt prædestinatis diuersæ mansiones in domo patris cœlestis: ita & præscitis in inferno diuersa tormenta parata sunt pro diuersitate demeritorum. Sextum ex ordine quo reuelata dicuntur, sumi potest. Ex hoc enim quòd prius præsciti, & demum prædestinati positi sunt: intelligi potest ipse qui in rei veritate est ordo inter tolerantiam præscitorum & prę destinatos. nam tolerantur præsciti propter prædestinatos: iuxta illud, Nolite nocere terræ neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et rursus quum sancti martyres suspirarent ad diem iudicij pro corporum resurrectione, dictum est vt expectarent adhuc modicũ tempus, donec impleatur numerus fratrum suorum. ita quòd manifestè patet Deum tolerare malos donec impleatur numerus electorum: imò & ipsos præscitos & etiam dæmones ordinat deus ad exercitium electorum, quibus omnia cooperantur in bonum. Septimum est continuatio horum verborum cum promissione aduentus celeris ad iudicium, dum cum nota copulationis & demonstrationis quasi præsentis subiungitur in persona Christi. Et ecce venio citò: & merces mea mecum est reddere vnicuique iuxta opera sua. Ex his enim manifestum videtur quod de præscitorum demeritis & prædestinatorum meritis adimplendis & per Christum iudicandis est sermo in præsenti litera.

AD obiecta ergo in oppositum ordinatè respondendo, dicitur verba hæc pro vtraque parte esse verissima, de præscitis & prædestinatis intellecta. nã & præscitus quisque impleturus est tandẽ suas iniquitates: & prædestinatus quisque tandẽ sua merita: quod per hæc verba significatur. Vnde non obstat varietas interpolationum secũdum præsentem iustitiam vel iniquitatem: quoniam de termino præsens est sermo. Ad secundũ vero dicitur quòd aliud est dicere imprecatiuè, aliud est dicere ordinatiuè. Et quod licet dedeces appareat quod angelus imprecetur malum, non tamẽ dedecet illum dicere ordinationem mali, vt accidit in proposito: vt patet ex dictis. Ad tertium verò dicitur q licet verum sit Deum nulli dare spacium peccandi, formaliter intelligendo: hoc est quia nulli dat tempus ad hoc vt peccet: cum hoc tamen stat quod suauiter regendo creaturas rationales relinquendo illas in manu consilij sui, permittat eas peccare: & in multa patientia sustineat post peccata nos perseuerare in illis. Sic autem est in proposito: in quo & plus adhibetur diuinæ bonitatis, pro quanto etiam in peccatis bonum ordinis sui adhibet. Propter quod non solùm permisiuè sed ordinatiuè cocessum est tempus peccandi: materialiter tamen intelligendo respectu peccati. Concesit enim Deus tempus non vt peccaretur, sed quò quæ fiunt peccata ordinarentur, & in bonum cederent electorum. Hæc de quinto. Budæ in die sancti Viucentij confessoris. M. D. xxiiij.

INCIPIT nonum Ientaculum : in quo quatuor declarantur.

OCCVRRVNT nonò quatuor declaranda.

Primum Matthæi . xix . Erunt duo in carne vna. itaque iam non sunt duo, sed vna caro.

Secundum Matth. xxj. & Luc. xx. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò cecideri t, conteret eum.

Tertium Lucæ. xiij. Ite, & dicite vulpi illi, ecce ejcio dæmonia, & sanitates perficio. &c.

Quartum . j . ad Corinthio . vj . Omnia mihi licent : sed non omnia expediunt. &c.

CIrca primum (scilicet, sunt duo in carne vna : itaque iam non sunt duo, sed vna caro) difficultas occurrit ex duplici capite. Primò, de qua carne est sermo : an scilicet de carne coniugium inter se : an de carne coiugium in sua prole. Nam contra primum sensum militat veritas: quia non est vna numero caro coniugium : sed quantumcunque iungantur, semper remanent duæ: quoniã non continuantur, sed solo tactu iunguntur. Contra secundum verò militat requisita sufficientia : quia licet verum sit quòd coniuges sunt duo in vna carne prolis, hoc tamen non sufficit ad verificãdam domini sententiam : nam ad verificandam rationem domini inferentis. Quod ergo Deus coiunxit, homo non separet : exigitur illius carnis vnitas, ex qua sufficienter inferatur inseparabilitas coniugum. Constat autem quòd ex vnitate carnis prolis non sufficienter infertur inseparabilitas

rabilitas coniugum: quoniã coniuges non habent hanc vnitatem antequã vxor sit grauida, vt patet. ac per hoc separabiles essent coniuges steriles, & etiam antequam vxor sit grauida : quia non sunt adhuc duo in carne vna prolis.

Secundò, de quali vnitate est sermo : an de vnitate coniugali, an de vnitate carnali. Nam si de carnali intelligitur, sequeretur ꝙ etiam fornicantes essent inseparabiles, quia effecti sunt caro vna carnaliter. Si autẽ de coniugali est sermo, obstat Apostolus. j. ad Corint. vj. vbi ex allegato testimonio Geneſis, Erunt, inquit, duo in carne vna, dicit: Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur.

AD hoc dicitur quòd sermo est de carne ipsorum coniugum, & de vnitate numerali carnalis generationis principij perfecti ac iusti : ita quòd sensus est, quòd erunt duo in carne vna : hoc est in vno carnalis generationis perfecto iustoque principio. Et quidem quòd interueniat hîc vnum carnale generationis principium perfectum, clarè patet: nam licet mulieris & viri sint duæ carnes, & singulæ sint duo partialia principia generationis : ambæ tamen concurrunt ad integrandum vnum numero completum generationis principium. Quod verò hoc vnum carnale perfectum principium sit etiam iustum in coniunctione coniugum, ex eo patet, quòd inter coniuges & fornicarios hæc est differentia, quòd in fornicariè se cõmiscentibus inuenitur hoc tantum, scilicet quòd integrant vnum completũ generationis principium, sed nõ inuenitur alia conditio, scilicet iustitia, hoc est, quòd illud principium sit non solùm completum, sed iustũ : in coniugibus autem coniunctio fit ad integrandum non solùm vnum perfectũ, sed etiam iustum generationis principium. Vnde & in Geneſi vbi primò ponuntur

hæc verba, præmittitur, Adhærebit vxori suę. & subiungitur, Erunt duo in carne vna. per nominatam vxorem significans quòd de iusta vnitate loquebatur dicendo: erunt duo in carne vna. Et dominus tam Math. xix. quàm Marci. x. intulit in neutro genere, Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. & non in masculino genere, Quos ergo Deus coniunxit. per illud enim denotauit vnum iustum generationis principium quod Deus coniunxit in coniugio. Propter quod signanter ponitur Deus author coniunctionis istius. Coniunctio siquidem viri & mulieris quatenus iusta, à Deo est singulariter, tanquam ab institutore ipsius. Et quidem in plantis perfectum generationis principium vnum natura coniunxit, faciens in vna planta virtutem vtriusq; sexus: in animalibus verò vnum generationis completũ principium appetitus animalis coniunxit, trahens ad commixtionem maris & fœminæ. In hominibus quoque vnum generationis principium perfectum appetitus carnalis facit: vt patet in fornicarijs adulterinis, & incestuosis cõmixtionibus. Sed quòd completum generationis principium vnum sit etiam iustum, fecit Deus instituendo in humano genere coniugium. Et propterea infertur, Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Et per hoc patet responsio ad vtrumque ambiguitatis caput, & solutio omnium obiectorum, nisi obiectionis allatæ ex apostolo. Ad quam dicitur quòd Apostolus ibi vsus est illa authoritate quantum ad id quod est materiale in vnitate coniugij: hoc est, quantum ad ipsam corporum commixtionem, qua fit vnum perfectum generationis carnalis principium. Hoc enim sufficiebat suo proposito: & non quantum ad totum quod in illis verbis Geneseos comprehenditur. Vnde non

non obstat integritati totius sensus. Hæc de primo.

Circa secundum, Omnis qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit conteret eum: difficultas occurrit, an huiusmodi diuersitas significet diuersam grauitatem peccatorũ, an diuersam grauitatẽ pœnarum: hoc est iuxta primum sensum denotetur diuersa grauitas peccati infidelitatis ex vna parte, & aliorum peccatorum ex alia parte: vt per cadentes super lapidẽ denotentur alij peccatores: per eos verò super quos cadit lapis, denotentur infideles. Et cõtra hunc sensum militant duo. Primum est, quia agricolæ contra quos directè hæc verba dicuntur, non peccabant in fide, imò dixerunt: Hic est hæres. Secundò, quia. j. Pet. ij. inter cadentes super lapidem computãtur infideles: dum ibi dicitur de Christo. Et lapis offensionis & petra scandali ijs qui offendunt, nec verbo credunt. Iuxta secundum verò sensum denotetur differentia inter pœnas præsentis vitæ, & futuræ: ita quòd confractio cadentium super petram, denotet pœnam præsentis vitæ: contritio verò seu comminutio eorum super quos cadit lapis, denotet pœnas æternas. Et hic sensus extra propositum apparet: pro quanto de pœna agricolarum præsentis temporis dominus loqui videtur, dicẽs. Auferetur à vobis regnum, & dabitu genti. &c.

Ad hoc dicitur quòd verba ista vtpote metaphorica assumpta à dño, pro magna parte ex. viij. ca. Esa. multipliciter exponi possunt. videtur tamẽ nihil ad literã tendere hanc metaphorã ad diuersam grauitatẽ pœnarum: ita ꝙ metaphora consistit in similitudine patientium diuersimodè à lapide: dupliciter enim contingit pati nos à lapide: vel ꝙ impingendo seu ruendo cadamus super lapidem: vt cõtingit tam ambulantibus cadentibus super lapidem,

quàm ruentibus ex aliquo loco cadendo super aliquẽ lapidem: vel quòd lapis cadat super nos: vt contingit quum proijcitur vel demittitur super nos lapis. Vtroque enim modo quum patiamur à lapide, minus patitur cadens super lapidem: & hoc designatur per confractionem, dum dicitur: Qui ceciderit super lapidem istũ, confringetur. magis autem patitur super quẽ cadit lapis, & hoc designatur per comminutionem, dum dicitur, super quem verò ceciderit, comminuet eũ. magis enim patitur qui cõminuitur quàm qui frangitur. Vult ergo dominus docere, quòd licet peccando in ipsum Christũ qui significatur per lapidem, incurratur pœna: maior tamẽ pœna incurritur ab ijs super quos Christus ipse iratus est. Et reuera nulla est maior pœna quàm sit Christi iratã in hac vita quàm in futura. Quum enim deus iratus est, ita quod in furore suo punit, indurat cor subtrahendo gratiam: punit etiam & temporaliter & æternè etiã pœna sensus: vt patet in Herode & Iuda. &c. Et hoc directè videtur ad propositũ Saluatoris, qui contra scribas & phariseos intendebat declarare eis acerbitatẽ pœnæ quam ipse erat eis illaturus, & in hac vita puniendo eos per Romanos tam acerbè, & in inferno. Nec obstat quòd de ereptione regni fiat sermo: quoniam dupliciter puniendi erant agricolæ. s. tollendo ab eis vineã, & alijs locãdo (quod spectat ad trãslationẽ regni à Iudæis in gentes) & malos malè perdendo: quod spectat ad punitionẽ Iudæorũ per excidium à Romanis in præsenti vita, & ad damnationem æternam in futuro. Et hæc videntur vera ad literam quantum ad illos.

Extendendo autem sententiam hanc ad omnes, quia dominus extendit eam ad omnes, referente Euangelista quod vniuersaliter dixit. Omnis qui ceciderit super lapidem istum & cæt. signi-

ficari potest eadem sententia, scilicet quòd offendentes Christum non erunt impunes: veruntamen nisi sint tales super quos cadat furor Christi vt lapis comminuens, erit plaga eorum curabilis: nã illi super quos Christus cadit indurans eos incurabiles sunt, vtpote cõminuti. Hæc de secundo.

Circa tertium (scilicet verba Domini de Herode Tetrarcha: scilicet, Ite & dicite vulpi illi: ecce eijcio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor, veruntamẽ oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalẽ) quæstiunculæ occurrunt tres. Prima, quorsum tẽdant hæc de Herode verba: quum in Euãgelio non legatur quòd ipse insidiatus fuerit Christo domino: sed potius ꝙ desyderabat eum videre, ꝙ gauisus est ipso viso, quod interrogauit eum in multis sermonibus, quòd sperabat aliquod signum videre fieri ab eo, quod nihil morte dignum in causa ipsius iudicauit. Secunda, quid sibi vult replicata hęc distinctio per tria tempora, hodie, cras & tertia die. Tertia, quid significatur per illa verba, quia non capit prophetam perire extra Hierusalẽ: quũ latina constructio nullam videatur habere significationem. Nunquid deerant vocabula Lucæ Euangelistæ ad significandũ quòd oportebat Christum mori in Hierusalem?

Ad hæc breuiter dicitur ꝙ Herodes ideo vulpes appellatus est à domino quia dolosè incedere videbatur. Et verè intentionẽ occidendi Christũ videtur habuisse: quanuis postea vidẽs illũ despexerit, & non curauerit occidere illum, vtpote nõ æstimãs ipsum sicut æstimauerat Ioannẽ baptistam. Nam si tãti fecisset illũ sicut Ioannẽ, eandẽ habuisset de eo sententiã quã habuit de Ioanne propter eandẽ causam, scilicet cõcursum populorũ ad prædicationẽ eius.

Apparet autem dolositas Herodis ex euangelio tripliciter insimulatis signis. Primò, quia ex vna parte volebat occidere Ioannem: ex altera parte contristatum se monstrauit, quum puella petijt in disco caput Ioannis Baptistæ: similiter ex vna parte libenter Ioannem audiebat: ex alia parte nolebat quòd prædicaret populo, sed incarcerauit ipsum. Simili quoq; modo ex vna parte deuinxit ipsum in carcere & occidit propter Herodiadem: ex altera parte explebat intentũ suum de occidendo Ioannem propter concursum populorum: vt Iosephus testatur. Vnde dominus audiens quòd Herodes volebat ipsum interficere, & videns intima cordis Herodis, meritò appellauit ipsum vulpem: vtpote occultè in mente sua insidiantem vitæ ipsius domini: quod ex subiunctis verbis quæ referenda dixit Herodi, colligi facilè potest.

Vnde ad secundam quæstiunculam dicitur, ꝙ dominus & perfectionẽ operum suorum primò, & modũ perficiendi opera sua secundò, non obstante quacunq; Herodis dolositate, in hac itera ta temporũ distinctione declarauit. Nã primò tria vniuersalia opera se perfecturũ declarauit: scilicet ciectionem demoniorum: & in hoc clauditur expulsio malorũ, perfectionẽ sanitatũ: & sub hoc clauditur collatio bonorum, & sacrificium mortis suæ: in quo est mysterium æternæ vitę &c. Deinde modum quo prædicta perfectarus erat (scilicet ambulando) aperuit: quia ad literam discurrebat Christus eijciendo dæmonia, conferendo sanitate &c. Vtrunq; autẽ cistinxit per tres dies, ad significandum totum tempus ordinatum ad hæc perficiẽda & ad modum perficiẽdi adimplendum: ternarius enim perfectionem significat: & rursus principium, medium & finis, perfectionem significant. Hodie autẽ principiũ, cras medium, & tertia dies finis est. Et ipsa quidẽ opera absolutè

absolutè sibi dominus attribuit dicens, Ecce eijcio dæmonia & cætera. modum verò perficiendi cum nota necessitatis significauit, dicẽs, Oportet me ambulare, vt & suam voluntatem & necessitatem implendi diuinam præordinationem significaret. Definierat siquidẽ Deus vt dominus Iesus discurreret prædicando tanto tempore, & in Hierusalem occideretur, non ab Herode, sed à Pilato. Ad tertiam quęstiunculã dicitur quòd constructio literalis inuenitur si ly Hierusalem sit nominatiui casus, & ordinanda sic est litera: quia Hierusalem non capit prophetam perire extra: hoc est, quia Hierusalem non recipit, nõ est capax huius gratię: scilicet prophetam perire extra. Tanq̃ diceret, ꝙ Hierusalem tantã operam dat occisioni prophetarum, quòd non recipit vitationem huius mali quod est occidere prophetas. Vnde & statim dominus subiungit, Hierusalem Hierusalẽ quæ occidis prophetas &c. assignans pro causa quare in tã tum malũ deuenerit ob suã obstinationẽ &c. vt patet in textu. Hæc de tertio.

Circa quartum, scilicet, Omnia mihi licẽt, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed ego sub nulli⁹ redigar potestate &c. ambiguitas duplex occurrit. Primò, circa primam partem: quoniam contraria implicare videtur, scilicet licita coram Deo, & non expedientia propter offensionem hominum qui inde impediuntur à bono. Nam si non expediunt ad bonum, iam non sunt licita: & si sunt licita, non impediunt à bono. Deinde circa secundã partem: quia aut est sermo de redactione totali sub alterius potestate, aut de subiectione quo ad aliquem actum pro tunc. Si primo modo, sermo non videtur ad propositum: perinde est enim ac si dixisset: sed ego sub nullius ero perpetua potestate: quod ad nullum videtur propositum Aposto li in illo loco. Si secundo

modo

modo, superba videtur & stulta & impossibilis sententia: quū impossibile videatur hominibus conuersantibus hęc euitare. Nam sicut qui litigat, subijcitur pro tunc quò ad litem sub iudicis potestate: sic qui nauigat, subijcitur pro tunc quò ad nauigationem sub nautæ potestate, & qui vestem conficiēdam tradit artifici, subijcitur pro tunc quò ad actum illum artificis potestati. Quomodo ergo verificabitur hæc Apostoli sententia? Ad hoc dicitur, quòd in his sententijs Apostolus prudentiam docere intendit circa opera licita ex suo genere: hoc est nulla lege sibi prohibita. Et ex duplici capite docet abstinendum quandoq; fore à licitis. Primò ex parte finis: secundò ex parte operantis. Et si adiunxerimus quod ipse postmodum cap. decimo docet: tertiò abstinendum est ex parte circunstantium. Et ex parte quidem finis dicit, Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Ex parte verò operantis dicit, Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Ex parte verò circunstantium dicit, Omnia mihi licēt, sed non omnia ædificant. Ex fine siquidem ratio pendet eorum quæ ordinantur ad finem, ac per hoc ex fine discernuntur quæ impediunt, & quæ expediunt ad finem: atq; inde volentes finē consequi, eligenda discernimus quæ expediunt (hoc est quę impedimenta tollunt, quæ vtilia sunt ad talem finem) & refutamus tam impedientia quàm inutilia, vtpote vana. Verbi gratia: licebat Apostolo viuere de euangelio: sed quia alicubi nō erat hoc vtile ad finem intentū, scilicet fructum spiritalem prædicationis, abstinuit ab hoc licito. Ex parte verò operantis pēsanda sunt valde quæ fiunt: quoniam multa decent vnum quæ dedecent alterum. Specialiter autem libertas seruanda est: vt scilicet homo non se obliget alicui, vnde postea detineatur vt non possit aut quasi non

non possit liberè exercere officium suum, aut quod decet ipsum facere vel omittere. Verbi gratia: licet vxorē accipere: sed quia per coniugium sub alterius potestate vterq; coniunx redigitur, est quandoq; abstinendum à nuptijs: quando scilicet hinc homo detinetur, vt nō possit studio aut arduo alicui negotio vacare. Ex parte vero circunspectantium constat operationem moderandam vel omittendam quandoq; esse: nam quanuis opus sit licitum, si tamen inde offenduntur non maligni, sed infirmi, sed pusilli, abstinendum est ab illo opere: vt non scandalizentur, vt non ruant inde in peccatum aliquod. Verbi gratia: licet vesci quocunq; cibo, quia omnis creatura dei bona est: si tamen quandoque contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi scandalizari, abstinendum est. Diligenter autem in omnibus licitis quæ quandoq; omittenda sunt, distinguendum est: quia dupliciter contingit omittenda esse quæ licita sunt. Primò, quia in tali casu effecta sunt illicita ratione scandali annexi, tunc vel ratione nocumēti quod tunc emergeret, vel ratione ociositatis tunc occurrentis (hoc est quod vanè fieret si fieret) & sic de similibus. Et in huiusmodi casibus sermo Apostoli intelligendus est de licito secundum se: ita q; sensus est: omnia non prohibita, mihi licent secundū se sola cōsiderata. Cum hoc enim stat quod ex adiuncto aliquo singulari accidente fiant illicita, vel ex parte finis, vel ex parte personæ, vel ex parte spectantium. Secundò, quia melius est in tali casu omittere illa: ita q; sermo Apostoli sit de licitis non solum secundum se, verumetiam in casu illo occurrente. Et licèt vtroq; modo possint verba Apostoli glossari, si spectetur ad primam cuiuslibet sententiæ partem (scilicet omnia mihi licent) ter repetitam, si tamen ad subsequentem cuiusq; partem spectetur, secundū sensum

sum solũ quælibet sententia sonat: dũ solius melioris negatio cõtraponiturin singulisad licitũ. In prima siquidẽ ait: oĩa mihi licẽt, sed nõ oĩa expediũt: vbi negatur meli⁹ expeditionis bonũ. Et nõ dixit, sed aliqua impediũt. vbi affirmaret malũ impedimẽti. In secunda quoq; ait: oĩa mihi licẽt, sed ego sub nulli⁹ redigar ptãte: vbi negatur melius libertatis bonum. Et nõ dixit, sed ego sub nullo redigar pcõ: vbi mala peccati seruitus opponeret. In tertia demũ ait: Oĩa mihi licent, sed non oĩa ædificant, vbi melius ædificatiõis spiritalis bonũ negat. Et non dixit, sed quæda destruunt seu scandalizant: vbi malũ scandali opponeret. Et propterea sentẽtiæ istæ de licitis quæ ex cõsilio omittẽda qñdoq; sunt, intelliguntur iuxta planum literæ sensum.

AD obiecta autem in oppositum respondendo, dicitur falsum esse quod omnia nõ expedientia sunt illicita: immo falsum etiam est omnia impedientia esse illicita. Multa enim sunt quæ impediunt à meliori bono sine quæ tamen sunt licita: vt patet de coniugio impediente contemplari liberè quæ Domini sunt, & tamen est licitum: & sic de alijs. Ad aliam obiectionem dicitur quod non refert intelligere hanc sententiam de perpetua vel temporali subiectione: quoniam sermo Apostoli non tendit ad euitandam omnem subiectionem, vt obiectio interpretatur, sed ad euitandam subiectionem siue simpliciter, siue pro tunc, quæ detineret ipsum à meliori opere. Nam si prudentia huius mundi renuit quandoque petere vel suscipere aliquod beneficium ab aliquo, ne inde quasi alligatus sit ad aliquid committendum vel omittendum quod ipse intendit committere vel omittere: multò magis prudẽtia Iesu Christi docet hoiem ab stinere qñq; ab aliquo licito: vt liber totaliter sit ad ea quę religionis aut sancti officij sunt. Experiẽtia siquidẽ testari

testari videt, multa meliora bona omitti à religiosis, propterea quia nõ vsi sunt hoc Pauli cõsilio, Oĩa mihi licẽt, sed ego sub nullius redigar ptate: sed alligauerũt seipsos particularibus beneficijs seu personis, & inde detinent & abstrahũtur à melioribus bonis. Hęc de quarto. Budę die nona Aprilis. M.D.xxiiij.

INCIPIT decimum Ientaculũ: in quo quatuor tractãtur.

OCCVRRVNT decimò tractãda quatuor apud Ioannẽ Euãgeli. Primũ, Ioã. v. Si ego testimoniũ phibeo de meipso, testimoniũ meum non est verũ. Secundũ quoq, Ioã. v. Quomodo vos potestis credere, q gloriã abinuicẽ accipitis, & gloriã quę à solo Deo est nõ quęritis? Tertiũ Ioã. xiiij. In domo pris mei mãsiões multæ sunt: si quo min⁹, dixisẽ vobis: qa vado parare vobis locũ. Quartũ est Io. xvij. Et nũc clarifica tu me pr̃ apd̃ te metipsũ claritate quã habui pri⁹ q̃ mũdus fieret apud te.

CIrca primũ (.s. Si ego testimoniũ perhibeo de meipso, testimoniũ meũ non est verũ) dubiũ occurrit ex duplici capite. Primo, quia cõditionalis ista falsa videt, siue antecedẽs demõstret Christũ in quantũ homo, siue inquantum Deus. Nam Christus non solũ secũdum diuinã naturã erat impeccabilis, sed etiã secundũ humanitatẽ assumptam: ac per hoc secundũ quãcunq; naturam perhibeat testimonium de seipso, non potest mentiri: & consequenter testimonium eius erit verum: cuius oppositũ conditionalis ista significat. Et augetur dubitatio ex eo q̃ ipsemet dominus Ioan. viij. quũ dixisset: Ego sum lux mundi: & Iudæi opponerent ei. Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuũ non est verum. Respondit Iesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum. Vbi clarè apparet domi

dominum asserere contrariam conditionalem.

AD hoc dicitur quòd simpliciter & absolutè loquendo conditionalis secunda quam protulit dominus Ioan. viij. est vera & asserenda: illa autem quæ ex Ioan. v. allata est, non est extendẽda, sed exponenda iuxta contextum ad præcedentia. Duo siquidem ante illa verba dominus dixerat, ex quibus sensus intentus per hanc conditionalem accipi potest. Primũ est, Non possum ego à me ipso facere quicquam. Ex quo sumitur quod in antecedente huius conditionalis subintelligitur ly à me ipso: ita quod conditionalis est ista: Si ego à meipso perhibeo testimonium de meipso, testimoniũ meum non est verum. Et sic conditionalis verificatur; quia si à seipso non potest facere quicquam, nõ potest quoq; à seipso perhibere testimonium verum de seipso. Et si à seipso testimonium perhiberet de seipso, testimonium eius non esset verum; vtpote contrarium origini veritatis: quoniam ipse non est ex seipso. Et est ista conditionalis de genere illarum quarum tam antecedens q̃ consequens est impossibile: vt si leo volat, leo habet alas: & similes. Simili quoque modo verificatur dicta conditionalis, si exponatur iuxta secundum quod præmiserat dominus ibidem: scilicet quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatẽ eius qui misit me. Hinc ẽm subintelligitur in antecedente dictæ conditionalis ly quærens voluntatẽ aliam quàm eius qui misit me: ita quòd conditionalis est ista: Si ego quærendo voluntatẽ aliam quàm eius qui misit me, testimonium perhibeo de meipso, testimoniũ meũ non est verum: quia quærendo aliam voluntatẽ quã patris, contrariaretur veritati: & sic testimoniũ suum non esset verum. Sed sic etiã cõditionalis est vera: & tam antecedẽs quàm consequẽs est impossibile. Illa autem conditionalis quæ dicitur

Ioan.

Ioan. viij. glossa non eget: quoniam vt sonat vera est: & dupliciter ibi à Domino probatur. Primò, quò ad veritatem in se: scilicet quòd testimonium eius verum est secundũ rem, dicendo, Quia scio vnde venio, & quò vado: hoc est, quia ex certa sciẽtia totius progressus mei loquor. Scio enim vnde veni, à principio, à patre, ab æternitate & cætera. & quò vado, ad patrem, ad cœlum, & cætera. Quia enim quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur: ex certitudine suæ scientiæ probat dominus testimoniũ suum esse verum. Secundò, quantum ad sufficientiam legitimam: quia in lege vestra scriptum est quòd duorum hominum testimonium verum est: ac per hoc multò magis verum est testimoniũ æterni filij patris. Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso: & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Potest quoque accipi & tertia probatio quò ad veritatem prę̃sumptionis ex subiunctis verbis Domini in eodem cap. Ego gloriam meam non quæro, sed honorifico patrem meum & cętera. Præsumi siquidem potest testimonium de seipso falsum: propterea quia homo quærit proprium bonũ seu propriam gloriam. Sed vbi homo bona dicit de se (vt Christus prædicabat se Deum) & propriam non quærit gloriam, non est locus præsumptioni aut suspitioni quòd testimoniũ eius non sit verum. Et propterea omnia colligendo, amplectimur simpliciter & absolutè veram esse hanc conditionalem, scilicet si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum. Est siquidem verum & re, & lege, & præsumptione. Re quidem, quia sic esse scio: lege autem, quia duo testes: præsumptione verò, quia non propriam sed patris gloriam quęro. Et per hoc patet solutio obiectionum.

CIrca secundum, Quomodo potestis credere,

re, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam quę à solo Deo est non quæritis? dubitatio occurrit ex dupli ci capite.

Primò, circa primam partem, Quomodo potestis credere, qui abinuicem gloriã accipitis. Nam aut est sermo de fide informi: & sic experientia testatur in multis Christianis quòd credunt & tamen adinuicem gloriam accipiunt, ponẽdo vltimum finem in gloria. Si verò est sermo de fide formata charitate, apparet sermo domini per accidens: nam omne peccatum mortale tollit charitatem: & gloria non directè opponitur charitati, sed odium. Vnde qua ratione obiectum est peccatum vanæ gloriæ ad impediendum fidem formatam: pari ratione quodlibet aliud peccatum obijci potuit: & maiori ratione obijci potuit peccatum aliquod directius oppositum charitati: vt inuidia, odium, discordia.

Circa secundam deinde partem, scilicet, & gloriam quæ à solo Deo est, non quęritis, duplex difficultas occurrit.

Prima: quia nulla videtur gloria quę à solo deo sit: quum etiam gloria filiorum Dei sit non à Deo solo, sed à Deo & alijs: iuxta beatæ virginis verbum, Beatam me dicent oẽs generationes. & in Psal. Sancti dicũt de seipsis: Tunc dicẽt inter gẽtes, Magnificauit dominus facere cum eis.

Secunda difficultas est: quia quærere gloriam quæ à solo Deo est, non spectat ad amorem Dei, sed ad amorem proprium. Non enim hoc spectat ad amorem amicitiæ, sed ad amorem concupiscentiæ, qua homo concupiscit sibi bonum gloriæ. Et propterea etiam si homo quæreret gloriam quæ à solo Deo est, quum per hoc proprium bonum quærat, non euaderet difficultatem seu admirationem de fide formata charitate, quæ est amor amicitiæ ad Deum. Vndiq; ergo obscura apparent hæc domini verba.

Ad hoc

Ad hoc dicitur posse duplicem sensum habere illa verba, Qui abinuicem gloriam accipitis.

Primus est: qui accipitis humanam gloriam, vt finem ex intentione præstitutum. Et iuxta hunc sensum duo maxima impedimenta fidei opponuntur.

Alterum positiuum: scilicet inanis gloria.

Alterum priuatiuum: scilicet non quærere gloriã cœlestem. Et inanis quidem gloria fidei impedimẽtum præstat, & ex parte principij: quoniam oportet credentem intellectum captiuare in obsequium Christi. Qui autem humanam gloriam quæritat, non se subijcit sed exaltare studet vt habeat vnde glorificetur. Et ex parte termini. fides enim est sperandarum substantia rerum. Qui autem mercedem suam constituit in gloria humana, ad illius fastigium tendit: non ad asperanda quę per fidem promittuntur.

Non quærere autem gloriam cœlestis patriæ, maximum fidei impedimentum est: quia tollit motiuum ad credendum. Venisse siquidem ad fidem homines propter amorem cœlestis glorię quam audierunt promissam credentibus non opus est probare. Et similiter perseuerare homines in fide ob similem amorem, constat. Et potest iuxta hũc sensum intelligi dominica hæc sententia de fide tam formata quàm informi.

Et si de formata intelligitur, sensus est. Quomodo vos potestis credere? quasi diceret: Nullo modo potestis vos credere fide viua, qui finem vestrum habetis in gloria humana, & cœlestem non quæritis.

Si verò de fide informi intelligitur, sensus est. Quomodo potestis credere: quasi diceret: Difficilè autem malè potestis credere, qui humanam gloriam habetis pro fine &c.

Secundus autem sensus est: Qui abinuicem gloriam accipitis, hoc est q dele

ctamini in gloria humana. Et iuxta hunc sensum principale impedimentum fidei ponitur priuatiuum: hoc est non quærere gloriam cœlestem: ita quod principalis vis impedimenti consistit in hoc quòd non quæritur cœlestis gloria. Et delectari in humana gloria vt secundarium impedimentum appositum hîc est, & ad maiorem confutationem eorum: nam ex hoc quod delectamur de gloria humana, reprehensibiles magis sumus quòd nō quærimus gloriam cœlestē. Si enim ab appetitu gloriæ alieni essemus, quasi excusabiles essemus à fidei impedimento: scilicet quòd non quærimus gloriam, quæ à solo Deo est: vtpote qui de nulla gloria curam habemus. Sed vbi nos appetitores sumus gloriæ, & ea gloria quæ secundum quid est gloria (qualis est humana) delectat nos: confutamur si eam, quæ vera & simpliciter gloria est, nō quærimus: quia fides habetur & seruatur. Erit ergo sensus: Quomodo vos potestis credere, qui delectamini gloria humana, & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis?

Et potest exponi tam de fide viua quàm mortua: vt superius expositum est: hoc est, nullo modo quantum ad fidem viuam: & difficilè vel malè quantum ad fidem mortuam. Nam aut cum difficultate aut debiliter fides ab ijs haberi videtur propter supradictas rationes. Minus tamen difficile & similiter minus malè ab ijs fides informis haberi potest quàm à prius dictis, qui ex intentione gloriam humanam præstituerunt sibi finem. Nam qui ex huiusmodi intentione ad gloriam humanam anhelant: aut non credunt, aut vix credunt: qui verò ex passione ad gloriam humanam trahuntur: debilitantur in fide, eo ipso quòd seipsos extollunt: quoniam fides in subiugatione suijpsius consistit. Ad intuendum autem qualiter sermo domini est per se & non per accidēs: distin-

distinguendum est de fide secundum se vel secundum suum motiuum: & similiter de oppositis fidei vel secundum se vel ratione sui motiui. Nam licèt fides secundū se sit in intellectu, quia tamē est in intellectu moto à voluntate: motiuum ad fidem parte vòluntatis se tenet. Et quia vt dicit. viij. Ethi. amabile quidē bonum: vnicuiq; autem proprium voluntas affecta ad proprium bonum non quodcunq;, sed cœlestis gloriæ, est motiuum hominis ad fidem. Et huic motiuo clarè patet opponi priuatiuè seu negatiuè non quærere cœlestem gloriam: contrariè autē quærere inanem gloriam. Et propterea dominus fidem ex parte motiui considerans, ambo opposita iniecit, contrarium quidem dicens, qui abinuicem gloriam accipitis, priuatiuè verò dicens, & gloriam quæ à solo Deo est nō quæritis.

VNde ad obiecta respōdendo dicitur, quòd (vt patet ex supradictis) præsens sententia de fide vtroque modo, scilicet tam informi quàm formata, potest intelligi. Et quum obijcitur contra fidem informem, quoniam multi cum inani gloria habent fidem informem: iam ex dictis patet solutio, quòd si tales ex intentione habent inanem gloriam pro fine: vix habēt fidem informem. Si verò ex passione trahuntur ad inanem gloriam, sicut ex passione peccant homines in in alijs vitijs: malè habent fidem, pro quanto debilitantur in habendo fidem, vt declaratū est. Ad id verò quod deinde obijcitur contra fidem formatam, quòd obijceretur impedimentum per accidens, iam patet solutio, quòd scilicet est impedimētum per se ex parte motiui ad fidem, & consequenter ad charitatem per quam fides operatur.

Ad primum verò contra secundam partem obiectum dicitur trifariam inueniri gloriam. Alia nanq; est gloria quæ est ab hominibus

Universidad de Deusto Biblioteca

solis,hoc est non â Deo : vt quum laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur ab hominibus. Quædã verò est gloria quæ est & ab hominibus & à Deo : vt quum cõmendamur de actibus virtutũ. Actus enim virtutũ approbantur à Deo, & laudantur ab hominibus. Quædam verò gloria est à solo Deo, & hæc est gloria filiorum Dei per adoptionẽ. Quæ gloria dicitur esse à solo Deo tripliciter. Primò, quò ad radicem gloriæ: quia à solo Deo est filialis adoptio, quæ digna est gloria. Secundò, quò ad notitiã in hac vita : quia solus Deus nouit qui sunt eius. Tertiò, substantialiter: quia gloria filiorũ Dei consistit substantialiter in hoc quod à Deo homo commendetur : Commendationem autem aliorum accidentaliter respicit: ita quòd si à solo Deo & à nulla creatura commẽdaretur, sufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite videtur ad literam exponenda ista domini sententia, dum contra gloriã quæ est ab hominib⁹, gloriã quæ à solo Deo est opposuit.

Et ad hunc etiã sensum Paulus apostolus dixit, Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quẽ Deus commendat. Et non dixit, sed quẽ homines commendant: neq; dixit, sed quẽ Deus & homines commendãt: vt doceret quòd in sola commendatione Dei consistit substantialiter gloria filiorum Dei. Vnde conceditur quòd gloria filiorum Dei est etiam ab alijs, sed accidentaliter : à solo autem Deo substantialiter : sicut beatitudo sanctorum substantialiter consistit in fruitione Dei : accidentaliter autem in societate aliorum sanctorum.

Ad vltimũ autem de amore concupiscentiæ dicitur, concedẽdo quòd appetitus gloriæ quæ à solo Deo est, ad amorem concupiscentiæ spectat : quo homo concupiscit sibijpsi bonum huiusmodi gloriæ consistentis in sola cõmendatione diuina: & quòd

& quòd affectus iste licèt non sufficiat ad charitatem quæ est amor amicitiæ ad Deum : sufficit tamẽ ad hoc quòd sit motiuum ad fidem & charitatem. Nam quum gratia perficiat naturam : & naturæ ordo habeat vt amicabilia quæ sunt ad alios, veniãt ex amicabilibus quę sunt ad seipsos (vt Philosophus dicit. ix. Ethico. consequẽs est vt huiusmodi glorię amor moueat & inducat ad fidem & charitatẽ : quæ ita facit hominẽ amicum Dei, vt faciat etiam eundẽ concupiscere sibijpsi hanc gloriã. Et quia dñs de motiuo & cõseruatiuo fidei ex parte nostri loquebatur: ideo de huiusmodi amore tam sanctæ concupiscẽtiæ loquutus est hîc: quia paulo superius de amore amicitiæ erga Deum eisdem dixerat. Scio ꝙ non habetis dilectionẽ Dei. Hæc de secundo.

CIrca tertium, In domo patris mei mansiones multæ sunt : si quominus, dixissẽ vobis: quia vado parare vobis locũ. Quæstiunculæ tres occurrunt. Prima est, quid negatur per illa verba : si quominus. Secunda est, quid est illud quod affirmat dominus conditionaliter tamẽ se fuisse dicturum discipulis in illis verbis, dixissem vobis. Tertia est, quomodo Dominus vadit parare discipulis locum : quum ipse dixerit filijs Zebedæi parata esse electis loca à suo patre, dicendo, Sedere ad dexteram vel sinistram meam non est meum dare vobis: sed quibus paratũ est à patre meo. Et rursus dixit se in iudicio dicturũ: Venite possidete regnum paratum vobis à constitutione mũdi. Quomodo ergo vadit parare, si iam parata sunt?

AD hoc dicitur sequendo sensum qui mihi videtur literalis, quòd per illa verba, si quo minus, negatur vnitas mansionis in domo cœlestis patris: ita quòd sensus est. Si non essent in domo patris mei multæ mansiones. Quas multas esse affirmauerat, ad declarandum Discipulis, quòd

licèt omnes habituri essent in domo patris sui: diuersas tamen sortituri essent habitationes in eadem communi domo pro diuersitate meritorum: vt hinc non desperarent de æterna beatitudine minus perfecti. Si enim in domo cœlestis patris vnica tantum esset mansio (hoc est vnicus esset gradus beatitudinis) oporteret in hac vita æqualia esse omnium sperantium beatitudinem merita: alioquin non possent pertingere ad illam vnicam mansionem: ac per hoc imperfecti qui ad æqualitatem perfectorum non ascendùt, non haberent locum in illa beatitudine: vtpote quibus non deberetur illa vnica mansio, ille beatitudinis gradus. Et propterea dominus subiunxit, Dixissem vobis, hoc scilicet quòd in domo patris mei non est nisi vnica mansio: vt per hoc studeretis fieri omnes æquales in meritis. Magna siquidem consolatio est Christianis data ex hac domini sententia. In domo patris mei mãsiones multæ sunt. Quandoquidé & imperfectis & perfectis & magis perfectis, & breuiter omnibus diligentibus Deum quantumcunq; parũ, certa data est spes suæ mansionis: ita vt quilibet secundum sua merita inuenturus sit mãsionem propriã in vna communi domo cœlestis patris. Et ad corroborandum hanc spem, consolandaq; diuersa discipulorũ studia ac merita, non sufficit domino affirmare in domo patris mei mansiones multæ sunt: sed adiunxit, si quominus, hoc est si nõ esset sic: hoc est, si non essent multæ mansiones, sed esset vna tantùm mansio, dixissem vobis hoc ipsum. Et dignatus est reddere rationem quare dixisset eis hoc: quia scilicet ex officio mihi incumbit: quia officiũ meum instat exercendum: scilicet quia vado parare vobis locum. Ac si apertè diceret: Ad me spectat significare vobis multitudinem vel vnitatem mãsionum in cælesti domo: quia vado parare vobis

bis locum. Et propterea significaui vobis, quòd multæ sunt: & si non essent multæ, sed vna: significassem vobis. Et loquitur dominus more humano. Ad præparatorem siquidé locorum spectat denunciare venturis dispositionem mansionum suarum: vt præcipuè secundum vnitatem vel multitudinem. Magna siquidem datur consolatio venturis, quũ prædicitur eis quòd quilibet habiturus est mansionẽ propriam in eadem communi domo. Et per hoc patet responsio ad duas primas quæstiunculas.

Ad tertiam verò dicitur quòd licet præparatio cœlestium mansionum ab æterno fuerit secundum diuinã prædestinationem (iuxta verbum domini: Quibus paratum est à patre meo) regnum cœlorum à principio mundi paratum sit etiam secundum executionem inchoatiuè, pro quanto in sanctis angelis inchoauit regnum cœlorum commune eis & futuris hominibus electis: dominus tamen Iesus quodam speciali modo per mortem, resurrectionem, & ascensionem suam, iuit ad parandum nobis locum. Ex parte quidem nostri: quia iuit ad tollendum impedimenta tam naturæ quàm personalia: & ad donandum nobis dona, quibus præparamur ad cœlestes mansiones. Nondum enim erat spiritus datus (inquit Ioan.) quia Iesus nondum erat glorificatus. Ex parte autem paternæ domus: quia aperuit ianuam felicitatis: & in possessionem posuit genus humanum ipsius cœli supremi. Et sic diuersimodè intelligendo, & mansiones paratæ prius erant, & per dominum Iesum prẽparandę adhuc alio speciali modo restabant. Hæc de tertio.

CIrca quartum, scilicet, Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum claritate quam habui antè quàm mundus fieret apud te: difficultas occurrit de repetita. Nam apparet implicationem fieri in hac petitione:

tione: quia petitur quod habetur, imò quod habitū est ab æterno. Petitur enim clarificatio filij apud patrem, quam filius habuit apud patrem ab æterno. Hinc enim difficultas consurgit, quia petitio est rei non habitæ. Rursus aut petitur clarificatio filij secundum humanam naturam, aut secundū diuinam. Non secundum diuinam: quia stulta videtur huiusmodi petitio. Nullus enim nisi stultus petit quòd Deus sit Deus, aut ꝙ Deus sit omnipotens: & similia. Nec secundum humanam: quia falsum est quòd ipsa claritatem habuerit apud patrē antè quàm mundus fieret: hoc enim competit filio secundum deitatem: vt patet.

AD hoc dicitur ꝙ sine dubio petit hic Christus dominus clarificationē sui secundum humanam naturam. Et ad literam petit clarificationem resurrectionis, ascensionis & sessionis ad dexteram patris cum annexis vsq; ad diem iudicij exclusiuè: vt ex appositis duabus conditionibus colligitur. Prima est, apud temetipsum: hoc est, da mihi gloriam apud te, hoc est, gloriam consistentem in commendatione tua talis enim est gloria Christi vsq; ad iudicium. Apud Deum siquidem commendatur & glorificatur: apud homines verò partim blasphematur, partim parum æstimatur. & si glorificatur fide glorificatio ista in commendatione diuina consistit. Altera conditio est illud aduerbiū nunc, denotans tempus præsens: quod tunc, scilicet à tempore mortis ipsius inchoauit: quum cœpit triumphare de inferno. Ex his enim intelligimus quod dominus petit se secundum humanam naturam quantum ad tempus præsens glorificari apud patrem, hoc est gloria consistēte in commendatione ipsius Dei: hoc est (vt vno verbo dicatur) gloria spiritali: quę in cōmendatione dei cōsistit. Ad huiusmodi enim gloriā spectat quicquid habuit humana

mana natura in Christo post mortē: & gloria fidei quam apud fideles habet in hac vita. A tempore verò iudicij erit tunc gloria extensa ad totum vniuersum, velint nolint inimici eius.

AD obiecta autem in oppositum dicitur quòd per claritatem habitam ab æterno, duo possumus intelligere. Vel claritatem humanæ naturæ assumptæ à verbo: & tunc est sensus. Clarifica tu me pater apud temetipsum, ponendo in exequutione claritatem quam habui per prædestinationē antequàm mundus fieret apud te: quia antequā mundus fieret, apud Deum erat prædestinata gloria humanitatis Christi. Et iuxta hūc sensum confutat dominus erroneā stultitiā illorū qui negligūt petere ea quæ prædestinata sunt à Deo, dicentes. Si Deus prædestinauit sic fore, nō oportet me orare, nō oportet me solicitari. Ecce dominus Christus fatetur se scire prędestinatam sibi gloriam: & cū hoc orat vt prædestinata gloria mandetur executioni, docēs nos hac sua oratione vt etiam si sciremus nos prędestinatos, oraremus & operaremur, ad hoc vt prædestinata executioni mandarentur. Possumus quoq; per habitam claritatem intelligere claritatem æternam ipsius filij dei. & tūc est sensus, Clarifica tu me pater apud temetipsum, quasi extēdendo ad humanitatē claritatē meā diuinam quā ab ęterno habui. Et iuxta hūc sensum denotatur differētia inter glorificationē humanitatis Christi, & glorificationē aliorū sanctorū, penes hoc ꝙ glorificatio cęterorū est ab extrinseco veniēs: glorificatio autē humanitatis Christi est velut ab intrinseco deriuatiua: qm̄ deriuatur à ꝓpria gloria suę personæ. Vnde Io. j. de verbo incarnato dicitur, Vidimus gloriā eius quasi vnigeniti à patere. quia gloria ipsius quæ apparuit, ex intrinseca gloria vnigeniti à patre emanauit. Petit ergo dñs vt executioni mādetur hoc, scilicet

scilicet quòd ex gloria sua æterna deriuetur gloria in ipsum secundum humanam naturam nunc apud patrẽ, modo prius expositio.

Et vterq, sensus literalis est & verus, nec habet dissonantiam aliquam: quoniã licet secundum verba videatur peti quod habetur: secundum tamen sensum petitur alio modo habendum quod vno modo habetur: quia iuxta primum sensum petitur habenda gloria in executione quæ habebatur in prædestinatione. Iuxta secundum verò sensum petitur habẽda gloria per deriuationem: quæ habebatur secundum essentiam in eadem persona. Vnde non dixit, Claritatem quam habuit humanitas mea, sed quam habui ego. petit enim in se secundum humanam naturam deriuari gloriam, quam ipsemet habet secundum diuinam naturam ab æterno. Hæc de quarto,

Budę die. xiiij. Aprilis M. D. xxiiij.

INCIPIT vndecimũ Ientaculum: in quo tractantur tria.

OCCVRRVNT vndecimò tria occultiora tractanda.

Primum est Ioan. x. quũ dominus Iudęus respondit: Ego dixi dij estis. &c.

Secundum est apud Philippen. ij. Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est. &c.

Tertium est Apoca. iiij. Tu creasti omnia: & propter voluntatem tuam erant & creata sunt.

CIrca primum ambiguitas magna occurrit, cur dominus quum dixisset se esse verum Deum, dicendo: Ego & pater vnum sumus: & Iudæi vellent ipsum propterea lapidare tanquam

quam blasphemum, dicentes, Tu homo quum sis, facis teipsum Deum? cur inquam inuertit sermonẽ dominus à deitate per essentiam, ad deitatem per participationem, afferendo psalmum loquentem de viris excelsis, Ego dixi dij estis. Videtur enim ex hoc dominum voluisse occultare veritatem, qua dixerat se esse verum Deum, & reddere rationem quare non blasphemauerit: quia sacra scriptura attribuit Dei nomen etiã viris excelsis. Apparet siquidem quòd seipsum voluit intelligi Deũ simili modo sicut illi de quibus dicitur: Ego dixi dij estis. Et hinc sequeretur Arriana hæresis, quòd Christus non se dixit verum Deum per essentiam dicendo: Ego & pater vnum sumus, sed exposuit se esse Deum per participationem inducendo hanc Psalmi authoritatem. Et augetur difficultas ex subiunctis verbis de seipso: scilicet, quem pater sanctificauit & misit in mundum. Nam sanctificari alienum est à Deo per essentiam. filius enim dei non est sanctus factus, sed est sanctus genitus. Et propterea affirmando se sanctificatum à patre, affirmat se factum sanctum à patre: ac per hoc non esse Deum per essentiam, sed esse sanctum factũ: sicut etiam Hieremiæ dictũ est: Antequàm exires de vẽtre, sanctificaui te. Vndique ergo hæc domini verba indecentia videntur, tunc maximè quãdo de eius deitate agebatur.

AD hoc dicitur quòd licet prima facie hęc domini verba diuersiua videantur, & ad cõdescendendum debilibus Iudæorum intellectibus, aspicere impotentibus ad claritatem suæ deitatis, dicta à domino: perspicacius tamen intuẽtibus apparet oppositũ. nam per hæc verba dominus & directè respondet obiectioni Iudęorum, & seipsum amplius manifestat esse verum Deũ. Ad cuius veritatis euidentiam, aduertendum est dominum dixisse inueniri tripliciter

Universidad de Deusto Biblioteca

pliciter communicatũ Dei nomen. Primò, per originẽ, dicendo, Ego & pater vnum sumus. Secundò, per participationem diuini sermonis dicendo, si illos dixit deos ad quos Dei sermo factus est. Tertiò, per gratiã vnionis personalis, dicendo, quẽ pater sanctificauit & misit in mundũ. Dominus namque noster Iesus Christus quatenus filius Dei est, verus Deus est per originem æternam à patre: quatenus verò filius hominis est, verus quoq; Deus est per gratiam vnionis personalis naturæ humanæ assumptæ ad personam filij Dei: ita quòd per gratiam vnionis effectũ est vt homo vt filius hominis, vt Iesus Christus, esset verus Deus, iuxta verbum Apostoli ad Hebr. j. Tantò melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu?

Quia igitur Iudæi obiecerant Christo quòd blasphemasset, propterea quia quum esset homo faciebat seipsum Deum: dominus directè respõdet non esse blasphemiam quòd homo sit Deus, intelligendo de deo verò: quia per gratiam vnionis personalis ipse verus homo erat verus Deus. Et vt hoc posset intelligere, manuduxit eos per illos qui facti sunt dij per gratiam diuini sermonis: ita quòd cognoscẽdo homines inueniri deos per gratiam vno modo, ascenderent ad credulitatẽ quòd per gratiam excellentiori modo (scilicet per gratiam vnionis personalis) inuenitur homo Deus verus. Ex hoc enim quòd vterque modus quo homo est Deus, ad gratiam spectat: rationabiliter, conuenienter ac sapientissimè dominus manuducebat Iudæos ex vno modo ad alium, ex inferiori modo ad superiorem, ex gratia multis communi ad gratiam singularissimam soli naturæ assumptæ à filio dei cõcessam. Vnde & dominus etiam in modo loquendi argumen-

gumentatus est ab inferiori gratia ad superiorem, à communi ad singularissimam dicens, Si illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est, quẽ pater sanctificauit. &c. insinuando ex differentia inter numerum pluralem & singularem, scilicet illos & quem: & ex differentia gratiæ (scilicet ad quos sermo Dei factus est, & sanctificauit & misit in mundum) rationem sũam ascendere & procedere ab inferiori gratia ad superiorem, imò ad supremam. Vbi etiam aduerte, quòd quia Iudæi dixerãt. Facis teipsum Deum: Christus respondet, quem pater sanctificauit, & misit in mũdum, attribuens quod pater fecit, & quod non ipse vsurpat sibi esse Deum. Verba autem illa, quem pater sanctificauit & misit in mũdum, ex duplici capite significant gratiam vnionis personalis. Primò, ex vi illius relatiui quem, quod est relatiuum substantiæ, & refert hypostasim. Inter sanctificationẽ siquidem aliorum hominum & Christi hominis hæc est differentia: quòd sanctificatio aliorum primò refertur ad animam, & mediante anima ad personam quæ sanctificatur: sanctificatio verò Christi hominis primò terminatur ad personam. nam ex hoc ipso humanitas Christi fuit primò sancta, quia facta est in hypostasi verbi. Et propterea de Christo homine singularissimè dicitur, quem pater sanctificauit, hoc est personaliter sanctum fecit. Et licet sanctitas illius personæ non sit facta in se, est tamen facta sanctitas illius naturæ assumptæ: sicut persona filij Dei est facta persona illius naturæ. Sanctificatus ergo singularissimè dicitur Christus homo: pro quanto sanctus factus est secundum naturam humanam ex personalitate diuina. Et hinc patet quàm excellentior sit huiusmodi sanctificationis gratia quàm sit gratia sermonis Dei: ob quam scriptũ est. Ego dixi dij estis.

Et illa

Et illa quidem gratia est allocutionis ad homines præexistentes: ista autem est ad constituendum substantialiter hominem sanctum, hoc est hominem Deum: quoniam per antonomasiã sanctitas soli Deo attribuitur: iuxta cœlestem hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus. Et ad propositum de Christo dixit angelus Luc. j. ad beatam virginem, Quod ex te nascetur sanctum. Nec solùm verificantur hæc secundum rem, sed etiam seruata proprietate locutionis. Etenim sicut Christus verè dicitur sanctificatus ratione gratiæ habitualis in anima ipsius, ita verè dicitur sanctificatus ratione gratiæ vnionis personalis concessæ humanitati ipsius. Et quia hæc sanctificatio est & prior & potior illa, imò est causa illius) vtpote faciens hominem Deũ verum in persona significata per relatiuum quẽ) ideo proculdubio de sanctificatione per gratiam vnionis hæc domini verba intelligenda sunt. Et quoniã profundus nimis est huiusmodi intellectus: ad quem Iudæi ascendere non poterãt adiunxit bonus dominus alterum manifestum caput vnde poterant huiusmodi vnionis gratiam percipere, addendo illud verbum, & misit in mundũ. Nam etiã si sanctificatio cõmuni modo acciperetur: ex isto adiuncto intelligeretur vna persona filij Dei & filij hominis. fuerunt siquidẽ multi alij sancti facti, sed nullus fuit cui conuenerint hæc duo: scilicet quòd fuerit sanctificatus, & fuerit missus in mundum. Et nota bene ly in mundum (hoc est in vniuersum, & nõ in mundum visibilem tantùm, sed simpliciter & absolutè in mundum) quoniã qui mittitur in mundũ, extra mundum erat: extra quem solus Deus est: omnes enim res, partes sunt mundi, ac per hoc sunt in mũdo sicut partes in toto: excepta sola illa re quæ Deus est, quæ etiam secundum philosophos est bonum

bonum extrinsecum totius vniuersi: vt patet. xij. Meta. Ex hoc igitur ꝙ vnusmet homo est ille quem pater sanctificauit & misit in mũdum, etiam si sanctificatio communi modo intelligeretur, significatur quòd vnusmet homo est & verus homo & verus Deus: quatenus sanctificatus, verus homo: quatenus missus in mundum à patre, verus deus, ac per hoc in verbis istis significatur gratia vnionis personalis, qua factum est vt filius hominis esset filius Dei: qua manifestè excluditur quòd blasphemauit dominus Iesus: qui quum homo esset, & filius hominis, dixit quia filius Dei sum. dixit, ego & pater vnum sumus. Et sic manifestum est quòd dominus non timuit perseuerare in confessione suæ veræ deitatis, nec diuertit sermonem ad deitatem per participationem: sed quum dixisset se verum Deum per essentiam (quod verificatur de ipso quatenus est filius dei) aperuit Iudæis & nobis ꝙ etiam quatenus est filius hominis, est per gratiam vnionis verus Deus. & ad hoc intelligendum manuduxit eos per illos qui dicti sunt dij per gratiam sermonis diuini. vnde non dedit Arrianis occasionem errandi, sed perscrutandi ad intelligentiam suæ doctrinæ. Et quod hæc fuerit ad literam intentio domini, manifestatur per subsequentia verba. nam hæc quæ dixit de identitate suæ personæ quòd erat vnus Deus & homo, statim probat subiungendo: si non facio opera patris mei, nolite mihi credere: si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite: vt cognoscatis & credatis quia pater in me est, & ego in patre. Vbi ex vnitate operationis suæ & patris, probat vnitatem substantialem sui & patris, quam prædixerat. Vnde etiam Iudæi auditis his, quia intelligebant hanc domini responsionẽ ad idem tendere quod dixerat (scili-

cet ego & pater vnum sumus) propter quod volebāt eum lapidare, non quieuerunt: sed his auditis, vt Euāgelista dicit, quærebant eū apprehendere, sed ipse exiuit de manibus eorum. Ex quo facto manifestius redditur quod diximus, scilicet quòd sermo domini non erat ad diuertendum, sed ad manuducendum eos ad veritatem quam dixerat. Si enim fuisset diuersuus sermo, non perstitissent vt apprehenderent eum, & lapidarent extra templum: vtpote persistentem in blasphemia. Et per hæc patet solutio ad quæsita omnia. Hæc de primo.

CIrca secundum ad Philippen. ij. scilicet, Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed exinauit semetipsum formam serui accipiens: difficultas ex multis capitibus occurrit. Et primò quia impertinentia multa videntur hîc apposita. Quum enim Apostolus intenderet dicere Christum quum esset Deus semetipsum humiliasse ad incarnationem. &c. impertinens primum videtur quòd æqualitatem ad Deū immisceat: sufficiebat enim dicere: Qui quum in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum. &c. Rursus. Si æqualitas ad Deum inserenda erat: quorsum inseritur iudicium seu arbitrium de æqualitate? Satis enim fuisset dicere: Qui quum in forma Dei esset, & æqualis esset Deo, exinaniuit semetipsum. Iterum. Si æqualitatis arbitrium interponendum erat: quorsum de non rapina sermo hîc est: vbi ad humilitatis virtutem hortabatur Apostolus Christi exemplo, non ad fugam vitiorum? Nec caret denique scrupulo: quorsum Apostolus incarnationem appellauit euacuationem ipsius filij, dicendo, exinaniuit semetipsum, quum nulla interuenerit euacuatio in hoc mysterio? Secundò, magna est difficultas circa contextum huius sermonis: nō enim

enim apparet ad quid respicit illa aduersatiua coniunctio sed, quum dicitur, sed exinaniuit semetipsum. videtur enim quòd debuisset dicere, & tamē semetipsum exinaniuit: quoniam ex hoc dicto, qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo (quo dicto significatur quòd Christus cognouit non rapina sed natura esse se æqualem Deo) consequenter subiungendum erat, & tamen exinaniuit semetipsum: & non subiungendum erat, sed exinaniuit semetipsum: quoniam nihil præmissum est, cui aduersetur ly sed.

AD euidentiam huius sententiæ perspicere oportet prius intentionem & sensum: deinde ad verba descendere Apostoli. Intentio eius (vt ex contextu apparet) est exemplum humilitatis, qua superiores nobis inuicem nos arbitremur, ex Christi actione afferre. præmiserat enim, In humilitate superiores sibijnuicem arbitrātes: & subiunxit exemplum de Christo cum causali coniunctione dicens: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu.

Exemplum autem Christi consistit in duobus. Primò, in mysterio incarnationis, de quo nunc est sermo: deinde in mysterio passionis, de quo pòst subiungitur, humiliauit semetipsum. Ex mysterio autem incarnationis intendit Apostolus humilitatis exemplum afferre, assignando rationem quare Christus recognouit Deum vt superiorem: & hoc directè seruit proposito suo, quo instruebat Philippenses vt in humilitate superiores sibijnuicem arbitrarentur. nam si Christus quum sit Deus, arbitratus est Deum superiorem sibi: tantò magis homo debet hominem superiorem sibi arbitrari. Et quoniā Christo dño huiusmodi subiectio nō cōuenit ex natura (quoniā ex natura æqualis deo) sed ex libero arbitrio quo voluit incarnari: ideo

Apostolus mira subtilitate radices ex parte rei & intellectus, humilitatis omnis & humilitatis istius singularissimè incarnationis in hac sententia tangit. Quod vt clarius intelligatur, recolendum est quòd humilitas ex parte rei consurgit ex aliqua minoritate: ex parte autem intellectus consurgit ex cognitione & iudicio illius minoritatis. ex hoc enim arbitror alium mihi superiorem, quia in aliquo minor sum illo: & recognosco me in aliquo minorem illo: si enim essem minor, & non recognoscerem me minorem, non propterea essem humilis. Et per oppositum si aliquam minoritatem habeo respectu alterius, & æqualem me illi facio seu iudico, rapinam committo. rapio enim æqualitatem quam non habeo, quum sim minor. Et hinc amplius sequitur: quòd si nos superiores nobis inuicem non arbitraremur, rapinam committeremus, quia quilibet minor quum sit altero, æqualem saltem se faceret illi, ac per hoc raperet æqualitatem. Quibus prælibatis sensus apostolicus est, quòd Christus quum Deus esset, non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ, sed ex propria voluntate recognouit deum superiorem, formam serui accipiens. Et per id quod dixit non ex iudicio rapinæ, excluditur primò omnis minoritas à filio Dei. Si enim minor in aliquo esset Deo, iudicium ℘ esset æqualis Deo, esset iudicium per rapinam: ac per hoc quòd non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinę incarnatus est, declaratur ℘ non ex iudicio alicuius minoritatis in seipso, ac per hoc quòd non ratione alicuius minoritatis subiectus est Deo. Fuisset siquidem ex iudicio rapinę diuinę æqualitatis subiectus, si ex iudicio alicuius minoritatis in seipso subditus esset, arbitrans (& merito) rapinam, esse se æqualem deo, quo minorem se cognosceret. Sed non ex rapinæ iudicio, sed ex mera

ex mera sua voluntate subiecit se Deo, formam serui accipiens. Excluditur secundò omnia cautela rapinæ æqualitatis diuinæ, siue quantum ad rem, siue quantum ad effectum, siue quantum ad æstimationem aliorum. Fuisset siquidem ex iudicio rapinę huiusmodi incarnatus, si cauens ne Deo debitum honorem vsurparet sibi, aut cauens ne in affectum celsitudinis diuinæ veniret, aut cauens ne æstimaretur ab alijs Deus, formam serui accepisset. Sed omnis huiusmodi cautela excluditur ex hoc quòd nõ rapinam arbitratus est esse se Deo æqualem in oĩbus & per omnia: hoc est ex hoc ℘ non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualiratis quomodolibet, sed spontanea voluntare formam serui accepit. Et potest hæc sententia causam denotans subiectiõis Christi ad Deum, suam voluntatem, & non iudiciũ de minoritate aliqua in se cognita, adhuc triplicẽ sensum habere. Primus est, intelligendo per æqualitatem ad Deum, æqualitatem intrinsecam. Et tũc est sensus: quòd Christus quum in forma Dei esset, non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis (hoc est non ex iudicio quo cognosceret se rapere diuinam æqualitatem: quia nõ ex iudicio quo se recognosceret in aliquo minorem patre, vt quia minor patre honorare voluerit patrem accipiendo formam serui) sed propria voluntate semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Aliter sensus est, intelligendo per æqualitatem ad Deum, æqualitatẽ puram: hoc est æqualitatem non adiunctam seruituti. Et tunc est sensus, ℘ Christus quum in forma Dei esset, non ex iudicio rapinæ æqualitatis purè (hoc est nõ ℘ iudicaueritrapinam, permanere se in pura æqualitate ad Deum) sed propria voluntate adiunxit seruitutẽ æqualitati, dum exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Et iuxta hunc sensum intendit dicere aposte-

lus, quòd si Christus quum in forma dei esset, voluisset permanere patri ęqualis purè (hoc est æqualis sine adiuncta minoritate, quam per incarnationem sibi adiunxit) non commisisset rapinam, quoniam in forma dei erat: hoc est, quia deus verus erat. Et propterea nō ratione alicuius debiti, aut defectus, aut minoritatis. &cæt. sed sola voluntate semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: hoc est, facit seminorem, quum esset æqualis, non minuendo æqualitatem, sed adiungendo æqualitati minoritatem.

Et hic sensus vltimus qui includit primum & addit, magis videtur amplectendus ad literam: quia saluat ad literam tum proprietatem vocabulorum, tum claritatem & facilitatem sententiæ & exempli ad humilitatem. Iuxta hunc siquidē sensum filius dei verè & prioriè exinaniuit semetipsum: hoc est euacuauit personam suam, non aliquo intra suā personam contento, sed puritate æqualitatis ad patrē: nam vbi prius erat patri æqualis, & nullo modo minor, modò est æqualis & minor. Et signanter dixit semetipsum: quia ita suā personam filius exinaniuit hoc est euacuauit puritate ęqualitatis, ꝙ nō personā patris aut spiritussancti euacuauit tali puritate. Spiritus enim sanctus æqualis patri ita est quòd nullo modo minor: & similiter pater ita est æqualis filio & spirituſſancto, ꝙ nullo modo minor. Solus autem filius est qui est & æqualis & minor: quia semetipsum exinaniuit: hoc est, euacuauit puritate ęqualitatis diuinæ, formam serui accipiens, hoc est adiungens æqualitati seruitutem.

Similiter iuxta hunc sensum sententia & facilis & clara est: vt decet epistolarē textum & præcipuè in exemplis. Inuenitur siquidem accommodatum valde bene sic intellectum exemplū Iesu Christi ad humilitatem: ex hoc quòd quū esset deus, & nosset

& nosset quòd non esset superbiæ rapina permanere in diuina æqualitate pura, voluit propria voluntate suam personā euacuare puritate æqualitatis, adiungendo sibi seruitutem qua patrem superiorem haberet. Si ipse sic fecit, quantò magis nos (quos oportet arbitrari rapinam, esse nos ęquales alijs: quia minores in aliquo sumus) debemus superiores nobis inuicem arbitrari? Rursus, satisfacere quoq; inuenitur hoc exemplum præcedentibus immediatè verbis: scilicet non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorū: quoniam hinc habemus ꝙ Christus Iesus quum esset filius Dei, non quæ sua sunt, scilicet diuinam æqualitatem puram considerauit seruandam, sed ad salutem aliorum exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Et si altius scrutatus fueris, inuenies maximum humilitatis exemplum: quoniam quum in forma dei esset, & secundum dei formam nec haberet nec habere posset vllo modo superiorem, secundum verò personam non haberet quoque superiorem, nec habere posset superiorem seruata puritate æqualitatis: maluit euacuare suam personam puritate æqualitatis formam serui accipiendo, vt haberet superiorem, quàm in suæ æqualitatis puritate persistere. Propter quod formalissimè Apostolus non dixit formam creatam, sed formam serui: vt æqualitati minoritatem seruilem adiunxisse intelligeres, non solùm ad confundendam nostram superbiā, qua superiorem vllum, si fieri posset, nollemus, sed ad impellendum ad humilitatem, qua superiores nobis inuicē arbitremur, imò ad tandiu vacandum humilitatis affectui, donec sentiamus in nobis quod & in Christo Iesu sentimus: donec affectemus ob aliorum bonum superiores alios nobis facere, euacuando nos circundantibus nos

condignitatibus nostris. & inferiorum aut etiam subditorum personas agendo, & si non semper extra saltem intus.

AD verba autem descendo, dicitur quòd oportuit Apostolum meminisse æqualitatis dum tractaret de extremis, scilicet superiore & inferiore (dixerat enim superiores sibijnuicē arbitrantes) æquale enim medium est inter maiorem & minorem. Oportuit quoque de arbitrio æqualitatis loqui: dum de causa rationali, hoc est agente à proposito tractabat. Rapinā quoque inseruit: quoniam rapina æqualitatis ita contrarium humilitatis significat, vt radicem humilitatis scilicet minoritatem ostendat. Et scito quòd vt contextus planus literæ habeatur, negatio super verbū construenda est: ita quòd litera sic ordinetur: Qui quum in forma Dei esset, non est arbitratus rapinam esse se æqualem Deo, siue æqualitate intrinseca, siue æqualitate pura: hoc est, non ex iudicio rapinæ æqualitatis: sed semetipsum exinaniuit (in quo clauditur quòd voluntariè se exinaniuit) formam serui accipiens. Et sic aduersatiua coniunctio habet cui aduersetur, dum causa aduersatur causæ: hoc est voluntas aduersatiuè ponitur ad non iudicium rapinæ. verba enim hæc licet non per modum causæ inducantur quantùm ad sensum verborum, vt causas tamen continentia intelligenda sunt. Et sic intellecta, per aduersatiuam cōiunctionem causa affirmata scilicet voluntas contraponitur causę negatæ: scilicet non arbitrio rapinæ æqualitatis: & significatur quòd non ex iudicio rapinæ, sed sponte exinaniuit semetipsum. Hæc de secundo.

CIrca tertium Apocal. iiij. Omnia creasti, & per tuam voluntatem erant & creata sunt: difficultas occurrit quo pacto verificatur hoc quòd omnia quæ deus creauit, per suam voluntatem erant, & postea creata sunt. Dupliciter em̄ res dicuntur esse: vel in seipsis, vel in suis causis: sicut domus dicitur esse vel in seipsa quando est facta, vel in mente artificis antequam fiat. Neutro autem modo verificari possunt hæc verba. Non de esse rerum in se ipsis: quia tale esse non habent antequam creatæ sint: in textu autem dicitur, erāt & creata sunt. Nec de esse in arte diuina: quoniam creatura secūdum esse quod habet in Deo, est creatrix essentia, & est ipse Deus: iuxta illud Ioannis primo. Quod factum est in ipso, vita erat, ac per hoc non dependent secundum tale esse à voluntate Dei. Et consequenter falsum est dicere quòd per voluntatem tuam erant: sicut falsum est dicere quòd ipse Deus est per voluntatem suam. Debuit enim dicere, & per naturam tuam erant, aut saltem per intellectum tuum erant.

AD hoc dicitur, quòd ꝓculdubio sermo iste intelligitur de creaturis secundum quod sunt in mente Dei summi omnium artificis. Et quum obijcitur, quòd creaturæ non sunt in mente Dei per voluntatem Dei, sed per naturam seu intellectum eius: respondetur quòd creaturę dupliciter intelliguntur esse in ipso summo opifice.

Primò, simpliciter & absolutè, vt effect⁹ sunt in causa à qua produci possunt.

Secundò vt effectus producendi sunt in causa. Et vt percipias hanc distinctionem, considera quòd præter creaturas productas & producendas, multa sunt alia in diuina potestate quę posset producere, quæ tamen nunquā produxit nec producet. Et ex his eleua mentis oculos, & considera Deū glorioſum in duplici signo naturæ, hoc est, considera primò ipsum secundum se, hoc est non considerata determinatione voluntatis eius ad producendū aliquas creaturas: & sic videbis omnes creaturas tam quando-

que productas seu producendas quàm nũquam productas seu producendas habere esse in Deo vt in causa potente illas producere. Et loquendo de tali esse creaturarum in Deo, dicẽdum est quòd sunt in Deo per naturam,& non per voluntatem Dei: quoniam hoc conuenit Deo ex sua natura,& nõ ex libero arbitrio. Si verò consideres ipsum Deũ gloriosum, deinde in secundo signo (hoc est quum voluntas sua liberè determinauit se ad producendum: ita istas creaturas,puta quę sunt,fuerunt, sunt, aut erunt in hoc mundo,quòd non alias quę nunquam fuerunt,sunt,aut erunt) videbis differentiam inter creaturas & creaturas in Deo: in hoc quòd quædã sunt in eo solùm in potẽtia, quia scilicet possunt ab ipso fieri: quædam verò sunt in eo non solùm sic, sed etiam vt producẽdæ:& quod creaturæ quæ sunt in eo hoc secundo modo scilicet vt producendæ, per voluntatem ipsius Dei habẽt hunc essendi modum: quoniam ex libera Dei voluntate quasi trãslatæ sunt de ordine possibilium absolutè ad ordinẽ producendorum quandoq;. Et de creaturis secundum tale esse Apoca. loquitur. Et verum dicit, quoniam per voluntatem Dei quæ creata sunt,erãt producibilia,quãuis per naturam Dei erant simpliciter possibilia. Et sic creaturæ vt producẽdæ erãt in arte dei per suam voluntatem,& creatę sunt per eandem voluntatem.

Ad obiectionem autem in oppositum,quòd creaturę in Deo est creatrix essentia & vita & cætera. Respondetur distinguendo, formaliter, vel identicè: hoc est, quòd creaturæ in Deo secundum illam rem in qua sunt, non sunt per voluntatem, quia sic sũt ipsa deitas: sed formaliter vt sunt producendæ, sunt per voluntatem: quemadmodum actus liberi arbitrij diuini formaliter est per diuinam voluntatem in deo. Nam quia vult,eligit: & idẽ ipse actus identicè (hoc est secundum rem quæ est) quia est ipsa deitas,per naturam est, non per voluntatem. Hæc de tertio. Budæ,die vigesima Aprilis.

M. D.
xxiiij.

INCIPIT duodecimũ Ientaculum : in quo quinque tractantur.

OCCVRRVNT duodecimò considerãda circa res gestas quinque.

Primum, Lucæ septimo, quo pacto mulier peccatrix stans lauerit pedes domini lachrymis.

Secundum,vnde constet ex Euangelio hanc mulierem peccatricem esse Mariam Magdalenam & sororẽ Lazari.

Tertiũ,Cur Marci octauo dominus cæcum illuminauit paulatim, ita quòd primò imperfectè, dum dixit, Video homines ambulantes sicut arbores. Et secundò,im positione manuum perfectè vt clarè videret omnia.

Quartũ,cur Paulus Apostolus tam primo ad Timotheum tertio quàm ad Titum primo tradens conditiones requisitas ad Episcopum,tradit tãtummodo positiuas (puta sobrium, prudentem & cętera.& nunquã meminit conditionis comparatiuæ: scilicet quòd sit dignior alijs.

Quintum, Cur tentator Christi in prima & secunda tentatione dixit,si filius dei es: in tertia autem hoc non dixit, sed ad maximum scelus ausus est Christum prouocare.

Ad pri-

AD primum horum dicitur, q̃ Lucas Euangelista exuberantiam fletus & lachrymarum in illa peccatrice descripsit ex hoc q̃ non potuit cõtinere lachrymas, imò lachrymarum profluuium, vsq; ad sui prostrationem ad pedes Christi: sed tanta erat commotio ad fletum, & affectus ad irrigandum pedes lachrymis, vt adhuc stans, id est erecta profluuium lachrymarum incederit ad pedes emittere. Propter quod signanter Euangelista non dicit quòd stans rigauit pedes eius, sed q̃ stãs cœpit rigare: significans per hoc incontinentiam & exuberantiam lachrymarum.

AD secundum dicitur, quòd ex Euangelio Marci vltimo, habetur Mariam Magdalenam esse illã, de qua Dominus eiecerat septem dæmonia. Et quoniam Marcus ideo descripsit eam à septem dæmonijs, vt denotaret dignitatem hominum peccatorum, qui ad Christum conuersi sunt, per hoc quod Christus mulieri olim tam peccatrici resurgens primò apparuit: consequens est vt per septem dæmonia intelligantur vniuersa vitia: vt Gregorius optimè exposuit: alioquin non fuissent ex hoc peccatores significati. Nam vexari corporaliter hominẽ à septem dæmonijs, non est peccatũ, sed pœna: ac per hoc non fuisset denotata mulier peccatrix: sed mulier afflicta á dæmonijs. Quum itaq; Maria Magdalena, cui Christus resurgens primò apparuit, sit illa quæ vniuersis vitijs erat subiecta: & nulla alia legatur nisi illa quæ erat in ciuitate adeo peccatrix, vt etiam proprio nomine non meruerit nominari: rationabilis valde apparet communis opinio eandem dicens Mariam Magdalenam, & peccatricem apud Lucã. Et confirmatur ex eo quòd Lucas ipse post lachrymas mulieris peccatricis, sequẽti capitulo ponens mulieres Christi sequaces, ante omnes ponit Mariam Magdalenam: nominans eam iam

Christi pedissequam, cuius peccatricis nomẽ tacuerat. Simile enim quid fecit de Matthæo euangelista: dum sedentem ad telonium nominat Leui, quem postea in catalogo apostolorum nominat Matthæum. Firmatur quoq; non solùm eadem sententia, sed etiam quòd ipsa fuerit soror Lazari, ex verbis Ioannis euangelistæ, dicentis de Maria sorore Lazari, Maria autem erat quæ vnxit pedes Domini vnguẽto. Ex tempore enim quo Ioannes hæc verba dixit, habetur ipsam fuisse, quę olim vnxerat pedes Domini vnguento. Nam per hæc verba descripta est ante resurrectionem Lazari, ac per hoc ante tempus cœnæ in qua Lazarus resuscitatus vnus erat ex discumbentibus ante sex dies Paschæ, quando Maria iterum vnxit pedes domini. Ex quo enim Ioannes scripturus erat cœnam illam & vnctionem quæ ibi facta postea fuit, non erat soror Lazari describenda per futuram vnctionem verbo præteriti temporis, scilicet vnxit: sed ad significandum præteritam vnctionẽ, quam descriptam sciebat à Luca Euangelista, descripsit eam à præterito actu: vt ad quantam gratiam sint peccatores à Christo admissi, significaret. Vnde & vtitur simili modo loquendi quo vtitur in descriptione aliarum personarum ex præteritis actibus. Quum enim describit Nicodemum sepelientem Christum, dicit quòd ipse est qui venerat primùm ad eum nocte. Et similiter quum describit Caypham iudicantẽ Christum, ait: Erat autem Cayphas qui consilium dederat Iudæis & cætera. Ita quoque de sorore Lazari dicit: Maria autem erat quæ vnxit pedes Domini vnguẽto, & extersit capillis suis. Constat enim quod nulla alia pro tunc erat quę vnxit pedes dñi, & extersit capillis suis, nisi peccatrix apud Lucam. Nec solùm ex tempore, sed etiam ex loco idem confirmatur. Nam in eadem domo vtraque vnctio facta in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sinuat eandē esse personam vngentem, cui cōmoda erat illa domus. Prima siquidem vnctio facta est in domo Simonis Pharisæi. Secunda quoq; in domo Simonis leprosi: quia dominus curauerat eum à lepra, vt glossa dicit. Ex quo apparet q; tam commoda imò & familiaris domus Simonis erat Mariæ sorori Lazari: vt fortè (quòd etiam aliqui putant) in eadem domo sub diuersa tamē cōtinuatione habitaret Maria Magdalena.

Quod ex tribus elici quo dammodo potest. Primò, ex eo quòd domesticè videtur ingressa super conuiuantes, quando primùm rigauit pedes eius, vt cognouit quod accubuisset in domo Simonis Pharisæi, quasi nacta loci commoditatem. Secundò ex eo quòd quasi ad manum habēs dum cœnaretur ante sex dies Paschæ, accepit alabastrum vnguenti & cætera. Tertiò, ex eo quòd in domo Simonis Martha ministrabat.

Et cōfirmatur adhuc eadem sententia ex fiduciali augmento familiarium tactuum. Nam quum dominus Iesus à mulierum conuersatiōe esset tam alienus, vt discipuli videntes eum loqui cum Samaritana, mirarentur quòd cum muliere loquebatur: credibile non est quòd mulier aliqua ausa fuerit prima vice vngere caput ipsius: sed quòd mulier illa quæ prima vice pedes lachrymis lauit, & gratum suum officium fuisse experta est, dū audiuit propterea sibi dimissa esse peccata multa: post multū temporis animæquior facta ex multis sibi monstratis beneuolentiæ signis, & multis perceptis effectibus gratiæ spiritalis, tantum fiduciæ acceperit, vt iterum pedes & caput simul vnxerit: rationalis processus fiduciæ admittit: qui vsqueadeo excreuit, vt ad resurgentis domini amplexum amoris ardor magnitudoq; lętitię incitauerit: quum prohibita est à Domino dicente: Noli me tangere. Quod enim tūc in amplexum ruere volebat, insinuat primò ipsa domini prohibitio: qui tamen non prohibuit eam osculari sibi pedes: quoniam scriptū est, Accesserunt & tenuerunt pedes eius. Attestari etiam dicitur incorrupta adhuc caro in sola fronte capitis eius perseuerans: vtpote quam dominus manu immortali tetigit, prohibens eam. Noli me tangere, hoc est enim signum quòd vultum suum Magdalena non ad terram versus pedes dirigebat, sed nescians quid faceret, ad amplexum. Et hæc dicta sint, vt percipiatur quòd vnamet persona fuit quę primò pro remissione peccatorum lachrymis rigauit pedes eius: postea animæquior facta ad caput vngendum ascendit: & post resurrectionem ardens magistri amore in amplexus ruere voluit. Huiusmodi enim fiduciæ progressus identitatē personæ monstrat. Et quum constet quòd Maria Magdalena fuit quæ fecit hunc vltimum actum: & quòd soror Lazari fuit quæ fecit penultimum: & q; peccatrix mulier quæ fecit primum: consequēs ex hoc & tot alijs antedictis est, vt ex euangelicis dictis credamus vnam & eandem esse Mariam Magdalenam, sororem Lazari quæ erat in ciuitate peccatrix: vt Ecclesiasti cum etiam officiū testatur. Hæc de secundo.

AD tertium dicitur, q; ratio talis quasi imperfecti modi curādi fuit duplex, vna ex parte cæci: quia scilicet indispositus erat ad recipiendum subitam sanitatem perfectam: vt patet ex eo quòd ipse non rogabat pro seipso, sed alij rogabant pro eo. Hæc tamē causa non est sufficiens: quoniam legitur Dominum subitò curasse paralyticum submissum per tegulas, ad fidem aliorum, ipso paralytico tacente.

Vnde altera causa ex parte domini simul cum prędicta concurrit: scilicet vt doceret nos miraculosa dei opera non solùm esse quæ subitò perfectè fiunt: sed etiam proce-

procedendo de imperfecto ad imperfectum. Et quidem cæcus ille ita erat dispositus vt non esset capax perfectæ sanitatis vno ictu: sed paulatim sicut dispositio erat fidei & deuotionis, ita etiam paulatim sanitatis donum concessum est. Quod in paralytico non est obseruatū: quia ratio alia vrgebat: scilicet vt sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra hominibus dimittendi peccata.

Instruimur ergo ex hac per partes illuminatiõe cæci, recognoscere etiam diuinam gratiam, quum post uotum emissum ob sanitatem consequendã, paulatim sanimus, similiter quum sanitatẽ animæ paulatim à Deo consequimur: procedentes de imperfecto ad minus imperfectũ: & inde ad aliquã perfectionẽ: & inde ad aliã & cætera. Huiusmodi enim sanandi modum ex speciali gratia dei procedere ex hoc domini facto instruimur: & non solùm ea quæ statim perfecta sunt opera diuino esse tribuẽda miraculo. Hęc de tertio.

AD quartum dicitur, ꝙ Paulus Apostolus ad illius temporis Episcopos respexit, quando episcopatus nõ erat honoris, sed oneris: non habebat annexum beneficium bonorum temporalium, sed erat tantùm superintẽdens spiritalibus, & temporalium per diaconos administrator. In impositione autem onerum sufficit eligere idoneum ad tale onus sustinendum, & non oportet digniorem alijs prę-ferre: quoniam ratio exigẽs conditionem comparatiuã (scilicet ꝙ sit alijs dignior) fundatur super exhibitionẽ boni debiti: onus autẽ non clauditur sub genere bonorum, sub quo claudũtur honores, dignitates, beneficia, & cætera. Sed hæc responsio licèt vera dicat, non tamen satisfacit: quoniam Apostolus scripsit epistolas ad instruenda non solùm illa tempora, sed omnia succedẽtia. Similiter non satisfacit responsio, dicens quòd locus ab au-

ab authoritate negatiuè parũ aut nihil valet: & sic per hoc quòd Paulus tacuit conditionem comparatiuam, non potest deduci, ergo conditio comparatiua non requiritur. Deficit siquidem hæc responsio in proposito propter duo.

Primò, quia Titus plus quàm legitimam excusationem habuisset erroris sui, præficiendo Episcopos & non adhibendo diligentiam vtrum sit aliquis dignior. Nam Paulus Apostolus scribit ei quòd instituat Episcopos in Creta: & dat ei regulam circa conditiones eligẽdorum ad Episcopatũ. Nullus certè culpare posset Titum præficientem Episcopos iuxta regulã Pauli præcisè, ac per hoc non cunctantem de comparatiuis, potuisset enim semper dicere: feci iuxta regulam à te mihi traditam: tu in culpa es si insufficienter me instruxisti.

Secundò, quia ipse Paulus Apostolus Actuum vigesimo ait ad Ephesios in persona omniũ quibus prædicauerat. Mundus sum à sanguine omniũ. Non enim subterfugi quò minus annunciarem omne consilium Dei vobis. Quomodo nanq; omne cõsilium Dei annunciasset, si tradendo regulam de eligendis Episcopis, tam necessariam conditionem tacuisset?

DIcendum ergo videtur, quòd propterea Paulus Apostolus hanc conditionem comparatiuam tacuit, quia per se loquendo non est necessaria. Dico autem per se: quia Episcopatus dupliciter considerari potest. Vel secundũ id quod conuenit ei per se: vel secundum sibi annexa. Et siquidem cõsideretur secundum sibi annexa (scilicet superioritatem, honorem, dignitatem, beneficium ecclesiasticum) sic est in genere bonorum. Et quoniam huiusmodi annexa sunt communia bona Ecclesiastica, & debita membris Ecclesiæ vt distribuantur illis: idcirco secundum hæc exigitur con-

ditio comparatiua: vt scilicet digniori maiora dentur, & oppositum facere, est vitium acceptionis personarum. Et iuxta hoc intelligenda est doctrina dicentiũ quòd oportet in foro conscientiæ eligere digniorem ad hoc,& non sufficit eligere bonum seu dignum:quia vitium acceptionis personarum est exhibere bona debita sic,vt minus dignus præponatur magis digno.Si verò considereturEpiscopatus secundum id quod conuenit sibi per se,sic est in genere onerum: vt patet ex actu sibi proprio,qui est pascere oues & agnos Christi: iuxta verbum domini Ioannis vltimo. Hoc enim onerosum manifestè est, & purè onerosum.Propter quod dominus voluit, quòd Petrus ex amore quem haberet ad ipsum dominum,subiret tale onus. Et Paulus Apostolus docet dicens,Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: non bonam dignitatem, non gradum, non beneficium,non honorem & cætera. sed opus tantum,ac per hoc onus. Vnde & merces operario debetur: iuxta illud Matthæi vigesimo,Voca operarios, & redde illis mercedem. Nec obstat puritati oneris,quòd pastorale officium gradum potestatemq́, superiorem per se supponit, aut constituit: quoniã huiusmodi gradus ac potestas non concurrit vt bonum personę quæ assumitur ad postorale onus: quia non datur ei vt bene sibi sit, sed propter necessitatem aut vtilitatem ouiũ. Et vt vnico dicatur verbo, totum pastorale officium ordinatur per se ad bonum non pastoris sed Ecclesiæ Christi:ac per hoc in genere non bonorum, sed onerum distribuendorum personis Ecclesiasticis, per se loquatur. Considerando itaque Episcopatum per se, nulla apparet ratio quod requiratur conditio comparatiua: nam ex parte personæ quæ eligitur, cessat ratio acceptionis personarum : quia non distribuitur commune bonum,

bonum, sed cõmune onus. Vnde non cadit acceptio personarum, nisi fortè plus grauando illum cui datur. Ex parte verò Ecclesiæ cui superintendere debet, non est maius debitum quàm vt sufficienter ei prouideatur: quia Ecclesia non habet ius nisi ad sufficientem habendum pastorem. Cuius signũ est quòd non est locus querelæ, si sufficienter ei prouidetur.Et ad supererogationis bonum spectat si plus quàm sufficiens ei detur pastor. Et confirmatur ex cæteris promissionibus officialium quæ in mundo fiunt. Nam vbi rectæ rationi satisfit,si sufficienter ciuitatibus oppidis, regnis, administrationibus & cętera,prouidetur. Et ad hanc sententiam ducunt duæ prius inductæ rationes pro sufficientia doctrinæ ab Apostolo traditæ: ambæ enim multùm cogũt. Et si contra hanc sentẽtiam applicetur illa ratio:scilicet quare eligis ex duobus sufficientibus minus dignum? in promptu est responsio, quia non teneor eligere meliorem: sed multis existentibus sufficientibus, locus est gratificationi: nec est acceptio personarum præeligere minus dignum, sufficientẽ tamen,sed libertas. Et si his adiunxeris quòd temporalia bona annexa pastoralibus officijs,per accidẽs concurrunt: videbis consequẽter quòd omnibus consideratis sufficit etiam in foro conscientiæ ad euitandum peccatum mortale, eligere sufficientem:quoniamactus humanus iudicandus exsuo genere est secũdum id quod est per se: quanuis peccet postponens digniorem sine rationabili causa: eò quòd prẽter rectam rationem temporalia annexa dispensat. Et spectat hoc peccatum reductiuè ad vitium acceptionis personarum. Dico autẽ reductiuè: quia non per se in hoc actu fit dispensatio bonorum,sed per viam concomitantiæ. Qui autem in dispensatione pastoralium officiorum ad bona dignitatis, honoris, præbendæ &

cætera, dispensanda directè respiciunt, vitium per se incurrunt acceptionis personarum, si digniorem absque rationabili causa postponunt: & mortale consequẽter ex suo genere peccatum incurrunt. Hæc de quarto.

AD quintum de tertia Christi tentatione dicitur quòd diabolus eadem intentione qua duas præcedentes tertiam exercuit tentationem: scilicet animo explorandi si ille homo erat filius Dei. Sed non eodem modo ingessit tertiam quo ingesserat primam & secundam: nam illas apertè hoc continentes proposuit, istã verò occultè & insidiosè ad hoc tendentem. Cogitauit enim apud se callidus tentator per viam indirectam explorare si Iesus erat filius Dei. Et duo proposuit (alterum est se daturum ei omnia regna mundi: alterum vt cadens ipsum adoraret) non ea intentione vt putaret Iesum daturum consensum ad hæc: sed quòd respõdendo ad primum induceret Iesus aliquam authoritatem scripturæ: ex qua omnia regna mundi esse ipsius Iesu haberetur, ac per hoc non indigeret vt à tentatore sibi darentur: & sic tentator haberet intentam explorationem. Vel saltem respondendo ad secundum, increparet eum, dicens, Tu debes me adorare, non ego te: vel aliquid simile, ex quo haberet intentam explorationẽ. Sed dominus versutias eius præuidens, nihil de Messia dixit: sed tantùm de adoratione Dei solius. Hæc de quinto. Villiaci: in die sancto Viti. M. D. xxiiij.

FINIS.

Expliciunt præclarissimæ. XII. Ientaculorum Noui testamenti reuerendissimi Dñi THOMAE de Vio Caietani Cardinalis S. XISTI lucubrationes: quibus circiter. lxiiij. difficiles Noui testamenti sententiæ subtilissimè enarrantur. Nunc primùm à mendis innumeris quibus cęteræ editiones Bibliopolarum incuria scatebant, quantum fieri potuit, repurgatæ, & denuò cum variis exemplaribus collatæ, ac nitori suo nuperrimè restitutæ.

SALMANTICAE,

Excudebat Andreas de Portonariis.

M. D. LI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam & sequatur me.

Matth. xvj.

Universidad de Deusto
Biblioteca

13
7—3

Universidad de Deusto
Biblioteca

